

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง

การส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

The Promoting and preserving artistic creation of
temples and communities in Lanna

ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง

การพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในกลุ่มจังหวัดล้านนา

The Development of Creative Art Cities Development in Lanna

โดย

ผศ.ดร.นพตณ ปัญญาวิรัตน์

พระวุฒิชัย เสียงใหญ่

พระสถิตย์ โพธิ์หล้า

นางสาวสกุณา คงจันทร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๖๓

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800763013

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง

การส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรค์ศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

The Promoting and preserving artistic creation of
temples and communities in Lanna

ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง

การพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในกลุ่มจังหวัดล้านนา

The Development of Creative Art Cities Development in Lanna

โดย

ผศ.ดร.นพดณ ปัญญาวิรัตน์

พระวุฒิชัย เสียงใหญ่

พระสถิตย์ โพธิ์ห้ำ

นางสาวสกุณา คงจันทร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๖๓

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800763013

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Sub - Research Report 3

The Promoting and preserving artistic creation of
temples and communities in Lanna

Under Research plan

The Development of Creative Art Cities Development in Lanna

BY

Ast.Prof.Dr. Nopphadon Panyawiratat

Phra Wutthichai Siangyai

Phra Sathid Pholar

Miss. Skuna Kongjun

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

B.E.2020

Research Project Founded by Mahachulalongkornrajavidyalaya
University

MCU RS 800763013

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	โครงการย่อยที่ ๓ เรื่อง การส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา
ผู้วิจัย:	ผศ.ดร.นพดณ ปัญญาวิรัตน์ พระวุฒิชัย เสียงใหญ่ พระสถิตย์ โพธิ์หล้า นางสาวสกุณา คงจันทร์
หน่วยงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๓
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาองค์ความรู้ในการพัฒนาวัดและชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะในกลุ่มจังหวัดล้านนา ๒) เพื่อพัฒนาพื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนาและ ๓) เพื่อการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรคศิลปะของวัดในกลุ่มจังหวัดล้านนา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เน้นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในชุมชนทั้ง ๘ แห่ง สํารวจ ทำเวทีประชาวิจารณ์แล้วทำการสร้างสรรคผลงานทางศิลปะในพื้นที่สาธารณะของเมืองท่องเที่ยวในรูปแบบการสร้างผลงานทางศิลปะ จากนั้นผู้วิจัยยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยการให้บุคคลที่อยู่ในพื้นที่ศึกษาและบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษาตรวจสอบและรับรองความถูกต้อง โดยการแปลข้อมูลพร้อมให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ทักท้วงหรือยอมรับข้อมูลที่น่าเสนอ ซึ่งการตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยวิธีนี้ ผู้วิจัยใช้กับข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลที่เป็นส่วนที่ผู้วิจัยได้ตีความแล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลตามเนื้อหา อธิบายความเชิงพรรณนาโวหารแล้วสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ผลการวิจัยพบว่า

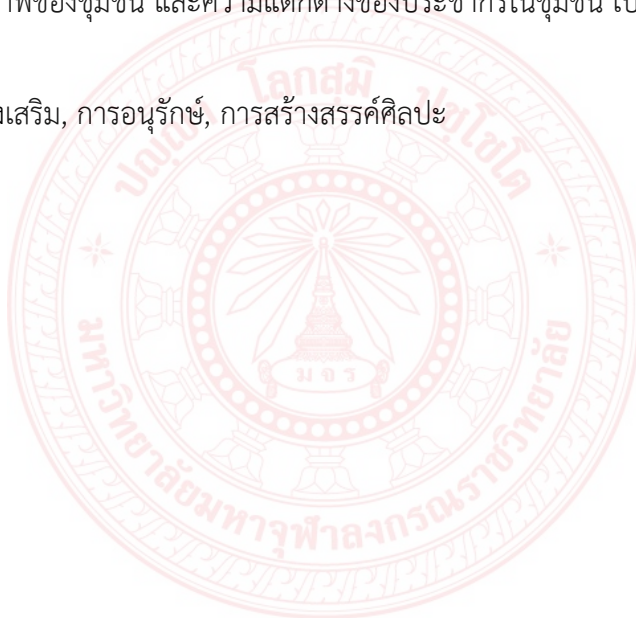
๑. องค์ความรู้ในการพัฒนาวัดและชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะในกลุ่มจังหวัดล้านนา โดยรวมพบว่ามีลักษณะและรูปแบบในการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของชุมชนกรณีศึกษาทั้ง ๘ แห่ง มีบริบทหรือทุนทางสังคมวัฒนธรรมแตกต่างกัน มีจุดอ่อนจุดแข็ง มีข้อจำกัดหรือโอกาสในการพัฒนาแตกต่างกันไป

๒. การพัฒนาพื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา โดยกิจกรรมการพัฒนาและสร้างพื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์ การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชน ทั้ง ๘ แห่ง คือ ๑) บ้านเหล่าพัฒนา ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย

จังหวัดเชียงราย ๒) วัดท่าข้าม ตำบลหางดง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ๓) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ๔) บ้านลำปางหลวงใต้ ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕) วัดต้นไคร้ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ๖) บ้านบุญยืน ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ๗) วัดศรีดอนชัย ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน และ๘) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

๓. เพื่อการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดในกลุ่มจังหวัดล้านนาที่ได้รับการจัดการที่เหมาะสม พบว่าการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปะในจังหวัดล้านนานั้น มีการส่งเสริมและอนุรักษ์และการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดและชุมชนในแต่ละจังหวัดในกลุ่มจังหวัดล้านนาแตกต่างกันไปตามบริบทของชุมชนในแต่ละพื้นที่ และขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรมของชุมชน ลักษณะทางกายภาพของชุมชน และความแตกต่างของประชากรในชุมชน เป็นต้น

คำสำคัญ : การส่งเสริม, การอนุรักษ์, การสร้างสรรค์ศิลปะ

Research Title: The Promoting and preserving artistic creation of temples and communities in Lanna

Researchers: Asst. Prof. Dr. Nopphadon Panyawiratat
Phra Wutthichai Siangyai
Phra Sathid Pholar
Miss.Skuna Kongjun

Department: Mahaculalongkornrajavidyalaya University,
Chiang Mai Campus

Fiscal Year: 2563/2020

Research Scholarship Sponsor: Mahaculalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) To study the body of knowledge in the development of temples and communities in order to promote and preserve the creation of arts in Lanna Province. 2) To develop an area to promote and preserve the art creation of temples and communities in the Lanna Province; 3) To the conservation of fine art and creation of the art of the Lanna provincial group that has been properly managed.

This research was action research using qualitative research, in-depth interview and focus group discussion with key information contributors. The eight communities surveyed, took a forum for public criticism, and created works of art in the public areas of the tourist city in the form of art creation. The investigator then reaffirmed the credibility of the information by having people in the study area and people with knowledge of the subject being studied for review and verification. By translating information and giving additional comments Object or accept any information presented Which checks the reliability of the information in this way The researcher applied the preliminary data and the data that was interpreted by the researcher and analyzed the data according to content (Content analysis) to describe the descriptive and rhetoric. And then summarize the objectives set

The research results were found that

1. Body of knowledge in the development of temples and communities in order to promote and preserve the creation of arts in Lanna Province In total, it was found that there were characteristics and patterns for promoting and preserving the art creation of the community. All 8 case studies had different contexts or social and cultural capital, had weaknesses and strengths. There were different limitations or opportunities for development.

2. Development of areas to promote and preserve the artistic creation of temples and communities in the Lanna Province group. By activities of development and construction of areas for promotion and conservation The creation of art of the 8 temples and communities were : 1) Phatthana Village, Village ,Pa Daet Sub-district, Mae Suai District, Chiang Rai Province 2) Tha Kham Temple, Hang Dong Subdistrict, Hang Dong District, Chiang Mai Province.3)Mahachulalongkornrajavidyalaya University Building Lamphun Sangha College 4) Ban Lampang Luang Tai community identity. Lampang Luang Subdistrict, Koh Kha District, Lampang Province 5) Ton Krai Temple ,Cho Hae Subdistrict, Mueang District, Phrae Province 6) Boon Yuen Temple, Ban Bun Yuen, Klang Wiang Subdistrict, Wiang Sa District, Nan Province. 7) Wat Sri Don Chai Temple Wiang Nuea Subdistrict, Pai District, Mae Hong Son Province and 8) Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phayao Campus.

3. To the conservation of fine art and creation of the art of the Lanna provincial group that has been properly managed .Found that the conservation and promotion of art in the Lanna province There was promotion and conservation and creation of the art of temples and communities in each province in Lanna provinces. Depending on the community context in each area. And depends on the social and cultural basis of the community, Physical characteristics of the community and differences of the population in the community, etc.

Keywords: promotion, conservation, artistic creation

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยฉบับนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๓ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงต่อพระสุธีรัตนบัณฑิต (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร,รศ.ดร.) ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ รวมทั้งคณะผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ทุกท่าน ขอกราบขอบพระคุณคณะผู้บริหารของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ที่ให้โอกาสในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ พร้อมทั้งที่ปรึกษาโครงการทุกท่านที่ให้คำชี้แนะที่มีคุณค่าในการดำเนินการวิจัย ตลอดจนกลุ่มประชากร ประกอบด้วย พระสงฆ์ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ สำนักงานวัฒนธรรม สำนักงานท่องเที่ยว และการกีฬา หน่วยงานราชการประจำจังหวัด อำเภอกาญจนดิษฐ์ และองค์การบริหารส่วนตำบล และบริษัทเอกชน ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องในชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส และกลุ่มชาวบ้าน ผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนทั้ง ๘ แห่ง ที่เสียสละเวลาในการให้คำสัมภาษณ์พูดคุย ร่วมเวทีประชาคม และร่วมงานกิจกรรมการเรียนรู้ ได้แก่ ๑. บ้านเหล่าพัฒนา อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา ๒. บ้านท่าข้าม อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่ ๓. บ้านเวียงเหนือ อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง ๔. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ๕. บ้านลำปางหลวงใต้ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดลำปาง ๖. บ้านต้นไคร้ ตำบลช่อแฮ อำเภอมองพ่าง จังหวัดแพร่ ๗. บ้านบุญยืน อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง ๘. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ซึ่งได้ร่วมแสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการทำวิจัยเล่มนี้จนจบจนกระทั่งเสร็จสิ้นสมบูรณ์

นอกจากนี้ ขอขอบคุณผู้มีอุปการคุณทุกท่านที่มีได้เอื้อนนาม ที่ให้ความร่วมมือ ให้กำลังใจ และให้ความช่วยเหลือสนับสนุนผู้วิจัยด้วยดี คุณความดีและความมีอุทิศตนวิริยะในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ขอน้อมบูชาคุณครูบาอาจารย์ และคณะบุคคลที่ได้ร่วมกันสร้างสรรค์งานวิจัยครั้งนี้ แม้ว่ามีข้อผิดพลาดประการใด ผู้วิจัยขออภัยมา ณ ที่นี้ และคณะผู้วิจัยหวังว่า การวิจัยฉบับนี้ จะมีประโยชน์ไม่มากนักต่อการพัฒนาของมหาวิทยาลัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผู้สนใจที่จะศึกษาวิจัยต่อไป

ผศ.ดร.นพตณ ปัญญาวิรัตน์

พระวุฒิชัย เสียงใหญ่

พระสถิตย์ โพธิ์หล้า

นางสาวสกุณา คงจันทร์

๑๖ มกราคม ๒๕๖๔

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญแผนภาพ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๓
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๔
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	๕
๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๖
๑.๗ ข้อตกลงเบื้องต้น และข้อจำกัดในการวิจัย.....	๗
๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	๗
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๘
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศิลป์.....	๘
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ศิลปกรรม.....	๑๘
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมการสร้างสรรคศิลปกรรม.....	๓๕
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปกรรม.....	๔๖
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๕๓
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๖๓
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๖๓
๓.๒ ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย.....	๖๕
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล.....	๖๖
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๖๗

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๖๘
๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย.....	๖๙
บทที่ ๔ ผลการศึกษา การส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา.....	๗๐
๔.๑ องค์ความรู้ในการพัฒนาวัดและชุมชนได้รับส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะในกลุ่มจังหวัดล้านนา.....	๗๑
๔.๒ การพัฒนาพื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา.....	๑๑๒
๔.๓ การอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนาที่ได้รับการจัดการที่เหมาะสม.....	๑๘๙
๔.๔ สรุปการประเมินผลการดำเนินงานจากความคิดเห็นของคนในชุมชน.....	๒๐๔
๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย : แนวทางการบริหารจัดการการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรคศิลปะของวัดในกลุ่มจังหวัดล้านนา.....	๒๑๖
บทที่ ๕ บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๒๒๑
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๒๒๒
๕.๒ อภิปรายผล.....	๒๓๓
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๒๔๓
บรรณานุกรม.....	๒๔๕
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก เครื่องมือวิจัย.....	๒๕๗
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	๒๖๖
ภาคผนวก ค ภาพถ่ายกิจกรรมทำงานวิจัย.....	๒๗๒
ภาคผนวก ง การรับรองการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	๒๘๑
ภาคผนวก จ ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย.....	๒๘๖
ประวัติผู้วิจัย.....	๒๘๙

สารบัญแผนภาพ

หน้า

แผนภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๖
แผนภาพที่ ๔.๑ แสดงพื้นที่ชุมชนบ้านเหล่าพัฒนา อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย.....	๗๗
แผนภาพที่ ๔.๒ แสดงภาพศิลปะ ๓ มิติ ประวัติศาสตร์ของชุมชนบ้านเหล่าพัฒนา.....	๘๐
แผนภาพที่ ๔.๓ การสนทนากลุ่มย่อย คณะกรรมการบริหารจัดการบ่อน้ำร้อนสามสี ชุมชนบ้านเหล่าพัฒนา.....	๘๑
แผนภาพที่ ๔.๔ แสดงแผนที่ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.....	๘๔
แผนภาพที่ ๔.๕ แสดงผังเส้นทางการเรียนรู้และการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน.....	๘๕
แผนภาพที่ ๔.๖ แสดงแผนที่วัดท่าข้าม ตำบลหางดง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่.....	๘๖
แผนภาพที่ ๔.๗ แสดงภาพศิลปะภายในอุโบสถของวัดท่าข้าม.....	๘๗
แผนภาพที่ ๔.๘ แสดงภาพศิลปะภายในอุโบสถของวัดท่าข้าม, คณะที่มิวิจัยและประชาชนชุมชน บ้านท่าข้าม.....	๘๘
แผนภาพที่ ๔.๙ แสดงศิลปกรรมกระจกสะท้อนวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นบนผนังวิหาร วัดท่าข้าม.....	๘๙
แผนภาพที่ ๔.๑๐ แสดงแผนที่บ้านบุญยืน หมู่ที่ ๔ ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน.....	๙๑
แผนภาพที่ ๔.๑๑ แสดงภาพบริเวณวัดบุญยืน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน.....	๙๕
แผนภาพที่ ๔.๑๒ แสดงภาพสถาปัตยกรรม และประติมากรรมในวัดบุญยืน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน.....	๙๖
แผนภาพที่ ๔.๑๓ คณะที่มิวิจัยลงพื้นที่สำรวจพื้นที่ในการวิจัยในวัดบุญยืน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน.....	๙๗
แผนภาพที่ ๔.๑๔ แสดงแผนที่บ้านลำปางหลวงใต้ หมู่ ๒ ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง.....	๙๙
แผนภาพที่ ๔.๑๕ ทีมนักวิจัยลงพื้นที่สนทนากลุ่มกับประชาชนบ้านลำปางหลวงใต้ หมู่ ๒ ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง.....	๑๐๑

สารบัญแผนภาพ (ต่อ)

หน้า

แผนภาพที่ ๔.๑๖ แสดงแผนที่ชุมชนบ้านต้นไคร้ หมู่ ๕ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่.....	๑๑๑
แผนภาพที่ ๔.๑๗ แสดงผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นเมืองของชุมชนบ้านต้นไคร้ หมู่ ๕ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่.....	๑๑๔
แผนภาพที่ ๔.๑๘ แสดงแผนที่ชุมชนบ้านศรีดอนชัย หมู่ ๘ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอป่า จังหวัดแม่ฮ่องสอน.....	๑๑๖
แผนภาพที่ ๔.๑๘ แสดงแผนที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ตั้งอยู่เลขที่ ๕๖๖ หมู่ที่ ๒ ตำบลแม่กา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา.....	๑๑๙
แผนภาพที่ ๔.๑๙ แสดงแผนที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา.....	๑๑๑
แผนภาพที่ ๔.๒๐ พระอาจารย์ปัญญาชัย พุทธรักขิตะงานเสวนาการสร้างผลงานประติมากรรม เชิงพุทธศิลป์ “ลานธรรม ลานศิลป์ ถิ่นเวียงบัว” มหาวิทยาลัยมหาจุฬา- ลกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา.....	๑๑๓
แผนภาพที่ ๔.๒๑ อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ ศิลปินเชียงใหม่ มหาบัณฑิต จากคณะจิตรกรรมประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.....	๑๑๔
แผนภาพที่ ๔.๒๒ อาจารย์มานิตย์ กันทะสัก ศิลปินเชียงราย ปรียญาศิลปมหาบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์ผู้มีใจรักในประติมากรรม เป็นอาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาพุทธศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย.....	๑๑๗
แผนภาพที่ ๔.๒๓ การถอดองค์ความรู้จากการศึกษาบริบทชุมชนและร่วมออกแบบ งานศิลปะของชุมชน.....	๑๑๙
แผนภาพที่ ๔.๒๔ พิพิธภัณฑสถานชุมชน ดอยเวียงดอยวง.....	๑๑๙
แผนภาพที่ ๔.๒๕ แสดงประติมากรรม “ข้าวเป็นเจ้า” สร้างสรรค์ศิลปะโดยอาจารย์มานิตย์ กันทะสัก อาจารย์สาขาพุทธศิลป์วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย.....	๑๒๐
แผนภาพที่ ๔.๒๖ พื้นที่แสดงประติมากรรม “ข้าวเป็นเจ้า” บ้านเหล่าพัฒนา ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย.....	๑๒๑

สารบัญแผนภาพ (ต่อ)

หน้า

แผนภาพที่ ๔.๒๗ การประชุมร่วมในการพัฒนาวัดและชุมชนเกี่ยวกับการส่งเสริม และอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน.....	๑๒๖
แผนภาพที่ ๔.๒๘ การส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะ ศูนย์การเรียนรู้และการท่องเที่ยว ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ อาคารพระสัทธรรม วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน.....	๑๒๖
แผนภาพที่ ๔.๒๙ สานเสวนา “งานสานศิลป์ถิ่นล้านนา (หละปูน) สลากย้อมลำพูน แห่งเดียวในโลก” ณ ศูนย์การเรียนรู้และการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน.....	๑๒๗
แผนภาพที่ ๔.๓๐ การลงพื้นที่บ้านท่าข้าม ต.หางดง อ.ฮอด จ.เชียงใหม่ เพื่อรวบรวมข้อมูล พื้นที่แล้วนำมาพัฒนาให้เกิดการสร้างสรรคศิลปะ.....	๑๓๓
แผนภาพที่ ๔.๓๑ ไม้ค้ำโพธิ์ที่ใช้ต้นไม้ทั้งต้นมาทำตามความเชื่อ.....	๑๓๕
แผนภาพที่ ๔.๓๒ การสร้างสรรคศิลปะบนไม้ค้ำโพธิ์ที่ทำมาจากเหล็ก.....	๑๓๕
แผนภาพที่ ๔.๓๓ การสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อวางแผนการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นพื้นที่สร้างสรรคศิลปะ ของบ้านบุญยืน ต.เวียงสา อ.เวียงสา จ.น่าน.....	๑๔๓
แผนภาพที่ ๔.๓๔ การสร้างสรรคศิลปะในพื้นที่บ้านบุญยืน ต.เวียงสา อ.เวียงสา จ.น่าน.....	๑๔๓
แผนภาพที่ ๔.๓๕ พิธีเปิดงานสร้างสรรคศิลปะในพื้นที่บ้านบุญยืน ต.เวียงสา อ.เวียงสา จ.น่าน.....	๑๔๔
แผนภาพที่ ๔.๓๖ พระสมุห์สมาน กิจจสาโรและผู้นำในพื้นที่บ้านบุญยืน ต.เวียงสา อ.เวียงสา จ.น่าน.....	๑๔๗
แผนภาพที่ ๔.๓๖ เวทีเสวนาย่อยกับประชาชนในพื้นที่บ้านบุญยืน ต.เวียงสา อ.เวียงสา จ.น่าน.....	๑๕๑
แผนภาพที่ ๔.๓๗ การประชุมเพื่อวางแผนในการสร้างสรรคศิลปะในชุมชนบ้านลำปางหลวงใต้ อ.เกาะคา จ.ลำปาง.....	๑๕๕
แผนภาพที่ ๔.๓๘ การสร้างสรรคศิลปะ Street Art ชุมชนบ้านลำปางหลวงใต้ อ.เกาะคา จ.ลำปาง.....	๑๕๙
แผนภาพที่ ๔.๓๙ ลงพื้นที่สำรวจชุมชนบ้านต้นไคร้ อ.ช่อแฮ จ.แพร่ เพื่อถอดองค์ความรู้ จากวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนและร่วมวางแผนการสร้างสรรคศิลปะชุมชน.....	๑๖๐
แผนภาพที่ ๔.๔๐ การสร้างสรรคศิลปะชุมชนโดย อาจารย์มานิตย์ โกภฤทธิ พร้อมศิลปินจิตอาสา ณ บ้านต้นไคร้ ต.ช่อแฮ อ.ช่อแฮ จ.แพร่.....	๑๖๗

สารบัญแผนภาพ (ต่อ)

หน้า

แผนภาพที่ ๔.๔๑	กิจกรรมถ่ายทอดความรู้และเสวนา “ถนนศิลปะเชิงสร้างสรรค์ชุมชนอัตลักษณ์ บ้านต้นไคร้” ณ บ้านต้นไคร้ ต.ช่อแฮ อ.ช่อแฮ จ.แพร่.....	๑๖๘
แผนภาพที่ ๔.๔๒	ลงพื้นที่สำรวจชุมชนบ้านเวียงเหนือ อ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน.....	๑๗๓
แผนภาพที่ ๔.๔๓	การสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนบ้านเวียงเหนือ อ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน.....	๑๗๕
แผนภาพที่ ๔.๔๔	การสร้างสรรค์ศิลปะ “เวียงบัว” ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา.....	๑๗๘
แผนภาพที่ ๔.๔๕	กิจกรรมลานศิลปะ “เวียงบัว” ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา.....	๑๘๐
แผนภาพที่ ๔.๔๖	ภาพศิลปะ “เวียงบัว”.....	๑๘๓
แผนภาพที่ ๔.๔๗	เวทีเสวนาการสร้างสรรค์ศิลปะ “เวียงบัว” ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา.....	๑๘๔
แผนภาพที่ ๔.๔๘	กรอบแนวคิดแนวทางการบริหารจัดการการอนุรักษ์ศิลปกรรม และการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดในกลุ่มจังหวัดล้านนาที่ได้รับ การจัดการที่เหมาะสม.....	๒๑๖

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ ๔.๑ แสดง 3E-Model ในการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะ ของวัดและชุมชน.....	๗๕
ตารางที่ ๔.๒ แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในชุมชนบ้านเหล่าพัฒนา.....	๗๘
ตารางที่ ๔.๓ ปฏิทินกิจกรรมประจำปีของหมู่บ้านบุญยืน.....	๗๒
ตารางที่ ๔.๔ สรุปจำนวนโครงการแยกตามยุทธศาสตร์การพัฒนากำหนดบ้านบุญยืน ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๔-๒๕๖๕.....	๘๓
ตารางที่ ๔.๕ ประเพณีและงานประจำปีของวัดศรีดอนชัยในปัจจุบัน.....	๑๐๘
ตารางที่ ๔.๖ รายชื่อสมาชิกกลุ่มศิลปินจิตอาสา “ปายสีแต้มฝันปั้นจินตนาการ”.....	๑๑๕
ตารางที่ ๔.๗ พื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชน ในกลุ่มจังหวัดล้านนา.....	๑๑๘
ตารางที่ ๔.๘ คณะกรรมการบริหารงานป้อน้ำร้อนสามสี.....	๑๒๓
ตารางที่ ๔.๙ จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสำรวจความคิดเห็น จำแนกตามจังหวัด.....	๒๐๔
ตารางที่ ๔.๑๐ จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามข้อมูลพื้นฐาน.....	๒๐๕
ตารางที่ ๕.๑ 3E-Model ในการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชน.....	๒๒๔
ตารางที่ ๕.๒ พื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา.....	๒๒๗

สารบัญแผนภูมิ

หน้า

แผนภูมิภาพที่ ๔.๑	ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับงานศิลปะและอัตลักษณ์ หรือเอกลักษณ์ของชุมชน.....	๒๐๖
แผนภูมิภาพที่ ๔.๒	ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับประโยชน์ของงานศิลปะที่สร้างขึ้น ในพื้นที่ของชุมชน.....	๒๐๗
แผนภูมิภาพที่ ๔.๓	ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการขยายผลของงานศิลปะที่สร้างขึ้น กับการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน.....	๒๐๘

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พื้นที่ทางศิลปะมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากร แม้ว่ารัฐหรือองค์กรที่มีการรับผิดชอบโดยตรงจะมีแผนงานหรือความรับผิดชอบ แต่ก็ไม่อาจทันต่ออุปสงค์และอุปทานของชุมชนที่มีการเติบโตอย่างรวดเร็วสำหรับในประเทศไทยยังไม่ปรากฏว่ามีต้นแบบในการพัฒนาพื้นที่ทางศิลปะที่เป็นสาธารณะอย่างแท้จริง แม้กระทั่งในสถาบันการศึกษาเองที่มีพื้นที่ทางศิลปะอยู่แล้ว ประชากรในชุมชนก็ไม่สามารถเข้าถึงได้ เพราะกฎเกณฑ์และระเบียบที่วางไว้กลายเป็นพันธนาการและอุปสรรคกั้นกลางระหว่างศิลปะกับชุมชน จากปัญหาและทัศนคติดังกล่าวผู้วิจัยเห็นว่ากรณีในพื้นที่บริเวณชุมชนน่าจะเป็นต้นแบบจำเป็นต่อกรณีการศึกษาการเปลี่ยนผ่านพื้นที่ทางกายภาพมาสู่พื้นที่ทางศิลปะที่น่าสนใจยิ่งซึ่งพื้นที่กรณีศึกษานี้ เป็นพื้นที่ที่ชุมชนต้นแบบในการศึกษาค้นคว้าการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา ด้วยปัจจุบันการพัฒนาเมืองให้มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ได้รับการพัฒนามากขึ้นในหลายจังหวัดของไทย เช่น บุรีรัมย์เสนอจังหวัดเป็น Sport City เชียงรายจะเป็น The City of Arts เชียงใหม่ จะเป็น Lanna Wellness ขอนแก่นเป็น Smart City นครพนมจะเป็นที่มีความสุข Happiness City เป็นต้น โดยแต่ละจังหวัดมีการพัฒนาแผนงาน ยุทธศาสตร์และกิจกรรมของตนเองเพื่อนำไปสู่การพัฒนาเมืองในรูปแบบที่มีเอกลักษณ์เฉพาะและสอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมของตนเอง เพราะเมืองสร้างสรรค์จะประกอบไปด้วยรากฐานที่มั่นคงทางสังคมและวัฒนธรรม มีการรวมกลุ่มของศิลปินหลากหลายแขนง โดยเฉพาะศิลปินพื้นบ้านที่ร่วมกันสร้างสรรค์ศิลปะขึ้นเพื่อเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่นละวัฒนธรรมนั้น ๆ ซึ่งความเป็นศิลปะท้องถิ่นที่สื่อสารออกมาในรูปแบบต่าง ๆ และกิจกรรมทางวัฒนธรรมอันเป็นส่วนประกอบสำคัญที่ทำให้ความเป็นเมืองสร้างสรรค์มีความโดดเด่นและน่าศึกษาค้นคว้าเพื่ออนุรักษ์ต่อไปตราบกาลนาน

ในปัจจุบัน แนวโน้มของความเป็นเมืองแห่งศิลปะมีกระบวนการที่พัฒนามากขึ้น ส่งผลให้เมืองที่มีการทำงานอย่างสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจและสุขภาวะทางสังคม แรงจูงใจในการ

สร้างสรรค์ของศิลปินจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับเงินทองและความมั่งคั่งเพียงอย่างเดียว หากแต่ยังหล่อเลี้ยงด้วยกำลังใจ การวิจารณ์ถกเถียงและการขัดเกลาผลงานระหว่างผู้คนในเครือข่ายสร้างสรรค์^๑

การวิจัยครั้งนี้ เพื่อนำมาวิเคราะห์หาวิธีการดำเนินงาน รวมถึงศึกษาเอกลักษณ์ความโดดเด่นจากทรัพยากรที่ประเทศไทยในเชิงลึก ทั้งในแง่องค์ความรู้ด้านศิลปกรรมและพุทธศิลปกรรมในล้านนา ศิลปิน ผลงานที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้น ความรู้เชิงวิชาการด้านศิลปะร่วมสมัยทุกสาขา วัตถุประสงค์ตลอดจนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยนั้นได้เปิดสอนและการผลิตบุคลากรในสาขาวิชาศิลปกรรมและสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ โดยเบื้องต้นมีแนวคิดจะนำร่องพื้นที่ในเขตจังหวัดภาคเหนือตอนบน หรือที่เรียกว่า “ล้านนา” ซึ่งในอดีตนับเป็นดินแดนที่มีความร่ำรวยด้วยศิลปวัฒนธรรมที่งดงาม ให้เป็นเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของประเทศไทย เนื่องจากดินแดนล้านนาแห่งนี้มีศักยภาพทางทรัพยากรบุคคลมากมาย คือ กลุ่มศิลปินที่มีความรู้ความสามารถและชื่อเสียงทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ศักยภาพทางทรัพยากรทางวัตถุ คือ ผลงานทางศิลปะที่มีความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งสามารถที่จะขยายไปสู่การสร้างรายได้คู่ขนานธุรกิจการท่องเที่ยวและธุรกิจการค้าด้านผลงานทางศิลปะ โดยการสำรวจองค์ความรู้และพื้นที่ที่มีความพร้อมในจังหวัดภาคเหนือตอนบน ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นการทำงานวิจัยร่วมกับหน่วยงานองค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย (สศร.) องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น บริษัท/ธุรกิจ/ห้างร้านที่ค้าขายงานศิลปะ และชุมชนร่วมกันช่วยกันผลักดันให้เกิดกระแสการตื่นตัวในเรื่องเมืองศิลปะ และร่วมกันพัฒนาให้เกิดเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา

สำหรับกลุ่มจังหวัดล้านนา ได้มีการพัฒนาเมืองให้มีเอกลักษณ์ทางล้านนาไม่ว่าจะเป็นศิลปะ วัฒนธรรม และเมืองเชิงนิเวศ ซึ่งที่ผ่านมาได้มีการเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันของฝ่ายต่าง ๆ เช่น ภาครัฐได้มีการรวมกลุ่มเป็นกลุ่มจังหวัดล้านนา คณะสงฆ์ได้รวมกันอนุรักษ์ศิลปะล้านนาของวัดและชุมชน กลุ่มศิลปินได้เปิดบ้านศิลปินล้านนาและนิทรรศการศิลปะในพื้นที่สาธารณะ จนนำไปสู่การพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ จนกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ เช่น วัดร่องขุน พิพิธภัณฑ์บ้านดำ วัดร่องเสือเต้น ไร่เชิญตะวัน เป็นต้น เพื่อเป็นการขับเคลื่อนการสร้างสรรคเมืองศิลปะ คณะผู้วิจัยและมหาวิทยาลัยสงฆ์ จึงได้มีการพัฒนาหลักสูตรพุทธศิลปกรรมในระดับปริญญาตรีขึ้นที่เชียงใหม่และเชียงราย รวมทั้งได้การจัดอบรมคณะสงฆ์ วัด ชุมชน และศิลปินในการสร้างสรรค์ศิลปะล้านนาทั้งในด้านจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรมและศิลปกรรมร่วมสมัย อย่างไรก็ตาม กระบวนการดำเนินการที่ผ่านมาได้มีการขับเคลื่อนในลักษณะของกลุ่มที่สนใจเฉพาะและยังไม่มีรูปแบบและ

---

^๑มานิตย์ กันทะสัก, ชั่วศิลปะ : กระบวนการสร้างเครือข่าย เพื่อการเปลี่ยนแปลงพลังทางสังคมด้วยศิลปะ, รายงานการวิจัย, (พระนครศรีอยุธยา, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, ๒๕๕๙).

กระบวนการที่จะพัฒนาไปยังคนส่วนมาก และขาดการกำหนดแผนงาน ยุทธศาสตร์ และกิจกรรมด้าน ศิลปะแบบสร้างสรรค์ในลักษณะของเครือข่าย ดังนั้น คณะผู้วิจัย จึงมีความตั้งใจที่จะพัฒนารูปแบบ เมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดในล้านนา โดยการเชื่อมโยงวิถีวัฒนธรรมของท้องถิ่นล้านนา จาก “วัด” สู่อำเภอ “ชุมชน” จาก “ชุมชน” สู่อำเภอ “พื้นที่สาธารณะและการสร้างสรรค์” โดยมีเป้าหมายหลัก คือ การพัฒนาเมืองแห่งศิลปะและการสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนาสืบต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาวัดและชุมชนในการส่งเสริมและอนุรักษ์ การสร้างสรรค์ศิลปะในกลุ่มจังหวัดล้านนา

๑.๒.๒ เพื่อพัฒนาพื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรค์ศิลปะของวัดและชุมชนใน กลุ่มจังหวัดล้านนา

๑.๒.๓ เพื่อการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดในกลุ่มจังหวัดล้านนา ที่ได้รับการจัดการที่เหมาะสม

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑.๓.๑ องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาวัดและชุมชนในการส่งเสริม อนุรักษ์ และ สร้างสรรค์ศิลปะในกลุ่มจังหวัดล้านนามีลักษณะและรูปแบบเป็นอย่างไร

๑.๓.๒ พื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรค์ศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัด ล้านนามีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือไม่ อย่างไร

๑.๓.๓ การอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดในกลุ่มจังหวัดล้านนาได้ ประโยชน์อย่างไรมีวิธีการใดบ้างและสามารถทำได้อย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะในพื้นที่สาธารณะของเมืองท่องเที่ยวใน ๘ จังหวัดภาคเหนือ ที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น จำนวน ๘ แห่ง เพื่อพัฒนาเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปะและแหล่งเรียนรู้เชิงศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชนแนวพุทธ ในรูปแบบที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

ชุมชนหมู่บ้านในเขต ๘ จังหวัด ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา แม่ฮ่องสอน จำนวน ๘ แห่ง ได้แก่ โดยเน้นสถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ และการพัฒนาชุมชนศิลปะที่มีศักยภาพและความพร้อมในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรค์ศิลปะแห่งใหม่ ได้แก่

- ๑) บ้านเหล่าพัฒนา ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย
- ๒) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน
- ๓) บ้านท่าข้าม ตำบลหางดง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่
- ๔) บ้านบุญยืน ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน
- ๕) บ้านลำปางหลวงใต้ ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
- ๖) บ้านต้นไคร้ ตำบลช่อแฮ อำเภอช่อแฮ จังหวัดแพร่
- ๗) บ้านดอนชัย ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ๘) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร

กลุ่มประชากร ประกอบด้วย พระสงฆ์ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานท่องเที่ยวและการกีฬาประจำจังหวัด หน่วยงานราชการประจำจังหวัด อำเภอ และองค์การบริหารส่วนตำบล และบริษัทเอกชน ได้แก่ บริษัทท่องเที่ยว ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องในชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส และกลุ่มชาวบ้านในชุมชนทั้ง ๘ แห่งๆ ละไม่ต่ำกว่า ๒๐ รูป/คน รวมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งสิ้นไม่ต่ำกว่า ๑๖๐ รูป/คน

๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

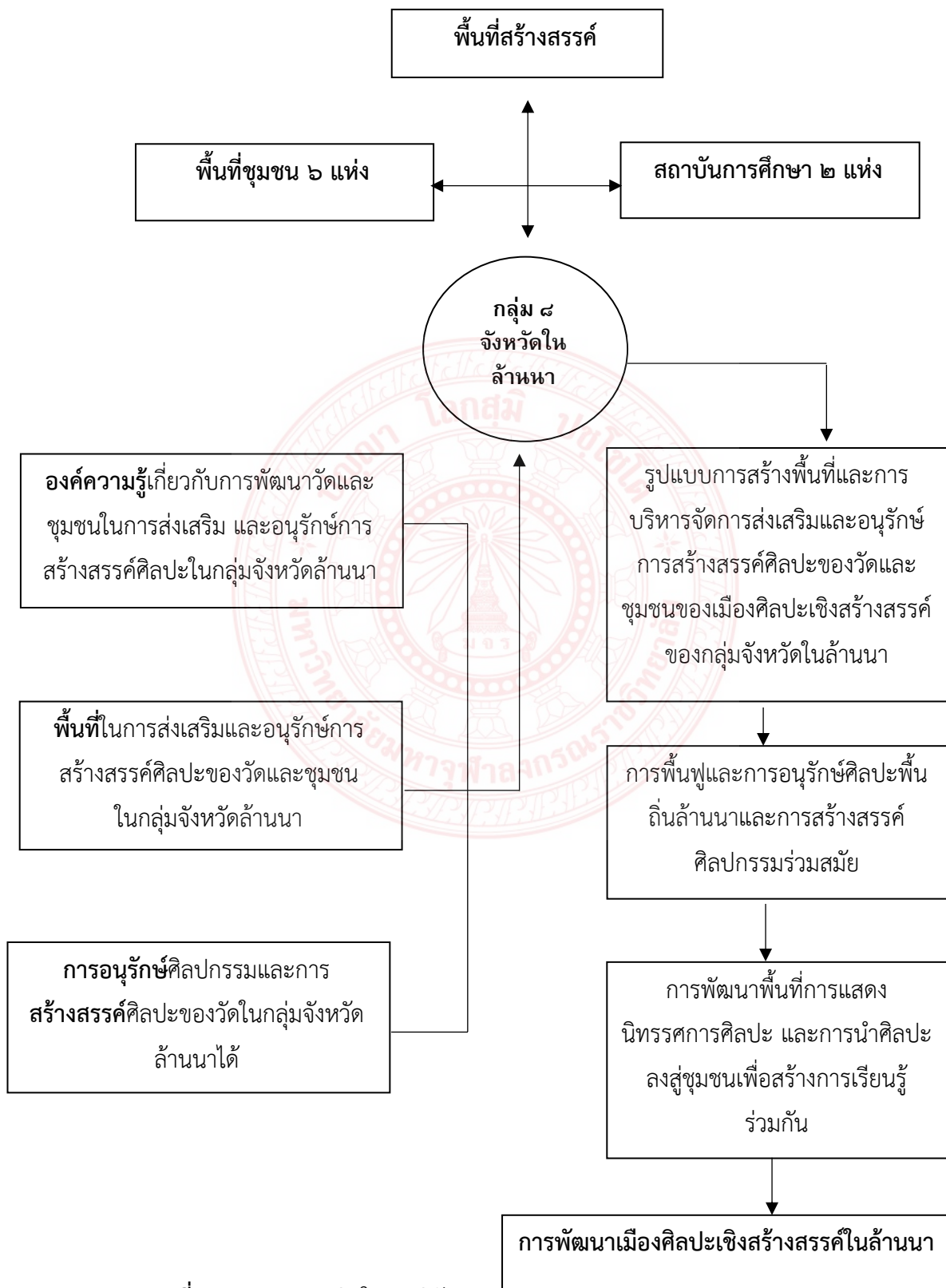
๑.๕.๑ การอนุรักษ์ หมายถึง การรักษาลงานศิลปะและวัฒนธรรมล้านนารวมทั้งมรดกวัฒนธรรมล้านนา ที่มีอยู่ในพื้นที่ ๘ จังหวัดภาคเหนือตอนบน ซึ่งเป็นการบ่งบอกถึงรากเหง้าทางวัฒนธรรมล้านนาอันงดงาม เก่าแก่และมีชื่อเสียง ตลอดจนเป็นการดูแลและจัดเก็บรวมทั้งสร้างสรรค์ศิลปะขึ้นมาประยุกต์ใหม่ตามหลักวิชาการเพื่อให้เกิดศิลปะที่สร้างสรรค์ใหม่ ๆ แต่ยังคงกลิ่นไอของล้านนาไว้ ดังคำที่ว่า “ใหม่ก่อเอา เก่าก่อปละ” คือ “ของใหม่ก็ทำ ของเก่าก็ไม่ทิ้ง”

๑.๕.๒ พื้นที่ศิลปะ หมายถึง สถานที่ในการแสดงงานศิลปะ ได้แก่สถานที่จัดสร้างศิลปะสร้างสรรค์ในพื้นที่ ๘ จังหวัดภาคเหนือตอนบน ได้แก่

- ๑) บ้านเหล่าพัฒนา ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย
- ๒) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน
- ๓) บ้านท่าข้าม ตำบลหางดง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่
- ๔) บ้านบุญยืน ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน
- ๕) บ้านลำปางหลวงใต้ ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
- ๖) บ้านต้นไคร้ ตำบลช่อแฮ อำเภอช่อแฮ จังหวัดแพร่
- ๗) บ้านดอนชัย ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ๘) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

๑.๕.๓ พุทธศิลปกรรม หมายถึง งานศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อสนองตอบและรับใช้งานทางด้านพระพุทธศาสนาที่จัดสร้างขึ้น ซึ่งเป็นความงาม เพื่อความพอใจและแฝงไว้ด้วยปรัชญาองค์ความรู้ทางธรรมที่ก่อให้เกิดการทวงแค้นและร่วมกันรักษาศิลปกรรมที่มีทั้งของเดิมและของใหม่ เพื่อสามารถประยุกต์ให้เข้ากับศิลปร่วมสมัย

๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๗ ข้อตกลงเบื้องต้น และข้อจำกัดในการวิจัย

เนื่องจากประเด็นเรื่องการสร้างเมืองศิลปะล้านนาเชิงสร้างสรรค์ใน ๘ จังหวัดภาคเหนือตอนบน ยังไม่ปรากฏงานวิจัยที่ชัดเจน อีกทั้งข้อมูลเรื่องดังกล่าวมีอยู่กระจัดกระจายทั่วไป และมีได้ถูกเก็บรวบรวมเอาไว้อย่างเป็นระบบ ดังนั้น จึงต้องลงสำรวจข้อมูลในพื้นที่เบื้องต้นเพื่อแสวงหาข้อมูลที่เป็นต่อการกำหนดสร้างเครื่องมือการวิจัย อีกทั้งผู้วิจัยต้องลงสำรวจข้อมูลและสร้างความรู้ความเข้าใจกับผู้นำและชาวบ้านในชุมชนทั้ง ๘ แห่ง จึงอาจทำให้การดำเนินงานมีความล่าช้าในช่วงแรก

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๘.๑ ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาวัดและชุมชนในการส่งเสริม และอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะในกลุ่มจังหวัดล้านนา

๑.๘.๒ ได้พัฒนาพื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

๑.๘.๓ การอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรคศิลปะของวัดในกลุ่มจังหวัดล้านนาที่ได้รับการจัดการที่เหมาะสม

๑.๘.๔ หน่วยงานภาครัฐได้แนวทาง แผนงาน นโยบาย และยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองศิลปะ เพื่อสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ในมิติต่าง ๆ และการขับเคลื่อนเมืองศิลปะในล้านนา

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โครงการวิจัยย่อย เรื่อง “การส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา” ผู้วิจัยได้มีการศึกษาค้นคว้าเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย ดังนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศิลปกรรม

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ศิลปกรรม

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมการสร้างสรรคศิลปกรรม

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปกรรม

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศิลปกรรม

ศิลปะกับศาสนาเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กันมาตั้งแต่โบราณกาล เพราะศิลปะมักถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นสื่อในการเผยแพร่ศาสนาไปยังศาสนิกชนหรือสร้างขึ้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของศาสนา ดังนั้นจึงมีปราชญ์ทางศิลปะได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับพุทธศิลปกรรมหลายท่านดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของพุทธศิลป์

“พุทธศิลปะ” เป็นคำที่ใช้เรียกงานศิลปะที่สร้างขึ้นเนื่องในพุทธศาสนาด้วยความเลื่อมใสศรัทธา โดยคำว่า “พุทธศิลปะ” สามารถแยกอธิบาย ตามรูปคำและตามความหมาย ได้ดังนี้

พุทธะ หมายถึง พระพุทธเจ้า, พระพุทธศาสนา

ศิลป์ หมายถึง สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อแสดงออกซึ่ง อารมณ์ ปัญญา ความคิด และ/

หรือความงาม

จากความหมายนี้อาจแยกเงื่อนไขของความเป็นศิลปะได้ ๒ ประการ^๑ คือ

๑. เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น

๒. ผู้สร้างมีเจตนาที่จะแสดงซึ่งอารมณ์ ความรู้สึก หรือปัญญา ความคิด ความงาม

อย่างไรก็ตาม คำว่าพุทธศิลป์ ในปัจจุบันได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายและแสดงทัศนะไว้ดังต่อไปนี้

---

^๑ ชะลูด นิ่มเสมอ. องค์ประกอบของศิลปะ. พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช ๒๕๓๙).

ศรีศักร วัลลิโภดม และคณะ ได้ให้ความหมายว่า พระพุทธรูป หมายถึง รูปเคารพแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงเป็นศาสดาของพระพุทธศาสนา ส่วนพุทธศิลป์ หมายถึง พุทธลักษณะทุกประการที่ประกอบกันขึ้นเป็นพระพุทธรูป

ประเวศ ลิ้มปรีงษ์^๒ ได้เสนอว่า วิชาสถาปัตยกรรมไทยของสำนักพระพรหมพิจิตร มีศัพท์เฉพาะสำนักว่า “พุทธศิลป์สถาปัตยกรรม” ซึ่งมีความหมายในเบื้องต้นว่า ทางปัญญาความรู้ในศิลปะสถาปัตยกรรม และมีความหมายในเชิงปลายว่า ความรู้แจ้งในศาสตร์ศิลปะสถาปัตยกรรม

สงวน รอดบุญ^๓ ให้ความหมายว่า “พุทธศิลป์”(Buddhist Art) หมายถึง งานศิลปะประเภทต่าง ๆ ทั้งในด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรมและจิตรกรรม ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อส่งเสริมการเผยแพร่และการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาโดยตรง และเป็นสิ่งที่ช่วยโน้มน้าวจิตใจของพุทธศาสนิกชนให้เกิดความศรัทธา ปสาทะ ประพฤติปฏิบัติตนในแนวทางที่ดีงาม ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ทั้งในลัทธิหินยาน (เถรวาท) และลัทธิมหายาน (อจารีวาท)

พระครูสังฆรักษ์ศุภณัฐ ภูริวฑฒโน และคณะ^๔ ให้ทัศนะว่า พุทธศิลป์ คือ งานศิลปะประเภทต่าง ๆ ทั้งในด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อส่งเสริมการเผยแพร่พระพุทธศาสนาและการปฏิบัติตามหลักธรรม โดยมุ่งเน้นความงามที่แฝงไว้ด้วยปรัชญาธรรมทางวัตถุ สร้างขึ้นเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา พุทธศิลป์จึงเป็นสิ่งที่โน้มน้าวจิตใจของพุทธศาสนิกชนให้เกิดความศรัทธา

พูนชัย ปันนียะ^๕ ให้ความหมายว่า “พุทธศิลป์” คือ งานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธ เช่น งานสถาปัตยกรรม การสร้างโบสถ์วิหาร วัดวาอาราม จิตรกรรมฝาผนังเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติหรือปริศนาธรรม

ผลงานศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนา^๖ หรือเรียกว่าผลงานทางด้านพุทธศิลปกรรม อันมาจากความเชื่อความศรัทธาของคนในสังคมที่นับถือพระพุทธศาสนา ศาสนาพุทธจึงเป็นรากเหง้าของการสร้างสรรค์ทั้งปวง เพื่อบันทึกถึงความรู้ความเข้าใจ หรือทฤษฎีของศาสนาพุทธเป็นการเผยแพร่ หลักธรรมในการสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอีกประการหนึ่ง

^๒ประเวศ ลิ้มปรีงษ์. การเมืองและสังคมในศิลปะสถาปัตยกรรมสยามสมัย ไทยประยุกต์ ชาตินิยม. (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ๒๕๓๗).

^๓สงวน รอดบุญ. พุทธศิลป์ลาว, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร : สายธาร. ๒๕๔๕).

^๔พระครูสังฆรักษ์ศุภณัฐ ภูริวฑฒโน และคณะ, การตีความภาพพุทธศิลป์ที่ปรากฏในเอกสารโบราณของจังหวัดลำปาง, วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (ลำปาง : วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, ๒๕๖๑), หน้า ๖.

^๕พูนชัย ปันนียะ, พุทธศิลป์พุทธธรรมในการสืบทอดประเพณีไทยอาเซียน (ม.ป.ท.).

^๖สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ. เล่มที่ ๑๔. เรื่องที่ ๓ ประติมากรรมไทย : ประติมากรรมรูปเคารพ. (ม.ป.ท.).

ทั้งยังเป็นการบันทึก กาลเวลา คุณค่า ความดี ความงามของวิถีพุทธอีกประการหนึ่ง ทำให้คนรุ่นหลังได้ตระหนักถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ได้อุทิศช่วงเวลาในชีวิตของตนฝากไว้บนผืนแผ่นดิน ผ่านกาลเวลาส่งมายัง ลูกหลานอนุชนคนรุ่นหลังเช่นปัจจุบัน

พุทธศิลป์กรรมล้านนาอันมีเอกลักษณ์มีอัตลักษณ์ที่เป็นลักษณะเฉพาะตนเฉพาะท้องถิ่น พุทธศิลป์กรรมล้านนาถูกกล่อมเกลตาและสร้างสรรค์ที่มีองค์ประกอบมาจากความเชื่อในหลักธรรมในพุทธศาสนาที่มีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการสอน อบรม ทางจิตใจให้พบกับความสงบสุข ก่อเกิดพลังอันยิ่งใหญ่ เมื่อได้น้อมเอาหลักธรรมนั้นมาปฏิบัติจนสัมฤทธิ์ผลสูงสุด สังคมก็ยิ่งเกิดความศรัทธาในพระ พุทธศาสนา ดังปรากฏในงานพุทธศิลป์กรรมล้านนา มีการสร้างพระพุทธรูปต่อเนื่องกันและส่งอิทธิพล ทางด้านศิลปะต่อกันมาอย่างมีขนาดสาย แต่ละสมัยมีอัตลักษณ์ความงามที่เป็นลักษณะเฉพาะของตน ก่อเกิดเป็นตระกูลช่างต่าง ๆ ในล้านนา จนเกิดเป็นภูมิปัญญาในแขนงงานต่าง ๆ มากมาย ผลงาน พุทธศิลป์กรรมล้านแล้วแสดงความงาม และการเข้าถึงความงามอันเป็นต้นทางของจิตภายในแห่งการเข้าถึงธรรมอันละเอียดประณีตของพุทธศาสนา^๗

ผลงานทางพุทธศิลป์กรรมล้านนา ยังมีหน้าที่สะท้อนให้เห็นถึงความฉลาดของคนในยุคสมัยนั้น ที่สามารถแก้ไขปัญญาทางการสาธยายธรรมซึ่งเป็นธรรมอันละเอียดประณีตซึ่งเป็นธรรมขั้นสูง ให้สอดแทรกนัยทางพุทธศาสนา พุทธปรัชญา ให้ไปอยู่ในผลงานพุทธศิลป์กรรม และใช้ผลงานพุทธศิลป์กรรมในการบรรยายแทน เช่น ผ่านการเขียนรูปภาพเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนัง ผ่านผลงานทางด้านประติมากรรมเป็นพระปฏิมากร และสร้างสัญลักษณ์ (Symbol) ขึ้นมากมาย ตลอดจนถึงภูมิปัญญาในด้านอื่น ๆ ผ่านเทคนิคต่าง ๆ อันมีศาสตร์และศิลป์และแฝงไปด้วยภูมิปัญญาอันเฉียบแหลมทั้งสิ้น การสร้างพุทธศิลป์กรรมในล้านนามีอัตลักษณ์ มีความเรียบง่าย ความสงบจากรูปทรงทางศิลปะกรรม ที่มุ่งเน้นไปถึงการสื่อถึงความจริง ความดี ความงาม ในขณะเดียวกันงานพุทธศิลป์กรรม เหล่านั้น ได้สื่อเรื่องราวที่แสดงประวัติและหลักธรรมคำสั่งสอนของพุทธศาสนา เป็นความหมายที่ผ่านธรรมลักษณะที่มีผลปรากฏต่อผู้ชม สามารถพรากรจิตของผู้รับชมจากความวุ่นวายให้สงบเย็นเป็นสุขได้ พุทธศิลป์กรรมเป็นกระบวนการที่ถูกรังสรรค์เพื่อเป็นงานเผยแพร่ศาสนาโดยมีหลักธรรมที่แฝง อยู่ไม่ ว่าจะจะเป็นประติมากรรม จิตรกรรม สถาปัตยกรรม ตลอดถึงการประดับตกแต่งซึ่งนำไปสู่บรรยากาศ แห่งความสงบ สันติ จนถึงนิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุด

^๗มานิตย์ กันทะสัก, พุทธศิลป์กรรมล้านนา : แนวคิด คุณค่า การสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณและการเรียนรู้ของสังคม, รายงานการวิจัย, (เชียงใหม่ : วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย, ๒๕๖๐).

๒.๑.๒ พุทธศิลป์

คุณลักษณะของงานพุทธศิลป์

งานพุทธทัศนศิลป์ประกอบด้วย จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ ศิลปะสื่อผสมและ
จะรวมถึง สถาปัตยกรรม มีองค์ประกอบ ๒ ส่วน^๘ คือ

รูปทรง คือ ส่วนที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ วัสดุและทัศนธาตุต่าง ๆ ที่สัมผัสได้ด้วยประสาทตา
เนื้อหา คือ ส่วนที่เป็นนามธรรมที่รับรู้ได้ด้วยความรู้สึกนึกคิด ผ่านทางรูปทรง เช่น
เรื่องราว อารมณ์และสัญลักษณ์

นอกจากนี้งานพุทธศิลป์ที่สร้างขึ้นควรมีคุณสมบัติ ๕ ประการ^๙ คือ

๑) คุณสมบัติที่แท้จริงในตัวของงานทัศนศิลป์ ๓ ส่วน คือ

๑.๑ คุณสมบัติกายภาพภายใน ได้แก่ วัสดุที่นำมาใช้ประกอบกับวิธีที่ผสมผสานกันทำ
ให้เกิดเป็นผลงาน จิตรกรรม ประติมากรรมหรือสถาปัตยกรรมขึ้น ซึ่งมุ่งหมายถึงคุณสมบัติและคุณค่า
ของวัสดุที่ทำให้ผู้พบเห็นตระหนักในคุณค่าของสิ่งที่ตนรับรู้^{๑๐} และถ้าหากว่าผู้พบเห็นพบว่า วัสดุที่ใช้
นั้นชำรุด กะเทาะ เสียหายส่วนใดส่วนหนึ่ง ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกร่วม เสียหาย หวงแหวน

๑.๒ คุณสมบัติทางความรู้สึกกายภาพที่แสดงให้เห็น ได้แก่ ลักษณะท่าทางของผลงาน
ศิลปะนั้น ๆ จะผูกพันกับแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของศิลปินผู้สร้าง เช่น ท่าทางของพระพุทธรูป
มักจะแสดงท่าทางเฉพาะแบบไม่แสดงความรู้สึกต่อเนื้อแก่ผู้พบเห็น เมื่อเราเห็นพระพุทธรูปอยู่ในท่า
นั่ง ก็มีความรู้สึกว่ามันจริง ๆ จะยืนไม่ได้ หรือทำอื่น ก็จะยืนเท่านั้นจะก้าวเดินต่อไปไม่ได้ เป็นต้น

๑.๓ คุณสมบัติทางความหมายต่อชุมชน ได้แก่ ผลงานที่เกี่ยวกับพิธีทางศาสนา
ทางความเชื่อและการแสดงพื้นเมือง คุณสมบัติความหมายนี้เมื่อผู้พบเห็นรับรู้แล้ว ก็จะบังเกิด
ความรู้สึกต่อเนื้อในจิตใจ เสริมสร้างศีลธรรมและความสามัคคีทางอ้อม

๒) คุณสมบัติในการดำรงอยู่ของงานพุทธศิลป์ หมายถึง งานพุทธศิลป์ จะต้อง
มีตำแหน่งในการติดตั้งที่แน่นอน มีขนาดสูงต่ำเหมาะสม มีมุมที่งดงามมากที่สุดมุมใดมุมหนึ่ง ส่วนมุม
อื่น ๆ เป็นส่วนประกอบ นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับตำแหน่งของ แสงเงา ที่ตกทอดลงบนผลงานนั้น
ด้วยมุมที่เหมาะสม

๓) คุณสมบัติที่ทำให้ความรู้สึกเพิ่มขึ้น ยิ่งดูยิ่งประทับใจ หมายถึง งานทัศนศิลป์จะต้อง
ก่อให้เกิดความรู้สึกประทับใจมากขึ้น เช่น เมื่อเข้าไปเห็นพระประธานในโบสถ์ ครั้งแรกมีความรู้สึก
ประทับใจอย่างไร และภายหลังเข้าไปชมอีกก็จะมี ความประทับใจเพิ่มขึ้น ยิ่งพิศยิ่งซึ่ง ยิ่งดูนานเข้ายิ่ง

^๘ชะลูด นิมสมอ. การเข้าถึงศิลปะ ในงานจิตรกรรมไทย. (กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร.
๒๕๓๒),ความนำ.

^๙อารี สุทธิพันธุ์. ศิลปะกับมนุษย์. (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช. ๒๕๒๘).หน้า ๗๖.

มีความรู้สึกน่าเลื่อมใสในคุณค่าของวัสดุ คุณค่าของรูปทรง และคุณค่าทางศิลปกรรมผลงานนั้นก็ถือได้ว่ามีคุณค่าทางความรู้สึกเพิ่มขึ้นและเป็นความรู้สึกเฉพาะตน

๔) คุณสมบัติที่ส่งเสริมให้คิดถึงสิ่งอื่น หมายถึง งานทัศนศิลป์นั้นจะต้องก่อให้เกิดความคิดเปรียบเทียบกับผลงานอื่น ๆ ที่เคยเห็นตามประสบการณ์ที่ผ่านมา ปลูกเร้าให้เห็นถึงคุณค่ายิ่งกว่านั้นยังทำให้รู้สึกว่าได้มีส่วนร่วมกับผลงานทางศิลปะที่เห็นตรงหน้า ซึ่งถือได้ว่าเป็นความรู้สึกทางสุนทรียภาพเฉพาะตนอย่างหนึ่ง

๕) คุณสมบัติที่มีความสมบูรณ์ในตัว หมายถึง งานพุทธศิลป์นั้นจะต้องมีความสมบูรณ์ตัวในรูปทรงและเรื่องราวไม่สามารถที่จะแยกส่วนประกอบขึ้นใดชิ้นหนึ่งออกได้

สมชาติ มณีโชติ^{๑๐} ได้เสนอ เนื้อหาทางพุทธศิลป์ในทางพระพุทธศาสนา สามารถจัดเป็นหมวดหมู่ออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ

๑. กลุ่มที่มีเนื้อหาว่าด้วย : พระพุทธชาติรัตนตรัย ได้แก่ เรื่องอดีตพุทธ,ปัจเจกพุทธเจ้า, พุทธประวัติ,ชาดก,สาวกพุทธ,อนาคตพุทธ

๒. กลุ่มที่มีเนื้อหาว่าด้วย : ไตรภูมิ

๓. กลุ่มที่มีเนื้อหาว่าด้วย : ธรรมชาติและสิ่งมีชีวิต

ประเภทของงานพุทธศิลป์

๑. สถาปัตยกรรม

สถาปัตยกรรม หมายถึง อาคารสถานที่หรือสิ่งก่อสร้างที่กระทำขึ้นด้วยความคิดสร้างสรรค์กำหนดขอบเขต ปริมาตรของที่ว่าง ให้เกิดบรรยากาศและประโยชน์ใช้สอยตามความต้องการของมนุษย์ (ทั้งนามธรรมและรูปธรรม) โดยอาศัยหลักการทางศิลปะ (ความงาม) และวิทยาศาสตร์ (เหตุผล)^{๑๑}

สถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นเนื่องในพระพุทธศาสนา โดยทั่วไปสร้างขึ้นในบริเวณที่เรียกว่า พุทธสถาน (วัด) เพื่อใช้ประกอบกิจกรรมทางศาสนา ได้แก่ อาคารสิ่งก่อสร้างถาวรวัตถุต่าง ๆ เพื่อการสักการบูชาและบำเพ็ญศาสนกิจ รวมถึงสิ่งก่อสร้างที่เป็นที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์^{๑๒}

พุทธสถาน หมายถึง อาคารสถานที่ ที่สร้างขึ้นเนื่องในพระพุทธศาสนา ถ้าหากอาคารสถานที่ต่าง ๆ นั้น สร้างอยู่ภายในบริเวณเดียวกัน มีกำแพงล้อมรอบ กำหนดเขตที่แน่นอนที่เรียกว่า “วัด” นั่นเอง^{๑๓}

^{๑๐}สมชาติ มณีโชติ. จิตรกรรมไทย. (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์. ๒๕๒๙), หน้า ๕๔.

^{๑๑}สมภพ ภิรมย์. การเมืองและสังคมในศิลปะสถาปัตยกรรม สยามสมัย ไทยประยุกต์. (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๓๕), หน้า ๖๒.

^{๑๒}กรมศิลปากร. ระเบียบกรมศิลปากร ว่าด้วยการขออนุญาตใช้ที่พักและพื้นที่ในโบราณสถาน. (กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๔๐), หน้า ๕.

มูลเหตุแห่งการสร้างวัดในพระพุทธศาสนา

กล่าวไปถึงในสมัยพุทธกาล ครั้งที่องค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้ายังพระชนชีพอยู่นั้น ยังไม่มีการสร้างอาคารสถานที่ให้เป็นที่อยู่อาศัยของภิกษุสงฆ์เป็นหลักแหล่งถาวรโดยเฉพาะเจาะจง ตามแนวทางวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนาเสนาสนะที่จะใช้อยู่อาศัยนั้น พระพุทธองค์ทรงกำหนดสถานที่สำหรับใช้เป็นที่อาศัยพื้นฐาน คือ รุกขมูลเสนาสนะ หมายถึง การอยู่รอบโคนต้นไม้ ด้วยเหตุผล ๒ ประการ คือ

๑) หน้าที่ต่อตนเอง วัตรปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์ในทางพระพุทธศาสนา มุ่งเน้นให้บำเพ็ญวิปัสสนาเพื่อชำระล้างจิตให้หลุดพ้นจากกิเลส การมีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งถาวรนั้น จะทำให้พระภิกษุสงฆ์นั้น เกิดความยึดติดในวัตถุทรัพย์แต่ภายนอก อันเป็นผลกระทบต่อเป้าหมายของการบวชที่มุ่งการบรรลุถึงโมกขธรรม ซึ่งเป็นหนทางเข้าสู่การนิพพานที่ถือเป็นเป้าหมายสูงสุดแห่งชีวิต

๒) หน้าที่ต่อผู้อื่น หน้าที่หลักอีกประการหนึ่งของพระภิกษุสงฆ์ คือ จาริกไป ณ ที่ต่าง ๆ เพื่อมุ่งสั่งสอนพระธรรมแก่ประชาชน ซึ่งเป้าหมายสำคัญของการออกเผยแผ่คำสั่งสอนนี้ นอกจากช่วยให้ประชาชนได้พบแสงสว่างแก่ชีวิตแล้ว ยังถือเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนต่อไปอีกด้วย

ประเภทของวัด

ในสมัยพุทธกาล เมื่อมีการสร้างสิ่งเคารพบูชาทางพระพุทธศาสนาขึ้น ณ ที่ต่าง ๆ ได้แก่ พระสถูปเจดีย์ เป็นต้น ทำให้บริเวณเหล่านั้นเป็นที่ชุมนุมของเหล่าพระสงฆ์และคฤหัสถ์อีกทั้งมีผู้ที่ศรัทธาสร้างที่พักถวายแด่พระภิกษุดังกล่าว ในที่สุดได้กลายสภาพเป็น “วัด” ที่สมบูรณ์แบบ

และด้วยเหตุที่เกิดมีที่พักอาศัยอย่างถาวรของพระสงฆ์นี้ เป็นเหตุให้พระสงฆ์ในเวลาต่อมาจึงมีลักษณะที่ต่างกัน ๒ แบบ คือ ฝ่ายหนึ่งตั้งมั่นอยู่กับแนวปฏิบัติเดิม บลึกลความวุ่นวายจากโลกสู่ป่า อยู่ถ้ำเพื่อแสวงหา มุ่งเน้นทาง “วิปัสสนาธุระ” และอีกฝ่ายนิยมการอยู่วัดภายในชุมชน โดยมุ่งเน้นการศึกษาทาง “คันถธุระ”

องค์ประกอบภายในพุทธสถาน (วัด) สามารถกำหนดตามการแบ่งเขตตามกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งโดยทั่วไปพุทธสถาน นิยมแบ่งเขตพื้นที่ ออกเป็น ๓ ส่วนใหญ่ ๆ คือ^{๑๔}

๑) เขตพุทธาวาส หมายถึงขอบเขตส่วนบริเวณที่สำคัญที่สุดของวัด ที่กำหนดไว้ให้เป็นพื้นที่สำหรับพระสงฆ์ใช้ประกอบพิธีทางศาสนา แต่ด้วยเหตุที่เป็นสถานที่ ซึ่งต้องมีพระสถูปเจดีย์หรืออาคารประกอบพิธีที่ภายในต้องมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ด้วยเสมอ เขตแดนแห่งนี้จึงเป็นเสมือน

^{๑๓}กรมศิลปากร. ระเบียบกรมศิลปากร ว่าด้วยการขออนุญาตใช้ที่พักและพื้นที่ในโบราณสถาน. (กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๓๓), หน้า ๓๕.

^{๑๔}สมคิด จิระทัศนกุล. วัด : พุทธศาสนาสถาปัตยกรรมไทย. (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๓), หน้า ๒๗.

สัญลักษณ์แห่งสถานที่ประทับของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คำว่า พุทธาวาส มีความหมายโดยตรงอยู่แล้วว่าเป็นสถานที่ประทับของพระพุทธเจ้า (พุทธาวาส = พุทธะ + อาวาส) แนวความคิดในการใช้คำเพื่อให้มีความหมายเช่นนี้เพราะต้องการให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นเขตแดนอันศักดิ์สิทธิ์ที่เสมือนมีพระพุทธรูปองค์สถิตอยู่เพื่อเป็นประธาน ณ ที่นั้น เหตุนี้เขตพุทธาวาสจึงมักประกอบด้วยสถาปัตยกรรมหลักสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธรูปและพิธีกรรมต่าง ๆ คือ

- (๑.๑) พระเจดีย์ พระมณฑป พระปราสาท : อาคารที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นศูนย์กลางหลักของวัด
- (๑.๒) พระอุโบสถ : อาคารที่ใช้ประกอบพิธีกรรมในการทำสังฆกรรม
- (๑.๓) พระวิหาร : อาคารที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาระหว่างพระสงฆ์และฆราวาส
- (๑.๔) เจดีย์ราย,เจดีย์ทิศ : อาคารที่ใช้บรรจุอัฐิหรือประกอบเพื่อให้ผังสมบูรณ์
- (๑.๕) หอระฆัง : อาคารที่ใช้เป็นเครื่องบอกเวลาสำหรับพระสงฆ์
- (๑.๖) ศาลาต่าง ๆ : เช่นอาคารที่ใช้เป็นที่นั่งพักของผู้มาเยือน
- (๑.๗) พระระเบียง : อาคารที่ใช้ล้อมอาคารหลักสำคัญหรือล้อมแสดงขอบเขตแห่งพุทธาวาส
- (๑.๘) พลับพลาเปลื้องเครื่อง : อาคารที่ใช้สำหรับเป็นที่พระมหากษัตริย์เปลี่ยนชุดฉลอง

พระองค์ในวาระที่ทรงเสด็จพระราชดำเนินเพื่อบำเพ็ญพระราชกุศล

๒) เขตสังฆาวาส หมายถึง ขอบเขตกำหนดบริเวณพื้นที่ส่วนหนึ่งของวัดที่กำหนดไว้ให้เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์เพื่อให้สามารถปฏิบัติภารกิจส่วนตัวที่ไม่เกี่ยวเนื่องกับพิธีการใดทางศาสนา

๓) เขตธรณีสงฆ์ หมายถึง เขตพื้นที่ในพระอารามที่วัดกำหนดขึ้นพื้นที่บางส่วนของพื้นที่ที่เหลือจากการจัดแบ่งเขตสำคัญ คือ เขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาสให้เป็นพื้นที่ใช้สอยเชิงสาธารณะประโยชน์ในลักษณะต่าง ๆ ของวัด เช่น การใช้เป็นพื้นที่เปิดโล่งช่วยสร้างความร่มรื่นให้วัด ใช้เป็นสถานที่ก่อสร้างอาคารอื่น ๆ เช่น สร้างเมรุ สำหรับฌาปนกิจศพชุมชน การสร้างโรงเรียนเพื่อการศึกษาแก่สังคม หรือแบ่งพื้นที่ให้แก่กุฏิสงฆ์เพื่อทำมาหากิน เช่น ตักถวด ตลาด

๒. ประติมากรรม

ประติมากรรม เป็นศิลปะที่สื่อความด้วยการเห็น มีปริมาตร สามารถสัมผัสรู้สึกถึงความกว้าง ความยาว และความสูงรวมทั้งความลึกและความนูนได้

การสร้างงานประติมากรรมเนื่องในพระพุทธศาสนา เพื่อใช้เป็นอุปกรณ์อย่างหนึ่งที่ถ่ายทอดคติ ความเชื่อ และแนวคิดทางศาสนาให้เป็นรูปธรรม สัมผัสได้ด้วยตา (การเห็น) ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเรื่องราวในศาสนา ตลอดจนความประทับใจอันนำไปสู่ความเลื่อมใสศรัทธา^{๑๔}

^{๑๔}สุรศักดิ์ เจริญวงศ์. ๘๑ ปีแห่งการสถาปนากรมศิลปากร. กองโบราณคดี, (กรุงเทพมหานคร : ฉลองรัตนโกสินทร์, ๒๕๓๕).

ประเภทของประติมากรรมทางพระพุทธศาสนา

การสร้างประติมากรรมทางพระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอความเชื่อทางศาสนาเป็นหลักใหญ่ เป็นการรับใช้ศาสนาด้วยผลงานประติมากรรม น้อมนำชักจูงให้คนในสังคมเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น สามารถรับรู้และเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระศาสดามากขึ้น เพื่อเป็นสิ่งแทนหรือสิ่งพรรณนาความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อออกมาเป็นรูปธรรม ซึ่งอาจจำแนกประเภทของประติมากรรมตามลักษณะและวัตถุประสงค์ได้ ๒ ประเภท คือ

๑) ประติมากรรมรูปเคารพ

ประติมากรรมรูปเคารพที่สร้างขึ้นในพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นตัวแทนในสิ่งเคารพนับถือของพุทธศาสนิกชน ประติมากรรมรูปเคารพจึงเป็นรูปทรงแห่งวัตถุที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อเป็นสิ่งแทน (สัญลักษณ์) เป็นสิ่งพรรณนาความรู้สึกอุดมคติและความเชื่อที่เป็นนามธรรม ให้ปรากฏเป็นรูปธรรม มีจุดมุ่งหมายให้เป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธาในศาสนา ได้แก่ พระพุทธรูปและรูปสัญลักษณ์

๒) ประติมากรรมตกแต่งสถาปัตยกรรม

การสร้างประติมากรรมเพื่อตกแต่งสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นเนื่องในพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์เพื่อสะท้อนคติความเชื่อทางศาสนา ด้วยการพรรณนาหรือบรรยายด้วยการเล่าเรื่องด้วยภาพประติมากรรมทั้งยังเป็นการประดับตกแต่งศาสนสถานให้เกิดคุณค่า ความงาม อลังการ อันก่อให้เกิดความเข้าใจและความเลื่อมใสศรัทธา ประติมากรรมตกแต่งสถาปัตยกรรมแบ่งตามหน้าที่ใช้สอยได้แก่

๒.๑) ประติมากรรมเล่าเรื่อง เป็นประติมากรรมเทคนิคปูนปั้นปรี้อแกะสลักเป็นภาพนูนทั้งนูนสูงและนูนต่ำ บริเวณที่เป็นที่ติดตั้งงานได้แก่ ฐาน ผนัง หรือหน้าบันของอาคารทั้งภายในและภายนอกโดยแสดงเรื่องราวทางศาสนาเกี่ยวกับพุทธประวัติหรือชาดก (ทศชาติ) โดยประติมากรจะเลือกเรื่องหรือตอนที่สำคัญ ๆ มาแสดงให้เหมาะสมกับพื้นที่ในการสร้างงานที่มีอยู่

๒.๒) ประติมากรรมลวดลายประดับ เป็นประติมากรรมที่สร้างขึ้นเพื่อประดับตกแต่งอาคารทางศาสนาให้เกิดคุณค่าทางความงามและสะท้อนคติความเชื่อทางศาสนาให้ปรากฏเป็นรูปธรรม

๒.๓) ประติมากรรมตกแต่งสะท้อนความเชื่อ เป็นประติมากรรมตกแต่งประดับอาคารหรือศิลปวัตถุ มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงความหมายและสะท้อนคติความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ได้แก่ คติไตรภูมิและจักรวาลเป็นหลัก

๓) จิตรกรรม

ความหมายโดยทั่วไปของ “จิตรกรรม” คือภาพวาดระบายสีบนพื้นแผ่นราบ เส้น สี เป็นองค์ประกอบหลักสำคัญ ที่ประกอบกันเป็นภาพ ส่วนผู้สร้างงานจิตรกรรมนั้นเรียกว่า “ช่างเขียน หรือจิตรกร”^{๑๖}

ประเภทของจิตรกรรม

การกำหนดและจำแนกประเภทของงานจิตรกรรมไทยอาจจำแนกได้ ๒ วิธี^{๑๗} คือ

๑. จำแนกโดยวัสดุพื้นที่ยอมรับ อาจแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๑.๑) จิตรกรรมฝาผนัง (Mural Painting) เป็นจิตรกรรมที่เคลื่อนที่ไม่ได้ เพราะเขียนลงบนโครงสร้างของตัวอาคาร เช่น ฝาผนัง เพดาน เสา เป็นต้น จิตรกรรมฝาผนังเหล่านี้ที่มีอยู่ตามวัดต่าง ๆ มักจะพบเขียนอยู่ที่ อุโบสถ วิหาร ศาลา หอไตร ฯลฯ และเรื่องที่เขียนส่วนใหญ่ ได้แก่ พุทธประวัติ เทพชุมนุม ไตรภูมิ ชาดกต่าง ๆ วรรณกรรมทางศาสนา ปรีชาธรรม ตำรานาน นิทานพื้นบ้าน พระราชพิธี พระเพณี เป็นต้น

๑.๒) จิตรกรรมที่เคลื่อนที่ได้ (Easel Painting) เป็นจิตรกรรมที่เขียนลงบนวัตถุที่สามารถเคลื่อนที่ได้ เช่น สมุดข่อย กระจก ตูพระธรรมต่าง ๆ ส่วนใหญ่เป็นภาพที่เขียนด้วยเรื่องราว เช่นเดียวกับภาพจิตรกรรมฝาผนัง

จุดมุ่งหมายและแนวคิดของจิตรกรรม

จิตรกรรมที่สร้างขึ้นเนื่องในพระพุทธศาสนา ส่วนใหญ่จะเขียนอยู่ในอาคารทางศาสนา ได้แก่ โบสถ์ วิหาร มีวัตถุประสงค์ที่จะเสนอคติความเชื่อทางศาสนา โดยสร้างพื้นที่ว่างของผนังอาคารให้มีความหมายขึ้นด้วยภาพพรรณนาเรื่องราวต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนา ได้แก่ ภาพพุทธประวัติ ภาพเล่าเรื่องชาดก เป็นต้น

สมชาติ มณีโชติ^{๑๘} ได้กล่าวถึง มูลเหตุในการสร้างจิตรกรรมฝาผนังในอาคารทางพระพุทธศาสนาแยกเป็น ๒ ประเด็น คือ

๑) ผู้สร้างต้องการใช้ภาพประดับตกแต่งอาคารหรือโบราณสถานที่ยังมีความงามสมกับเป็นพุทธศาสนสถาน ทั้งนี้ยังมีการออกแบบให้ผสมกลมกลืนกับรูปแบบของอาคาร ทั้งยังมีการวางแผนการวาดภาพพร้อมกับการสร้างอาคารด้วย

^{๑๖}สันติ เล็กสุขุม. เจดีย์ : ความเป็นมาและคำศัพท์ที่เรียกองค์ประกอบเจดีย์ในประเทศไทย. (กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๓๕), หน้า ๑๖๑.

^{๑๗}สุรศักดิ์ เจริญวงศ์. ๘๑ ปีแห่งการสถาปนากรมศิลปากร. กองโบราณคดี, (กรุงเทพมหานคร : ฉลองรัตนโกสินทร์, ๒๕๓๕), หน้า ๑.

^{๑๘}สมชาติ มณีโชติ. จิตรกรรมไทย. (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์. ๒๕๒๙), หน้า ๑๒.

๒) เพื่อต้องการใช้เป็นสื่อ ในการเรียนรู้ ซึ่งเป็นความหมายโดยนัยที่แฝงไว้เพราะศิลปะ นั้น คือ ภาษาชนิดหนึ่งและเป็นภาษาสากลด้วย เพราะมีรูปภาพเป็นเครื่องมือในการบรรยายหรือเล่า เหตุการณ์ ที่ผู้ดูย่อมเกิดความเข้าใจได้โดยไม่ต้องอาศัยการเรียนรู้หรืออ่านคำจารึกตัวอักษร ใด ๆ ทั้งสิ้น

นอกจากนี้ เสมอชัย พูลสุวรรณ ได้กล่าวว่า “จิตรกรรมพุทธศิลป์ของไทย ซึ่งมีเนื้อหา และตำแหน่งของภาพ ที่ถูกให้กำหนดให้สัมพันธ์อย่างเป็นระบบกับผังและประเภทของอาคารพุทธสถานนั้น น่าจะมีได้เป็นแต่เพียงงานประดับตกแต่งเพื่อความงามหรือเป็นภาพเล่าเรื่องอย่างสามัญเท่านั้น หากแต่ว่าจิตรกรรมอาจได้ทำหน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งเพื่อเป็นสื่อสัญลักษณ์ที่สร้างความหมายพิเศษบางประการให้กับพุทธสถาน”

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า วัตถุประสงค์ของการสร้างจิตรกรรมเนื่องในพระพุทธศาสนานั้น มีความมุ่งหมายในทางรูปธรรมและนามธรรม การพิจารณานอกจากจะให้ความสำคัญกับเนื้อหาโดยตรง และแง่มุมทางสุนทรียภาพแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงลักษณะของภาพจิตรกรรมที่มีความสัมพันธ์ของตัวอาคารที่สร้างขึ้นด้วย

๒.๑.๓ พุทธศิลป์ในอินเดีย

พระพุทธศาสนา อุบัติขึ้นและมีความเจริญรุ่งเรืองอยู่ในภาคเหนือของประเทศอินเดีย เมื่อ ๒๕๐๐ กว่าปีที่ผ่านมา โดยมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นพระบรมศาสดา

เมื่อพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว เป็นเหตุให้พุทธศาสนิกชนผู้เลื่อมใสศรัทธาในคำสอน ได้สร้างสรรค์ “งานพุทธศิลป์” ขึ้นด้วยเหตุผล ๒ ประการ คือ

๑) เพื่อเป็นสิ่งเตือนใจให้ระลึกถึงพระองค์ และพระธรรมที่ทรงประดิษฐานไว้ในโลกด้วยความเคารพบูชา ได้แก่ พุทธเจดีย์

๒) เพื่อเป็นเครื่องมือ (อุปกรณ์) ในการเผยแพร่คติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ พุทธสถาน

๒.๑.๔ พุทธศิลป์ในประเทศไทย

พระพุทธศาสนาในประเทศไทย

ความแตกแยกทางสี่ลสามัญตา (การปฏิบัติ) และทิวฐิสามัญตา (ความเห็น) ของคณะสงฆ์ เป็นผลให้เกิดลัทธิ^{๑๔}ต่าง ๆ ดังนั้นพระพุทธศาสนาที่ได้เข้ามาประดิษฐานในประเทศไทยในช่วงเวลาต่าง ๆ จึงมีความแตกต่างกันตามความเชื่อและหลักปฏิบัติ อันมีผลต่อรูปแบบของงานพุทธศิลป์

^{๑๔}พระราชาธรรมนิเทศ.ประวัติพระพุทธศาสนา.(กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย,๒๕๓๖),

ผู้สร้างงานพุทธศิลป์

จุดประสงค์ของการสร้างงาน พุทธศิลป์ ก็เพื่อนำเสนอเรื่องราวอันเนื่องในพระพุทธศาสนาเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาของพุทธศาสนิกชน อันเกิดจากความเลื่อมใสศรัทธา ดังนั้นผู้สร้างงานจึงกระทำด้วยความประณีต ซึ่งต้องเป็น “ช่าง” (ผู้สร้าง) ที่มีความรู้ความสามารถเป็นอย่างดี

คำว่า “ช่าง” เป็นคำที่เรียกใช้ ผู้ทำงานศิลปะมาตั้งแต่โบราณ (เฉพาะในคติของศิลปะไทย) หมายถึงผู้ทำงานฝีมือ การเรียนรู้ ฝึกฝนงานช่างในอดีตสืบทอดต่อเนื่องกันมาจากรุ่นหนึ่งถ่ายทอดมายังคนรุ่นต่อ ๆ มาก่อให้เกิดการแบ่งกลุ่มของช่างตามระดับความสามารถและฝีมือ เช่น ถ้าเป็นผู้มีความชำนาญและมีฝีมือเป็นเลิศ จนมีผู้มอบตัวเป็นศิษย์ มักเรียกว่า “ครูช่าง” บางคนเป็นช่างที่เก่งมีความชำนาญในระดับดี ก็เรียกว่า “นายช่าง” ส่วนคนอื่นที่มีความสามารถเพียงทำตามแบบหรือตามที่นายช่างหรือครูช่างกำหนดให้ทำเป็นเพียง “ช่างธรรมดา”

การศึกษาในเรื่องของการสร้างศิลปกรรมในศาสนา หรือเรื่องราวของช่างในอดีตทำได้ยากอันเนื่องมาจากอาจไม่มีมบันทึก ประกอบกับการบันทึกการสร้างศิลปกรรมในศาสนาแม้จะระบุแต่ผู้สั่งให้สร้างหรือจ้างให้สร้าง จึงทำให้ไม่ทราบบทบาทของช่างเท่าที่ควร

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ศิลปกรรม

การสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ เป็นการดำเนินการในลักษณะต่าง ๆ เพื่อให้เกิดสิ่งแปลกใหม่ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน สิ่งมีชีวิตเท่านั้นที่จะมีความคิดอย่างสร้างสรรค์ได้ ความคิดสร้างสรรค์เป็นความคิดระดับสูง เป็นความสามารถทางสติปัญญาแบบหนึ่งที่จะคิดได้หลายทิศทาง หลากหลายรูปแบบ โดยไม่มีขอบเขตนำไปสู่กระบวนการคิดเพื่อสร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่หรือเพื่อการพัฒนาของเดิมให้ดีขึ้นทำให้เกิดผลงานที่มีลักษณะเฉพาะตน ในอดีตที่ผ่านมามนุษย์สามารถสร้างสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมาเพื่อใช้ประกอบในการดำรงชีวิตและสามารถพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ได้ดีกว่าเดิม รวมถึงมีความสามารถในการพัฒนาตน พัฒนาสังคม พัฒนาประเทศและรวมถึงพัฒนาโลกให้มีลักษณะที่เหมาะสมกับมนุษย์มากที่สุด อย่างไรก็ตาม การสร้างสรรค์งานศิลปะเป็นผลงานสืบเนื่องมาจากการสั่งสมภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษแต่ครั้งอดีตกาล สืบสายใยผ่านสายเลือดของชนชาติมาจนถึงปัจจุบันแล้วแสดงออกถึงความชัดเจนผ่านบุคคลที่มีความสามารถพิเศษทางด้านศิลปะให้ปรากฏต่อสาธารณชนในรูปลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของชนชาติ

๒.๒.๑ ความหมายของการสร้างสรรค์ศิลปะ

ทวีเดช จีวบาง^{๒๐} ได้ให้ความหมายของการสร้างสรรค์ทางศิลปะ คือ การใช้กลวิธีทางศิลปะผลิตงานศิลปะที่ไม่มีใครทำมาก่อน โดยไม่ใช่การลอกแบบ เลียนแบบ หรือชื่นชมในผลงานศิลปะที่มีแต่เดิม การแสดงออกทางสร้างสรรค์เป็นการแสดงออกใด ๆ ก็ตามที่เป็นไปโดยเสรี โดยใช้สื่อกลาง เช่น ภาษา สี ไม้ ดนตรีและอื่น ๆ เป็นเครื่องมือแสดงถึงความรู้สึก ประสบการณ์ ความสามารถ ความเข้าใจที่ชัดเจนและอารมณ์ที่ลึกซึ้ง

ชชุด นุ่มเสมอ ได้ให้ความหมายของการสร้างสรรค์ศิลปะ หมายถึงการสรรหาหรือค้นรูปทรงหรือหน่วยที่มีสาระต่อจุดหมายของการสร้างสรรค์ และจัดระเบียบของหน่วยนั้นหรือหน่วยเหล่านั้นให้เกิดรูปทรงใหม่ขึ้น รูปทรงที่มีเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะตัวของศิลปิน เป็นต้นแบบและมีเอกลักษณ์ การสร้างสรรค์ตรงข้ามกับการลอกเลียนแบบไม่ว่าจะเป็นการลอกเลียนแบบจากธรรมชาติหรือจากสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น

จุดมุ่งหมายของการสร้างสรรค์

งานศิลปะโดยเฉพาะงานศิลปะสมัยปัจจุบัน ศิลปะจะสร้างสรรค์งานศิลปะในรูปแบบที่มีความหลากหลายมากขึ้น ทำให้มีขอบข่ายกว้างขวางมาก แต่ไม่ว่าจะเป็นไปในลักษณะใดก็ตามงานศิลปะทุกประเภทจะให้คุณค่าที่ตอบสนองต่อมนุษย์ ในด้านที่เป็นผลงานการแสดงออกของอารมณ์ ความรู้สึกและความคิด เป็นการสื่อถึงเรื่องราวที่สำคัญหรือเหตุการณ์ที่ประทับใจเป็นการตอบสนอง

มัย ตะติยะ^{๒๑} ได้กล่าวถึง การสร้างสรรค์งานศิลปะทัศนศิลป์ว่า มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความรู้สึกของมนุษย์ในด้านความงามและเรื่องราว ซึ่งความงามและเรื่องราวที่จะนำมาสร้างเป็นสื่อความหมายของทัศนศิลป์ ย่อมมีอยู่รอบตัวศิลปิน สิ่งที่พบและเห็นคุ้นเคยในชีวิตประจำวันเป็นวัตถุดิบที่จะนำมารวบรวมเป็นความคิดและจินตนาการ ถ่ายทอดสร้างสรรค์ออกมาเป็นผลงานทัศนศิลป์ โดยทัศนศิลป์มีองค์ประกอบของสิ่งที่สามารถสัมผัสรับรู้ได้ด้วยตา ในลักษณะการมองเห็น ได้แก่ การรับรู้ทางการมองเห็น มิติ แขนงจิตรกรรม และปติมากรรม สถาปัตยกรรม เป็นต้น

องค์ประกอบของการสร้างสรรค์งานศิลปะ

การสร้างสรรค์จะประสบความสำเร็จได้ ต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์เป็นตัวกำหนดแนวทางและรูปแบบและต้องอาศัยความสามารถที่ยอดเยี่ยมของศิลปิน ซึ่งเป็นความสามารถเฉพาะตน จนเกิดความชำนาญที่เกิดจากการฝึกฝนและความพยายามอันน่าทึ่งจากฝีมืออันเยี่ยมยอดจนสามารถสร้างสรรค์ผลงานที่มีความงามดั่งที่ กัดเซตและซีซิคเซนไมฮาลย ได้ศึกษาผู้สร้างสรรค์งานสาขาทัศนศิลป์แบ่งออกเป็น ๕ ประเด็นคือ ๑) คุณลักษณะของศิลปิน ๒) บุคลิกภาพของศิลปิน

^{๒๐}ทวีเดช จีวบาง.ความคิดสร้างสรรค์ศิลปะ.(กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์,๒๕๓๗),หน้า ๒-๓.

^{๒๑}มัย ตะติยะ.สุนทรียภาพทางทัศนศิลป์. (กรุงเทพมหานคร : วาดศิลป์. ๒๕๔๗),หน้า ๕๔-๕๕.

๓) ความแตกต่างระหว่างศิลปิน ๔) การติดตามศิลปินที่ประสบความสำเร็จและ ๕) การมองเห็นปัญหาในกลุ่มศิลปิน

ลักษณะองค์ประกอบการสร้างสรรค์งานศิลปะแบ่งออกเป็น ๒ องค์ประกอบคือ

๑) องค์ประกอบจากธรรมชาติ จะพบว่าสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ประกอบด้วย ต้นไม้ ลำธาร ภูเขา มนุษย์ก็เช่นกัน ย่อมประกอบด้วยบุคคลในครอบครัว หมู่บ้าน ตำบล ภาค ดังนั้น องค์ประกอบตามธรรมชาติมักมีส่วนสัมพันธ์กับความคิดสร้างสรรค์งานศิลปะ เพราะมนุษย์ได้แนวคิดจากธรรมชาติ ๒) องค์ประกอบที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ จากนิยามทางศิลปะที่ได้กล่าวถึงศิลปะว่าเป็นผลงานของมนุษย์ที่สร้างขึ้นด้วยความคิดสร้างสรรค์ สติปัญญา ทั้งด้านการแสดงออกและผลงาน ดังนั้น สิ่งใดก็ตามที่สร้างขึ้นโดยฝีมือของมนุษย์ด้วยความคิดอันบริสุทธิ์ ที่เรียกว่า งานศิลปะ เกิดจากกิจกรรมการสร้างสรรค์ที่สามารถแสดงให้เห็นรูปแบบต่าง ๆ กัน^{๒๒}

การพัฒนาพฤติกรรมสร้างสรรค์

โคลเบร์กและแบ็กแนล ได้ให้ความหมายการสร้างพฤติกรรมที่แตกต่างจากผู้อื่น เช่น การประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ เป็นสิ่งที่ไม่เคยมีผู้ใดคิดและทำมาก่อน การสร้างสรรค์เป็นคำที่มักใช้ขยายพฤติกรรมไม่เหมือนพฤติกรรมปกติ และแตกต่างจากผู้อื่น แต่ต้องเป็นพฤติกรรมที่คนส่วนใหญ่ยอมรับได้และให้ผลดีดังที่คาดไว้ การสร้างสรรค์ คือ การสร้างสิ่งใหม่ ๆ ออกมาและส่วนใหญ่จะเป็นสิ่งที่นำไปสู่สิ่งที่ดีกว่าหรือทำให้ก้าวหน้าขึ้น ซึ่งในบางครั้งเรียกคนที่มีพฤติกรรมสร้างสรรค์ว่าเป็นยอดมนุษย์หรือผู้นำ

การสร้างพฤติกรรมที่สร้างสรรค์นั้นค่อนข้างยากแต่ไม่ยากจนเกินไปนัก ต้องอาศัยความรู้และความอดทนในการบังคับตนเองให้ปฏิบัติอย่างเสมอและเป็นนิสัย บางครั้งอาจจะดูเหมือนว่าทำอะไรผิด ๆ และแผลง ๆ อยู่เสมอเสียด้วยซ้ำ แต่ผลที่ได้ออกมานั้นเป็นสิ่งที่น่าพึงพอใจ หลายคนคิดว่าการที่บุคคลมีพฤติกรรมสร้างสรรค์ได้สิ่งของที่ต้องการตามความคิดหรือความต้องการ เพราะโชคช่วย หรือในทางตรงกันข้ามคนส่วนใหญ่ต้องการแรงกระตุ้นจากสิ่งรอบข้างพวกเขาจะมีความกังวลใจและทรมานอย่างมาก เพื่อให้ได้มาซึ่งของเพียงชนิดเดียว ดังนั้น บุคคลประเภทนี้จึงต้องต่อสู้กับตัวเองเป็นอย่างมากซึ่งทุกคนสามารถจะเรียนรู้พฤติกรรม

การสร้างสร้างสรรค์ได้โดยการเรียนรู้ขั้นตอนพื้นฐานของพฤติกรรมไว้ ๒ ประเภท คือ

๑) เรียนรู้ว่าตนเองมีความต้องการอะไร และจะทำอย่างไรบ้าง และ ๒) เรียนรู้ความเชื่อมั่นในตนเองที่จะฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ ได้^{๒๓}

^{๒๒}ไชยยศ จันทราทิพย์และคณะ. มิติของที่ว่าง. (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐).

หน้า ๑๒-๑๓.

^{๒๓}ศุภกรณ์ ดิษฐพันธุ์. การสร้างสรรค์และการพัฒนาพฤติกรรมสร้างสรรค์. (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๔๑.

การสร้างสรรคงานศิลปะ

การสร้างสรรคงานศิลปะ มีกระบวนการหรือขั้นตอนตามลำดับดังนี้

๑. การรับรู้ คือ การที่มนุษย์ใช้สารสัมผัสด้านต่าง ๆ รับรู้และชื่นชมในธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมรอบตัว ได้แก่ การสัมผัสรับรู้ด้วยสายตา ในการมองเห็นความงามของธรรมชาติ เช่น ภาพดอกบัวที่ชูช่ออยู่เหนือน้ำ ภาพดวงอาทิตย์ยามลับขอบฟ้า และการสัมผัสด้วยประสาทหู ที่ได้ยินเสียงจากธรรมชาติหรือจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น เสียงนกร้องอันไพเราะและบริสุทธิ์ เสียงน้ำตกกระทบโขดหิน ภาพและเสียงเหล่านี้เป็นแรงบันดาลใจให้มนุษย์สร้างสรรคงานศิลปะ เช่น การวาดภาพบันทึกความงามและความรู้สึกจากธรรมชาติ การแต่งเพลงหรือบรรเลงดนตรี บรรยายความงามของธรรมชาติหรือเลียนเสียงธรรมชาติ

๒. ประสบการณ์ คือ การที่มนุษย์ผ่านภาวะการรับรู้ ได้เห็น ได้ฟัง และได้ปฏิบัติมาด้วยตัวเองมาแล้วหลายครั้งจนสั่งสมเป็นประสบการณ์และความชำนาญ เช่น ศิลปินมีใจรักและชื่นชมความงามของธรรมชาติ โดยเฉพาะดอกไม้บานาพันธุ์ จึงมักจะเข้าไปสัมผัสชื่นชมกับความงามของธรรมชาติเหล่านั้นและนิยมถ่ายทอดความงามด้วยการวาดภาพ จึงเกิดประสบการณ์และความชำนาญในการวาดภาพธรรมชาติเป็นพิเศษ ศิลปินบางคนมีความเจนจัดในการวาดภาพสีน้ำ เป็นต้น

๓. จินตนาการ คือ การคิดสร้างภาพในจิตใจก่อนที่จะสร้างสรรคออกมาเป็นผลงานศิลปะโดยมีพื้นฐานมาจากการได้สัมผัส รับรู้ธรรมชาติและสภาพแวดล้อมจนเกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรคงานศิลปะ การสั่งสมเป็นการสร้างประสบการณ์และความชำนาญขยายผลเป็นการสร้างสรรคงานศิลปะด้วยจินตนาการ ซึ่งมีใช่เพียงการถ่ายทอดจากประสบการณ์และจากสิ่งที่ตามองเห็นเท่านั้น แต่เป็นการแสดงออกจากภายในสู่ภายนอกสะท้อนให้เกิดความคิดสร้างสรรค์อย่างอิสระและหลากหลาย ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับสภาพการรับรู้แรงบันดาลใจและประสบการณ์ของผู้สร้างสรรคงานที่แตกต่างกัน

องค์ประกอบของกระบวนการศิลปะ

องค์ประกอบของกระบวนการศิลปะเป็นส่วนหนึ่งของการวิจารณ์ศิลปะหรือเป็นความรู้เบื้องต้นของการทำความเข้าใจและซาบซึ้งในความงามทางศิลปะ ทั้งนี้ เพราะกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับศิลปะที่ดำเนินมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นศิลปะของชนชาติใด ผู้สร้างงานศิลปะ ผลงานศิลปะ และผู้รับงานศิลปะ ซึ่งหมายถึงผู้ชมรวมถึงผู้ใช้ประโยชน์กับงานศิลปะ เช่น ผู้วิเคราะห์วิจารณ์ศิลปะ ดังนั้น การที่ผู้ใดได้สัมผัสรับรู้กับผลงานศิลปะอยากที่จะทำความเข้าใจกับศิลปะนั้นต้องถามตนเองก่อนว่ามีจุดประสงค์ที่ต้องการรู้หรือเข้าใจ หากต้องการรับรู้ในรายละเอียดเกี่ยวกับสาเหตุแนวทางการสร้างงานความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตัวผู้สร้างงาน หรือต้องการรู้ในรูปแบบ

เนื้อหาเรื่องราวที่ปรากฏในผลงานซึ่งองค์ประกอบของการสร้างงานศิลปะทั้ง ๓ ส่วนมีรายละเอียด^{๒๔} ดังนี้

๑. ผู้สร้างงานศิลปะ

ผู้สร้างงานศิลปะหรือศิลปินจะกำหนดตามลักษณะงานที่สร้างโดยมีชื่อเรียกที่ต่างกัน ได้แก่ จิตรกรหมายถึงการเรียกชื่อศิลปินผู้สร้างสรรค์งานจิตรกรรม ประติมากรรม หมายถึง การเรียกศิลปินผู้สร้างสรรค์งานประติมากรรม และสถาปนิก หมายถึง การเรียกศิลปินผู้สร้างสรรค์สถาปัตยกรรมนอกนั้นการสร้างสรรคงานศิลปะลักษณะอื่น ๆ มักจะเรียกผู้สร้างสรรค์ว่าเป็นศิลปินแทบทั้งสิ้นการที่ศิลปินจะสร้างงานศิลปะขึ้นมาย่อมต้องมีกระบวนการของพฤติกรรมในการสร้างงานศิลปะดังนี้

๑.๑ ที่มาของการสร้างงานศิลปะ สาเหตุหรือที่มาที่ศิลปินใช้ในการสร้างงานศิลปะย่อมแตกต่างกันออกไปสุดแต่แต่ผู้สร้างนั้นจะให้ความกระจ่าง เหตุที่สร้างอาจเพราะอยุ่ว่างไม่รู้ว่าจะทำอะไร อาจสร้างเพราะใจรัก เพื่อความเพลิดเพลิน เพื่อขาย เพื่อสะท้อนสภาพสังคม เพื่อบันทึกสภาพเหตุการณ์ หรือความทรงจำที่ประทับใจหรืออาจเพราะแรงกดดันที่ต้องการหาทางระบายอารมณ์และเหตุผลอื่น ๆ อันเป็นสาเหตุผลักดันให้สร้างงานนั้นออกมา

๑.๒ แรงบันดาลใจของการสร้างงานศิลปะ พฤติกรรมการแสดงออกของมนุษย์แต่ละครั้งย่อมต้องได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้าหรือแรงบันดาลใจ ซึ่งแรงบันดาลใจแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทคือ แรงบันดาลใจภายนอก ได้แก่ สรรพสิ่งที่เป็นสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัวศิลปินอันอาจได้แก่ คน สัตว์ ทิวทัศน์ สิ่งของ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ล้วนสามารถกระตุ้นให้เกิดแรงบันดาลใจได้ทั้งสิ้น แรงบันดาลใจอีกประเภทหนึ่งคือแรงบันดาลใจ ได้แก่ อารมณ์ความรู้สึกนึกคิดความต้องการ ความเจ็บปวด สภาพจิตสำนึกและจิตใต้สำนึก ฯลฯ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในตัวศิลปินเอง

การที่ศิลปินสร้างงานศิลปะแต่ละครั้ง ย่อมเกิดจากสาเหตุใดสาเหตุหนึ่ง ซึ่งต้นเหตุก็คือ สิ่งเร้าหรือแรงบันดาลใจจากภายนอกหรือภายใน เพื่อทำให้ผลงานศิลปะที่ออกมา มีความแตกต่างกัน เช่น หากได้รับแรงบันดาลใจจากภายนอกในรูปแบบที่ถ่ายทอดสดจะเป็นลักษณะรูปธรรม แต่ถ้าเป็นแรงบันดาลใจจากสิ่งเร้าภายในรูปแบบที่ถ่ายทอดสดมาก อาจจะมีลักษณะเป็นนามธรรมและถ้าได้รับแรงบันดาลใจจากทั้งภายนอกและภายใน รูปแบบที่ถ่ายทอดก็อาจจะเป็นลักษณะกึ่งนามธรรมแต่กฎเกณฑ์ดังกล่าวนี้ไม่ตายตัวเสมอไป

๑.๓ การสร้างงานศิลปะหลังจากได้รับแรงบันดาลใจ เมื่อศิลปินได้รับแรงบันดาลใจทางใดทางหนึ่งแล้ว ก็จะมีแนวทางในการสร้างงานได้ ๒ แนวทางคือแนวทางแรก จากแรงบันดาลใจภายในเมื่อเกิดขึ้นแล้ว ศิลปินจะริบบันทึกแนวคิดนั้นเป็นผลงานศิลปะทันทีหรือเกิดจากการสังสม

^{๒๔}วัฒนาพร เชื้อนสุวรรณ.ทฤษฎีการเห็นสีของมนุษย์.(กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๕).

ประสบการณ์ในเรื่องนั้น ๆ มานาน จนกระทั่งเกิดจินตนาการและถ่ายทอดจินตนาการนั้นออกมาเป็นผลงานศิลปะแนวที่ ๒ จากแรงบันดาลใจภายนอก ศิลปินได้รับแรงบันดาลใจจากสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง เช่น ธรรมชาติที่งดงาม ความยากจน ความทารุณโหดร้าย การกดขี่ข่มเหง เป็นต้น จะเกิดความสะเทือนใจต่อแรงบันดาลใจนั้น ก่อให้เกิดความรู้สึกและจินตนาการขึ้นและถ่ายทอดความรู้สึกนั้นออกมาเป็นผลงานศิลปะ

๑.๔ การสร้างงานศิลปะจากแนวคิดของตนเอง ซึ่งอาจเป็นปฏิกิริยาสืบเนื่องจากการได้รับสิ่งเร้าหรือแรงบันดาลใจ แล้วศิลปินเกิดปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าหรือแรงบันดาลใจนั้นได้ ข้อสรุปแนวคิด ความเพลิดเพลีน ความประทับใจ ความโศกเศร้าสะเทือนใจและอื่น ๆ ตลอดจนการเกิดทัศนคติที่มีต่อแรงบันดาลใจ เช่น เมื่อศิลปินได้พบกับเหตุการณ์เกี่ยวกับสงครามจะมีความรู้สึกสะเทือนใจในความโหดร้ายทารุณของสงคราม เมื่อจะถ่ายทอดความรู้สึกนี้ย่อมต้องผนวกเข้ากับแนวความคิดของตนเข้าไปอีกกว่าความโหดร้ายทารุณดีเมื่อแสดงออกมาแล้วจะต้องให้ผู้ดูได้รับรู้อะไรอันเป็นแนวคิดหรือความรู้สึกของตัวศิลปินเอง ได้แก่แนวคิดที่ต้องการต่อต้านสงครามหรือการเปิดเผยถึงสภาพความตายที่คนทั่วไปไม่สามารถพบเห็นได้ เป็นต้น

๑.๕ จุดมุ่งหมายในการสร้างงานศิลปะ แต่ละครั้งศิลปินมักจะตั้งจุดประสงค์ในการถ่ายทอดการสร้างสรรค์ไว้ทุกครั้ง นอกเหนือจากการที่ให้ผู้ดูชื่นชมความสวยงามทางศิลปะศิลปินย่อมต้องการให้ผู้ดูได้รับรู้เนื้อหาเรื่องราว ความสนุกเพลิดเพลีน ความซาบซึ้ง ฯลฯ จากการรับรู้ในผลงานที่สร้างสรรค์ขึ้นสุดแต่ศิลปินจะวางใจ ซึ่งรับรู้จุดประสงค์หรือเป้าหมายของศิลปินนี้ย่อมทำให้สามารถวางแนวทางในการรับรู้ให้สอดคล้องกับการถ่ายทอดสร้างสรรค์จากสื่อสร้างสรรค์แต่ละชิ้นได้

๑.๖ สื่อสัญลักษณ์ในการสร้างงานศิลปะ มีรูปแบบที่หลากหลาย มีทั้งที่เป็นรูปธรรม กึ่งนามธรรม และนามธรรม ในกรณีรูปแบบที่เป็นรูปธรรมหรือกึ่งนามธรรม ผู้ดูยังพอจับใจความตีความหมายว่า เป็นอะไร หมายถึงอะไรได้ แต่ในกรณีที่เป็นนามธรรม อาจจะยากต่อการคาดเดาหรือตีความในการทำความเข้าใจงานศิลปะ รูปแบบนี้ซึ่งอาจจะต้องได้ศึกษาจากคำอธิบายและการให้ความหมายการชี้แนะจากตัวศิลปินเอง ซึ่งบางครั้งไม่สามารถหาข้อมูลเหล่านี้ได้ จึงต้องศึกษาจากวัสดุและเทคนิควิธีการที่ศิลปินนำมาถ่ายทอดเป็นสื่อสัญลักษณ์ แทนความรู้สึก แทนรูป เช่น ความรักอาจแสดงออกด้วย สีแดง สีชมพู สีขาว สีม่วง และสีดำ ด้านคือการใช้สื่อประเภทสีส่วนสื่อการแสดงออกที่เป็นรูปสัญลักษณ์ความรักอาจใช้สื่อรูปดอกกุหลาบรูปหัวใจรูปกามเทพคือการแสดงออกนี้อาจรวมไปถึงการเลือกใช้วัสดุและเทคนิควิธีการที่ศิลปินนำมาสร้างงานด้วย การที่ผู้ดูจะรับรู้ได้อย่างตรงตามความหมายของสื่อสัญลักษณ์นั้น ย่อมต้องอาศัยการอธิบายชี้แจงของศิลปินและผู้รู้แต่ถ้าไม่ได้รับการชี้แจง ผู้ดูก็อาจจะใช้ความรู้ทางทฤษฎีศิลปะและประสบการณ์การรับรู้ของตนเองมาตีความหมายของงานศิลปะเหล่านั้น

๒ ผลงานศิลปะ

ผลงานศิลปะแต่ละชิ้นเป็นสิ่งที่ศิลปินสร้างสรรค์ขึ้น เพื่อสื่อถึงเนื้อหาเรื่องราวต่าง ๆ ด้วยรูปแบบต่าง ๆ ถูกสร้างมาในแนวทางและทฤษฎีการถ่ายทอดที่แตกต่างกัน แต่ก็มีทฤษฎีที่นิยมกันสามารถจำแนกออกได้ ๓ ทฤษฎีดังนี้

๒.๑ ทฤษฎีนิยมการเลียนแบบ เป็นทฤษฎีการสร้างงานศิลปะที่เหมือนจริงตามที่ตาเห็นจากสิ่งที่มีในธรรมชาติ หรือตามความรู้สึกหรือทั้ง ๒ แบบรวมกันโดยผู้ดูและผู้วิจารณ์งานศิลปะตามทฤษฎีนั้นสามารถรับรู้ตีความได้ โดยอาศัยพื้นฐานประสบการณ์เดิมมาประกอบในการตีความและประเมินคุณค่าของผลงาน ว่าเหมือน ไม่เหมือน และเข้าใจได้ว่าเป็นภาพอะไร จากประสบการณ์ทางการเห็นมีความสวยงาม หรือไม่มีความชอบหรือไม่ จากรูปแบบที่ได้รับรู้นั้น รวมทั้งการนำประสบการณ์พื้นฐานเดิมเกี่ยวกับรูปแบบนั้น ๆ มาตีความจะทำให้ระลึกถึงเนื้อหาเรื่องราวที่เคยประสบพบเห็นจากรูปแบบ เป็นความหวัง ความฝัน ความประทับใจ ความทรงจำ การระลึกถึงเรื่องราวที่เกี่ยวข้องเหล่านี้ทำให้เกิดความเพลิดเพลิน กินใจ หรือเกิดความทุกข์ หรือพอใจ นอกจากการทำความเข้าใจกับรูปแบบและเนื้อหาเรื่องราวแล้ว การศึกษาเรื่องวัสดุและเทคนิควิธีการสร้างสรรค์งานศิลปะ ก็มีส่วนสำคัญ เพราะรูปแบบเหมือนจริงตามธรรมชาติ มักเน้นความเหมือนจริงทุกรูปแบบที่ถ่ายทอดให้เกิดความรู้สึกยอมรับในฝีมือทักษะและความชำนาญของศิลปิน ในความสามารถที่ถ่ายทอดด้วยวัสดุและเทคนิควิธีการจนเหมือนจริง

๒.๒ ทฤษฎีนิยมรูปทรง เป็นทฤษฎีการสร้างงานศิลปะที่ใช้ส่วนประกอบมูลฐานของศิลปะ เช่น เส้น รูปทรง รูปทรง มาใช้โดยตรง และอาจจะเป็นลักษณะผสมผสานกันระหว่างรูปแบบธรรมชาติที่ถูกลด สกัด ตัด ทอน กับรูปแบบนึ่งคิดจินตนาการของศิลปิน โดยผู้วิจารณ์งานศิลปะตามทฤษฎีนั้น พอจะสามารถระบุได้ว่า เป็นภาพอะไร ดังนั้น รูปแบบกึ่งนามธรรม จึงมีลักษณะแปลกตาต่างไปจากรูปแบบเหมือนจริงในธรรมชาติ สิ่งสำคัญที่ต้องใช้ในการวิจารณ์ศิลปะ รูปแบบนี้คือต้องใช้จินตนาการเป็นตัวเชื่อมโยงการรับรู้และความเคลื่อนไหวต่อเนื่องเป็นเรื่องราวได้ เพื่อที่จะสอดคล้องกับการถ่ายทอดที่ศิลปินใช้จินตนาการในการสร้างสรรค์รูปแบบ ให้เป็นภาพแสดงเนื้อหาเรื่องราวและความรู้สึกที่ต้องการบันทึกถ่ายทอดให้ผู้อื่นรับรู้

๒.๓ ทฤษฎีนิยมอารมณ์เป็นทฤษฎีการสร้างงานศิลปะโดยเน้นการแสดงออกซึ่งความรู้สึกและอารมณ์เป็นสำคัญ ผลงานที่ปรากฏออกมาจะมีลักษณะที่ไม่สามารถระบุได้ว่าเหมือนหรือเป็นภาพอะไร เป็นลักษณะนามธรรมโดยไม่มีรูปแบบธรรมชาติให้เห็นอยู่เลย แต่รูปแบบที่ปรากฏให้เห็นนั้น จะเป็นรูปแบบที่เกิดจากการใช้สื่อการใช้วัสดุที่สร้างขึ้นด้วยเทคนิควิธีการต่าง ๆ จนกระทั่งกลายเป็นรูปแบบที่ไม่ใช่รูปแบบ ดังที่กฎในธรรมชาติ ซึ่งรูปแบบนามธรรมที่ปรากฏนี้จะไม่กระตุ้นเร้าการรับรู้ให้เห็นเป็นรูปสิ่งต่าง ๆ แต่จะกระตุ้นเร้าให้เกิดความรู้สึกต่าง ๆ จากการรับรู้มากกว่า ซึ่งตามความรู้สึกที่เกิดจากการรับรู้ อาจ ได้แก่ ความสวยงาม ความน่ากลัว ความสับสน

ความเว้งว่าง ความเร็ว การเคลื่อนไหว เป็นต้น ความรู้สึกเหล่านี้เป็นนามธรรมทั้งสิ้น คือไม่สามารถอธิบายรูปแบบเป็นนามธรรมในความรู้สึกที่เกิดขึ้นได้เลย

การรับรู้ตีความ รูปแบบศิลปะแบบนามธรรมนี้ จะต้องไม่นำเอาพื้นฐานประสบการณ์เดิมเกี่ยวกับการรับรู้ในธรรมชาติมาตั้งความหวังว่า จะพบเห็นรูปแบบธรรมชาติใด เนื่องจากศิลปินไม่ได้ใช้รูปแบบธรรมชาติมาเป็นสื่อถ่ายทอด และจุดหมายของการแสดงออกก็ไม่ต้องการให้ผู้รับรู้เป็นรูปธรรมชาติอะไร สิ่งที่ศิลปินต้องการถ่ายทอดก็คือ ศิลปินพยายามถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกของตนเองที่มีต่อเรื่องราวต่าง ๆ แล้วจินตนาการออกมาเป็นรูปแบบของความรู้สึกนั้น โดยการถ่ายทอดด้วยเทคนิควิธีการต่าง ๆ ได้รูปแบบใกล้เคียงกับจินตนาการไว้ ดังนั้น การวิจารณ์ที่ถูกต้องจึงเป็นการตีความจากรูปแบบที่ปรากฏแล้ว พยายามรับรู้อารมณ์ความรู้สึกของศิลปิน โดยพยายามจินตนาการให้ได้ความรู้สึกในเรื่องราวต่าง ๆ ให้ใกล้เคียงกับที่ศิลปินต้องการรับรู้มากที่สุด มิใช่พยายามดูหรือจินตนาการให้ได้ว่ามันเป็นรูปอะไร

จากการวิเคราะห์วิจารณ์ผลงานศิลปะ นอกจากศึกษาแนวทางทฤษฎีการถ่ายทอด้งกล่าวแล้ว ควรจะต้องตีความหรือทำความเข้าใจในผลงานนั้นในด้านอื่น ๆ อีกดังนี้

๑) ผลงานศิลปะด้านเนื้อหาที่แสดงออก การตีความโดยทำความเข้าใจกับเนื้อหาเรื่องราวจากรูปแบบให้ได้ความรู้ ซึ่งสอดคล้องกับจุดหมายตามที่ศิลปินต้องการ การตีความแนวทางนี้ ผู้ดูต้องได้รับข้อมูลที่แท้จริงก่อนการตีความข้อมูลที่จะได้ คือทำไมศิลปินถึงสร้างงานขึ้นมาโดยได้รับแรงบันดาลใจอะไร มีความรู้สึกอย่างไร มีแนวคิดอย่างไร ตั้งจุดมุ่งหมายต้องการให้ผู้รับรู้จะไร จากผลงานที่ได้สร้างขึ้น ใช้รูปแบบหรือวัสดุแทนความรู้สึกอย่างไร และสื่อที่ใช้มีความหมายอย่างไร เป็นต้น ซึ่งข้อมูลเหล่านี้คือข้อมูลในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับตัวของผู้สร้างงาน หรือศิลปินตนเอง ถ้าผู้ดูมีความเข้าใจตัวศิลปินและพฤติกรรมความเข้าใจในผลงานศิลปะที่บันทึกพฤติกรรมการถ่ายทอด้งของศิลปินแต่ละครั้ง ผู้ดูก็ย่อมเข้าใจตามไปด้วยเช่นกัน

๒) ด้านวัสดุและเทคนิควิธีการที่แสดงออกทำความเข้าใจในวัสดุและเทคนิคการนี้ ผู้ดูจะต้องรู้และเข้าใจประเภทของงานศิลปะชิ้นนั้น ๆ ก่อนว่าเป็นงานประเภทใด จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ หรือสื่อผสม เพราะศิลปกรรมแต่ละประเภทจะใช้วัสดุที่แตกต่างกัน เช่น จิตรกรรมส่วนมากจะใช้วัสดุประเภทสีในการสร้างสรรค์งาน และสีที่ใช้ก็มีความแตกต่างกันไปตามคุณสมบัติทางกายภาพอีก คือ สีน้ำ สีน้ำมัน สีฝุ่น สีเทียน เป็นต้น ซึ่งสีแต่ละชนิดเมื่อสร้างออกมาเป็นผลงานก็จะกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกจากการรับรู้ต่างกันไปอีก ส่วนศิลปกรรมประเภทประติมากรรมก็จะใช้วัสดุแปรสภาพได้มาใช้ในการสร้างสรรค์ เช่น ดิน ขี้ผึ้ง ปูนพลาสติก ไม้ โลหะ หิน เป็นต้น ส่วนสื่อผสมก็จะใช้วัสดุในการสร้างสรรค์หลากหลายชนิด

นอกจากนี้เทคนิควิธีสร้างงานของศิลปินแต่ละคนจะแตกต่างกันออกไปตามความคุ้นเคย หรือจัดเจนในการใช้วัสดุหรือเครื่องมือวัสดุชนิดเดียวกัน แต่การนำมาใช้อาจใช้

เทคนิค วิธีการที่ไม่เหมือนกัน ก็ทำให้ได้ผลงานที่มีลักษณะแตกต่างกันออกไปอีกมากมาย ความแตกต่างของเทคนิควิธีการขึ้นอยู่กับการเรียนรู้วิธีใช้จากการถ่ายทอด สั่งสอน สืบต่อกันมา การทดลองค้นคว้าหรือบังเอิญในการพบวิธีการก็มี ถ้าเป็นเทคนิควิธีที่เรียนรู้ถ่ายทอดสืบต่อกัน ผลงานลักษณะนี้อาจจะมีปรากฏให้เห็นจนเป็นสิ่งที่คุณเคยไม่น่าสนใจ แต่ถ้าหากเป็นผลงานจากการทดลองค้นคว้าเทคนิคหรือบังเอิญค้นพบวิธีการสร้างผลงานก็จะมีสภาพแตกต่างไปจากที่เคยพบเห็นทั่วไป ผลงานนี้ก็มักได้รับความสนใจมากกว่า

๓) ด้านคุณค่าของผลงานที่แสดงออก ผลงานศิลปกรรมที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้น จากศิลปิน ถ้าวิเคราะห์กันถึงคุณค่าในผลงานศิลปะอย่างแท้จริงก็อาจแยกการปรากฏคุณค่าได้ ๓ ลักษณะ คือ (๑) คุณค่าที่ผูกเกี่ยวข้องกับผู้ประกอบการหรือศิลปิน ได้แก่ คุณค่าภายใน ซึ่งเป็นการสร้างงานเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตัวศิลปินเอง กับคุณค่าภายนอก ซึ่งเป็นการสร้างผลงานเพื่อให้เกิดคุณค่าต่อสิ่งต่าง ๆ ที่มีใช้ตัวศิลปิน (๒) คุณค่าที่ผูกในผลงาน ได้แก่ คุณค่าทางบวก และคุณค่าทางลบ ที่ได้รับการประเมินด้วยคำว่า สวยงาม แปลกตา น่าทึ่ง หรือน่าเกลียด เป็นต้น และ (๓) คุณค่าที่ผูกเกี่ยวข้องกับตัวผู้ดูเอง เกิดจากการพิจารณาของผู้ดู ได้แก่ คุณค่าด้านเศรษฐกิจที่ผู้ดูประเมินศิลปะว่ามีประโยชน์ต่อการดำรงชีพของมนุษย์ ตัดสินด้วยคำว่า แพง ถูก มีประโยชน์ หรือผู้ดูอาจประเมินคุณค่าทางด้านจริยศาสตร์ ได้แก่ การพิจารณาค่าความประหลาดที่ถ่ายทอดออกมาเป็นผลงานว่า ดี ถูกต้อง เลว ควร ไม่ควร เช่น การพิจารณาผลงานที่มีลักษณะเป็นศิลปะหรืออนาจาร เป็นต้น

๔) ด้านกฎเกณฑ์ของการสร้างผลงาน กฎเกณฑ์ทางศิลปะ ได้แก่ กฎเกณฑ์ทางด้านหลักการศิลปะ หรือหลักองค์ประกอบศิลปะซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่ใช้กันเป็นสากล ในการประเมินผลงานศิลปะ แต่หลักเกณฑ์ทางศิลปะในแต่ละยุคสมัยก็ยังมีข้อปลีกย่อยแตกต่างกันออกไป ซึ่งผู้ดูจะต้องรับรู้ ประวัติศาสตร์ศิลปะและลัทธิศิลปะประกอบการพิจารณา ประเมินเพื่อเป็นข้อสังเกตว่า ทำไมศิลปกรรมที่เคยเป็นที่ยอมรับในยุคก่อนนั้น ดูแล้วก็ไม่เห็นมีอะไรหรือนิยมยกย่องยอมรับกันตรงไหน เพราะอะไร เป็นต้น มาตรการทางศิลปะยังขึ้นกับเงื่อนไขประกอบอื่น ๆ อีก เช่น กลุ่มสังคม ยุคสมัย และสภาพแวดล้อมอื่น ๆ นอกจากกฎเกณฑ์ที่เป็นหลักทางวิชาการมาตรการเฉพาะของแต่ละวงการ ก็ถูกนำมาใช้ในการประเมินด้วยเช่นกัน เช่น ศิลปะชิ้นหนึ่งจะนำไปให้พ่อค้าตามร้านขายภาพประเมิน จะต่างไปจากการประเมินของกลุ่มนักสะสมภาพ หรือกลุ่มผู้ประกอบการทางด้านศิลปะด้วยกัน ทั้งนี้ เนื่องจากแต่ละวงการย่อมจะมีมาตรการเฉพาะของวงการนั้น ๆ ดังนั้นหากสามารถทำความเข้าใจกับมาตรการของแต่ละองค์การได้มากเท่าไร ก็ยังสามารถเห็นคุณค่าหรือสามารถประเมินค่าของงานนั้นได้หลายทางมิใช่แต่จะรู้ว่า สวย ไม่สวย รู้เรื่อง หรือไม่รู้เรื่อง แต่เพียงอย่างเดียว

นอกจากมาตรการหรือกฎเกณฑ์ที่กล่าวมา บางครั้งผลงานที่แสดงถึงความคิดสร้างสรรค์ อันเป็นผลมาจากการทดลองค้นคว้าของศิลปินซึ่งให้ความแปลกใหม่ อาจอยู่นอกเหนือ

มาตรการใด ๆ ที่กล่าวมาซึ่งมีอาจนำมาใช้ในการประเมินได้ ด้วยเป็นงานในลักษณะบุกเบิก การประเมินหาคุณค่าจะต้องทำความเข้าใจและเรียนรู้จากลักษณะเฉพาะของงานนั้น ๆ โดยตรง ซึ่งเท่ากับเป็นการสร้างมาตรการใหม่เมื่อเกิดศิลปกรรมในลักษณะใหม่ขึ้น ตัวอย่างเช่น แต่เดิม มีศิลปกรรมเพียงไม่กี่ประเภทมาตรการที่จะนำมาประเมินหาคุณค่าก็ใช้หลักเกณฑ์ตามที่เคยใช้กันมา แต่คั้นเมื่อเกิดมีศิลปกรรมแบบผสม คือ สีลาศ การละคร และภาพยนตร์ กฎเกณฑ์หรือมาตรการที่จะนำมาประเมินหาคุณค่าก็ต้องกำหนดขึ้นมาใหม่ ให้เหมาะสมกับลักษณะของงานที่กฎ ซึ่งผลงานที่ปรากฏครั้งแรกนั้นผู้ประเมินต้องศึกษาและทำความเข้าใจกับลักษณะงานก่อน จึงจะสามารถกำหนด กฎเกณฑ์ขึ้นมาเป็นเกณฑ์ร่วมใช้พิจารณากันในเวลาต่อมาภายหลังได้

ผู้รับรู้งานศิลปะ การที่จะทำความเข้าใจในผลงานศิลปะ ผู้รับรู้งานศิลปะจะต้องทำความเข้าใจว่า จากการที่ได้สัมผัสรับรู้กับศิลปะในแต่ละชิ้น ผู้ดูต้องทบทวนพฤติกรรมว่า มีอะไรเปลี่ยนแปลงทั้งที่เป็นความรู้สึก และที่เป็นความรู้ ความคิด ทางด้านสติปัญญา และอารมณ์ ซึ่งแยกออกเป็น ๓ ด้านดังนี้

๑) ด้านความรู้สึก เป็นความรู้สึกของผู้เสพงานศิลปะ จากการที่ได้สัมผัสรับรู้กับศิลปกรรมชิ้นนั้น ๆ ว่ามีความรู้สึกชอบ ไม่ชอบ ความสวยงาม น่าเกลียด รู้สึกดี หรือไม่ดี อย่่างไร ความรู้สึกที่เกิดขึ้นเบื้องต้น จากการดูผลงานชิ้นนั้น ๆ ก็ลองค้นหาเหตุผลที่ทำให้เกิดความรู้สึกที่เกิดขึ้นว่ารู้สึกเช่นนั้น เพราะอะไร การหาเหตุผลของความรู้สึกนี้ อาจได้คำตอบในลักษณะความคิดเห็นหรือทัศนคติส่วนตัวหรือคิดเห็นในลักษณะที่เป็นเกณฑ์ ซึ่งเหตุผลนี้ มาแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากการรับรู้ในงานศิลปะชิ้นเดียวกับผู้อื่นได้

๒) ด้านการรับรู้งานศิลปะ ส่วนมากจะมีเรื่องราวหรือเนื้อหาต่าง ๆ ไว้มากมาย อันเป็นผลสะท้อนแสดงให้เห็นถึงสภาพอารมณ์ความรู้สึกของศิลปิน และสภาพแวดล้อมที่ศิลปินนั้นเกี่ยวข้องกับ ซึ่งเรื่องราวทั้งที่เป็นภายในและภายนอกของศิลปินนั้น ได้รับการกลั่นกรองบันทึกถ่ายทอดออกมาเป็นผลงานศิลปะ ดังนั้นเมื่อผู้ดูได้สัมผัสรับรู้กับผลงานแล้วต้องทำความเข้าใจกับตนเองว่าได้รับรู้อะไรรูปแบบเนื้อหาเรื่องราวอะไรจากภาพที่ดูนั้น

๓) ด้านแนวคิดการที่ได้สัมผัสงานศิลปะ แล้วเกิดความรู้สึกและเข้าใจในเนื้อหาที่ศิลปินตั้งใจถ่ายทอดออกมา สิ่งนี้มักจะกระตุ้นเร้าให้ผู้เสพเกิดความรู้สึกแนวคิดที่สัมพันธ์ต่อเนื่องจากความรู้สึกและเรื่องราวนั้น อาจเป็นแนวคิดใหม่ที่แตกต่างไปจากแนวคิดที่ศิลปินได้สร้างสรรค์มาในผลงานนั้น ความรู้ และแนวคิดที่เกิดขึ้นนี้สามารถนำมาพัฒนาลักษณะนิสัยของตนให้ก้าวหน้าหรือองกงามขึ้นได้ ถ้าหากว่าก่อนและหลังการสัมผัสรับรู้ผลงานมีระดับความรู้และอารมณ์ที่คงที่ ก็แสดงว่าพฤติกรรมไม่เปลี่ยนแปลง แต่ถ้าหลังการรับรู้ผลงานระดับของอารมณ์เปลี่ยนแปลงไปการสังเกตเรียนรู้ และจินตนาการ ตลอดจนความคิดพอกคุณ เพิ่มขึ้นแปลค่าเป็นประสบการณ์เพื่อเก็บไว้ใช้ในโอกาสอันควรภายภาคหน้า

แนวทางการวิเคราะห์และประเมินคุณค่าของงานศิลปะ

การวิเคราะห์และการประเมินคุณค่าของงานศิลปะโดยทั่วไปจะพิจารณาจาก ๓ ด้านได้แก่

๑) ด้านความงาม เป็นการวิเคราะห์และประเมินคุณค่าในด้านทักษะฝีมือ การใช้ทัศนธาตุทางศิลปะ และการจัดองค์ประกอบศิลปะ แสดงถึงผลงานความงามของศิลปะได้อย่างเหมาะสม สวยงาม และส่งผลต่อผู้ดูให้เกิดความชื่นชมในสุนทรียภาพ ลักษณะการแสดงออกทางความงามศิลปะ จะแตกต่างกันออกไปตามรูปแบบของยุคสมัย ผู้วิเคราะห์และประเมินคุณค่า จึงต้องศึกษาให้เกิด ความรู้ความเข้าใจ

๒) ด้านสาระ เป็นการวิเคราะห์และประเมินคุณค่าของผลงานศิลปะแต่ละชิ้นว่ามี ลักษณะที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนจุดประสงค์ต่าง ๆ ทางจิตวิทยาให้สาระอะไรกับผู้ชม ซึ่งอาจเป็นสาระเกี่ยวกับบรรณชาติสังคมศาสนาการเมืองปัญญาความคิดจินตนาการและความฝัน

๓) ด้านอารมณ์ ความรู้สึกเป็นการคิดวิเคราะห์และประเมินคุณค่าในด้านคุณสมบัติที่สามารถกระตุ้นอารมณ์ความรู้สึกและสื่อความหมายได้อย่างลึกซึ้ง ของวัสดุซึ่งเป็นผลของการใช้ เทคนิคแสดงออกถึงความคิดพลังความรู้สึกที่ปรากฏอยู่ในผลงาน

กระบวนการวิจารณ์งานศิลปะตามหลักการและวิธีการ

๑) ชั้นระบุข้อมูลของผลงาน เป็นข้อมูลรายละเอียดสังเขป เกี่ยวกับประเภทของงาน ชื่อผลงาน ชื่อศิลปิน ขนาดวัสดุ เทคนิควิธีการ สร้างเมื่อพ.ศ.ใด ติดตั้งอยู่ที่ไหน รูปแบบ การสร้างสรรค์เป็นแบบใด

๒) ชั้นตอนการพรรณนาผลงาน เป็นการบันทึกข้อมูลจากการมองเห็นภาพผลงานใน ขั้นต้นว่า เป็นภาพอะไร เช่น ภาพคน ภาพสัตว์ ภาพทิวทัศน์ ภาพหุ่นนิ่ง เป็นต้น มีเทคนิค การสร้างสรรค์แบบใด

๓) ชั้นวิเคราะห์ เป็นการดูลักษณะภาพรวมของผลงานว่าอยู่ในประเภทใด พิจารณา รูปแบบการถ่ายทอดเป็นแบบใด จำแนกทัศนธาตุและองค์ประกอบศิลปะ จัดภาพรวมเป็นส่วนย่อยให้ เห็นว่ามีหลักการจัดภาพที่กลมกลืนหรือขัดแย้งอย่างไร

๔) ชั้นตีความ เป็นการค้นหาความหมายของผลงานของศิลปิน หรือผู้สร้างสรรค์ ต้องการที่จะสื่อให้ผู้ชมผลงานได้รับรู้เกี่ยวกับอะไร เช่น สภาพปัญหาในชุมชน สังคม และภูมิปัญญา ท้องถิ่น เป็นต้น

๕) ชั้นประเมินผล เป็นการประเมินคุณค่าของผลงานศิลปะชิ้นนั้น จากการพิจารณา ทุกข้อในเบื้องต้น สรุปให้เห็นข้อดีและข้อด้อย ในด้านเนื้อหาและเรื่องราว หลักทัศนธาตุและหลักการ จัดองค์ประกอบศิลปะ ทักษะฝีมือและการถ่ายทอดความงาม เพื่อพัฒนาการตัดสินผลงานชิ้นนั้น

ทัศนธาตุและหลักสำคัญของการออกแบบ

องค์ประกอบศิลป์ เป็นหลักสำคัญ สำหรับผู้สร้างสรรค์และนักศึกษาศิลปะ เนื่องจากผลงานศิลปะล้วนมีคุณค่าอยู่ ๒ ประการ คือ คุณค่าทางด้านรูปทรง และคุณค่าทางด้านเรื่องราว คุณค่าทางด้านรูปทรง เกิดจากการนำเอาองค์ประกอบต่าง ๆ ของศิลปะ ได้แก่ เส้น สี แสงและเงา รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว เป็นต้น มาจัดเข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดความงาม ซึ่งแนวทางในการนำองค์ประกอบต่าง ๆ มาจัดรวมกันนั้นเรียกว่าการจัดองค์ประกอบศิลป์ มีคุณค่าหนึ่งของงานศิลปะ คือ คุณค่าทางด้านเนื้อหา เป็นเรื่องราวหรือสาระของผลงานที่ศิลปินผู้สร้างสรรค์ต้องการที่จะแสดงออกมาให้ผู้ชมได้สัมผัสรับรู้ โดยอาศัยรูปลักษณะที่เกิดจากการจัดองค์ประกอบนั่นเอง หรืออาจกล่าวได้ว่าศิลปินนำเสนอเนื้อหาเรื่องราวผ่านรูปลักษณะที่เกิดจากการจัดองค์ประกอบทางศิลปะ ถ้าวางองค์ประกอบที่จัดขึ้นไม่สัมพันธ์กับเนื้อหาเรื่องราวที่นำเสนอ งานศิลปะนั้นก็ขาดคุณค่าความงามไปอย่างไรก็ดี เทียนชัย ตั้งประเสริฐ^{๒๕} กล่าวถึงองค์ประกอบศิลป์ คือการจัดระเบียบส่วนต่าง ๆ ภายในงานศิลปะ ให้ประสานกลมกลืน ทั้งภาพรูปที่มีองค์ประกอบที่ดีจะแสดงความสมดุลของรูปทรง การใช้สี ค่าน้ำหนักอ่อนแก่ส่วนต่าง ๆ บริเวณว่างจังหวะและเนื้อหาที่เป็นเอกภาพ ดังนั้น การจัดองค์ประกอบศิลป์จึงมีส่วนสำคัญในการสร้างสรรค์งานศิลปะเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะทำให้งานศิลปะทรงคุณค่าทางความงามอย่างสมบูรณ์

ความหมายของทัศนธาตุ

ทัศนธาตุ คือ ธาตุที่มองเห็นด้วยตา โดยมีธาตุปัจจัยต่าง ๆ ที่ประกอบกันเป็นรูปร่าง รูปทรง ทางศิลปะเป็นส่วนประกอบมูลฐานของวัตถุสิ่งของมาจัดเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดความงาม มี ๖ อย่าง ได้แก่

๑) เส้น คือ ร่องรอยที่เกิดจากการเคลื่อนที่ของจุด หรือถ้านำจุดมาวางเรียงต่อ ๆ กันไป ก็จะเกิดเป็นเส้นขึ้นเส้นมีมิติเดียวคือความยาว ไม่มีความกว้าง ทำหน้าที่เป็นขอบเขตของที่ว่างรูปร่าง รูปทรงน้ำหนักสีตลอดจนกลุ่มรูปทรงต่าง ๆ รวมทั้งเป็นแกนหรือโครงสร้างของรูปร่าง รูปทรง เส้นเป็นพื้นฐานที่สำคัญของงานศิลปะทุกชนิด เส้นสามารถให้ความหมายแสดงความรู้สึก และอารมณ์ได้ด้วยตัวเอง และด้วยการสร้างรูปทรงต่าง ๆ ขึ้น เส้นมี ๒ ลักษณะคือเส้นตรงและเส้นโค้งเส้นทั้ง ๒ ชนิดนี้ เมื่อนำมาจัดวางในลักษณะต่าง ๆ กันจะมีชื่อเรียกต่าง ๆ และให้ความหมายความรู้สึกที่แตกต่างกันอีกด้วย^{๒๖}

๒) สี ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของสี หมายถึง ลักษณะของแสงสว่าง กฎเกณฑ์ให้เป็นสี ขาว ดำ แดง เขียว เป็นต้น สิ่งที่ทำให้ตาเห็นเป็น ขาว ดำ แดง เขียว

^{๒๕}เทียนชัย ตั้งประเสริฐ.องค์ประกอบศิลป์. (กรุงเทพมหานคร : เฟื่องฟ้า, ๒๕๔๒), หน้า ๒.

^{๒๖}ประเสริฐ ศิลรัตน์. สุนทรียะทางทัศนศิลป์. (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๒). หน้า

เป็นต้น เช่น สีทาบ้าน สีวาดภาพ สีสามารถนำจัดองค์ประกอบโดยใช้หลักการออกแบบและดูเหมือนสีในงานจิตรกรรมจะมีบทบาทในการสร้างงานเป็นอย่างมาก เพราะสีมีอิทธิพลต่อการเห็น ฉะนั้นการทำความเข้าใจเรื่องสีและการนำไปใช้จึงเป็นสิ่งสำคัญดังนี้

๒.๑ การนำความรู้สีไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันประกอบด้วย

(๑) การใช้สีในสถานที่มืดและสว่าง การจะเลือกใช้สีสำหรับตกแต่งภายในบ้าน หรือสถานที่ต่าง ๆ นั้น ประการแรกต้องคำนึงถึงก่อนว่า ห้องนั้นได้รับอิทธิพลของแสงสว่างจากภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยหรือไม่ เพราะว่าถ้าห้องนั้นมีแสงสว่างส่องถึงมามาก ๆ ก็ควรใช้สีที่ลดความสดใสลง หรือสีกลาง ๆ เพื่อจะได้ดูสบายตา นุ่มละมุน หากใช้สีที่สว่างจะดูไม่เหมาะสมขณะเดียวกัน หากห้องนั้นได้รับแสงจากภายนอกน้อย ต้องใช้สีที่สดใส กระจายช่วยในการตกแต่งเพราะห้องจะได้ไม่ทำให้รู้สึกหดหู่ ยกตัวอย่างเช่น ภาพเขียนบนผนังของชาวอียิปต์ที่นิยมใช้สีสดใสในการสร้างสรรค์ภาพลัทธิเขียนภาพด้วยสีบนพื้นที่ที่มีแสงสว่างน้อยนั้น จะทำให้ภาพเขียนมีความสว่างพอดีตามความต้องการเพราะความมืดของบรรยากาศรอบ ๆ เป็นสีกลาง เป็นต้น

(๒) การใช้โครงสีสำหรับกลางแจ้ง และนำหลักการด้านโครงสร้างสีไปใช้ในสถานที่กลางแจ้งนั้น มีหลักการที่ตรงกันข้ามกับประเภทแรก งานสถาปัตยกรรมแถบประเทศทางตะวันออก เช่น สถาปัตยกรรมไทยมุงหลังคาบ้านด้วยสีสดใสท่ามกลางสภาวะสภาพอากาศที่แดดจัดจ้า ร้อนแรงซึ่งก็ดูสดใส งดงาม เข้ากับสภาพแวดล้อม แต่หากเป็นบ้านเรือนในแถบยุโรปซึ่งบรรยากาศครึ้ม ๆ ถ้าใช้สีสดใสจะดูไม่น่ามองโดยออกมาจากสภาพแวดล้อม ดังนั้น ควรเลือกใช้สีที่ลดความสดใสลงจะทำให้หน้าดูและกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม

(๓) สีที่ได้รับอิทธิพลของแสงไฟเข้ามาผสมใช้ สีที่ได้รับอิทธิพลของแสงไฟเข้ามาผสมแสงไฟ อาจทำให้เกิดความผันแปรในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ทำให้สีเข้มขึ้น สว่างขึ้น มีดลง สลัว หรือจมหายไป เพื่อป้องกันปัญหาก่อนการที่จะวางโครงสีใด ๆ ควรคำนึงถึงเรื่องแสงไฟเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ ซึ่งอาจทำโดยกำหนดโครงสร้างของสีแล้วนำมาทดสอบกับแสงไฟจึงดูสังเกตผลที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นวิธีที่ดีที่สุด ดีกว่าเราหรือคิดไปเอง ดังนั้น การกำหนดโครงสร้างสีควรทำควบคู่ไปกับการติดตั้งระบบไฟเพื่อจะทำให้ทั้งสองส่วนนั้นได้สัมพันธ์กัน

ความรู้สีเกี่ยวกับสีในเชิงจิตวิทยาแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม^{๒๗}คือ

๑) กลุ่มสีร้อน หรือสีอุ่น ได้แก่ สีเหลือง สีส้ม สีแดง และสีม่วง ก่อให้เกิดพลังเร้าร้อน กระตือรือร้น กระปรี้กระเป่า กระฉับกระเฉง ในทางจิตวิทยาพลังของสีโทนร้อนจะช่วยให้เกิดการเจริญอาหารทำให้รู้สึกหิวกระตุ้นอารมณ์ให้เกิดชีวิตชีวา

^{๒๗} กัจจกร สุนพงษ์ศรี. สุนทรียศาสตร์. (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า

๒) กลุ่มสี่เหลี่ยม ได้แก่ สี่เหลี่ยม สี่ฟ้า สี่น้ำเงิน เป็นกลุ่มที่สี่ให้อารมณ์ความรู้สึกสงบผ่อนคลายสบายใจและสดชื่น ช่วยให้เกิดการคลายเครียดช่วยให้จิตใจเยือกเย็น

๓) รูปร่างและรูปทรง รูปร่างคือรูปแบบมี ๒ มิติ มีความกว้างกับความยาว ไม่มีความหนา เกิดจากเส้นรอบนอกที่แสดงพื้นที่ขอบเขตของรูปต่าง ๆ เช่น รูปวงกลม สามเหลี่ยม หรือรูปอิสระที่แสดงเนื้อที่ของผิวที่เป็นระนาบมากกว่าแสดงปริมาตร หรือมวลรูปทรงคือรูปที่ลักษณะเป็น ๓ มิติ โดยนอกจากจะแสดงความกว้างความยาวแล้ว ยังมีความลึกหรือความหนาโดนด้วย เช่น รูปทรงกลม ทรงสามเหลี่ยม ทรงกระบอก เป็นต้น ให้ความรู้สึกดี ปริมาตรความหนาแน่นมีมวลสารที่เกิดจากการใช้ค่าน้ำหนักหรือการจัดองค์ประกอบของรูปทรงหลายรูปรวมกันเป็นรูปร่างและรูปทรงเป็นรูปธรรมของงานศิลปะที่ใช้สื่อเรื่องราวจากงานศิลปะไปสู่ผู้ชมรูปร่างและรูปทรงที่มีอยู่ในงานศิลปะมี ๓ ลักษณะคือ

(๓.๑) รูปเรขาคณิต มีรูปที่แน่นอนมาตรฐาน สามารถวัดคำนวณได้ง่ายมีกฎเกณฑ์จากการสร้างของมนุษย์ เช่น รูปสี่เหลี่ยม รูปวงกลม รูปวงรี นอกจากนี้ยังรวมถึงรูปทรงของสิ่งที่มีมนุษย์ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นอย่างมีแบบแผนแน่นอน เช่น รถยนต์ เครื่องจักร เครื่องบินสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ผลิตโดยระบบอุตสาหกรรมก็จะเป็นรูปเรขาคณิต

(๓.๒) รูปอินทรีย์ เป็นรูปของสิ่งที่มีชีวิตหรือคล้ายกับสิ่งมีชีวิตที่สามารถเจริญเติบโตเคลื่อนไหวหรือเปลี่ยนแปลงรูปได้ เช่น รูปของ คน สัตว์ พืช เป็นต้น

(๓.๓) รูปอิสระ เป็นรูปที่ไม่ใช่แบบเรขาคณิตหรือแบบอินทรีย์ แต่เกิดขึ้นอย่างอิสระไม่มีโครงสร้างที่แน่นอนซึ่งเป็นไปตามอิทธิพลและการกระทำจากสิ่งแวดล้อม เช่น รูปก้อนเมฆ ก้อนหินหยดน้ำ ควัน ซึ่งให้ความรู้สึกที่เคลื่อนไหวมีพลังรูปอิสระจะมีลักษณะขัดแย้งกับรูปเรขาคณิตกลมกลืนกับรูปอินทรีย์รูปอิสระอาจเกิดจากรูปเรขาคณิตหรือรูปอินทรีย์ที่ถูกกระทำจนมีรูปลักษณะเปลี่ยนไปจากเดิมจนไม่เหลือสภาพเช่นรถยนต์ที่ถูกชนจนยับเยินทั้งคันเครื่องบินตกต้นไม้ที่ถูกเผาทำลายหรือซากสัตว์ที่เน่าเปื่อยผุพัง^{๒๘}

(๓.๔) พื้นผิว หมายถึง ลักษณะของบริเวณผิวหน้าของสิ่งต่าง ๆ ที่เมื่อสัมผัสแล้วสามารถรับรู้ได้ว่ามีลักษณะอย่างไร คือ รู้ว่า แข็ง กระจ่าง ขรุขระ เรียบมัน ด้าน เนียน สาก เป็นต้น ลักษณะที่สัมผัสได้ของพื้นผิวมี ๒ ประเภทคือ

- พื้นผิวที่สัมผัสได้ด้วยมือหรือการสัมผัส เป็นลักษณะพื้นผิวที่เป็นอยู่จริง ๆ ของผิวหน้าของวัสดุนั้น ๆ ซึ่งสามารถสัมผัสได้จากงานประติมากรรม งานสถาปัตยกรรม และสิ่งประดิษฐ์
- พื้นผิวที่สัมผัสด้วยสายตาจากการมองเห็น แต่ไม่ใช่ลักษณะที่แท้จริงของผิววัสดุ เช่น การวาดภาพก้อนหินบนกระดาษ จะให้ความรู้สึกเป็นก้อนหิน แต่เมื่อสัมผัสเป็นกระดาษหรือใช้

^{๒๘} สมชาย พรหมสุวรรณ. **หลักการทัศนศิลป์**. (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๗๒.

กระดาษพิมพ์ลายไม้ หรือลายหินอ่อน เพื่อประทับบนผิวหน้าของสิ่งต่าง ๆ เป็นต้น ลักษณะเช่นนี้ ถือว่าเป็นการสร้างพื้นผิวดวงตาให้สัมผัสได้ด้วยการมองเห็นเท่านั้น

(๓.๕) แสงและเงา ค่าน้ำหนักคือค่าความอ่อนแก่ของบริเวณที่ถูกแสงสว่าง และบริเวณที่เป็นเงาของวัตถุ หรือความอ่อนความเข้มของสีหนึ่ง ๆ หรือหลายสี เช่น สีแดงมีความเข้มกว่าสีชมพู หรือสีแดงอ่อนกว่าสีน้ำเงิน เป็นต้น นอกจากนี้ น้ำหนักยังหมายถึงระดับความเข้มของแสงและระดับความมืดของเงา ซึ่งไล่เรียงจากมืดที่สุด (สีดำ) ไปจนถึงสว่างที่สุด (สีขาว) น้ำหนักที่อยู่ระหว่างกลาง เป็นสีเทา ซึ่งมีตั้งแต่เทาแก่ที่สุดจนถึงเทาอ่อนที่สุด การใช้ค่าน้ำหนักจะทำให้ภาพดูเหมือนจริงและมีความกลมกลืน ถ้าใช้ค่าน้ำหนักหลาย ๆ ระดับจะทำให้มีความกลมกลืนมากยิ่งขึ้น และถ้าใช้ค่าน้ำหนักจำนวนน้อย ที่แตกต่างกันมากจะทำให้เกิดความแตกต่างความขัดแย้ง

แสงและเงาเป็นองค์ประกอบของศิลปะที่อยู่คู่กันแสง เมื่อส่องกระทบวัตถุจะทำให้เกิดเงา และแสงเป็นตัวกำหนดน้ำหนักความเข้มของเงา จะขึ้นอยู่กับความเข้มของแสงในที่มีแสงสว่างมากเงาจะเข้มขึ้นขึ้น และในที่มีแสงสว่างน้อยเงาจะไม่ชัดเจน ในที่ไม่มีแสงสว่างจะไม่มีเงาและเงาจะอยู่ในทางตรงข้ามกับแสงเสมอ ค่าน้ำหนักของแสงและเงาที่เกิดบนวัตถุสามารถจำแนกเป็นลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

- บริเวณแสงจัด เป็นบริเวณที่อยู่ใกล้แหล่งกำเนิดแสงมากที่สุด จะมีความสว่างมากที่สุด ในวัตถุที่มีผิวมันวาวจะสะท้อนแหล่งกำเนิดออกมาอย่างเห็นได้ชัด
- บริเวณแสงสว่าง เป็นบริเวณที่รับแสงสว่างรองลงมาจากบริเวณแสงสว่างจัด เนื่องจากอยู่ห่างจากแหล่งกำเนิดแสงออกมาและเริ่มมีค่าน้ำหนักอ่อน ๆ
- บริเวณเงา เป็นบริเวณที่ไม่ได้รับแสงสว่างหรือเป็นบริเวณที่ถูกบดบังจากแสงสว่าง ซึ่งจะมีค่าน้ำหนักเข้มมากขึ้นกว่าบริเวณแสงสว่าง
- บริเวณเบา จัดเป็นบริเวณที่อยู่ห่างจากแหล่งกำเนิดแสงมากที่สุด หรือเป็นบริเวณที่ถูกบดบังมาก ๆ หลายชั้นจะมีค่าน้ำหนักที่เข้มมากไปจนถึงเข้มที่สุด
- บริเวณเงาตกทอด เป็นบริเวณของพื้นหลังที่เงาของวัตถุทาบบนไปเป็นบริเวณเงาที่อยู่ภายนอกวัตถุ จะมีความเข้มของค่าน้ำหนักขึ้นอยู่กับความเข้มของเราน้ำหนักของพื้นหลังทิศทางและระยะของเงา

(๓.๖) ช่องว่าง ชลูด นิยมเสมอ^{๒๙} ได้ให้ความหมายของคำว่า บริเวณว่าง หมายถึง การแทนค่าความลึกบนระนาบที่เป็น ๒ มิติ เช่น การเขียนภาพแบบทัศนียภาพ นอกจากนี้

^{๒๙}ชลูด นิยมเสมอ. การเข้าถึงศิลปะ ในงานจิตรกรรมไทย. (กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร. ๒๕๓๒), หน้า ๖๕.

สมชาย พรหมสุวรรณ^{๓๐} กล่าวว่า บริเวณว่างคือบริเวณที่ไม่มีวัตถุหรือสิ่งใด ๆ ปรากฏอยู่ สามารถรับรู้ บริเวณว่างนั้นได้ด้วยประสาทสัมผัสจากการเห็น การใช้ผิวหนังสัมผัส การใช้หูฟัง ลักษณะบริเวณว่าง ๒ ลักษณะได้แก่

- บริเวณว่าง ๒ มิติ หมายถึง บริเวณว่างที่แสดงลักษณะเฉพาะความกว้างความยาว เท่านั้น เรียกว่าบริเวณว่าง ๒ มิติ บริเวณว่างเช่นนี้จะพบเห็นได้จากธรรมชาติและในงานศิลปะ

- บริเวณว่าง ๓ มิติ หมายถึง บริเวณว่างที่มีความกว้าง ยาว ลึก สัมผัสได้ด้วยความเป็นจริงเชิงกายภาพ เช่น บริเวณว่างภายในห้องซึ่งบริเวณหน้า ไปนอกวัตถุสามารถพบเห็นบริเวณว่างเช่นนี้ได้ ในธรรมชาติและในงานศิลปะ

หลักสำคัญของการออกแบบ

หลักสำคัญของการออกแบบ หมายถึง กฎเกณฑ์หรือเทคนิคที่จะนำองค์ประกอบศิลป์ มาจัดวางเพื่อสร้างงานศิลปะให้เกิดความงดงาม น่าสนใจ ได้อารมณ์ ตามที่ศิลปินต้องการ ๙ ประการ คือ

๑) เอกภาพ หมายถึง ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันขององค์ประกอบศิลป์ ทั้งด้านรูปร่าง ลักษณะและด้านเนื้อหาเรื่องราว เป็นการประสานหรือจัดระเบียบของส่วนต่าง ๆ ให้เกิดความ เป็นหนึ่งเดียว เพื่อผลรวมมันไม่อาจแบ่งแยกส่วนใดส่วนหนึ่งออกไปดังที่ สมชาย พรหม สุวรรณ^{๓๑} กล่าวว่า เอกภาพในงานศิลปะ หมายถึง ความคิดอารมณ์รูปแบบในการนำเสนอ ดังนั้น เอกภาพในงานศิลปะจึงมีส่วนสำคัญคือ (๑) เอกภาพในการจัดองค์ประกอบศิลป์ การเลือกใช้ใน การออกแบบจัดตำแหน่งที่เหมาะสม (๒) เอกภาพทางความคิดอารมณ์ความรู้สึก (๓) สภาพของ รูปแบบลักษณะหรือวิธีการสร้างผลงาน ซึ่งนำไปสู่รูปแบบเฉพาะ ดังนั้น การเลือกรูปแบบในการสร้าง ผลงานต้องสอดคล้องกับแนวคิดและเรื่องราวที่จะนำเสนอเพื่อความเป็นเอกภาพเดียวกัน

๒) ดุลยภาพ ความสมดุลหรือดุลยภาพ หมายถึง น้ำหนักที่เท่ากันขององค์ประกอบไม่ เอนเอียงไปข้างใดข้างหนึ่ง ในทางศิลปะยังรวมถึงความประสานกลมกลืนความพอเหมาะพอดีของ ส่วนต่าง ๆ ในรูปทรงหนึ่ง หรืองานศิลปะชิ้นหนึ่ง การจัดวางองค์ประกอบต่าง ๆ ในงานศิลปกรรมนั้น จะต้องคำนึงถึงจุดถ่วงในธรรมชาติที่ทุกสิ่งทุกอย่างตั้งตัวอยู่ได้โดยไม่ล้ม เพราะมีน้ำหนักเฉลี่ยเท่ากัน ทุกด้าน งานศิลปะถ้ามองดูแล้วรู้สึกว่ามีบางส่วนหนักเกินไป แน่น ไปหรือเปล่าไป ก็ทำให้ภาพนั้น ดูเอนเอียงเกิดความรู้สึกไม่สมดุลเป็นการบกพร่องทางความงาม

^{๓๐}สมชาย พรหมสุวรรณ. **หลักการทัศนศิลป์**. (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒๔.

^{๓๑}สมชาย พรหมสุวรรณ. **หลักการทัศนศิลป์**. (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒๔๗.

๓) สัดส่วน หมายถึง ความสัมพันธ์อย่างเหมาะสมระหว่างขนาดขององค์ประกอบที่แตกต่างทั้งขนาดที่อยู่ในรูปทรงเดียวกันหรือระหว่างรูปทรงรวมถึงความสัมพันธ์กลมกลืนระหว่างองค์ประกอบทั้งหลายด้วย ซึ่งเป็นความพอเหมาะพอดีไม่มากไม่น้อยขององค์ประกอบทั้งหลายที่นำมาจัดรวมกัน

๔) ความกลมกลืน หมายถึง การนำองค์ประกอบพื้นฐานที่มีความคล้ายคลึงกันหรือเหมือนกันมาจัดวางอย่างสัมพันธ์กัน เกิดการประสานกันอย่างเหมาะสมและลงตัวในผลงานดูแล้วไม่ขัดตา

๕) ความขัดแย้ง หมายถึง การจัดองค์ประกอบพื้นฐานที่มีคุณสมบัติต่างกันมาไว้ด้วยกัน ความแตกต่างกันนั้น มีหลายระดับตั้งแต่เล็กน้อยจนถึงแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง การทำให้งานเกิดความขัดแย้งไม่เป็นระเบียบ ดังนั้น การตัดกันที่ความเหมาะสมจะทำให้เกิดความเด่นปรากฏชัดเจนขึ้นทำให้ผลงานเป็นที่น่าสนใจ

๖) จังหวะ หมายถึง รูปแบบของการเคลื่อนไหวที่ต่อเนื่องซ้ำ ๆ กันของสิ่งใดสิ่งหนึ่งในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

๗) การซ้ำ เกิดจากองค์ประกอบที่มีลักษณะเหมือนกันตั้งแต่ ๒ หน่วยขึ้นไป วางอยู่ในที่ว่างโดยมีที่ว่างคั่นอยู่ระหว่างหน่วยองค์ประกอบที่จะนำมาวางซ้ำเหล่านี้ได้ ได้แก่ จุด เส้น น้ำหนัก รูปร่าง รูปทรง สี ลักษณะผิว เป็นต้น

๘) การลดหลั่น คือ การจัดลำดับขององค์ประกอบ เช่น เส้น รูปร่าง รูปทรง สี ลักษณะผิวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามลำดับ เช่น ระดับสีอ่อนไปศรีแก่ ลักษณะผิวเรียบไปสู่ผิวขรุขระ เป็นต้น

๙) ทิศทาง หมายถึง ความรู้สึกเคลื่อนไหวที่เกิดจากการพิจารณาองค์ประกอบในงานศิลปะ ซึ่งองค์ประกอบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเส้น รูปร่าง สามารถนำสายตาให้เกิดความรู้สึกเคลื่อนไหวไปตามทิศทางที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยมีหลักการกำหนดทิศทางของผลงานมีหลักง่าย ๆ คือ ทิศทางหรือการเคลื่อนไหวใกล้กันหันเหไปทางเดียวกันจะมีความกลมกลืน ถ้าหันเหไปคนละทางหรือตรงกันข้ามก็จะทำให้เกิดการตัดกันในการจัดองค์ประกอบที่ดี สำหรับงานที่มีทิศทางขององค์ประกอบที่เป็นเอกภาพชัดเจน ให้มีที่ว่างในทิศทางดังกล่าวอย่างเหมาะสม จึงจะทำให้มีความน่าสนใจดูแล้วไม่อึดอัด หากองค์ประกอบมีทิศทางขัดแย้งกันควรพิจารณาก่อนว่าทิศทางโดยรวมของงานเคลื่อนไหวไปที่ทิศทางใดก็ให้เว้นที่ว่างสำหรับทิศทางนั้นมากกว่าทิศทางอื่น

สรุปได้ว่า การสร้างสรรค์ศิลปกรรม เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับความสนใจความสามารถความสอดคล้องกับหลักพัฒนาของผู้ศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ศิลปะเชิงสร้างสรรค์นี้ไม่เพียงแคเป็นการส่งเสริมการประสานสัมพันธ์ระหว่างกล้ามเนื้อ มือ และตา แต่ยังเป็นส่งเสริมความคิด อิสระจินตนาการความรู้สึกที่ได้สัมผัสจริง ฝึกการรับรู้จากการทำงานด้วยตนเอง ฝึกการแสดงออกใน

การสร้างสรรค ทั้งความคิดและการกระทำโดยอาศัยองค์ประกอบศิลปะซึ่งเป็นส่วนประกอบที่ทำให้ งานศิลปะตลอดจนการออกแบบสร้างสรรค์ทุกประเภทร่วมมีความสำคัญต่องานศิลปะทั้งสิ้น

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมการสร้างสรรคศิลปกรรม

ศิลปกรรมในปัจจุบันนี้ได้มีความสำคัญมากขึ้น เพราะเป็นเครื่องบ่งชี้ถึง พฤติกรรม ความเจริญรุ่งเรือง หรือความก้าวหน้าของสังคมในอดีต ซึ่งเป็นพื้นฐานเชื่อมโยงมาถึงปัจจุบัน ทุกชาติ ทุกภาษาต่างก็มีนโยบายที่จะรักษาศิลปกรรมของตนเองเอาไว้ และประเทศไทยเองก็เป็นประเทศหนึ่ง ที่มีความต้องการที่จะศึกษาและรวบรวมเอาศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ ไว้ให้คงอยู่ เพราะเป็นที่ประจักษ์แล้วว่าเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ทุกวันนี้ส่วนใหญ่มีกำเนิดมาจากวิถีชีวิตความรู้สึกและ ความนึกคิดตั้งนั้นจึงมีนักวิชาการหลายท่านได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมศิลปะวัฒนธรรมไว้ ดังนี้

ประจักษ์ สายแสง^{๓๒} มีแนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมศิลปกรรมได้ว่าควรเริ่มต้นด้วยการ รวบรวมและจัดทำโดยการศึกษาค้นคว้าวิจัยซึ่งให้อยู่ในแนวปฏิบัติของชาวบ้านส่วนผู้สนับสนุนเพื่อให้ การเสริมกำลังทั้งนี้จะต้องมีการร่วมมือกับกลุ่มวิชาการกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์จากศิลปะและกลุ่ม ผู้สนับสนุนศิลปกรรมด้วย

อารี สุทธิพันธุ์^{๓๓} ได้เสนอแนวทางส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปะเอาไว้คือ ๑) การศึกษา ทุกระดับควรมีหลักสูตรเกี่ยวกับคุณค่าและการสงวนรักษาวัฒนธรรมศิลปะพื้นบ้านเฉพาะในระดับ มหาวิทยาลัย ๒) ให้มีการตรากฎหมายในการที่จะอนุรักษ์และส่งเสริมให้ประชาชนได้เข้าใจถึง วัฒนธรรมที่แสดงออกจากศิลปะต่าง ๆ ๓) ควรให้มีการจัดส่งเสริมความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ว่าด้วย แนวทางและหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคุณค่าของศิลปกรรม ๔) ควรจัดตั้งหน่วยงานหรือสถาบันขึ้น รับงานในเรื่องของการแสดงศิลปะเพื่อให้ศิลปินได้มีรายได้พร้อมกับชุมชนมีรายได้ไปด้วย ๕) ควรส่งเสริมให้มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์หรือศูนย์การเรียนรู้เพื่อเก็บรวบรวมเอาศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ ไว้อย่างกว้างขวางขึ้นโดยเฉพาะให้ทั่วภูมิภาค

ศรีศักร วัลลิโภดม^{๓๔} ได้กล่าวถึงขั้นตอนของการส่งเสริมการสร้างศิลปกรรมในเชิง สร้างสรรคว่าควรประกอบด้วยการดำเนินงาน ๓ อย่างคือ

^{๓๒}ประจักษ์ สายแสง. แนวทางในการส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน.(กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑).

^{๓๓}อารี สุทธิพันธุ์. ศิลปะกับมนุษย์. (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช. ๒๕๒๘). หน้า ๗๖.

^{๓๔}ศรีศักร วัลลิโภดม. ภูมิวัฒนธรรมกับการสร้างบ้านแปงเมืองในแอ่งเชียงใหม่.(เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕).

๑) จัดให้มีการสร้างพิพิธภัณฑ์สำหรับท้องถิ่นขึ้นในระดับตำบลหรือหมู่บ้านอาจจะอาศัยวัดที่มีความเก่าแก่ของตำบลหรือท้องถิ่นเป็นศูนย์กลางผู้ที่ควรมีบทบาทในการเก็บรักษาและในการสร้างสรรค์ผลงานต่าง ๆ ซึ่งจะต้องมีการร่วมมือจากประชาชนและศิลปินในชุมชนรวมไปถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วย

๒) สนับสนุนศูนย์ศิลปวัฒนธรรมในระดับจังหวัดหรือภูมิภาคหรือที่มีอยู่จัดตั้งขึ้นเมื่อใดสถานที่สำคัญต่าง ๆ เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลหรือสิ่งที่เป็นศิลปะพื้นบ้านของจังหวัดไว้อย่างถูกต้องและเพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงในศิลปกรรมเหล่านั้น

๓) ควรสนับสนุนให้ศิลปินที่เป็นผู้ออกแบบศิลปะทั้งศิลปะใหม่และศิลปะร่วมสมัยได้มีเวทีในการแสดงผลงานมากยิ่งขึ้นเพื่อแสดงถึงเจตจำนงของศิลปินและแสดงถึงความเป็นท้องถิ่นของประชาชนได้สำนึกร่วมกันรักษาและห่วงแหนศิลปกรรมทั้งหลายเหล่านี้ไว้

สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์^{๓๕} ได้เสนอแนวทางในการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยไว้

๑) การสอบสวนหมายถึงการพิจารณาไตร่ตรองเพื่อหาความจริงว่าศิลปกรรมแต่ละอย่างมีสาระประโยชน์อย่างไรส่วนใดเป็นแก่นส่วนใดเป็นกระพี้ศิลปะได้เหมาะสมกับกาลเทศะและบุคคลเพียงใด

๒) การสะสมหมายถึงต้องการรู้จักแยกแยะเลือกเป็นแหล่งจัดส่วนที่เป็นโทษทั้งและศึกษาข้อมูลเพื่อให้รู้ข้อเท็จจริงให้รู้ปัญหาและเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขและส่งเสริมให้บุคคลในสังคมมีจริยธรรมในสุนทรียภาพต่อไป

๓) การซ่อมเสริมหมายถึงการปรับปรุงเสริมแต่งเพื่อให้เกิดประโยชน์ยิ่งขึ้นโดยนำเอาสิ่งที่ดีงามอยู่แล้วมาพัฒนาแต่งเติมให้เหมาะสมกับกาลสมัยและความเปลี่ยนแปลงของสังคมรู้จักใช้ความรู้รู้จักใช้ความคิดวิธีการและปัจจัยอื่น ๆ เพื่อช่วยเพิ่มพูนคุณค่าและประสิทธิภาพของศิลปะกับ

๔) การสร้างสรรค์หมายถึงการคิดค้นพัฒนาให้มีการเพิ่มพูนให้ทวีคุณค่าและหลากหลายยิ่งขึ้น

๕) การสื่อสารหมายถึงการพยายามแนะนำชักชวนให้บุคคลอื่นเห็นความสำคัญของศิลปกรรมโดยเฉพาะของพื้นบ้านร้านนาที่ดงามซึ่งมีการรักษาไว้จนปัจจุบัน

กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ หมายถึง การฝึกรู้จักการทำงานด้วยตัวเองและฝึกการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ทั้งความคิดและการกระทำ ซึ่งถ่ายทอดออกมาเป็นงานศิลปะและนำไปสู่การเรียนการสอนอย่างสร้างสรรค์ต่อไปกิจกรรมสร้างสรรค์ ได้แก่ การวาดภาพ การพิมพ์ การฉีกปะ การตัดปะ การปั้น และการประดิษฐ์ เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นความถนัดของสมองซีกขวาของมนุษย์ ในเรื่องความรู้สีกสัมผัสต่าง ๆ ซึ่งสมองซีกซ้ายจะถนัดในเรื่องเหตุผล พีระพงษ์ กุลพิศาล^{๓๖} สมองซีกซ้ายจะทำ

^{๓๕}สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. วรรณคดีวิเคราะห์. (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕).

^{๓๖}พีระพงษ์ กุลพิศาล. สมองถูกพัฒนาด้วยศิลปะ.(กรุงเทพมหานคร : แพลน พับลิชซิ่ง, ๒๕๓๖),หน้า ๗.

หน้าที่ควบคุมเกี่ยวกับด้านภาษาตัวเลขการวิเคราะห์ความคิดในเชิงตรรกวิทยาสมองซีกขวาทำหน้าที่เกี่ยวกับด้านความคิดที่เป็นรูปร่างส่วนรวมที่เรียกว่า ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และจินตนาการ^{๓๗} ความคิดสร้างสรรค์นี้เป็นคุณลักษณะที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคนตั้งแต่แรกเกิดและสามารถส่งเสริมให้พัฒนาขึ้นมาได้ ตามทฤษฎีพัฒนาการของ อิริคสัน มนุษย์วัย ๓-๖ ปีเป็นระยะที่เด็กมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ถ้าเด็กได้รับการสนับสนุนให้มีส่วนร่วมในการคิดและทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเสรีจะทำให้เด็กพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ในทางตรงกันข้ามตัวพวกเขาถูกจำกัดควบคุมการคิดและกระทำ เด็กจะรู้สึกอายและไม่กล้าที่จะคิดจะทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองซึ่งเป็นผลเสียต่อการพัฒนาในขั้นต่อไป การส่งเสริมศิลปะตามแนวคิดใหม่ๆ สิ่งที่ส่งเสริมและการแสดงออกทางความคิดและความคิดจินตนาการเพื่อส่งเสริมให้มนุษย์พัฒนาทางสติปัญญาร่างกายอารมณ์และสังคม

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนจะสามารถบรรลุไปได้จะต้องอาศัยกลยุทธ์ทางการตลาดและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เพื่อสนองความต้องการระหว่างนักท่องเที่ยวกับผู้ให้บริการหรือผู้ประกอบการ ทั้งนี้ การทำตลาดการท่องเที่ยวในแต่ละแหล่งนั้นมีความแตกต่างกันด้านบริการที่นักท่องเที่ยวได้รับ ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งสามารถจับต้องได้ หรือไม่สามรถจับต้องได้ ซึ่งโดยขั้นตอนการตลาดและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวคำนึงถึงปัจจัย ดังต่อไปนี้

๑) ผลลัพธ์ที่จะตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ก่อนการพัฒนาการตลาดทางการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการหรือผู้จัดการแหล่งท่องเที่ยวควรทราบถึงความต้องการของนักท่องเที่ยว เช่น นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมส่วนมากเน้นที่ความรู้ ความประทับใจ ความสุนทรีย์ ประสพการณ์ ฯลฯ ดังนั้น แหล่งท่องเที่ยวควรมีความโดดเด่น และมีเอกลักษณ์เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับประโยชน์ และสนองความต้องการสูงสุด ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวจะผลักดันการตลาดของแหล่งท่องเที่ยว ทั้งจากการโฆษณาปากต่อปาก และการกลับมาเยือนอีกครั้ง นอกจากนี้ การสร้างตราสินค้าแหล่งท่องเที่ยว (Destination Branding) เพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เป็นกลยุทธ์ทางการตลาดที่สำคัญในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องด้วยแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแต่ละพื้นที่ของประเทศไทยมีความแตกต่างกัน มีอัตลักษณ์และมีศักยภาพที่จะสามารถดึงดูดความสนใจและชวนให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมาเยี่ยมชมเยือน

๒) การส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การส่งเสริมการตลาดเป็นกลยุทธ์ที่จะทำให้นักท่องเที่ยวรับรู้ และสนใจเยือนแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้น การส่งเสริมการตลาด เช่น การให้ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อ โฆษณา การประชาสัมพันธ์ หรือ การพูดแบบปากต่อปากเพื่อกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวสนใจและต้องการท่องเที่ยว การนำเสนอที่น่าสนใจและสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้สนใจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยั่งยืน อาจเป็นการประชาสัมพันธ์ การจัดตั้งศูนย์บริการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือการจัดนิทรรศการภาพถ่าย การใช้สื่อมัลติมีเดียปฏิสัมพันธ์เพื่อ

^{๓๗}ประมวล คิดค้นสัน. จิตวิทยาคลินิก : สมอมนุชย์. (กรุงเทพมหานคร : ต้นอ่อน, ๒๕๒๗), หน้า ๑๐๗.

ประชาสัมพันธ์ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และแนวความคิดอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่สืบเนื่องต่อไป ซึ่งการเลือกใช้สื่อประชาสัมพันธ์จะนำจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนวิถีในการดำเนินชีวิตเป็นจุดขาย (Brand Idea) และสื่อสารไปยังนักท่องเที่ยว (Brand Communication) เพื่อสร้างการรับรู้ (Brand Awareness) และสัมผัสประสบการณ์ (Brand Experience) จนเกิดเป็นกระบวนการท่องเที่ยว

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นกระทรวงมหาดไทย^{๓๘} ดำเนินการโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยมีหลักการดำเนินการที่สำคัญ ๔ ด้าน ประกอบด้วย

๑) การเร่งพัฒนา บุคลากร ฟื้นฟูมรดก และสินทรัพย์ทางวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวใหม่เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของเอกชนเพื่อที่จะรักษาแหล่งท่องเที่ยวและวิถีชีวิตให้อยู่สภาพเดิมอย่างยั่งยืน

๒) การเพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมรูปแบบต่างๆ ทั้งการท่องเที่ยวแหล่งมรดก การท่องเที่ยวศิลปะ การท่องเที่ยววัฒนธรรมเมือง การท่องเที่ยววัฒนธรรมชนบท รวมถึงการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย

๓) การเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวก การวางแผนด้านความปลอดภัย สุขอนามัย และสวัสดิการของนักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย

๔) การส่งเสริมความเชื่อมโยง ความร่วมมือกับหน่วยงานในท้องถิ่น และประชาชนในชุมชน เพื่อที่จะสร้างกิจกรรมท่องเที่ยวพัฒนาคุณภาพการบริการท่องเที่ยว รวมถึงการประชาสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ

อย่างไรก็ตาม กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยว นั้น ควรมีการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยเริ่มจากการวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยว รวมถึงความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา การปรับปรุง และความน่าสนใจของแหล่งเที่ยวนั้นว่าเพียงพอที่จะดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางไปยังแหล่งเที่ยวนั้นหรือไม่ คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวเป็นอย่างไร ซึ่งรวมถึงภาพรวมด้านความสวยงาม ลักษณะเด่น อัตลักษณ์ ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ ความสำคัญทางศาสนา สถาปัตยกรรม และวิถีชีวิต นอกจากนี้ ประเด็นของความพร้อมทางด้านความสะดวก ซึ่งรวมถึงทั้งความสะดวกในการเข้าถึง และสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นสิ่งสำคัญในการวางแผนการใช้พื้นที่และการกำหนดศักยภาพรองรับแหล่งท่องเที่ยว ในการกำหนดศักยภาพแหล่งเที่ยวนั้น ประเด็นสำคัญ คือ ต้องสามารถจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกเบื้องต้น เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา การกำจัดขยะ ระบบสื่อสารคมนาคม ลานจอดรถ ที่พักโรงแรม ร้านอาหาร และร้านขายของที่ระลึกให้พอเพียงกับจำนวนนักท่องเที่ยว รวมถึงต้องควบคุมจำนวน

^{๓๘} กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นกระทรวงมหาดไทย. โครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว. (กรุงเทพมหานคร : ๒๕๕๒)

นักท่องเที่ยวไม่ให้เกิดความสามารถที่จะรองรับได้ ซึ่งรวมถึงการประเมินผลกระทบจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยวในพื้นที่ดังกล่าว ตลอดจนปัญหาและผลกระทบที่จะตามมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ ประเด็นพื้นฐานที่สำคัญประเด็นหนึ่งที่จะนำไปสู่การวางนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เหมาะสม คือ การประเมินผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ทั้งนี้ การสร้างหลักเกณฑ์และตัวบ่งชี้ในการประเมินผลกระทบขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการพัฒนาการท่องเที่ยวของแต่ละฝ่าย ซึ่งจะต้องมีการประเมินผลกระทบของการพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกัน โดยหลักเกณฑ์การประเมินผลกระทบนั้นแบ่งเป็นผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ผลกระทบต่อคุณค่าทางวัฒนธรรม และผลกระทบต่อการเสริมสร้างลักษณะเด่น อัตลักษณ์ของชุมชนและพื้นที่ ผลกระทบต่อการดำรงรักษามรดกทางวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่การวางแผนนโยบายที่สมดุล และแนวทางการจัดการเพื่อควบคุมผลกระทบจากการท่องเที่ยวอันจะนำไปสู่การก่อให้เกิดผลประโยชน์สุทธิที่สูงสุดต่อพื้นที่

นอกจากนี้ ขั้นตอนการวางแผนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ควรจะรวมถึงการฝึกอบรมคนในพื้นที่ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในท้องถิ่น ให้รับรู้และมีส่วนร่วมในการดูแลแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้การพัฒนาบุคลากร การให้ความรู้ และการฝึกอบรม เพื่อให้บุคลากรมีความรู้และแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นับว่าเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

การจัดการโครงสร้างองค์กรและการจัดการที่เหมาะสมเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการที่จะกำหนดทิศทางของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืน โดยทั่วไปแล้วจะสามารถสรุปโครงสร้างองค์กรและการจัดการสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยจะมุ่งเน้นที่ประสานงานกับองค์กรปกครองท้องถิ่น และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องที่เกี่ยวข้องส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่นต้องนำการท่องเที่ยวขยายเศรษฐกิจในท้องถิ่น เพื่อที่จะร่วมกันหาจุดเด่นหรืออัตลักษณ์ที่จะเป็นจุดประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้การสนับสนุนการมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่นเพื่อที่จะร่วมกันวิเคราะห์ หรือแก้ไขปัญหาและข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่ต่างกันเป็นอีกแนวทางที่มีความจำเป็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนอีกด้วย

วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์^{๓๙} ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการพิจารณาและการกำหนดศักยภาพหรือความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้

๑) คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวได้แก่ความสวยงาม ลักษณะเด่นในตัวเอง ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ความสำคัญทางลัทธิและศาสนา บรรยากาศ สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติและวิถีชีวิต

^{๓๙}วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์. ศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. (ม.ป.ท.)

๒) ความสะดวกในการเข้าถึง ได้แก่ สภาพของเส้นทางท่องเที่ยว ลักษณะการเดินทาง ระยะเวลาจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๓) สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ที่พักแรม ร้านอาหาร เครื่องดื่ม สถานบริการต่างๆ ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์และการรักษาความปลอดภัย

๔) สภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพทางกายภาพ สภาพอากาศระบบนิเวศและสภาพอื่นๆ ของแหล่งท่องเที่ยว

๕) ข้อจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ข้อจำกัดด้านพื้นที่ ข้อจำกัดทางด้านบริการสาธารณูปโภค ปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

๖) ความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน ได้แก่ ความเป็นที่รู้จักของแหล่งท่องเที่ยวและจำนวนนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว

นอกจากนี้ จารุจน์ กลิ่นดีปสี (อ้างถึงใน วิชา ศรีระทุ) ได้กล่าวถึงเกณฑ์ในการพิจารณาศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ที่ครอบคลุมองค์ประกอบ ๔ ด้าน^{๔๐} ดังนี้

๑) ด้านพื้นที่ คือ การดึงดูดนักท่องเที่ยวด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีลักษณะเฉพาะหรือมีความเป็นเอกลักษณ์ ประวัติศาสตร์โบราณ วัตถุประสงค์ที่มีความเกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศ วัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น รวมทั้งต้องมีปัจจัยอื่นที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ ได้แก่ ลักษณะภูมิทัศน์ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

๒) ด้านการจัดการ คือ ความปลอดภัยในการท่องเที่ยวในพื้นที่ การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ และการจัดการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวไม่ให้เกินขีดความสามารถในการรองรับ

๓) ด้านกิจกรรมและกระบวนการ คือ การพิจารณาถึงความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวการสร้างจิตสำนึกและการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม

๔) ด้านการมีส่วนร่วม คือ การพิจารณาว่าองค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมดูแลแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบใดบ้าง และประชาชนในท้องถิ่นมีความพอใจหรือสนใจที่จะให้แหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่

ดังนั้น ในการศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณา ๘ ด้าน ได้แก่ คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ความสะดวกในการเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก ข้อจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยว สภาพแวดล้อม ความมีชื่อเสียง กิจกรรมท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของชุมชน

การส่งเสริมการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม อธิบายได้ ดังนี้

๑) วิสัยทัศน์ด้านการท่องเที่ยว คณะผู้บริหารแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (DMO) ควรร่วมกันจัดทำวิสัยทัศน์ด้านการท่องเที่ยวเพื่อใช้เป็นเป้าหมายสูงสุดในการดำเนินการของผู้ที่เกี่ยวข้องให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันให้สามารถบรรลุวิสัยทัศน์ด้านการท่องเที่ยว

^{๔๐}วิชา ศรีระทุ. การวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (ม.ป.ท.)

อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาจนำสิ่งดึงดูดใจและจุดขายที่สำคัญ หรือจุดแข็งของแหล่งท่องเที่ยว ประวัติศาสตร์ที่ได้จากการวิเคราะห์ปัจจัยภายใน-ปัจจัยภายนอก (SWOT Analysis) และการวิเคราะห์สภาพของแหล่งท่องเที่ยวในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต (3rd Tenses Analysis) มาใช้ในการ กำหนดวิสัยทัศน์ด้านการท่องเที่ยว

๒) แผนงานด้านการท่องเที่ยว คณะบริหารแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และ วัฒนธรรม (DMO) หรือผู้บริหารแหล่งท่องเที่ยว และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรทบทวนแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมของหน่วยงานที่รับผิดชอบให้มีความสอดคล้องหรือครอบคลุมด้านการ ท่องเที่ยว หรืออาจร่วมกันจัดทำแผนงานด้านการท่องเที่ยวแบบบูรณาการขึ้นมาเป็นการเฉพาะ เพื่อให้สามารถบรรลุวิสัยทัศน์ด้านการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ คุ่มค่า และสามารถสร้างความ ประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

๓) แผนการเงินด้านการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ภายใต้การกำกับดูแล ของภาครัฐมีรายได้จากเงินงบประมาณและเงินนอกงบประมาณ ซึ่งเงินงบประมาณส่วนใหญ่จะ มุ่งเน้นภารกิจหลักของหน่วยงานโดยเฉพาะการบูรณะ หรืออนุรักษ์แหล่งประวัติศาสตร์ตั้งนั้น งบประมาณในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์บางแห่งจึงต้องพึ่งพาเงินนอกงบประมาณ หรือเงินสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นที่อาจจะไม่เพียงพอ ขาดความแน่นอน หรือต่อเนื่อง ดังนั้น คณะบริหารแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (DMO) ควรวางแผนในการจัดหารายได้ ให้เพียงพอและครอบคลุมค่าใช้จ่ายในการพัฒนาและบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยวทั้งด้านสิ่งดึงดูดใจ สิ่งอำนวยความสะดวก การรักษาความปลอดภัยการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและการตลาดเพื่อให้ สามารถดำเนินงานบรรลุวิสัยทัศน์ด้านการท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังควรมีแผนส่งเสริมให้ชุมชนหรือ ประชาชนในพื้นที่มีรายได้จากการท่องเที่ยวเพื่อช่วยกันรักษา หวงแหนทรัพยากรประวัติศาสตร์และ องค์ความรู้ด้านวัฒนธรรม และสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว

๔) แผนบุคลากรด้านการท่องเที่ยว คณะบริหารแหล่งท่องเที่ยวควรให้ความสำคัญในการ บริหารและพัฒนาบุคลากร เพื่อให้บุคลากรของแหล่งท่องเที่ยวสามารถส่งมอบประสบการณ์ การให้บริการ การนำเสนอองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์หรือประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยว ที่น่าสนใจ สามารถให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม และช่วยสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว

๕) การบริหารจัดการด้านสิ่งดึงดูดใจ สิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ เช่น โบราณสถาน ความสวยงามทางสถาปัตยกรรมหรือศิลปกรรม โบราณวัตถุ การถ่ายทอด องค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ เป็นต้น สิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เช่น งานประเพณีวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นภาษา อาหาร สมุนไพร การถ่ายทอดองค์ความรู้ แก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น คณะบริหารแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (DMO) ควรให้

ความสำคัญในการบริหารจัดการด้านสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

๖) การบริหารจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวก สิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์อาทิศูนย์บริการนักท่องเที่ยว พิพิธภัณฑ์ ห้องสุขา เส้นทางศึกษาประวัติศาสตร์ เส้นทางเดินเท้าหรือเส้นทางจักรยานศึกษาทางวัฒนธรรม ป้ายสื่อความหมาย เป็นต้น ช่วยทำให้นักท่องเที่ยวมีความสะดวกสบาย และเกิดความประทับใจในการมาเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม เนื่องจากประเทศไทยกำลังก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้พิการ การออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ของแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมควรเป็นไปตามแนวคิดอารยสถาปัตย์เพื่อสามารถให้บริการนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุและผู้พิการได้อย่างเหมาะสม

๗) การบริหารจัดการด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์บางแห่งอาจอยู่ใกล้ตัวเมืองขณะที่หลายแหล่งอยู่ในพื้นที่ห่างไกลเนื่องจากเป็นชุมชนโบราณหรือเป็นพื้นที่รกร้าง เช่นเดียวกับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมส่วนใหญ่มักตั้งอยู่ในเขตชุมชนหรือตัวเมืองสามารถเข้าถึงได้ง่าย ซึ่งคณะบริหารแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (DMO) ควรประสานงานหรือดำเนินการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะเส้นทาง และยานพาหนะในการนำพานักท่องเที่ยวจากตัวเมืองมายังแหล่งท่องเที่ยว ทั้งด้วยระบบขนส่งสาธารณะหรือรถ ส่วนบุคคลให้สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่สะดวก รวดเร็ว ปลอดภัย และกำหนดค่าบริการที่เป็นธรรมเพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น

๘) การบริหารจัดการด้านการรักษาความปลอดภัย ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และทรัพย์สิน เป็นการส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีและสร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยวในการเดินทางมาท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ซึ่งบางแห่งอยู่ห่างไกลแหล่งชุมชนและมีสภาพรกร้าง ดังนั้น คณะบริหารแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (DMO) ควรร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และประชาชนในพื้นที่ดำเนินการในด้านการรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว โบราณสถาน และวัตถุโบราณ โดยเฉพาะในการเดินทางมาท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมซึ่งส่วนใหญ่อยู่ใกล้แหล่งชุมชนแต่ในช่วงฤดูการท่องเที่ยวหรืองานประเพณีอาจมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากอาจทำให้เกิดเหตุความเสียด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวและประชาชนในพื้นที่

๙) การบริหารจัดการด้านการตลาด การตลาดแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ควรเน้นการทำให้กลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมายได้รู้จัก ตัดสินใจและเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวโดยใช้ช่องทางการสื่อสารทางการตลาดทั้งที่เป็นของส่วนราชการสื่อมวลชนและสื่อสังคมออนไลน์ที่หลากหลาย

๑๐) การบริหารจัดการด้านนักท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์มักจะมีนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมหรือใช้บริการด้านการท่องเที่ยวจำนวนมาก โดยเฉพาะในช่วงที่จัดงานเทศกาลประจำปีวันหยุดนักขัตฤกษ์ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาผลกระทบต่อโบราณสถาน ปัญหาขยะมูลฝอย ปัญหาความปลอดภัย ปัญหาด้านการคมนาคม ปัญหาสิ่งอำนวยความสะดวกที่จัดเตรียมไว้ไม่พอเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว และปัญหาอื่น ๆ

ส่วนการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมควรคำนึงถึงการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์สิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว เช่น วิถีชีวิต ความเชื่อ การแต่งกาย ภาษา อาหาร ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีสิ่งก่อสร้าง รวมถึงการบริหารจัดการด้านสิ่งดึงดูดใจสิ่งอำนวยความสะดวกการรักษาความปลอดภัยการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว การตลาดและนักท่องเที่ยวดังนั้นหน่วยงานที่เป็นเจ้าของหรือผู้บริหารแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมควรจัดตั้งคณะบริหารแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (DMO) เพื่อร่วมกันจัดทำแผนบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว (DMP) รวมถึงการผลักดันแผนไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุวิสัยทัศน์ด้านการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพและส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยการจัดทำการบริหารตามแผนที่กล่าวแล้วก่อนหน้านี้

จุดมุ่งหมายขององค์ประกอบศิลปะ เพื่อดึงดูดความสนใจ ในการสร้างสรรค์งานศิลปะหรือการออกแบบใด ๆ ศิลปินหรือนักออกแบบต้องมีจุดมุ่งหมายเพื่อความพอใจของตนเองและผู้อื่นด้วย ฉะนั้นจึงต้องพยายามทำผลงานให้ออกมามีความน่าสนใจซึ่งต้องใช้องค์ประกอบต่าง ๆ มาจัดเข้าด้วยกัน โดยใช้หลักการเน้นหรือความเด่นเป็นสิ่งสำคัญ งานที่ต้องการแสดงความเด่นหรือจุดสนใจอย่างมาก ได้แก่ ภาพโฆษณา ภาพโปสเตอร์ งานทัศนศิลป์ งานตกแต่งภายใน เป็นต้น และเพื่อแสดงความมุ่งหมาย การนำองค์ประกอบมาจัดอย่างเหมาะสมในงานทัศนศิลป์และงานศิลปะประยุกต์เพื่อแสดงเรื่องราวหรือสื่อความหมาย เกิดจากความต้องการที่จะสื่อสารหรือแสดงความคิดเห็นของเจ้าของผลงานให้ผู้ดูได้รับรู้ ผู้ดูต้องมีความตั้งใจและใช้เวลามากพอที่จะพิจารณาผลงานจนรับรู้และเข้าใจผลงานนั้น ได้ตรงตามความมุ่งหมายของเจ้าของผลงาน ดังนั้น หลักการออกแบบพิพิธภัณฑศิลป์ คือ งานที่ทำให้เกิดสิ่งที่กำหนดให้ถือเป็นหลักหรือเป็นแนวดำเนินการสร้างสรรค์งานศิลปะโดยมีจุดมุ่งหมายด้านประโยชน์ใช้สอยเป็นหลักและอาจมีจุดมุ่งหมายด้านสุนทรียภาพเพิ่มเติมเข้ามาอีกได้

ความสำคัญของการออกแบบ การออกแบบเป็นการให้คุณค่าต่อพื้นที่ว่างและความเป็นอยู่ของมนุษย์ การออกแบบที่มีคุณค่ามิได้อยู่ที่เพียงความงามและประโยชน์ใช้สอยเท่านั้น แต่ผู้ออกแบบยังต้องตระหนักถึงผลลัพธ์และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมในกายภาพหน้างานออกแบบที่ดีจะต้องคำนึงถึงความยั่งยืนของโลกเป็นสำคัญ รวมทั้งควรใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในโลกอย่างมีประสิทธิภาพ คุ่มค่าเหมาะสมและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ควบคู่ไปกับการคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยและความสวยงาม งานออกแบบที่ดีจะต้องใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความสวยงามสามารถตอบสนองอารมณ์ ความรู้สึกและความต้องการของมนุษย์ได้ จุดมุ่งหมายของ

การออกแบบ คือ เพื่อสื่อสารกับผู้บริโภค เพื่อตอบสนองพฤติกรรมของผู้บริโภค และเพื่อสร้างสรรค์แนวคิดใหม่ ประเภทของการออกแบบ สามารถแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๑) การออกแบบโครงสร้าง เป็นการออกแบบที่มีความเกี่ยวข้องกับขนาด รูปร่าง รูปทรงของวัตถุชิ้นหนึ่งคุณลักษณะที่มีความจำเป็นสำหรับงานออกแบบโครงสร้างได้แก่ ความมั่นคงแข็งแรง สัดส่วนที่ดี และความเหมาะสมของวัสดุที่นำมาใช้ในการออกแบบ

๒) การออกแบบตกแต่ง เป็นการออกแบบที่มีความเกี่ยวข้องกับการสร้างลายวิจิตร ซึ่งเป็นลวดลายที่ใช้ตกแต่งเป็นส่วนลายละเอียดขององค์ประกอบทางศิลปะอันงดงาม ให้กับโครงสร้างหลักที่อาจสัมผัสผลผ่านการเลือกสรรและการวางตำแหน่งสี เส้นและพื้นผิว การเพิ่มเติมใด ๆ ให้กับโครงสร้าง เช่น การแกะสลัก การตกแต่งด้วยผ้าและหนัง การเพ้นท์ การปัก เป็นต้น

การออกแบบตกแต่งสามารถแยกประเภทได้อีก ๔ ชนิด ได้แก่

๑) การออกแบบตกแต่งประเภทธรรมชาตินิยม เป็นการออกแบบตกแต่งซึ่งชอบแสดงสิ่งต่าง ๆ ทั่วไปในธรรมชาติ และลอกเลียนแบบธรรมชาติด้วยความสนใจและและเปี่ยมด้วยความศรัทธาในเสน่ห์ที่ปราศจากการเสแสร้งไม่ว่าสิ่งนั้นจะแลดูน่าเกลียด น่ากลัว น่ารัก น่าขบขัน หรือสวยงามเพียงใดก็ตาม

๒) การออกแบบตกแต่งประเภทสัญลักษณ์ เป็นการออกแบบตกแต่ง ซึ่งนิยมในรูปแบบศิลปะที่คนในชุมชนหรือคนในชาติเห็นพ้องต้องกันว่าดีงาม

๓) การออกแบบตกแต่งประเภทนามธรรม เป็นการออกแบบตกแต่งซึ่งไม่แสดงให้เห็นถึงสิ่งต่าง ๆ ตามที่ปรากฏจริง ไม่นำเสนอสิ่งที่ดูรู้ว่าเป็นอะไร และไม่แสดงลักษณะวัตถุวิสัยหรือสิ่งต่าง ๆ ที่มองเห็น

๔) การออกแบบตกแต่งประเภทเรขาคณิต เป็นการออกแบบตกแต่งซึ่งแสดงด้วยรูปเรขาคณิต เช่น เส้นตรง วงกลม สีเหลี่ยม เนื่องมาจากความคิดที่ว่ารูปเรขาคณิตนั้นเป็นรูปแบบสมบูรณ์มีความเป็นอมตะ มีความเป็นสากล ไม่มีวันล้าสมัย

พิพิธภัณฑ์ศิลปะและหอศิลป์ในปัจจุบันมีความสำคัญต่อสังคม ในการทำหน้าที่เป็นเสมือนสถาบันที่ให้บริการทางด้านศิลปะแก่สังคม เป็นสถาบันที่มีความหลากหลายมีการรองรับความต้องการจากบุคคลหลายกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นผู้ชม ศิลปิน ตลอดจนนักเรียนนักศึกษา โดยอยู่ภายใต้นโยบายการให้การศึกษา การสะสมรวบรวมผลงาน และการจัดแสดงนิทรรศการเพื่อการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับสังคมที่มีความต้องการด้านศิลปะเพิ่มขึ้นทุกวัน ดังนั้น ฐานที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ และเป็นสิ่งที่ควรพิจารณา คือ กลุ่มผู้ชมของพิพิธภัณฑ์ศิลปะ ซึ่งจะมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากกลุ่มผู้ชมของพิพิธภัณฑ์ในลักษณะอื่นๆ พิพิธภัณฑ์ศิลปะจึงเป็นสถาบันที่เชื่อมความเข้าใจระหว่างสังคมปัจจุบันกับงานต่างๆ ที่ศิลปินเริ่มต้นกระทำ พิพิธภัณฑ์ศิลปะต้องพยายามที่จะนำศิลปะร่วมสมัยให้เข้าไปสู่ความเข้าใจของสังคม โดยที่ปรัชญาของพิพิธภัณฑ์ศิลปะเพื่อการศึกษา นั้น ควรให้อยู่ในหลักของการให้

คุณค่าของการสร้างความสนใจ ซึ่งนำไปสู่การค้นพบข้อมูลและรายละเอียดที่อยู่ภายในตัวงาน แบ่งเป็น ๔ ประการ ดังนี้

๑) ความรู้ทางด้านสุนทรียศาสตร์และศิลปะนิยม ศิลปะที่แท้จริง จะช่วยยกระดับและสร้างมาตรฐานของชีวิต พิพิธภัณฑสถานศิลปะจึงควรเป็นแบบอย่างของรสนิยมที่ดีของชุมชน อีกทั้งเป็นสถาบันที่ให้ความรู้ทางศิลปะแก่นักเรียน และในหลักสูตรต่างๆซึ่งจะเป็นการสร้างพื้นฐานความรู้ทางศิลปะ เพื่อนำเอาความรู้นี้ไปประยุกต์ใช้กับศิลปะในแขนงอื่นๆ ของชีวิต การให้ความรู้นี้มีใช้เพียงการบอกถึงรูปแบบและลักษณะของวัตถุเท่านั้น แต่เป็นการรับรู้จากความรู้สึก ความประทับใจที่ได้จากศิลปะ

๒) ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ หลักความรู้ทางประวัติศาสตร์ศิลปะมักจะอยู่ในรูปของการสื่อความหมายจากภาพ การบอกด้วยยุคสมัย รูปแบบประจำชาติ นั้น ๆ และการบันทึกข้อมูลหรือการให้ข้อมูลจากศิลปิน สิ่งเหล่านี้ คือรูปแบบของการบอกถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ศิลปะของพิพิธภัณฑสถานศิลปะ ตามหลักการทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ

๓) ความรู้ทางด้านสหวิทยาการและทางด้านมนุษยศาสตร์ พิพิธภัณฑสถานศิลปะ จัดได้ว่าเป็นสถาบันที่ให้ประสบการณ์หรือหลักความรู้ทางสุนทรียะ ซึ่งนำเอาหลักความรู้จากหลายสาขามาประกอบกัน ความเป็นสหสาขาของกิจกรรมและการเรียนรู้ที่รวมอยู่ในพิพิธภัณฑสถานศิลปะ ได้แก่ ทัศนศิลป์ ศิลปะการแสดง งานออกแบบตกแต่งภายใน การแสดงดนตรี งานกวี โรงละคร ภัตตาคาร ห้องอาหาร ฯลฯ และวัตถุที่จัดเก็บรวบรวมในพิพิธภัณฑสถานศิลปะ ยังเป็นสิ่งที่ให้ความรู้ได้มากกว่าความงามศิลปะเพียงอย่างเดียว การผสมผสานกิจกรรมเข้าด้วยกันระหว่างผู้สอน การจัดบทเรียนชั้นเรียน ตลอดจนแผนปฏิบัติการในการนำเอาผลงานศิลปะ ความรู้ทางประวัติศาสตร์ศิลปะ และเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง พัฒนาเป็นหลักสูตรสำหรับชั้นเรียนในโรงเรียน เพราะพิพิธภัณฑสถานศิลปะ หอศิลป์ คือแหล่งสนับสนุนที่ดีในการสร้างเสริมประสบการณ์และรสนิยมที่ดีทางศิลปะให้เกิดขึ้น ในแต่ละตัวบุคคล

๔) ความรู้ทางด้านการศึกษา กับสังคม ประกอบด้วยหลักการพื้นฐาน ดังนี้ คือ เป็นการให้ความรู้ทางศิลปะ และบริบทแวดล้อมทางศิลปะ ยกระดับและพัฒนาคุณภาพ มาตรฐานที่ดีทางศิลปะแก่สังคม เป็นการนำเอาศิลปะสู่ประชาชน โดยยึดประชาชนเป็นหลัก มีจุดมุ่งหมายในการนำเอาศิลปะไปสู่นโยบายและแผนงานของเมือง นโยบายเศรษฐกิจ และด้านอื่น ๆ โดยมีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของทุกคน พร้อมทั้งช่วยยกระดับและปรับปรุงคุณภาพชีวิต

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปกรรม

๒.๔.๑ ความหมายของการอนุรักษ์

ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒ อธิบายความหมายของคำว่าอนุรักษ์ หมายถึง รักษาให้คงเดิม ความหมายของคำว่า การอนุรักษ์ มีนักวิชาการได้ให้คำจำกัดความไว้หลายท่านดังนี้

ไชแสง ศุขะวัฒนะ^{๔๑} กล่าวว่า การอนุรักษ์ คือ การรักษาให้คงเดิม โดยการอนุรักษ์ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติ ก็คือ การรู้จักใช้อย่างมีประสิทธิภาพใช้ได้นานที่สุด สำหรับการอนุรักษ์ที่เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมก็คือ การรู้จักรักษาไว้มิให้สูญสิ้นไป หรือให้อยู่ในสภาพคงเดิม

สุวิญญ์ รัศมิภูติ^{๔๒} กล่าวว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การดูแลรักษา เพื่อให้คงคุณค่าไว้และให้ความหมายรวมถึง การป้องกัน การสงวน การรักษา การปฏิสังขรณ์ และการบูรณะด้วย โดยการที่สงวนรักษา หมายความว่า การดูแลรักษาไว้ตามสภาพของเดิมเท่าที่เป็นอยู่ และ ป้องกันมิให้เสียหายต่อไป สำหรับการปฏิสังขรณ์ หมายความว่า การทำให้กลับคืนสู่สภาพอย่างที่เคยเป็นมาและการบูรณะ หมายความว่า การซ่อมแซมและการปรับปรุงให้มีรูปทรงลักษณะกลมกลืน เหมือนเดิมมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่ต้องแสดงความแตกต่างของสิ่งที่มีอยู่เดิมและสิ่งที่ทำขึ้นใหม่

อาภรณ์ ณ สงขลา^{๔๓} กล่าวว่า การอนุรักษ์เป็นการระวังรักษา หลักฐานของความเจริญก้าวหน้าที่สำคัญหรือเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ รักษาสภาพความเป็นอยู่ตลอดจนการป้องกันอิทธิพลจากสิ่งที่เป็นอันตรายที่เกิดขึ้นกับอนุสรณ์สถาน ศิลปกรรม และหลักฐานการบันทึกทางประวัติศาสตร์อันเป็นเครื่องพิสูจน์และเป็นหลักฐานยืนยัน โดย กล่าวว่า การอนุรักษ์สมบัติทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าของชาติ มีสิ่งสำคัญต้องดำเนินการคือ

๑. จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคัดเลือกรายงานขึ้นเยี่ยม และนำเสนอใจ เพื่อเข้าบัญชี เป็นสมบัติของชาติ ให้เป็นแบบรายการอย่างมีระเบียบ

๒. กำหนดที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่สามารถรู้จักได้ตามสากล

^{๔๑}ไชแสง ศุขะวัฒนะ. (๒๕๓๐). การอนุรักษ์โบราณสถานและงานสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมเอกสาร ประกอบการบรรยายสัมมนาการอนุรักษ์โบราณสถานในฐานะเป็นหลักฐานทางวิชาการ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ.

^{๔๒}สุวิญญ์ รัศมิภูติ. (๒๕๓๐). ระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถานในฐานะหลักฐานทาง วิชาการ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

^{๔๓}อาภรณ์ ณ สงขลา และคณะ. (๒๕๓๐). รายงานการสำรวจจิตรกรรมฝาผนังวัดคลองน้ำเค็ม. กรุงเทพฯ

๓. บันทึกส่วนสำคัญๆ ไว้เพื่อป้องกันการขาดสูญหายในอนาคตและมีกฎหมายคุ้มครอง
๔. ศึกษาค้นคว้าสาระสำคัญของแบบอย่างที่น่าพอใจ
๕. กำหนด และมีหลักฐานภาพสิ่งต่างๆ

พัทธา สายหู^{๔๔} กล่าวว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การเก็บรักษาแต่การ เก็บรักษาสິงใด ผู้กระทำจะต้องเห็นคุณค่าสิ่งนั้นก่อน และการเห็นคุณค่าย่อมเกิดจากการเห็น ประโยชน์ที่สิ่งนั้น จะมีให้ การอนุรักษ์นั้นไม่เป็นการสนองความต้องการในทันทีทันใด หรือเฉพาะหน้า แต่เป็นการงด ประโยชน์ปัจจุบัน เพื่อประโยชน์ในอนาคตของตนเองและเพื่อผู้อื่น ศิลปกรรมเป็น สมบัติวัฒนธรรม ที่เคลื่อนย้ายได้ และสมบัติวัฒนธรรมที่เคลื่อนย้ายไม่ได้ศิลปกรรมมีขึ้นได้เพราะ อัจฉริยะของมนุษย์ สร้างทำขึ้น ซึ่งไม่สามารถนำไปแปรสภาพเป็นประโยชน์ในรูปอื่นอีก ค่าของมันอยู่ในตัวของมันเอง สมบูรณ์อยู่แล้วตามศิลปินผู้สร้างสรรค์ได้ฝากฝีมือไว้ คุณค่าของศิลปกรรมจึงเป็น คุณค่าทางจิตใจที่ เห็นสุนทรีย์ภาพในสิ่งนั้นก่อนเป็นสำคัญและเห็นฝีมือมนุษย์ในฐานะศิลปินได้สร้างไว้ เป็นหลักฐาน แสดงความสามารถ อัจฉริยะของมนุษยชาติ ถ้าสูญหายไปแล้วจะไม่มีอะไรทดแทนได้

กาญจนา เกียรติมนิรัตน์ ^{๔๕} กล่าวว่า การอนุรักษ์และการพัฒนา จะต้องดำเนินการ ควบคู่กันไป โดยเริ่มจากประชาชน การอนุรักษ์ควรอยู่บนพื้นฐานของการใช้ประโยชน์ อย่างมีเหตุผล สร้างสรรค์ รอบคอบ และสงวนทรัพยากรที่หายากไว้ไม่ให้สูญหายไป ส่วนการพัฒนาควรยึดหลัก ความก้าวหน้า ความมั่นคงและความเป็นธรรมให้แก่ประชาชน เปรียบเสมือน เหรียญสองด้าน ที่รวมอยู่ในอันเดียวกัน

สรุปได้ว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การดูแลรักษา หวงแหน สิ่งที่ดีงามที่มีอยู่เดิมให้คงไว้ มิให้สูญหายไปเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาเรียนรู้ พัฒนา ต่อยอดที่เป็นคุณค่าทางด้านศิลปกรรม

^{๔๔} พัทธา สายหู. (๒๕๓๔). การพัฒนาวัฒนธรรมบนพื้นฐานภูมิปัญญาชาวบ้านและศักยภาพของ ชุมชน. ในการ สัมมนาทางวิชาการเรื่อง ภูมิปัญญาพื้นบ้าน. (หน้า ๑๐๙ -๑๑๘). กรุงเทพฯ: สำนักงาน คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

^{๔๕} กาญจนา เกียรติมนิรัตน์. (๒๕๔๖). ภูมิปัญญาในการทอผ้าพื้นเมืองภาคเหนือ: รูปแบบการ เรียนรู้และการ ถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

๒.๔.๒ ความหมายของศิลปกรรม

ศิลปกรรม หมายถึง สิ่งที่เป็นศิลปะ สิ่งที่เกิดสร้างขึ้นเป็นศิลปะ คำว่าศิลปะ หมายถึง การประดับ ฝีมือ ฝีมือทางการช่าง แสดงออกให้เห็นถึงอารมณ์สะท้อนใจ^{๔๖}

องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ให้ความหมายของ คำว่า ศิลปกรรม หมายถึง มรดกทางวัฒนธรรมตั้งสถานที่ต่อไปนี้

๑. อนุสรณ์ : ผลงานทางสถาปัตยกรรม ผลงานภาพแกะสลักทางโบราณสถานและ ภาพเขียนส่วนประกอบทางโบราณคดี รอยจารึกถ้ำที่อยู่อาศัย และการรวมลักษณะต่าง ๆ ซึ่งมีคุณค่า ยิ่งเด่นชัดในด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะหรือวิทยาการ

๒. กลุ่มสถานที่ก่อสร้าง : กลุ่มสถานที่ที่แยกหรือเชื่อมต่อกันซึ่งทางสถาปัตยกรรม ปรากฏในภูมิทัศน์ว่า มีคุณค่าอย่างเด่นชัดในด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะหรือวิทยาการ

๓. แหล่งสถานที่สำคัญ : ผลงานฝีมือมนุษย์หรือผลงานผสมผสานของธรรมชาติและ มนุษย์รวมทั้งที่เป็นแหล่งโบราณคดี ซึ่งมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ ชาติวงศ์วิทยาหรือ มานุษยวิทยา^{๔๗}

ศิลปกรรมไทยมีมานานแล้วตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงสมัยประวัติศาสตร์ เป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ของมนุษย์ที่เป็นเจ้าของถิ่นอยู่ในอาณาจักรไทยในปัจจุบัน ซึ่งแสดงออกถึงแหล่ง อารยธรรมสูงสุดของโลกแห่งหนึ่ง จากมติที่ประชุมสากลที่เมือง นิซ ประเทศฝรั่งเศส^{๔๘} จึงเป็นสิ่ง สำคัญที่ประชาชนทุกคนจะต้องเอาใจใส่เพื่อรักษาคุณค่าของแผ่นดินและอุดมการณ์ ตลอดจน วิญญาณของเผ่าพันธุ์นั้นๆ ให้เป็นสิ่งที่แสดงถึงศักดิ์ศรีเกียรติภูมิ และความภาคภูมิใจร่วมกันของ คนไทย^{๔๙}

^{๔๖} พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕. พิมพ์ครั้งที่ ๓ กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๐

^{๔๗} Unesco. Backgrounder : The Protection of the world cultural and Natural Heritage. UNESCO. January, 1983.

^{๔๘} ศึกษาธิการ, กรมวิชาการ, หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ประเทศไทยเล่ม ๒ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรมวิชาการ, ๒๕๒๕

^{๔๙} วรณี มณฑารักษ์ , “ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปกรรมไทยของนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะศิลปกรรมสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล”, วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย (๒๕๓๔) : หน้า ๑๓

๒.๔.๓ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาในด้านการอนุรักษ์ศิลปกรรม

แนวคิดของการอนุรักษ์ศิลปกรรมในต่างประเทศ

แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัตถุนั้นเริ่มเมื่อไรไม่มีหลักฐานปรากฏแน่ชัด แต่ในยุคของเราเนสซองส์และบาโรค ได้มีการรวบรวมงานศิลปะในยุโรปและพยายามที่จะรักษาสภาพและลักษณะของงานศิลปะเหล่านั้นไว้ โดยศิลปินจะเป็นผู้กำหนดมาตรการที่จะอนุรักษ์สมบัติทางวัฒนธรรมและมีหน้าที่ดูแลงานศิลปนั้น ๆ ให้อยู่ในสถานที่ที่ดี แต่ก็กระทำกันตามความพึงพอใจหรือตามความนิยมในสมัยนั้นจนทำให้งานศิลปดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไป

ในช่วงครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ นักสะสมของเก่าและนักโบราณคดีได้เริ่มการสำรวจทางวิชาการเกี่ยวกับเรื่องราวในอดีต โดยการเริ่มต้นของ สจ๊วตและริเวท (Stuart and Rivett) ในปี ๑๗๗๗ พี่น้องตระกูลอดัมส์ (The Adams brothers) ได้บันทึกขนาดของพระราชวังของไดโอดลีเทียน (Dioeletian) เอาไว้และในเหตุการณ์ครั้งที่พระเจ้านโปเลียนได้ทรงนำกลุ่มนักปราชญ์ไปสำรวจเส้นทางสู่ประเทศอียิปต์และการค้นพบครั้งนี้ก่อให้เกิดอิทธิพลต่อศิลปะในอาณาจักรโรสและอื่น ๆ ทั่วทั้งทวีปยุโรป^{๕๐}

ช่วงแรกของคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ เป็นยุคแห่งการพัฒนาารัฐต่างๆ ของตะวันตกและได้จึงเริ่มการเล็งเห็นถึงคุณค่าของสมบัติทางวัฒนธรรมว่าเป็นทรัพยากรของชาติ ที่มีลักษณะเด่นเป็นพิเศษอยู่ในตัวเอง และเป็นส่วนประกอบที่ทำให้เป็นประเทศที่สมบูรณ์แบบเช่นเดียวกับการมีแม่น้ำลำธาร พืชพันธุ์ หุบเขา และเนินเขา

รีโอเลท์ เลอ ดูก (Viollet – Le – Duc) ค.ศ. 1817 – 1879 ได้บุกเบิกงานบูรณะโบราณสถานทางประวัติศาสตร์ในฝรั่งเศสซึ่งเป็นบ้านเกิดเมืองนอนของเขาได้ทำการเพิ่มเติมโครงสร้างอย่างพลการซึ่งมีลักษณะเป็นของตัวเองและผลจากการแก้ไขตัดแปลงรูปแบบดั้งเดิมของโบราณนั้น จึงไม่เป็นที่ยอมรับ^{๕๑}

มอริส (Morris) ค.ศ. 1834 – 1896 ซึ่งเป็นศิลปิน ช่วงฝีมือ กวี นักวิจารณ์วรรณกรรม และนักคิดทางการเมือง ในสมัยวิกตอเรียของอังกฤษ เป็นบุคคลที่อยู่ท่ามกลางบุคคลชั้นนำในการที่จะประสานปรัชญาเกี่ยวกับหลักอนุรักษ์สมัยใหม่ไว้ด้วยกัน ด้วยลักษณะที่เขารักศิลปะโดยสายเลือด ทำให้มอริสเสนอแนะให้มีสมาคมที่คนชั้นธรรมดาสามารถจะทำงานร่วมกันเพื่อดูแลโบราณสถานที่เขาแก้ต่อต้านการบูรณะที่นอกเหนือไปกว่าการป้องกันลมและอากาศและเพื่อปลูกความรู้สึกว่า สิ่งก่อสร้าง

^{๕๐} Feilden, Bernard M. An Introduction to conservation of cultural Property, Rome :UNESCO, 1979, p7

^{๕๑} Feilden, Bernard M. An Introduction to conservation of cultural Property, Rome :UNESCO, 1979, p7

สมัยโบราณนั้นมิใช่มีคุณค่าทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ซึ่งจะมีความเจริญก้าวหน้าและความหวังของประเทศชาติ

แนวคิดของ ICOMOS ได้กล่าวไว้ว่า ประวัติศาสตร์หรือโบราณสถาน (historic monuments) นอกจากจะมีส่วนควบคุมถึงงานทางด้านสถาปัตยกรรมเป็นพิเศษแล้วยังแสดงให้เห็นถึงความเป็นเมืองและชนบทอีกด้วย ซึ่งจะพบหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับ อารยธรรมในรูปแบบเฉพาะรวมทั้งการพัฒนาและเหตุการณ์ทางด้านประวัติศาสตร์ ดังนั้นประโยชน์ที่จะได้รับก็คือผลงานทางด้านศิลปกรรมที่มีชื่อเสียงมากมายอีกทั้งผลงานที่ประณีตในสมัยโบราณแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ทางด้านวัฒนธรรมที่ได้รับสืบเนื่องมาตั้งแต่ครั้งอดีตกาล^{๕๒}

ในประเทศอื่น ๆ ทั่วโลกได้มีการจัดตั้งคณะทำงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน ศิลปะโบราณวัตถุของชาติตน เช่น

ประเทศอังกฤษได้จัดตั้งหน่วยงาน ที่เรียกว่า การ์เดน ฮิสตอรี โซเซียลตี (Garden History Society (GHS)) เพื่อวางนโยบายแห่งชาติโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะป้องกันคุ้มครองพื้นที่อนุรักษ์โดยจัดให้เป็นอุทยานประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมาย ที่สำคัญในการอนุรักษ์ภายใต้การดำเนินงานของ GHS และยังได้มีการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการวางแผนเพื่อป้องกันและรักษาอุทยานประวัติศาสตร์เหล่านั้นไว้เพื่ออนุชนรุ่นหลัง^{๕๓}

ในประเทศรัสเซียได้มีการกำหนดให้มีพื้นที่เฉพาะกิจขึ้น เรียกว่า เขตคุ้มครอง (protection zone) โดยจำกัดกิจกรรมบางอย่างในเขตนี้ เช่น ในกรณีที่เป็นบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์จะอนุญาตให้ประชาชนเข้าไปเดินเล่นและนั่งเล่นได้เท่านั้น^{๕๔}

ในประเทศญี่ปุ่น หลังยุคอนุรักษนิยมเมจิ ซึ่งตรงกับปี ค.ศ. 1868 รัฐบาลญี่ปุ่นเริ่มพยายามที่จะปรับปรุงและอนุรักษ์วัดวาอารามต่าง ๆ เพราะวัดเหล่านั้นมีคุณค่าทางด้านศาสนา รัฐบาลญี่ปุ่นได้ออกกฎหมายหลายฉบับ ซึ่งมีผลบังคับใช้ในการอนุรักษ์สิ่งก่อสร้างและทรัพย์สินบัติสำคัญของชาติเพื่อควบคุมให้มีการปฏิบัติอย่างจริงจัง เช่น กฎหมายการอนุรักษ์วัตถุโบราณทั้งทางศาสนาพุทธและศาสนาชินโต กฎหมายอนุรักษ์ทรัพย์สินบัติของชาติ กฎหมายอนุรักษ์แหล่งประวัติศาสตร์ สถานที่ที่มีความงดงามดึงดูดใจและโบราณสถาน แต่กฎหมายการอนุรักษ์ศิลปวัตถุขึ้นสำคัญเพื่อป้องกันมิให้มีการลักลอบศิลปวัตถุออกนอกประเทศภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒

^{๕๒} Feilden, Bernard M. An Introduction to conservation of cultural Property, Rome :UNESCO, 1979, p74-75

^{๕๓} Feilden, Bernard M. An Introduction to conservation of cultural Property, Rome :UNESCO, 1979, p63

^{๕๔} Feilden, Bernard M. An Introduction to conservation of cultural Property, Rome :UNESCO, 1979, p65

ประเทศญี่ปุ่นได้ออกกฎหมายอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมฉบับสมบูรณ์ ซึ่ง เป็นกฎหมายที่ควบคุมถึง การอนุรักษ์แบ่งออกเป็นส่วนๆ ดังนี้

ส่วนที่หนึ่ง เป็นวัฒนธรรมทางด้านวัตถุ เช่น อาคารสิ่งก่อสร้างภาพเขียนสี จิตรกรรม ประติมากรรม ศิลปกรรม และศิลปหัตถกรรม จารึกที่เป็นลายลักษณ์อักษรและเอกสารตำนานต่าง ๆ

ส่วนที่สอง เป็นวัฒนธรรมทางด้านจิตใจ เช่น จาริตประเพณี ดนตรี ศิลปหัตถกรรมที่เป็นผลงานเดี่ยวหรือผลงานกลุ่ม

ส่วนที่สาม เป็นนิทานพื้นบ้านอันเกี่ยวกับพฤติกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่ง สัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน เช่น เทศกาล งานนักขัตฤกษ์ รวมถึงวัฒนธรรมทางวัตถุ อาทิ เครื่องใช้ ไม้สอย หรือแม้กระทั่งสิ่งก่อสร้าง

ส่วนที่สี่ เป็นสถานที่สำคัญทางด้านทัศนียภาพที่สวยงามและโบราณสถาน ที่เป็น ธรรมชาติและมีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ เช่น กองดิน หลุมฝังศพ หมู่บ้าน ปราสาท คันดิน คลองคูเมือง กำแพงเมือง สะพาน ถนน เป็นต้น รวมทั้งสิ่งที่มีชีวิตทางด้านสัตววิทยา พฤกษศาสตร์ และพืชพันธุ์ทางด้านธรณีวิทยา

ส่วนที่ห้า เป็นกลุ่มอาคารที่แสดงถึงจาริตประเพณี หรือบ้านโบราณที่อยู่ตามแนวถนนที่ ทำให้ระลึกถึงเหตุการณ์ในอดีตที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่อยู่โดยรวมและ สภาพแวดล้อมทางสังคม

ปัจจุบันประเทศญี่ปุ่นจึงเป็นประเทศหนึ่งที่ได้นำแนวความคิดในการอนุรักษ์มรดก ทางวัฒนธรรมของชาติมาใช้ประโยชน์อย่างจริงจัง เห็นได้จาก ถ้าถนนสายใดที่มีบ้านโบราณอยู่ตลอด แนวถนนรัฐบาลจะเป็นผู้ปรับปรุงก็เป็นเสมือนกับสิ่งสำคัญของชาติ จังหวัดที่มีลักษณะของบ้านเช่นนี้ อยู่จะถูกกำหนดอยู่ในกลุ่มสิ่งก่อสร้างที่มีความสำคัญของจังหวัด รัฐบาลจะเป็นผู้ช่วยเหลือท้องถิ่นใน การปรับปรุงซ่อมแซมบ้านเหล่านั้น สำหรับเยาวชนญี่ปุ่นจะให้ความสนใจเรื่องนี้อย่างจริงจัง โดย เดินทางไปศึกษาเยี่ยมชมบ้านชนบทอยู่ได้รับการบูรณะและปฏิสังขรณ์แล้วโดยไม่มีสิ่งก่อสร้างสมัยใหม่ ปะปน แต่มีความเป็น บ้านโบราณที่สงบสุขมีชีวิตชีวาและมีเครื่องใช้ไม้สอยในแบบโบราณทำให้เกิดความ ซื่นชมยินดีกับสภาพแวดล้อมชีวิตความเป็นอยู่ที่แสดงให้เห็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นซึ่งแตกต่างไปจาก ชีวิตในเมือง โดยสิ้นเชิงต่อมารัฐบาลญี่ปุ่นจึงมีนโยบายจัดพิพิธภัณฑ์เปิด (field museum) เช่น เมจิมูระ (Meiji Mura) หรือหมู่บ้านเมจิ (Meiji village) ไกล่เมืองนาโงยา (Nagoya) เป็นต้น^{๕๕} ใน ด้านศิลปโบราณวัตถุ เริ่มมีการซ่อมและสงวนรักษาโบราณวัตถุ ในราวคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ แต่ยังไม่ เป็นที่แพร่หลายนัก เพราะยังมีนักวิทยาศาสตร์ที่สนใจทางด้านนี้น้อยมาก และประเทศเยอรมันเป็น

^{๕๕} Fricker, Laurence J. *Historic Gardens and Landscapes : The conservation of a national asset.* eds. By Josephine Reynolds. First published.London:Liverpool University Press,1976,p66

ประเทศแรกที่มีห้องปฏิบัติการซ่อมและสงวนรักษาโบราณวัตถุ โดยสร้างห้องปฏิบัติการซ่อมและสงวนรักษาศิลปะโบราณวัตถุ ในพิพิธภัณฑสถานสเตทลิเช่ (staatliche) ในกรุงเบอร์ลิน ต่อมาหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ ได้มีการจัดตั้งห้องปฏิบัติการขึ้นอีก ที่ บริติช มิว เซียม (British Museum) ประเทศอังกฤษใน ปีค.ศ. 1919 เป็นห้องปฏิบัติการที่มีการศึกษาทางวิทยาศาสตร์และเป็นห้องปฏิบัติการซ่อมสงวนรักษาโบราณวัตถุโดยเฉพาะ ต่อมาการซ่อมและสงวนรักษาโบราณวัตถุจึงแพร่หลายและเป็นที่รู้จักมากขึ้น ได้มีการจัดสร้างห้องปฏิบัติการดังกล่าวในประเทศต่างๆทั้งในยุโรปและอเมริกา รวมทั้งในเอเชียด้วย เช่น ปีค.ศ. 1925 ที่พิพิธภัณฑสถานลูฟวร์ (Louvre Museum) กรุงปารีสประเทศฝรั่งเศส ค.ศ. 1934 ที่กรุงบรัสเซลประเทศเบลเยียม ค.ศ. 1941 ที่ อินสตีตูดเต เดล เรสโตราเต (Institute del Restauro) กรุงโรม ประเทศอิตาลี แต่ห้องปฏิบัติการที่เป็นที่รู้จักกันดีและมีชื่อเสียงที่สุดคือห้องปฏิบัติการของประเทศอังกฤษและได้มีการอบรมแก่ข้าราชการผู้สนใจในงานด้านนี้จากประเทศต่าง ๆ จนถึงปัจจุบัน^{๕๖}

แนวคิดของการอนุรักษ์ศิลปกรรมในประเทศไทย

ไทยเป็นชาติเก่าแก่มีโบราณสถานและศิลปโบราณวัตถุมากมายกระจายอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศทุกจังหวัด ซึ่งมีทั้งโบราณสถานยุคก่อนประวัติศาสตร์ ในยุคประวัติศาสตร์มีไม่น้อยกว่า ๓,๐๐๐ แห่ง ส่วนใหญ่จะเป็น คูเมือง กำแพงเมือง ศาสนสถาน พระราชวัง ที่มีความสำคัญและเป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี

การอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานในอดีตผู้ที่ดูแลรักษาและเกี่ยวข้องกับการบูรณะจะเป็นพระสงฆ์ หรือผู้ครอบครองนครหรือสถานที่นั้น ๆ ทำการบูรณะให้มั่นคงสืบมา ตามคตินิยมของพุทธศาสนิกชนไทย บรรดาถาวรวัตถุในพระพุทธรูปหรือถาวรวัตถุ แม้แต่พระพุทธรูปที่ชำรุดซ่อมไม่ได้ก็จะรวบรวมเข้าบรรจุไว้ในองค์เจดีย์ มักพบเมื่อมีการขุดแต่งวัดเก่าโบราณในสมัยสุโขทัย อยุธยาแล้ว เว้นแต่ว่าโบราณสถานบางแห่งจะมีพวกมิชชันนารีได้ทำการขุดค้นหาโบราณวัตถุไปขาย ด้วยเหตุนี้ทำให้โบราณสถานจึงถูกทำลายไปจำนวนมาก การขุดหาโบราณวัตถุในเจดีย์ต่าง ๆ เมื่อก่อนจะไม่นำชิ้นส่วนพระพิมพ์หรือพระพุทธรูปในวัดเข้าบ้านเพราะถือว่าบาปหนา ต่อมาเมื่อกรุงศรีอยุธยาแตก ประชาชนนิยมฝังเครื่องใช้ต่าง ๆ ไว้ในดินหรือทิ้งลงบ่อลงสระน้ำ ครั้นเมื่อเสร็จศึกสงครามก็มาขุดหาเอาของที่ฝังไว้คืน จนลามไปขุมที่เจดีย์ที่บรรจุสิ่งของไว้ เมื่อได้สิ่งของจึงนิยมลอบขุดทุบเจดีย์ วิหารกันต่อ ๆ มา

^{๕๖} นิตยา บุญเสริมสุข, การอนุรักษ์เอกสารไทยโบราณ, สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต (โบราณคดี) มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๗, หน้า จ - ฉ.

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕.๑ งานวิจัยเกี่ยวกับพุทธศิลปกรรม

อนุกุล ศิริพันธ์ และคณะ^{๕๗} ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาและสร้างรูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวด้านศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง สร้างและทดลองเส้นทางการท่องเที่ยวทางด้านศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ได้ศึกษาข้อมูลประวัติของวัด ทั้งหมด ๑๒ แห่ง คือ วัดศรีรองเมือง วัดปงสนุก วัดแสงเมืองมา วัดหัวข่วง วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม วัดพระเจดีย์ขาวหลัง วัดม่อนจำศีล วัดม่อนปู่ยักษ์ วัดป่าฝาง วัดศรีชุม วัดบุญวาทยและวัดเกาะวรุการาม ได้แบ่งและจัดกลุ่มความสำคัญตามรูปแบบศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็น ๓ กลุ่ม คือกลุ่มวัดของชาวพม่า - ไทใหญ่ กลุ่มวัดของคนพื้นเมือง และกลุ่มวัดที่ผสมทั้งวัดพื้นเมืองและวัดพม่า - ไทใหญ่ และได้ออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเพื่อทดลองเส้นทางกับกลุ่มผู้ประกอบการ มัคคุเทศก์ นักท่องเที่ยว และชาวบ้านที่อยู่ในชุมชน

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอู่) และคณะ^{๕๘} ได้สรุปเส้นทางที่เหมาะสมในการท่องเที่ยววัดในกรุงเทพมหานคร ๓ เส้นทางด้วยกัน ได้แก่ ๑) เส้นทางสายแม่น้ำเจ้าพระยา (การท่องเที่ยวไหว้พระ ชมความงามของวัดที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา) ๒) เส้นทางสายมหานคร (การท่องเที่ยวไหว้พระ ชมความงามของวัดที่ตั้งอยู่บริเวณเขตกรุงเทพมหานครชั้นในที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ของกรุงเทพมหานคร) ๓) เส้นทางสายวัฒนธรรมไทย - จีน (เส้นทางเชื่อมประสานวัดชุมชนและวัฒนธรรม)

วรสิกา อังกูร และคณะ^{๕๙} เรื่อง ศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาแหล่งการเรียนรู้ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า วัดพระเชตุพนจัดเป็นมหาวิทยาลัยเปิดแห่งแรก และเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สมบูรณ์แบบอย่างแท้จริง ทั้งนี้เพราะนอกจากจะเป็นแหล่งรวมองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ แล้ว ยังมีการนำความรู้ทางธรรมสอดแทรกไปควบคู่กับองค์ความรู้ต่าง ๆ เหล่านั้นได้

^{๕๗}อนุกุล ศิริพันธ์ และคณะ.การศึกษาและสร้างรูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวด้านศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^{๕๘}พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอู่) และคณะ. เส้นทางที่เหมาะสมในการท่องเที่ยววัดในกรุงเทพมหานคร. *รายงานการวิจัย* (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๕๙}วรสิกา อังกูร และคณะ.ศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาแหล่งการเรียนรู้ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร. *รายงานการวิจัย*. (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗)

อย่างกลมกลืน ทั้งวิธีการในการเรียนรู้ยังมีลักษณะเป็น “กระบวนการเรียนรู้” ที่ครบถ้วนสมบูรณ์ กล่าวคือมีทั้งการเรียนรู้ที่มีผู้เรียนผู้สอน การศึกษาโดยใช้วิธีการจากการชมของจริง การศึกษาผ่านสื่อต่างๆ เช่น สื่อวัสดุการศึกษา สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และการเรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์จริง ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้ทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและได้รับความรู้ควบคู่ไปกับคุณธรรมอย่างแท้จริง รูปแบบการจัดวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้มี ๔ รูปแบบ คือ ๑) การจัดทัศนศึกษานำชมวัด ๒) หอสมุด สมเด็จพระ ว.ผ.ต. วัดพระเชตุพน ๓) ศิลาจารึก ๘ หมวด ๔) โรงเรียนแพทย์แผนโบราณและการนวดแผนโบราณ ซึ่งจากการศึกษาพบปัญหาในการจัดการแหล่งเรียนรู้ คือ ปัญหาด้านข้อมูล บุคลากร ทักษะและเทคนิควิธีในการถ่ายทอด การดูแลรักษาองค์ความรู้ที่จารึกอยู่ตามโบราณสถาน และด้านสถานที่ และได้มีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการเตรียมความพร้อมในการจัดวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ให้ครบองค์ประกอบ ๔ ประการ คือ ความพร้อมทางกายภาพ ความพร้อมในเชิงนโยบาย ความพร้อมด้านบุคลากร และความพร้อมด้านการบริหารจัดการ

๒.๕.๒ งานวิจัยเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ศิลปกรรม

วิมลสิทธิ์ หรยางกูร ศึกษาการสร้างสรรคสภาพแวดล้อมชุมชนเมืองที่น่าอยู่อาศัย : ปัญหาที่มองไม่เห็นและแนวทางแก้ไข พบว่า สภาพแวดล้อมชุมชนเมืองที่น่าอยู่อาศัยจะต้องมีการปรับปรุงและสร้างสรรค์ในมิติประการแรก ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสภาพแวดล้อมชุมชนเมืองเกี่ยวกับภาระการรับรู้ข่าวสารจากสื่อโฆษณา ความรกรุงรังของสภาพแวดล้อม ความหลากหลายของรูปแบบสถาปัตยกรรม รวมทั้งการจัดระเบียบสังคมพื้นที่ย่านธุรกิจบันเทิง ในมิติประการที่สอง การสร้างสรรค์สัญลักษณ์ของสภาพแวดล้อมชุมชนเมือง เกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมอย่างเหมาะสมเพื่อให้เกิดจินตภาพสาธารณะ การอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และคุณค่าทางสถาปัตยกรรม และการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมให้เป็นสัญลักษณ์ใหม่ของชุมชนเมือง ส่วนในมิติประการที่สาม การสร้างสรรค์ความยั่งยืนของสภาพแวดล้อมชุมชนเมือง ต้องพิจารณาการสร้างสรรค์พื้นที่สีเขียว พื้นที่ลานเมือง / ลานวัฒนธรรม และถนนคนเดิน ตลอดจนการกำหนดการใช้สอยพื้นที่แบบผสมผสาน การวิเคราะห์สภาพการณ์น่าอยู่อาศัยที่ลดลงและแนวทางสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมชุมชนเมืองดังกล่าวข้างต้น นำไปสู่แนวทางแก้ไขปัญหาด้านบุคลากร ซึ่งได้มุ่งไปที่ให้สถาบันการศึกษาเปิดสอนหลักสูตรการออกแบบชุมชนเมืองเพิ่มขึ้น เพื่อผลิตบุคลากรวิชาชีพที่จะเป็นกำลังสำคัญในการสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมชุมชนเมือง และสู่การหากระบวนการเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจเลือกแนวทางการสร้างสรรค์ชุมชน โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับเทคนิคการสร้างความรู้ความเข้าใจ และการมีวิจาร์ณญาณต่อการพิจารณาได้อย่างรวดเร็ว ดังเช่นเทคนิคเกมจำลอง เป็นต้น นอกจากนี้ ยังเสนอแนะให้มีการพิจารณาการจัดทำกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบสภาพแวดล้อมชุมชนเมืองโดยตรง

ที่จะยกระดับคุณภาพชีวิต และการกำหนดมาตรฐานสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ รวมทั้งแนวทางต่าง ๆ ในการสร้างความมั่นคงทางวิชาชีพ ท้ายสุด งานวิจัยเบื้องต้นนี้ได้สรุปประเด็นเพื่อจัดทำเป็นชุดคำถามวิจัยเพื่อการจัดทำโครงการวิจัยต่อไปในอนาคต^{๖๐}

๒.๕.๓ งานวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมการสร้างสรรคศิลปกรรม

พรรณณี วิรุณานนท์ ศึกษาการพัฒนาแนวทางการจัดมหกรรมศิลปะร่วมสมัยนานาชาติในพื้นที่สาธารณะของประเทศไทย ผลการวิจัย พบว่า แนวทางในการจัดมหกรรมศิลปะร่วมสมัยนานาชาติในพื้นที่สาธารณะของประเทศไทย ควรนำเสนอประเด็นที่มีลักษณะ (๑) ผสมผสานระหว่างศิลปะที่แสดงอัตลักษณ์ไทยควบคู่กับความเป็นภูมิภาคเอเชีย หรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (๒) อยู่ในกระแสสนใจของคนไทยและต่างประเทศ และ (๓) เป็นเรื่องที่น่าสนใจและเป็นรูปธรรมกลยุทธ์การพัฒนาแผนธุรกิจของการจัดมหกรรมศิลปะร่วมสมัยนานาชาติในพื้นที่สาธารณะของประเทศไทย คือ (๑) รัฐบาลควรจัดตั้งองค์กรที่มีคณะกรรมการและผู้บริหารเฉพาะเพื่อรับผิดชอบด้านการจัดมหกรรมศิลปะร่วมสมัยในพื้นที่สาธารณะโดยตรง พร้อมทั้งเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรทางด้านสถานที่ ทักษะเชิงศิลป์ และองค์กร (๒) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนควรจัดการประชุมปรึกษาหารือและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระดมความคิดในการพัฒนารูปแบบและวิธีการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพสูงสุด (๓) นักศึกษา ผู้ช่วยศิลปิน ทีมงานติดตั้ง ผู้จัดงาน และทีมประสานงาน ควรได้รับการฝึกฝนให้เป็นบุคลากรที่มีความรู้และความสามารถในการจัดงานมหกรรมศิลปะร่วมสมัยนานาชาติในพื้นที่สาธารณะ (๔) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรระดมบุคลากรและทรัพยากร ทั้งศิลปิน และศิลปะร่วมสมัยของไทยเพื่อพัฒนาแนวทางในการจัดมหกรรมฯ ที่มีเอกลักษณ์และแตกต่างไปจากงานมหกรรมศิลปะร่วมสมัยนานาชาติในที่อื่น (๕) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือของศิลปินและคนในท้องถิ่น เพื่อให้สามารถจัดมหกรรมศิลปะร่วมสมัยนานาชาติในพื้นที่สาธารณะของประเทศไทยได้อย่างมีอัตลักษณ์ท้องถิ่น และมีความเป็นนานาชาติ^{๖๑}

ศุภรา อรุณศรีมรกต ศึกษาเรื่อง การรับรู้ผ่านทัศนธาตุ : มุมมองใหม่จากงานออกแบบสู่งานศิลปะ พบว่า มนุษย์ใช้วิธีการเห็นจากประสบการณ์การรับรู้ที่คุ้นเคย ปราศจากความคิดและการพิจารณาในการตัดสินสิ่งที่เห็น มากกว่าวิธีการมองและพิจารณาส่วนประกอบต่าง ๆ อย่างละเอียด ส่งผลให้การรับรู้งานศิลปะรูปแบบ ๒ มิติ และ ๓ มิติ แตกต่างเพียงการเห็นเส้นรอบ

^{๖๐} วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. “การสร้างสรรคสภาพแวดล้อมชุมชนเมืองที่นำอยู่อาศัย : ปัญหาที่มองไม่เห็นและแนวทางแก้ไข”. วารสารวิจัยและสาระสถาปัตยกรรม/การผังเมือง. ๘(๒). ๒๐๑๑, หน้า ๙ - ๑๐.

^{๖๑} พรรณณี วิรุณานนท์. การพัฒนาแนวทางการจัดมหกรรมศิลปะร่วมสมัยนานาชาติในพื้นที่สาธารณะของประเทศไทย. รายงานการวิจัย. (๒๕๕๕).

นอกทางกายภาพของวัตถุเท่านั้น ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงมุมมองและรูปแบบงานศิลปะจาก ๒ มิติ เป็น ๓ มิติ จึงเป็นงานศิลปะที่แสดงให้เห็นถึงการลวงตาและการตีความผิดไปจากความเป็นจริงหาก ใช้การรับรู้เพียงผิวเผิน โดยใช้กระบวนการด้านงานออกแบบผสมผสานทฤษฎีทัศนศิลป์สู่งานศิลปะ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ถูกพัฒนาต่อจากงานออกแบบเดิมและนำไปสู่กระบวนการวิเคราะห์ องค์ประกอบที่ก่อให้เกิดมิติมุมมองลักษณะ อื่น ๆ^{๖๒}

เกศรา สุขเพชร และ วาริชต์ มัชฌิมบุรุษ เรื่อง การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม สำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ กรณีศึกษา พื้นที่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแม่เมาะ และชุมชนรอบ จังหวัดลำปาง ผลการศึกษาพบว่า สถานที่ท่องเที่ยวของเหมืองแม่เมาะควรเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ โดยเฉพาะห้องน้ำ สถานที่พัก เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติโดยรอบบริเวณเหมืองแม่เมาะ และทุ่งดอกบัวตอง สำหรับข้อมูลที่เหมาะสมมีองค์ความรู้ เพื่อให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ ย่อมส่งผลทำให้นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุนิยมมาศึกษาหาความรู้พร้อมกับการพักผ่อน และควรมีแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบองค์รวมสามารถใช้ ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวให้ได้หลายมิติมากกว่าตอบสนองนักท่องเที่ยวกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยเน้น การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้และอาศัยการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ที่ไม่ต้องไป ทำลายธรรมชาติ (เส้นทางการท่องเที่ยว) พร้อมทั้งการให้ข้อมูลที่มีความหลากหลายมากกว่า และมี ข้อมูลเชิงลึก รวมทั้งเหมาะสมแก่นักท่องเที่ยวทุกประเภท^{๖๓}

จริญญา ณ พิบูล และวาริชต์ มัชฌิมบุรุษ (๒๕๕๕) เรื่อง การศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย ผลการศึกษา พบว่า จังหวัดเชียงราย มีศักยภาพในด้านกายภาพ ด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านธรรมชาติ และ ด้านการบริหารและการจัดการ จากการวิเคราะห์ด้านศักยภาพ ของแหล่งท่องเที่ยวนั้น สามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย คือ พัฒนาก่อนหรือเส้นทางการคมนาคมให้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกสบายและสามารถ เดินทางท่องเที่ยวได้ทุกฤดูกาล อนุรักษ์ความสมบูรณ์ของสภาพธรรมชาติหรือการคงรักษาสภาพ ดั้งเดิม เพื่อให้เกิดคุณค่าและนำไปใช้ประโยชน์ในการศึกษา ไม่ทำลายความสวยงามของธรรมชาติ มีอุปกรณ์รองรับของปริมาณขยะที่เพียงพอ และออกแบบให้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ควรมีการ

^{๖๒} ศุภรา อรุณศรีมรกต. “การรับรู้ผ่านทัศนธาตุ: มุมมองใหม่จากงานออกแบบสู่งานศิลปะ”, Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, (ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ เดือนมกราคม – เมษายน ๒๕๖๑): ๒๒๙๒ – ๒๓๐๓.

^{๖๓} เกศรา สุขเพชร และ วาริชต์ มัชฌิมบุรุษ. การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม สำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุกรณีศึกษา พื้นที่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแม่เมาะและชุมชนรอบ จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕)

จัดการด้านคุณภาพอากาศ และไม่สร้างความรำคาญในแหล่งท่องเที่ยว สร้างความพึงพอใจในคุณค่าเชิงการท่องเที่ยว รักษาความงดงามด้านศิลปวัฒนธรรม และประวัติความเป็นมาทางด้านประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรม สร้างความมีเอกลักษณ์เฉพาะตนของแหล่งท่องเที่ยว ดูแลให้ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว และมีเจ้าหน้าที่ดูแลนักท่องเที่ยวอย่างทั่วถึง จัดเตรียมเอกสารเผยแพร่ที่กล่าวถึงการอนุรักษ์และรักษาแหล่งท่องเที่ยว การมีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เพื่อให้ข้อมูลในการท่องเที่ยวที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว

อโณทัย อุปคำ ศึกษาเรื่อง บทบาทและอิทธิพลของพื้นที่ศิลปะทางเลือกโปรเจค ๓๐๔ ที่มีต่อศิลปะร่วมสมัยไทย พบว่า โปรเจค ๓๐๔ คือพื้นที่ที่แสดงผลงานศิลปะในลักษณะองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร ดำเนินงานโดยศิลปินและภัณฑารักษ์อิสระ โดยเริ่มเปิดพื้นที่แสดงผลงานครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ มีเป้าหมายในการสนับสนุนศิลปินรุ่นใหม่ให้จัดนิทรรศการ ตลอดจนผลักดันเพื่อให้เข้าสู่เวทีศิลปะร่วมสมัยในระดับนานาชาติซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าว วงการศิลปะประเทศไทยค่อนข้างซบเซาและขาดการสนับสนุนจากทางภาครัฐและเอกชนทำให้ขาดแคลนพื้นที่ สำหรับศิลปินรุ่นใหม่ ดังนั้นการเกิดขึ้นของโปรเจค ๓๐๔ จึงเป็นการตอบโจทย์ในสิ่งที่สังคมไทย ยังขาดพื้นที่แห่งนี้เป็นที่แสดงผลงานศิลปะสำหรับศิลปินทุกรุ่น ทั้งศิลปินไทยและศิลปินระดับนานาชาติถึงแม้ว่าโปรเจค ๓๐๔ จะได้ปิดตัวลงไปในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ แต่ก็ยังคงบทบาทและอิทธิพลต่อวงการศิลปะร่วมสมัยไทยในปัจจุบันโดยแบ่งเป็นสามด้านใหญ่ ๆ ได้แก่ การสร้างบทบาทในเชิงสถาบัน อิทธิพลของกิจกรรมทางศิลปะของโปรเจค ๓๐๔ ที่มีผลต่อรูปแบบการสร้างผลงานของศิลปิน รวมถึงการสร้างคุณค่าในเชิงปรัชญาสุนทรียศาสตร์ในงานศิลปะร่วมสมัย^{๖๔}

^{๖๔} อโณทัย อุปคำ, “บทบาทและอิทธิพลของพื้นที่ศิลปะทางเลือกโปรเจค ๓๐๔ ที่มีต่อศิลปะร่วมสมัยไทย”, Veridian E-Journal, Slipakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, (ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ เดือนพฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๕๘) : ๒๙๐๖ – ๒๙๒๑.

๒.๕.๔ งานวิจัยเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปกรรม

สีบศิริ แซ่ลี และ มนัสพงษ์ รักษาพล ศึกษาเรื่อง การออกแบบภาพวาดฝาผนังแบบดิจิทัล ๓ มิติ กรณีศึกษา วรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ พบว่า โครงสร้าง รูปทรงเลือกใช้โครงสร้างเป็นรูปทรงธรรมชาติและรูปทรงอิสระ เป็นเรื่องของศิลปวัฒนธรรมไทย ในส่วนลวดลายไทย นำมารวมกับหลักการออกแบบภาพวาดฝาผนัง ๓ มิติ กรณีศึกษา วรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ โทนสีโดยรวมเลือกใช้เป็นสีแดง สีดำ สีเทา เนื่องจากต้องการสื่อถึงศิลปวัฒนธรรมของวรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ ในส่วนของภาพวาดฝาผนัง ๓ มิติ ซึ่งตัดกับพื้นหลังที่เป็นสีเทาเพื่อความสะอาดตาและง่ายต่อการสังเกต^{๖๕}

ชุตินา บริสุทธิ์ ศึกษาเรื่อง การศึกษาการสร้างเมือง (machizukuri) ด้วยศิลปะร่วมสมัย ภายในเมือง Kanazawa จังหวัด Ishikawa พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้เมือง Kanazawa นำเอาศิลปะร่วมสมัยเข้ามาใช้ได้เกิดจากการที่เมือง Kanazawa มีภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับด้านศิลปะมายาวนาน และมีความต้องการสร้างเสน่ห์แบบใหม่ที่แตกต่างจากเสน่ห์เดิมที่มีความเป็นเมืองเก่า ประกอบกับแนวคิดในการพัฒนาเมืองว่าจะ “พัฒนาสู่สากล” ซึ่งทำให้เมือง Kanazawa เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเปิดรับศิลปะจากต่างประเทศ นอกจากนี้เมือง Kanazawa ยังเป็นเมืองศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ เป็นจุดศูนย์รวมของทรัพยากรมนุษย์ที่มีความรู้ความสามารถในภูมิภาคที่สามารถร่วมมือกับทางเทศบาลในการพัฒนาเมืองได้ และปัจจัยที่สำคัญคือการมีอำนาจบริหารราชการส่วนท้องถิ่นที่ผู้นำท้องถิ่นสามารถบริหารจัดการและดำเนินการนโยบายพัฒนาท้องถิ่นได้โดยตรง ซึ่งนายกเทศมนตรีเมือง Kanazawa ในขณะนั้นได้มีความสนใจในด้านการสร้างเสน่ห์ที่แปลกใหม่ให้แก่เมือง Kanazawa ซึ่งเสน่ห์ที่ทางเมือง Kanazawa ได้เลือกก็คือ “เมืองที่มีการผสมผสานกันของศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมและศิลปวัฒนธรรมในยุคใหม่ที่ทันสมัย” นั่นเอง^{๖๖}

จากผลงานการศึกษาของ พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอูน) และคณะ ได้สรุปเส้นทางที่เหมาะสมในการท่องเที่ยววัดในกรุงเทพมหานคร ๓ เส้นทางด้วยกัน ได้แก่ ๑) เส้นทางสายแม่น้ำเจ้าพระยา (การท่องเที่ยวไหว้พระ ชมความงามของวัดที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา) ๒) เส้นทางสายมหานคร (การท่องเที่ยวไหว้พระ ชมความงามของวัดที่ตั้งอยู่บริเวณเขตกรุงเทพมหานครชั้นในที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ของกรุงเทพมหานคร) ๓) เส้นทางสายวัฒนธรรมไทย - จีน (เส้นทางเชื่อมประสานวัด ชุมชนและวัฒนธรรม)

^{๖๕} สีบศิริ แซ่ลี และ มนัสพงษ์ รักษาพล, “การออกแบบภาพวาดฝาผนังแบบดิจิทัล ๓ มิติ กรณีศึกษา วรณคดีเรื่องรามเกียรติ์”, วารสารวิชาการ ศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, (ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๕๙) : ๑๓๗-๑๔๕.

^{๖๖} ชุตินา บริสุทธิ์, การศึกษาการสร้างเมือง (machizukuri) ด้วยศิลปะร่วมสมัย ภายในเมือง Kanazawa จังหวัด Ishikawa, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๗. หน้า ข.

งานศึกษาของ เกศรา สุกเพชร และ วาริษฐ์ มัชฌมบุรุษ เรื่อง การพัฒนาเส้นทาง การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม สำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ กรณีศึกษา พื้นที่การไฟฟ้า ฝ้ายผลิตแม่เกาะและชุมชนรอบ จังหวัดลำปาง ผลการศึกษาพบว่า สถานที่ท่องเที่ยวของเหมืองแม่ เกาะควรเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ โดยเฉพาะห้องน้ำ สถานที่พัก เส้นทาง การเดินศึกษาธรรมชาติโดยรอบบริเวณเหมืองแม่เกาะ และทุ่งดอกบัวตอง สำหรับข้อมูลที่เหมาะสมมี องค์ความรู้เพื่อให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ ย่อมส่งผลให้นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ นิยมมาศึกษาหาความรู้พร้อมกับการพักผ่อน และควรมีแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบองค์รวม สามารถใช้ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวให้ได้หลายมิติมากกว่าตอบสนองนักท่องเที่ยวกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยเน้นการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้และอาศัยการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ที่ไม่ ต้องไปทำลายธรรมชาติ (เส้นทางท่องเที่ยว) พร้อมทั้งการให้ข้อมูลที่มีความหลากหลายมากกว่า และมีข้อมูลเชิงลึก รวมทั้งเหมาะสมแก่นักท่องเที่ยวทุกประเภท

ในงานการศึกษาของ อนุกุล ศิริพันธ์ และคณะ เรื่อง การศึกษาและสร้างรูปแบบ เส้นทางท่องเที่ยวด้านศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง สร้างและ ทดลองเส้นทางท่องเที่ยวทางด้านศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ได้ศึกษาข้อมูลประวัติของวัด ทั้งหมด ๑๒ แห่ง คือ วัดศรีรองเมือง วัดปงสนุก วัดแสงเมืองมา วัดหัว ช่าง วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม วัดพระเจดีย์ขาวหลัง วัดม่อนจำศีล วัดม่อนปู่ยักษ์ วัดป่าฝาง วัด ศรีชุม วัดบุญวาทยาและวัดเกาะวารุการาม ได้แบ่งและจัดกลุ่มความสำคัญตามรูปแบบศิลปกรรมทาง พุทธศาสนา เป็น ๓ กลุ่ม คือกลุ่มวัดของชาวพม่า-ไทใหญ่ กลุ่มวัดของคนพื้นเมือง และกลุ่มวัดที่ผสม ทั้งวัดพื้นเมืองและวัดพม่า-ไทใหญ่ และได้ออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อทดลองเส้นทางกับกลุ่ม ผู้ประกอบการ มัคคุเทศก์ นักท่องเที่ยว และชาวบ้านที่อยู่ในชุมชน

จากผลการศึกษากรณีศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ของแหล่ง ท่องเที่ยว ในงานศึกษาของ วรสิกา อังกูร และคณะ เรื่อง ศึกษาแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาแหล่งการเรียนรู้ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลา ราม ราชวรมหาวิหาร กรุงเทพฯ พบว่า วัดพระเชตุพนจัดเป็นมหาวิทยาลัยเปิดแห่งแรก และเป็น แหล่งการเรียนรู้ที่สมบูรณ์แบบอย่างแท้จริง ทั้งนี้เพราะนอกจากจะเป็นแหล่งรวมองค์ความรู้ในด้าน ต่าง ๆ แล้ว ยังมีการนำความรู้ทางธรรมสอดแทรกไปควบคู่กับองค์ความรู้ต่าง ๆ เหล่านั้นได้อย่าง กลมกลืน ทั้งวิธีการในการเรียนรู้นั้นยังมีลักษณะเป็น “กระบวนการเรียนรู้” ที่ครบถ้วนสมบูรณ์ กล่าวคือมีทั้งการเรียนรู้ที่มีผู้เรียนผู้สอน การศึกษาโดยใช้วิธีการชมของจริง การศึกษาผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น สื่อวัสดุการศึกษา สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และการเรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์จริง ซึ่ง วิธีการดังกล่าวนี้ทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและได้รับความรู้ควบคู่ไปกับคุณธรรมอย่างแท้จริง รูปแบบการจัดวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้มี ๔ รูปแบบ คือ ๑) การจัดทัศนศึกษานำชมวัด ๒) หอสมุด

สมเด็จพระว.พ.ต. วัดพระเชตุพน ๓) ศิลาจารึก ๘ หมวด ๔) โรงเรียนแพทย์แผนโบราณและการนวดแผนโบราณ ซึ่งจากการศึกษาพบปัญหาในการจัดการแหล่งเรียนรู้ คือ ปัญหาด้านข้อมูล บุคลากร ทักษะ และเทคนิควิธีในการถ่ายทอด การดูแลรักษาองค์ความรู้ที่จารึกอยู่ตามโบราณสถาน และด้านสถานที่ และได้มีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการเตรียมความพร้อมในการจัดวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ให้ครบองค์ประกอบ ๔ ประการ คือ ความพร้อมทางกายภาพ ความพร้อมในเชิงนโยบาย ความพร้อมด้านบุคลากร และความพร้อมด้านการบริหารจัดการ

และงานศึกษาของ จริญญา ฦพิกุล และวรัชต์ มัชฌิมบุรุษ เรื่อง การศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่าจังหวัดเชียงรายมีศักยภาพในด้านกายภาพ ด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านธรรมชาติ และ ด้านการบริหารและการจัดการ จากการวิเคราะห์ด้านศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยววันนั้น สามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย คือ พัฒนาก่อนหรือเส้นทางการคมนาคมให้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกสบายและสามารถเดินทางท่องเที่ยวได้ทุกฤดูกาล อนุรักษ์ความสมบูรณ์ของสภาพธรรมชาติหรือการคงรักษาสภาพดั้งเดิม เพื่อให้เกิดคุณค่าและนำไปใช้ประโยชน์ในการศึกษา ไม่ทำลายความสวยงามของธรรมชาติ มีอุปกรณ์รองรับของปริมาณขยะที่เพียงพอ และออกแบบให้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ควรมีการจัดการด้านคุณภาพอากาศ และไม่สร้างความรำคาญในแหล่งท่องเที่ยว สร้างความพึงพอใจในคุณค่าเชิงการท่องเที่ยว รักษาความงามด้านศิลปวัฒนธรรม และประวัติความเป็นมาทางด้านประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรม สร้างความมีเอกลักษณ์เฉพาะตนของแหล่งท่องเที่ยว ดูแลให้ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว และมีเจ้าหน้าที่ดูแลนักท่องเที่ยวอย่างทั่วถึง จัดเตรียมเอกสารเผยแพร่ที่กล่าวถึงการอนุรักษ์และรักษาแหล่งท่องเที่ยว การมีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เพื่อให้ข้อมูลในการท่องเที่ยวที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว

จากการออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเพื่อนำไปทดลอง คณะวิจัยยังศึกษารวมไปถึงโบราณวัตถุ อื่น ๆ ที่มีความสำคัญที่ของวัด เช่น ชุ่มมณฑปประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญ เสลียงคานหาม สัตตภณห์ ธรรมาสน์ จากการที่ตัวแทนชุมชนของวัดได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทดลองเส้นทาง และได้นำผลของการทดลองเส้นทางการท่องเที่ยวมาปรับ เพื่อสร้างเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวอีกครั้ง หลังจากทำการทดลองเส้นทางและปรับเส้นทางการท่องเที่ยว ทั้งวัดแบบพื้นเมือง และวัดแบบพม่า - ไทใหญ่ ทั้งหมดสามารถเดินทางชมทั้ง ๙ วัด ภายใน ๑ วัน และสร้างเอกสารนำเที่ยว (แผ่นพับ) โดยใช้ชื่อว่า “๙ พุทธศิลป์ ถิ่นเขลางค์ วัดพื้นเมือง พม่า - ไทใหญ่” ผลจากการทดลองเส้นทางการท่องเที่ยว ดังกล่าว เป็นเส้นทางที่สามารถเที่ยวได้สะดวก เนื่องจากวัดทั้งหมดอยู่ภายในเขตอำเภอเมือง สะดวกในการเที่ยวชม จึงได้ออกแบบเอกสารนำเที่ยว (แผ่นพับ) ที่มี

โปรแกรมท่องเที่ยว ทั้ง ๓ โปรแกรมให้นักท่องเที่ยวได้เลือกใช้ตามความเหมาะสม และแยกเอกสารนำเที่ยว (แผ่นพับ) เป็นภาษาไทย ๑ ฉบับ และภาษาอังกฤษ ๑ ฉบับ

ผลงานวิจัยได้ถูกนำไปต่อยอดเป็นโครงการมัคคุเทศก์น้อย โดยวัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร ซึ่งเริ่มโครงการปลายปี ๒๕๕๒ ถึงปัจจุบัน ทางวัดมีการอบรมให้เฉพาะวันเสาร์และอาทิตย์ ซึ่งมีมัคคุเทศก์น้อยจะบริการนักท่องเที่ยวที่ต้องการคนบรรยายเฉพาะวันหยุด นอกจากนี้โรงเรียนมัธยมวัดเบญจมบพิตรนำข้อมูลจากงานวิจัยไปประกอบการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นสำหรับสอนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๖ ตามข้อกำหนดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ทำให้นักเรียนได้รู้จักและเห็นคุณค่าของวัดมากขึ้น

ในงานศึกษาของ ศิริจรรยา ประพตติกิจ เรื่อง การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดตราด เพื่อจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จากผลการศึกษา พบว่า การประเมินแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดตราด ๑๒ แห่ง ดังนี้ ๑) แหล่งท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี ได้แก่ วัดบุปผาราม วัดโยธานิมิต ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง วัดไผ่ล้อม โบราณสถานจวนเรชิตังกัมปอต ย่านตลาดเก่าริมคลองบางพระ ๒) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ ศูนย์ศึกษาธรรมชาติป่าชายเลนบ้านเปรี๊ตใน น้ำตกสะพานหิน หาดลานทราย สถานีวิจัยและพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ ๔ (ตราด) ล่องแก่งคลองห้วยแร้ง ๓) แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านห้วยน้ำขาว จากการศึกษา พบว่า แหล่งท่องเที่ยวโดยรวมมีศักยภาพในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีความคิดเห็นต่อศักยภาพด้านศิลปวัฒนธรรม และ ด้านธรรมชาติอยู่ในระดับมาก โดยมีผลคะแนนเฉลี่ย ๓.๖๐ และ ๓.๕๕ ตามลำดับ เมื่อศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวโดยจำแนกตามสถานที่ท่องเที่ยว พบว่า ล่องแก่งคลองห้วยแร้ง มีศักยภาพอยู่ในระดับมาก จากนั้นนำผลการวิจัยมาจัดเส้นทางจำนวน ๔ เส้นทาง เส้นทางท่องเที่ยวที่ ๑ ได้แก่ วัดบุปผาราม สถานีวิจัยและพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ ๔ (ตราด) และล่องแก่งคลองห้วยแร้ง เส้นทางท่องเที่ยวที่ ๒ ได้แก่ วัดไผ่ล้อม ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง โบราณสถานจวนเรชิตังกัมปอต และ วัดโยธานิมิต เส้นทางท่องเที่ยวที่ ๓ ได้แก่ หาดลานทราย สวนผลไม้บ้านห้วยน้ำขาว และศูนย์ศึกษาธรรมชาติป่าชายเลนบ้านเปรี๊ตใน เส้นทางท่องเที่ยวที่ ๔ ได้แก่ วัดบุปผาราม ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ตลาดเก่าริมคลองบางพระ สถานีวิจัยและพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ ๔ (ตราด) ผลการวิเคราะห์ พบว่าเส้นทางท่องเที่ยวที่ ๔ มีจุดแข็งมากที่สุด โดยมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสะดวกในการเข้าถึง เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจและสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ รองลงมา คือ เส้นทางท่องเที่ยวที่ ๑, ๒ และ ๓ โดยมีจุดอ่อน คือ แหล่งท่องเที่ยวมีป้ายบอกทางแหล่งที่น้อย และขาดการจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวก โอกาส คือ แหล่งท่องเที่ยวในแต่ละเส้นทางสามารถเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวแห่งอื่น ตลอดจนสามารถพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุปสรรค คือ ขาดการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว ข้อจำกัดด้านเวลา ตลอดจนขาดบุคลากร

ด้านการท่องเที่ยว รวมถึงการขาดงบประมาณในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้ คือ ๑) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหารูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมเพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยว ๒) ควรเพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์เพื่อขยายจำนวนนักท่องเที่ยว ๓) นำเส้นทางทั้ง ๔ เส้นทางมาปรับปรุง และพัฒนาให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเมือง จังหวัดตราด

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง “การส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา” ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในกลุ่มจังหวัดล้านนา” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาวัดและชุมชนในการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะในกลุ่มจังหวัดล้านนา ๒) เพื่อพัฒนาพื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา ๓) เพื่อการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรคศิลปะของวัดในกลุ่มจังหวัดล้านนาที่ได้รับการจัดการที่เหมาะสม ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดการวิจัยไว้ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะในพื้นที่สาธารณะของเมืองท่องเที่ยวในรูปแบบการสร้างผลงานทางศิลปะ ที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น จำนวน ๘ แห่ง เพื่อพัฒนาเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปะ และแหล่งเรียนรู้เชิงศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชนแนวพุทธ มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

รูปแบบการวิจัย การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Operational Research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๓.๑.๑ การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑) ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารอื่น ๆ

๒) การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน

๓) สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา องค์ประกอบ รูปแบบการพัฒนาพื้นที่การส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนทั้ง ๘ พื้นที่

๓.๑.๒ การศึกษาในภาคสนาม เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ กระบวนการ รูปแบบ การพัฒนาพื้นที่ โดยมีขั้นตอนในการศึกษาดังนี้

(๑) กำหนดประชากรกลุ่มเป้าหมายที่จะศึกษา โดยการสัมภาษณ์ลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่ม คนในพื้นที่ เช่น พระสงฆ์ ภาครัฐ นักเรียน นักศึกษา ประชาชน จำนวน ๑๗๔ คน

(๒) รวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ วิธีการสร้างงานศิลปะร่วมสมัยเป็นรูปเล่มเอกสาร เพื่อเผยแพร่สู่สาธารณะชนทั่วไป

การสร้างเครื่องมือการวิจัย

๑. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย และเป็น ข้อมูลในการสร้างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

๒. ร่างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ นำเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๒ คน

๓. ปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

การรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล

๑. การศึกษาเชิงเอกสารเกี่ยวกับการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัด และชุมชนของเมืองท่องเที่ยวในประเทศไทยและต่างประเทศ

๒. การจัดประชุมที่มิวิจัย เพื่อซักซ้อมความรู้ความเข้าใจและจัดสร้างเครื่องมือการวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์ การจัดสนทนากลุ่ม เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกและลักษณะพิเศษของชุมชนใน แต่ละแห่ง และเครื่องมืออุปกรณ์ประกอบการวิจัย ได้แก่ เครื่องบันทึกภาพและเสียง และการเก็บ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการลงภาคสนาม และอุปกรณ์เครื่องมือทางศิลปะ

๓. การทำจดหมายและประสานงานติดต่อเพื่อขออนุญาตทำวิจัยและสัมภาษณ์

๔. การเดินทางสำรวจเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ เพื่อรวบรวมข้อมูลในเชิงกายภาพของ พื้นที่ทั้ง ๘ แห่ง และการสัมภาษณ์และสนทนากับกลุ่มประชากร ได้แก่ พระสงฆ์ ตัวแทนหน่วยงาน ภาครัฐและบริษัทเอกชน ผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส และกลุ่มชาวบ้านในชุมชน เพื่อรวบรวมข้อมูลด้าน เอกสารและความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนที่ สอดคล้องกับวิถีพุทธและวัฒนธรรมในชุมชน

๕. การออกแบบการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชน แล้วนำภาพต้นร่างไปสู่เวทีสนทนากลุ่มในชุมชนหรือพื้นที่ โดยการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และจัดทำประชาพิจารณ์

๖. การจัดพิมพ์เอกสารรายงานความก้าวหน้างานวิจัย

๗. การลงมือปฏิบัติการวิจัยเพื่อสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะในพื้นที่จริง ๘ แห่ง

๘. การจัดประชุมเสวนาทางวิชาการและกิจกรรม art workshop เกี่ยวกับการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชน โดยมีตัวแทนจากผู้ส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้าร่วมเวทีเสวนา และการจัดกิจกรรม art workshop ร่วมกับกลุ่มศิลปิน เยาวชน และประชาชนที่สนใจ เพื่อสร้างเป็นต้นแบบในการพัฒนาแก่ชุมชนอื่นๆ ประเมินผลทำแบบสอบถามทางเอกสารและโซเชียลจากกลุ่มประชาชน ภาครัฐ พระสงฆ์ นักเรียน นักศึกษา นักท่องเที่ยว

๙. การจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ วีดีโอ ผลงานวิจัย วิดีทัศน์นำเสนอ และนวัตกรรมเพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน รวมทั้งการจัดทำแผ่นพับโปสเตอร์และการเผยแพร่สู่สื่อสารมวลชน สื่อสารสนเทศวารสารท่องเที่ยวและวัฒนธรรม

๑๐. การจัดพิมพ์เอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

๓.๒ ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรและกลุ่มเป้าหมายในโครงการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง “การส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา” ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในกลุ่มจังหวัดล้านนา” ที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (focus group) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ กลุ่มประชากรประกอบด้วย พระสงฆ์ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานท่องเที่ยวและการกีฬาประจำจังหวัด หน่วยงานราชการประจำจังหวัด อำเภอ และองค์การบริหารส่วนตำบล และบริษัทเอกชน ได้แก่ บริษัทท่องเที่ยว ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องในชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส และกลุ่มชาวบ้านในชุมชนทั้ง ๘ แห่งๆ ละอย่างน้อย ๒๐ คน รวมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งสิ้นอย่างน้อย ๑๖๐ คน กล่าวคือ พระสงฆ์ที่เป็นผู้นำในชุมชน แห่งละ ๑ รูป รวมจำนวน ๘ รูป ผู้นำชุมชน แห่งๆ ละ ๒ คนรวมจำนวน ๑๖ คน ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ/ท้องถิ่น แห่งๆ ละ ๒ คน รวมจำนวน ๑๖ คน กลุ่มตัวแทนชาวบ้านในชุมชนแห่งละ ๕ คนรวมจำนวน ๔๐ คน และกลุ่มศิลปินที่เข้าร่วมโครงการ เฉลี่ยจำนวนประมาณพื้นที่ละ ๑๐ คน ทั้ง ๘ พื้นที่ ในชุมชน ๘ จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน ลำพูน ลำปาง และแม่ฮ่องสอน

โดยเน้นสถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ และการพัฒนาชุมชนแห่งใหม่ที่มีศักยภาพและความพร้อมในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ ได้แก่

- ๑) บ้านเหล่าพัฒนา ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย
- ๒) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน
- ๓) บ้านท่าข้าม ตำบลหางดง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่
- ๔) บ้านบุญยืน ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน
- ๕) บ้านลำปางหลวงใต้ ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
- ๖) บ้านต้นไคร้ ตำบลช่อแฮ อำเภอช่อแฮ จังหวัดแพร่
- ๗) บ้านศรีดอนชัย ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ๘) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อทราบถึงการพัฒนาเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปะอย่างสร้างสรรค์ และการสร้างแหล่งเรียนรู้เชิงศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชนแนวพุทธ ในรูปแบบที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

๓.๓.๑ การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (focus group) กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชน เพื่อสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะเชิงพุทธสู่วิถีชุมชนในพื้นที่สร้างสรรค์ที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อวางแผนการสร้างงานศิลปะภาพสามมิติในผนังพื้นที่สร้างสรรค์โดยใช้คำถามปลายเปิด (Open-ended questions) มีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือการวิจัย ดังนี้

๑) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (focus group)

๒) ร่างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (focus group) นำเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๓ คน เพื่อทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องแล้ว นำผลการตรวจสอบมาคำนวณหาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือนิยาม (IOC : Item Objective Congruence Index) เกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกตามวัตถุประสงค์ที่มีคะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ ๐.๕๐ ถึง ๑.๐๐ ซึ่งแสดงว่าจุดประสงค์นั้นวัดได้ครอบคลุมเนื้อหา หรือตรงตามวัตถุประสงค์ และถ้าข้อใดได้คะแนนเฉลี่ยต่ำกว่า ๐.๕๐ ต้องนำไปปรับปรุงแก้ไข เพราะอาจมีความสอดคล้องกันต่ำ และปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยตามข้อเสนอแนะ

ของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อจัดทำแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (focus group) ฉบับสมบูรณ์

๓.๓.๒ การจัดประชุมเสวนาทางวิชาการและกิจกรรม art workshop เรื่องการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะในพื้นที่พัฒนา โดยมีตัวแทนจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้าร่วมเวทีเสวนา และการจัดกิจกรรม art workshop ร่วมกับกลุ่มศิลปิน โดยมีจำนวนผู้เข้าร่วมทั้งพระสงฆ์เจ้าหน้าที่องค์กรท้องถิ่นและภาครัฐ กลุ่มประชาชน เยาวชน และนักท่องเที่ยว จำนวน ประมาณ ๒๐๐ คน

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยได้แบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยออกเป็น ๖ ระยะ มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๓.๔.๑ ระยะที่ ๑ การจัดประชุมที่วิจัย เพื่อชี้แจงความรู้ความเข้าใจและจัดสร้างเครื่องมือประกอบการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (focus group) และแบบสอบถาม (Questionnaires) การใช้เครื่องมืออุปกรณ์ประกอบการวิจัย ได้แก่ เครื่องบันทึกภาพและเสียง และความพร้อมของอุปกรณ์เครื่องมือการทำงานทางศิลปะ

๓.๔.๒ ระยะที่ ๒ การลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการคัดเลือกชุมชนเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อรวบรวมข้อมูลในเชิงกายภาพของพื้นที่ ๘ แห่ง โดยการทำจดหมายและประสานงานติดต่อเพื่อขออนุญาตทำวิจัยกับกลุ่มประชากรเป้าหมาย โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (focus group) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ เพื่อสร้างองค์ความรู้ในการพัฒนาวัดและชุมชนเกี่ยวกับการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรค์ศิลปะในกลุ่มจังหวัดล้านนา

๓.๔.๓ ระยะที่ ๓ การจัดพิมพ์เอกสารรายงานความก้าวหน้างานวิจัยเพื่อนำเสนอรายงานความก้าวหน้าแก่แหล่งทุนสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ เพื่อพัฒนาและปรับปรุงรายงานความก้าวหน้างานวิจัยและนำเครื่องมือการวิจัยไปทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ในการจัดทำฉบับสมบูรณ์

๓.๔.๔ ระยะที่ ๔ การสร้างศิลปะเพื่อชุมชน แล้วนำไปสู่เวทีสนทนากลุ่ม (focus group) ในชุมชนหรือพื้นที่ โดยการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และจัดทำประชาพิจารณ์ หลังจากนั้น จึงดำเนินการลงมือปฏิบัติการวิจัยเพื่อสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะ ทั้ง ๘ แห่ง เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ เพื่อพัฒนาพื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรค์ศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนาที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น

๓.๔.๕ ระยะที่ ๕ การจัดประชุมเสวนาทางวิชาการและกิจกรรม art workshop เกี่ยวกับสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะในผนังพื้นที่สร้างสรรค์โดยมีตัวแทนจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย เข้าร่วมเวทีเสวนา และการจัดกิจกรรม art workshop ร่วมกับกลุ่มศิลปิน พระสงฆ์ เจ้าหน้าที่องค์กรท้องถิ่นและภาครัฐ กลุ่มประชาชน เยาวชน และนักท่องเที่ยว เพื่อสร้างเป็นต้นแบบในการพัฒนา แก่ชุมชนอื่น ๆ โดยการประเมินผลจากแบบสอบถาม (Questionnaires)

๓.๔.๖ ระยะที่ ๖ การจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ วีดีโอ ผลงานวิจัย วีดีทัศน์นำเสนอ และ นวัตกรรมเพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน รวมทั้งการจัดทำแผ่นพับโปรচার์และการเผยแพร่สู่ สื่อสารมวลชน สื่อสารสนเทศ วารสารท่องเที่ยวและวัฒนธรรม และการจัดพิมพ์เอกสารรายงานวิจัย ฉบับสมบูรณ์เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ เพื่อการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะของวัด ในกลุ่มจังหวัดล้านนาที่ได้รับการจัดการที่เหมาะสมในรูปแบบที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน

๓.๔.๗ ระยะที่ ๗ การจัดพิมพ์เอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ ข้อมูลตามเนื้อหา (Content analysis) แล้วสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เมื่อได้รับข้อมูลจากการเก็บ รวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการวิเคราะห์จากเอกสาร ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากแบบ สัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (focus group) หลังจากนั้น ผู้วิจัย ยืนยันความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยการให้บุคคลที่อยู่ในปรากฏการณ์ที่ศึกษาและบุคคลที่มีความรู้ เกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษาตรวจสอบและรับรองความถูกต้อง โดยการแปลข้อมูลพร้อมให้ข้อคิดเห็น เพิ่มเติม ทักท้วงหรือยอมรับข้อมูลที่นำเสนอ ซึ่งการตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยวิธีนี้ ผู้วิจัยใช้กับข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลที่เป็นส่วนที่ผู้วิจัยได้ตีความแล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการนำเสนองานศิลปะในพื้นที่ สาธารณะของชุมชนทั้ง ๘ แห่ง

๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการนำเสนอผลการวิจัยตารางวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบการบรรยายตามวัตถุประสงค์การวิจัย ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายพร้อมการบรรยาย จากผลการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะเชิงพุทธ สู่วิถีชุมชนในพื้นที่สร้างสรรค์ที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นการจัดประชุม เสวนาทางวิชาการและกิจกรรม art workshop เกี่ยวกับการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะในพื้นที่ สร้างสรรค์ โดยมีตัวแทนจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้าร่วมเวทีเสวนา และการจัดกิจกรรม art workshop ร่วมกับกลุ่มศิลปิน เยาวชน และประชาชนที่สนใจ เพื่อสร้างเป็นต้นแบบในการพัฒนา แก่ชุมชนอื่น ๆ ประเมินผลทำแบบสอบถามทางเอกสารจากพระสงฆ์ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐและ บริษัทเอกชน ผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส และกลุ่มชาวบ้านในชุมชนจำนวน ๑๗๔ คนการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ วีดีโอ ผลงานวิจัย วีดีทัศน์นำเสนอ และนวัตกรรมเพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน รวมทั้งการจัดทำ แผ่นพับโปสเตอร์และการเผยแพร่สู่สื่อสารมวลชน สื่อสารสนเทศ วารสารท่องเที่ยวและวัฒนธรรม และจัดพิมพ์เป็นเอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

บทที่ ๔

ผลการศึกษาวิจัย

โครงการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง “การส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา” ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในกลุ่มจังหวัดล้านนา” เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) บวกกับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะในพื้นที่สาธารณะของชุมชนที่เป็นกรณีศึกษาในรูปแบบการสร้างผลงานทางศิลปะประเภทจิตรกรรมและประติมากรรม โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกกระบวนการตั้งแต่การร่วมคิดร่วมแสดงความคิดเห็น จนถึงร่วมลงมือทำและร่วมประเมินผลมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม โดยทีมงานศิลปินได้ลงพื้นที่ในชุมชนไปคลุกคลีอยู่กับชาวบ้านตลอดจนการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นคนในพื้นที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผ่านการวิเคราะห์สังเคราะห์รวมทั้งกิจกรรมกลุ่มในพื้นที่สร้างสรรค์ศิลปะ เพื่อตอบโจทย์ของการวิจัย ทั้งที่เป็นประเด็นเกี่ยวกับลักษณะและรูปแบบในการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนตลอดจนการพัฒนาพื้นที่ศิลปะที่มีอยู่เดิม และการสร้างพื้นที่ศิลปะขึ้นใหม่ในชุมชน โดยมีเป้าหมายหลักคือการหาแนวทางที่เหมาะสมในการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดในกลุ่มจังหวัดล้านนา

ในบทนี้จะนำเสนอรายละเอียดของผลการศึกษาวิจัยในแต่ละประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยมีภาพรวม ดังต่อไปนี้คือ

๔.๑ องค์ความรู้ในการพัฒนาวัดและชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะในกลุ่มจังหวัดล้านนา มุ่งเน้นในการอธิบายลักษณะและรูปแบบในการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของชุมชนกรณีศึกษาทั้ง ๘ แห่ง ว่ามีบริบทหรือทุนทางสังคมวัฒนธรรมต่างกันอย่างไร มีจุดอ่อนจุดแข็ง มีข้อจำกัดหรือโอกาสในการพัฒนาอย่างไรบ้าง เป็นต้น เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ ๑

๔.๒ การพัฒนาพื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา มุ่งเน้นอธิบายรายละเอียดของกิจกรรมการพัฒนาและสร้างพื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนที่เลือกเป็นกรณีศึกษา เพื่ออธิบายให้เห็นภาพว่าศิลปะที่นำเข้าไปเสริมสร้างให้กับชุมชน มีที่มาที่ไป มีลักษณะอย่างไร และมีความสำคัญอย่างไร เป็นต้น เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ ๒

๔.๓ การอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดในกลุ่มจังหวัดล้านนาที่ได้รับการจัดการที่เหมาะสม มุ่งเน้นอธิบายแนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมในการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปะ โดยประมวลข้อสรุปจากความคิดเห็นของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการอนุรักษ์และสร้างสรรค์ศิลปะ เพื่อเสริมสร้างการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อต่อบัวตฤประสงค์ของการวิจัยข้อที่ ๓ ดังรายละเอียดที่จะกล่าวเป็นลำดับไปดังนี้

๔.๔ สรุปการประเมินผลการดำเนินงานจากความคิดเห็นของคนในชุมชนในหัวข้อนี้ จะเป็นการสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสำรวจความคิดเห็นของคนในชุมชน เกี่ยวกับการดำเนินงานตามโครงการ พร้อมทั้งข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่นๆ จากคนในชุมชน

๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย : แนวทางในการบริหารจัดการการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา ในหัวข้อนี้จะนำเสนอเกี่ยวกับองค์ความรู้และมุมมองหรือข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่รวบรวมได้จากการวิจัยที่นำเสนอเป็นแนวทางในการบริหารจัดการการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

๔.๑ องค์ความรู้ในการพัฒนาวัดและชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะในกลุ่มจังหวัดล้านนา

๔.๑.๑ ศิลปะในฐานะที่เป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรม(Cultural Resource)

ผลงานทางศิลปะถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของสังคมและชุมชน จัดได้ว่าเป็นทรัพยากรอย่างหนึ่งที่ชุมชนหรือสังคมสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้เรียกว่าเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรม (Cultural Resource) และในอีกแง่หนึ่งถือได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) ที่มนุษย์หรือคนในสังคมสืบทอดต่อ ๆ กันมา หลายช่วงอายุคน กล่าวได้ว่าเป็นทุนทางสังคม (Social Capital) ที่แต่ละชุมชนหรือสังคมได้สั่งสมกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ในหลาย ๆ ด้าน หรือเรียกให้เฉพาะเจาะจงไปได้ว่าเป็นทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ของแต่ละสังคมและชุมชน ซึ่งสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนและสังคมได้ในหลาย ๆ ด้าน คำว่าศิลปะเชิงสร้างสรรค์ (Creative Art) มุ่งเน้นในความหมายที่เป็นศิลปะที่ก่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชน คงคุณค่าของความเป็นศิลปะที่คนในชุมชนรักและหวงแหน เพราะนำมาซึ่งความสุข และความเจริญก้าวหน้าให้กับชุมชน

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาทั้งในส่วนของศิลปะที่มีอยู่แล้วในชุมชนถือว่าเป็นของเก่า เป็นมรดกที่ตกทอดกันมาก่อนหน้านั้น และงานศิลปะใหม่ที่ได้สร้างขึ้น โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งจะกล่าวในรายละเอียดในหัวข้อต่อไป ในส่วนของหัวข้อนี้มุ่งเน้นประเด็นเกี่ยวกับรูปแบบหรือแนวทางการพัฒนาวัดและชุมชน ในเรื่องเกี่ยวกับการส่งเสริมอนุรักษ์และ

สร้างสรรค์ศิลปะของชุมชนที่มีฐานะเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยชุมชน เป็นเรื่องที่หลายฝ่ายให้ความสำคัญ จัดว่าเป็นกระบวนการหรือชุดของการกระทำที่เกี่ยวเนื่องกับทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมตั้งแต่ในอดีตของชุมชน เป็นมรดกของชุมชนที่สืบทอดกันมาหลายยุคสมัย หรือบางที่อาจเป็นแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เมืองโบราณหรือชุมชนโบราณ แหล่งเตาผลิตเครื่องถ้วยชามโบราณ วัตวาทาราม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปะวัตถุรวมทั้งภูมิปัญญาความรู้ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีปฏิบัติ ศาสนพิธี พิธีกรรมตามความเชื่อ เป็นต้น ที่มีอยู่ในชุมชนหรือชุมชนมีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งมีความมุ่งหมายเพื่อการบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

๔.๑.๒ แนวทางการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรค์ศิลปะในชุมชน

স্যันต์ ไพรัชญาจิตร ได้ศึกษา กระบวนการโบราณคดีชุมชนโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในจังหวัดน่านและได้เสนอแนวทางในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมไว้ ๗ ประการด้วยกัน ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรค์ศิลปะในชุมชนได้^๑ กล่าวคือ

(๑) การศึกษาวิจัยหรือการสร้างองค์ความรู้ (Resource Research) เพื่อให้เกิดความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับทรัพยากรทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะศิลปะที่มีอยู่ในชุมชนนั้นทั้งในเชิงกายภาพ และคุณลักษณะในทางนามธรรม ประวัติศาสตร์ ประโยชน์ใช้สอยในอดีต ศักยภาพ คุณค่าและข้อจำกัดของงานศิลปะนั้น ๆ ต่อชุมชนปัจจุบันในแง่ต่าง ๆ

(๒) การประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรทางวัฒนธรรม (Resource Assessment and Evaluation) เพื่อช่วยให้สามารถทราบข้อมูลรวบยอดของทรัพยากรทางวัฒนธรรมหรืองานศิลปะนั้นว่ามีคุณค่าอย่างไรบ้างและมีคุณสมบัติเหมาะสมต่อการตัดสินใจลงทุนลงแรงดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปหรือไม่

(๓) การสงวนและการอนุรักษ์ (Preservation) คือการคงไว้ซึ่งสภาพทางกายภาพและคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรม หรืองานศิลปะนั้น ๆ เพื่อประโยชน์ในการศึกษา การทัศนศึกษา หรือการท่องเที่ยวโดยใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ ตามความเหมาะสมในสภาพแวดล้อมของทรัพยากรวัฒนธรรมแต่ละประเภท เช่นการเสริมสร้างความแข็งแรงของศิลปวัตถุนั้น การบูรณะ การจำลอง การทำเทียม เป็นต้น

^๑স্যันต์ ไพรัชญาจิตร. กระบวนการโบราณคดีชุมชน การวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในจังหวัดน่าน. (กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยคดีศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘).

(๔) การดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรวัฒนธรรม (Resource-Based Community Business) ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ในปัจจุบันว่าจำเป็นต้องเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการจัดการ เนื่องจากในการจัดการจะต้องมีค่าใช้จ่ายโดยเฉพาะในระยะเริ่มต้นซึ่งเป็นเรื่องยากที่จะมีใครเสียสละลงทุนลงแรงในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยไม่มีทุนที่เป็นเงิน หรือวัตถุดิบของได้เป็นเวลานาน ๆ ดังนั้นกิจกรรมเชิงธุรกิจจึงมีความสำคัญในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมหรือในงานวิจัยเรื่องนี้หมายถึงผลงานทางศิลปะซึ่งอาจจะสามารถสร้างรายได้หลายช่องทาง เช่น ทำของที่ระลึก ผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนออกจำหน่าย การจัดเก็บค่าธรรมเนียมในการเข้าชม เป็นต้น ตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่

(๕) การเผยแพร่องค์ความรู้ ข้อมูล ประสบการณ์ให้แก่คนอื่น ๆ ทั้งในและนอกชุมชน ถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญในกระบวนการเรียนรู้และให้การศึกษา อาจจัดให้มีสิ่งพิมพ์หรือสื่อต่าง ๆ ทั้งทางออนไลน์และออฟไลน์เพื่อเผยแพร่โดยการจำหน่ายหรือให้เปล่า ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของชุมชนในการจัดการเชิงธุรกิจ

(๖) การบังคับใช้กฎหมายข้อปฏิบัติหรือข้อบัญญัติต่าง ๆ (Enforcement) ซึ่งอาจจะเป็นข้อตกลงของชุมชน กลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิองค์กรภาคประชาชนหรือข้อกำหนดที่กำหนดโดยรัฐก็ได้ แต่การบังคับใช้จะต้องดำเนินไปในรูปแบบที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนและเป็นคุณต่อทั้งชุมชนและต่อทรัพยากรวัฒนธรรมนั้น

(๗) การฟื้นฟู ผลิตซ้ำ และสร้างใหม่ (Resource Rehabilitation / Revitalization) เป็นการสร้างความหมายคุณค่าและกำหนดบทบาทหน้าที่ใหม่ให้กับทรัพยากรทางวัฒนธรรม หรือผลงานศิลปะที่อาจจะไม่ได้ทำหน้าที่ดั้งเดิมอย่างที่เคยเป็น (De-Functioned Resource) และมีการนำเอาทรัพยากรทางวัฒนธรรมหรือผลงานศิลปะนั้นมาปรับปรุงและพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ในบทบาทใหม่ (Re-functioning) เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาของชุมชน หรือสร้างประโยชน์ใหม่ให้กับชุมชน เช่น การฟื้นฟูประเพณีพิธีกรรมบางอย่างที่เคยปฏิบัติกันในสถานที่โบราณบางแห่งขึ้นเพื่อใช้เป็นวิธีการในการระดมพลังของชุมชนในการพัฒนาชุมชนหรือการนำเอาพระบรมสารีริกธาตุที่อัญเชิญมาจากกรุใต้พระเจดีย์หรือสถูปโบราณที่พังทลายไปประดิษฐานในพระสถูปพระเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ตามรูปแบบสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมดั้งเดิมที่พบ นอกจากนี้ยังมีการนำเอารูปแบบโบราณสถาน สัญลักษณ์ลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของแหล่งโบราณคดีต่าง ๆ ไปดัดแปลงเป็นตราสัญลักษณ์เพื่อการประชาสัมพันธ์ เป็นต้น ซึ่งการสร้างผลงานศิลปะตามโครงการวิจัยนี้ก็ถือว่าจัดอยู่ในกลุ่มกิจกรรมนี้ กล่าวคือได้มีการสร้างผลงานศิลปะทั้งในรูปแบบของภาพ ๓ มิติ บนผนังชุมชน และประติมากรรมบนพื้นที่สาธารณะ ซึ่งถึงแม้ว่าจะเป็นผลงานศิลปะใหม่ที่สร้างขึ้นแต่เนื้อหาหรือคุณค่าที่นำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ก็ยังคงยึดเอาวิถีชีวิตที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนมานำเสนอ ตลอดจน บางแห่งก็ได้มีการนำศิลปะดั้งเดิมมานำเสนอในรูปแบบใหม่ อย่างเช่นที่จังหวัดพะเยาได้นำ ลายภาพปลาอุบ

ชิ้นส่วนเครื่องปั้นดินเผาโบราณ มาทำเป็นประติมากรรมปลาคู่ที่ตั้งชื่อว่าภูมิจักรวาล ซึ่งจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป เป็นต้น

๔.๑.๓ กิจกรรมหลักในการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะในชุมชน

นอกจากการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมดังกล่าวแล้ว ยังมีวิธีการสำคัญที่ได้พัฒนาขึ้นมาเพื่อใช้เป็นกรอบในการทำความเข้าใจ หรืออธิบายกระบวนการจัดการศิลปะเชิงสร้างสรรค์ หรือทรัพยากรวัฒนธรรม ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด วิธีการดังกล่าวเรียกว่า 3E-Model ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมที่สำคัญ ๓ ประการ คือ

(๑) **กระบวนการเรียนรู้และการให้การศึกษา (E1 = Education)** เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริงและการจัดการศึกษาที่เน้นการสื่อสารสองทางและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ในกลุ่มศิลปินที่สร้างงานศิลปะ นักวิชาการ นักจัดการ เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเพื่อการสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน ซึ่งเป็นแนวทางเดียวกันกับที่คณะผู้วิจัยตลอดจนกลุ่มศิลปินที่สร้างงานศิลปะให้กับชุมชนได้เข้าไปลงในพื้นที่ทำประชาคมกับชาวบ้าน เพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับอัตลักษณ์หรือสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ที่น่าภาคภูมิใจของชุมชน พร้อมทั้งใช้เวลาช่วงหนึ่งอยู่ร่วมกันกับคนในชุมชนเพื่อศึกษาวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ต่าง ๆ ของชุมชน รวมทั้งแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคนในชุมชนและเรื่องเกี่ยวกับผลงานศิลปะที่จะสร้างขึ้น นอกจากนี้ยังให้เด็กและเยาวชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้ในการสร้างสรรคงานศิลปะด้วย เป็นการฝึกปฏิบัติให้เด็กได้ทดลองทำจริง โดยมีศิลปินมืออาชีพเป็นที่เลี้ยงคอยให้คำแนะนำ เป็นต้น

(๒) **การสร้างสรรคและประดิษฐ์นวัตกรรมในการจัดการ (E2 = Engineering)** คือ การคิดค้นรูปแบบวิธีและเทคนิควิธีต่าง ๆ ที่เหมาะสมใหม่ ๆ ในการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชน รวมไปถึงการสร้างเงื่อนไขกฎเกณฑ์ ตลอดจนถึงข้อตกลงต่าง ๆ ในชุมชน เป็นต้น เพื่อใช้ในการจัดการศิลปะหรือทรัพยากรทางวัฒนธรรมให้เกิดประโยชน์ที่ยั่งยืนแก่ชุมชนทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติตลอดไปถึงระดับนานาชาติ

(๓) **การบังคับใช้กฎระเบียบ (E3 = Enforcement)** คือการนำเอาเงื่อนไขกฎเกณฑ์ ข้อบัญญัติและกฎหมายที่ชุมชนหรือสังคมกำหนดขึ้น มาบังคับใช้เพื่อคุ้มครองป้องกันและอำนวยความสะดวกทรัพยากรวัฒนธรรมให้เป็นไปอย่างราบรื่น หรือไม่ถูกละเมิดให้เสื่อมค่าหรือเสื่อมสภาพไปด้วยเหตุต่าง ๆ ซึ่งในประเด็นนี้ในส่วนของชุมชนที่คณะผู้วิจัย ได้เข้าไปศึกษาในครั้งนี้ อาจเป็นเรื่องของข้อตกลงที่คนในชุมชนเห็นร่วมกันที่จะดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการอนุรักษ์ส่งเสริมการสร้างสรรคงานศิลปะในชุมชน

การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม โดยเฉพาะการบริหารจัดการงานศิลปะภายใต้กรอบปฏิบัติ 3E-Model อาศัยหลักการและวิธีการของการพัฒนาชุมชนที่เน้นเป้าหมายของการจัดการ

เพื่อให้ผู้คนที่เกี่ยวข้องในกระบวนการจัดการและพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเองสามารถพึ่งพาตนเองได้ คิดหาหนทางแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง มีความสุขกับการจัดการทรัพยากรนั้น และสามารถเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างรู้เท่าทัน ไม่ตกเป็นเหยื่อของกระแสสังคมหรือสถานการณ์ที่ผู้อื่นสร้างขึ้นเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว

3E-Model ในการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา ทั้ง ๘ จังหวัดที่คณะผู้วิจัยได้เข้าไปทำการศึกษา อาจพอสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑ แสดง 3E-Model ในการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชน

3E-Model ในการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชน	
(๑) กระบวนการเรียนรู้และการให้การศึกษา (E1 = Education)	ลงพื้นที่ทำประชาคมกับชาวบ้าน สัมภาษณ์แกนนำและปราชญ์ชุมชน เพื่อรวบรวมความรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์หรือสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ที่น่าภาคภูมิใจของชุมชน พร้อมทั้งใช้เวลาช่วงหนึ่งอยู่ร่วมกันกับคนในชุมชนเพื่อศึกษาวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ต่าง ๆ ของชุมชนก่อนที่จะถ่ายทอดเรื่องราว และอารมณ์ความรู้สึกออกมาผ่านงานศิลปะ
(๒) การสร้างสรรค์และประดิษฐ์นวัตกรรมในการจัดการ (E2 = Engineering)	สร้างสรรค์งานศิลปะในรูปแบบที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนไม่ว่าจะเป็นภาพจิตรกรรมบนผนังเสาธรรณะของชุมชน ลวดลายบนเหล็กค้ำโพธิ์ รวมทั้งประติมากรรมโดยคำนึงถึงเนื้อหาที่เป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชน พร้อมทั้งให้คนในชุมชน เด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการ เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกรักท้องถิ่น ให้เด็กได้เรียนรู้งานศิลปะควบคู่ไปกับการส่งเสริมอนุรักษ์งานศิลปะที่ทรงคุณค่าของชุมชนให้คงอยู่ต่อไป
(๓) การบังคับใช้กฎระเบียบ (E3 = Enforcement)	มีการแบ่งบทบาทหน้าที่กันในการดำเนินการ ทั้งในส่วนของทีมงานศิลป์ ผู้นำชุมชน รวมทั้งคนในชุมชน มีการทำข้อตกลงในการช่วยกันดูแลรักษางานศิลปะที่สร้างขึ้น พร้อมทั้งปรึกษาหารือกันในการหาแนวทางพัฒนาขยายผลไปสู่การพัฒนาชุมชนในด้านอื่น ๆ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวและการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนเป็นลำดับต่อไป

๔.๑.๔ ลักษณะทางกายภาพและพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรมของชุมชนกรณีศึกษา

จากการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกชุมชนเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อรวบรวมข้อมูลทั้งในเชิงกายภาพและทางสังคมวัฒนธรรมของพื้นที่ ๘ แห่ง ใน ๘ จังหวัดล้านนา โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ผู้นำชุมชน และการจัดสนทนากลุ่ม (focus group) แกนนำของชุมชน ตลอดจนลงพื้นที่จริงเพื่อสังเกตและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ ในการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาวัดและชุมชนโดยเฉพาะในด้านการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลป์ในกลุ่มจังหวัดล้านนา พบว่า ชุมชนแต่ละพื้นที่มีเอกลักษณ์ พื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรม และศักยภาพที่แตกต่างกันไป มองในแง่หนึ่งก็ถือเป็นเรื่องดีที่จะได้ศึกษาเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างว่าการสร้างพื้นที่ทางศิลปะของแต่ละพื้นที่ซึ่งมีพื้นฐานที่แตกต่างกัน จะให้ผลลัพธ์ที่ต่างกันอย่างไรบ้าง เป็นต้น ในหัวข้อนี้จะได้นำเสนอข้อมูลพื้นฐานของแต่ละชุมชน โดยเรียงไปในแต่ละจังหวัด โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ส่งเสริมศิลปะในชุมชน และศักยภาพของชุมชนในด้านการจัดการท่องเที่ยว เป็นต้น ก่อนที่จะได้กล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับการสร้างพื้นที่ศิลปะในแต่ละชุมชนในหัวข้อที่ ๔.๒ ต่อไป

(๑) ชุมชนบ้านเหล่าพัฒนา อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

ในด้านประวัติศาสตร์และประชากร ชุมชนบ้านเหล่าพัฒนา เป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีการตั้งถิ่นฐานมานานกว่า ๑๕๘ ปี เดิมเป็นส่วนหนึ่งของบ้านโป่ง หรือ “บ้านโป่งหนองขวาง” ตามประวัติหมู่บ้านเล่ากันว่ากลุ่มคนที่มาก่อตั้งหมู่บ้านในรุ่นแรกนั้นได้อพยพมาจากจังหวัดเชียงใหม่ ประมาณปี พ.ศ. ๒๓๙๘ ประมาณ ๒๐ หลังคา เริ่มแรกมีผู้ปกครองชื่อพระยาใจ เป็นหัวหน้าหมู่บ้านในสมัยนั้น คนในชุมชนประกอบอาชีพทำนา และทำไร่ ผู้คนทั้งหมดเป็นเชื้อสายไทยใหญ่ (ไตเงี้ยว) คนในชุมชนอาศัยอยู่ร่วมกันแบบเครือญาติ พี่พาทอาศัยกันจนกระทั่งต่อมาเริ่มมีครอบครัวอื่น ๆ เข้ามาตั้งถิ่นฐานเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนถึง พ.ศ. ๒๕๔๘ และต่อมานายสำราญ แสนหลวงได้เป็นผู้ใหญ่บ้าน ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๙ จนถึงปัจจุบันปัจจุบันบ้านเหล่าพัฒนามีจำนวนประชากรทั้งหมดประมาณ ๒๕๐ คน และ ๘๐ ครัวเรือนซึ่งในด้านชาติพันธุ์และภาษา ชาวบ้านเหล่าพัฒนาเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ของตนว่า “เงี้ยว” หรือที่คนล้านนาทั่วไปเรียกว่า “ไทยใหญ่” สื่อสารกันด้วยภาษาท้องถิ่น คือ ภาษาเงี้ยว การสนทนาสำเนียงจะคล้าย ๆ ภาษาไทยใหญ่ของประเทศพม่า ผสมผสานกับสำเนียงไทยเขินล้านนา

แผนภาพที่ ๔.๑ แสดงพื้นที่ชุมชนบ้านเหล่าพัฒนา อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

ในทางกายภาพ ชุมชนบ้านเหล่าพัฒนามีพื้นที่ประมาณ ๑,๘๐๐ ไร่ ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงรายไปทางทิศตะวันตก (ประมาณ ๙ กิโลเมตร) ทิศเหนือ จรดกับหมู่บ้านห้วยฝาย หมู่ที่ ๘ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย ทิศใต้ จรดกับ หมู่บ้านศรีดอนเรือง หมู่ ๑๔ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย ทิศตะวันออก จรดกับ หมู่บ้านโป่ง หมู่ที่ ๑๐ และบ้านสันกลางหมู่ ๑๓ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวยและทิศตะวันตก จรดกับหมู่บ้านห้วยมะแกง หมู่ที่ ๒๐ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย ลักษณะภูมิประเทศพื้นที่ของชุมชนบางส่วนเป็นภูเขา และติดกับพื้นที่ป่าต้นน้ำ และบางส่วนเป็นพื้นที่ราบ พื้นที่ส่วนใหญ่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติมีป่าเบญจพรรณ หรือป่าดงดิบที่อุดมไปด้วยพันธุ์ไม้ และพืชสมุนไพรจำนวนมาก เช่น ไม้ประดู่ ไม้ซาง ไม้กอก ไม้ฮัก กล้วยป่า เป็นต้น มีแม่น้ำแม่ตาซางเป็นแม่น้ำสายสำคัญไหลผ่านชุมชน

นอกจากจะมีทรัพยากรป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์แล้วบ้านเหล่าพัฒนายังมีบ่อน้ำร้อนธรรมชาติ ที่ชุมชนเรียกว่า “โป่งน้ำร้อนสามสี” และที่สำคัญยังมีทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นคือ แหล่งโบราณคดีตอยเวียง แหล่งโบราณคดีตอยวง พิพิธภัณฑสถานชุมชนซึ่งรวบรวมโบราณวัตถุสมัยก่อนประวัติศาสตร์ไว้ในชุมชน

ชุมชนบ้านเหล่าพัฒนามีการจัดงานประเพณีตลอดทั้งปีตามประเพณีไทย เช่น ประเพณีสงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา และประเพณีพื้นบ้านของล้านนา ซึ่งเป็นประเพณีที่สำคัญและมีอิทธิพลเกี่ยวกับการดำรงชีวิตของคนในชุมชน เช่น ประเพณีตานข้าวใหม่ ในช่วงเดือนมกราคม ประเพณีตานกล้วยสลากหลังออกพรรษา และประเพณีปอยหลวงตามวาระโอกาสที่มีการเฉลิมฉลองสิ่งปลูกสร้างสำคัญภายในวัด นอกจากนี้ยังมีประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน คือ

“ประเพณีบวงสรวงดอยเวียง” จะจัดขึ้นในช่วงเดือนเมษายนของทุกปี เนื่องจากชาวบ้านมีความเชื่อว่า ดอยเวียงเป็นของคู่บ้านคู่เมือง จึงต้องบวงสรวงเพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่หมู่บ้านและคนในชุมชน

มองในแง่ของศักยภาพของชุมชน และทุนทางสังคมวัฒนธรรมของชุมชนบ้านเหล่าพัฒนา กล่าวได้ว่าเป็นชุมชนที่มีทรัพยากรที่มีคุณค่าหลายอย่างในการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว หรือแหล่งเรียนรู้ที่น่าสนใจ ซึ่งสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาศึกษา เยี่ยมชม ตลอดจนมาพักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนบ้านเหล่าพัฒนามีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอย่างน้อยถึง ๔ ประเภทด้วยกัน กล่าวคือ แหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปะและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๒ แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในชุมชนบ้านเหล่าพัฒนา

แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในชุมชนบ้านเหล่าพัฒนา ต.ป่าแดด อ.แม่สรวย จ.เชียงราย	
๑. แหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดี	แหล่งโบราณคดีดอยเวียงดอยวง และพิพิธภัณฑสถานชุมชนดอยเวียงดอยวง
๒. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ	บ่อน้ำร้อนสามสี และออนเซนสโตน์บ้านทุ่งมีบริการพอกหน้าพอกตัวด้วยโคลนออนเซน เป็นต้น
๓. แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปะ	ภาพวาด๓ มิติ บนพื้นที่สาธารณะ เกี่ยวกับอารยธรรมก่อนประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตชุมชนและที่เพิ่มเติมจากเดิมก็คือ ประติมากรรม “ข้าวเป็นเจ้า” ซึ่งเป็นผลงานศิลปะที่สร้างขึ้นใหม่ตามโครงการวิจัยนี้
๔. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	วิถีชีวิตชุมชนไทเงี้ยวและวิถีชีวิตชุมชนเกษตรกรรมแบบล้านนาของชาวบ้านเหล่าพัฒนา เช่นการทำเกษตรกรรม การทำผ้าทอไทเงี้ยว “ลายหนองขวาง” และการผลิตสินค้าจากภูมิปัญญาของคนในชุมชน เช่นไข่เค็มหมักโคลนออนเซนน้ำมันงาแบบไทเงี้ยว การทำหาลามไก่ไทเงี้ยว เป็นต้น

แหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดี ที่สำคัญของบ้านเหล่าพัฒนา คือแหล่งโบราณคดีดอยเวียง ดอยวง กล่าวได้ว่าเป็นแหล่งศึกษาทางโบราณคดีที่สำคัญในระดับโลกอีกที่หนึ่งซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านเหล่าพัฒนาแห่งนี้ เพราะเป็นหลักฐานทางโบราณคดีที่จะช่วยอธิบายวิถีชีวิตของมนุษย์ในอดีตเชื่อมโยงไปถึงวิวัฒนาการของมนุษย์ตามความสนใจของโบราณคดีนอกจากนั้นยังถือเป็นจุดเด่นที่

สำคัญอย่างหนึ่งของชุมชนบ้านเหล่าพัฒนาที่มีแนวโน้มที่จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สนใจเรียนรู้ให้เข้ามาเที่ยวในชุมชน

นับตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๕๓ หลังจาก พบว่า มีชาวบ้านที่เข้าไปขุดหาของป่า พบเครื่องมือหินขัดโบราณ ก็ได้มีการทำพิธีบวงสรวงและเริ่มทำการขุดค้นในเดือนตุลาคม ๒๕๕๓ มีการแจ้งเจ้าหน้าที่จากกรมศิลปากรเข้ามาพิสูจน์ โดยการนำของพระสุธีรัตนบัณฑิต ผศ.,ดร ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ ศาสตราจารย์สายันต์ ไพเราะญจิติร์ ผู้เชี่ยวชาญจากคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร และภาควิชาการพัฒนชุมชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พร้อมทั้งนักศึกษา และประชาชน ร่วมกันสำรวจขุดค้น จึงทำให้ทราบว่า ดอยเวียง ดอยวง เป็นแหล่งโบราณคดีในยุคหินใหม่ (Neolithic หรือ New Stone Age) ซึ่งมีอายุอยู่ในช่วงประมาณ ๕,๐๐๐ - ๓,๐๐๐ปี ก่อนประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นยุคที่มนุษย์เปลี่ยนวิถีชีวิตจากที่เคยเก็บของป่าล่าสัตว์ เร่ร่อนติดตามฝูงสัตว์และอาศัยอยู่ตามถ้ำ (ยุคหินเก่า-หินกลาง) มาสร้างที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง และผลิตอาหาร โดยการทำเกษตรกรรมหรือปลูกพืชได้เองเป็น มีเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำด้วยหิน รู้จักการขัดเกลาให้หินแหลมคมเพื่อให้ใช้งานได้ดีขึ้น ที่เรียกว่า เครื่องมือหินขัด รวมทั้งเริ่มรู้จักวิธีการทำเครื่องปั้นดินเผาขึ้นใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นต้น ดังจะเห็นได้จากหลักฐานทางโบราณคดีที่ได้มีการรวบรวมไว้ที่พิพิธภัณฑ์ชุมชนดอยเวียงดอยวง ของชุมชนบ้านเหล่าพัฒนา นอกจากนั้น ที่ดอยเวียงดอยวงยังพบสุสานฝังศพหรือเก็บกระดูก โดยสร้างเป็นหลุมดินเผาลักษณะเหมือนไหหินที่มีการเผาดินทรายด้วยความร้อนไม่ต่ำกว่า ๑,๒๐๐ องศาเซลเซียส ซึ่งเรื่องนี้น่าแปลกใจของคนในวงการ เพราะเป็นครั้งแรกที่ค้นพบในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่มีการนำศพหรือกระดูกไปบรรจุบนดอยสูง^๒ ดังนั้น ดอยเวียงดอยวงจึงเป็นสถานที่สำคัญที่ส่วนท้องถิ่น ชุมชนบ้านเหล่าพัฒนา และกรมศิลปากร รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะต้องร่วมมือกันดำเนินการเพื่อการบูรณะและอนุรักษ์ต่อไป

แหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดี ที่เกี่ยวเนื่องกับโบราณสถานดอยเวียง ดอยวง อีกแห่งหนึ่งก็คือพิพิธภัณฑ์ชุมชน ดอยเวียง ดอยวงคือแหล่งรวบรวมโบราณวัตถุที่ขุดค้นพบในบริเวณดอยเวียง ดอยวง มาจัดแสดงไว้ในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ชุมชน ให้ผู้ที่สนใจและคนรุ่นหลังได้ศึกษา โดยการจัดการของคนในชุมชน^๓ เป็นอีกแห่งหนึ่งซึ่งเป็นจุดเด่นของชุมชนบ้านเหล่าพัฒนาที่ถือเป็นอีกหนึ่งแห่งที่มีความเป็นไปได้สูงที่จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี หากมีการจัดทำฐานข้อมูล

^๒ ตะลึงพบทุ่งไหหินที่เชียงราย <https://forums.chiangraifocus.com/?topic=๖๒๔๓๖.๐;wap๒>
(ค้นคว้าเมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๓)

^๓ พิพิธภัณฑ์ชุมชนดอยเวียง-ดอยวง <https://db.sac.or.th/museum/museum-detail/๑๒๕๕>
(ค้นคว้าเมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๓)

ความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่ผู้เยี่ยมชม พร้อมทั้งการพัฒนาการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ล่าสุดทางชุมชนได้เปิดเพจในเฟซบุ๊กสำหรับประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์ของชุมชนด้วย^๔

แผนภาพที่ ๔.๒ แสดงภาพศิลปะ ๓ มิติ ประวัติศาสตร์ของชุมชนบ้านเหล่าพัฒนา

แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปะ ในชุมชนบ้านเหล่าพัฒนาที่น่าสนใจ ได้แก่ จุดถ่ายภาพวาด ๓ มิติเรื่องราววิถีชีวิตและประวัติศาสตร์ของชุมชนบ้านเหล่าพัฒนารวมทั้งภาพวาด ๓ มิติเกี่ยวกับอารยธรรมก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นผลงานจากกิจกรรมวาดภาพเหมือนหมู่บ้านไทเงี้ยว ในการพัฒนาศิลปะเชิงพุทธ ส่ววิถีชุมชนบนพื้นที่สาธารณะ แบบ ๓ มิติ เป็นโครงการพัฒนาศิลปะเชิงพุทธ ส่ววิถีชุมชน บนผนังสาธารณะโครงการป้ายสี แต่มีพื้น ปันจินตนาการ ส่งเสริมกิจกรรมด้านศิลปะ นำโดยกลุ่มศิลปินจิตอาสา และเยาวชนในชุมชน ที่ได้ร่วมแรงร่วมใจวาดภาพฝาผนัง ผสมผสานเรื่องราวในวิถีชุมชนไทเงี้ยว สะท้อนวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของชุมชน ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ที่สำคัญของชุมชนบ้านเหล่าพัฒนา ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีอีกประการหนึ่งก็คือ “บ่อน้ำร้อนสามสี” ออนเซน สไตส์บ้านทุ่งมีลักษณะเป็นโป่งน้ำร้อน (น้ำพุร้อน) ซึ่งคนในชุมชนเล่าว่าโป่งน้ำร้อนแห่งนี้มีมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษลักษณะพื้นที่ของโป่งน้ำร้อนเป็นพื้นที่แอ่งขนาดใหญ่ครอบคลุมพื้นที่เป็นแนวยาวบริเวณทุ่งนา ลักษณะน้ำร้อนในบ่อตอนเช้าจะมีสีขุ่น กลางวันจะเปลี่ยนเป็นสีครามๆ ม่วงๆ และตอนเย็นจะกลายเป็นสีใส เป็นเหตุให้คนในชุมชนเรียกบ่อน้ำร้อนแห่งนี้ว่า “บ่อน้ำร้อนสามสี” ซึ่งน้ำในบ่อมีอุณหภูมิประมาณ ๖๐ - ๗๐ องศา ซึ่งคนในชุมชนรวมทั้งชุมชนใกล้เคียงส่วนใหญ่จะหาโอกาสแวะเวียนเข้ามาอาบกัน เพราะเชื่อกันว่าน้ำร้อนจากโป่งน้ำร้อนสามารถใช้รักษาอาการโรคผิวหนังกลากเกลื้อน เป็นต้นได้นอกจากนั้นเล่ากันกันว่าการมีโป่งน้ำร้อนกลางทุ่งนา ทำให้ข้าวในนาที่ปลูกบริเวณนี้มักจะงอกงามเหลืองอร่ามโตไวสามารถเก็บเกี่ยว

^๔เฟซบุ๊ก พิพิธภัณฑ์ชุมชน ดอยเวียง-ดอยวาง www.facebook.com/profile.php?id=๑๐๐๐๐๓๙๙๘๖๕๗๑๓๓ (ค้นคว้าเมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๓)

ได้ก่อนที่อื่น ๆ กล่าวคือ ใช้เวลาเพียง ๓ เดือนก็เก็บเกี่ยวได้ จากปกติการปลูกข้าวทำนาแต่ละครั้ง ใช้เวลาประมาณ ๔ เดือน

แผนภาพที่ ๔.๓ การสนทนากลุ่มย่อย คณะกรรมการบริหารจัดการบ่อน้ำร้อนสามสี ชุมชนบ้านเหล่าพัฒนา

ปัจจุบัน ทางชุมชนบ้านเหล่าพัฒนาได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการบ่อน้ำร้อนสามสีอย่างเป็นระบบมากขึ้น โดยมี ดาบตำรวจประกิจ อบอุ่น เป็นประธาน นายทวีชัย ขวัญเมือง เป็นรองประธาน นายรัฐพล สิริลัง เป็นเลขานุการ และ นางสาวภัทรานิษฐ์ จิตสุข เป็นเหรัญญิก เป็นต้น พร้อมคณะกรรมการบริหารอีกรวม ๑๐ คน^๕หลังจากที่ได้เริ่มดำเนินการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่ทยอยเข้ามาพักผ่อนตามวาระโอกาส มีแผนที่จะพัฒนาให้เป็นศูนย์เรียนรู้ในเรื่องน้ำพุร้อนธรรมชาติ และมีแนวคิดที่จะกันรั้วล้อมแบบบ้านทุ่งให้สวยงาม เพื่อจัดพื้นที่ให้เป็นสัดส่วน ขณะที่ก่อนหน้านี้ได้มีการสร้างห้องอาบแบบออนเซนบ้านทุ่ง สำหรับผู้ต้องการความเป็นส่วนตัวเข้ามาใช้บริการ โดยคิดค่าบริการคนละ ๖๐ บาท โดยสามารถรองรับได้สูงสุด ๙ คนต่อห้อง มีทั้งหมด ๓ ห้อง และมีบริการผ้าถูงให้ ๑ ผืน ผ้าเช็ดตัว ๑ ผืน หมวกอาบน้ำ ๑ ใบ และน้ำดื่ม ๑ ขวด ลักษณะของอาคารอาบน้ำร้อนจะเป็นอาคารที่มีความโล่งโปร่ง มีแนวคิดในการออกแบบว่านักท่องเที่ยวสามารถแช่น้ำร้อนบำบัดร่างกายแล้ว ยังสามารถชื่นชมธรรมชาติที่องุ่นโดยรอบได้ด้วย

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ของชุมชนบ้านเหล่าพัฒนา ในที่นี้หมายถึง พื้นที่ของชุมชนซึ่งเป็นแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายอย่าง เช่นเทคนิคการถนอมอาหารการทำ“ไข่เค็มหมักโคลนออนเซน”เกิดจากการรื้อฟื้นวัฒนธรรมการถนอมอาหารจากบรรพบุรุษของชุมชนพัฒนาประยุกต์กับกรรมวิธีในปัจจุบัน จนสร้างกลุ่มอาชีพขนาดย่อมของชุมชนได้ โดยการใช้โคลนจากทุ่งนาบริเวณโป่งน้ำร้อน หรือบ่อน้ำร้อนสามสีมาถนอมอาหาร คือ การทำไข่เค็ม หรือ เค็มเรียกว่า “ไข่มัน” เพื่อสร้างรสชาติใหม่ให้แก่อาหาร ที่ไม่เค็มมากและไม่คาว ปัจจุบันได้มีการผลิตและจำหน่ายตามท้องตลาด พร้อมสาธิตกระบวนการทำไข่เค็มหมักโคลนออนเซน ให้แก่คณะศึกษาดูงานจากหลายๆ หน่วยงาน โดยวิทยากรเชิงปฏิบัติการของชุมชน

^๕สนทนากลุ่มย่อย (focus group) คณะกรรมการบริหารจัดการบ่อน้ำร้อนสามสี บ้านเหล่าพัฒนา ต.ป่าแดด อ.แม่สรวย จ.เชียงราย วันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๖๓

การตอกน้ำมันงา เป็นอีกหนึ่งภูมิปัญญาของชุมชนที่ได้อธิบายภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษของชุมชน มีการสร้างกลุ่มอาชีพขนาดย่อมของชุมชนในการผลิตและจำหน่ายน้ำมันงาขึ้น พร้อมทั้งมีการสาธิตกระบวนการตอกน้ำมันงาให้แก่คณะศึกษาดูงานจากหน่วยงานต่าง ๆ ด้วย เป็นการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เนื่องจากในอดีตคนในชุมชนจะมาช่วยกันผลิตน้ำมันงาแล้วแบ่งกันใช้ในชุมชน คุณสมบัติที่สำคัญของน้ำมันงา มีหลายประการเช่น ช่วยลดอาการของโรคไขข้ออักเสบ เนื่องจากน้ำมันงาประกอบด้วยวิตามินและแร่ธาตุหลายชนิด เช่น ทองแดง สังกะสี แมกนีเซียม เหล็ก และแคลเซียม โดยเฉพาะสังกะสี และทองแดงที่ช่วยในการผลิตเซลล์เม็ดเลือดแดง การไหลเวียนโลหิต และการเผาผลาญอาหาร นอกจากนี้ทองแดงยังมีคุณสมบัติในการต้านการอักเสบและช่วยลดอาการปวดข้ออักเสบของข้อต่อ และเสริมสร้างกระดูก เป็นต้น อีกด้วย

การทอผ้าไทเงี้ยว หรือผ้าแบบไทยใหญ่ ถือเป็นอีกหนึ่งจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนบ้านเหล่าพัฒนาโดยเฉพาะผ้าชิ้นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะและมีชื่อเสียงของชุมชน ก็คือ“ลายหนองขวาง”ซึ่งมีที่มาจากชื่อ “โป่งหนองขวาง” สีน้าเงินลายขวาง คุณสมบัติสำคัญของผ้าไทเงี้ยวกล่าวกันว่าเวลานุ่งแล้วจะไม่ร้อน ซึ่งในปัจจุบันถือได้ว่าเป็นอีกหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ และนำเสนอเสริมให้แพร่หลาย ทั้งนี้ชุมชนได้มีการสาธิตการทอผ้าไทเงี้ยวให้แก่คณะศึกษาดูงานจากหลาย ๆ หน่วยงานด้วยเช่นกัน

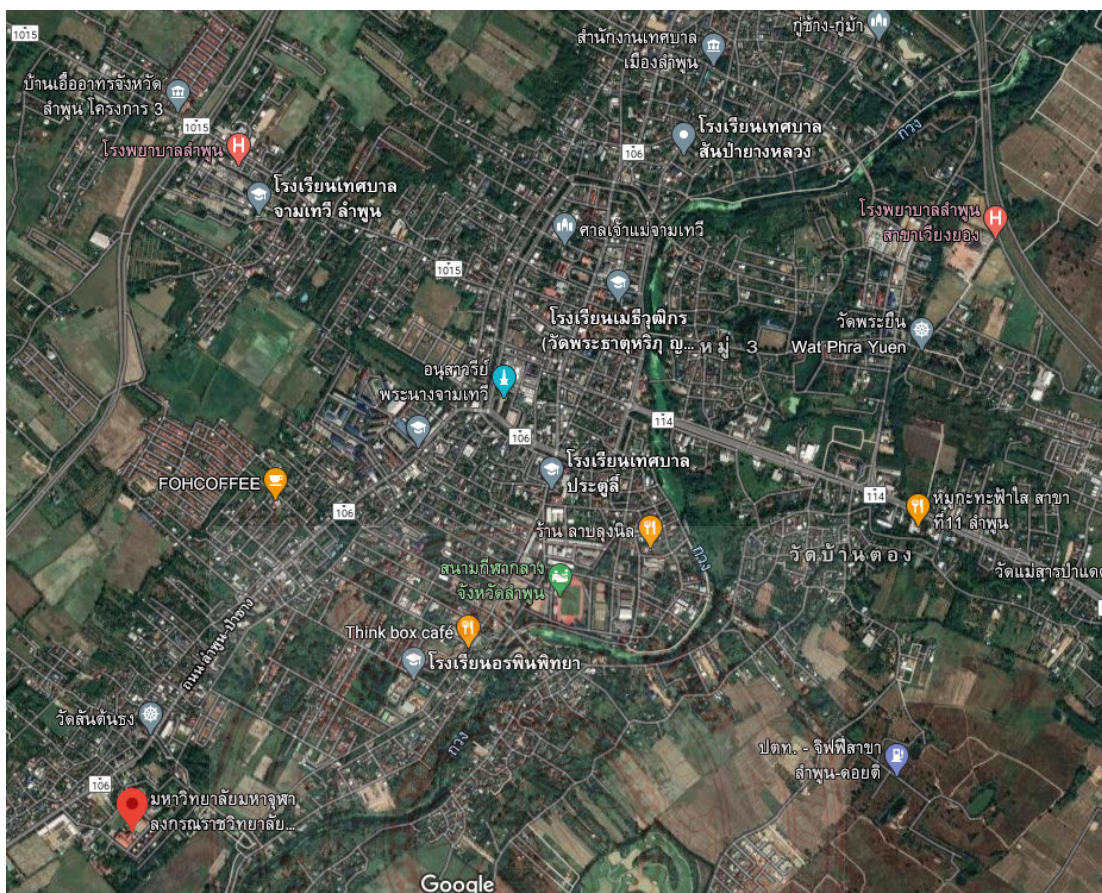
กล่าวโดยสรุป นอกจากบ้านเหล่าพัฒนา ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย จะมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจโดยตรงแล้ว กล่าวได้ว่า ยังมีบริบทโดยรอบที่เอื้อต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวพอสมควร เพราะโดยทำเลที่ตั้งของอำเภอแม่สรวย มีแหล่งท่องเที่ยวที่ขึ้นชื่อหลายแห่ง เช่น วัดแสงแก้วโพธิญาณ เขื่อนแม่สรวย ดอยยาวี ศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ไร่ชาวาวิ วัดพระธาตุจอมแจ้ง และวัดพระเจ้าทองทิพย์ เป็นต้น นอกจากนี้ โดยทำเลที่ตั้งซึ่งเป็นทางผ่านจากเชียงใหม่ไปเชียงราย จึงทำให้อำเภอแม่สรวยสามารถพัฒนาให้เป็นศูนย์รวมของการท่องเที่ยวได้ เพราะสะดวกในการเดินทาง ไม่ว่าจะจากเชียงรายไปเชียงใหม่ หรือจากเชียงใหม่ไปเชียงราย ก็สะดวกที่จะแวะเยี่ยมชมได้ ก่อนที่จะเดินทางไปเที่ยวพื้นที่อื่น ๆ ในเชียงรายหรือเชียงใหม่ต่อไป จึงกล่าวได้ว่าชุมชนบ้านเหล่าพัฒนาได้เปรียบทั้งในส่วนของทุนทางสังคมที่อุดมไปด้วยทรัพยากรทางวัฒนธรรม ทรัพยากรทางธรรมชาติ รวมทั้งมีบริบทที่เอื้อต่อการพัฒนาในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยว หากมีการเสริมเพิ่มเติมในเรื่องของการเพิ่มงานศิลปะเชิงสร้างสรรค์เข้าไปในชุมชน ประกอบกับการพัฒนาการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ย่อมมีความเป็นไปได้สูงที่บ้านเหล่าพัฒนาจะสามารถยกระดับเป็นจุดแลนด์มาร์คที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงรายได้

(๒) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ตั้งอยู่ในหมู่บ้านสันตันธง หมู่ที่ ๒ ตำบลต้นธง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เป็นหนึ่งในสองของสถาบันการศึกษาซึ่งคณะผู้วิจัยเลือกให้เป็นกรณีศึกษาในการวิจัยเรื่องนี้ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน เป็นมหาวิทยาลัยอยู่ในกำกับของรัฐ ได้ก่อตั้งและดำเนินการเปิดการเรียนการสอนขึ้นในปีพุทธศักราช ๒๕๔๐ โดยคณะสงฆ์ ข้าราชการ พ่อค้า ศรัทธาประชาชนชาวจังหวัดลำพูน ได้ร่วมกันก่อตั้งและผลักดัน โดยการนำของพระราชธีราภรณ์ เจ้าคณะจังหวัดลำพูน พระราชมหาเจติยาภิบาล เจ้าอาวาสวัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร และพระปิฎกคุณาภรณ์ ประธานพระปริยัตินิกายภาคเหนือ ในขณะนั้น ซึ่งพระสังฆาธิการทุกรูปทั่วทั้งจังหวัดลำพูน มีมติร่วมกันที่จะสละนิตยภัต จำนวนท่านละ ๑ เดือน เพื่อถวายสมทบเป็นกองทุนในการก่อตั้ง เพื่อยื่นเสนอขอจัดตั้งสถาบัน “มหาวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน” โดยใช้อาคารเรียนของโรงเรียนหอบริยัติ วัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร เป็นสถานที่ทำการเรียนการสอน เดิมมีชื่อว่า “มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ศูนย์การศึกษาวัดพระธาตุหริภุญชัย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ได้มีโอกาสศึกษาวิชาการทางธรรมที่ควบคู่กับทางโลก ให้มีความรู้คู่คุณธรรม

ต่อมาวันที่ ๒๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน” ตามราชกิจจานุเบกษาเล่ม ๑๑๕ ตอนพิเศษ ๑๐๐ ง จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๔๗ ได้ย้ายที่ตั้งจากวัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร มาตั้งอยู่ ณ ตำบลสันตันธงในปัจจุบัน โดยการสนับสนุนจากเจ้าดารารัตน์ ณ ลำพูน ทายาทอดีตเจ้าผู้ครองนครลำพูนได้ถวายที่ดินจำนวน ๒๐ ไร่^๖

^๖ประวัติความเป็นมาวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน http://lpn.mcu.ac.th/mculpn/?page_id=110
(ค้นคว้าเมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๓)

แผนภาพที่ ๔.๔ แสดงแผนที่ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ได้มีการขับเคลื่อนโครงการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยว โดยการเชื่อมโยงองค์ความรู้ด้านการจัดการเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ่านเครือข่ายกลุ่มจังหวัดลำพูน เช่น สถาบันผ้าทอและวัดพระธาตุทริภุญชัย เป็นต้น พร้อมทั้งเชื่อมโยงวิถีวัฒนธรรมของท้องถิ่นล้านนาจากวัดสู่ชุมชน จากชุมชนสู่พื้นที่สาธารณะเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ อันจะนำมาสู่การเปิดพื้นที่สาธารณะในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ พัฒนาสมรรถนะและกระบวนการเครือข่าย รวมทั้งการพัฒนานวัตกรรมการเสริมสร้างเครือข่าย การพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์โดยมีเป้าหมายหลัก คือการพัฒนาพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ลำพูนให้เป็นเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในจังหวัดลำพูนและเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์เพื่อเป็นการถ่ายทอดประเพณีวัฒนธรรมผ่านศิลปะเชิงสร้างสรรค์โดยได้จัดให้มีพื้นที่เกี่ยวกับการส่งเสริมศิลปะวัฒนธรรมหลายพื้นที่ด้วยกัน โดยได้จัดทำเส้นทางการศึกษาเรียนรู้และการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ ในบริเวณวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน เริ่มตั้งแต่การสร้างศูนย์เรียนรู้ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ ณ อาคารพระสังฆราช อาคารที่พักอาศัยสำหรับต้อนรับผู้มาเยือนที่มาจากต่างถิ่นให้สามารถมาพักที่นี้ได้รวมไปถึงมีศูนย์สาธิตการทอผ้าแบบพื้นเมือง สวนพฤกษศาสตร์อุโมงค์ดอกไม้สระน้ำสวนสาธารณะสถาบันโคมศูนย์เรียนรู้วิถีชีวิต ศูนย์ผ้าทอลำพูน และศูนย์ผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นต้น

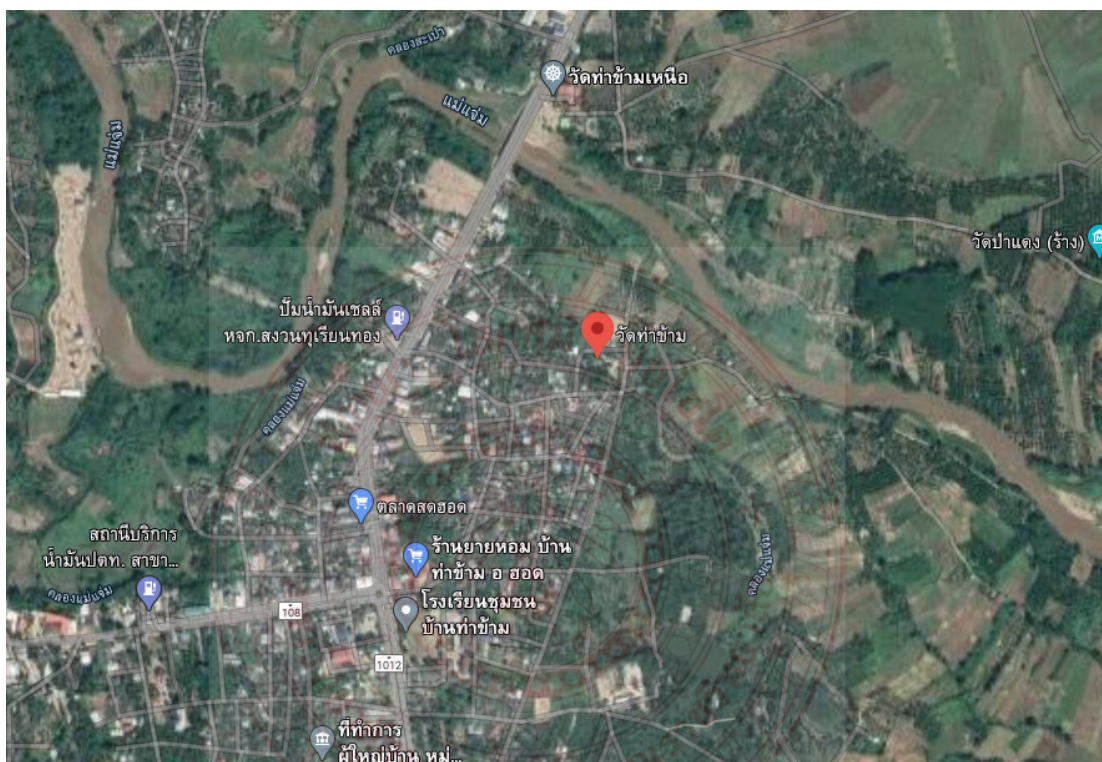

แผนภาพที่ ๔.๕ แสดงผังเส้นทางารเรียนรู้และการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

กล่าวได้ว่าวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน นอกจากจะพัฒนาในเรื่องเกี่ยวกับวิชาการทั่วไป โดยเฉพาะในด้านพระพุทธศาสนาแล้ว ยังมีการเตรียมความพร้อมที่จะพัฒนางานด้านศิลปะและวัฒนธรรมอีกด้วย ประกอบกับบริบททางสังคมวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยก็มีความใกล้ชิดกับแหล่งวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญของเมืองลำพูน กล่าวคือเป็นสถาบันการศึกษาที่มีจุดเริ่มต้นมาจากวัดพระธาตุหริภุญชัย ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนลำพูน และยังเป็นศูนย์รวมศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญของเมืองลำพูน ทั้งในด้านจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และประเพณีวิถีชีวิตต่าง ๆ เป็นต้น โดยโครงสร้างของการบริหารจัดการก็มีพื้นฐานมาจากการสนับสนุนของคณะสงฆ์จังหวัดลำพูน ที่มองเห็นความสำคัญของการศึกษา ศิลปะและวัฒนธรรม นอกจากนั้นยังได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในจังหวัดลำพูน ทั้งส่วนราชการ ท้องถิ่น เอกชน และชุมชน ในการขับเคลื่อนงานด้านศิลปะและวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัย

(๓) ชุมชนบ้านท่าข้ามใต้ ตำบลหางดง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

บ้านท่าข้าม หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า บ้านท่าข้ามใต้ หมู่ ๒ ตำบลหางดง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ตั้งอยู่บนถนนสายเชียงใหม่-ฮอด สามารถเดินทางผ่านไปอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน และอำเภอแม่แจ่มได้ ภูมิประเทศอยู่ในเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่แจ่มปัจจุบันมีประชากรประมาณ ๑๒๕๙ คน ๗๘๗ ครัวเรือน

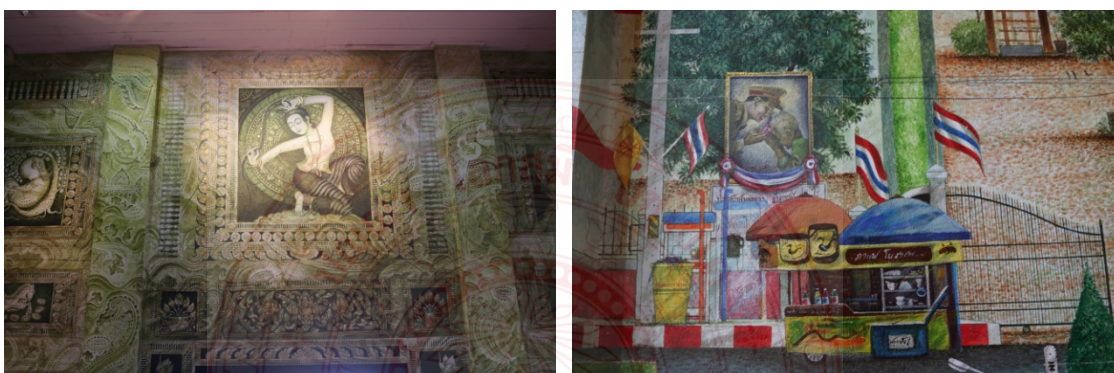

แผนภาพที่ ๔.๖ แสดงแผนที่วัดท่าข้าม ตำบลหางดง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

ชุมชนบ้านท่าข้าม มีแหล่งศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญอยู่ ณ วัดท่าข้ามซึ่งชื่อวัดท่าข้ามนี้ ในเชียงใหม่ เท่าที่รวบรวมข้อมูลมาได้ มี ๓ แห่ง แห่งแรกอยู่ในเขตอำเภอหางดง แห่งที่สองอยู่ที่อำเภอจอมทอง เรียกว่า “วัดท่าข้ามเหนือ” ตั้งอยู่บนถนนฮอด - เชียงใหม่ และ แห่งสุดท้ายอยู่ที่อำเภอฮอดเรียกว่า “วัดท่าข้ามใต้” หรือ “วัดท่าข้ามชัยชนะ” ซึ่งเป็นชุมชนกรณีศึกษาในการวิจัยในครั้งนี้ ตั้งอยู่ในบ้านท่าข้ามใต้ ใจกลางเมืองฮอด บริเวณวงเวียนหน้าตลาดสดเมืองฮอด วัดท่าข้ามเหนือและวัดท่าข้ามใต้ตั้งอยู่คนละฝั่งน้ำมีน้ำแม่แจ่มกั้นกลางระหว่างกันกล่าวเฉพาะวัดท่าข้ามใต้เดิมชื่อวัดชัยชนะ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของเมืองเชียงใหม่ ระยะทางไกลออกไปประมาณ ๘๘ กิโลเมตร เป็นวัดเก่าแก่

แห่งหนึ่งในอำเภอฮอด มีอายุไม่ต่ำกว่า ๒๐๐ ปี ที่รอดพ้นน้ำท่วมจากการสร้างเขื่อนภูมิพล ในขณะที่วัดอื่น ๆ ในเขตอำเภอฮอดถูกน้ำท่วมถึงนับร้อยวัดจมไปกับน้ำเขื่อน^๗

ในพระอุโบสถวัดท่าข้าม มีภาพจิตรกรรม ที่งดงามทรงคุณค่า ผลงานของอาจารย์มานิตย์ (ตุ๋) โกวฤทธิ์ มหาบัณฑิต ปริญญาโทคณะจิตรกรรมและประติมากรรมภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ซึ่งได้สร้างผลงานไว้ที่วัดโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะตอบแทนคุณมารดาและบ้านเกิดของตน จึงได้รวบรวมทีมงานศิลปินที่เป็นมิตรสหายและลูกศิษย์ที่มีจิตอาสาให้มาร่วมสร้างผลงานวาดภาพจิตรกรรมไว้ในผนังอุโบสถของวัดท่าข้ามได้ โดยได้รับความสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย และ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แผนภาพที่ ๔.๗ แสดงภาพศิลปะภายในอุโบสถของวัดท่าข้าม

เนื้อหาของภาพจิตรกรรมมีรายละเอียดที่ค่อนข้างหลากหลายเนื่องจากสร้างสรรค์ขึ้นมาจากฝีมือของศิลปินจิตอาสาหลายคน ส่วนหนึ่งเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังที่เล่าถึงประเพณี วิถีชีวิต ในรอบปีของคนล้านนา มีการเล่าเรื่องราวด้วยภาพทั้งแบบกลางวันและกลางคืน ในตอนกลางวันแสดงภาพกระต่ายเป็นสัญลักษณ์ ในตอนกลางคืนแสดงภาพหงส์เป็นสัญลักษณ์ เป็นต้นเพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในปัจจุบันนอกจากนั้นยังมีภาพไตรภูมิพระร่วงด้านหลังของพระประธาน ภาพดอกบัวบาน ภาพเทวดา องค์ประกอบสิ่งแวดล้อมธรรมชาติผสมผสานบ้านเรือนอาคารร้านค้าของคนยุคปัจจุบัน มีภาพที่แสดงถึงความรักนิรันดร์ของยายคำกับตาแปะ ที่ใช้ชีวิตร่วมกันจนแก่และสิ้นลมหายใจในเวลาไล่เลี่ยกัน รวมทั้งภาพพระบรมฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ แทรกเข้าไปตามจุดต่าง ๆ อีกหลายภาพ เป็นต้น กล่าวได้ว่าเป็นจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถที่เล่าเรื่องราวต่าง ๆ ไว้มากมายไม่ซ้ำกับที่อื่น ๆ ซึ่งนักท่องเที่ยวที่สนใจในงานศิลปะสามารถมาเยี่ยมชมและเรียนรู้ได้ ถึงแม้ว่าจะเป็นงานที่เพิ่งสร้างขึ้นใหม่ได้ไม่นาน แต่ก็ถือได้ว่าเป็นการบันทึกเรื่องราววิถีชีวิตของคนในยุคปัจจุบันให้คนรุ่นหลังได้ศึกษากันไป

^๗https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=2730000233728164&id=2105419136186280 (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๓)

แผนภาพที่ ๔.๘ แสดงภาพศิลปะภายในโบสถ์ของวัดท่าข้าม, คณะทีมวิจัยและประชาชนชุมชนบ้านท่าข้าม

อีกหนึ่งผลงานศิลปะที่โดดเด่นในชุมชนวัดท่าข้ามก็คือศิลปกรรมกระจกสะท้อนวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นบนผนังวิหารตามโครงการวิจัยเรื่อง “การสร้างสรรค์ศิลปกรรมกระจก เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมมรดกชุมชนท้องถิ่น” ที่ได้รับการสนับสนุนทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๕ สืบเนื่องมาจากการที่ชุมชนต้องการจะบูรณะวิหารให้สวยงามด้วยงานศิลปะ เป็นการบันทึกภาพประเพณีวัฒนธรรมในท้องถิ่นด้วยศิลปกรรมกระจก โดยใช้เทคนิคการประดับกระจกสี ตัดเป็นตัวภาพแบบอุดมคติเช่นเดียวกับภาพจิตรกรรมไทยประเพณี มีการคิดค้นพัฒนาเทคนิค วิธีการตัดและติดกระจกรูปแบบใหม่ จนเกิดเป็นงานที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะ^๘ ผลงานของศิลปิน อาจารย์อุดม หวานจริง และ อาจารย์อัศวินีย์ หวานจริง จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และกลุ่มนักศึกษาอาสาสมัคร ที่เริ่มขึ้นในช่วงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ เป็นการประดับตกแต่งโดยใช้กระจกกร๊อบ ผสมผสานกับความเป็นพุทธศิลป์ นอกจากนั้นตรงผนังด้านหลังพระวิหารยังได้มีการทำภาพศิลปะจากกระจกเป็นพระบรมฉายาลักษณ์ของรัชกาลที่ ๙ คู่กับพระบรมราชินีนาถพร้อมทั้งภาพเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น นับได้ว่าเป็นผลงานศิลปะที่ทำจากกระจกทั้งดงามและหาดูไม่กี่แห่งในประเทศไทย

^๘อัศวินีย์ หวานจริง. ศิลปกรรมกระจกสะท้อนวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นบนผนังวิหารวัดท่าข้าม (ชัยชนะ) อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่. วารสารวิจัยศิลปปีที ๙ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๑ <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/fineartsJournal/article/view/100516/118019> (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๓).

แผนภาพที่ ๔.๙ แสดงศิลปกรรมกระจกสะท้อนวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นบนผนังวิหารวัดท่าข้าม

นอกจากนั้น ชุมชนบ้านท่าข้ามยังมีแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งที่น่าสนใจในพื้นที่ใกล้เคียง ทั้งที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ตลอดจนสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ เช่นสวนสนบ่อแก้ว ผาสิงห์เหลี่ยม อุทยานแห่งชาติแม่โท อุทยานแห่งชาติออบหลวงสวนรุกขชาติไม้เมืองหนาว ผาวิงชันน้ำตกแม่บัวคำวัดพระเจ้าโทะ และ นอกจากนั้นยังมีโบราณสถานที่มีมานานแล้ว ตั้งแต่เมื่อครั้งสมัยของพระนางจามเทวี

เพ็ญสุภา สุขคตะ^๙ได้อธิบายผลการศึกษาจากการลงพื้นที่สำรวจเวียงฮอดหลายครั้ง ว่าเมืองฮอดมีโบราณสถานจำนวนมากค่อนข้างหนาแน่น แต่อยู่ในสภาพถูกขุดค้ำยกระจุยกระจาย เนื่องจากเวียงฮอดได้ร้างไปในช่วงหนึ่งสมัยที่พม่าปกครองเชียงใหม่มีโบราณสถานที่น่าสนใจตั้งอยู่กลางทุ่งนา มองเห็นเป็นกลุ่มเจดีย์นับ ๓๐ องค์ ที่ถูกทิ้งร้างบริเวณรอบเจดีย์แต่ละองค์มักตั้งโดด ๆ ไม่มีวิหารหรือเสนาสนะที่จะมีองค์ประกอบเป็นวัดได้เลย คล้ายลักษณะของ “ทุ่งเจดีย์” ครั้งหนึ่งเคยจมอยู่ในใต้น้ำระหว่างปี ๒๕๐๕ - ๒๕๑๘ หลังจากการสร้างเขื่อนภูมิพล จนกระทั่ง น้ำหลังเขื่อนภูมิพลแห้งไปทำให้สามารถมองเห็นโบราณสถานได้ชัดเจน ซึ่งจากหลักฐานและลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่พบเป็นซากเจดีย์สมัยล้านนามากกว่าสมัยทวารวดี ทั้งนี้อาจอธิบายได้สองนัย คือ นัยแรก อาจเป็นการสร้างใหม่ในยุคล้านนาราวช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑ ครอบทับร่องรอยเดิมของยุคทวารวดีที่เคยมีมาก่อนหน้านั้น

อีกนัยหนึ่ง นายปรีชา สุตาคำ คนในพื้นที่อำเภอจอมทอง เสนอว่า บางทีกลุ่มโบราณสถานจำนวนมากเหล่านี้ อาจไม่ใช่ “เวียงฮอด” หรือ “เวียงฮอด” ดังเดิมที่พระนางจามเทวีเสด็จผ่านในยุคทวารวดีก็ได้แต่จุดทุ่งเจดีย์นี้อาจเป็นเวียงหน้าด่านที่สร้างขึ้นใหม่ในยุคล้านนา ช่วงที่มีสงครามระหว่างอยุธยา - ล้านนาบ่อยครั้งก็เป็นได้ กล่าวคือ ก่อนที่กษัตริย์ล้านนาจะยกทัพออกจากเชียงใหม่ต้องผ่านเวียงฮอด อาจสร้างเจดีย์เพื่อเอาฤกษ์เอาชัย พอกลับมาพร้อมชัยชนะก็สร้างอีก

^๙เพ็ญสุภา สุขคตะ “ปริศนาโบราณคดี” มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ ๒๔ - ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๓ https://www.matichonweekly.com/column/article_330593 (สืบค้นเมื่อวันที่ ๓๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๓)

๑ องค์ โดยรวมแล้วอาจจะเป็นเจดีย์ในลักษณะที่เรียกว่า “เจดีย์ชัยมงคล” จึงมีการสร้างจำนวนมากเป็นพิเศษเมื่อเทียบกับที่อื่น ๆ

ส่วนเวียงหอดโบราณยุคทวารวดีที่พระนางจามเทวีสร้างนั้น นายปรีชา สุตาคำ เสนอว่าอาจจะเป็นพื้นที่สวนลำไยบริเวณแปลงนาข้าวของชาวบ้าน ใกล้ทางหลวงแผ่นดิน ๒๐๑๒ ฮอด - บ้านวังลุงตรงจุดที่สำนักศิลปากรที่ ๗ เชียงใหม่ได้ขุดค้นทางโบราณคดีเมื่อกลางปี ๒๕๖๑ ก็ได้เพราะจุดนั้นได้พบเศษภาชนะเครื่องปั้นดินเผาสมัยทวารวดีจำนวนมาก แต่ปัจจุบันบริเวณนี้พื้นดินถูกทับถมจนไปหมดแล้วจึงไม่เหลือร่องรอยของโบราณสถานให้เห็นมากนัก มีเพียงวัดพระเจ้าไ้ กลุ่มโบราณสถานเวียงพิศดารนคร วัดอุปแก้ว เป็นต้น ทำให้คนรุ่นหลังมองว่า “ทุ่งเจดีย์หลายองค์” คือ “เวียงหอด” หรือ “เวียงฮอด” แทนอย่างไรก็ตามประเด็นเรื่องสถานที่ตั้งของเวียงหอดเป็นเรื่องที่ต้องศึกษาค้นคว้ากันอย่างละเอียดต่อไปแต่อย่างน้อยที่สุด การพบกลุ่มเจดีย์จำนวนมากในอำเภอฮอดก็เป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นว่าเมืองฮอดมีความสำคัญ และมีความเจริญต่อเนื่องมาจนถึงยุคล้านนาในฐานะเวียงหน้าด่านของเชียงใหม่ แม้ว่าอาณาจักรทวารวดีจะล่มสลายไปแล้ว

ดังนั้น อำเภอฮอดจึงเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ที่มีจุดเด่นคือโบราณสถานเก่าแก่สมัยล้านนาและทวารวดีมากมาย แต่น่าเสียดายที่ไม่ยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลายนัก หากมีการบูรณะโบราณสถานแต่ละแห่งอย่างเหมาะสม ก็อาจจะเป็นจุดที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาศึกษาและเยี่ยมชมได้

(๔) ชุมชนบ้านบุญยืน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

บ้านบุญยืน หมู่ที่ ๔ ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน มีคำขวัญประจำหมู่บ้านว่า “ชุมชนสองสายน้ำ ตานก้วยสลากออกพรรษา สักการะเจ้าพ่อหลักเมือง ลือเลื่องเจ้าแม่สายฟ้า มรดกล้ำค่าคือวัดบุญยืน” ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเวียงสาประมาณ ๓ กิโลเมตร และอยู่ห่างจากอำเภอเมืองจังหวัดน่านทางทิศใต้ประมาณ ๒๕ กิโลเมตรเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่จุดศูนย์กลางของอำเภอเวียงสา มีการคมนาคมที่สะดวกเชื่อมไปถึงทุกตำบลพื้นที่ทั้งหมด ๖๓,๑๙๐.๔ ตารางเมตรทิศเหนือติดต่อกับบ้านกลางเวียง หมู่ที่ ๓ ตำบลกลางเวียงทิศใต้ติดกับบ้านดอนไชย หมู่ที่ ๗ ตำบลกลางเวียงทิศตะวันออก ติดต่อกับบ้านไหล่น่าน หมู่ ๑ ตำบลไหล่น่านและทิศตะวันตก ติดกับบ้านสันติสุข หมู่ที่ ๑๐ ตำบลกลางเวียง

แผนภาพที่ ๔.๑๐ แสดงแผนที่บ้านบุญยืน หมู่ที่ ๔ ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

ลักษณะภูมิประเทศของชุมชนบ้านบุญยืนมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ อยู่บริเวณที่ราบริมแม่น้ำน่าน ทางตอนกลางและตอนใต้ของพื้นที่จังหวัด พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจ การค้าขายระดับอำเภอ และมีพื้นที่บางส่วนเป็นที่อยู่อาศัยและทำการเกษตรกรรม

จากพื้นฐานข้อมูลในด้านประชากรที่ชุมชนได้สำรวจไว้ พบว่า จำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎรของหมู่บ้านบุญยืนมีทั้งหมด ๘๐๕ ครอบครัว ๑,๕๗๖ คน เป็นชาย ๗๒๓ คน หญิง ๘๕๓ คน แบ่งเป็นผู้สูงอายุ (อายุ ๖๐ ปีบริบูรณ์ขึ้นไป) ๔๕๙ คน แยกเป็น ชาย ๑๘๓ คน หญิง ๒๗๖ คน ในชุมชนมีผู้พิการทั้งสิ้น ๙๕ คน แยกเป็น ชาย ๒๖ คน หญิง ๖๙ คน

ในด้านการประกอบอาชีพของชาวบ้านบุญยืน คนในชุมชน ประกอบอาชีพค้าขาย ๓๕ ครอบครัวทำไร่ ๑๑ ครอบครัวทำสวน ๑๕ ครอบครัวทำนา ๒๐ ครอบครัวเลี้ยงสัตว์ ๒๐ ครอบครัวบริการ ๖ ครอบครัวรับจ้าง ๒๕ ครอบครัวข้าราชการ ๓๐ ครอบครัวทำงานบริษัท/โรงงาน ๒๕ ครอบครัว และประกอบอาชีพรับจ้างนอกพื้นที่อีกประมาณ ๑๕ ครอบครัว

ในด้านทุนทางสังคมวัฒนธรรมของชุมชนบ้านบุญยืน นอกจากในชุมชนจะมีกลุ่มพ่อบ้านและกลุ่มแม่บ้าน เหมือนชุมชนทั่วไปแล้ว ยังมีการรวมกลุ่มที่มีลักษณะเฉพาะตามความสนใจที่หลากหลายของคนในชุมชน เช่น ชมรมช่อกกลอง (ตีช่อกกลองล่องน่าน) กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์ กลุ่มทำตุ๊กต่านากกลุ่มทอผ้ากลุ่มจักสาน กลุ่มเกษตรกรรม และ ชมรมบาสโลบ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกลุ่มที่รวมตัวกันเฉพาะกิจอีกหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มกองทุนหมู่บ้านกลุ่มออมทรัพย์/สวัสดิการ กลุ่มกองทุนวันละ ๑ บาท กลุ่มศูนย์เรียนรู้บ้านบุญยืนชมรมจักรยานบ้านบุญยืนชมรมผู้สูงอายุบ้านบุญยืน และชมรมข้าราชการ รัฐวิสาหกิจ เป็นต้น

ในด้านศาสนา ประชาชนบ้านบุญยืน และชุมชนใกล้เคียงนับถือศาสนาพุทธเมื่อถึงประเพณีที่สำคัญของชุมชน คนในชุมชนจะมาร่วมใจทำกิจกรรมตามประเพณี โดยมีวัดบุญยืนพระอารามหลวงเป็นศูนย์รวมจิตใจกิจกรรมตามประเพณีที่สืบทอดกันมายาวนาน เช่น ประเพณีใส่บาตรเทียน ที่มีแห่งเดียวในประเทศไทย พระราชพิธีทอดกฐินพระราชทาน เทศกาลออกพรรษา ตานก๋วยสลาก ประเพณีแข่งเรือออกพรรษาซึ่งมีชื่อเสียงระดับประเทศ งานแห่นางสงกรานต์ในเทศกาลสงกรานต์ งานแห่เทียนเข้าพรรษาในช่วงเข้าพรรษา งานแห่นางนพมาศในวันลอยกระทง และงานประเพณีในชุมชนที่จัดกันทุกปีตามความเชื่อที่สืบทอดกันมาช้านาน เช่น งานสืบชะตาศาลเจ้าพ่อหลักเมืองเวียงสา และงานสืบชะตาบ้านศาลเจ้าปู่สามต่าง เป็นต้น

ตารางที่ ๔.๓ ปฏิทินกิจกรรมประจำปีของหมู่บ้านบุญยืน

เดือน	กิจกรรม	หมายเหตุ
มกราคม	- ปลูกข้าวโพดนา, ปลูกข้าวนาปรัง, ปลูกถั่วเหลือง, ปลูกหอม/กระเทียม ปลูกผักสวนครัว - งานบุญ(ขึ้นบ้านใหม่, แต่งงาน, งานบวช) - ทานข้าวเปลือกข้าว	ทำบุญใส่บาตรวันขึ้นปีใหม่ พัฒนาหมู่บ้านวันขึ้นปีใหม่
กุมภาพันธ์	- ดูแลรักษาพืชผลที่ปลูก (ไถ่น้ำ, พรวนดิน) - ใส่ปุ๋ย, ถางหญ้า, ทำฝายแม่น้ำสา	ทำบุญตักบาตรในวันมาฆบูชา เย็น เวียนเทียน
มีนาคม	- เก็บเกี่ยวข้าวโพด, เก็บหอม, กระเทียม	
เมษายน	- เก็บเกี่ยวข้าวนาปรัง, เก็บข้าวโพดนา, เก็บถั่วเขียว - ประเพณีสงกรานต์/รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ - สืบชะตาบ้าน/ส่งเคราะห์บ้าน	พัฒนาหมู่บ้านในวันสงกรานต์
พฤษภาคม	- เตรียมดินเพื่อปลูกข้าวโพด - ใส่ปุ๋ยมะขามหวาน	
มิถุนายน	- หว่านกล้าข้าวนาปี, ปลูกข้าวโพดไร่	
กรกฎาคม	- ปลูกข้าวนาปี ใส่ปุ๋ยข้าวโพด เก็บลำไยอีดอ - ประเพณีเข้าพรรษา, ใส่บาตรเทียนวัดหลวงบุญยืน	พัฒนาหมู่บ้านในวัน เข้าพรรษา
สิงหาคม	- เก็บลำไยพันธุ์สีชมพู/อีดอ/อีดอง/อีดเหลือง - กิจกรรมวันเด็ก	พัฒนาหมู่บ้านเนื่องในวันแม่ แห่งชาติ
กันยายน	- เก็บข้าวโพด	

เดือน	กิจกรรม	หมายเหตุ
ตุลาคม	- เก็บข้าวโพด - ประเพณีแข่งเรือวันออกพรรษา	พัฒนาหมู่บ้านในวันออกพรรษา
พฤศจิกายน	- เก็บเกี่ยวข้าวนาปี - ประเพณีลอยกระทง	
ธันวาคม	- เก็บเกี่ยวข้าว, เก็บเกี่ยวข้าวโพด - เตรียมดินปลูกพืชหมุนเวียน กิจกรรมวันพ่อ(ทำบุญตักบาตร/พัฒนาหมู่บ้าน)	พัฒนาหมู่บ้านในวันพ่อ

ในด้านการบริหารจัดการ ชุมชนบ้านบุญยืนโดยการสนับสนุนจากเทศบาลตำบลเวียงสา ยังมีการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ เช่นมีการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ ขึ้นพร้อมทั้งจัดให้มีโครงการพัฒนาตามยุทธศาสตร์แต่ละด้านไว้หลายโครงการ โดยการสนับสนุนงบประมาณหลักจากสำนักงานเทศบาลตำบลเวียงสา และบางส่วนใช้งบประมาณของชุมชนเอง โดยในปี พ.ศ. ๒๕๖๔ ที่จะถึงนี้ ชุมชนมีการจัดแผนยุทธศาสตร์ โครงการและงบประมาณไว้ที่น่าสนใจ ดังรายละเอียดในตารางดังต่อไปนี้^{๑๐}

ตารางที่ ๔.๔ สรุปจำนวนโครงการแยกตามยุทธศาสตร์การพัฒนาบ้านบุญยืน ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๔

ยุทธศาสตร์	จำนวนโครงการ	งบประมาณ (บาท)
๑. ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน	๘	๒,๘๔๔,๐๐๐
๒. ด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	๘	๔๗๙,๐๐๐
๓. ด้านการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	๑๗	๖๓๕,๐๐๐
๔. ด้านศิลปวัฒนธรรมจารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น	๘	๑,๐๓๐,๐๐๐
๕. ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	๔	๑๘๐,๐๐๐
๖. ด้านการบริหารจัดการและการบริการ	๕	๓๖๐,๐๐๐
รวม	๕๐	๕,๕๒๘,๐๐๐

^{๑๐}แผนชุมชนบ้านบุญยืนหมู่ที่ ๔ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน พ.ศ. ๒๕๖๔

กล่าวเฉพาะที่เกี่ยวกับงานด้านศิลปวัฒนธรรม และการส่งเสริมท่องเที่ยวของบ้านบุญยืน กล่าวคือในยุทธศาสตร์ที่ ๒ ด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีโครงการทั้งหมด ๘ โครงการ ได้แก่ โครงการปรับปรุงอาคารศูนย์ OTOP โครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนโครงการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เกษตรอินทรีย์โครงการจัดซื้อร้านค้าชุมชนเคลื่อนที่โครงการอบรมภาษาอังกฤษเพื่อต้อนรับอาเซียนโครงการส่งเสริมอาชีพทำขนมไทย โครงการส่งเสริมอาชีพทำบายศรี และ โครงการส่งเสริมอาชีพประดิษฐ์สิ่งของจากวัสดุเหลือใช้ ส่วนโครงการตามยุทธศาสตร์ที่ ๔ ด้านศิลปวัฒนธรรมจารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ก็มีอยู่ด้วยกัน ๘ โครงการ เช่นกัน ได้แก่ โครงการพิธีบวงสรวงศาลเจ้าพ่อหลักเมืองและเจ้าพ่อสามต่าง โครงการจัดงานประเพณีแข่งเรือวันออกพรรษา ตานก้วยสลากวัดบุญยืน (พระอารามหลวง) อำเภอเวียงสา “ชิงถ้วยพระราชทานฯ” โครงการประเพณีสู้ขวัญเรือยาวโครงการทำบุญตักบาตรวันขึ้นปีใหม่โครงการประเพณีแห่เทียนจำนำพรรษา โครงการประเพณีวันลอยกระทงโครงการชุมชนห่วงใยใส่ใจผู้สูงอายุและโครงการประเพณีใส่บาตรเทียน ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งเท่านั้นของโครงการพัฒนาในชุมชนบ้านบุญยืน บางโครงการเป็นโครงการที่ทางหมู่บ้านจัดสรรงบประมาณและดำเนินการเอง บางโครงการทางเทศบาลตำบลเวียงสา มาดำเนินการจัดทำให้ และมีหลายโครงการที่ชุมชนบ้านบุญยืนมีแผนที่จะดำเนินการร่วมกับทางสำนักงานเทศบาล

จึงอาจกล่าวได้ว่าชุมชนบ้านบุญยืน ค่อนข้างจะมีความเข้มแข็งในด้านการบริหารจัดการที่เป็นระบบอยู่พอสมควร เนื่องจากเป็นชุมชนที่ค่อนข้างใหญ่ ประกอบกับเป็นชุมชนที่เป็นที่ตั้งของสำนักงานเทศบาลตำบลเวียงสาด้วย นอกจากนั้นยังถือว่าเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ตรงจุดแกนกลางของอำเภอเวียงสาหรือที่บางท่านเรียกว่าเป็นจุดไข่แดงของเวียงสา ดังนั้นการพัฒนาบ้านบุญยืนจึงควบคู่ไปกับไปกับการพัฒนาอำเภอเวียงสา ซึ่งได้รับการขนานนามว่าเป็น “ประตูสู่น่าน” เนื่องจากเป็นเมืองหน้าด่านที่สำคัญของจังหวัดน่าน ผู้ที่จะไปเที่ยวเมืองน่านจะต้องผ่านเวียงสาก่อน ซึ่งอำเภอเวียงสาเดิมมีชื่อเรียกว่า “เวียงป้อ” หรือ “เมืองป้อ” ซึ่งตำนานเล่าว่า เมื่อมีเหตุการณ์ร้ายแรงเกิดขึ้นมักจะมีการเรียกผู้คนในเมืองมา “ป้อ” (รวม) กันที่ปากสา หรือปากแม่น้ำสาที่ไหลลงสู่แม่น้ำน่าน^{๑๑}

มองในแง่หนึ่งก็เหมือนจะเป็นข้อได้เปรียบของอำเภอเวียงสาที่น่าจะมีโอกาสได้ต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาสู่จังหวัดน่าน เพราะนอกจากจะมีทำเลที่ตั้งที่นักท่องเที่ยวเดินทางผ่านแล้ว ยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญหลายแห่ง ดังคำขวัญของอำเภอเวียงสาที่ว่า **“ประตูสู่น่าน ตำนานขนตองเหลือง เมืองเจ็ดสายน้ำ งามล้ำวัดบุญยืน เรืองริ้นแข่งเรือออกพรรษา บูชาพระธาตุจอมแจ้ง”** จะเห็นได้ว่าจุดเด่นที่สำคัญของอำเภอเวียงสา มีหลายประการ กล่าวคือ

คำว่า **“ประตูสู่น่าน”** สะท้อนให้เห็นถึงตำแหน่งที่ตั้งหรือทำเลของอำเภอเวียงสาที่ง่ายต่อการเดินทางสัญจรไปมา ใครที่จะเดินทางไปตัวเมืองน่านจะต้องผ่านเวียงสาก่อน

^{๑๑}ลิขิต จันทรกำธร. เสน่ห์เวียงสา. (น่าน : หจก อิงค์เบอร์), ๒๕๖๐

คำว่า “**ตำนานผีตองเหลือง**” หมายความว่า มีกลุ่มชาติพันธุ์ที่หายาก คือ กลุ่มชนเผ่ามลาปรี หรือที่เรียกกันทั่วไปว่าชนเผ่าผีตองเหลือง อาศัยอยู่ที่หมู่บ้านห้วยหยวก ตำบลแม่ชะเนิง ซึ่งเป็นชุมชนจัดตั้งที่ ๒ ของเผ่ามลาปรีนอกจากนั้นอำเภอเวียงสายังมีความหลากหลายในด้านชาติพันธุ์อื่นๆ อีกราว ๑๐ ชาติพันธุ์ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน ไทพวน ลาว เจี้ยว จีน ม้ง เมี่ยน ขมุ ถิ่น และผีตองเหลือง

คำว่า “**เมืองเจ็ดสายน้ำ**” หมายถึง เมืองเวียงสาเป็นเมืองที่มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำไหลผ่านถึง ๗ สาย ได้แก่ แม่น้ำน่านแม่น้ำสา แม่น้ำว้า แม่น้ำแหง แม่น้ำปั่ว แม่น้ำสาคร และแม่น้ำมวบ นอกจากนี้ยังมีแม่น้ำสาขาย่อยอีก ๖ สาขาหล่อเลี้ยงชุมชนในอำเภอเวียงสา ๑๗ ตำบล

แผนภาพที่ ๔.๑๑ แสดงภาพบริเวณวัดบุญยืน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

คำว่า “**งามล้ำวัดบุญยืน**” หมายถึง ความงดงามของพุทธศิลป์ในวัดบุญยืน ซึ่งเป็นวัดที่ตั้งอยู่ใจกลางของบ้านบุญยืน และใจกลางของอำเภอเวียงสา ตั้งอยู่ตรงข้ามสำนักงานเทศบาลตำบลเวียงสา โดยผู้สร้างวัดคือเจ้าฟ้าอัครวรปัญญา เจ้าผู้ครองนครน่าน องค์ที่ ๕๗ ซึ่งในแผ่นดินลาจาร์กวัดบุญยืนบันทึกไว้ว่าได้ทรงโปรดให้หมื่นสรรพขางเป็นหัวหน้าคุมการก่อสร้างพระวิหารกว้าง ๑๕ เมตร ยาว ๓๐ เมตร ในปี พ.ศ. ๒๓๔๐ ปีมะเมีย เดือนอ้าย แรม ๕ ค่ำ วันพฤหัสบดี เดิมชื่อว่า “**วัดป่าสักงาม**” เนื่องจากสร้างด้วยไม้สัก จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๓๕๓ วันพุธ ขึ้น ๗ ค่ำเดือน ๕ ได้มีการสร้างพระพุทธรูปปางประทับยืน หันพระพักตร์ไปทางทิศเหนือ สูง ๘ ศอก หรือ ๔ เมตร จึงได้เปลี่ยนชื่อวัดใหม่เป็น “**วัดบุญยืน**” และโปรดให้เจ้าราชวงศ์เชียงของเป็นผู้แกะสลักบานประตูพระวิหารและ

พระพุทธรูปไม้สักรูปจำลองเจ้าฟ้าอัครวรปัญญา วัดบุญยืนจึงเป็นแหล่งรวมของศิลปะวัฒนธรรมที่สำคัญของอำเภอเวียงสา ทั้งในด้านสถาปัตยกรรม และประติมากรรม

แผนภาพที่ ๔.๑๒ แสดงภาพสถาปัตยกรรม และประติมากรรมในวัดบุญยืน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

คำว่า “**เริงรีนแข่งเรือออกพรรษา**” หมายถึง ความยิ่งใหญ่ของประเพณีออกพรรษา และการแข่งเรือของอำเภอเวียงสา ซึ่งมีการสืบทอดกันมานาน โดยจัดงานประเพณีออกพรรษากันอย่างยิ่งใหญ่ที่วัดบุญยืน คนในชุมชนเรียกประเพณีนี้ว่า “ประเพณีทานก๋วยสลาก” หรือการถวายทานสลากภัตต์ กล่าวกันว่า การสร้างพระพุทธรูปปางยืนในพระวิหารวัดบุญยืนนั้นเจ้าฟ้าอัครวรปัญญา ได้ยึดเอาตามคติในไตรภูมิพระร่วงเกี่ยวกับการที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปจำพรรษาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ โปรดพระพุทธมารดา จนถึงวันออกพรรษา คือวันเพ็ญเดือน ๑๑ ได้เสด็จกลับลงมาบนโลกมนุษย์ จึงเป็นที่มาของการสร้างพระพุทธรูปองค์ประธานในพระวิหารเป็นปางประทับยืน

นอกจากนั้น โดยคติที่ว่าช่วงออกพรรษาเป็นโอกาสที่พุทธศาสนิกชนจะได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติพี่น้องและบรรพบุรุษประเพณีการทานก๋วยสลาก จึงได้เกิดขึ้นในสมัยของเจ้าฟ้าอัครวรปัญญาและสืบทอดกันมานับสองร้อยกว่าปี ประกอบกับในช่วงออกพรรษาปลายฤดูฝนแม่น้ำน่านยังคงมีน้ำมากอยู่ เพราะเหตุที่เวียงสามีแม่น้ำไหลมาบรรจบกับแม่น้ำน่านหลายสายจึงมีน้ำเพียงพอที่จะจัดประเพณีแข่งเรือได้ สันนิษฐานกันว่า มูลเหตุที่ทำให้เกิดประเพณีการแข่งเรือเวียงสาขึ้นนั้น อาจเนื่องมาจากประเพณีการทานก๋วยสลากที่วัดบุญยืน เพราะการที่พระสงฆ์และคณะศรัทธาจากหัววัดต่างๆซึ่งมีหลายวัดที่อยู่ใกล้แม่น้ำ และเดินทางมาวัดบุญยืนโดยทางเรือ เช่น วัดวังม่วง วัดน้ำปั่ว วัดป่าสัก วัดตาลชุม วัดห้วยแก้ว วัดสถาน วัดดอนแท่น วัดดอนชัย วัดไหล่น่าน วัดบุญเรือง วัดศรีมงคล วัดซิ่ง วัดนาล้อม (บุญนาค) วัดสำน วัดไผ่งาม วัดคือเวียง วัดเขม (พระเนตร) วัดต้นหนูน และวัดภูเพียง เป็นต้น ซึ่งแต่ละวัดจำเป็นต้องมีเรือไว้ใช้ประจำวัด ยิ่งวัดไหนมีพระเถระหรือ

คณะศรัทธาจำนวนมาก ก็มีเรือหลายลำ ลำใหญ่บ้างเล็กบ้าง ประกอบกับเวียงสาเป็นเมืองที่มีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ การจะหาไม้ใหญ่มาสร้างเป็นเรือลำใหญ่จึงเป็นเรื่องที่สามารถทำได้

เล่ากันว่า จุดเริ่มต้นของประเพณีการแข่งขันเรือก็คือการที่เรือจากวัดต่าง ๆ มาจอดเทียบท่ารวมกันที่ท่าหน้าบ้านปากกล้วย มีการอวดรูปทรงของเรือ และกระเช้าเข้าแห่กันในเรื่องของความไวของเรือ มีการทำท่ายให้อาเรือมาแข่งกันเพื่อความสนุกสนาน โดยไม่เกี่ยงว่าจะเป็นเรือเล็กหรือเรือใหญ่ จึงเป็นที่สนใจของผู้ที่มาร่วมงานจำนวนมาก ต่อมาได้มีการจัดให้มีการแข่งขันจริงขึ้น โดยมีการปรับปรุงทั้งในเรื่องของความสวยงามและรูปทรงเพื่อความเร็วของเรือ นิยมใช้ไม้ตะเคียนทองมาขุดทำเรือ และแกะสลักหัวเรือที่เรียกว่า “หัวไอ้เรือ” เป็นหัวพญานาคอวดเขี้ยวแข่งกัน รวมทั้งแกะสลักหางเรือที่เรียกว่า “หางวรรณ” รวมทั้งวาดลวดลายที่ข้างเรืออย่างสวยงาม เป็นที่มาของศิลปะที่เกี่ยวกับเรือซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของอำเภอเวียงสา จนมีชื่อเสียงและเป็นต้นแบบให้พื้นที่อื่นทำตามโดยประเพณีการแข่งขันเรือออกพรรษาจะจัดควบคู่ไปกับประเพณีทานก๋วยสลากในช่วงเทศกาลออกพรรษา ซึ่งชุมชนวัดบุญยืนถือว่าเป็นวัดแรกที่ได้ริเริ่มประเพณีนี้ขึ้นมา

แผนภาพที่ ๔.๑๓ คณะที่มิวิจัยลงพื้นที่สำรวจพื้นที่ในการวิจัยในวัดบุญยืน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

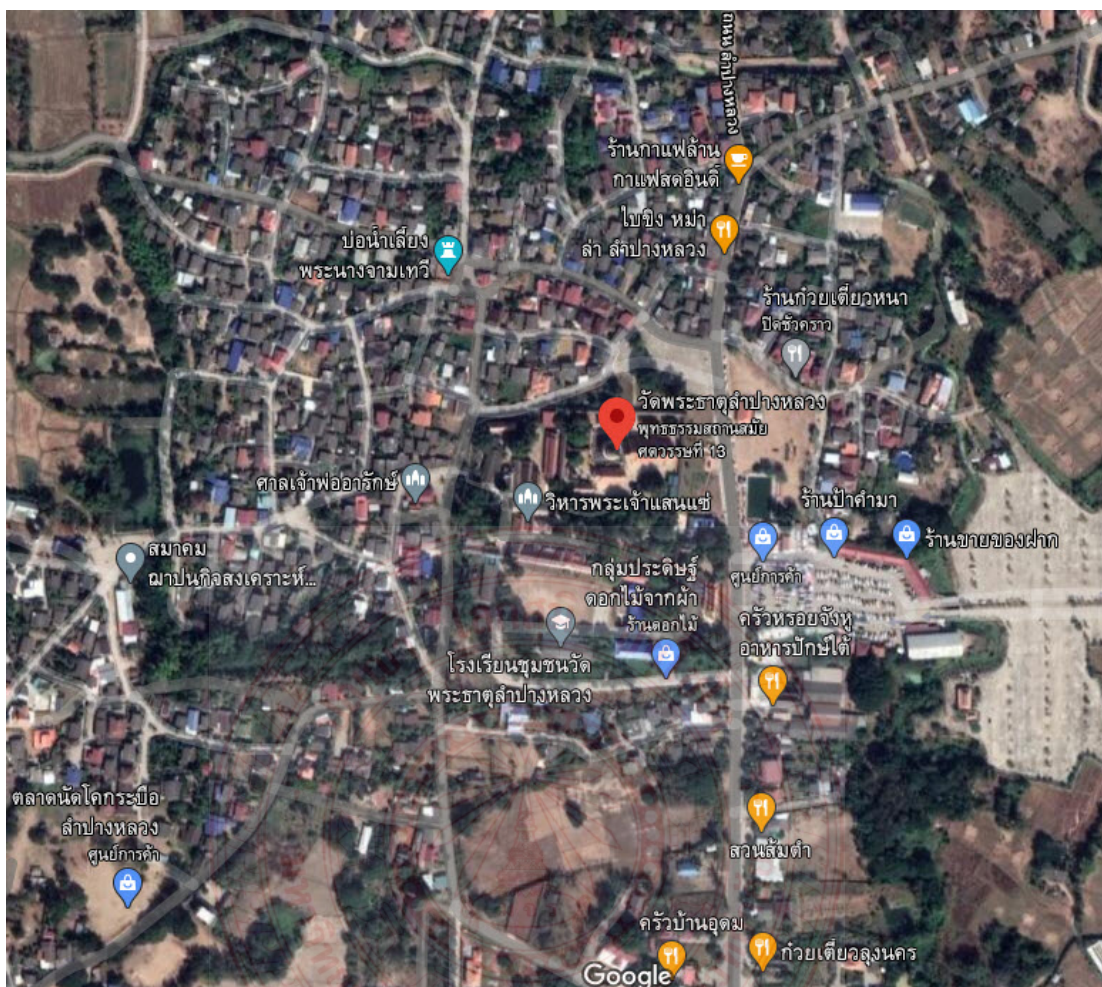
คำว่า “**บูชาพระธาตุจอมแจ้ง**” หมายถึง พระธาตุเจดีย์จอมแจ้ง สิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของอำเภอเวียงสา ตั้งอยู่บนเนินเขา ในเขตพื้นที่ของบ้านไหล่นาน อำเภอเวียงสา ฐานองค์เจดีย์กว้าง ๑๓ เมตร สูง ๑๖ เมตร ซึ่งทางกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน เมื่อวันที่ ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๗ ประเพณีบูชาพระธาตุจอมแจ้ง จัดขึ้นทุกปีในวันวิสาขบูชา หรือขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๖ หรือทางล้านนาเรียกว่า “เดือนแปดเป็ง” มีการจัดกิจกรรมขบวนแห่ตุง และเครื่องไทยทานต่าง ๆ ทั้งข้าวตอกดอกไม้ข้าวปลาอาหาร เป็นต้น เพื่อไปถวายพระ พร้อมทั้งฟังพระธรรมเทศนา มีการแห่บั้งไฟ หรือที่เรียกว่า “บอกไฟ” ขึ้นไปเพื่อจุดบูชาพระธาตุด้วย และที่ขาดไม่ได้ก็คือการแสดงพื้นบ้านของแต่ละชุมชนที่เข้ามาร่วมงาน เช่น การฟ้อนรำ และการจ้อย ซอ เป็นต้น นับเป็นอีกหนึ่งประเพณีที่สำคัญของอำเภอเวียงสา

อย่างไรก็ตาม ในส่วนของบ้านบุญยืน ยังมีอีกหนึ่งประเพณีที่สำคัญของชุมชน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์หนึ่งเดียวที่ไม่เหมือนใครในโลกก็คือ “**ประเพณีการใส่บาตรเทียน**” ซึ่งแตกต่างจาก

การใส่บาตรทั่วไปที่มักใส่บาตรด้วยข้าวสารอาหารแห้ง เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยของ เจ้าฟ้าอัครวรปัญญาได้สร้างวัดบุญยืน ใน พ.ศ. ๒๓๔๐ ประกอบกับช่วงเวลานั้นพระองค์มีพระราชประสงค์ที่จะกอบบ้านแปงเมือง หรือพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะในด้านการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา มีการจัดให้พระภิกษุสามเณรทุกรูปในเวียงสาได้มีโอกาสขอขมาพระเถระผู้ใหญ่ ที่เรียกว่าเป็นการแสดงสามัคคีธรรมซึ่งปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล ในโอกาสนี้ได้จัดให้มีการใส่บาตรเทียนเพื่อถวายภิกษุสามเณรไว้บูชาพระรัตนตรัย และเพื่อจุดเป็นแสงสว่างในการศึกษาพระธรรมวินัยตลอดพรรษา ซึ่งแม้ว่าปัจจุบันเทคโนโลยีเกี่ยวกับไฟฟ้าจะเจริญขึ้นมา แต่ชาวชุมชนบุญยืนยังคงสืบทอดประเพณีสืบทอดมา เนื่องจากเป็นประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ที่เสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นกิจกรรมที่สำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของบ้านบุญยืน ตลอดจนอำเภอเวียงสาอีกด้วย

(๕) ชุมชนบ้านลำปางหลวงใต้ ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

บ้านลำปางหลวงใต้ หมู่ ๒ ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เป็นชุมชนสำคัญอีกชุมชนหนึ่งในจังหวัดลำปาง เพราะเป็นที่ตั้งของวัดพระธาตุลำปางหลวงมีความสำคัญในทางประวัติศาสตร์ของเมืองลำปาง เพราะเมื่อปี พ.ศ. ๒๒๗๕ นครลำปางว่างจากผู้ครองนครและเกิดความวุ่นวายขึ้น สมัยนั้นพม่าได้ยึดครองเชียงใหม่และลำพูน ท้าวมหายศ เจ้าผู้ครองเมืองลำพูน ภายใต้อำนาจปกครองของกษัตริย์พม่าได้ยกทัพมายึดเมืองลำปาง และได้มาตั้งค่ายอยู่ในวัดพระธาตุลำปางหลวง ในตอนนั้นหนานทิพย์ช้าง วีรบุรุษของชาวลำปาง ได้รวบรวมกำลังพลต่อสู้ทัพเจ้ามหายศ และลอบเข้าไปในวัดแล้วใช้ปืนยิงท้าวมหายศตาย ตีทัพลำพูนแตกพ่ายไป ซึ่งมีหลักฐานรอยลูกปืนอยู่บนรั้วทองเหลืองที่ล้อมองค์พระธาตุเจดีย์ และต่อมาหนานทิพย์ช้างได้รับการสถาปนาให้เป็นพระเจ้าทิพย์จักรสุละวะฤไชยสงคราม เจ้าผู้ครองนครลำปาง และเป็นต้นตระกูล ณ ลำปาง เจ้าเจ็ดตน ณ เชียงใหม่ และ ณ ลำพูน

แผนภาพที่ ๔.๑๔ แสดงแผนที่บ้านลำปางหลวงใต้ หมู่ ๒ ตำบลลำปางหลวง อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง

ในด้านคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม วัดพระธาตุลำปางหลวงเป็นโบราณสถานสำคัญ ที่ตั้งอยู่ในบริเวณชากเมืองโบราณลัมพักปะนนคร ซึ่งมีประวัติว่าพระนางจามเทวีเคยเสด็จมานมัสการและให้คนบุรณะซ่อมแซมอยู่เสมอ นับว่าเป็นวัดสำคัญคู่บ้านคู่เมืองมาแต่โบราณกาล มีสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม ที่งดงาม เป็นที่ประดิษฐานพระแก้วดอนเต้า ซึ่งเป็นที่เคารพสักการะของชาวลำปาง และพุทธศาสนิกชนทั่วไปผลงานศิลปะที่สำคัญในวัดพระธาตุลำปางหลวงมีหลายอย่างที่สำคัญ กล่าวคือ^{๑๒}

ประตูโขงผลงานฝีมือช่างหลวงโบราณของลำปางที่สวยงาม เป็นการก่ออิฐถือปูนทำเป็นซุ้มยอดแหลมเป็นชั้น ๆ มีสี่ทิศ ตกแต่งลวดลายปูนปั้นรูปดอกไม้ และสัตว์ป่าหิมพานต์มีความงดงาม เป็นเอกลักษณ์จนได้รับพิจารณาให้ประตูโขงแห่งนี้ใช้เป็นสัญลักษณ์เมืองลำปางในตราจังหวัดลำปาง

^{๑๒}วัดพระธาตุลำปางหลวง <https://th.wikipedia.org/wiki/วัดพระธาตุลำปางหลวง> (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๓)

มณฑปพระเจ้าล้านทองหรือวิหารหลวง เป็นวิหารประธานของวัด ตั้งอยู่บนแนวเดียวกับประตูโขง และองค์พระธาตุเจดีย์ รูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นวิหารจัตุรัสสี่เหลี่ยมผืนผ้า เป็นวิหารโล่งไม่มีผนังตามแบบล้านนายุคแรก หลังคาจั่วซ้อนกันเป็นชั้น ๆ ภายในวิหารบรรจุมณฑปพระเจ้าล้านทอง และมีภาพเขียนสีโบราณเรื่องชาดก เป็นต้น

องค์พระธาตุเจดีย์ เป็นเจดีย์ทรงล้านนา ก่ออิฐถือปูน ประกอบด้วยฐานสี่เหลี่ยมย่อมุมด้วยบัวมาลัยสามชั้น ทุ่มด้วยแผ่นทองเหลือง ฉลุลายที่เรียกว่าทองจังกโก ตามตำนานกล่าวว่าเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า

วิหารน้ำแต้ม เป็นวิหารบริวาร อยู่ทางทิศเหนือของเจดีย์ เป็นวิหารเครื่องไม้สี่เหลี่ยมผืนผ้า รูปร่างและสัดส่วนงดงามแบบล้านนา ประดิษฐานพระพุทธรูปสำริด ขนาดหน้าตักกว้าง ๔๕ นิ้ว ภายในวิหารมีภาพเขียนสีโบราณเก่าแก่

หอพระพุทธร เป็นสถาปัตยกรรมก่ออิฐทรงสี่เหลี่ยม ฐานเจดีย์สร้างครอบรอยพระพุทธรูปบาทไว้ ภายในมองเห็นแสงทักเห ปรากฏเป็นเงาพระธาตุและพระวิหารในด้านมุมกลับ แต่มีข้อห้ามไม่ให้ผู้หญิงขึ้น

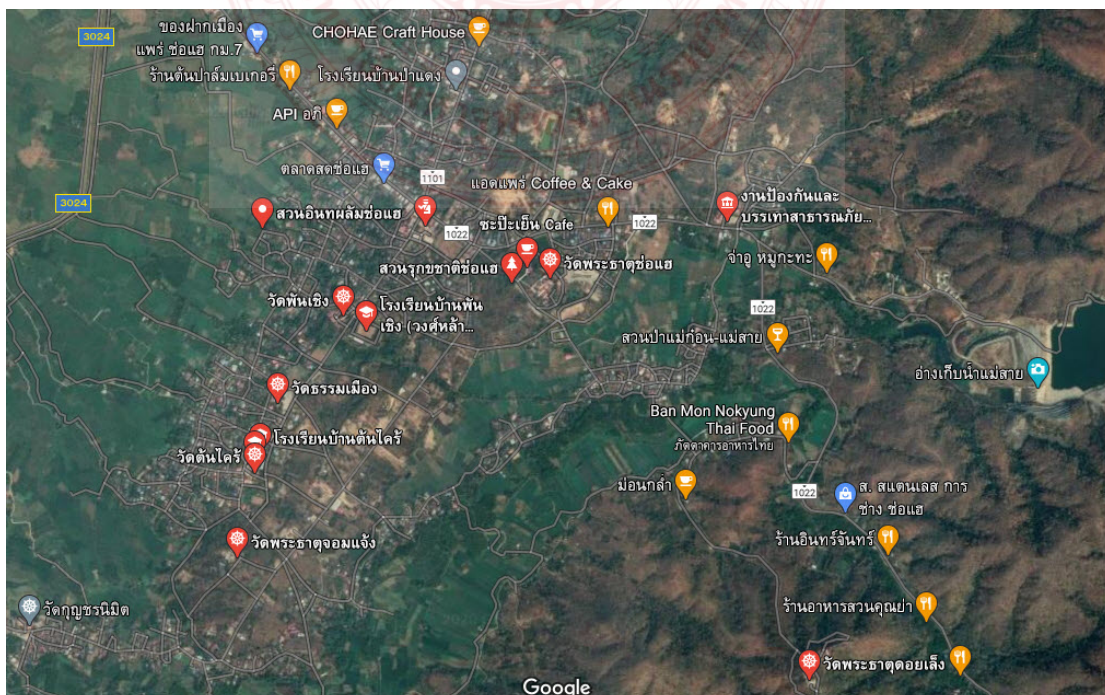
วิหารพระพุทธร สร้างขึ้นคู่กับวิหารน้ำแต้ม เป็นวิหารทิศตามจักรวาลคติ มืองค์เจดีย์เป็นศูนย์กลาง เป็นวิหารหลังแรกของวัด สร้างในพ.ศ. ๒๐๑๙ สมัยของพระเจ้าติโลกราช เดิมเป็นวิหารโถงมีฝ้าย้อยกันแดดและฝน มีโครงสร้างหลังคาแบบช่อม้าย่างใหม่แบบช่างล้านนา ซึ่งไม่ปรากฏในพื้นที่อื่นมีเสาหลวง ๑๐ ต้น แบ่งพื้นที่ภายในเป็น ๕ ห้องในปีพ.ศ. ๒๓๔๕ ได้มีการบูรณะและก่ออิฐขึ้นมาเป็นฝาปิดที่บตามแนวเดียวกับฝ้าย้อยและกันปิดห้องแรกเพิ่มซุ้มประตูขึ้นมา พระประธานในวิหารเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปิดทอง ปางมารวิชัย ศิลปะแบบสุโขทัยหน้าตักกว้าง ๔๐ นิ้ว ภายในวิหารยังมีลายคำที่ช่างสมัยนั้นบรรจงตกแต่งอย่างสวยงาม มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น เป็นวิหารลายคำ ๑ ใน ๓ หลังของวัดลายคำที่เสาหลวงมีร่องรอยของการบูรณะมาแล้วสันนิษฐานกันว่าน่าจะทำในช่วงเดียวกันกับการกันฝาวิหารนอกจากนี้ภายในวิหารพระพุทธรยังปรากฏเงาพระธาตุกลับหัวภายในวิหารด้วย ซึ่งบริเวณนี้สามารถเข้าชมได้ทุกเพศทุกวัย

วัดพระธาตุลำปางหลวงยังเป็นแหล่งรวมของศิลปวัฒนธรรมที่งดงามน่าสนใจอีกหลายอย่าง เช่น **กุฏิพระแก้ว**ที่เป็นที่ประดิษฐานพระแก้วมรกตประมาณอายุไม่ต่ำกว่า ๔๐๐ ปี ไม่ปรากฏว่าใครเป็นผู้สร้างและสร้างเมื่อใดนอกจากนั้น **บันได**ทางขึ้นด้านหน้าออกแบบเป็นรูปมกรคายนพพานาคทั้งสองข้างบันได เชิงบันไดมีรูปสิงห์ปูนปั้นขนาดใหญ่สองตัว สร้างเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๓๓๑ ในสมัยพระเจ้าดวงทิพย์ เจ้าผู้ครองนครลำปาง นอกจากนั้น ภายในวัดยังมีการจัดทำพิพิธภัณฑ์รวมวัตถุโบราณหลายอย่างของวัดมาจัดแสดงไว้ เป็นต้นด้วย

แผนภาพที่ ๔.๑๕ ทีมนักวิจัยลงพื้นที่สนทนากลุ่มกับประชาชนบ้านลำปางหลวงใต้ หมู่ ๒ ตำบลลำปางหลวง อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง

(๖) ชุมชนบ้านต้นไคร้ ตำบลช่อแฮ อำเภช่อแฮ จังหวัดแพร่

แผนภาพที่ ๔.๑๖ แสดงแผนที่ชุมชนบ้านต้นไคร้ หมู่ ๕ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

ชุมชนบ้านต้นไคร้ หมู่ ๕ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่มีจำนวนประชากรในหมู่บ้าน ๘๓๐ คน เป็นชาย ๔๐๔ คน หญิง ๔๒๖ คน มีครัวเรือนทั้งหมด ๓๐๖ ครัวเรือนอยู่ในพื้นที่ดูแลของสำนักงานเทศบาลตำบลช่อแฮ เมื่อพิจารณาจากบริบททางสังคมวัฒนธรรม โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว กล่าวได้ว่าชุมชนบ้านต้นไคร้ มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญในเขตพื้นที่ของชุมชนคือ “วัดพระธาตุจอมแจ้ง” ซึ่งอยู่ห่างจากตัวอำเภอเมืองแพร่ประมาณ ๑๐ กิโลเมตร สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระยาโลหิต เป็นอีกสถานที่ท่องเที่ยวหนึ่งที่น่าสนใจเพราะมีโบราณสถาน และโบราณวัตถุที่สำคัญ เช่น องค์เจดีย์ที่เก่าแก่สมัยพระยาโลหิตเป็นผู้สร้างขึ้นมีบ่อน้ำทิพย์ดินแดนจำลองขุมนรก เพื่อสื่อให้มนุษย์มีความสำนึกและละอายที่จะประพฤติน่ากลัว ซึ่งวัดพระธาตุจอมแจ้งนี้ ชุมชนได้จัดงานสงกรานต์พระธาตุทุกปีนอกจากนั้นชุมชนบ้านต้นไคร้ยังมีวัดประจำชุมชนอีกวัดหนึ่งคือ “วัดต้นไคร้” ซึ่งคณะผู้วิจัยได้เลือกให้เป็นกรณีศึกษาในการสร้างพื้นที่ทางศิลปะเชิงสร้างสรรค์ และกำลังมีแผนที่จะพัฒนาถนนสายศิลปะวัฒนธรรมขึ้น ในลักษณะ “กาดหมั้วครัวแลง” หรือ ถนนคนเดิน เรียกชื่อว่า “ถนนศิลปะสร้างสรรค์ชุมชนอัตลักษณ์บ้านต้นไคร้”

ขณะเดียวกันชุมชนบ้านต้นไคร้ยังมีสถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียงหลายแห่ง ทั้งที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และสถานที่ท่องเที่ยวทางโบราณคดีประวัติศาสตร์ เป็นต้นกล่าวเฉพาะสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจในเขตเทศบาลตำบลช่อแฮก็มีหลายแห่ง ได้แก่

๑.วัดพระธาตุช่อแฮพระอารามหลวง หมู่ที่ ๑๑ ตำบลช่อแฮ เป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดแพร่ อยู่ห่างจากอำเภอเมืองแพร่ ประมาณ ๘ กิโลเมตร สร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ ๑๙ โดยขุนลี้ระอ้ายก้อม ชาวละว้า องค์พระธาตุทรงดอกบวบ สูง ๓๓ เมตร ฐานสี่เหลี่ยมกว้าง ด้านละ ๑๐ เมตร ย่อมุมไม้สิบสองตามแบบศิลปะเชียงแสน เป็นที่ประดิษฐานของพระเกศาธาตุของพระพุทธเจ้า ซึ่งชื่อของพระธาตุช่อแฮนี้ได้จากผ้าแพรชั้นดี ซึ่งทอมาจากสิบสองปันนาที่ชาวบ้านนำมาผูกบูชาพระธาตุ

๒.สำนักสงฆ์วัดพระธาตุดอยเตี้ย ตั้งอยู่หมู่ที่ ๖ ตำบลช่อแฮ อยู่ห่างจากตัวอำเภอเมืองแพร่ประมาณ ๑๐ กิโลเมตร สร้างขึ้นในสมัยเดียวกับวัดพระธาตุช่อแฮพระอารามหลวง เป็นสถานที่ที่น่าท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งในเขตเทศบาลตำบลช่อแฮเป็นปูชนียสถานที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดแพร่ มีตำนานเล่าว่า สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จไปโปรดเวไนยสัตว์มาดอยลูกหนึ่งอยู่ทางทิศใต้ ของดอยชัชคะบรรพต เสด็จมาถึงจวนแจ้ง ณ ที่นั้นจึงได้ชื่อว่าดอยจวนแจ้ง (ใกล้สว่าง) ซึ่งปัจจุบันเรียกว่า “พระธาตุจอมแจ้ง” หลังจากนั้นจึงได้เสด็จ มาทางทิศเหนือถึงชัชคะบรรพตและได้ประทับอยู่ที่นั่นและทรงมอบพระเกศาธาตุให้ขุนลี้ระอ้ายก้อมได้เก็บไว้ ณ ที่นั้นจากนั้นจึงเสด็จไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ทรงประทับอยู่ ณ ดอยลูกหนึ่งซึ่งสูงกว่าดอยทั้งหมด ในเมืองโกศยจึงเอาบาตรวางไว้ใกล้ ๆ ดอยลูกนั้นจึงเรียกว่า “ดอยภูวาง” และได้เสด็จมาประทับบนดอยอีกลูกหนึ่งและแลดูภูมิ

ประเทศของเมืองโกศัย ทรงตรัสว่าที่นี่เป็นเมืองที่น่ารื่นรมย์ เหมาะแก่การสร้างบ้านสร้างเมือง การประทับแลดูนั้นตามภาษาพื้นเมืองเหนือแปลว่า “เล็ง” ดังนั้นคอยลูกนี้จึงมีชื่อเรียกว่า “คอยเล็ง” พระธาตุคอยเล็ง ตั้งอยู่บนภูเขาสูงทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของพระธาตุช่อแฮ ประมาณ ๓ กิโลเมตร และห่างจากพระธาตุจอมแจ้งไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ ๔ กิโลเมตร การสร้างพระธาตุไม่ปรากฏหลักฐานแน่นอนว่าสร้างใน พ.ศ.ใด ด้วยความที่อยู่บนภูเขาสูงทำให้สามารถมองเห็นวิวทิวทัศน์ของเมืองแพร่ซึ่งโอบล้อมด้วยภูเขาและผืนป่าอย่างงดงาม มีจุดชมวิวกึ่งจุดหนึ่งที่สามารถมองเห็นพระธาตุช่อแฮสีทองโดดเด่นอยู่ไม่ไกล สามารถชมพระอาทิตย์ขึ้นยามเช้าแล้วเดินขึ้นบันไดไปกราบไหว้พระธาตุคอยเล็งเพื่อเป็นสิริมงคล^{๑๓}

๓. วัฒนธรรมมานุษยภาพและ สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติรวมทั้งโบราณสถานบ้านนาตอง หมู่ที่ ๙ ต.ช่อแฮ อ.เมือง จ.แพร่ ห่างจากตัวอำเภอเมืองแพร่ออกไปประมาณ ๒๐ กิโลเมตร เดิมชื่อวัดนาตอง สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชเจ้า (ช่วง วรรพบุณโย)ฯ พร้อมคณะได้เมตตาเดินทางไปเยี่ยมชมวัดนาตอง ได้เห็นสถานที่ตั้งของวัดสัปปายะ เหมาะแก่การเป็นที่ตั้งของศาสนสถาน จึงรับอุปถัมภ์ในการก่อสร้าง และบูรณปฏิสังขรณ์วัดนาตอง พร้อมทั้งแจ้งความประสงค์ที่จะขอเปลี่ยนชื่อวัดนาตองใหม่ว่า “วัดธรรมมานุภาพ” ผ่านมายังพระครูวิมลจิตตีสุนทร เพื่อให้ไปปรึกษากับชาวบ้านนาตอง ชาวบ้านนาตองยินยอมและเห็นพ้องต้องกันว่า จะเปลี่ยนชื่อวัดนาตองเป็น “วัดธรรมมานุภาพ”

ขณะเดียวกันหมู่บ้านนาตองยังมีแหล่งวัฒนธรรมมนุษย์โบราณประมาณ ๔,๕๐๐ปี มีการค้นพบโครงกระดูกมนุษย์ และเครื่องใช้สมัยโบราณภายในถ้ำ ถือเป็นแหล่งอนุรักษ์โบราณคดีในจังหวัดแพร่ และเป็นแหล่งของเต่าปูลู และแหล่งธรรมชาติที่มีทิวทัศน์ต้นน้ำลำธารสวยงามอีกแห่งหนึ่งนอกจากนี้ยังมี ศูนย์อนุรักษ์เต่าปูลูซึ่งเป็นสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำประเภทเดียวกับ เต่า ตะพาบน้ำ แต่มีลักษณะพิเศษคือมีหางยาวเป็นพิเศษ หัวใหญ่และหดไม่ได้ อาศัยอยู่ในลำห้วยและลำน้ำบ้านนาตอง ซึ่งอาจถือได้ว่ามีมากที่สุดแห่งเดียวในประเทศไทย นอกจากนั้นในเขตพื้นที่ของบ้านนาตองยังมี น้ำตกผาบ่อง และน้ำตกตาดชาววาและ ถ้ำปันทาหมี ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจด้วย ^{๑๔}

๔. สวนรุกขชาติช่อแฮ เป็นสวนป่าที่มีต้นไม้ขนาดใหญ่ซึ่งเป็นที่ดินของวัดพระธาตุช่อแฮ พระอารามหลวง และได้อนุญาตให้หน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้องจัดเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับประชาชน

^{๑๓}<https://www.paiduaykan.com/province/north/phrae/prathatdoileng.html>

,http://www.phrae.go.th/tem/tip/nature_phrae/hagi14.html[https://www.museumthailand.com/th/3533/storytelling/พระธาตุคอยเล็ง\(สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๓\)](https://www.museumthailand.com/th/3533/storytelling/พระธาตุคอยเล็ง(สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๓))

^{๑๔}<https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/883671/>(สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๓)

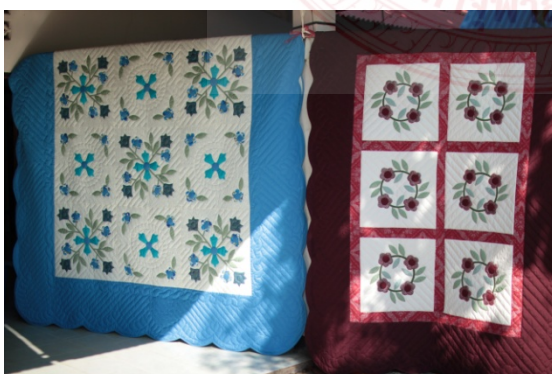
๖. น้ำตกห้วยเลาหลวง ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ของบ้านน้ำจ้อม หมู่ที่ ๘ ตำบลช่อแฮ อยู่ห่างจากตัวจังหวัดแพร่ประมาณ ๒๕ กิโลเมตร

๘. น้ำตกเชิงทอง ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติลำน้ำน่าน หมู่ที่ ๖ ตำบลช่อแฮ อยู่ห่างจากตัวจังหวัดแพร่ประมาณ ๒๐ กิโลเมตร

๙. น้ำตกนางฟ้า ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติลำน้ำน่าน หมู่ที่ ๘ ตำบลช่อแฮ อยู่ห่างจากตัวจังหวัดแพร่ประมาณ ๒๕ กิโลเมตร

ในด้านงานประเพณีหรือเทศกาลของชุมชนบ้านต้นไคร้และชุมชนใกล้เคียงในเขตตำบลช่อแฮ ที่สำคัญ เช่น **งานประเพณีไหว้สาพระธาตุจอมแจ้ง** ซึ่งตั้งอยู่ในเขตชุมชนบ้านต้นไคร้ จัดงานช่วงวันขึ้น ๑๓ - ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ เดือน ๕ เหนือหรือประมาณเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี **งานประเพณีไหว้พระธาตุช่อแฮเมืองแพร่แห่งหลวง** ในช่วงวันขึ้น ๘ ค่ำ ถึง ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ หรือเดือน ๖ เหนือหรือประมาณเดือนมีนาคมของทุกปี **ประเพณีกินสลากข้าวหม้อ** เป็นประเพณีถวายสลากภัตโดยใช้หม้อดินเป็นภาชนะในการใส่เครื่องไทยทาน เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว จัดที่วัดพระธาตุช่อแฮพระอารามหลวง นอกจากนี้ยังมีประเพณีเดินขึ้นดอยเล็ง ประเพณีสงกรานต์และรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ ประเพณีแห่เทียนพรรษา ประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะและงานประเพณีลอยกระทง เป็นต้น

ในด้านศิลปะและหัตถกรรมชุมชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปแบบของชาวล้านนาภาคเหนือทั่วไป เช่น ดนตรีพื้นบ้าน สะล้อ ซอซึง ปี่ก้อย ปี่แน และกลองฮีด ในด้านศิลปะการฟ้อนรำมีฟ้อนเล็บ ฟ้อนกลองฮีด ฟ้อนเทียนในด้านหัตถกรรม มีการแกะสลักไม้สัก บานประตูโบสถ์ เครื่องเรือนชุดรับแขก เครื่องใช้ตกแต่งบ้านเรือน เป็นต้น

แผนภาพที่ ๔.๑๗ แสดงผลิตภัณฑ์ผ้าดัดมือของชุมชนบ้านต้นไคร้ หมู่ ๕ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

ผลิตภัณฑ์ที่ขึ้นชื่อของบ้านต้นไคร้อย่างหนึ่งก็คือ **ผลิตภัณฑ์ผ้าดัดมือ** ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสินค้า OTOP ระดับ ๔ ดาว มีจุดเริ่มต้นมาจากกลุ่มมิชชันนารีที่เข้ามาเผยแผ่ศาสนาจากคริสตจักรสามัคคีธรรมที่ ๕ เป็นผู้ที่เริ่มมาฝึกให้กับประชาชนในพื้นที่ตำบลช่อแฮ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ โดยผ้าดัดมือเป็นหัตถกรรมที่ทำด้วยมือทั้งหมด คือ งานเย็บผ้าด้วยมือตามลวดลาย

ต่าง ๆ ที่กำหนดไว้บนผืนผ้า ลินค้ำประกอบด้วย หมอนอิง ผ้าคลุมเตียง ผ้าห่ม เป็นต้น ในปัจจุบันผ้า ดันมือเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีการขยายการผลิตไปแทบทุกหมู่บ้านของตำบลช่อแฮ และตำบลป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ซึ่งรวมทั้งที่ชุมชนบ้านต้นไคร้ด้วย แต่ผลิตภัณฑ์ผ้าดันมือของบ้านต้นไคร้มี เอกลักษณ์ที่พิเศษอย่างหนึ่งคือเป็นการผสมผสานภูมิปัญญาดั้งเดิมเข้ากับภูมิปัญญาสมัยใหม่ จากเดิม เมื่อครั้งที่ยังไม่มีจักรเย็บผ้า ชาวบ้านได้ใช้เข็มกับด้ายในการเย็บและซ่อมแซมเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม โดยใช้วิธีเนาซอยปักชุนด้วยมือมาโดยตลอดภูมิปัญญาผ้าดันมือหรือภาษาถิ่นเรียกว่า “เนา” เป็นความรู้ ท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการเย็บผ้าห่มแบบพื้นบ้านเป็นที่รู้จักกันในนาม “ผ้านวม” มานานไม่ต่ำกว่า ๒ ชั่วโมง อายุคนสืบทอดกันมา ต่อมา พ.ศ. ๒๕๓๐ หลังจากที่ได้รับความรู้เพิ่มเติมจากกลุ่มมิชชันนารี คริสตจักรสามัคคีธรรม ก็ได้พัฒนางานเป็นผ้าดันมือรูปแบบใหม่ เช่นพัฒนาชิ้นงานที่ใหญ่ขึ้นเป็นผ้า ห่ม ผ้าคลุมเตียงปลอกหมอนอิง เป็นต้น จนกระทั่งพ.ศ. ๒๕๔๕ กลุ่มแม่บ้านต้นไคร้ได้รับเงิน งบประมาณภายใต้โครงการกระตุ้นเศรษฐกิจของสภาตำบลช่อแฮจึงได้มีการรวบรวมกลุ่มขึ้นใช้ชื่อว่า “กลุ่มหัตถกรรมผ้าดันมือบ้านต้นไคร้”

ลินค้ำขึ้นชื่ออีกอย่างหนึ่งของชุมชนบ้านต้นไคร้ก็คือ “เมี่ยง” ซึ่งมีกรรมวิธีในการทำที่ใช้ เวลานานพอสมควร ก่อนที่จะนำมารับประทานได้ ต้องผ่านการนึ่ง ๓ ชั่วโมง และหมักเป็นเวลา ๓ เดือน จึงจะได้เมี่ยงที่มีรสเปรี้ยว แต่หากต้องการเมี่ยงในแบบที่มีรสฝาดจะหมักเพียงหนึ่งเดือนเท่านั้น ถือเป็นพืชเศรษฐกิจอย่างหนึ่งของคนในตำบลช่อแฮ

(๗) ชุมชนบ้านศรีดอนชัย หมู่ ๘ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ชุมชนบ้านศรีดอนชัย หมู่ ๘ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอนตั้งอยู่ใน พื้นที่บริเวณใจกลางสำคัญของอำเภอปาย อยู่ใกล้ท่าอากาศยานปาย สะพานข้ามแม่น้ำปาย และ กล่าวได้ว่าใกล้แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอปายหลายแห่ง ที่สำคัญบ้านศรีดอนชัยแห่งนี้ยังเป็น ที่ตั้งของวัดแห่งแรกในอำเภอปายคือวัดศรีดอนชัย ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ นอกจากนั้นยังเป็นแหล่งรวมศิลปะวัฒนธรรมที่สำคัญแห่งหนึ่งของอำเภอปาย

เป็นเหลนของพญามังราย ได้นำช้างพลายเผือก ๒ เชือก ชื่อช้างพลายเผือกเผ่ามวงคล และช้างพลายแก้วมวงคล และเหล่าเสนาทหารยกทัพจากนพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่ เพื่อมาตีเมืองแห่งนี้จากพะก่ากั่นนะและพะกาสา่งกง โดยได้รับชัยชนะศึกในครั้งนั้น ก่อนที่พะก่ากั่นนะและพะกาสา่งกงจะแพ้ศึกถอยทัพนั้นก็ได้เผาทำลายวัดจนหมดสงครามในครั้งนั้นช้างเผือก ๒ เชือกของเจ้าศรีใจยา ได้หลุดหนีเข้าไปในป่า เสนาอำมาตย์ได้ติดตามหาจนพบที่ลำห้วยขุนแม่ น้ำแห่งหนึ่งซึ่งเวลานั้นยังไม่มี การตั้งชื่อแม่น้ำ เจ้ามหาชีวิตศรีใจยาจึงได้ปรารภว่าแม่น้ำนี้สมควรชื่อ “แม่น้ำปาย” เพราะเหตุที่ได้พบช้างพลายทั้ง ๒ เชือกคืนที่ลำห้วยนั้น (ในภาษาล้านนาคำว่า ช้างพลาย ออกเสียงว่า จ้างปาย) ส่งผลให้เมืองแห่งนี้ได้ชื่อว่าเมืองปายตามชื่อแม่น้ำปายในเวลาต่อมาจนถึงปัจจุบัน

การชนะสงครามในครั้งนั้นพระเจ้าติโลกราชได้สถาปนาพระนามใหม่ให้เจ้าศรีใจยาว่า เจ้าชัยสงคราม ให้ดูแลปกครองเมืองปายสืบต่อมาในสมัยที่เจ้าชัยสงครามปกครองเมืองปายได้มีการสร้างวัดขึ้นใหม่ เมื่อปี พ.ศ. ๒๐๒๑ โดยได้ทำการก่อสร้างวิหาร กำแพง กุฏิ และเสนาสนะอื่น ๆ ตามศิลปะล้านนาเชียงใหม่ และมีการขุดสร้างกำแพงเมือง ประตูเมือง ต่อมา พ.ศ. ๒๐๒๓ อัญเชิญพระพุทธสิหิงค์ (พระสิงห์ปาย) จากเมืองนพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่มาประดิษฐานเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองอยู่ประจำที่วัดแห่งนี้ และมีการจัดงานเฉลิมฉลองวัดและเวียงไปพร้อมกัน นาน ๗ วัน ๗ คืน พร้อมกันนั้นได้อาราธนาพระวชิรปัญญามหาเถร วัดมหาโพธาราม (เจ็ดยอด) เชียงใหม่ และพระภิกษุมหาเถระจากเมืองพะเยา เชียงราย อีก ๕ รูปมาจำพรรษา และได้ตั้งชื่อวัดใหม่ว่า “วัดศรีดอนชัย” โดยที่มาของชื่อนี้ กล่าวกันว่า คำว่าศรีชัย เป็นชื่อของเจ้าศรีใจยศส่วนคำว่าดอน เป็นชื่อของหมู่บ้านที่ตั้งอยู่นูนสูงกว่าแม่น้ำ เอาชื่อเจ้าบวกกับชื่อลักษณะของหมู่บ้าน จึงเป็นชื่อวัดว่า “วัดศรีดอนชัย”

ต่อมา พ.ศ. ๒๑๔๓ หลังจากสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเสด็จกลับจากศึกเมืองตองอูแล้ว ทรงตั้งสัตยาธิษฐานว่าจะยังไม่กลับกรุงศรีอยุธยา รับสั่งให้พักทัพที่ตำบลศรีประจันต์ เหนือเมืองสุพรรณ ทรงตั้งพระทัยที่จะเสด็จประพาสเมืองแสนหวิ พระองค์ได้ผ่านมาจากเมืองเชียงใหม่ ผ่านแม่แตงบ้านเมืองกืด แล้วเข้ามาเมืองปายโดยเสด็จมากับกองทัพหลวงพันล้อมวังรักษาพระองค์และช่างฝีมือ รวมจำนวนพลแล้วเพียงพันกว่าคนเท่านั้น เสด็จพักประทับแรม ณ คุ่มเจ้าหลวงเมืองปาย โดยมีเจ้าหลวงเมืองปายพร้อมข้าทาสบริวารเป็นผู้ถวายการต้อนรับ ได้ทอตพระเนตรการฝึกทหารที่เมืองปาย และเสด็จเข้านมัสการพระพุทธสิหิงค์ (พระสิงห์ปาย) และประทับแรมที่ปราสาทหอคำเจ้าฟ้าคุ่มเจ้าหลวงเมืองปาย ซึ่งตั้งอยู่ ณ สถานีนอนามัยบ้านเวียงเหนือในปัจจุบัน

สมเด็จพระนเรศวรมหาราชเสด็จประทับ ณ เมืองปายเป็นเวลาเดือนกว่าในระหว่างนั้น ได้ทรงนำพระอัฐิและผอบเกศาของสมเด็จพระพี่นางพระสุพรรณกัลยาที่นางกำนัลในพระองค์นำมาถวาย ทรงสร้างพระสถูป ณ ที่วัดน้ำฮู โดยทรงมีพระบัญชาให้เจ้าพระยาสุรสีห์พิชฌนาธิราชเป็นผู้คุมการก่อสร้างสถูปอย่างใกล้ชิด เพื่อให้สมพระเกียรติสมเด็จพระพี่นางสุพรรณกัลยา องค์วีรสตรีที่ทรงสละสุขส่วนพระองค์เพื่อชาติบ้านเมือง เมื่อทรงบรรจุพระอัฐิสมเด็จพระพี่นางสุพรรณกัลยาไว้ในพระ

สถูปเรียบร้อยแล้ว สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ก็ทรงรับสั่งให้เคลื่อนขบวนสู่เมืองแสนหิวทันที ขบวนเสด็จเคลื่อนออกจากเมืองปาย เมื่อวันอังคารแรม ๖ ค่ำ เดือน ๓ ปลายปีชวด (ตรงกับวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๑๔๔)

ต่อมา พ.ศ. ๒๑๔๕ สมเด็จพระเจ้าหงสาวดี ได้มอบหมายให้พระอุปราชมังแร มาตีเอาหัวเมืองต่าง ๆ และในปี พ.ศ. ๒๑๔๗ เมืองปายก็ได้ตกอยู่ในอำนาจของพม่า ทราบถึงพระกรรสมเด็จพระนเรศวร จึงทรงมีพระบัญชาชักชวนเจ้าเมืองเชียงใหม่ เสด็จนคร หริภุญไชย เชียงราย และเจ้าผู้ครองในแคว้นโยนกให้ยกทัพไปตีเอากรุงอังวะ แสนหิว และเมืองหงสาวดี เสร็จแล้วค่อยเสด็จไปตีเอาเมืองปายที่หลัง ส่วนแม่ทัพนายกองของพม่าที่ปักหลักอยู่ที่เมืองปายนั้น เมื่อทราบข่าวจากเจ้ากรุงหงสาวดีเมืองอังวะว่าให้รีบกลับไปช่วยศึกที่กรุงหงสาวดีโดยด่วน ก่อนที่สมเด็จพระนเรศวรจะมาตีกรุงหงสาวดี ก่อนกลับไปได้เผาทำลายคัมเจ้าหลวงประสาธหอคำเจ้าฟ้า และกลับมาเผาวัดศรีดอนชัย บางส่วนคงเหลือไว้แต่วิหารที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปฏิมาประธานและพระพุทธรูปสิหิงค์ (พระสิงห์ปาย) และด้วยเดชะบารมีของพระพุทธรูปปฏิมาประธานและพระพุทธรูปสิหิงค์พม่าจึงไม่ได้เผาทำลายพระวิหารดังกล่าว

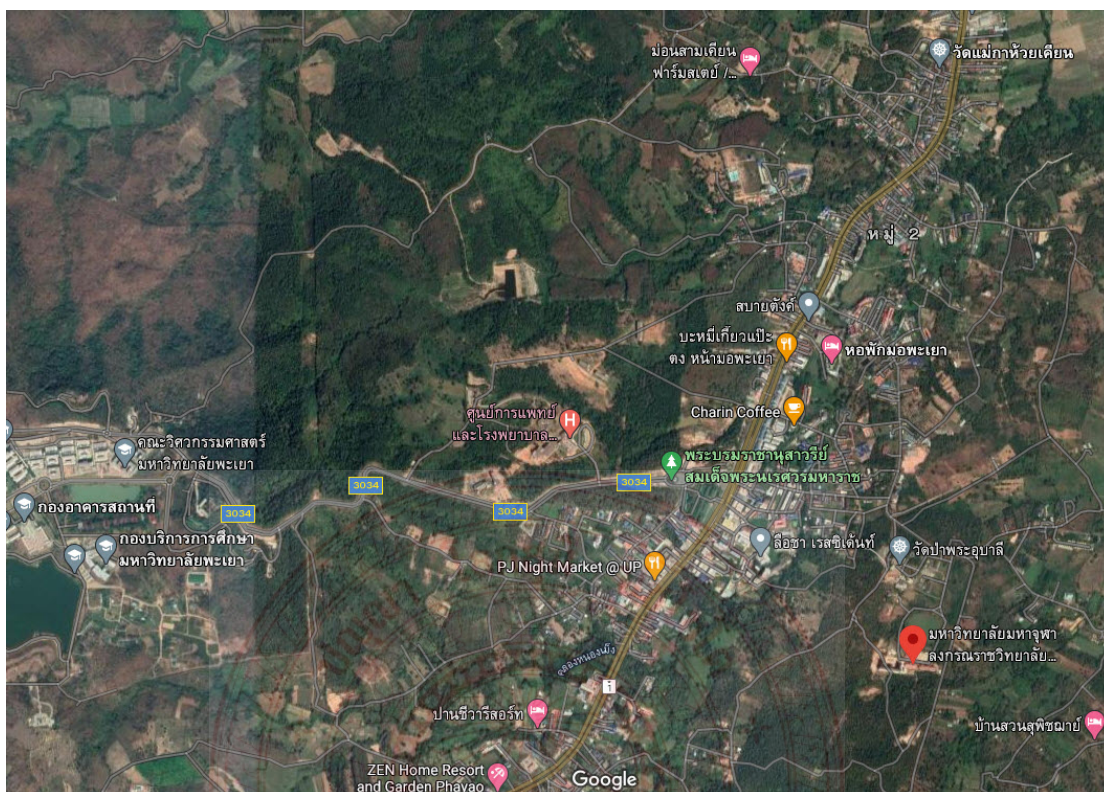
ต่อมา พ.ศ. ๒๑๕๘ เจ้าหลวงปัญญา ได้มีพระบัญชาให้เจ้าแม่สุนันทา ซึ่งเป็นหลานของพระเจ้าติโลกราช ให้มาปกครองเมืองปาย และฟื้นฟูบูรณะซ่อมแซมวัดศรีดอนชัยและประสาธหอคำเจ้าฟ้าที่ถูกพม่าเผาบางส่วน พร้อมทั้งอาราธนาพระภิกษุสามเณรจากเวียงเชียงใหม่มาจำพรรษาจำนวนมากมายและสืบมาจนถึงปัจจุบัน

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าวัดศรีดอนชัยเป็นวัดสำคัญในประวัติศาสตร์ของอำเภอปาย และปูชนียวัตถุศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองที่สำคัญอันเป็นที่กราบไหว้สักการบูชาของชาวเมืองปายซึ่งประดิษฐานอยู่คู่วัดศรีดอนชัยมาเป็นเวลาช้านานก็คือ องค์พระพุทธรูปสิหิงค์ (พระสิงห์ปาย) เป็นพระพุทธรูปเก่าแก่พุทธศิลป์เนื้อทองสำริดปางมารวิชัยเชียงแสนสิงห์ยุคแรก สร้างในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ อายุประมาณ ๘๐๐ - ๙๐๐ ปี มีประเพณีการสงฆ์น้ำพระพุทธรูปสิหิงค์ (พระสิงห์ปาย) ทุกวันที่ ๑๓ เมษายน เป็นประจำทุกปีตั้งแต่โบราณกาล

ตารางที่ ๔.๕ ประเพณีและงานประจำปีของวัดศรีดอนชัยในปัจจุบัน

ประเพณี	ช่วงเวลา
งานประเพณีสงฆ์น้ำพระพุทธรูปสิหิงค์	ทุกวันที่ 13 เมษายน ของทุกปี
ประเพณีปอยส่างลอง (บรรพชาสามเณร)	ช่วงเดือนมีนาคม - เมษายน
ประเพณีตานข้าวใหม่ ตานก่องหลัวผิงไฟพระพุทธเจ้า	วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 4 เหนือ (หรือเดือนยี่ของภาคกลาง)
ทำบุญตานเปตพลี ต่างจอมต่อหลวง	วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 เหนือ (หรือเดือน 10 ของภาคกลาง)

(๘) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

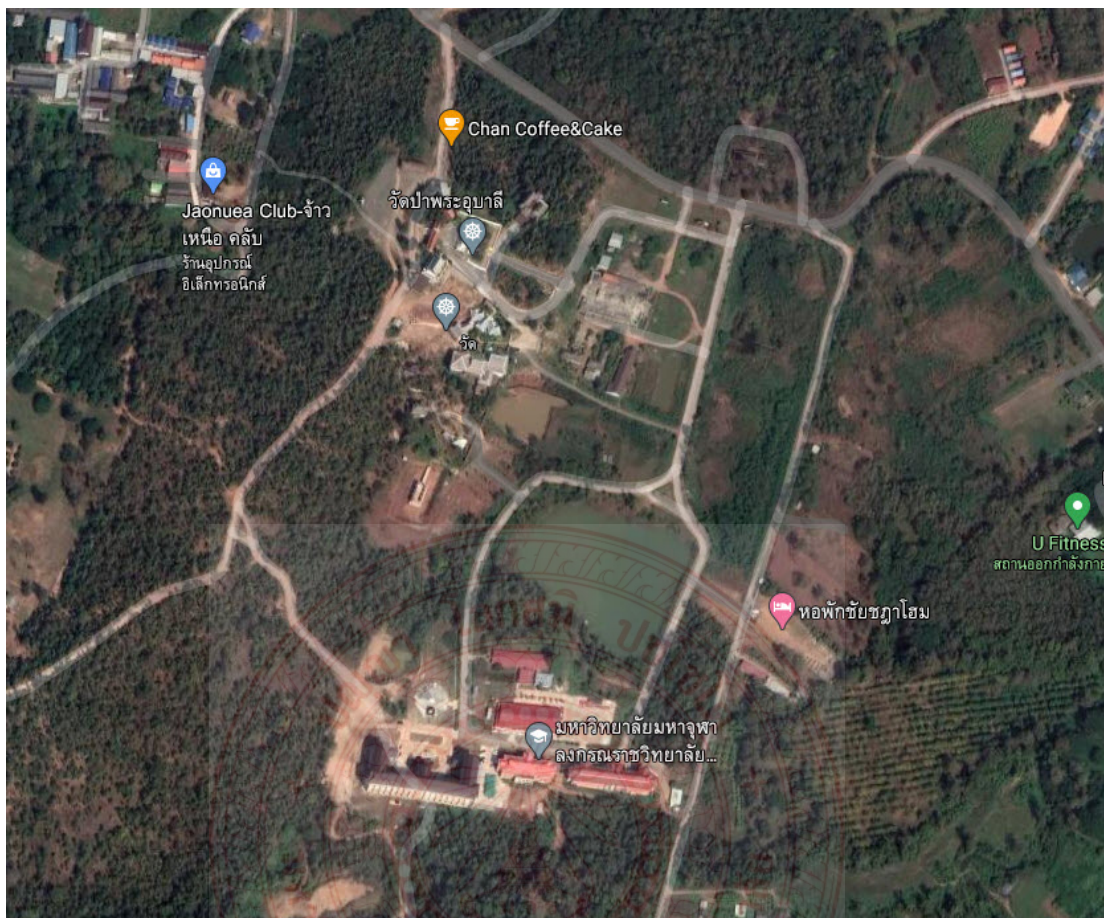
แผนภาพที่ ๔.๑๘ แสดงแผนที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ตั้งอยู่เลขที่ ๕๖๖ หมู่ที่ ๒ ตำบลแม่กา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ตั้งอยู่เลขที่ ๕๖๖ หมู่ที่ ๒ ตำบลแม่กา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา^{๑๖} เริ่มเปิดดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๔ ในฐานะวิทยาลัยสงฆ์พะเยา สาขาของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์วิทยาเขตเชียงใหม่ โดยจุดเริ่มต้นของการก่อตั้งมหาวิทยาลัย เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๓ พระครูสิริธรรมเมธี ผู้ช่วยคณบดี คณะพุทธศาสตร์ และ ร.ท.ปรีชา หอมประภัทร หัวหน้าฝ่ายวิชาการ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์วิทยาเขตเชียงใหม่ พร้อมด้วย ผศ.รุ่งเรือง บุญโอรส และคณาจารย์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้ร่วมกันปรึกษากับพระเทพวิสุทธิเวที รองเจ้าคณะภาค ๖ เจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำ เพื่อขยายห้องเรียนวิทยาเขตเชียงใหม่มาเปิดสอนที่จังหวัดพะเยาจนกระทั่ง วันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้มีการประชุมพระสังฆาธิการ และผู้ทรงคุณวุฒิจังหวัดพะเยา เรื่อง การเปิดสาขาของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฯ วิทยาเขตเชียงใหม่ ณ วัดศรีโคมคำ ที่ประชุมมีมติรับหลักการ

^{๑๖}เกี่ยวกับวิทยาเขตพะเยา http://pyo.mcu.ac.th/?page_id=434 (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๖๓)

จนกระทั่งได้มีการประชุมอีกครั้ง ในวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๔ โดยผู้เข้าร่วมประชุมมีทั้งพระสังฆาธิการ และผู้ทรงคุณวุฒิจังหวัดพะเยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เรื่อง การจัดตั้งวิทยาลัยสงฆ์พะเยา สาขาวิทยาเขตเชียงใหม่ ซึ่งในวันนั้น ที่ประชุมมีมติให้จัดตั้งวิทยาลัยสงฆ์พะเยาขึ้น ณ วัดศรีโคมคำ พร้อมแต่งตั้งบุคคลและคณะบุคคลดำเนินการจัดตั้งต่อไปจนในที่สุดวิทยาลัยสงฆ์พะเยาก็ได้จัดตั้งขึ้นตามประกาศคณะสงฆ์จังหวัดพะเยา ที่ ๑/๒๕๓๔ วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๔ ลงนามโดย พระโสภณธรรมเมธี เจ้าคณะจังหวัดพะเยา โดยมีพระเทพวิสุทธิเวที เป็นประธานกรรมการบริหาร พระโสภณธรรมเมธี เป็นผู้อำนวยการ ร.ท.ปรีชา หอมประภัทร เป็นหัวหน้าสำนักงาน พระมหาณรงค์ ฐิตเมโธ เป็นเลขานุการสำนักงานพร้อมทั้ง เปิดรับนิสิตบาลีอุดมศึกษาชั้นปีที่ ๑ เมื่อวันที่ ๑ - ๓๐ เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๓๔ มีนิสิตสมัครเรียนชั้นปีที่ ๑ จำนวน ๔๙ รูป และเปิดดำเนินการเรียนการสอนตั้งแต่วันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๓๔ เป็นต้นมา ซึ่งในขณะนั้น มีคณาจารย์ประจำ ๓ รูป/ท่าน อาจารย์พิเศษ ๕ รูป/ท่าน เจ้าหน้าที่ประจำสำนักงาน ๓ รูป/ท่าน

วิทยาลัยสงฆ์พะเยาได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนกระทั่ง วันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๓๔ ที่ประชุมกรรมการสภามหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฯ มีมติอนุมัติให้วิทยาลัยสงฆ์พะเยา เป็น วิทยาเขต ในชื่อใหม่ว่า “**มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ วิทยาเขตพะเยา**” ตามประกาศมหาวิทยาลัย ที่ ๔๐/๒๕๓๔ เรื่อง ตั้งวิทยาเขตพะเยา ประกาศ ณ วันที่ ๒๐ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๓๔ ลงนามโดยพระสุเมธาธิบดี สภานายกมหาวิทยาลัยจนกระทั่งต่อมาได้มีการตราพระราชบัญญัติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม ๑๑๔ ตอนที่ ๕๑ ก วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ ทำให้สถานภาพของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ เปลี่ยนเป็นมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ ในกำกับของรัฐบาลวิทยาเขตพะเยา จึงมีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการใหม่ในปัจจุบันว่า “**มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา**”

แผนภาพที่ ๔.๑๙ แสดงแผนที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

ปัจจุบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ได้ย้ายที่ตั้งใหม่มาอยู่ที่อยู่ปัจจุบันคือ เลขที่ ๕๖๖ หมู่ที่ ๒ ตำบลแม่กา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา เนื่องจากมหาวิทยาลัยมีการขยายตัวและมีจำนวนนิสิตเพิ่มมากขึ้น ตำบลแม่กาเป็นชุมชนตำบลใหม่ซึ่งก่อตั้งได้ประมาณ ๖๐ ปีเศษ เดิมพื้นที่บริเวณนี้ส่วนใหญ่เป็นป่ารก ไม่มีผู้คนมาอาศัยอยู่ อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้และสัตว์ป่าเป็นทางผ่านของพ่อค้าทางเกวียนซึ่งบรรทุกสินค้าจากพะเยาไปขายที่ลำปาง พ่อค้าเหล่านี้คงเป็นกลุ่มแรก ๆ ที่เข้ามาตั้งรกรากทำไร่ทำสวน เริ่มจากกลุ่มเล็ก ๆ ๔ - ๕ ครอบครัว ต่อมาจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ตามประวัติเล่าว่าประชากรส่วนใหญ่มาจากตัวจังหวัดลำปาง และอำเภองาว โดยหมู่บ้านแรกที่ตั้งขึ้นก่อนคือ “บ้านแม่กาหลวง” เพราะหมู่บ้านนี้มีแม่น้ำไหลผ่านอุดมสมบูรณ์ เดิมเรียกกันว่า “บ้านแม่กา น้ำล้อม” ต่อมาเมื่อประชากรเพิ่มหนาแน่นมากขึ้น จึงมีหมู่บ้านหลายหมู่บ้านเกิดขึ้น เช่น บ้านแม่กาโทกหวาก บ้านแม่กาห้วยเคียน บ้านแม่กาไร่ บ้านแม่กานาไร่เดียว บ้านแม่กาหัวทุ่ง บ้านแม่กาหม้อแกงทอง บ้านแม่กาท่าข้าม และบ้านแม่ตำบุงโยง หมู่บ้านทั้งหลายที่กล่าวมาได้รวมกันขึ้นเป็นตำบล ตั้งชื่อว่า “ตำบลแม่กา”

ตามประวัติของชุมชน เล่ากันว่าสาเหตุที่เรียกว่าบ้านแม่กา เนื่องจากในอดีตช่วงที่ชาวบ้านยังอพยพมาไม่มากนัก ได้มีพ่อค้าเกวียนเดินทางผ่านมาแวะพักนอนที่ใต้ต้นตะเคียนใหญ่ใกล้ลำห้วย ช่วงพักทานอาหารกลางวัน พ่อค้าเอาหม้อแกงไปต้กน้ำที่ลำห้วย พอเวลากลางคืนเกิดอาถรรพ์ มีเสือมาคาบเอาพ่อค้าคนๆ ไปต้กน้ำที่ลำห้วยกิน และบ่อยครั้งถ้าหมู่บ้านใดมีอึการ็องรอบ ๆ หมู่บ้านก็มักจะมีคนในหมู่บ้านตาย ๑ คน ชาวบ้านจึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านแม่กา” และด้วยอาถรรพ์ของลำห้วยจึงตั้งชื่อห้วยว่า “ห้วยแม่กา”^{๑๗}

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าชุมชนตำบลแม่กาจะเป็นชุมชนใหม่ที่มาตั้งรกรากถิ่นฐานได้ไม่นาน แต่ก็ปรากฏว่ามีการค้นพบแหล่งโบราณคดีเตาเผาโบราณ พระพุทธรูป ซากวัด เจดีย์ และสิ่งก่อสร้างซึ่งมีอายุกว่า ๗๐๐ ปี ย้อนอดีตไปในยุคของพญางำเมือง กษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ของเมืองพะเยา พระสหายของพญามังรายและพญาร่วง สามกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ หลักฐานที่สำคัญคือแหล่งโบราณคดีเก่าแก่ที่ตั้งอยู่ในเขตตำบลแม่กา ได้แก่ แหล่งเตาเผาห้วยแม่ตำ เตาเผาเมืองอมเมืองโบราณเวียงบัว และแหล่งเตาเผาโบราณบ้านบัวและพิพิธภัณฑสถานโบราณบ้านบัว เป็นต้นซึ่งมีคุณค่าในทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี นอกจากนี้ยังสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจอีกแห่งหนึ่งของชุมชน

ดังนั้นเมื่อมองในแง่บริบททางกายภาพของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตพะเยา จะเห็นได้ว่ามีแหล่งโบราณคดีที่น่าสนใจ และน่าเรียนรู้ทั้งในแง่ของประวัติศาสตร์โบราณคดี ตลอดจนในแง่ของศิลปะในยุคโบราณต่าง ๆ นอกจากนั้นยังอยู่ไม่ไกลจาก “อ่างเก็บน้ำแม่ตำ” อีกหนึ่งแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของตำบลแม่กา ซึ่งเป็นอ่างเก็บน้ำที่มีสันอ่างยาวที่สุดในภาคเหนือ คือ ประมาณ ๑,๘๐๐ เมตรประกอบกับบริบททางสังคมและชุมชนต่างก็ให้การสนับสนุนการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยเป็นอย่างดี จึงเป็นเรื่องที่น่าติดตามว่า หากจะมีการพัฒนาพื้นที่ศิลปะชั้นในมหาวิทยาลัยแห่งนี้ ผลตอบรับที่เกิดขึ้นจะเป็นอย่างไรบ้าง

๔.๒ การพัฒนาพื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ร่วมกับพระสงฆ์และประชาชนในพื้นที่ศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลวัดและชุมชนในด้านประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดลำดับความสำคัญของความต้องการในการพัฒนาพื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะในวัดและชุมชน โดยการกระตุ้นให้ประชาชนได้เรียนรู้สภาพของชุมชน วิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม เพื่อพัฒนาพื้นที่ในชุมชนให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่ม

^{๑๗} <http://www.maekalocal.com/ContentPAGE.php?id=24> (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์

จังหวัดล้านนาโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ตั้งแต่การร่วมรับรู้ ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ไปจนถึงร่วมประเมินผล และรับผลประโยชน์จากงานศิลปะที่สร้างขึ้น

การสร้างพื้นที่ศิลปะในชุมชนกรณีศึกษาของทั้ง ๘ จังหวัดในโครงการวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยได้เข้าไปชี้แจง ประสานงาน สอบถาม และทำประชาคมระดมความคิดเห็นเพื่อทำประชาพิจารณ์และประชาคมติเกี่ยวกับการเลือกสถานที่ในการสร้างสรรค์งานศิลปะ และเลือกเรื่องราวที่จะถ่ายทอดลงไปในงานศิลปะนั้น ๆ ในพื้นที่สาธารณะของชุมชน ขณะเดียวกัน การเลือกศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานก็มีส่วนสำคัญในการดำเนินงานตามโครงการ เนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องของระยะเวลาในการจัดสร้างงานศิลปะ ตลอดจนข้อจำกัดในด้านงบประมาณ คณะผู้วิจัยได้เจาะจงเลือกศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานซึ่งเป็นที่ยอมรับในวงการ และมีเวลาหรือสะดวกที่จะเข้าร่วมโครงการ ๓ ท่านด้วยกัน กล่าวคือ

แผนภาพที่ ๔.๒๐ พระอาจารย์ปัญญาชัย พุทธรักขิตะงานเสวนาการสร้างผลงานประติมากรรมเชิงพุทธศิลป์ “ลานธรรม ลานศิลป์ ถิ่นเวียงบัว” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

(๑) พระอาจารย์ปัญญาชัย พุทธรักขิตะ (ภูศิลป์) สอนธรรมภูศิลป์ อ.พาน จ.เชียงราย ศิลปินเชียงรายผู้มีผลงานโดดเด่นในด้านพุทธศิลป์ที่สามารถใช้ศิลปะถ่ายทอดพุทธปรัชญาได้อย่างลึกซึ้ง นอกจากนั้นยังเปิดศูนย์การเรียนรู้ศิลปะให้กับผู้ที่สนใจ มีลูกศิษย์จำนวนมากไม่น้อยที่สามารถสร้างสรรค์งานพุทธศิลป์จนเป็นที่ยอมรับในวงการซึ่งในการวิจัยนี้ พระอาจารย์ปัญญาชัย พุทธรักขิตะ มีบทบาทสำคัญในการสร้างผลงานประติมากรรมเชิงพุทธศิลป์ชื่อ “ภูมิจักรวาล” ซึ่งจัดแสดงไว้ที่ “ลานธรรม ลานศิลป์ ถิ่นเวียงบัว” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

แผนภาพที่ ๔.๒๑ อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ ศิลปินเชียงใหม่ มหาบัณฑิต จากคณะจิตรกรรมประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

(๑) อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ ศิลปินเชียงใหม่ มหาบัณฑิต จากคณะจิตรกรรมประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ผู้มีผลงานโดดเด่นในงานด้านจิตรกรรม พร้อมทั้งกลุ่มศิลปินจิตอาสาป้ายสี แต้มฝุ่น ปั้นจินตนาการ ที่มีใจรักในงานศิลปะ และมีจิตอาสาเพื่อสังคมและบ้านเกิดเมืองนอนซึ่งในการสร้างพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนตามวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยนี้ อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ พร้อมทั้งกลุ่มศิลปินจิตอาสาป้ายสี แต้มฝุ่น ปั้นจินตนาการ ถือได้ว่าเป็นกำลังหลักในการดำเนินงานตั้งแต่ต้น นับตั้งแต่การประสานงาน เพื่อเลือกชุมชนที่สมัครใจและสนใจเข้าร่วมโครงการ โดยพื้นที่ที่อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ ได้เข้าไปสร้างงานศิลปะนั้นมีทั้งหมด ๖ จังหวัด รูปแบบงานศิลปะที่สร้างขึ้นส่วนใหญ่เน้นในด้านจิตรกรรม ภาพสามมิติส่วนด้านเนื้อหาของผลงานได้มีการปรับเปลี่ยนไปตามอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน โดยที่แต่ละภาพจะไม่ซ้ำกันกับชุมชนพื้นที่อื่นเลย ทั้งนี้เพื่อให้งานแต่ละพื้นที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

(๒) อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์^{๑๔} แกนนำศิลปินกลุ่มป้ายสี แต้มฝุ่น ปั้นจินตนาการ หนึ่งในกลุ่มศิลปินที่ได้เข้าไปสร้างสรรค์ผลงานในหลายพื้นที่ของโครงการ ได้กล่าวถึงความเป็นมาเป็นไปของโครงการว่า “ในเรื่องของการพัฒนาศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา เป็นเรื่องของการสร้างสรรค์งานศิลปะที่เราเอางานร่วมสมัยที่เรียกว่างาน Street Art งานภาพสามมิติ ที่นำเอาเรื่องราวอัตลักษณ์ของชุมชนมาผนวกกัน ผสมผสานกัน ทำให้เกิดเป็นงานศิลปะร่วมสมัยที่ประทับอยู่บนผนังสาธารณะของชุมชนแต่ละชุมชน ถือเป็นโอกาสที่ดีที่ใน ๑ ปีที่ผ่านมาซึ่งสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยร่วมกับทีมศิลปินจิตอาสาป้ายสี แต้มฝุ่น ปั้นจินตนาการ ได้ดำเนินการวิจัยชุดนี้ร่วมกัน โดยเริ่มจากการลงพื้นที่ไปคัดเลือกชุมชนก่อน เน้นชุมชนที่สนใจในการ

^{๑๔}สัมภาษณ์อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

สร้างพื้นที่ของชุมชนตนเองให้เป็นพื้นที่ท่องเที่ยว เพื่อดึงคนจากพื้นที่ต่างๆ มาท่องเที่ยว และนำรายได้เข้าสู่ชุมชน”

ตารางที่ ๔.๖ รายชื่อสมาชิกกลุ่มศิลปินจิตอาสา “ป้ายสีแต้มฝันปันจินตนาการ”

สมาชิกกลุ่มศิลปินจิตอาสา “ป้ายสีแต้มฝันปันจินตนาการ”	
๑. มานิตย์ โกวฤทธิ	๑๒. สมบูรณ์ สูงขาว
๒. จันทรา เวียงจันทร์	๑๓. วิทยา กันทรรัตน์
๓. พิกุลทอง เวียงนิล	๑๔. สุรพล พงษ์พูนวิวัฒน์
๔. ประทับ เวียงนิล	๑๕. วราชานนท์ ดิษณภัทร์
๕. วินัย กุดนอก	๑๖. เปจิ่ง มิตรสาธิต
๖. มานพ สีระแปง	๑๗. ชรินทร์ อินตา
๗. สงัด อ้ายดวง	๑๘. ยี่ ดวงดีบ
๘. พรชัย แก้วปิ่นใจ	๑๙. กิตติศักดิ์ ฝั้นสาย
๙. ศรีพร คณะชัย	๒๐. ชัยวัฒน์ ราชดวงค์ชัย
๑๐. ปัญญา ไชยรังสี	๒๑. วัชรกร นันทน์ปัญญา
๑๑. แต้มโบสถ์ โกวฤทธิ	

ในด้านความเป็นมาและแรงบันดาลใจในการดำเนินงานของศิลปินในการสร้างสรรค์ศิลปะแต่ละพื้นที่ อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ กล่าวว่า “แรงบันดาลใจก็คือ เราต้องการสร้างงานศิลปะที่เป็นสามมิติ หรือ Street Art ที่เราไปทำให้กับผนังชุมชนในแต่ละที่ เป็นการสร้างแรงบันดาลใจให้กับคนในชุมชนด้วย และพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวด้วย โดยที่จังหวัดพะเยาเราได้ไปทำที่หมู่บ้านแม่ณาเรือ ที่จังหวัดลำพูนไปทำที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ส่วนที่อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ มีความพิเศษอยู่อย่างหนึ่งก็คือทำเป็น Art installation ซึ่งเป็นศิลปะการจัดวางที่ส่งเสริมการตลาดตัดไม้ทำลายป่า โดยนำเอาเรื่องประเพณีการแห่ไม้ค้ำโพธิ์มาเป็นตัวเชื่อมและนำศิลปะมาเป็นตัวขับเคลื่อน”

“พื้นที่ต่อไปก็คือที่หมู่บ้านบุญยืน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ซึ่งนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับประเพณีการแข่งเรือ ส่วนที่จังหวัดแพร่ก็คือที่หมู่บ้านต้นไคร้ ที่นำเสนอเกี่ยวกับวิถีชีวิตต่างๆ ของคนในชุมชน รวมทั้งประเพณีหลาย ๆ อย่าง มีการนำผ้าดั้นมือที่เป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน มาวาดเป็นภาพ ๓ มิติด้วย ส่วนจังหวัดลำปาง ที่หมู่บ้านลำปางหลวงใต้ จะมีประเพณีการตักน้ำ การฟ้อนเจิง ฟ้อนดาบ ซึ่งทำในรูปแบบของงาน ๓ มิติที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนลำปางหลวง พื้นที่สุดท้ายคือบ้านศรีดอนชัย ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เรื่องที่นำเสนอก็คือ การแห่พระสิงห์ รวมทั้งอัตลักษณ์และวิถีชุมชนอื่น ๆ ของชุมชน แทรกเข้าไป มีมิติของความจริง ที่เป็นการแห่พระสิงห์ โดยเขียนภาพเหมือนคนจริง ๆ กับมิติของเทวดาที่สื่อออกมาในรูปแบบของภาพเขียนโบราณ ซึ่ง

สอดแทรกเข้าไปในภาพเขียนนี้ด้วย โดยภาพที่เขียนขึ้นเป็นภาพขนาดใหญ่เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปถ่ายรูปด้วย และนำไปเผยแพร่ในสื่อโซเชียลเพื่อประชาสัมพันธ์ต่อไป”

อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ ได้กล่าวถึงการเลือกพื้นที่ในการดำเนินการ และเรื่องราวที่ใช้ในการสร้างสรรค์งานศิลปะของแต่ละพื้นที่ว่า “ในการเลือกชุมชนแต่ละที่ในช่วงแรก เราจะลงพื้นที่เข้าไปดูแต่ละเมืองก่อน ซึ่งโครงการนี้เราได้รับเลือกจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ให้ทำงานสร้างงานศิลปะใน ๘ จังหวัดภาคเหนือตอนบน โดยเข้าไปดูว่ามีหมู่บ้านไหนบ้างที่กำลังมีแนวโน้มที่จะสร้างแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนของตนเอง แต่ยังไม่ประสบความสำเร็จเป็นที่รู้จักกันทั่วไป ภายใต้แนวคิดที่ว่าถ้าเรานำศิลปะร่วมสมัยที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชุมชนไปทำให้ในชุมชน แล้วศึกษาดูว่าจะสามารถสร้างให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างไรหรือไม่” “หลังจากที่เลือกชุมชนได้แล้วก็เข้าไปทำประชาคมสอบถามความคิดเห็นจากผู้นำชุมชน พระสงฆ์ และหลายๆ ภาคส่วนในชุมชน จนกลั่นกรองได้ดีแล้วว่าหมู่บ้านไหนที่ตรงตามแนวคิดที่เราจะส่งเสริมการท่องเที่ยวดังกล่าวข้างต้น ก็จะเลือกชุมชนนั้นเป็นพื้นที่ในการสร้างสรรค์งานศิลปะ ตามวัตถุประสงค์ของโครงการ”

อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ เล่าถึงความประทับใจหรือรู้สึก ในการที่ได้ลงไปสร้างงานศิลปะให้กับชุมชนว่า “บริบทการเป็นอยู่ของชุมชนแต่ละชุมชนที่เราได้ไปลงพื้นที่ทั้ง ๘ จังหวัด มีความแตกต่างกัน บางหมู่บ้านก็มีส่วนร่วมโดยการให้คนในชุมชนเข้ามาช่วย หรือร่วมกิจกรรม ในขณะที่บางชุมชนโดยเฉพาะชุมชนที่อยู่กันเป็นแบบชุมชนเมืองก็อาจจะไม่ค่อยมีเวลาได้เข้ามาร่วมกิจกรรม เนื่องจากมีงานประจำต้องทำมาหากิน ทีมงานศิลปะจิตอาสาป้ายสีแต้มฝุ่นปั้นจินตนาการรวมทั้งหมด ๑๐ กว่าคนที่ได้ไปลงพื้นที่ร่วมกัน จึงมีความรู้สึกที่เราเข้าใจในความแตกต่างของบริบทของชุมชนในแต่ละพื้นที่ ในการลงพื้นที่แต่ละครั้งทีมงานจะขอเข้าไปอยู่ในพื้นที่ชุมชนเลย ไม่ได้พักอยู่นอกชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความผูกพันกับชุมชนในการที่ได้ไปอยู่ไปกินที่นั่น ได้อยู่กับคนในชุมชน ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีปฏิสัมพันธ์กันกับชาวบ้าน และได้รับเอาอารมณ์ความรู้สึกจากชุมชนจริง ๆ แล้วจึงถ่ายทอดลงไปในงานศิลปะที่สร้างขึ้นบนผืนผนังของแต่ละชุมชน”

“กล่าวโดยรวมมีความรู้สึกประทับใจในทุกพื้นที่ที่อาจแตกต่างกันไปในแต่ละบริบทของชุมชน แต่ละชุมชนจะมีความน่ารัก มีความเป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง งานวิจัยเรื่องนี้ถือว่าเป็นการบันทึกวิถีชีวิตที่มีอยู่จริงของชุมชนไว้บนผนังชุมชนในรูปแบบของงานศิลปะที่คนสามารถสัมผัสได้ เป็นเหมือนพิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง ในฐานะที่เป็นตัวแทนของกลุ่มศิลปะจิตอาสาทั้งหมด ๑๐ กว่าชีวิตก็รู้สึกปิติยินดี และขอขอบคุณชุมชนทุกแห่งที่เราได้ไปลงพื้นที่ตลอดจนสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ให้โอกาสทีมงานของเรา ได้เข้าไปสร้างงานศิลปะให้กับชุมชน”^{๑๙}

^{๑๙}สัมภาษณ์อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

อาจารย์มานิตย์ โกวิทฤทธิ์ ได้กล่าวในตอนท้ายของการให้สัมภาษณ์ว่า “งานวิจัยชุดนี้เป็นเรื่องของการสร้างศิลปะในเชิงอัตลักษณ์วิถีชีวิตของชุมชนในแต่ละพื้นที่ที่เราไปทำให้ เป้าหมายหรือประเด็นจริง ๆ แล้วคือการสร้างศิลปะที่เป็นวิถีอัตลักษณ์ของชุมชน ก็คือถ้านึกง่าย ๆ ก็เหมือนกับการทำพิพิธภัณฑสถานกลางแจ้งในพื้นที่ของสาธารณะ ทุกคนมีสิทธิ์เข้าไปเยี่ยมชมได้ เป็นการนำศิลปะให้เข้าไปอยู่กับคนมากขึ้น ดังนั้นงานศิลปะที่เกิดขึ้นนี้จึงเป็นงานที่ถ่ายทอดเรื่องของประเพณีวัฒนธรรมชุมชน ตลอดจนประวัติศาสตร์ชุมชน รูปแบบของงานศิลปะจะเป็นในเชิงร่วมสมัยที่คนในชุมชนอาจจะยังถือว่าเป็นเรื่องใหม่ที่ไม่คุ้นเคย ซึ่งถ้าหากสามารถต่อยอดงานต่อไปได้ก็จะเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวและนำรายได้เข้าสู่ชุมชน แต่ถ้าหากบางพื้นที่ไม่สามารถก้าวไปถึงจุดนั้นได้ งานศิลปะที่สร้างขึ้นก็จะเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปะวัฒนธรรมของชุมชน ให้เด็กและเยาวชน ตลอดจนบุคคลต่างถิ่นได้เข้ามาเรียนรู้ศิลปะร่วมสมัยที่มีคุณภาพสูง เมื่อได้รับชมแล้วสะท้อนอารมณ์ทำให้เกิดความรู้สึกอยากจะไปถ่ายรูปด้วย จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานชุดนี้จะเป็นประโยชน์กับคนหลายๆกลุ่ม ที่ได้มีโอกาสเข้ามาเยี่ยมชม หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะมีการพัฒนาต่อยอดต่อไป ให้มีการสร้างงานศิลปะกันอีกมากขึ้น เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของแต่ละชุมชนและให้งานศิลปะที่สร้างขึ้นได้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง”

แผนภาพที่ ๔.๒๒ อาจารย์มานิตย์ กันทะสัก ศิลปินเชียงราย ปริญญาศิลปมหาบัณฑิตสาขาวิชาทัศนศิลป์ผู้มีใจรักในประติมากรรม เป็นอาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาพุทธศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย

(๓) อาจารย์มานิตย์ กันทะสัก ศิลปินเชียงราย ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาทัศนศิลป์ผู้มีใจรักในประติมากรรม เป็นอาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาพุทธศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย พื้นที่ทางศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนที่อาจารย์มานิตย์ กันทะสักได้เข้าไปสร้างผลงานตามวัตถุประสงค์ของโครงการนี้คือที่บ้านเหล่าพัฒนา ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย โดยได้จัดทำประติมากรรมชุดที่ชื่อว่า “ข้าวเป็นเจ้า” แล้วนำไปจัดแสดงที่บ่อน้ำพุร้อนสามสี ซึ่งเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติของชุมชนบ้าน

เหล่าพัฒนา ซึ่งตั้งอยู่กลางทุ่งนาในชุมชนโดยหวังว่าผลงานศิลปะจะได้มีส่วนเสริมคุณค่าของสถานที่ดังกล่าวให้น่าสนใจยิ่งขึ้น และจุดประกายให้ชุมชนเห็นคุณค่าและความเป็นไปได้ในการนำศิลปะมาใช้ในการพัฒนาพื้นที่เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด และดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวมากขึ้น ดังจะกล่าวในรายละเอียดต่อไป

ตารางที่ ๔.๗ พื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

จังหวัด	ศิลปินผู้สร้างผลงาน	พื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์
๑. เชียงราย	มานิตย์ กันทะสัก	ประติมากรรมข้าวเป็นเจ้า ณ บ่อน้ำร้อนสามสี บ้านเหล่าพัฒนา หมู่ที่ ๒๒ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย (เปิดตัวอย่างเป็นทางการ วันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓)
๒. เชียงใหม่	มานิตย์ โกวฤทธิ์ และ กลุ่มศิลปินจิตอาสาปายสี่ เต็มฝัน ปันจินตนาการ	จิตรกรรม Installation บนไม้ค้ำโพธิ์ หรือเหล็กค้ำโพธิ์ วัดท่าข้าม บ้านท่าข้าม ตำบลหางดง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ (เปิดตัวอย่างเป็นทางการวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๓)
๓. ลำพูน	มานิตย์ โกวฤทธิ์ และ กลุ่มศิลปินจิตอาสาปายสี่ เต็มฝัน ปันจินตนาการ	จิตรกรรมฝาผนังเกี่ยวกับประเพณีสลาภย้อม วัดพระธาตุหริภุญชัย ในอาคาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน (เปิดตัวอย่างเป็นทางการ วันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๓)
๔. ลำปาง	มานิตย์ โกวฤทธิ์ และ กลุ่มศิลปินจิตอาสาปายสี่ เต็มฝัน ปันจินตนาการ	จิตรกรรมสามมิติ บนผนังกำแพงรั้วชุมชน หลังวัดพระธาตุลำปางหลวง แนว Street Art เกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชน บ้านลำปางหลวงใต้ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง (เปิดตัวอย่างเป็นทางการ วันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๓)
๕. แพร่	มานิตย์ โกวฤทธิ์ และ กลุ่มศิลปินจิตอาสาปายสี่ เต็มฝัน ปันจินตนาการ	จิตรกรรมสามมิติ แนว Street Art บนฝาผนังกำแพงวัดต้นไคร้ และผนังกำแพงในชุมชนเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชุมชน บ้านต้นไคร้ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ (เปิดตัวอย่างเป็นทางการ วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓)
๖. น่าน	มานิตย์ โกวฤทธิ์ และ กลุ่มศิลปินจิตอาสาปายสี่ เต็มฝัน ปันจินตนาการ	จิตรกรรมสามมิติ แนว Street Art บนฝาผนังอาคารเก่าข้างช่วงเมืองสา หน้าวัดบุญยืน บ้านบุญยืน ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน (เปิดตัวอย่างเป็นทางการ วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓)
๗. แม่ฮ่องสอน	มานิตย์ โกวฤทธิ์ และ กลุ่มศิลปินจิตอาสาปายสี่ เต็มฝัน ปันจินตนาการ	จิตรกรรมแนวผสมผสานระหว่างภาพสามมิติกับภาพเขียนโบราณบนผนังด้านหลังพระวิหารวัดศรีดอนชัย ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

จังหวัด	ศิลปินผู้สร้างผลงาน	พื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์
		(เปิดตัวอย่างเป็นทางการ วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๓)
๘. พะเยา	พระปัญญาชัยพุทธรักขิตะ และ ทีมงานศูนย์เรียนรู้รัฐศิลป์ อำเภอพานจังหวัดเชียงราย	งานประติมากรรมภูมิจักรวาลณ “ลานธรรมลานศิลป์ ถิ่น เวียงบัว” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยา เขตพะเยาตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา (เปิดตัวอย่างเป็นทางการ วันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๖๓)

๔.๒.๑ พื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะบ้านเหล่าพัฒนา ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

จากการศึกษาพบว่า แต่เดิม ชุมชนบ้านเหล่าพัฒนามีวิถีชีวิตที่เกี่ยวกับเกษตรกรรมเป็นหลัก เพิ่งเริ่มมีการให้ความสำคัญเกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมื่อไม่นานมานี้ ตั้งแต่มีการค้นพบแหล่งโบราณคดีดอยเวียงดอยวง และมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สำคัญคือ บ่อน้ำร้อนสามสี ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นโอกาสที่ดีของคนในชุมชน อย่างไรก็ตาม ก่อนหน้านี้อาจกล่าวได้ว่าไม่มีพื้นที่ทางศิลปะของชุมชนโดยตรงโดยทั่วไปก็จะเป็น “วัดบ้านโป่ง” ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน และเป็นแหล่งรวมศิลปะวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชน

ภาพที่ ๔.๒๒ การถอดองค์ความรู้จากการศึกษาบริบทชุมชนและร่วมออกแบบงานศิลปะของชุมชน

ภาพที่ ๔.๒๔ พิพิธภัณฑ์ชุมชน ดอยเวียงดอยวง

ต่อมาเมื่อชุมชนมีพัฒนาการในหลายมิติที่ตื้นเขินเรื่อย ๆ ในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะเรื่องการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน หลังจากประชาชนในชุมชนได้มีการพัฒนาแหล่งโบราณคดีชุมชนที่ดอยเวียงและดอยวง รวมทั้งจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชนดอยเวียง - ดอยวง แล้วพร้อมกันนั้นก็ได้มีการพัฒนาพื้นที่โป่งน้ำร้อนสามสี ยกระดับปรับปรุงและพัฒนาภูมิทัศน์เพื่อให้เป็นเอกลักษณ์และเป็นจุดเด่นของชุมชนซึ่งได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนบ้านเหล่าพัฒนาและกลุ่มผู้วิจัยตลอดถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเริ่มจากการปรับปรุงภูมิทัศน์เบื้องต้น และการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะ ชื่อ “ข้าวเป็นเจ้า” ขึ้น ซึ่งเป็นประติมากรรมที่แสดงถึงวิถีชีวิตของชุมชนบ้านเหล่าพัฒนาเมื่อสร้างเสร็จแล้วจึงได้นำไปติดตั้งที่บริเวณบ่อน้ำร้อนสามสี เป็นการยกระดับพื้นที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติแต่เดิมที่มีเพียงบ่อน้ำพุร้อนสามสี เพิ่มเติมขึ้นมาเป็นพื้นที่ทางศิลปะ เพื่อเป็นจุดเช็คอินให้คนมาถ่ายภาพ และเรียนรู้คุณค่าของต้นข้าว และวิถีชีวิตทางการเกษตรของคนในชุมชน

โดยในการดำเนินกิจกรรมเบื้องต้น คณะผู้วิจัยโดยการนำของ พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ. ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ลงพื้นที่ชุมชนบ้านเหล่าพัฒนาเพื่อศึกษาบริบท วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น แล้วนำมาข้อมูลที่ได้สังเคราะห์เป็นองค์ความรู้จรรยาไปสู่แนวคิดที่จะพัฒนาพื้นที่ของชุมชนให้เป็นพื้นที่ศิลปะที่เป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชน ขณะเดียวกันในชุมชนมีศิลปินที่มีความสามารถในด้านประติมากรรมอาศัยอยู่ท่านหนึ่งคือ อาจารย์มานิตย์ กันทะสั๊ก ทางคณะผู้วิจัยและคนในชุมชนจึงเห็นว่าอาจารย์มานิตย์ กันทะสั๊ก เป็นผู้ที่เหมาะสมที่สุดในการถ่ายทอดเรื่องราวของชุมชนลงบนงานศิลปะ โดยเฉพาะงานประติมากรรม

ภาพที่ ๔.๒๕ แสดงประติมากรรม “ข้าวเป็นเจ้า” สร้างสรรค์ศิลปะโดยอาจารย์มานิตย์ กันทะสั๊ก อาจารย์สาขาพุทธศิลปกรรมวิทยาลัยสงฆ์เชียงราย

จนกระทั่ง วันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓ เวลา ๑๓.๐๐ น.- ๑๖.๐๐ น.^{๒๐}ก็ได้มีการจัดกิจกรรมเปิดตัวพื้นที่ทางศิลปะของชุมชนอย่างเป็นทางการ โดยการนำของพระสุธีรัตนบัณฑิต รัต.,ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย(มจร) อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ร่วมเป็นวิทยากรในการจัดกิจกรรมพัฒนาและเปิดงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์ศิลปะ ที่บ่อน้ำพุร้อนสามสี บ้านเหล่าพัฒนา หมู่ ๒๒ ต.ป่าแดด อ.แม่สรวย จ.เชียงราย ภายในงานได้มีการเสวนาเรื่อง "ข้าวเป็นเจ้า" ซึ่งเป็นชุดงานประติมากรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นจากงานวิจัยในชุมชน

ภาพที่ ๔.๒๖ พื้นที่แสดงประติมากรรม“ข้าวเป็นเจ้า”บ้านเหล่าพัฒนา ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

พระสุธีรัตนบัณฑิต กล่าวว่า กิจกรรมพัฒนาและเปิดงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์ศิลปะครั้งนี้เป็นงานวิจัยภายใต้ชุดโครงการ "การพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา" ซึ่งเป็นชุดโครงการวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ โดยสนับสนุนให้ดำเนินการใน ๘ จังหวัดภาคเหนือมีเป้าหมายเพื่อสร้างศิลปะชุมชน หรือCommunity Art ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และสถานที่ท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งจังหวัดเชียงรายได้นำเสนองานศิลปะภายใต้แนวคิด "ข้าวเป็นเจ้า" เป็นศิลปะที่อยู่กับท้องทุ่งนาในตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงรายบ่งบอกถึงศิลปะกับชาวนาที่สามารถอยู่ร่วมกันได้ โดยมีหลักคิดอันหนึ่งก็คือต้องการให้ศิลปะที่มีอยู่ในตัวคน ถ่ายทอดออกไปสู่ชุมชน วัด และพื้นที่สาธารณะ

^{๒๐}เสวนาเรื่อง “ข้าวเป็นเจ้า” ณ บ่อน้ำพุร้อนสามสี บ้านเหล่าพัฒนา ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

อาจารย์มานิตย์ กันทะสัก ผู้สร้างสรรค์งาน ประติมากรรม "ข้าวเป็นเจ้า" กล่าวถึงแนวคิดในการสร้างว่า ได้แรงบันดาลใจจากบริบทของชุมชนที่เป็นเมืองอยู่อารยธรรมยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่แหล่งโบราณคดีดอยเวียง ดอยวง และตำนานเมล็ดข้าวจากเกาะแม่มา่ยที่ตั้งอยู่กลางทุ่งนาของหมู่บ้าน จากตำนานแม่มา่ยทูปข้าว จึงนำมาสู่การออกแบบศิลปะงานประติมากรรมให้กับชุมชนทั้ง ๓ ชั้น คือ เมล็ดข้าววงอก ต้นกล้า และรวงข้าวโดยใช้แนวคิดจากตำนานและใช้วิถีชีวิตของคนในชุมชนปัจจุบันในการออกแบบ

ความหมายของงานประติมากรรม “ข้าวเป็นเจ้า”

ในส่วนของความหมายของงานประติมากรรม “ข้าวเป็นเจ้า” อาจารย์มานิตย์ กันทะสัก อธิบายว่าเมล็ดข้าววงอก มีส่วนที่เป็นใบและรากงอกออกมาจากเมล็ดข้าว ทั้งสองส่วนเท่ากัน หมายถึงรากเหง้าหยั่งลึกแค่นั้น ก็จะสูงส่งงาม

ต้นกล้า มีสามต้น มีลักษณะเป็นต้นข้าวที่อ้วนใส่ความรู้สึกรักที่มีต่อข้าวถึงความอุดมสมบูรณ์ซึ่งความสมบูรณ์โดยความหมาย ต้นที่ ๑ หมายถึง อดีต คือ ตั้งแต่บรรพบุรุษของเรากินข้าวมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ทำความไปถึงการพบเมล็ดข้าวในภาชนะดินเผาในยุคบ้านเชียง แสดงให้เห็นว่าการบริโภคข้าวมีมาก่อนพระพุทธเจ้าเสด็จมาโปรดสัตว์ แม้กระทั่งพระพุทธเจ้าพระองค์เองยังฉันทข้าวเป็นภัตตาหาร นั่นเป็นนัยยะของต้นข้าวต้นที่ ๑ คืออดีต ต้นที่ ๒ คือปัจจุบัน ความอุดมสมบูรณ์ในการปลูกข้าวของคนไทยยังมีอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศไทย และคนไทยยังบริโภคข้าวเป็นปกติ ถือว่าเป็นอาหารหลัก และมีการพัฒนาสายพันธุ์ข้าวขึ้นมา เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนสืบมา ต้นที่ ๓ ยังสื่อความหมายไปถึงอนาคตว่ามวลมนุษยชาติยังคงบริโภคข้าว เป็นอาหารอยู่ ตราบเท่ามนุษย์จะสูญสิ้นเผ่าพันธุ์ ประติมากรรมในชั้นที่ ๒ นี้ จึงสื่อความหมายถึงถึงความสำคัญของต้นกล้าที่แข็งแกร่ง จากอดีตปัจจุบัน สู้อนาคตให้รวมเป็นกอข้าวอันสมบูรณ์

ประติมากรรมอีก ชั้นหนึ่งคือรวงข้าว รวงข้าวจะมีเมล็ดข้าวอยู่ ๙ เมล็ด ซึ่งมีความหมายหลายนัยยะ นัยยะแรกที่ต้องการสื่อสารและแสดงออกคือ รัชกาลที่ ๙ พระองค์ทรงมีโครงการหลวงที่พัฒนาสายพันธุ์ข้าวอย่างไม่หยุดยั้ง ถือว่ารัชกาลที่ ๙ พระองค์ทรงมีวิสัยทัศน์อันกว้างไกล และตัวศิลปินเองยังมีความศรัทธาต่อรัชกาลที่ ๙ นัยที่ ๒ เลข ๙ เป็นเลขที่มีความเป็นมงคลในหลักธรรมของพุทธศาสนา มรรคมงคล ๘ + นิพพาน ๑ ก็คือเลข ๙ และคำว่า “เก้า” เมื่อพูดออกไป ฟังเสียงคำว่า “ก้าว” ไปข้างหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง เพราะเมล็ดพันธุ์ที่สมบูรณ์คือก้าวต่อไปของมวลมนุษยชาติ ศิลปินมีความเชื่ออย่างยิ่งว่าในอนาคต เมล็ดข้าว หรือการทำนาข้าว จะกลับไปเหมือนในอดีตซึ่งเป็นการทำนาแบบอินทรีย์ ส่วนรูปทรงที่โค้งลุ่มลงอย่างเห็นได้ชัดของประติมากรรมชั้นนี้ แสดงถึงความนอบน้อมถ่อมตน ไม่เย่อหยิ่ง เสมือนผู้ที่อยู่สูง หรือเป็นผู้ใหญ่หรือมีความสำเร็จ ถ้าบุคคลนั้นมีธรรมะ มีการฝึกฝนที่ดีมีการอบรมที่ดียอมถ่อมเนื้อถ่อมตน น้อมตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม

อาจารย์มานิตย์ ก้นทะลัก อธิบายถึง**ฐานของประติมากรรม**ทั้ง ๓ ชั้น ที่เป็นสี่เหลี่ยมลูกบาศก์ขนาด ๑๒๐ เซนติเมตร ที่มีวงกลม ๒ วงเจาะทะลุให้เห็นอีกฝั่งหนึ่ง มีนัยยะที่สื่อความหมายสำคัญคือ วงกลม คือวัฏจักรของชีวิต ของธรรมชาติ ของจักรวาล และเป็นสากลจักรวาลนี้ประกอบด้วยวงกลมเล็ก ๆ อนุภาคเล็ก ๆ จนไปถึง อาณาภพใหญ่ ๆ เรียกว่าวัฏจักร เหมือนการทำนาที่มีวัฏจักรตามเวลาฤดูกาลในการเพาะปลูกข้าวเป็นต้น การใช้วงกลมในการแก้ไขปัญหาทางความรู้สึกในงานประติมากรรม วงกลมในฐานะข้าวเป็นเจ้าทั้งสามนี้ สามารถเชื่อมระหว่างคนดูประติมากรรม และสิ่งแวดล้อม ให้ไม่สามารถแบ่งแยกออกจากกัน เสมอเหมือนลมหายใจของเรา ที่มีลมหายใจเป็นตัวเชื่อมระหว่างกายกับสภาวะภายนอก ภายใน ทำให้เกิดคำว่า"ชีวิต" วงกลมนี้ยังสามารถให้ผู้ชม ได้มาสัมผัสด้วยตัวของตัวเอง ในประสบการณ์ทางสุนทรียภาพเมื่อพบเห็นงานประติมากรรมโดยตรง

อาจารย์มานิตย์ กล่าวด้วยว่า การจัดวาง หรือ installation จัดวางไปตามเหตุการณ์คือ จากซ้ายไปขวา เหมือนเขียนตัวอักษรไทยเป็นประโยคเริ่มมาจากด้านซ้ายคือ เมล็ดข้าวงอก ซึ่งถือว่าการเริ่มการเจริญเติบโต ขยับมาด้านขวาหรือตรงกลางเป็น ต้นกล้าข้าวที่กำลังเติบโต จากนั้นเป็นรวงข้าวที่โดนลมทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเป็นลมหนาว ลมหนาวเป็นสัญญาณของการเก็บเกี่ยวข้าวนาปีตลอดมา ศิลปินจึงจัดวาง ไปตามแนวยาวของภูเขาจากซ้ายไปขวา ให้วิวทิวทัศน์เป็นส่วนหนึ่ง และเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อเชื่อมโยงประติมากรรมกับท้องทุ่ง รวมไปถึงอากาศเมฆฝน แม้กระทั่งเงาที่กระทบ จากบ่อน้ำพุร้อน ๓ สี ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นบริบทที่สวยงามของท้องทุ่งเป็นวัฏจักร ของอาชีพมนุษย์ ส่งผลไปถึงความรู้สึกที่ผ่อนคลายของผู้ที่ได้มาเยี่ยมชมชมประติมากรรมข้าวเป็นเจ้าในท้องทุ่งบ้านเหล่าพัฒนาแห่งนี้

ล่าสุด ชุมชนบ้านเหล่าพัฒนาได้มีการวางแผนพัฒนาการบริหารจัดการบ่อน้ำร้อนสามสีให้เป็นระบบมากขึ้น โดยการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการบ่อน้ำร้อนสามสีขึ้น โดยมีคณะกรรมการดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๘ คณะกรรมการบริหารงานบ่อน้ำร้อนสามสี บ้านเหล่าพัฒนา

คณะกรรมการบริหารงานบ่อน้ำร้อนสามสี บ้านเหล่าพัฒนา	
๑. ดต. ประกิต (ดาปริน) อบอุ่น	ประธาน
๒. นายทวีชัย ขวัญเมือง	รองประธาน
๓. นายรัฐพล สิริลิ่ง	เลขานุการ
๔. นางสาวภัทรานิษฐ์ จิตสุข	เหรัญญิก
๕. นางเครือวัลย์ ชัดดี	กรรมการ
๖. นางชฎาทิพย์ ยาวุฒิ	กรรมการ

๗. นางสาวหวัง ปัญญาวิทย์	กรรมการ
๘. นายสมพร อบอุ่น	กรรมการ
๙. นายสุทัศน์ อบอุ่น	กรรมการ
๑๐. นางอำพร แจจโจ	กรรมการ

๔.๒.๒ พื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

พื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน หลังจากที่ได้ระดมความคิดเห็นกันเรียบร้อยแล้ว คณะผู้บริหารวิทยาลัยสงฆ์และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้เห็นสมควรให้จัดพื้นที่ในอาคารพระสัทธรรมของมหาวิทยาลัยให้เป็นศูนย์เรียนรู้ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ และมอบผนังอาคารชั้นล่างมุมหนึ่งของอาคารให้อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ และกลุ่มศิลปินป้ายสี แต้มฝัน ปันจินตนาการ ได้วาดภาพสามมิติขนาดใหญ่เกี่ยวกับประเพณีสลากย้อม วัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน

อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ เล่าว่า “จังหวัดลำพูน ที่วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน คือลำพูนเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีอัตลักษณ์ ประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญที่ชุมชนเลือกมากก็คือ ประเพณีการถวายทานสลากย้อมที่มีมาแต่โบราณ เป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่มาก งานศิลปะที่สร้างขึ้นเป็นงานภาพสามมิติที่มีขนาดใหญ่ เพื่อให้คนสามารถเข้าไปถ่ายรูปร่วมกับชบวนแห่สลากภัตได้”^{๒๑}

ความสำคัญของวัดพระธาตุหริภุญชัย และประเพณีสลากย้อม

พระบรมธาตุหริภุญชัย เป็นปูชนียสถานศูนย์รวมจิตใจที่สำคัญของจังหวัดลำพูน และพุทธศาสนิกชนทั่วไป เป็นเจดีย์เก่าแก่ที่สร้างในสมัยพระเจ้าอาทิตยราชวัดพระธาตุหริภุญชัยรวมหาวิหาร เป็นที่รู้จักกันดีในอีกชื่อหนึ่งว่า “วัดหลวงหละปูน” ตั้งอยู่ใจกลางเมืองลำพูนมีถนนล้อมรอบสี่ด้าน สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.๑๖๕๑เป็นที่ตั้งของสถาบันการศึกษาที่สำคัญของคณะสงฆ์จังหวัดลำพูน ไม่ว่าจะเป็น โรงเรียนเมธีวุฒิกร และ โรงเรียนหอบริยัติศึกษา ซึ่งจัดการเรียนการสอนให้แก่พระภิกษุสามเณรและกุลบุตรทั้งแผนกปริยัติธรรมและแผนกสามัญต่อมาหลังจากที่มีการเปิดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาขึ้นที่อาคารของหอบริยัติศึกษาในฐานะวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน และพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งได้ย้ายที่ตั้งของมหาวิทยาลัยมาอยู่ ณ ที่ตั้งปัจจุบัน ดังนั้น วัดพระธาตุหริภุญชัยกับวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เพราะวัดพระธาตุหริภุญชัยเป็นศูนย์รวมการศึกษาของคณะสงฆ์ลำพูน และคนในจังหวัดลำพูนมาเป็นเวลานาน

^{๒๑}สัมภาษณ์อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

นอกจากนั้น วัดพระธาตุหริภุญชัยยังเป็นศูนย์รวมของศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีที่สำคัญหลายอย่าง โดยเฉพาะวัฒนธรรมประเพณีในทางพระพุทธศาสนา ประเพณีที่ยิ่งใหญ่และจัดกันเป็นประจำทุกปี เช่น ประเพณีสงกรานต์พระธาตุหริภุญชัย ประเพณียี่เป็ง และประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น แต่หากจะกล่าวถึงประเพณีที่ยิ่งใหญ่และเป็นเอกลักษณ์ของวัดพระธาตุหริภุญชัย เมื่อเทียบกับพื้นที่อื่น ๆ แล้วกล่าวได้ว่า ประเพณีสลากย้อมของที่นี่ไม่น้อยหน้าพื้นที่อื่นอย่างแน่นอน

“ประเพณีสลากย้อม” หรือ “ประเพณีทานสลากภัต” เมืองลำพูนเกิดจากความร่วมมือของจังหวัดลำพูน องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน สภาวัฒนธรรมจังหวัดลำพูน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดลำพูน เทศบาลลำพูน วัดพระธาตุหริภุญชัย และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งศรัทธาสาธุชนทั่วจังหวัดลำพูนกล่าวได้ว่าเป็นงานบุญประเพณีที่มีผู้เข้ามาร่วมงานจากหัววัดต่าง ๆ จำนวนมาก ทั้งในฝ่ายของพระสงฆ์และฆราวาสญาติโยม เป็นการทำบุญประจำปีก่อนออกพรรษา คนล้านนามักจะจัดทานสลากภัต ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ “สลากย้อม” เป็นการถวายทานเพื่อเป็นพุทธบูชาของหญิงสาว บางพื้นที่จำเพาะเจาะจงว่าต้องเป็นหญิงสาวที่มีอายุ ๒๐ ปีเท่านั้น ขณะที่บางพื้นที่ไม่จำเป็น ขอให้เป็นช่วงอายุ ๒๐ ปี โดยประมาณอาจจะมากกว่าหรือน้อยกว่าสัก ๒-๓ ปีก็ได้ แต่สิ่งที่เชื่อเหมือนกันก็คือต้องเป็นหญิงสาวที่ยังไม่แต่งงาน และเชื่อกันว่าการถวายสลากย้อมของหญิงสาวได้รับอานิสงส์ผลบุญสูงยิ่ง เทียบเท่ากับการบวชของชาย

ลักษณะพิเศษของทานสลากย้อมคือ การนำประวัติของหญิงสาวที่เป็นเจ้าภาพของงานหรือเป็น “ผู้ทานสลากย้อม” มาแต่งเป็นคำประพันธ์ นำมาผูกเล่าทำนองโบราณเป็นเรื่องตั้งแต่เกิดจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้คนที่มาเที่ยวได้รับรู้ถึงประวัติและความดีงามของผู้ทานสลากย้อม ลักษณะเช่นนี้เหมือนกับการ เรียกขวัญ (ฮ้องขวัญ) นาคที่กำลังจะบวช ซึ่งตามประเพณีล้านนา จะมีการเล่าเป็นทำนองเทศน์ล้านนา บอกเล่าประวัติของผู้ที่กำลังจะบวชให้รู้ว่า เป็นผู้ที่กำลังทำความดี สละทุกอย่างเพื่อก้าวเข้าสู่บวรพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาข้อมูลองค์ความรู้ในเรื่องของวัฒนธรรมท้องถิ่นของจังหวัดลำพูนเบื้องต้น คณะกลุ่มผู้วิจัยได้เชิญผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ตลอดจนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตัวแทนประชาชน ตัวแทนศิลปินจังหวัดลำพูนร่วมประชุมวางแผนในการพัฒนาพื้นที่มหาวิทยาลัยเกี่ยวกับการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลป์ซึ่งจากการประชุมวางแผนพัฒนาพื้นที่มหาวิทยาลัยให้เป็นสถานที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลป์ที่ถอดองค์ความรู้มาจากวัฒนธรรมวิถีชีวิตท้องถิ่นของจังหวัดลำพูน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเพณีสลากย้อมที่เป็นประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ที่ยิ่งใหญ่ของจังหวัดลำพูน จึงได้พัฒนาอาคารของมหาวิทยาลัยให้เป็นพื้นที่ถ่ายทอดภาพวาดศิลปะสามมิติที่เกี่ยวข้องกับประเพณีและวัฒนธรรมของประชาชนจังหวัดลำพูน โดยเฉพาะวัฒนธรรมของชาวยอง

ภาพที่ ๔.๒๗การประชุมร่วมในการพัฒนาวัดและชุมชนเกี่ยวกับการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

ภาพที่ ๔.๒๘การส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะ ศูนย์การเรียนรู้และการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ อาคารพระสัทธรรม วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

จากการนำองค์ความรู้ท้องถิ่นที่ได้สังเคราะห์มาสร้างเป็นศิลปะชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชนและมหาวิทยาลัยให้เป็นที่ย่งเที่ยวเชิงศิลปะ เปิดเวทีให้กับประชาชนและนักท่องเที่ยวได้เข้ามาเช้คอินและถ่ายรูปในรูปแบบของศิลปะสามมิติที่มีกลุ่มศิลปินอิสระที่มีจิตอาสาสร้างสรรค์ศิลปะอย่างสวยงามตระการตาพร้อมทั้งเป็นการเปิดตัวแหล่งท่องเที่ยวแหล่งใหม่ที่ประชาชนร่วมกันอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นให้สู้ชนรุ่นหลังได้ทราบประวัติความเป็นมาของวัฒนธรรมอันเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นผ่านศิลปะอย่างลงตัว

ภาพที่ ๔.๒๙ งานเสวนา “งานสานศิลป์ถิ่นล้านนา (หละปูน) สลากย้อมลำพูน แห่งเดียวในโลก” ณ ศูนย์การเรียนรู้และการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

อาจารย์ภาณุพงศ์ ไชยวรรณ รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน ในนามของตัวแทนนายกนิรันดร์ ด่านไพบูลย์ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน ร่วมแสดงความคิดเห็นว่า “ก่อนจะมาที่งานนี้ได้ถามท่านว่าท่านจะฝากอะไรไว้ในการเสวนาครั้งนี้บ้างท่านนายกนิรันดร์บอกว่า ในระหว่างที่ท่านขึ้นมาทำหน้าที่เป็นนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดท่านมีความคิดอย่างหนึ่งก็คือ ความเป็นแผ่นดินล้านนา ความเป็นปฐมนครเริ่มต้นที่ลำพูน ลำพูนเป็นปฐมนครของแผ่นดินล้านนา ตั้งแต่ยุคทริภุชชัยจนถึงยุคของล้านนาซึ่งเป็นยุคที่พญามังรายมหาราชเป็นผู้ก่อตั้งเพราะฉะนั้นความเป็นปฐมนครมีความยิ่งใหญ่ความอุดมสมบูรณ์ของวัฒนธรรม การเป็นจังหวัดแรกหรือแผ่นดินแรกที่ปักธงของพระพุทธศาสนาไว้ตรงนี้ในล้านนา กลับมามองในยุคปัจจุบันเด็กรุ่นลูกหลานกลับให้ความสำคัญกับเรื่องนี้น้อยไม่ค่อยมีความภูมิใจในแผ่นดินเกิดไม่ค่อยมีความภูมิใจในบรรพชน”

รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน อธิบายเพิ่มเติมว่า “บรรพชนของเราคือครูบาเจ้าศรีวิชัยยิ่งใหญ่ขนาดไหนแต่เด็กไม่ค่อยสนใจท่านนายกนิรันดร์จึงบอกว่าจะทำอะไรให้เด็กภาคภูมิใจในสิ่งนี้จะสืบต่อสานต่อวัฒนธรรมประเพณีเหล่านี้ได้อย่างไรก็เลยเชิญนักวิชาการ มาปรึกษาหารือรวมทั้งปรึกษาหลวงพ่อเจ้าคุณเจ้าคณะจังหวัดผู้รู้ทั้งหลาย ก็มีการระดมความคิดเห็นว่า ถ้าจะฟื้นฟูวัฒนธรรมขึ้นมาและให้เด็กภาคภูมิใจใน ๒ ประเด็นก็คือในเรื่องของแผ่นดินถิ่นเกิดและบรรพชน จะต้องให้เด็กตระหนักรู้ก่อนว่าความมีคุณค่าของแผ่นดินนี้มีอะไรบ้างเพราะฉะนั้นประเด็นนี้ก็เลยทำให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูนประกาศว่าจังหวัดลำพูนเป็นนครแห่งทุนวัฒนธรรมชุมชน

ดังนั้นเราจะไปสืบค้นเสาะหาสิ่งที่ตั้งถาม แล้วนำสิ่งที่ตั้งถามเหล่านี้มาบันทึกมาเล่าเรื่อง ผ่านหลักสูตรท้องถิ่น วันนี้เรามีหลักสูตรท้องถิ่น ๒ หลักสูตรหลักสูตรแรกคือเรื่องราวของครูบาเจ้าศรีวิชัยซึ่งเป็นเรื่องของบรรพชน หลักสูตรที่ ๒ เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับอาณาจักรหรือรัฐซึ่ง ๒ หลักสูตรนี้ถ้าเด็กได้เรียนรู้ก็จะมีคามภูมิใจในทั้งสองประเด็นนี้ ทั้ง ๒ หลักสูตรนี้ต้องขอขอบพระคุณครูบาอาจารย์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน วันนี้ครูบาอาจารย์หลายท่าน ก็เป็นคณะกรรมการร่างหลักสูตรด้วย ซึ่งเป็นเรื่องที่เราคิดว่าจะสานต่อสืบต่อประเด็นที่เราค้นคว้า”

อาจารย์ภาณุพงศ์ ไชยวรรณ กล่าวเพิ่มเติมว่า “นอกจากเราจะเจอเรื่องสลากย้อมแล้วเรายังเจอเรื่องของโคมล้านนา เราไปเจอเรื่องของวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่ตั้งถาม วัฒนธรรมการทำบุญข้าวใหม่จนกระทั่งเราได้นำเรื่องเหล่านี้ มารวบรวมไว้คนที่จะร่วมกันฟื้นฟูจะต้องมีความภูมิใจและเห็นคุณค่าก่อน เมื่อเห็นคุณค่าแล้วจึงนำ “คุณค่า” มาทำให้เป็น “มูลค่า” วันนี้นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูนได้จัดสรรงบนอกจากสนับสนุนให้ครูบาอาจารย์ได้ทำการศึกษาแล้วยังได้มีงบประมาณสนับสนุนวัดวาอารามประมาณปีละ ๑๐ ล้านบาทรวมทั้งชุมชนต่าง ๆ ไม่ใช่สนับสนุนเรื่องของจริยธรรมคุณธรรมอย่างเดียวจะเป็นเรื่องของการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี วันนี้เราทำโครงการ ๘ อำเภอโดยการนำเด็กมาทำโคมไฟมาทำสลากย้อม ซึ่งเราคิดว่าสิ่งที่เราทำอยู่ในฐานะผู้บริหารในระดับจังหวัดสิ่งใดก็แล้วแต่ที่เรา สามารถสนับสนุนได้ในเรื่องของงบประมาณแล้วทำให้เด็กภาคภูมิใจและสืบต่อนี้คือความยั่งยืน”

อาจารย์ภาณุพงศ์ ไชยวรรณ อธิบายเพิ่มเติมว่า “ในกรณีของสลากย้อมถ้าจะให้เกิดความยั่งยืนนอกจากแปลคุณค่ามาเป็นมูลค่าแล้วต้นสลากย้อมท่านเจ้าคุณบอกว่าต่อไปจะหาไม้สิ่งจากที่ไหน เราเคยได้รับรางวัลการค้นหาเรื่องชื่อบ้านนามเมืองของจังหวัดลำพูนเป็นรางวัลในระดับประเทศ เราได้รับรางวัลมา ๘ แสนบาทเราไปค้นหาว่าบ้านนี้ทำไมจึงชื่อว่าบ้านป่าไผ่บ้านนี้ทำไมจึงชื่อว่าต้นธง แต่ละบ้านก็จะมีที่มาที่ไปเพราะฉะนั้นกรณีของสลากย้อมถ้าจะยั่งยืนไปว่า แต่ละพื้นที่เช่นบ้านป่าซาง บ้านป่าไผ่บ้านต้นม่วงบ้านต้นธง แล้วปลูกต้นไม้เหล่านี้ขึ้นมาไม่ต้องไปหาไม้ข้างจากที่อื่นแล้วก็เอาไม้ในพื้นที่นั้นมาใช้ทำเลยนี้คือความยั่งยืนที่สามารถทำได้ก็อยากเรียนในเบื้องต้นก่อนว่า ในมุมมองขององค์การบริหารส่วนจังหวัด การที่สนับสนุนงบประมาณ และดำเนินการต่าง ๆ วัตถุประสงค์หลักก็คือให้เด็ก ๆ ภูมิใจและร่วมกันสืบสาน”^{๒๒}

พระเทพรัตนนายก เจ้าคณะจังหวัดลำพูนให้ข้อเสนอแนะว่า “ต้องนำความรู้เหล่านี้มารวบรวมแล้วมีใบุฒิบัตรรับรองคือวิทยาลัยสงฆ์ต้องเปิดภาควิชาที่รองรับการทำงานของ สลากล้อหรือช่างทั้งหลายทุกวันนี้บางคนก็ได้เรียนบางคนก็ไม่ได้เรียน ให้ดึงเข้ามาในระบบมีภาคทฤษฎีพร้อมซึ่งจะ

^{๒๒}อาจารย์ภาณุพงศ์ ไชยวรรณ รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน สานเสวนา “งานสานศิลป์ถิ่นล้านนา (หละปูน) สลากย้อมลำพูน แห่งเดียวในโลก” ณ ศูนย์การเรียนรู้และการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

นำไปสู่ภาคปฏิบัติแล้วมันก็จะยิ่งใหญ่ เพราะตอนนี้ในวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนมีสถาบันผ้าทอรองรับ มีหอศิลป์เล่าเรื่องโดยมีอาจารย์บารเมศตั้งสถาบันโคม ตอนนี้มีการเปิดอบรมเรื่องโคมขนาดใหญ่อย่างที่หนองหอยทำ เพราะฉะนั้นมันก็จะเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างเช่นในเขตเทศบาล อย่างในชุมชนของวัดพระธาตุหริภุญชัย เราจะเห็นว่าต่างจังหวัดไกล ๆ ภาคใต้ภาคกลางภาคอีสานเขามาดูงานการทำเทียนการหล่อเทียน การทำสวยหรือกรวยดอกไม้ เป็นต้น”

เจ้าคณะจังหวัดลำพูนยกตัวอย่างว่า “อย่างเช่นงานโคมถึงแม้จะมีปีละครั้งแต่สร้างความสุขให้กับชุมชน เทศบาลที่ดูแลชุมชน ๑๐ กว่าชุมชนก็มีรายได้ทั้งหมดเลย วัดพระธาตุหริภุญชัยดูแลชุมชนทั่วจังหวัดลำพูนคือเป็นเครือข่ายทางด้านวัฒนธรรม หมายความว่าค้ำคูณทางวัฒนธรรมให้กับชุมชนถ้าเราอยากจะให้งานที่ออกมาเป็นรายได้ ศิลปินศิลปะ ชื่นละเท่าไร่ขายที่ไหนจำหน่ายที่ไหน เช่นไปขายที่ถนนคนเดิน หมายความว่าทำศิลปะให้มีชีวิตจะต้องออกสู่สายตาของชาวโลก ไม่ใช่หลบซ่อนอยู่ที่บ้านของใครคนใดคนหนึ่ง เพราะฉะนั้นก็อยากจะให้มีการสืบรุ่นต่อรุ่นถ้าอยากให้ศิลปะมีชีวิตก็ต้องมีวิชาการเพราะเด็กก็จะต้องเข้ามาศึกษา อย่างเช่นตอนนี้มีการจัดการเรียนการสอนที่เชียงใหม่แล้วที่ลำพูนก็ต้องมี”^{๒๓}

อาจารย์พงษ์เทพ มนัสตรง ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดลำพูนแสดงความความคิดเห็นว่า “ก็อยากจะบอกว่า งานเหล่านี้ถ้าจะให้เป็นในนามของสภาวัฒนธรรมผมก็จะบอกว่าต้องใช้วัฒนธรรมเป็นทุน เรามีวัฒนธรรมอยู่แล้วแต่เราต้องคัดสรรเลือกสรรควัฒนธรรมที่เหมาะสมที่มันจะสามารถนำสู่สาธารณะได้เอามาเป็นทุนแล้วก็สร้างสรรค์ให้เหมาะสมเพราะฉะนั้นตรงนี้สำคัญไม่ใช่ว่าอยากทำอย่างเดียว หรือทำสนองความต้องการเพียงอย่างเดียวเท่านั้นเพราะฉะนั้นการสร้างสรรคเหล่านี้ถ้าจะให้อยู่ยั่งยืนจะต้องเป็นวิถีของคนในชุมชนนั้น คือเป็นวิถีชีวิตที่คนในชุมชนทำอยู่แล้วมีทุนอยู่แล้วไม่ต้องไปเริ่มต้นใหม่นำทุนนั้นมาสร้างสรรค์ว่าทำอะไรให้ดังมาดังม บางทีอาจจะผิดแผกจากเดิมไปบ้างไปเล็กน้อย อย่างสลากย้อมของเราอย่างที่อาจารย์บารเมศบอกว่า เมื่อก่อนมีแค่ย้อมสีแต่ปีนี้มีติดหลอดไฟให้ดูสวยงามเพิ่มเข้ามา ก็สามารถทำให้ผิดแผกแตกต่างจากเดิมไปบ้างเพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัยและที่สำคัญก็คือกาลเทศะ ให้เหมาะสมซึ่งต้องเป็นเรื่องที่ต้องคิดให้ดี และที่สำคัญที่สุดวัฒนธรรมจะอยู่ได้วัฒนธรรมจะต้องสร้างรายได้ถ้าไม่สร้างรายได้ชาวบ้านก็ไม่สนใจ เพราะฉะนั้นวัฒนธรรมต้องเป็นทุนที่จะสร้างรายได้ให้ชาวบ้านเห็นประโยชน์แล้วคนในชุมชนจึงจะสืบสานต่อไปได้

^{๒๓}พระเทพรัตนนายก เจ้าคณะจังหวัดลำพูน เจ้าอาวาสวัดพระธาตุหริภุญชัยสามแสนนา “งานสานศิลป์ถิ่นล้านนา (หละปูน) สลากย้อมลำพูน แห่งเดียวในโลก” ณ ศูนย์การเรียนรู้และการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

อย่างเช่นในประเพณีสลากย้อมคนในชุมชนมีรายได้จากการเหลาเรียวไม้ในการประดับตกแต่งสลากย้อมเป็นต้น ถ้าวัฒนธรรมกินได้รับรองว่าอยู่ต่อไปได้แน่นอน”^{๒๔}

อาจารย์บารเมศ วรณสัย ผู้สร้างสรรค์งานศิลปะและวัฒนธรรมสร้างสรรค์สู่การท่องเที่ยวระดับโลกได้ให้แง่คิดว่า “ความจริงแล้วมีอยู่ ๒ ทฤษฎีนะครับทฤษฎี ๑ คือทฤษฎี OTOP ทฤษฎีที่ ๒ เป็นทฤษฎีใหม่ ผมใช้ชื่อว่า “พระธาตุหริภุชชัยโมเดล” OTOP เป็นสิ่งที่เราเห็นกันเป็นประจำพัฒนาสร้างสรรค์คิดกันแทบตายแล้วไปขายเองต้องใช้ความอดทนสูง เกิดได้ยาก พอทำเสร็จแล้วไม่มีที่ขายแล้วก็ท้อกันไป ส่วนพระธาตุหริภุชชัยโมเดล เราพยายามพาคนเข้าวัดให้ได้มาก ๆ แล้วนำงานศิลปะวัฒนธรรมไปแสดงให้เขาเห็นอย่างเช่นโคมไฟทำสำเร็จ ใช้กลยุทธ์ทำโคมให้สวยสามารถถ่ายภาพเซลฟีได้ในทุกพื้นที่ ในทำนองเดียวกันกับที่อาจารย์พูดถึงการถ่ายภาพกับภาพศิลปะ แต่กรณีนี้เราใช้ของจริง แล้วภาพก็จะเผยแพร่ไปทั่วประเทศ ทั่วโลก ซึ่ง คนก็จะมาเที่ยวกันเต็มบ้านเต็มเมืองแล้วชาวบ้านก็มีรายได้ประเด็นนี้เห็นได้ชัด”

อาจารย์บารเมศ กล่าวเพิ่มเติมว่า “สลากย้อมก็เช่นกันเราจะทำให้เป็นมาตรฐาน ถ้าเป็นอย่างเดิมอยู่ไม่ได้ครับ การจะอยู่ได้ก็อยู่ที่นักท่องเที่ยวมาร่วมงานมาก ๆ อาจจะต้องมีการขยายระยะเวลาให้นานขึ้น เพื่อให้คนมีโอกาสได้เข้ามาร่วมงานมากขึ้น ปีนี้เราพัฒนาไปอีกระดับหนึ่งคือปรับทางเดินให้เหมาะกับหน้าฝน มีการจัดระบบแสง ให้สวยงามโดยไม่ใช้งบประมาณสิ้นเปลือง บางแห่งเขาวางกันว่าใช้เงินกันเป็นล้านแต่ของเราใช้งบประมาณไม่ถึง เพื่อที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวระดับประเทศ สถานที่แห่งนี้ก็เหมือนกันเราจะต้องทำให้เป็น “หอศิลป์ที่มีชีวิต” ทำให้ที่ตรงนี้มีชีวิตชีวา มีการอบรมทุกเดือน และการันตีได้เลยว่าคนที่มาอบรมที่หอศิลป์นี้จะต้องมีรายได้ เพราะมีร้านค้าที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่เป็นงานศิลปะในที่ตรงนี้ด้วย เพราะฉะนั้นก็จะมีเครือข่าย เพราะฉะนั้นสถานที่แห่งนี้เราก็จะคิดกันใหม่ว่าไม่ว่าจะอย่างไรให้เด็กหรือเยาวชนก็อยากมาเที่ยว พ่อแม่ก็อยากพาลูกมาเที่ยว นักวิชาการก็อยากมาเที่ยว คนที่ชอบงานศิลปะก็อยากมาเที่ยวอันนี้คือโจทย์ ที่เราตั้งไว้สำหรับหอศิลป์แห่งนี้ ซึ่งอาจจะต้องใช้เวลา ไม่ว่าจะเป็นงานสลากย้อมหรืองานโคมไฟ โคมไฟใช้เวลา ๘ ปีในการคิดวางแผน งานสลากย้อมก็ต้องค่อยๆคิดหาแนวทาง ให้มีความ active ขึ้นมาให้ได้ การใช้เงินเป็นหลักในการดำเนินงานอย่างเดียว ไม่ใช่เป็นวิธีการที่ยั่งยืน นี่คือวิธิตัดของการทำศิลปะเชิงสร้างสรรค์ต้องให้คนมาเห็น ทำให้เป็นโมเดลให้คนอยากเข้ามาเยี่ยมชม และเมื่อเขาได้มาเห็นความสวยงาม ก็จะต้องมีการจับจ่ายใช้สอยแน่นอน”

“ยกตัวอย่างเช่นที่วิทยาลัยสงฆ์ลำพูนแห่งนี้เมื่อมาเยี่ยมชมงานศิลปะแล้วแวะไปดูสินค้าที่สถาบันผ้าทอเป็นต้น ปีหน้าจะมีการอบรมทุกเดือนเดือนละ ๒ ครั้ง อบรมเกี่ยวกับสลาเล้าเรื่อง ให้

^{๒๔}อาจารย์พงษ์เทพ มั่นสตรง ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดลำพูนสานเสวนา “งานสานศิลป์ถิ่นล้านนา (หละปูน) สลากย้อมลำพูน แห่งเดียวในโลก” ณ ศูนย์การเรียนรู้และการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

มีวิชาในการทำศิลปหัตถกรรม ตั้งแต่การทำเครื่องจักสานหรือตะกร้า การทำโคมต่าง ๆ นานา ซึ่งก็เป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างศิลปะเชิงสร้างสรรค์ เมื่อทำแล้ว บางอย่างเช่นการทำเทียนและกรวยดอกไม้ก็นำไปจำหน่ายที่วัดพระธาตุหริภุญชัย สุดท้ายนี้ผมขอฝากไว้ว่าเรื่องการทำศิลปะเชิงสร้างสรรค์นี้เราต้องช่วยกันคิดถึงเรื่องของการตลาดด้วยเรื่องการผลิตไม่น่าห่วงเท่าไร พอคนในชุมชนได้รายได้ ทุกฝ่ายก็จะยินดีเข้ามาช่วยกันทำ”^{๒๕}

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พระมหาไกรสร โชติปัญญา รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ได้กล่าวสรุปในเรื่องของศิลปะและประเพณีสลากย้อมวัดพระธาตุหริภุญชัย เมืองลำพูนว่า “เราเห็นองค์ความรู้หลายอย่างเช่น **มิติทางสังคม** กว่าจะเป็นสลากย้อมได้ มันมีเรื่องราวในอดีตแล้วไปสู่เรื่องของคุณค่า เรามีผลงานวิจัยของอาจารย์ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพรินทร์ในนั้นมีพัฒนาการของสลากย้อมมีคุณค่ารวมถึงสลากย้อมกับอาเซียนซึ่งเป็นมิติของสังคมส่วน **มิติทางเศรษฐกิจ** แน่แน่นอนเราเห็นชัดเจนว่าสลากย้อมถ่ายทอดเป็นศิลปะวัฒนธรรมแล้วดั่งขึ้นมาเคยกหายไป แล้วนำกลับมาคืนมา มีนักท่องเที่ยวปีละมากกว่าล้านคน แล้วก็มีการปัก "เสียวไม้"^{๒๖} ไม้ละ ๓ บาท ต้นสลากย้อมต้นหนึ่งก็ใช้เสียวไม้ ๕,๐๐๐ - ๖,๐๐๐ อัน ต้นหนึ่งใช้งบประมาณในการทำเป็นหลักแสน ตรงนี้จะเห็นมิติของรายได้ชุมชน **มิติในเรื่องของการเมือง** นโยบายสาธารณะ ซึ่ง อาจารย์ ภาณุพงศ์ ได้คุยถึงเรื่องของ นโยบายสาธารณะที่ก่อให้เกิดรายได้ก่อให้เกิดความเป็นอยู่ เกิดในเรื่องของการพัฒนาเมือง ที่เรียกว่าการพัฒนาเมืองรองสู่เมืองที่คนรู้จัก จะเห็นว่าวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนทำแผนที่การพัฒนาพื้นที่ไว้ มีที่ปักให้ ๔๕ ห้องมีสถาบันโคมมีสถาบันผ้าทอมี OTOP มีกาแพป่าแป๋ กาแพป่าแป๋อร่อยที่สุดในลำพูนเพราะเป็นกาแพของลำพูน”

รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน กล่าวอีกว่า “ตั้งแต่วันนี้ถึงอนาคตที่ตรงนี้จะเป็นที่เที่ยวที่เรียนรู้และเป็นที่จะให้นักวิชาการด้านพุทธศาสนาด้านศิลปะหลาย ๆ อย่างที่คิดว่าน่าจะเกิดขึ้นเร็ว ๆ นี้เพราะวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนทางทีมงานพร้อมที่จะทำ และอย่างที่ได้อยู่กับอาจารย์มานิตยว่าอยากจะทำถนนสักสายหนึ่งในลำพูนให้เป็นถนนศิลปะ เช่น ที่ช่วงพันปีถ้าจะวาดภาพได้หรือไม่ เป็นต้น”^{๒๗}

^{๒๕}อาจารย์บารเมศ วรรณสัย ผู้สร้างสรรค์งานศิลปะและวัฒนธรรมสร้างสรรค์สู่การท่องเที่ยวระดับโลกสานเสวนา “งานสานศิลป์ถิ่นล้านนา (หละปูน) สลากย้อมลำพูน แห่งเดียวในโลก” ณ ศูนย์การเรียนรู้และการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

^{๒๖}เสียวไม้ คือ เสียวไม้ที่ทำจากไม้ไผ่สำหรับหนีบนบัตรเพื่อปักตกแต่งต้นสลากย้อม

^{๒๗}พระมหาไกรสร โชติปัญญา รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูนสานเสวนา “งานสานศิลป์ถิ่นล้านนา (หละปูน) สลากย้อมลำพูน แห่งเดียวในโลก” ณ ศูนย์การเรียนรู้และการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

๔.๒.๓ พื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะบ้านท่าข้าม ตำบลหางดง อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่

พื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะ บ้านท่าข้าม ตำบลหางดง อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ ที่วัดท่าข้าม ตำบลหางดง อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่ รูปแบบของงานศิลปะ ในโครงการวิจัยนี้ ผู้ริเริ่มแนวคิดคือ อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ โดยความเห็นชอบของท่านเจ้าอาวาส วัดท่าข้าม ผู้นำชุมชน และชาวบ้านท่าข้าม ในการที่จะสร้างผลงานศิลปะในอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งไม่ซ้ำ กับที่อื่นที่เคยจัดกันมา กล่าวคือ งานศิลปะที่สร้างขึ้นมีรูปแบบเป็นทั้งประติมากรรมและจิตรกรรมไปในตัว กล่าวคือ มีการนำเหล็กมาทำเป็นรูปทรงไม้ค้ำโพธิ์ แล้วตกแต่งด้วยภาพจิตรกรรมงดงามตามเอกลักษณ์ที่ถนัดของศิลปินแต่ละคนในกลุ่มปายสี่ แต้มฝัน ปันจินตนาการ ซึ่งบางท่านเรียกชื่องานศิลปะนี้ว่า “นวัตกรรมไม้ค้ำโพธิ์” ในขณะที่บางคนเสนอว่า อาจจะเรียกว่า “เหล็กค้ำโพธิ์” แทนก็ได้ เพราะว่าทำมาจากเหล็ก

อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ กล่าวถึงที่มาที่ไปของการสร้างเหล็กค้ำโพธิ์ว่า “ในเขตพื้นที่ จังหวัดเชียงใหม่ ได้ไปสร้างงานศิลปะที่วัดท่าข้าม อำเภอสอด เป็นเรื่องของการสร้างงานศิลปะในรูปแบบศิลปะการจัดวาง หรือ installation โดยได้รับความคิดเห็นจากชุมชนว่าประเพณีที่สำคัญในชุมชนก็คือประเพณีการแห่ไม้ค้ำโพธิ์ เป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่ของชุมชน โดยมีความเชื่อว่าการได้ถวาย ไม้ค้ำโพธิ์ถือว่าเป็นบุญใหญ่ ดังนั้นในแต่ละปีจะมีการตัดไม้ต้นใหญ่ๆ มาทำไม้ค้ำโพธิ์ ในปีหลังๆเกิด วิกฤตในการหาไม้มาทำไม้ค้ำโพธิ์เนื่องจากไม้ขาดแคลน จึงเกิดแนวคิดที่จะชวนชุมชนให้หันมาใช้วัสดุ ทดแทน คือนำเหล็กมาทำง่ามให้สวยงามเหมือนไม้ค้ำโพธิ์ หลังจากนั้นก็ใช้ศิลปะการวาดรูป ลงบน เหล็กค้ำโพธิ์ โดยได้เชิญศิลปิน ๓๐ คนมาช่วยกันวาดรูป ตกแต่งให้มีสีสันสวยงาม เสร็จแล้วร่วมกัน นำไปถวายทานให้วัด แล้วจัดเก็บไว้ที่หมู่บ้านท่าข้าม อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่ กลายเป็นศิลปะ แนว installation อีกอย่างหนึ่งที่จะเป็นจุดท่องเที่ยวอีกที่หนึ่งให้คนได้มาถ่ายรูปกัน”^{๒๘}

ตามความเชื่อของชาวพุทธ ต้นไม้ใหญ่มักมีเทวดาอารักษ์สิงสถิตอยู่ โดยเฉพาะต้นโพธิ์ ซึ่งนอกจากจะเป็นต้นไม้ใหญ่ที่ส่วนมากจะปลูกไว้ในวัดแล้ว ยังเป็นต้นไม้ในพุทธประวัติ โดย พระพุทธเจ้าได้ประทับใต้ต้นโพธิ์เมื่อตรัสรู้จึงทำให้ต้นโพธิ์เป็นสัญลักษณ์ของการตรัสรู้ และเป็น สัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา ต้นโพธิ์เมื่อเจริญเติบโตจะมีกิ่งก้านสาขาทอดยาว บางกิ่งโน้มเอียงจน เกรงว่าจะหักโค่นได้เวลาที่มีลมพัดมาแรง ๆ จึงมีคนนำไม้ง่ามมาค้ำยันกิ่งไว้ ไม้ง่ามนั้นเรียกว่า “ไม้ค้ำ โพธิ์” หรือที่ในภาษาล้านนาเรียกว่า “ไม้ค้ำสะหลี” ซึ่งนอกจากจะเป็นการค้ำยันกิ่งไม้ให้ล้มแล้ว ยังมีความหมายไปถึงการค้ำชูพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวสืบต่อไป อีกทั้งเชื่อกันว่ากุศลในการถวายไม้ค้ำ โพธิ์จะช่วยคุ้มครองดวงชะตาให้เจริญขึ้น ไม่ตกต่ำ มีคนช่วยเหลือค้ำชู เป็นต้น

^{๒๘}สัมภาษณ์อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

ที่ผ่านมาชาวบ้านนิยมตัดไม้ในป่ามาทำไม้ค้ำโพธิ์ ซึ่งการไปตัดไม้มาทำไม้ค้ำโพธิ์มากขึ้นทุกปีจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ป่าชุมชนและป่าไม้เกิดความเสียหายคนในชุมชนจึงเห็นด้วยกับแนวคิดของอาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ ในการที่จะหาวัสดุทดแทนมาใช้เป็นไม้ค้ำโพธิ์ ประกอบกับทางพระสงฆ์และผู้นำชุมชนก็เห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าว ด้วยความเข้าใจกันว่าไม้ค้ำโพธิ์เป็นสัญลักษณ์ของการค้าชูพระพุทธศาสนา เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป สิ่งใดที่สามารถทำให้ดีกว่าเดิมได้ก็ไม่มีอะไรเสียหายชุมชนวัดท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ จึงเป็นชุมชนแรกที่ริเริ่มแนวคิดในการสร้างงานศิลปะปะติมากรรมไม้ค้ำโพธิ์ที่ทำมาจากเหล็กขึ้น ซึ่งมีความทนทานกว่าไม้ สามารถใช้ได้หลายปีและสามารถที่จะตกแต่งศิลปะบนไม้ค้ำที่ทำมาจากเหล็กได้อย่างหลากหลาย นอกจากนั้นถ้ามีจำนวนมากยังสามารถนำไปใช้ประโยชน์อื่น ๆ ภายในวัดได้ด้วย เช่น ทำเสาอาคารสาธารณะประโยชน์ ขณะเดียวกัน เมื่อมีเหล็กค้ำโพธิ์ที่ดงงามด้วยศิลปะมาจัดแสดงจำนวนมาก ๆ ก็จะกลายเป็นจุดสนใจให้นักท่องเที่ยวได้แวะมาเยี่ยมชม ควบคู่ไปกับการเยี่ยมชมงานศิลปะอื่น ๆ ภายในวัด เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว กระตุ้นเศรษฐกิจ และรักษาสิ่งแวดล้อมไปด้วยในตัว

ภาพที่ ๔.๓๐ การลงพื้นที่บ้านท่าข้าม ต.หางดง อ.ฮอด จ.เชียงใหม่ เพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นที่แล้วนำมาพัฒนาให้เกิดการสร้างสรรคศิลปะ

ดาบตำรวจไพศาล พุทธเหมาะ^{๒๙}นายกเทศมนตรีตำบลท่าข้าม อำเภอสอด จังหวัด เชียงใหม่ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับไม้ค้ำโพธิ์แบบใหม่ว่า “ผมเห็นด้วยกับท่านเจ้าอาวาสท่านพระครูวิสิฐ ที่มีแนวคิดในเรื่องของการใช้เหล็กมาแทนไม้ ซึ่งเป็นการลดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ แต่ละปีแต่ละวัดในเทศบาลก็จะไปตัดต้นไม้ในป่าประมาณไม่ต่ำกว่า ๕ ต้นใหญ่ ๆ ชาวบ้านก็ไปช่วยกันถือว่าเป็นประเพณีโดยมีความเชื่อว่าจะทำให้ชีวิตดีขึ้น เพราะว่าได้ทำบุญ ทีนี้เมื่อเปลี่ยนมาเป็นเหล็กก็มีประโยชน์ตรงที่ว่าจะได้ไม่ต้องไปตัดต้นไม้และ สามารถนำเหล็กนี้ไปทำประโยชน์ได้ต่อ ปีหนึ่งตั้งเป้ากันว่าจะทำ ๒๙ เล่ม(ต้น) ปีหน้าก็จะถอน ๒๙ เล่มนี้ออกเพื่อที่จะทำใหม่ เป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งทุกคนก็จะได้ไม่ต้องไปตัดต้นไม้ก็มาช่วยกันทำตรงนี้มีแนวคิดต่อไปว่าเราจะนำเหล็กนี้ไปทำอะไรต่อ ซึ่งต้องปรึกษาอาจารย์มานิตย์และท่านอื่น ๆ ต่อไป”

เมื่อสอบถามถึงเรื่องการต่อยอดนายกเทศมนตรีตำบลท่าข้าม กล่าวว่า “ตอนนี้รุ่นของ ผม ก็จะเริ่มอายุมากขึ้นไปแล้ว จึงได้นำสภาเด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วย อีกส่วนหนึ่งเด็กเหล่านี้จะเป็นกำลังสำคัญของชุมชนในวันข้างหน้า นอกจากนี้ ในที่ประชุมก็คุยกันว่า ประเพณีบ้านเรามีข้อเสียอย่างหนึ่งคือชอบดื่มสุรา ก็อาจจะมีการเพิ่มเติมประเด็นว่าทำยังไงจะได้ลดเรื่องของการดื่มไปด้วย ปัจจุบันผมทำเรื่องเกี่ยวกับงานศพปลอดเหล้าซึ่งได้รับการต่อต้านอยู่พอสมควรในช่วงแรกๆ แต่ปัจจุบัน ก็ได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน ประมาณ ๙๕ เปอร์เซ็นต์ เราจะไม่มีการบังคับ”

ในด้านการประชาสัมพันธ์ นายกเทศมนตรีตำบลท่าข้าม ให้สัมภาษณ์ว่า “ทางเทศบาลมีเว็บไซต์และได้แนะนำเรื่องราวเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจประชาสัมพันธ์ไปบ้างแล้วส่วนหนึ่ง เคยมีอาจารย์จากคณะวิจิตรศิลป์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้มาสร้างงานศิลปะที่พระวิหารก็พยายามต่อยอดประชาสัมพันธ์กันไป ซึ่งอาจจะขยายผลไปใน Facebook เป็นต้น อย่างเช่นศิลปะกระจกที่ ผนังพระวิหารของวัดก็เป็นงานศิลปะที่มีเป็นแห่งที่ ๒ ของประเทศอีกที่หนึ่งก็อยู่ที่บุรีรัมย์ ประเด็นสำคัญจึงน่าจะอยู่ที่การประชาสัมพันธ์ อาจารย์มานิตย์ก็พยายามสร้างสรรค์งานศิลปะเพิ่มเข้ามาหลายอย่างและผลักดันให้เกิดการสร้างพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้นในชุมชนของเรามีของเก่าอยู่เยอะตั้งแต่สมัยพระนางจามเทวีขณะเดียวกัน ขณะเดียวกันก็มีการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ขึ้นมาด้วยครบคองต้องอาศัยหลายๆภาคส่วนให้มาช่วยกันประชาสัมพันธ์เพราะถ้าเพียงชุมชนประชาสัมพันธ์อย่างเดียวก็อาจจะยังไม่มีกำลังพอ อาจจะต้องมีการทำเชื่อมโยงกันไปถึงแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ในชุมชน ตอนนี้ก็มี คณะสงฆ์เทศบาล สำนักวัฒนธรรม เป็นต้นให้การสนับสนุนอยู่แต่ก็ยังไม่มากเท่าที่ควร พูดได้ว่าการประชาสัมพันธ์ของเราก็ก็น้อยอยู่”

^{๒๙}สัมภาษณ์ดาบตำรวจไพศาล พุทธเหมาะนายกเทศมนตรีตำบลท่าข้าม อำเภอสอด จังหวัด เชียงใหม่

ในเรื่องการบริหารจัดการที่รองรับนักท่องเที่ยว นายกเทศมนตรีตำบลท่าข้าม ให้ความเห็นว่า “เคยปรึกษาหารือกันในเรื่องของการจัดเตรียมห้องน้ำทำร้านค้าเพื่อจำหน่ายสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน เคยพยายามทำเป็นของที่ระลึกในหมู่บ้านแต่ก็ยกเลิกไปเนื่องจากไม่ค่อยได้ขาย ปัจจุบันเรามีสภาเด็กและเยาวชนในชุมชนก็พยายามจะให้เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมในชุมชน ก็อยากจะให้เยาวชนต่อยอดกันในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ก็บอกให้เด็ก ๆ ว่ามีโครงการอยากจะทำอะไรก็เสนอมาได้ทางเทศบาลจะหางบประมาณให้”

ภาพที่ ๔.๓๑ ไม้ค้ำโพธิ์ที่ใช้ต้นไม้ทั้งต้นมาทำตามความเชื่อ

ภาพที่ ๔.๓๒ การสร้างสรรค์ศิลปะบนไม้ค้ำโพธิ์ที่ทำมาจากเหล็ก

ขณะเดียวกัน คณะผู้วิจัยได้มีโอกาสสัมภาษณ์ความคิดเห็นของตัวแทนกลุ่มศิลปินป้ายสีแต้มฝั้น ปันจินตนาการซึ่งเป็นกำลังหลักในการดำเนินงานสร้างสรรค์ศิลปะในชุมชนในครั้งนี้ ทำให้ทราบว่า ไม้ค้ำโพธิ์หรือเหล็กค้ำโพธิ์ที่สร้างขึ้นและตกแต่งด้วยภาพจิตรกรรมที่หลากหลาย แต่ละต้นมีความหมายและเรื่องราวที่ศิลปินแต่ละท่านต้องการนำเสนอ และมีความหมายที่น่าสนใจ ดังจะได้ยกมานำเสนอในเป็นราย ๆ ไป ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างของความหมายของไม้ค้ำโพธิ์แต่ละต้นในมุมมองของศิลปิน

ชรินทร์ อินตา ให้สัมภาษณ์ว่า “ได้มาสร้างสรรค์จิตรกรรมเป็นสีอะคริลิคบนไม้ค้ำโพธิ์ ซึ่งงานที่ได้สร้างขึ้นมานี้ concept ของผมก็คือ เหมือนผมได้เขียนต้นไม้ของบนสวรรค์เป็นต้นไม้สีขาวที่ผมนิมิตขึ้นมาผมสร้างขึ้นมาให้เป็นเหมือนกับต้นไม้ที่ดงามคู่ควรกับการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

ให้เจริญรุ่งเรือง ให้ดีงามเหมือนกับว่าต้นไม้ที่อยู่ในมนุษย์โลกของเราเมื่อเอาไปค้าโพธิ์แล้วก็ทำให้ต้นไม้ได้อานิสงส์เจริญงอกงามขึ้นมาเมื่อต้นไม้หมดอายุขัยก็จะไปเป็นต้นไม้บนสวรรค์ต่อไปซึ่งงานชิ้นนี้ชื่อว่า **รุกขเทวดา** ครับ”

กิตติศักดิ์ ฟั่นสาย กล่าวว่า “วันนี้ก็มีโอกาสได้มาเขียนไม้ค้ำ ซึ่งมีแนวความคิดที่ว่า ในเรื่องการเกิดใหม่ในชาติหน้า ที่เราเกิดมาแล้ว ถ้าชาตินี้เราทำกรรมไม่ดีชาติหน้าเราอาจจะไปเกิดเป็นสัตว์อะไรต่าง ๆ ขึ้นมาได้ งานนี้ก็ออกมาเป็นลักษณะของ ภาพวาดที่ตัวเป็นมนุษย์ หัวเป็นสัตว์ผสมผสานกันไป เพื่อเป็นการเตือนสติให้กับตัวเองและเตือนสติให้กับคนในชุมชนที่ได้มาพิจารณาดูเรื่องราวที่เราเขียนไว้ในไม้ค้ำ ว่าให้ทำกรรมดี ละเว้นกรรมชั่วก็รู้สึกดีใจที่ได้มาทำกิจกรรมในครั้งนี้ครับขอบคุณครับ”

ชัยวัฒน์ ราชत्वค์ชัย อธิบายความหมายของไม้ค้ำโพธิ์ที่ตนวาดว่า “ถือเป็นโอกาสที่ดีที่ได้มาเขียนไม้ค้ำสะหลีครับ ซึ่งงานที่ผมสร้างขึ้นก็มีแรงบันดาลใจเรื่องของความอุดมสมบูรณ์ ถ่ายทอดลงบนไม้ค้ำสะหลีก็เหมือนกับว่าน้ำดีดินดีก็จะทำให้พืชพันธุ์เจริญงอกงาม เมื่อเสร็จแล้วเอาไปค้าไม้สลี (ต้นโพธิ์) ก็เป็นการทำบุญบำรุงพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อไปครับ”

ปัญญาดา ไชยรังสี (นิว) ศิลปินกลุ่มป่ายสี แต้มฝัน ปันจินตนาการ เล่าถึงผลงานจิตรกรรมบนไม้ค้ำโพธิ์ของตนว่า “วันนี้เรามาพื้นที่ไม้ค้ำโพธิ์คะ แนวคิดคือเป็นแนวสไตล์สนุกสนานเป็นตัวการ์ตูนของท้องทะเลเทคนิคที่ทำคือเทคนิคการบีบลายคำที่เพิ่มมาจะเป็นใบโพธิ์ก็เหมือนเวลาเราจะไปค้าต้นโพธิ์เพื่อให้ดูแล้วมีความสนุกสนานมากขึ้น โดยมีลายหลายๆแบบ เช่น ลายปลา ลายเรือดำน้ำ ลายเรือใบเพื่อให้เด็ก ๆ ดูแล้วมีความสนุกสนาน เทคนิคของเราจะเป็นเทคนิคแบบเก่าแต่ลวดลายจะเป็นลวดลายผสมผสานลายรุ่นใหม่ทำให้ดูแล้วมีความสนุกสนาน ลายป้อมจะเป็นลายสีทองและมีการเพิ่มสีเขียวสีเหลืองสีฟ้า ให้ดูหลากหลายสดใสมากขึ้น ขอบคุณค่ะ”

เปจ้ง มิตรสาธิต ศิลปินชนเผ่าปกากะญอ อธิบายแนวคิดของผลงานที่ตนเองสร้างขึ้นอย่างน่าสนใจว่า “ผมเปจ้ง ชื่อเล่น ปังเจ ครับ วันนี้ได้มีโอกาสมาถ่ายทอดงานศิลปะบนแผ่นเหล็กเป็นไม้ค้ำโพธิ์ปกติใช้ไม้แต่ตอนนี้เราใช้เหล็กเพื่อลดการตัดไม้ทำลายป่า เป็นการอนุรักษ์ต้นไม้ ผมก็เลยเขียนเป็น ลายของเสื้อผ้าของกะเหรี่ยง หรือ ปกากะญอ เป็นลายผ้าซิ่นและเสื้อผ้าของชนเผ่า มีรูปดวงตามีรูปใบหูมีรูปจมูก ปาก ความหมาย ก็คือ ภาพดวงตา กับหูก็คือทุกคนต้องช่วยกันสอดส่องดูแลป่าไม้ คือ ช่วยกันดูช่วยกันเป็นหูเป็นตา สมมุติว่าเราทำอะไรไม่ได้ก็ช่วยกันเป็นหูเป็นตาเป็นหู คือ คอยรับฟังว่ามีอะไรเปลี่ยนแปลงของป่าไม้อย่างไรคอยเปิดหูรับฟังไว้อีกรูปหนึ่งก็เป็นรูปปากก็คือเป็นปากเป็นเสียงให้ ส่วนจมูก ก็คือมีอะไรไม่ดีเกิดขึ้นมาเราก็ได้กลิ่น ทั้งหมดนี้เป็นลวดลายของชนเผ่า เพื่อสื่อให้คนร่วมมือร่วมใจกันให้ทุกคนได้ร่วมมือร่วมใจกันอย่างสนุกสนานเหมือนสีสนที่สดใสที่วาดรวมเข้าไป มีภาพดอกไม้ซึ่งแสดงถึงความเบิกบานใจครับ วันนี้ก็รู้สึกดีใจที่เราได้นำสิ่งใหม่ๆ เข้ามา ปกติไม้ค้ำโพธิ์จะทำจากไม้แต่ตอนนี้เราเปลี่ยนเป็นเหล็กเพื่อลดการตัดไม้ทำลายป่าครับ”

พิภูลทอง เวียงนิล ศิลปินสีน้ำโลก ประเทศไทยหนึ่งในศิลปินมือดี สมาชิกกลุ่มป้ายสี แต้มฝัน ปันจินตนาการ เล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “วันนี้มาทำกิจกรรมการเขียนไม้ค้ำโพธิ์ที่วัดท่าข้าม รู้สึกมีความภูมิใจมากที่มีส่วนได้ร่วมกิจกรรมดี ๆ ครั้งนี้ แรงบันดาลใจในการทำงานชิ้นนี้จะเป็นกล้วยไม้ไทยของเราก็คือดอกเอื้องผึ้งคะถามว่าทำไมต้องเป็นเอื้องผึ้ง ก็คือเอื้องผึ้งเป็นสัญลักษณ์ความงามของทางเหนือไม่ว่าจะเป็นบ้านใดก็จะมีดอกเอื้องผึ้งปลูกอยู่ซึ่งมีความงดงามมากในสีสันทองเขาเองก็เลยคิดว่าถ้านำมาเขียนบนไม้ค้ำโพธิ์ก็จะทำให้ไม้ค้ำมีความสวยงามอีกอย่างก็คือ การที่เอาไม้ค้ำจากเดิมที่เป็นไม้ มาเปลี่ยนเป็นเหล็กจะทำให้เราไม่ต้องตัดต้นไม้ ก็จะเป็นการอนุรักษ์ต้นไม้ไว้ก็เลยรู้สึกว่ากิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่ดีมาก ๆ ที่ทำให้ศิลปินได้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์งานศิลปะขอขอบคุณอาจารย์มานิตย์ที่ให้โอกาสได้มาร่วมทำกิจกรรมในครั้งนี้และขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดกิจกรรมไม่ว่าจะเป็นพระอาจารย์หรือคณะแม่บ้านที่ทำกับข้าวมาให้ ช่วยดูแลศิลปินทุกท่านได้เป็นอย่างดีต้องกราบขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งภูมิใจมากที่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมครั้งนี้คะขอบคุณคะ”

ศิริพร คณะณย์ (แดง) พุทธศาสตรบัณฑิต จาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ สาขาสังคมสงเคราะห์ อีกหนึ่งในศิลปินกลุ่มป้ายสีฯ ให้สัมภาษณ์ว่า “ได้มีโอกาสมาร่วมงานกับอาจารย์มานิตย์หลายครั้งแล้วครั้งนี้ก็เป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ไม้ค้ำสะหลี ซึ่งได้ออกแบบมาจากการปัมลายคำ ที่เราจะเห็นทั่วไปภายในวัดในศาลาต่าง ๆ ซึ่งงานนี้เราได้นำเทคนิคการปัมลายคำเข้ามาใส่ในไม้ค้ำสะหลีก็จะเป็นการปัมรูปของสุริยะจักรวาลจำลองไม้ค้ำสะหลีให้เหมือนกับเป็นอวกาศ งานนี้ก็จะเป็นการใช้ไม้ค้ำจากท่อนเหล็กแทนการใช้ต้นไม้ซึ่งจะเป็นการรักษาต้นไม้ของเราขอบคุณคะ”

สุรพล พงษ์พูนวิวัฒน์ อีกหนึ่งของศิลปินในกลุ่ม อธิบายความหมายของงานจิตรกรรมบนไม้ค้ำโพธิ์ที่ตนวาดออกมาด้วยสีชมพูสดใส่ว่า “ได้มีส่วนร่วมในการเขียนไม้ค้ำโพธิ์ในครั้งนี้เพื่อถวายในพระพุทธศาสนาแรงบันดาลใจในการทำงานในครั้งนี้ก็เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของผมเองที่ได้สืบทอดมาลงในไม้ค้ำโพธิ์นี้สีอาจจะหวานแหววนะครับเพราะว่าตั้งใจถ่ายทอดในเรื่องราวของพี่น้องชาวปกากะญอ ลงในไม้ค้ำโพธิ์นี้ส่วนความรู้สึกในครั้งนี้ก็คือดีใจมากครับที่ได้มีส่วนร่วมในการสืบทอดพระพุทธศาสนาโดยการเขียนไม้ค้ำโพธิ์ถวายให้กับพระพุทธศาสนาครับ”

ประทับ เวียงนิล อธิบายปรัชญาที่แฝงไว้ในผลงานจิตรกรรมบนไม้ค้ำโพธิ์ของตนว่า “สำหรับไม้ค้ำโพธิ์ที่ผมได้เขียนขึ้นในชุดนี้นะครับเป็นเรื่องของการเขียนดอกบัวขึ้นมาแทนทุกดวงจิตที่มีความสะอาดสดใสความเจริญรุ่งเรืองงอกงามทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้ทุกดวงจิตสืบทอดแล้วก็คำขุพระพุทธศาสนาของเราให้เจริญรุ่งเรืองขึ้นไป เพื่อให้มีอายุไปถึงพุทธกาลตามที่พระพุทธเจ้าท่านได้บัญญัติไว้ ๕,๐๐๐ ปีนะครับผมก็คิดว่าได้นำเอาสัญลักษณ์ของดอกบัวขึ้นมาบนไม้ ซึ่งจะทำให้ทุกคน

เห็นแล้วมีความรู้สึกดี มีความปิติ แล้วมีความรู้สึกว่ายากจะค้าชูพระพุทธศาสนาของเราให้เจริญรุ่งเรืองยิ่ง ๆ ขึ้นไปครับผม”

จันทรา เวียงจันทร์ เล่าว่า “เป็นครูศิลปะคะสอนวิชาทัศนศิลป์วันนี้ก็นำนักเรียนมาร่วมกิจกรรมวาดภาพบนไม้ค้ำโพธิ์ด้วยก็รู้สึกยินดีคะเรื่องราวที่วาดก็จะเป็นลักษณะเกี่ยวกับงานของตัวเองที่ดัดแปลงให้เข้ากับการวาดบนไม้ค้ำโพธิ์ต้องการสื่อให้เห็นถึงการอนุรักษ์ธรรมชาติ เพราะว่าธรรมชาติต้นไม้เป็นที่อยู่ของสัตว์ของนกจำนวนมากซึ่งปัจจุบันก็ถูกทำลายไปมากเช่นกันก็เลยอยากจะส่งเสริมให้คนได้เห็นแล้วรู้สึกว่ายากจะธรรมชาติเป็นที่อยู่ของสัตว์โดยเฉพาะอย่างนกถ้าไม่มีต้นไม้อาศัยอยู่ก็จะลำบากก็เลยสื่อให้งานออกมาเป็นรูปแบบนี้คะ”

ด.ช. นพดล มาแก้ว ด.ช. เต็มศักดิ์ เมืองดี และ ด.ช. เดือนคำ ปันจิต๊ะ ตัวแทนเยาวชนที่เข้าร่วมวาดภาพบนไม้ค้ำโพธิ์ ให้สัมภาษณ์ด้วยรอยยิ้มว่า “วาดรูปการ์ตูนครับเป็นสีวาดมีรูปหลายอย่างเลยครับมีรูปการ์ตูนและรูปลายไทย รู้สึกดีใจมากเลยครับที่ได้ร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ ได้ความรู้และประสบการณ์มากเลยครับ วาดเสร็จแล้วรู้สึกภูมิใจกับผลงานครับ”^{๓๐}

วราขานนท์ ดิษณภัทร์ ได้ให้สัมภาษณ์ ไม้ค้ำโพธิ์ลายคำแบบล้านนาว่า “วันนี้ได้มาทำไม้ค้ำโพธิ์ เกี่ยวกับลายที่มาทำเป็นลายคำประยุกต์ ที่ผมประยุกต์ขึ้นมาเองครับ Concept ของผมก็คือ เป็นลายคำที่ประยุกต์ขึ้นมาอาจจะไม่เหมือนกับที่เห็นในวัดทั่วไป ลายนี้เป็นลายของพื้นเมืองเหนือ นะครับ ไม้ค้ำที่ทำมานี้ก็คือเป็นไม้ค้ำที่ไม่ได้ใช้ไม้ทำแต่ใช้เหล็กแทน เหตุผลสำคัญจริง ๆ ของโครงการนี้ก็คือการที่ไม้ค้ำทำลายไป เพราะทุก ๆ ปี จะมีประเพณีไม้ค้ำโพธิ์ขึ้น ผมมองว่าเป็นโครงการที่ดีมากครับ ขอขอบคุณโครงการดี ๆ จากอาจารย์มานิตย์ ที่ได้ให้ตัวผมได้มาร่วมกิจกรรมดี ๆ ที่ วัดท่าข้ามแห่งนี้ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีโอกาสได้ทำน้อยมากก็อยากให้มีกิจกรรมแบบนี้ต่อไปครับถ้าอยากเห็นไม้ค้ำที่ไม่เหมือนใครและสวยงามแบบนี้ให้มาดูได้ที่วัดท่าข้ามนะครับ”

ยี่ ดวงดีบ พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาพุทธศิลปกรรม จากมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ สมาชิกอีกคนของทีมงานป้ายสี แต้มฝัน ปันจินตนาการ กล่าววว่า “ได้มาทำไม้ค้ำโพธิ์ร่วมกับทีมงานโดยได้นำเอาเอกลักษณ์ของชาวไทยใหญ่ มานำเสนอ แนวคิดของมันก็คือสีหลายหลากสี แต่ละสีก็เหมือนชาติพันธุ์ที่มีหลากหลาย ที่ได้มาร่วมกันบูชาพระพุทธศาสนา ในโครงการไม้ค้ำโพธิ์ ก็คือช่วยกันค้าชูพระพุทธศาสนาสีสันหลากหลายและออกมาสดใสหนึ่งครั้ง เพื่อจะแสดงออกถึงความหลากหลายของชาติพันธุ์”

วิทยา กันทรตันให้สัมภาษณ์สั้น ๆ ว่า “Concept ของไม้ค้ำเล่มนี้เป็นารพูดถึงเรื่องราวของสรรพสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ครับ ถ่ายทอดลงบนต้นไม้ค้ำสะหลี ก็ดีใจที่ได้มาร่วมในกิจกรรมครั้งนี้ครับ”

^{๓๐}เยาวชนที่เข้าร่วมวาดภาพจิตรกรรมบนเหล็กค้ำโพธิ์ วัดท่าข้าม (ซ้ายชนะ) ได้แก่ ด.ช.เต็มศักดิ์ เมืองดี, ด.ช.เดือนคำ ปันจิต๊ะ, ด.ช.นพดล มาแก้ว, ด.ญ.คำคม แสงเลา, ด.ญ.อัฉรวรรณ ไชยสุภา และ ด.ญ.หอม ลุงอ่อง

วินัย กุดนอก ร่วมให้สัมภาษณ์ว่า “ผมเป็นศิลปินอิสระนะครับ Concept ของงาน การวาดภาพไม้ค้ำเสานี้ก็มี Concept อยู่ว่าประเพณีไม้ค้ำเสาเป็นประเพณีทางเหนือบ้านเราก็เลย ถ่ายทอดบรรยากาศออกมาเป็นภูเขาวัดดอยที่เป็นเอกลักษณ์ของบ้านเรา แล้วก็บรรยากาศของงานก็จะเหมือนฝันฝันอยู่บนสวรรค์เพราะว่าการทำบุญไม้ค้ำเสาเราก็มีความเชื่อว่า ใครที่ได้ทำบุญก็จะได้ขึ้นสวรรค์เป็นความเชื่อที่มีมานานแล้วสำหรับในภาพก็จะมีวัดพระธาตุที่สำคัญๆ ตามยอดดอยเช่น พระธาตุดอยตุง พระธาตุดอยสุเทพ พระธาตุหริภุญชัย พระธาตุลำปางหลวง ซึ่งผมก็นำมาใส่ในงานให้ดูมีมนต์ขลังขึ้นมาอีก ขอขอบคุณโครงการดี ๆ ของอาจารย์มานิตย์ และกิจกรรมดี ๆ ที่ให้ผมได้มีส่วนร่วมขอขอบคุณชุมชนวัดท่าข้ามด้วยครับ”

มานพ สี่ระแปง อีกหนึ่งศิลปินอิสระ ที่เข้าร่วมในกลุ่มป้ายสี แต่มีฝัน ปันจินตนาการ เล่าให้คณะผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับผลงานจิตรกรรมบนไม้ค้ำโพธิ์ของตนว่า “แนวความคิดในการสร้างผลงานของผมจะวาดใบหน้าคนไว้เยอะมากเป็นตัวแทนของชาวบ้าน แล้วจะเน้นให้ใบหน้าทุกใบหน้าจะต้องยิ้มและมีความสุขการทำบุญก็คือการให้ถึงแม้ว่าจะทำน้อยทำมากสิ่งแรกที่ได้ก็คือความสุข และสิ่งที่ผมได้มาร่วมที่วุ่นวายใจเพราะทุกผลงานวาดลงบนเหล็ก ซึ่งเป็นการลดการตัดต้นไม้ และผมคิดว่าในอนาคตเหล็กเหล่านี้จะสามารถนำไปใช้ประโยชน์อื่น ๆ ได้ในการสร้างอาคารต่าง ๆ ของทางวัดต้องขอขอบคุณ อาจารย์มานิตย์ และทีมงานทุกคนรวมทั้งวัดท่าข้าม และกลุ่มแม่บ้านที่สนับสนุนเรื่องอาหารและที่พักเป็นอย่างดีขอบคุณครับ”

สงัด อ้ายดวง ทีมงานป้ายสี แต่มีฝัน ปันจินตนาการ อีกคนหนึ่งเรียกตัวเองว่า ศิลปินอิสระ เล่าถึงผลงานไม้ค้ำโพธิ์ของตนเองว่า “Concept การเขียนงานของผมก็เป็นเรื่องของ ๑๒ ราศีที่เขียน ๑๒ ราศีเพราะว่าส่วนตัวผมเป็นคนชอบเขียนรูปสัตว์ ก็เลยนำเรื่องของ ๑๒ ราศีที่เป็นความเชื่อของชาวไทยมายาวนานนำมาสร้างผลงานบนไม้ค้ำโพธิ์ รู้สึกยินดีที่ได้มาร่วมกิจกรรมของที่นี่ครับ เป็นอะไรที่ไม่เคยเขียนมาก่อนบนไม้ค้ำโพธิ์ก็ถือว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจก็หวังว่าจะเป็นประโยชน์ให้กับชุมชน และเด็ก ๆ ที่ได้เข้ามาเที่ยวชม ให้มีแรงบันดาลใจในการสร้างงานศิลปะต่อไป ขอขอบคุณอาจารย์มานิตย์และชุมชนวัดท่าข้ามทุกคนนะครับที่ให้โอกาสผมได้มาร่วมงานที่นี่ครับขอบคุณครับ”

อาจารย์ มานิตย์ โกวฤทธิ์ ในนามแกนนำของกลุ่มป้ายสี แต่มีฝัน ปันจินตนาการ ได้กล่าวสรุปในตอนท้าย เกี่ยวกับการรวมกลุ่มของศิลปินที่มาร่วมสร้างผลงานจิตรกรรมบนไม้ค้ำโพธิ์หรือเหล็กค้ำโพธิ์ในครั้งนี้ว่า “วันนี้มีโอกาสได้มาร่วมมือร่วมใจกับศิลปินจิตอาสาที่เป็นศิลปินที่ชื่อกลุ่มว่ากลุ่มป้ายสี แต่มีฝัน ปันจินตนาการ แล้วนำโครงการดี ๆ มาส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรมและ วิถีชีวิตซึ่งเป็นศิลปะร่วมสมัย เอามาพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา ในภาคเหนือ ๘ จังหวัด วันนี้มีโครงการหนึ่งที่ตัวผมได้นำศิลปินชวนพี่ ๆ น้อง ๆ มาสร้างสรรค์งานศิลปะร่วมกันในพื้นที่หมู่บ้านท่าข้ามใต้ หรือ วัดชัยชนะ (ท่าข้าม) อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งวันนี้ ได้นำโครงการนี้มาปรับให้เข้ากับวิถีชุมชน เรามีการจัดประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของเมืองเหนือเราทุก ๆ ปี เราจะใช้ไม้ที่มีอายุเกิน

๑๐ ปีหรือ ๒๐ ปีขึ้นไปที่มีรูปทรงเป็นงามสวยงาม ดังนั้นปีหลัง ๆ นี้ ตัวผมเองรู้สึกว่ โลกเราเริ่มเกิดวิกฤตแล้ว วันนี้ก็มีฝนตกและน้ำท่วมหลาย ๆ พื้นที่ หนาวร้อนก็ร้อนมาก ส่วนหนึ่งผมมีโอกาสได้ช่วยชุมชนบ้านเกิดของผมตกแต่งไม้ค้ำโพธิ์ ถ้านับแล้วประมาณเกือบ ๒๐ ปี มาแล้ว แต่ผมเอง รู้สึกว่ ปีหลัง ๆ ถ้าโลกมันร้อนขึ้นแล้วเรา เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้โลกร้อน หรือโลกใบนี้เกิดวิกฤต ถ้าเราจะปรับวิถีของประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนซึ่งเริ่มจากตรงนี้ถ้าวันหนึ่งเราจะใช้วัสดุทดแทนอย่างอื่นแทนไม้จะเป็นไปได้หรือไม่ก็เลยถือโอกาสมาคุยกับชาวบ้านผู้นำชุมชนพระสงฆ์จึงเกิดโครงการดี ๆ นี้ขึ้นมา”

อาจารย์มานิตย์ เล่าเพิ่มเติมว่ “วันนี้ผมชวนพี่ ๆ น้อง ๆ ศิลปินมาช่วยกันวาดภาพบนไม้ค้ำโพธิ์ที่ทำมาจากวัสดุที่เป็นเหล็ก แต่ละคนที่มาวาดภาพจะมี Concept หรือความคิดของตนเองในการทำถวายเสร็จแล้วเราจะได้นำไม้ค้ำโพธิ์นี้ถวายร่วมกัน แล้วเราก็จะมีการเสวนา ในช่วงบ่ายของพรุ่งนี้ แล้วก็จะมี การนำชุมชนเข้ามาร่วมทำพิธีสืบชะตาหลวงโดยใช้ไม้ค้ำโพธิ์นี้เป็นไม้สืบชะตาหลวง ทุกคนมี Concept มีความคิดที่ไปที่ไปอย่างไรในการจะสร้างสรรค์ศิลปะของตนเองในการที่จะเอามาถ่ายทอดไว้ในไม้ค้ำโพธิ์ ในส่วนของไม้ค้ำโพธิ์ต้นนี้ของผม ถือเอาการคำชูพระพุทธศาสนาเป็น Concept เป็นบุญของผมอย่างหนึ่งเป็นบุญอันยิ่งใหญ่ในชุมชนของผมซึ่งเชื่อว่าถ้าใครได้ถวายไม้ค้ำโพธิ์ก็จะถือว่เป็นการทำบุญครั้งยิ่งใหญ่ผมก็เลยนำเรื่องของลายรูปเครือเถา มีใบไม้ ใบโพธิ์ มีลายล้านนา ลายเครือเถา แบบศิลปวัฒนธรรมที่เห็นมีอยู่ตามวัดทั่วไปซึ่งเป็นลายคำที่ช่างได้ทำขึ้นมา แต่ของผมสร้างสรรค์ขึ้นมาโดยการนำลายหลาย ๆ อย่างมารวมกันแล้วแต้มสีเส้นเน้นโทนสีเขียวเป็นเรื่องของความอุดมสมบูรณ์และสีขาวก็เป็นเรื่องของความสะอาดความสดใสความสมณะ แล้วด้านบนจะมีสีแดง สีแดงก็คือถ้าเป็นเรื่องทฤษฎีทางศิลปะก็คือสีแดงเป็นสีคู่ตรงข้ามกับสีเขียวเพื่อทำให้งานนี้ดูแล้วไม่เลี่ยนไม่ขัดตาเกินไปเพื่อให้ดูกลมกล่อมด้านบนจะมีลายคำต่าง ๆ ที่ทุกคนนำมาเขียนร่วมกัน ผมเอามารวมไว้ตรงงามไม้ค้ำโพธิ์เพื่อสื่อให้เห็นว่ทุกคนร่วมมือร่วมใจกันโดยเขียนไว้ตรงจุดสูงสุดของไม้ค้ำโพธิ์นี้”

“การทำไม้ค้ำโพธิ์แห่งนี้เราจะสร้างไม้ค้ำโพธิ์ ๒๙ ต้น คือร่วมกันกับทางโครงการวิจัยซึ่ง มาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งทำงานวิจัยเรื่องของศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่เราไปสร้างในหลาย ๆ จังหวัดในภาคเหนือซึ่งเราได้ทุนจากมหาวิทยาลัยดังนั้นเราก็จะสร้างในเรื่องที่เกี่ยวกับทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก พอสร้างเสร็จแล้ว งานที่เป็นศิลปะทั้ง ๒๙ ต้นเราก็จะค้าไว้ที่ต้นโพธิ์ที่วัดท่าข้ามชัยชนะแห่งนี้พอมานไป ๑ ปีเราจะ Renovate งาน เราจะส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนได้ตระหนักถึง การลดการตัดไม้ทำลายป่าปีนี้อาจจะลดลงได้สัก ๑๐ ต้น ๒๐ ต้นก็ยังดีจนวันหนึ่งอาจจะเป็นการใช้วัสดุทดแทนทั้งหมดโดยการนำศิลปะมาเป็นตัวขับเคลื่อน”

“ถ้าเราทำสำเร็จแล้วมันก็จะเกิดเป็นศิลปะที่เรียกว่าศิลปะการจัดวาง เป็นงานร่วมสมัยซึ่งเป็นการร่วมใจของศิลปินแต่ละคนโดยการรวมงาน รวมใจของแต่ละคนมาสร้างงาน เสร็จแล้วก็

ทำบุญร่วมกัน กับชาวบ้านในชุมชนที่นี้แล้วก็จะเป็งาน installation ที่เป็นจุดเช็คอินที่ยิ่งใหญ่แห่งหนึ่ง ในอำเภอฮอด แห่งนี้ กลายเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวไปในตัววันหนึ่งถ้ามีใครได้มาเที่ยวแล้วมาเห็นไม้ค้ำโพธิ์ที่วัดท่าข้ามแห่งนี้และนำไปปรับใช้กับชุมชนพื้นที่อื่น ๆ ผมจะถือว่าโครงการวิจัยนี้ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีครับ”

“เราจะมีพิธีสืบชะตาหลวงที่หมู่บ้านซึ่งไม่ได้จัดมาหลายปีแล้วในชุมชนพื้นที่อื่น ๆ ก็เหมือนกันไม่มีการจัดพิธีสืบชะตาหลวงหมู่บ้าน เนื่องจาก สถานการณ์ปัญหา Covid วันนี้จะถือว่าเป็นโอกาสที่เราได้นำไม้ค้ำโพธิ์มาใช้ในการประกอบพิธีสืบชะตาหลวงหมู่บ้าน สุดท้ายก็ขอขอบคุณทุกคนที่มีส่วนร่วมรวมทั้งศิลปินกลุ่มป้ายสีเติมฝันปันจินตนาการคนในชุมชนและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่ได้มีส่วนทำให้โครงการนี้เกิดขึ้นในชุมชนหมู่บ้านของผม และก็ขอเชิญชวนทุกท่านให้มาท่องเที่ยว ในชุมชนวัดท่าข้ามแห่งนี้เพราะเรามีศิลปะที่พูดได้เต็มปากว่าไม่ซ้ำแบบกับที่ไหนเรามีจิตรกรรมกระจกลายกระจกสี ที่ดูระยิบระยับเป็นเรื่องของวิถีชุมชนในหมู่บ้านท่าข้ามและอำเภอฮอดมีเรื่องราวของพิสดารนครที่เล่าเรื่องราวแปลก ๆ ของเมืองฮอดเป็นเรื่องของวิถีความเชื่อที่ครูบาอาจารย์นักวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้มาสร้างลายที่งดงามตรงผนังพระวิหารด้านนอกมีภาพเกี่ยวกับในหลวงรัชกาลที่ ๙ และพระราชินี”

“นอกจากนั้นยังมีภาพจิตรกรรมฝาผนังที่อยู่ในพระอุโบสถวัดท่าข้ามซึ่งเป็นจิตรกรรมฝาผนังที่บอกเล่าเรื่องราววิถีชีวิตของคนท่าข้ามแต่เราว่าไม่เหมือนใครก็เป็นฝีมือของศิลปินกลุ่มนี้ก็คือกลุ่มป้ายสีเติมฝันปันจินตนาการที่เราได้งบประมาณจาก วช. จนเกิดเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ไม่มีที่ไหนซ้ำแบบ แล้วงานนี้ก็เป็นอีกงานหนึ่งที่เป็นงาน installation ที่เป็นไม้ค้ำโพธิ์ ซึ่งเป็นวัสดุทดแทนไม้ค้ำโพธิ์แต่เดิมก็ลองเข้ามาศึกษาดูได้ และเร็ว ๆ นี้ หมู่บ้านเราร่วมกับสำนักวิจัยของมหาจุฬาฯ เหมือนกันจะได้ร่วมกันสร้างศิลปะร่วมสมัยศิลปะพื้นถิ่นร่วมกันตรงหอศาลาบาตรของวัดจะมีงานศิลปะที่หลากหลายมากขึ้นเช่นภาพพระบฏที่เป็น original ของเมืองฮอดเราก็จะสร้างมันขึ้นมา แล้วติดตั้งไว้ตรงนี้แล้วก็มีลายคำที่เป็นเรื่องของเมืองฮอด ร้านขายของฝากหรือห้องผลิตภัณฑ์ชุมชนมีการจำหน่ายจัดแสดงไว้ในห้องนี้ อีกห้องหนึ่งก็จะเป็นห้องเก็บของเก่าของโบราณของชุมชนซึ่งเราทำขึ้นมาเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้เป็นแหล่งศึกษาของเด็ก ๆ และเยาวชนรวมทั้งบุคคลที่สนใจในเรื่องของศิลปะวัฒนธรรมของเมืองฮอดแล้วเราส่งเสริมกระตุ้นให้เด็ก โดยเฉพาะเด็กใน ๓ อำเภอ คือฮอดดอมก๋อยและดอยเต่าและอาจจะเป็นอำเภอจอมทองที่อยู่บริเวณรอบ ๆ ให้เข้ามาศึกษาศิลปะได้ตรงนี้เพราะเมืองฮอดเป็นจุดศูนย์กลางของพื้นที่แห่งนี้ที่เด็ก ๆ หลาย ๆ คนได้เดินทางไปไหนมาไหนก็ต้องผ่านเมืองฮอดและชื่นชมดูงานศึกษางานที่มีในพื้นที่แห่งนี้ก็คือวัดท่าข้ามของเราขอบคุณครับ”

๔.๒.๔ พื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะบ้านบุญยืนตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสาจังหวัดน่าน

หมู่บ้านบุญยืน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน มีประเพณีที่ยิ่งใหญ่ คือ ประเพณี การแข่งเรือ ภาพที่วาดขึ้นก็คือประเพณีการแข่งเรือ โดยเขียนหัวเรือให้มีขนาดใหญ่ ให้คนสามารถเข้าไปเล่นถ่ายภาพด้วยได้ มีลักษณะเป็นหัวเรือพญานาคที่ใหญ่ ๆ สวย ๆ นอกจากนั้นยังมีเรื่องของ ประเพณีการใส่บาตรเทียน ภาพที่วาดขึ้นมากก็จะเป็นภาพของบาตรขนาดใหญ่ เพื่อให้คนไปถ่ายรูปด้วย ซึ่งเรามีความรู้สึกว่ามันน่าจะได้บุญเยอะ เวลาที่คนไปถ่ายรูปเซ้คอินแล้วช่วยกันประชาสัมพันธ์ ดึงคนให้มาท่องเที่ยวได้ นอกจากนั้นยังมีภาพรถที่เรียกว่า "รถคอกหมู" คือ รถที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ของอำเภอเวียงสา คนเฒ่าคนแก่ก็จะนึกได้ว่า ตอนเด็กเดินทางเข้าไปไร่ไปเรียน เดินทางไปในเมือง ทุกคนก็จะได้ใช้บริการรถคอกหมู ชุมชนก็เลยอยากจะทำให้บันทึกรถคอกหมูไว้ด้วย ทีมงานจึงได้วาดรถคอกหมูลอยอยู่บนฟ้า เนื่องจากว่าเมืองเวียงสาส่วนใหญ่จะประสบปัญหาน้ำท่วมทุกปี จึงได้เขียนรถให้ลอยฟุ้งขึ้นมาบนฟ้าเพื่อหนีน้ำท่วม หรือข้ามน้ำท่วมขึ้นมา^{๓๑}

จากข้อมูลเบื้องต้นที่ได้มีการจัดประชุมประชาชน ณ สำนักงานเทศบาลตำบลเวียงสา^{๓๒} โดยมีท้องถิ่นและตัวแทนจากภาครัฐและเอกชน ได้แก่ ตัวแทนจากสำนักงานเทศบาลตำบลเวียงสา กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนชุมชนผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ประชาชนท้องถิ่น และตัวแทนจากภาคเอกชน รวมทั้งคณะผู้วิจัย ได้เข้าร่วมและแสดงความคิดเห็น มีข้อสรุปและมีมติให้ใช้ฝาผนังที่ทำการมูลนิธิช่วยนักเรียนและเด็กที่ขาดแคลน ซึ่งเป็นอาคารที่ตั้งอยู่ในเขต “ข่วงเมืองสา” ซึ่งเป็นช่วงวัฒนธรรมอำเภอเวียงสาเป็นที่สร้างงานศิลปะภาพสามมิติ เรื่องราวเกี่ยวกับประเพณีการแข่งเรือของบ้านบุญยืน ซึ่งเป็นเรือแข่งที่โด่งดังในอดีตไม่ว่าจะเป็น เรือเจ้าแม่สายฟ้า เทพพิรุณทอง ๘๘ เทพสุนทรสาชล ขุนสยามแดนทอง ไกรทอง ป่าสัก เจ้าแม่ไทรทอง เนตรมงคลทอง เสือเฒ่าบุญเรือง เป็นต้นรวมทั้งเรื่องประเพณีใส่บาตรเทียนวัดบุญยืน และรถคอกหมูโบราณที่รับส่งผู้โดยสารจากอำเภอเวียงสาเข้าสู่อำเภอมืองน่าน ซึ่งเป็นเรื่องราวดี ๆ ชุมชนภาคภูมิใจ และเป็นเอกลักษณ์มาช้านานของชุมชนบ้านบุญยืนเมื่อนำมาถ่ายทอดเรื่องราวในรูปแบบของจิตรกรรมสามมิติบนฝาผนังสาธารณะของชุมชน ให้เป็นพื้นที่ศิลปะของชุมชน ให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้และเป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือจุดเซ้คอินแห่งใหม่ สำหรับผู้ที่สนใจในเรื่องศิลปะต่อไป

^{๓๑}สัมภาษณ์อาจารย์มานิตย์ โกวิทฤทธิ์ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

^{๓๒}เวทีประชาคมชุมชนบ้านบุญยืน ณ สำนักงานเทศบาลตำบลเวียงสา วันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๖๓

ภาพที่ ๔.๓๓ การสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อวางแผนการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นพื้นที่สร้างสรรค์ศิลปะของบ้านบุญยืน ตำบลเวียงสา อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

ภาพที่ ๔.๓๔ การสร้างสรรค์ศิลปะในพื้นที่บ้านบุญยืน ตำบลเวียงสา อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์^{๓๓} กล่าวว่า “โครงการนี้เริ่มต้นจากความคิดความฝันของผมเองที่ว่า เราทำงานศิลปะสร้างอัตลักษณ์ของตัวเองบนผืนผ้าใบ เราอยากเห็นเมืองล้านนาเป็นเมืองศิลปะ ไม่ใช่แค่เชียงใหม่รายเชียงใหม่บางพื้นที่เท่านั้น ถ้าสามารถทำให้เป็นเมืองศิลปะได้ทั้งหมดทั้งประเทศเลยยิ่งดี ผมว่ามันน่าจะมีแรงดึงดูดอะไรบางอย่าง และสุดท้ายงานศิลปะทั้งหลายเหล่านี้แหละที่จะช่วยให้ คนบ้านเรามีกินมีใช้กันจากการท่องเที่ยว ดังนั้น เราจะเอาอะไรมาเป็นแรงดึงดูดให้คนต่างถิ่นมาท่องเที่ยว เหมือนกับอาจารย์วินัย อาจารย์เฉลิมชัย อาจารย์ถวัลย์ ที่สร้างงานศิลปะรวบรวมไว้ในพื้นที่ของตัวเอง โดยส่วนตัวผมไม่มีงบประมาณมากขนาดนั้น แต่ก็ถือว่าเป็นโอกาสที่ดีที่ได้ไปสอนที่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ซึ่งเป็นสาขาศิลปกรรมสอนศิลปะให้กับพระภิกษุและฆราวาสที่สนใจในเรื่องเกี่ยวกับศิลปะและพุทธศาสนา จึงได้มีโอกาสทำโครงการวิจัยเกี่ยวกับศิลปะขึ้น”

“ดังนั้นความฝันของผมที่จะสร้างงานศิลปะให้เป็นประโยชน์กับส่วนรวม ก็ได้เริ่มขึ้นและ เมื่อได้ทำก็ยิ่งสนุกกับงาน ประกอบกับมีทีมงานที่มีใจใฝ่สร้างสรรค์ศิลปะเพื่อชุมชนเหมือนกันเข้ามาร่วม การได้มาเห็นความยิ่งใหญ่ของเรือแข่งในอำเภอเวียงสา ที่มีอยู่มากมายในอำเภอเวียงสา พร้อมทั้งเห็นพื้นที่ ผนังข้างช่องเมืองสา จึงมองเห็นว่าเป็นที่ที่เหมาะสม มีศักยภาพที่จะทำเป็นจุดแลนด์มาร์คได้อีกที่หนึ่ง เพราะลักษณะของพื้นที่เอื้ออำนวย”

ภาพที่ ๔.๓๕ พิธีเปิดงานสร้างสรรค์ศิลปะในพื้นที่บ้านบุญยืน ตำบลเวียงสา อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า “ในช่วงแรกด้วยความที่ได้ไปพักที่หมู่บ้านดอนชัยและได้เสนอแนวคิดเรื่องนี้ให้กับคนในชุมชนหมู่บ้านดอนชัยไว้ก่อน ชุมชนดอนชัยจึงเสนอขอให้ช่วยวาดงานศิลปะที่ชุมชนดอนชัยก่อนโดยอำนวยความสะดวกในเรื่องของพื้นที่หลาย ๆ อย่าง ขณะเดียวกันผู้ใหญ่อื่น จากบ้านบุญยืน ก็ได้มีโอกาสเข้าไปร่วมในการพูดคุยเรื่องงานศิลปะด้วย จึงเกิดความสนใจและได้ทาบทามให้ผม ลองมาดูพื้นที่ในหมู่บ้านบุญยืนบ้าง จึงถือว่าเป็นโอกาสที่ลงตัวเนื่องจากว่าผมเองก็มีความประสงค์อยากจะทำสร้างงานศิลปะตรงจุดนี้ตั้งแต่ต้น และด้วยความ

^{๓๓}เวทีเสวนา “สรรค์ศิลป์ Check In ถิ่นล้านนาใต้” ณ ชวงเมืองสา ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓

ที่เห็นความตั้งใจจริงของผู้ใหญ่อัน จึงทำให้ผมตัดสินใจได้ง่ายขึ้น เพราะมันทำให้รู้สึกได้ว่า ผู้ใหญ่อัน เป็นบุคคลที่ผมจะต้องมาช่วย ในสิ่งนี้และเมืองนี้จะต้องเกิดให้ได้”

“อีกเหตุผลหนึ่งเพราะว่าถือว่าเป็นเมืองแรก ก่อนที่ผู้คนจะเดินทางเข้าไปสู่ตัว จังหวัดน่าน นอกจากนั้นเรื่องที่เราเขียนก็เป็นเรื่องที่ชอบเลือกกันเอง ตามอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน สุดท้ายต้องขอขอบคุณทุกท่านที่มาร่วมงานจนจบโครงการผมและทีมงานได้มาทำงานที่นี่แล้วหลาย วัน ผมมาตั้งแต่วันที่ ๕ ตุลาคม พักผ่อนน้อยมาก ทำงานและวางแผนกับทีมงาน เหนื่อยมาก แต่เมื่อ ได้เห็นงานที่สำเร็จแล้วก็รู้สึกภูมิใจ เราเห็นถึงพลังบางอย่าง เช่นเวลาเราถอยหลังออกมาดู เห็นชาวบ้านพากันตื่นตื่น เพราะเริ่มแรกเพียงแค่ลากลายเส้นก็มีคนสนใจ เข้ามาดูกันมากมาย และ มาขอถ่ายรูป เราได้เห็นอย่างนั้นก็ดีใจและภูมิใจมาก ต้องขอขอบคุณ ผู้ใหญ่อันและทีมงานมาก ๆ ครับ ที่เข้ามาช่วยเหลืออำนวยความสะดวกหลาย ๆ อย่าง นอกจากนั้นทีมงานก็ได้รับความ สะดวกสบายกินอิ่มนอนอุ่นกันทุกคนครับ”

อาจารย์ลิขิต จันทรสุนทร^{๓๔} ปราชญ์ชุมชนบ้านบุญยืน อำเภอเวียงสา ให้ความเห็นว่า “ก่อนอื่นในนามของคนในพื้นที่นี้ก็ขอขอบคุณทีมงานจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัยที่ได้มีแนวคิดในการนำศิลปะมาเป็นจุดเริ่มต้น ศิลปะ คือชีวิตจริง ๆ เป็นโครงการที่กินใจ กินความ กินกว้าง ถามว่ารู้สึกอย่างไรที่มีงานศิลปะแบบนี้เข้ามาในชุมชน โดยส่วนตัวได้รับแรงจูงใจ จากผู้ใหญ่อันเมื่อไม่นานว่าจะมีทีมศิลปินมาวาดงานศิลปะ ผู้ใหญ่อันอยากให้มาช่วยให้ข้อเสนอแนะที่เป็น ประโยชน์ ด้วยความที่ติดภาระกิจ ก็เลยรับปากว่าได้ และคิดว่าคงอีกนานกว่าจะเสร็จ แต่ปรากฏว่า เมื่อทีม อาจารย์มานิตย์ มาเริ่มงานในพื้นที่ได้ไม่กี่วันก็เกิดผลงานขึ้นอย่างรวดเร็วและสวยงามน่าทึ่ง แสดงถึงความรักและทุ่มเทของทีมงาน เพราะสังเกตเห็นความตั้งใจทำงาน กินน้อย นอนน้อย ต่างคน ต่างทำหน้าที่ของตัวเอง แต่งานออกมาเป็นหนึ่งเดียวกัน ในนามของคนเวียงสา อยากบอกว่ารู้สึก ภูมิใจ ภูมิใจ ปลื้มใจ และก็ขอบคุณ”

อาจารย์ลิขิต กล่าวเพิ่มเติมว่า “สิ่งแบบนี้ไม่เคยมีมาก่อน พอมีมาปุ๊บคนก็มาถ่ายรูป เพราะภาพศิลปะนี้เป็นตัวแทนของชุมชน เป็นวิถีชีวิต อย่างเรื่อนี้เป็นวิถีชีวิต เป็นเหมือนตัวแทนของ คนเมืองน่าน โดยเฉพาะที่บ้านบุญยืน และอำเภอเวียงสา เรื่อถือว่าเป็นชีวิตที่สืบทอดกันมานับสอง ร้อยกว่าปีแล้ว ฝั่งหนึ่งมีเรือของจริงแสดงอยู่ อีกฝั่งหนึ่งเป็นภาพวาดเรือแล้วก็มีคนมาถ่ายรูป ส่วนการ ใส่บาตรเทียนก็ถือเป็นหนึ่งเดียวในโลก ภาพรถโดยสารแบบเก่าก็เป็นภาพในความทรงจำของหลาย ๆ คน ที่เคยใช้บริการนั่งไปเรียนหนังสือที่น่าน เป็นต้น ทำให้ได้นึกถึงเรื่องอดีตแล้วมีความสุข เป็นเรื่อง ของการสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงาม ในนามของคนเวียงสาก็ขอขอบคุณคณะทำงานทุกท่าน ขอให้ทุกคน มีสุข มีโชคมีลาภ ไปที่ไหนก็ขอให้มีคนช่วยเหลือ ขอให้ใจเป็นสุขทุกเวลานะเจ้า ขอขอบคุณเจ้า

^{๓๔}เวทีเสวนา “สรรค์ศิลป์ Check In ถิ่นน่านใต้” ณ ช่วงเมืองสา ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓

อาจารย์มานิตย์ กล่าวเพิ่มเติมว่า เมื่องานเสร็จแล้วตนมองไปทางไหนก็รู้สึกอึดใจ ในช่วงแรกเห็นบาตรใหญ่ในวิหาร ก็นึกขึ้นว่า มันมีคำว่าอำนาจบาตรใหญ่และคำว่าเต็มบาตร จึงได้เขียนบาตรให้ดูใหญ่ และอสังการมีดอกไม้และเทียนอยู่เต็มบาตร ที่ว่าอย่างนี้ไม่ได้ตั้งใจลบหลู่แต่อยากจะอธิบายว่างานภาพสามมิติและ Street Art จะต้องทำให้ดูยิ่งใหญ่อสังการ เพื่อให้สะดุดตาผู้ชม อยากจะแนะนำว่าให้ติดไฟให้สว่างเผื่อว่ามีคนมาถ่ายรูปตอนกลางคืน อีกเรื่องหนึ่งที่สำคัญในการดูแลรักษาก็คือ ควรจะมีการทาเคลือบสีใหม่ทุกปีเพื่อให้ภาพศิลปะอยู่ได้นาน

อ.วินัย ปราบริปู^{๓๕} หอศิลป์ริมน่าน ให้ความเห็นว่า “เรื่องของศิลปะเป็นปกติที่มีอยู่กับสังคมมานานแล้ว ตัวอย่างเช่นวัดบุญยืนก็มีประติมากรรม นอกจากนั้นศิลปะที่เข้ามาในชุมชนแล้วได้ประโยชน์ด้วยก็คือศิลปะเกี่ยวกับเรือ ทีมงานได้เลือกเรื่องของคนเวียงสาทั้งเรื่องใส่บาตรเทียนและการแข่งเรือซึ่งเป็นการเล่าเรื่องราวของคนในชุมชนเป็นศิลปะที่เขียนแนวพุทธศิลป์และมีแนวทางเฉพาะตัวของศิลปินแต่ละคน เช่นบางคนเป็นไทลื้อบางคนเป็นปกากะญอ ก็สามารถถ่ายทอดเอกลักษณ์ของตัวเองมีภาพรถน่านเวียงสาที่ทำให้หลายๆคนได้ย้อนอดีตไปด้วยกันขอขอบคุณที่ให้โอกาสได้มาแสดงความเห็นในงานเสวนานี้”

อาจารย์ยุทธภูมิ สุปรการ^{๓๖} จากวิทยาลัยชุมชนน่าน ผู้จัดการหออัตลักษณ์นครน่าน กล่าวว่า “ปกติแล้วงานที่จะเข้ามาในพื้นที่ ต้องไม่ทำลายหรือทำร้ายชุมชนช่วงเมืองสาถือเป็นจุดไฮไลท์ของเมืองเวียงสา งานศิลปะของอาจารย์มานิตย์ถือว่าการสร้างสิ่งที่ดีงามให้กับชุมชน ซึ่งศิลปะชุมชนที่เป็น Street Art มีอายุของมัน จะทำอย่างไรให้สามารถรักษาไว้ได้นาน ๆ เพื่อเป็นการสื่อสารให้คนที่ได้มาเห็นได้ชมความงาม และช่วยเล่าเรื่องราวของบ้านเมืองเรา ทีมงานได้เข้ามาทำงานใน ๓ มิติ มิติแรก คือด้านชุมชนที่มาทำที่อำเภอเวียงสา มิติที่สอง คืองานศิลปะที่ไปแสดงที่หอศิลป์ริมน่านซึ่งงดงามด้วยพุทธศิลป์ และหลายท่านได้ขายงานด้วย มิติที่สามเป็นการนำความรู้เรื่องศิลปะลงมาในชุมชน ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมและสามารถตอบโจทย์ให้พี่น้องชาวบ้านมีความสุข นี่คือการสำเร็จสูงสุดของทีมงานของอาจารย์มานิตย์ ในนามของคนเวียงสา ขอขอบคุณที่เลือกพื้นที่อำเภอเวียงสาเป็นสถานที่ถ่ายทอดงานศิลปะ ทั้งที่บ้านดอนชัยและบ้านบุญยืนและขอสัญญาในนามของคนเวียงสาว่าจะนำผลงานเหล่านี้มาเป็นการสื่อสารในเชิงสร้างสรรค์ ตรงไปตรงมาของอำเภอเวียงสา ซึ่งเป็นพลังแม่เหล็กดึงดูดให้คนสนใจมาเที่ยวเมืองเวียงสามากขึ้น ขอขอบคุณทีมงานมาก ๆ ที่สร้างสิ่งดี ๆ ให้อำเภอเวียงสา”

^{๓๕}เวทีเสวนา “สรรค์ศิลป์ Check In ถิ่นน่านใต้” ณ ช่วงเมืองสา ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓

^{๓๖}เวทีเสวนา “สรรค์ศิลป์ Check In ถิ่นน่านใต้” ณ ช่วงเมืองสา ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓

ภาพที่ ๔.๓๖ พระสมุห์สमान กิจจสารโธและผู้นำในพื้นที่บ้านบุญยืน ตำบลเวียงสา อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

พระสมุห์สमान กิจจสารโธ^{๓๗} วัดบุญยืนหนึ่งในพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำในพื้นที่ชุมชนบ้านบุญยืน ให้สัมภาษณ์ว่า “เมืองเวียงสาเป็นเมืองหน้าด่าน เพราะว่าอำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ติดกับประเทศลาวติดกับอุตรดิตถ์ติดกับแพร่ติดกับพะเยาดังนั้นจังหวัดน่าน เขาเรียกว่า เมืองเก่ามีชีวิต และอำเภอที่อยู่หน้าด่านก็จะมีอำเภอมี่ประชากรค่อนข้างเยอะ ก็คือ อำเภอเวียงสาซึ่งอยู่ติดกับจังหวัดแพร่ถ้ามาจากแพร่ไปอำเภอเมืองน่านจะเจออำเภอเวียงสาก่อนที่นั่นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและศิลปะวัดวาอารามก็จะอยู่สายเหนือของน่านเป็นหลัก สายใต้ คือ ทางสายเวียงสาจะไม่ค่อยมียกตัวอย่างเช่นบ่อเกลืออุทยานน่าน วัดภูมินทร์วัดแช่แห่งวัดมิ่งเมืองจะค่อนข้างไปอยู่ทางเหนือถ้าเราอยู่ทางเวียงสาเขาจะเลียวย้ายเข้าไปเมืองน่านเลย ส่วนทางด้านใต้จะมีอำเภอนาหมื่นน่าน้อยที่ติดกับเขตอุตรดิตถ์ซึ่งก็จะมี ดอยเสมอดาว ดอยเคียงดาวผาซู้ แต่เวียงสาพยายามทั้งในอำเภอทั้งองค์กรพยายามทำให้เป็นจุด Landmark พยายามคิดที่จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและศิลปะ ซึ่งที่เห็นได้ชัดก็คือวัดบุญยืน ดังนั้นวัดบุญยืนเป็นวัดกษัตริย์เป็นผู้สร้าง ก่อนชื่อวัดบุญยืนชื่อว่า “วัดบุญนะ” อยู่ที่สี่แยกไฟแดงตลาดสดปัจจุบัน เหตุที่ย้ายมาอยู่ที่ปัจจุบันเนื่องจากว่าสถานที่เดิมค่อนข้างคับแคบ ดังนั้นประชาชนจึงย้ายจากวัดบุญนะมาตั้งอยู่ที่ปัจจุบันในปี พ.ศ.๒๓๒๙ เป็นสำนักสงฆ์เล็ก ๆ เรียกว่า “วัดป่าสักงาม” เพราะมีวิหารไม้สัก พอสร้างมาได้ ๑๐ ปี เจ้าฟ้าอัครวรปัญญาก็ได้ทรงให้สร้างพระวิหารขึ้นในปี พ.ศ. ๒๓๔๐ ต่อมา ปี พ.ศ. ๒๓๔๕ สร้างพระธาตุเจดีย์รวมแล้วสร้างมา ๒๒๓ ปี ในปีนี้”

พระสมุห์สमान กิจจสารโธ เล่าต่อว่า “ดังนั้นถ้าพูดถึงศิลปะต่าง ๆ จะให้เป็นแลนด์มาร์ค นอกจากวัดบุญยืน ก็ไปบ้านรถถีบ ไปบ้านกะหลีก ในส่วนที่เป็นงานศิลปะเกี่ยวกับวาดเขียนแทบจะไม่มี ฉะนั้นการที่ อาจารย์มานิตย์และทีมงานเข้ามาสร้างภาพศิลปะตรงจุดนี้ก็ถือว่าเป็นการจุดประกายในเรื่องของศิลปะ จากคนที่เคยมองอย่างผิวเผินก็จะมาสนใจในเรื่องของศิลปะมากขึ้นก็เพราะว่างานศิลปะเชื่อมโยงกับศาสนา ไม่ว่าจะเป็นตักบาตรเทียน จะเห็นว่าศิลปะกับวัดแยกกันไม่ได้เลย ถ้าอย่างนั้นก็ทำให้คนสนใจตั้งแต่มีการมาวาด คนมีความสนใจมากขึ้น ทำให้เกิดความรัก

^{๓๗} สัมภาษณ์พระสมุห์สमान กิจจสารโธ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓

ความหวังในงานศิลปะเกิดการเรียนรู้โดยเฉพาะกลุ่มเด็ก ๆ จะเห็นได้ว่างานยังไม่เสร็จเด็กก็มาถ่ายรูปกันแล้วเพราะว่าชอบ เพราะงานแบบนี้ไม่ค่อยมี โดยเฉพาะภาพ ๓ มิติ ซึ่งปกติใน Google ก็มีเยอะ แต่การได้ไปสัมผัสโดยตรงเป็นสิ่งที่ยาก เวลาเด็กไปถ่ายภาพแล้วช่วยกันแชร์ มันก็จะมีการเผยแพร่ไปได้ไกล ส่วนหนึ่งก็จะช่วยในเรื่องของการได้ใกล้ชิดกับศาสนาซึ่งเป็นสิ่งที่ดี”

“การมีศิลปะเข้ามาอยู่ในเวียงสาที่บ้านบุญยืนก็คงจะมีส่วนในเรื่องของการทำให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวมากขึ้นในระดับหนึ่งแต่เราไม่รู้ว่าเพิ่มขึ้นมากแค่ไหน เท่าที่ประเมินด้วยสายตาไปดูก็เหมือนว่านักท่องเที่ยวจะเพิ่มขึ้น สัมผัสได้จาก ๓ - ๔ วันที่ผ่านมาตั้งแต่เริ่มมีการลงมือทำก็ทำให้มีคนมาดู มาถ่ายรูปและช่วยกันแชร์ หลาย ๆ คนก็ถามว่าภาพนี้มาจากไหน คนในท้องถิ่นก็ถามกันว่าภาพนี้อยู่ที่ไหน แล้วก็พากันมาดูของจริง ธรรมชาติของคนถ่ายรูปไม่เก็บไว้ส่วนตัวเขาก็จะแชร์ก็จะเป็นการช่วยประชาสัมพันธ์ให้เรา ก็สามารถแชร์กันไปทั่วได้ซึ่งมองว่าเป็นประโยชน์กับอำเภอเวียงสา โดยตรงและทำให้เด็กเยาวชนผู้สูงอายุหันมาให้ความสนใจกับเรื่องของศาสนาและศิลปะมากขึ้น และเด็กที่โรงเรียนกำลังเรียนศิลปะในชุมชนก็จะมีความสนใจตื่นตัวกระหายที่จะเรียนศิลปะมากขึ้น ก็เป็นการกระตุ้นให้เด็ก สนใจมากขึ้น”

คณะผู้วิจัย ได้สอบถามเพิ่มเติมว่า ชุมชนบ้านบุญยืนและอำเภอเวียงสา มีภาพจิตรกรรมเก่า ๆ ที่ไหนอีกบ้างหรือไม่ พระสมุห์สมานตอบว่า “ในอำเภอเวียงสาภาพจิตรกรรมเก่า ๆ ไม่มีส่วนใหญ่ที่เห็นกันอยู่ก็จะเป็นภาพจิตรกรรมที่สร้างขึ้นใหม่ทั้งนั้น เพราะฉะนั้นการสร้างงานศิลปะของทีมงานถือว่าการจุดประกายให้กับชุมชน ยกตัวอย่าง เรือ ก็ไม่มีเป็นภาพวาดจะมีเป็นของจริงที่เอามาตั้งแสดงไว้ที่ข่วงเมืองสาให้นักท่องเที่ยวได้มาถ่ายภาพแม้แต่สินค้าที่เป็นของที่ระลึกก็ไม่มีจำหน่าย นักท่องเที่ยวก็จะมาถ่ายภาพอย่างเดียว ตรงข่วงเมืองนี้เป็นที่ของโรงเรียนศรีเวียงสาเก่าตอนนี้ก็จะขึ้นกับกรมธนารักษ์แล้วโอนหน้าที่ให้เทศบาลดูแล เทศบาลจะดูแลเรื่องของการก่อสร้างทำความสะอาดเรียบร้อยต่าง ๆ เคยมีความพยายามจัดให้เป็นข่วงวัฒนธรรมหรือตลาดลักษณะเหมือนถนนคนเดินแต่ไม่ประสบความสำเร็จก็เลยหยุดกันมาช่วงระยะเวลาหนึ่งเนื่องจากว่าไม่ค่อยมีคนมาเที่ยวมากเท่าที่ควร”

อาจารย์ฉลอง เฟื่องฟู^{๓๘} ข้าราชการบำนาญ หนึ่งในปราชญ์ชุมชนคนในพื้นที่ผู้ถนัดในด้านการช่างอุตสาหกรรมศิลป์และเป็นนักดนตรีทั้งดนตรีไทยและสากล กล่าวว่า “พูดถึงเรือ นอกจากเป็นงานศิลปะและยังเป็นประเพณีของคนเวียงสาด้วย มีทุกปีในวันออกพรรษา ผมเกิดมารู้ความก็รู้แล้วว่าตอนออกพรรษาจะต้องมีการแข่งเรือ สืบสานเป็นประเพณีกันจนถึงปัจจุบัน ส่วนในด้านจิตรกรรมที่โดดเด่นจริง ๆ จะไม่ค่อยมีถ้าเทียบกับวัดภูมินทร์อำเภอเมืองน่าน”

อาจารย์ฉลอง ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า “จิตรกรรมใหม่ที่ใหญ่ที่สุดตอนนี้มีอยู่ที่โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๕๖ ด้านกว้างของหอประชุมทั้งหมดจะมีภาพของพระธาตุแช่แห้งมี

^{๓๘}สัมภาษณ์อาจารย์ฉลอง เฟื่องฟู ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓

ดอยเสมอดาว มีหัวเรือแข่ง ภาพการฟ้อนแบบล่องน่าน มีภาพกลองยาว มีภาพวัดภูมินทร์ โดย อาจารย์ยุทธภูมิ สุตการ และครูศิลปะหลาย ๆ คนเข้าไปช่วยกันต้องการที่จะแสดงออกทางด้านศิลปะ ตรงนั้นเรียกว่าลานชนเผ่ามีบ้านชนเผ่าเป็นหลัง ๆ มีพิพิธภัณฑ์ชนเผ่าเวลาองคมนตรีมาก็จัดเป็น สถานที่ต้อนรับ เคยมีนักท่องเที่ยวเข้ามา มีชนเผ่าอยู่ประจำเป็นโรงเรียนประจำสามารถจัดอีเว้นท์ได้ ทุกจุด ก็จะจัดกันเป็นพื้นที่แยกเป็นอิสระ บนเนื้อที่ ๑๔๗ ไร่แต่เนื่องจากเป็นสถานศึกษาจึงไม่ค่อย เหมาะที่จะรองรับนักท่องเที่ยวทั่วไปโดยตรง”

อาจารย์สุรนนท์ ลิ้มมณี^{๓๙} หรือ อาจารย์โทน หนึ่งในผู้นำภาคธุรกิจการท่องเที่ยวใน อำเภอเวียงสาและจังหวัดน่าน ดำรงตำแหน่งองค์กรเกี่ยวกับการท่องเที่ยวหลายองค์กร เช่น เป็น ประธานการท่องเที่ยวน่านได้ประธานการท่องเที่ยวเวียงสา ประธานที่ปรึกษาของการท่องเที่ยวชุมชน CBT (Community-based tourism) จังหวัดน่าน และที่ปรึกษารถตุ๋น่าน เป็นต้นให้ความเห็นว่า เมืองเวียงสา มีศิลปะที่งดงามหลายอย่าง กล่าวคือ “ความโดดเด่นของอำเภอเวียงสา ก็คือ หัวเรือแข่ง คำว่า เรือแข่งเป็นศิลปะอย่างหนึ่งซึ่งเรียกว่า “เรืออัตลักษณ์น่าน” หรือ “เรือพญานาค” ซึ่งเรือมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ เช่น จะมีสีขาวยี่แดงสีดำสีเหลือง ปกติจะไม่มีสีเขียวหรือสีอื่น ที่เห็นเป็น รูปประธรรมเด่นชัด เวียงสา ยังมีดนตรีที่สุดยอดเยี่ยมของประเทศไทยนั่นก็คือ พ่อครูเมืองดีเทพประสิทธิ์ เป็นศิลปินที่มีลูกศิษย์ลูกหาทั่วภาคเหนือและเคยไปแข่งขันได้ด้วยทองมากมาย ทั้งด้านการฟ้อนดาบ ฟ้อนเจิง สีสะล้อซอซึง improvisation ซึ่งมีลูกศิษย์ลูกหามากมาย พ่อครูอินส่วยมูลทา เล่นดนตรีต่อ หน้าพระพักตร์มาสิบกว่าครั้งดูใน YouTube ได้จะมีคลิปวิดีโออยู่ถือว่าเป็นปูชนียบุคคลใน ด้านดนตรี”

อาจารย์สุรนนท์ ลิ้มมณี กล่าวเพิ่มเติมว่า “นอกจากนั้น เวียงสา ยังมีล่องน่าน ฟ้อนล่องน่าน ๖ ท่า ของพ่อครูเมืองดี เทพประสิทธิ์ และแม่ครูคำมิ่ง อินสาน ซึ่งในอำเภอเวียงสา นี้ ผมคิดว่ามีงานศิลปะที่งดงามหลายอย่างแต่ไม่ได้ถูกดึงเอามาใช้ให้เป็นประโยชน์ เช่น พระเจ้าทอง ทิพย์ ที่วัดสวนตาลและวัดบ้านกลิ้ง เป็นพุทธศิลป์ที่งดงามมาก พระพักตร์อิมเอิบ ในส่วนของ วัดบุญยืนก็มีพระพุทธรูปปางยืนที่งดงามไม่เหมือนใครซึ่งถ้ามีการสร้างงานศิลปะเป็นภาพวาดของ พระพุทธรูปปางยืนด้วยก็จะเป็นการดี พูดได้ว่าเวียงสา มีสิ่งที้งงดงามหลายอย่างแต่ขาดการ ประชาสัมพันธ์ทางสื่อ”

อาจารย์สุรนนท์ ให้ความเห็นว่า “ผมมองอยู่หลายมิติเพราะว่าเวียงสา จะโดดเด่น ใน หลาย ๆ เรื่องแต่เป็นแบบเส้นกราฟตรง มีชาติพันธุ์อยู่ ๙ ชาติพันธุ์ซึ่งมีศิลปะลายปักผ้าของเขาเรา จะ รู้เลยว่าลายผ้าของแต่ละชนเผ่ามีเอกลักษณ์เฉพาะของตนเองโดยเฉพาะชนเผ่าตองเหลือง ซึ่งมีอยู่ที่ เวียงสาของเรา นอกจากนั้นที่บ้านดอนไชยมีศิลปินที่วาดภาพศิลปะเกี่ยวกับเรือแข่ง เวลานี้ยังมีชีวิต อยู่ แม้ว่าจะมีศิลปะหลายอย่างในอำเภอเวียงสา แต่ยังไม่มียิ่งใดสิ่งหนึ่งถูกยกขึ้นมาให้เด่นเป็นพิเศษ

^{๓๙}สัมภาษณ์อาจารย์สุรนนท์ ลิ้มมณี ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓

ในส่วนองงานศิลปะที่สร้างขึ้นใหม่ผมคิดว่าเป็นสีสันใหม่ของนานไตเลย เรียกว่าเป็น **Colorful of Southern Nan** ทุกวันนี้เราขาดจุดเช็คอิน ผมก็เสนอให้คนไปทำจุดเช็คอินที่มีการวาดภาพใหม่นี้ ในกลุ่มคนสามวัย วัยที่จะประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวได้ดีที่สุดก็คือเด็ก อายุประมาณ ๑๖ - ๑๘ ปี กลุ่มนี้เขาจะใช้สื่อโซเชียลได้เป็นอย่างดี”

“ผมคิดว่าที่มาวาดตรงนี้น่าจะเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่สามารถทำให้คนมาเที่ยวเวียงสา แต่การที่จะมาเที่ยวเวียงสา ณบริเวณจุดนั้นจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญที่อีกอย่างหนึ่งก็คือทำให้เป็น **ลานวัฒนธรรม** ให้มีอาหารเวียงสาอาหารที่โดดเด่นเวียงสา คือ ลาบปลาซาเลาเปาข้าวหลาม เป็นต้น ส่วนเรื่องของการบริหารจัดการ ถ้า **เอกชนนำรัฐหนุน** ก็จะเป็นสิ่งที่ดี แต่ถ้า **เอกชนนำรัฐเจียบ** ก็จะไม่ดี ถ้า **รัฐนำเอกชนหนุน** ก็จะเป็นเรื่องที่ดี เพราะฉะนั้นทุกภาคส่วนจะต้องลงมือมาช่วยกัน ซึ่งทุกอย่างถ้าจะรอผู้นำทางภาครัฐบางครั้งผู้นำก็ไม่เข้าใจ คือ มองไม่เห็นว่าการท่องเที่ยวคืออะไร ศิลปะคืออะไร ก็จะทำงานตามระบบตามกฎหมายไปตามปกติ พอมาถึงการจัดการเรื่องนี้ บางทีก็เป็นเรื่องการเมือง เพราะเกรงว่าถ้าทำผิดพลาดไปก็กลัวว่าคะแนนจะเสีย ถ้าดีก็ดีไปแต่ถ้าเสียก็คือเสีย”

“ถ้าให้โอกาสกับคนรุ่นใหม่ได้แสดงความคิดเห็น หรือแสดงฝีมือ ถ้ามีคนบริหารจัดการที่ช่วงเมืองสา เก่ง ๆ ก็จะไม่ธรรมดาเพราะช่วงเมืองสาเป็นช่วงที่มีบริเวณกว้างขวางที่สุด และเป็นจุดศูนย์กลางของอำเภอเวียงสา อาจจะมีการรวบรวมกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ไปจัดแสดงกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ ศิลปวัฒนธรรมที่นั่นโดยใช้นวัตกรรมพื้นบ้าน และศิลปะ ไปจัดถนนสายดนตรีที่ยาวที่สุดในประเทศไทยที่ช่วงเวียงสาและมีอาหารมีขันโตกภาพนั้นก็จะมีดงามมาก ๆ ใครมาก็อยากจะไปเช็คอินกับรูปภาพจิตรกรรมที่สร้างขึ้น ก็จะเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวกันไปในตัว จะต้องมีการตั้งร้านขึ้นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งผมเคยมีความพยายามที่จะจัด **งานสืบสานศิลป์ถิ่นเวียงสา**”

“เวียงสาเคยจัดกิจกรรม คล้ายถนนคนเดินเป็นบางครั้งแต่ทุกวันนี้เป็นเหมือนตลาดนัดคลองถมช่วงเวียงสา มันไม่ใช่เป็นลานวัฒนธรรมเวียงสา เราเคยจัดกิจกรรม Street Art เมื่อประมาณ ๑๐ ปี ก่อนเป็นการจัดครั้งแรกของเมืองนาน ผมอยากจะจัดแบบนี้ที่เวียงสา ตอนนั้นไปจัดที่อำเภอเมือง โดยภาครัฐกิจภาคการท่องเที่ยวถ้าภาคเอกชนจัด ไม่มีขั้นตอนอะไรยุ่งยาก แต่ถ้าเป็นทางการเช่นโรงเรียนหรือเทศบาล จะต้องมีการและงบประมาณในการขับเคลื่อน ถ้ากลุ่มผู้บริหารเข้าใจในแนวคิดในการนำศิลปะมาทำการท่องเที่ยว ผมมองว่าเมืองนานเป็นเมืองที่มีศิลปะที่สุดยอด เป็นเมืองที่มีความสวยงามสดงดงามในเรื่องของวิถีพื้นบ้าน พุดง่าย ๆ คือเรามีของที่ดีแต่เราไม่ได้นำมาแสดงให้โดดเด่น เช่น พิณอัตลักษณ์นานทำโดยพ่ออินส่วยมูลทา ทำที่เวียงสาแห่งนี้ไม่เหมือนซึ่งที่เชียงใหม่ ภาพจิตรกรรมอีกอย่างหนึ่งที่ผมคิดว่าน่าจะมี ก็คือ ภาพการฟ้อนแบบล่องนาน ซึ่งมีอยู่ ๖ ท่ารำ ที่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองนาน ซึ่งดั้งเดิมแล้วผู้ชายเป็นคนฟ้อนไม่ใช่ผู้หญิง เจ้าเมืองจะจัดให้มีการฟ้อนล่องนานเป็นการต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง”

อาจารย์สุรนนท์ ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า “ด้านการบริหารจัดการก็มีข้อเสนอแนะว่า น่าจะมี QR Code สำหรับให้คนสแกนดูข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับหัวเรือเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวควรมีความรู้ให้นักท่องเที่ยว ซึ่งทำไม่ยาก เพียงแค่เอาข้อมูลเข้าไปใส่ ก็จะเป็นการเติมเต็มความรู้ให้กับผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยว เวลาที่คนมาถ่ายรูปเช็คอินก็สามารถที่จะสแกนดูข้อมูลได้เลย หรืออาจจะทำเป็นแคมเปญ ให้คนเข้ามาร่วมกิจกรรมเช่นถ้าถ่ายรูปเช็คอิน ๑๐ อิริยาบถแล้ว จะได้สิทธิ์หรือรางวัลอะไรบางอย่าง อาจจะมีภาพถ่ายตัวอย่างของอิริยาบถทั้ง ๑๐ ให้คนได้ดูว่าถ่ายได้แบบไหนบ้าง อาจจะเป็นการกระตุ้นการท่องเที่ยวได้ทางหนึ่ง กรณีที่มีกลุ่มศึกษาดูงานของเทศบาลก็สามารถมาเช็คอินตรงจุดนั้นได้ด้วย คล้ายกับว่าถ้ามาเวียงสาก็ต้องมาถ่ายรูปแบบเรือก่อนทำนองเดียวกันกับที่เมืองน่านก็ต้องไปถ่ายรูปกระซิบรักเมืองน่านก่อน ข้อสำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ จะต้องมีส่วนตั้งตัวดีในการดำเนินงาน เพราะถ้าคิดอย่างเดียวแต่ไม่มีใครเป็นตัวตั้งตัวดี หรือไม่มีงบประมาณในการสนับสนุน คิดอย่างเดียวถ้าไม่มีฝ่ายสนับสนุนงานมันก็ไม่เดิน หรืออาจต้องทำเป็นลักษณะเหมือนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ทำเป็นกลุ่มหรือชมรมเพื่อเขียนโครงการนำเสนอของงบประมาณ”

ภาพที่ ๔.๓๖ เวทีเสวนาย่อยกับประชาชนในพื้นที่บ้านบุญยืน ตำบลเวียงสา อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

คมสันต์ สิมทอง^{๔๐} ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเวียงป้อ (CBT) ซึ่งเป็นชมรมที่เพิ่งตั้งกันขึ้นมาเพื่อส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวของอำเภอเวียงสา ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นใหม่ว่า “มีประโยชน์แน่นอนครับจะเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยตรง โดยภาพที่วาดขึ้นมาสื่อถึงวัฒนธรรมประเพณีสะท้อนเรื่องราวของชุมชนให้คนได้รับทราบถึงเอกลักษณ์ของชุมชนโดยใช้ภาพสามมิติเป็นสื่อ ทุกคนสามารถทำ Action กับรูปภาพที่วาดได้และนำไปโปรโมททางสื่อโซเชียลได้ และน่าจะสามารถดึงดูดคนให้มาเที่ยวได้จำนวนหนึ่ง ผมเองลงพื้นที่ ตามที่ต่าง ๆ ก็กระจายข่าวในแต่ละเทศบาลที่อยู่ใกล้ ๆ และประชาสัมพันธ์ในเพจในกลุ่มเฟซบุ๊กของ “ที่นี่เวียงสา” ซึ่งมีสมาชิกกลุ่มอยู่ประมาณ ๕,๐๐๐ กว่าคน รวมทั้ง Facebook ส่วนตัว เพราะฉะนั้นก็เริ่มมีคนรับรู้อยู่พอสมควร ในอนาคตอาจจะต้องทำประชาสัมพันธ์ช่วยกันทุกวัน เพื่อให้เกิดความ Active ที่จะดึงคนเข้ามา”

^{๔๐}สัมภาษณ์ คมสันต์ สิมทอง ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓

“เมื่อมีคนเข้ามา การค้าขายต่างๆก็จะตามมา ตอนเย็นอาจจะแวะมาซื้อขนมและแวะเข้ามาถ่ายภาพล้อเลียนกับภาพได้อาจจะทำให้เศรษฐกิจชุมชนกระเตื้องขึ้นในระดับหนึ่ง work แนนอนครับ ปกติจะเงียบไม่ค่อยมีคนเข้ามา พอมีรูปภาพนี้ขึ้นมา ก็ช่วยดึงชาวบ้านดั้งเดิม ๆ ให้เข้ามาเล่นกันที่ช่วงทำให้เกิดมีชีวิตชีวามากขึ้น ถือว่าเป็นศูนย์เป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน ทำให้เกิดการพบปะแลกเปลี่ยนในชุมชน ส่วนนักท่องเที่ยวจากภายนอกก็คงจะตามมาทีหลัง”

“ถ้าเปรียบเทียบกับภาพสามมิติที่วัดดอนชัยซึ่งสร้างขึ้นมาก่อน กับที่ช่วงเมืองสา ซึ่งอยู่ติดกับเทศบาลและติดถนนใหญ่การรับรู้ของคนจะมากกว่าที่วัดดอนชัยเพราะที่วัดดอนชัยจะค่อนข้างหลบมุม ลึกเข้าไปแต่ที่ช่วงเมืองสาจะเห็นได้ชัดกว่า และคนรับรู้ตั้งแต่เริ่มทำ ส่วนการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ จะว่าไปสื่อกลางของอำเภอเวียงสาจริง ๆ ก็ไม่มี ในส่วนของเทศบาลก็ยังไม่ได้นั้นในเรื่องของการท่องเที่ยวเท่าที่ควร อาจารย์โทน ซึ่งเป็นประธานสื่อของจังหวัดน่านประธานที่พักของเวียงสา และประธานธุรกิจท่องเที่ยวของเวียงสา ก็เลยคิดว่าจะตั้งอีกชมรมหนึ่งเป็นชมรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเวียงป้อ (เวียงป้อเป็นชื่อเก่าของเวียงสา) การตั้งเป็นชมรมก็เพื่อที่จะใช้ในการขับเคลื่อน ในการขอรับการสนับสนุนจากภาครัฐ อย่างเช่น อบจ. (องค์การบริหารส่วนจังหวัด) ซึ่งมีบทบาทในเรื่องของการท่องเที่ยวโดยตรง”

ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเวียงป้อกล่าวเพิ่มเติมว่า “ที่ผ่านมา อบจ. เน้นส่งเสริมเฉพาะในส่วนของเมืองเก่าที่อยู่ในเขตอำเภอเมือง ก็เลยตั้งชมรมนี้ขึ้นเพื่อที่จะทำโครงการไปยื่นของบประมาณ เพื่อนำมาประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการท่องเที่ยวให้ชุมชนเป็นที่รู้จักมากขึ้น เป็นการเปิดพื้นที่ใหม่ ยกตัวอย่างเรื่องของการใส่บาตรเทียนซึ่งเป็นประเพณีที่มีมาแต่โบราณเป็นวัฒนธรรมเก่าแก่ มีเฉพาะเพียงที่วัดบุญยืน ซึ่งภาพที่วาดก็ช่วยสื่อให้คนรู้จักมากขึ้นเป็นประเพณีที่มีปีละครั้ง หลังเข้าพรรษา ๑ วัน จะมีพิธีใส่บาตรเทียน เพราะในอดีตไม่มีไฟฟ้าก็เลยมีประเพณีใส่บาตรเทียนเนื่องจากว่าแต่ละวัดไม่มีไฟฟ้า ก็เลยมีความคิดว่าให้ทุกวัดมารวมกันที่วัดบุญยืนแล้วให้ประชาชนนำเทียนมาใส่บาตรเพื่อที่พระภิกษุสามเณรจะได้นำเทียนไปส่องธรรม ได้ศึกษาพระธรรมวินัย ก็จึงเป็นที่มาของการใส่บาตรเทียน ซึ่งที่ตรงนี้ทางวัดบุญยืนจะเป็นศูนย์กลางของทั้ง ๗๖ วัดในอำเภอเวียงสา จะมีการบอกกล่าวประชาสัมพันธ์ให้ทุกวัดมารวมกันที่นี่ที่เดียวแล้วทุกคนก็จะนำเทียนมาใส่โดยมีบาตรทั้งหมด ๗๖ ใบ เสร็จแล้วแต่ละวัดก็จะนำบาตรกลับไปวัดของตนนี้ คือประเพณีการใส่บาตรเทียน”

“เมื่อถามถึงแนวทางในการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปะที่เกิดขึ้น นายคมสันต์ กล่าวว่า “การส่งเสริมก็คงจะเป็น การประชาสัมพันธ์งานในแต่ละปีโดยการใช้ภาพวาดนี้เป็นสื่อประชาสัมพันธ์งานเพื่อให้คนมาร่วมงานมากขึ้น อาจทำให้เป็นจุดสำหรับการถ่ายภาพเป็นที่ระลึก หลังจากทีเข้าไปไหว้พระยืน เรียบร้อยแล้ว ก็ออกไปถ่ายภาพกับภาพสามมิติการใส่บาตรเทียนและหัวเรือเมื่อน่าน ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ซึ่งคนในพื้นที่เองก็รู้สึกภูมิใจที่ทีมงานได้มาสร้างงานศิลปะที่นี่”

“เรื่องของการทำร้านค้าหรือศูนย์ท่องเที่ยวศูนย์ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวที่ต้องใช้เวลา ในอนาคต ก็คิดกันไว้แล้วว่าจะทำป้ายประชาสัมพันธ์ ก็จึงตั้งชมรมนี้ขึ้นมาเพื่อตั้งรับ เพื่อใช้ในการของบประมาณอย่างแรกก็คือเน้นการประชาสัมพันธ์ก่อน คือต้องมีป้ายใหญ่ ๆ ประชาสัมพันธ์ตรงสามแยกก่อนเข้าตัวอำเภอ แต่ต้องมาคิดกันว่าจะใช้คำพูดอย่างไรดี ตอรับแผนพัฒนาที่มีมาได้ ๑ ปีแล้ว ว่า “จากเมืองทางผ่านให้เป็นเมืองน่าแวะ” ซึ่งเป็นแผนงานของเทศบาล เป็นแผน ๕ ปี แต่เราคิดว่าคงไม่ต้องถึง ๕ ปีสัก ๒ - ๓ ปีก็พอแล้ว เพราะคนทั่วไปยังไม่รู้ว่าเวียงสามมีอะไรดีบ้างต้องประชาสัมพันธ์ให้เยอะ”

“ที่ผ่านมามากคนที่มาเที่ยวเวียงสาส่วนใหญ่จะมาเพราะการประชาสัมพันธ์ของร้านค้าซึ่งเป็นส่วนบุคคลมากกว่า แต่ก็ถือว่าเป็นการช่วยกันดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามา ในส่วนของงานศิลปะในลักษณะที่ทีมวิจัยเข้ามาศึกษาก็คุยกันกับหลาย ๆ ฝ่ายที่บ้านกลางเวียงก็อยากจะเปิด ซึ่งอาจจะเป็นโครงการของปีหน้า โดยใช้ Theme ว่าดนตรีและศิลปะ เพราะที่เวียงสาที่มีนักดนตรีจำนวนมาก คนที่มีศิลปะในการวาดภาพก็มีเยอะ อย่างเช่นหลานของผมก็เป็นครูสอนศิลปะ เพียงแต่ว่า ที่ผ่านมาพื้นที่ในการสร้างงานศิลปะมักจะอยู่ในอำเภอเมืองเป็นหลัก แต่เนื่องจากว่าเขาเป็นคนบ้านเราก็อยากให้พื้นที่ในเวียงสาด้วย”

ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเวียงป้อ กล่าวเพิ่มเติมว่า “ในส่วนของพัฒนาให้เป็นถนนคนเดินนั้น ความจริงแล้วในส่วนของการเราที่ไม่อยากจะไปยุ่งสักเท่าไรหรอก อยากจะให้เริ่มต้นที่ชุมชน มีแผนว่าจะจัดที่ถนนสายเส้นหน้าวัดกลางเวียง เพราะเป็นบ้านเก่ามีการทำมาค้าขายอยู่แล้วและอาจารย์ก็เล่นดนตรีประจำอยู่แล้วก็อยากจะเปิดถนนเส้นนี้ก็จะมีการทำร้านอาหารและมีขายของที่ระลึกอยู่แล้วเพียงแต่อย่างนี้ไม่มีการจัดการที่เป็นระบบ ยังไม่มีการขับเคลื่อนอย่างจริงจังที่เป็นแบบถนนคนเดิน ถือว่าเป็นชุมชนหมู่บ้านอีกหมู่บ้านหนึ่ง ห่างจากวัดบุญยืนไป เพียง ๑๕๐ เมตร บ้านบุญยืนหมู่ ๔ บ้านกลางเวียงหมู่ ๓ ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่อยู่ติดกัน ซึ่งทางชมรมก็มีเป้าหมายที่จะทำเป็นเส้นทางท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวมาก็จะได้รู้ว่าควรจะไปที่ไหนบ้างถ่ายรูปที่ไหนได้บ้าง ซึ่งก็มีความคิดกันว่า บางคนอาจจะมา action หรือ acting กับรูปภาพ โดยเราอาจจะทำเป็นบอร์ด แสดงตัวอย่างท่าในการโพสกับภาพวาด เพื่อให้เด็กหรือคนที่มาเที่ยวได้เห็นแนวทางในการถ่ายภาพว่าสามารถถ่ายได้หลายแบบ เพื่อให้เป็นแนวทางว่าจะเล่นกับภาพอย่างไรทำให้เกิดความสนุกสนาน บางคนอาจจะมองว่าอยากจะถ่ายแบบอื่นที่ไม่ซ้ำกับคนอื่นเพื่อเป็นเอกลักษณ์ของตนเองซึ่งก็ถือว่าการ create อีกแบบหนึ่ง ส่วนการจะให้รางวัลกับคนที่ถ่ายภาพได้สวยนั้น อาจจะทำเป็นลักษณะของคู่มือส่วนลดสำหรับนักท่องเที่ยวให้ไปซื้อสินค้าหรือรับประทานอาหารที่ร้านนั้นร้านนี้ซึ่งก็จะเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง”

คมสันต์ สิมทอง ให้ข้อเสนอแนะในตอนท้ายว่า “เราต้องทำแผนที่ท่องเที่ยวให้ชัดเจน ซึ่งอาจจะต้องใช้เวลาในการรวบรวมข้อมูล เราขาดในเรื่องของการประชาสัมพันธ์ขาดการสร้าง การรับรู้สำหรับนักท่องเที่ยว ซึ่งตอนนี้ทาง ททท. ก็เข้ามาช่วยในเรื่องของการประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวในเขตของน่านได้ มากขึ้น ทางอำเภอเวียงสา น้อยและนาหมื่น ซึ่งจุดเด่นของอำเภอ เวียงสา น่าจะเป็นเรื่องของวิถีชีวิตของคนในชุมชนนักท่องเที่ยวส่วนมากจะมาตอนเช้ากินข้าวในตลาด แบบบ้าน ๆ ในความรู้สึกแบบชนบท แบบสลัวล์ไลฟ์ซึ่งแสดงในเรื่องของประเพณีวิถีชีวิตและ วัฒนธรรมเป็นหลักจะไม่ค่อยเด่นในเรื่องของสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ส่วนศิลปะที่สร้างขึ้น แม้ว่าจะยังไม่มากนักแต่ก็ถือเป็นการจุดประกายที่สำคัญ ถ้าเราสามารถทำให้เป็นจุดเช็กอินคล้าย ๆ กับกระชิบรักเมื่อน่านหรือไม่ตอบว่ามีความเป็นไปได้เพราะถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของเวียงสาโดยตรง และที่ลืมไม่ได้คืออาจต้องมีคำอธิบายว่าคือรูปภาพอะไรเพื่อสร้างกระบวนการรับรู้ให้กับคนที่มา ท่องเที่ยวด้วย”

๔.๒.๕ พื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะบ้านลำปางหลวงใต้ อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

พื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะ บ้านลำปางหลวงใต้ อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง คนในชุมชนมีมติให้ใช้ฝาผนังอาคารสำนักงานประชาคมหมู่บ้านและผนังกำแพงรั้วของ ชาวบ้าน ซึ่งตั้งอยู่หลังวัดพระธาตุลำปางหลวง เป็นที่สร้างงานศิลปะ Street Art เรื่องราววิถีชีวิตของ ชาวบ้านในชุมชนบ้านลำปางหลวงใต้ ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเพื่อพัฒนาพื้นที่ในชุมชนเป็นแหล่ง ท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ ทั้งนี้เพื่อเป็นประโยชน์แก่ชนรุ่นหลังให้ได้เรียนรู้ศิลปะวัฒนธรรมของ ชุมชนจนเกิดความสำนึกรักบ้านเกิดและพัฒนาให้ประชาชนในชุมชนมีรายได้จากการใช้ชีวิตชุมชน สร้างและพัฒนากิจกรรมและผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เกิดรายได้อย่างมั่นคงด้วย

อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ กล่าวว่า “บ้านลำปางหลวงใต้ อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เป็นหมู่บ้านที่มีประเพณีที่สำคัญของหมู่บ้านก็คือ การพ้อนดาบพ้อนเจิงและประเพณีการหาบน้ำจาก บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ในชุมชนเพื่อที่จะนำไปสรงน้ำพระธาตุลำปางหลวง ซึ่งทำกันเป็นประจำทุกปี ภาพที่ วาดก็จะเป็นถึงน้ำที่ชาวบ้านหาบ ให้คนไปยื่นทำท่าหาบน้ำ มีภาพน้ำกระเด็น มีภาพ "น้ำถุ้ง" ซึ่งเป็น เครื่องมือตักน้ำภูมิปัญญาพื้นบ้านดั้งเดิมที่ชาวบ้านใช้ตักน้ำจากบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ที่เล่ากันว่า พระนางจามเทวีทรงให้ขุดสร้างขึ้นมา”^{๔๑}

^{๔๑}สัมภาษณ์ อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ ศิลปินอิสระผู้สร้างงานศิลปะ สัมภาษณ์วันที่ ๑๖ พ.ย. ๖๓.

ภาพที่ ๔.๓๗ การประชุมเพื่อวางแผนในการสร้างสรรค์ศิลปะในชุมชนบ้านลำปางหลวงใต้ อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

ในการเสวนาเปิดตัวพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ชุมชนบ้านลำปางหลวงใต้^{๔๒} ภาพสามมิติ แลนด์มาร์คแห่งใหม่ของจังหวัดลำปางที่หมู่บ้านลำปางหลวงใต้หมู่ที่ ๒ ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง มีนายอำเภอเกาะคา มาเป็นประธานในการเปิดพร้อมทั้ง นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลลำปางหลวง นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลไหล่หิน และ นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลท่าผา พร้อมทั้งสื่อมวลชน ประชาชนชุมชน ผู้อำนวยการโรงเรียน นักเรียนเยาวชน และชาวบ้าน เข้าร่วมกิจกรรมพร้อมฟังเสวนา

อาจารย์มานิตย์ โกวิทฤทธิ์ ในนามตัวแทนศิลปินและนักวิชาการด้านศิลปะ กล่าวว่า “ผมรู้สึกปิติที่ทุกฝ่ายให้ความสนใจ ผมและทีมงานชอบไปศึกษาเที่ยวดูที่ต่าง ๆ เมื่อเห็นบรรยากาศที่ต่าง ๆ ก็มักจะมองหาเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่และมองว่าจะวาดอะไรให้เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละที่ เพื่อให้สถานที่นั้นมีชื่อเสียงและมีคนมาเที่ยว ศิลปินทุกคนที่มาช่วยวาดภาพมีชื่อเสียงทุกคน โดยเฉพาะในด้านศิลปะ Street Art และภาพ ๓ มิติ ลำพังแค่งานที่ทำก็สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ แล้วแต่สิ่งที่ทำให้ทีมงานอยากทำโครงการนี้เพราะเห็นว่าศิลปะเป็นสิ่งที่ทำให้คนมีจิตใจที่ดีขึ้น ทำให้โลกใบนี้งดงามและยังอาจทำให้คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยว จะทำอย่างไรให้ศิลปะไปลงในพื้นที่แล้วเกิดประโยชน์จึงได้เขียนโครงการวิจัยที่มุ่งเน้นสร้างศิลปะเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของ

^{๔๒}เวทีเสวนาเปิดตัวพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ชุมชนบ้านลำปางหลวงใต้วันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๓ ณ ศาลาประชาคม ชุมชนบ้านลำปางหลวงใต้ ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

ชุมชน เพราะภาพ street art ทั่วไป มักไม่ค่อยเกี่ยวข้องกับชุมชน หรือมีเนื้อหาที่ไม่เกี่ยวข้องกับ
อัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งท่านผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ก็อยากให้เมืองลำปาง เป็นเมืองที่
โดดเด่นในเรื่องศิลปะ มี street art ที่คนสนใจเหมือนต่างประเทศ เพราะเป็นการเสริมการท่องเที่ยว
และเพิ่มแหล่งรายได้ให้กับชุมชน”

อาจารย์มานิตย์ กล่าวอีกว่าตนได้ไปดูงานภาพศิลปะที่ กองตำ Street Art ลำปาง รู้สึก
ชื่นชอบในศิลปะ เมื่อไปเยี่ยมชมก็ได้มีโอกาสอดทนสินค้าตามบ้านเรือนที่เดินผ่าน กรณีของบ้าน
ลำปางหลวงใต้ก็มีความเป็นไปได้ และอาจจะเพิ่มจำนวนคนท่องเที่ยวมากขึ้นเรื่อย ๆ ได้เช่นกัน จึงได้
เข้ามาเลือกพื้นที่นี้และทำประชาคมถามเรื่องราวที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ๓-๔ อย่างที่ไม่ซ้ำแบบ
ใครกับที่อื่น ที่นี่เป็นที่ ๑๙ ที่เคยทำมา ตามรายละเอียดในเพจ "ป้ายสี แด้มผืน ปันจินตนาการ" ซึ่ง
ผลตอบรับหลังจากที่งานสำเร็จ ส่งผลให้มีคนมาเที่ยวมากขึ้น เหตุผลที่มีการจัดงานเปิดตัวในครั้งนี้ที่
ลำปาง ก็เพื่อให้ภาพศิลปะของชุมชนมีคนรู้จักมากขึ้น

การพัฒนาพื้นที่ทางศิลปะเชิงสร้างสรรค์ ณ บ้านลำปางหลวงใต้ ได้รับการตอบรับจาก
ชุมชนเป็นอย่างดี โดยเฉพาะกลุ่มผู้นำชุมชนในพื้นที่ และบริเวณใกล้เคียง ต่างก็แสดงความเห็นด้วย
และชื่นชม พร้อมทั้งเสนอแนวคิดในการอนุรักษ์ ส่งเสริม และต่อยอดให้กว้างขวางออกไป

ดร.อดุลย์ กันธิธา^{๔๓} นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลลำปางหลวง กล่าวว่า “ตำบลลำปาง
หลวงมีทั้งหมด ๑๓ หมู่บ้าน แต่ละชุมชนมีอัตลักษณ์แตกต่างกันไป แนวนโยบายในการส่งเสริม
การท่องเที่ยวเราอาจจะเน้นการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวดั้งเดิมก่อน โดยเฉพาะวัดพระธาตุลำปาง
หลวง รวมถึงประเพณีดั้งเดิมของชุมชน ทางเทศบาลยินดีสนับสนุน ในเรื่องนี้เพราะเห็นว่ามีประโยชน์
ปกติการทำงานของตนจะเน้นที่ใจ หรือจิตอาสา และความสามัคคีมาก่อนส่วนเรื่องงบประมาณเป็น
เรื่องรองลงมาไม่ได้เอาเป็นที่ตั้งเทศบาลอาจจะสนับสนุนเรื่องวัสดุอุปกรณ์หรือสี ส่วนแรงงานต่าง ๆ
ในการวาดอาจต้องอาศัยจิตอาสาของคนในชุมชนเช่นเยาวชน เป็นต้น”

นายสมยศ สาปคำ นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
กล่าว “โครงการนี้เป็นโครงการที่สำคัญและเป็นประโยชน์กับกับชุมชน ในส่วนของตำบลท่าผา ก็มีอัต
ลักษณ์ที่โดดเด่นหลายเรื่องเช่น งานประเพณีย่อคุณแม่น้ำวังงานสงฆ์พระธาตุวัดดอยน้อยงานล่อง
สะเปาแรม ๑ คำหลังออกพรรษา ๑ วันงานท่องเที่ยวของท่าผาได้รับการสนับสนุนจากทางจังหวัด ใน
ส่วนเกี่ยวกับงานเซรามิก ได้รับยกย่องให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเซรามิกหมู่บ้านอัตลักษณ์หัตถกรรม
เซรามิกของเกาะคา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนลูกประคบบ้านศาลาบัวบก ได้งบประมาณจากทางจังหวัดซึ่ง
บางครั้งศิลปะก็ไม่มีแบบแผน บางที่ใช้ชิ้นส่วนเซรามิกมาติด ๆ กันไป ไม่ได้สีอะไรรวดเร็ว ซึ่งคงต้อง

^{๔๓}เวทีเสวนาเปิดตัวพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ชุมชนบ้านลำปางหลวงใต้ วันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๓ ณ
ศาลาประชาคม ชุมชนบ้านลำปางหลวงใต้ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

ปรึกษากับทีมงานอาจารย์ศิลปิน ตำบลท่าผามีโรงงานเซรามิกกว่า ๕๐ โรงงาน ใช้แรงงานทั้งในพื้นที่ และตำบลใกล้เคียง ซึ่งเป็นจุดเด่นของตำบลที่อยากจะอนุรักษ์ศิลปะในพื้นที่เอาไว้เช่นเดียวกัน”

นายธรรมรักษ์ เชียงพรหม นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลไหล่หิน ตำบลที่มีชื่อเสียงใน ด้านปูนียสถานและโบราณสถาน ให้ความเห็นในที่เสวนาว่า “ผมรู้สึกตื่นเต้นกับสิ่งที่เกิดขึ้นและ ยอมรับว่าเรื่องศิลปะภาพวาดเคยเห็นเคยประทับใจหลายที่หลายแห่งแต่ไม่เคยมองเห็นภาพชัดเจน เหมือนที่ได้มาเสวนาครั้งนี้ทำให้เห็นคุณค่าของศิลปะอย่างมหาศาลสร้างบทบาทให้ชุมชนดึงดูดชุมชน ผู้นำ ให้มีส่วนร่วมร่วมจุดประกายให้นักเรียนมีส่วนร่วมให้เกิดความภาคภูมิใจตั้งอกตั้งใจ ซึ่งอนาคต เยาวชนเหล่านี้ก็จะช่วยดูแล สืบต่อกันไป”

นายธรรมรักษ์ เชียงพรหม กล่าวเพิ่มเติมว่า “วันนี้ดีใจที่ได้เห็นทั้งศิลปินและศิลปะเป็น การนำเอาศิลปะมาเล่าเรื่องราวของชุมชนได้อย่างอ่อนช้อยและงดงามทำให้เกิดอารมณ์ร่วมในความ เหมาะสมงดงามอย่างแท้จริง ซึ่งกลั่นมาจากใจของศิลปิน เป็นภาพที่ประทับใจจนรู้สึกขนลุกในส่วน ของศิลปะเคยไปเที่ยวกรุงเทพฯมีตึกร้างสองสามตึกจำไม่ได้ว่าเป็นที่ไหนได้มีโอกาสเข้าไปอาศัยร่วมเงา ของตึกร้าง แล้วก็ปรากฏเห็นภาพศิลปะมากมายสวยงาม เกิดความประทับใจ วันนี้ได้มีโอกาสมาเห็น งานศิลปะที่ผนังกำแพงริ้วบ้านของชุมชนบ้านลำปางหลวงใต้เป็นสามมิติ ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์อย่างมากในการท่องเที่ยวจึงอยากขออนุญาตนำโครงการนี้ไปขยายผลในตำบลไหล่หินเพื่อนำเสนอสิ่งดี ๆ ของชุมชนเช่นกันและขออนุญาตนำไปบอกต่อว่าได้นำตัวอย่างจากที่นี่ไปใช้”

นายอรรถพงษ์ เอี่ยมใส (อาร์ท) ผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยเฉพาะการฟ้อน ดาบฟ้อนเจิง นอกจากนั้นยังเป็นนักสังคมนาฬิกา ที่คอยดูแลชาวบ้านในชุมชน เป็นที่รู้จักในอีกชื่อ หนึ่งว่า "เจ้าป้อหน้อยลำปางหลวง" ให้ความเห็นเกี่ยวกับภาพศิลปะที่เกี่ยวกับการฟ้อนดาบฟ้อนเจิงว่า “ความจริงแล้ว ของดีมีอยู่ทุกที่แต่ละแห่งมีไม่เหมือนกันการฟ้อนดาบฟ้อนเจิงก็มีกันทุกที่แต่ที่ลำปาง หลวงมีเชิงมีลาย เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวเน้นความอ่อนช้อยงดงาม สำหรับภาพวาดของการฟ้อนที่ ตนได้เป็นแบบให้วาดนั้นสืบเนื่องมาจาก มีหอเจ้าพ่อลำปางหลวง เป็นหอเก่าหรือหอดั้งเดิม ซึ่งคนใน ชุมชนให้ความเคารพนับถือ ปกติจะมีการจัดงานเลี้ยงบูชาก่อนวันเข้าพรรษา ๔ - ๕ วันรวมทั้งวัน เข้าพรรษาอีก ๑ วัน จุดนี้เป็นที่ตั้งของบันไดวัดลำปางหลวง เป็นที่ตั้งเดิมของเจ้าพ่ออารักษ์ปกติมี หลายตำแหน่งแต่ที่นี่คือหอเดิมของท่าน การฟ้อนผีในประเพณีดังกล่าว มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะฟ้อน ลาไปเข้าพรรษตามประเพณีจะมีทั้งฟ้อนดาบและฟ้อนเจิง”

คุณพิมพ์ภรณ์ เจริญจาทุภักดิ์ อีกหนึ่งท่านที่เข้าร่วมงานเสวนา ในฐานะตัวแทนจาก สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดลำปาง กล่าวว่า โดยส่วนตัวที่บ้านนับถือผีเม็งเพราะเกิดในเมืองเก่า เห็นชอบด้วยที่มีการวาดภาพการฟ้อนผีเม็ง เพราะการฟ้อนผีเม็งเป็นของเก่าดั้งเดิมที่น่า ภาคภูมิใจ สถานที่แห่งนี้ เมื่อได้มาแล้วรู้สึกอบอุ่น และเกิดความรู้สึกอยากจะฟ้อนด้วยความดีอกดีใจ

ชื่นชมกับงานศิลปะที่ให้ความสำคัญและบันทึกภาพการฟ้อนผึ่มดผึ่มเม็งไว้และยินดีช่วยประชาสัมพันธ์เผยแพร่ให้กว้างขวางต่อไป

คุณมด อำพัน อมรไตรศรี นักจัดรายการวิทยุรายการ “ปากินป่าแอ่วเมืองลำปาง” ในนามของสื่อมวลชนจังหวัดลำปางอีกท่านหนึ่ง ชวนให้มองถึงเจ้าของบ้านที่เป็นเจ้าของสถานที่ผนังกำแพงบ้านซึ่งยินดีให้สร้างสรรค์งานศิลปะของชุมชนบนผนังกำแพงบ้านของตัวเอง ยกตัวอย่างกรณีของ “บ้านน้อย” ซึ่งได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วยความยินดี ถือเป็นเรื่องที่น่าชื่นชม เช่นเดียวกันกับเจ้าของบ้านท่านอื่น ๆ ในนามของสื่อมวลชนยินดีที่จะนำเรื่องราวดี ๆ นี้ไปเผยแพร่ต่อทางวิทยุในเครือของประชาสัมพันธ์จังหวัดลำปาง

ในส่วนของผู้นำชุมชนบ้านลำปางหลวง ผู้ใหญ่อรันต์ ถาวรธนา ในนามของตัวแทนชุมชนบ้านลำปางหลวงได้กล่าวว่ารู้สึกเกิดความมหาปีติยินดีเป็นอย่างยิ่ง และขอบคุณทุกฝ่ายที่เข้ามาสนับสนุนโครงการนี้ มา ณ ที่นี้ยอมรับและเห็นด้วยว่าศิลปะนำมาซึ่งความสร้างสรรค์และความสุขและในนามของลูกบ้านหมู่ ๒ ต้องขอขอบคุณทุกท่านทุกฝ่ายจากใจจริง ที่ผ่านมายอมรับว่าเหนื่อยกับงานแต่ก็มีความสุขมากเมื่อเห็นผลงานออกมา

อาจารย์ไพโรจน์ พงษ์บุผา ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนวัดพระธาตุลำปางหลวง ผู้นำเด็กเยาวชนเข้ามาร่วมกิจกรรมวาดภาพจิตรกรรมในครั้งนี้ ให้ความเห็นว่า มองในแง่ของความยั่งยืนไม่ยากให้จบเพียงแค่การสร้างผลงานของทีมงานอาจารย์มานิตย์เท่านั้น แต่จะอย่างไรให้ต่อเนื่องยั่งยืนโดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม หมู่บ้านลำปางหลวงมีสิ่งดี ๆ มากมาย อยากทำให้เป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมอย่างแท้จริง ทั้งในด้านศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์ซึ่งเป็น ๓ องค์ประกอบที่สำคัญในด้านวัฒนธรรม อย่างที่อาจารย์มานิตย์มาทำก็เป็นเรื่องของทัศนศิลป์ ตอนนี้ทางโรงเรียนก็ได้มีการขับเคลื่อนองค์ประกอบทั้ง ๓ อย่างด้วยเช่นกันซึ่งได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลเป็นอย่างดี

อาจารย์มานิตย์^{๔๔} กล่าวเสริมในตอนท้ายว่า โดยปกติแล้วทีมงานศิลปินกลุ่มป้ายสีแต้มฝัน ปันจินตนาการ ไม่ได้ไปทุกที่แล้วทำงานศิลปะทุกที่ ในลักษณะเหมือนกับไปขอเขาทำ แต่จะเลือกพื้นที่ทำเฉพาะในส่วนที่ชุมชนยินดีให้ทำและสนใจเข้าร่วมโครงการ ในนามของทีมงาน ป้ายสีแต้มฝัน ปันจินตนาการ ถ้าหากได้ล่องล่ำก้ำเกินอะไรไปทั้งต่อผู้ใหญ่บ้านและคนในชุมชน ก็ต้องขออภัยและขอบคุณสำหรับการต้อนรับดูแลเป็นอย่างดี รวมทั้งขอบคุณทุกฝ่ายที่ให้การสนับสนุนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลงานครั้งนี้จะมีส่วนกระตุ้นการท่องเที่ยวของบ้านลำปางหลวงได้ไม่น้อย

^{๔๔}เวทีเสวนาเปิดตัวพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ชุมชนบ้านลำปางหลวงใต้ วันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๓ ณ ศาลาประชาคม ชุมชนบ้านลำปางหลวงใต้ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

ภาพที่ ๔.๓๘ การสร้างสรรค์ศิลปะ Street Art ชุมชนบ้านลำปางหลวงใต้ อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง

๔.๒.๖ พื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะบ้านต้นไคร้ ตำบลช่อแฮ อำเภอมือง จังหวัดแพร่

สำหรับพื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะ บ้านต้นไคร้ ตำบลช่อแฮ อำเภอมือง จังหวัดแพร่ ชุมชนมีมติให้ใช้ฝาผนังด้านหน้าอาคารศูนย์หัตถกรรมผ้าด้นมือและกำแพงด้านหน้าวัดต้นไคร้ เป็นที่สร้างงานศิลปะภาพสามมิติ นอกจากนั้นยังมีผนังกำแพงรั้วของชาวบ้าน หน้าโรงเรียนวัดต้นไคร้ ซึ่งตั้งอยู่บนถนนสายเดียวกัน เรื่องราวที่น่าเสนอในภาพจิตรกรรมสามมิติ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการทอผ้าด้นมือบ้านต้นไคร้การปลูกเมี่ยง การทำขนม เป็นต้น ซึ่ง อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ กล่าวว่า “หมู่บ้านต้นไคร้ ตำบลช่อแฮ อำเภช่อแฮ จังหวัดแพร่ เป็นหมู่บ้านที่มีวิถีชีวิต การทำขนม การปั่นฝ้าย การด้นผ้า มีสามสี่เรื่องที่เราเลือกมาเขียน เป็นเรื่องที่ชุมชนบอกว่ามี

ความสำคัญ โดยการใส่ मुखเข้าไป ให้เป็นภาพขนาดใหญ่ที่เวลาคนขับรถผ่านไปมาอยากจะจอดถ่ายรูป ด้วยขณะเดียวกัน ในบริเวณนั้นชุมชนจะทำตลาดด้วยเพื่อให้ นักท่องเที่ยวที่แวะมาถ่ายรูปได้เลือก อดหนุนสินค้าที่เป็นของดีของชุมชน^{๔๕}

ภาพที่ ๔.๓๙ ลงพื้นที่สำรวจชุมชนบ้านตันไคร้ อำเภอลำดวน จังหวัดแพร่ เพื่อถอดองค์ความรู้จากวิถีชีวิตของ ประชาชนในชุมชนและร่วมวางแผนการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชน

พื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของชุมชนบ้านตันไคร้ มีลักษณะโดดเด่น ประการหนึ่งก็คือ ชุมชนโดยการนำของพระสงฆ์ คือเจ้าอาวาสและรองเจ้าอาวาสวัดตันไคร้ มีความเห็นร่วมกันว่าจะจัดให้พื้นที่ถนนบริเวณหน้าวัดดังกล่าวเป็นถนนสายศิลปะวัฒนธรรม มีการ จำหน่ายสินค้าพื้นบ้าน และจัดแสดงเกี่ยวกับศิลปะวัฒนธรรมของชุมชน โดยใช้ชื่อว่า “ชม ชิม ช้อป กาดมั่วคว้งแลงบ้านตันไคร้” หรือ “ถนนศิลปะบ้านตันไคร้” ซึ่งเริ่มเปิดตัวครั้งแรกใน วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓ ที่ผ่านมามี พระราชเชมมาร รองศาสตราจารย์ ดร. รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ เป็นประธานเปิดงานโดยมีผู้มาร่วมงาน หลายภาคส่วน ทั้งภาครัฐ คณะสงฆ์ ผู้นำชุมชน และเยาวชนนักเรียน เป็นต้น

พระราชเชมมาร กล่าวว่า “วันนี้ต้องขออนุโมทนา ทีมงานวิจัยเรื่องถนนศิลปะ เชียงสร้างสรรค์ชุมชนอัตลักษณ์บ้านตันไคร้ ภายใต้แผนงานวิจัยการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ใน ล้านนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตภาคเหนือ ทั้ง 8 จังหวัดในภาคเหนือ ซึ่งโดยส่วนตัวแล้วอาตมาเป็นประธานเครือข่าย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต ภาคเหนือด้วย ก็ขอแสดงความชื่นชมทีมงานนักวิจัยทุกท่านทุกคน ที่สามารถถ่ายทอดศิลปะเชิงพุทธ

^{๔๕}สัมภาษณ์ อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ ศิลปินอิสระผู้สร้างงานศิลปะ สัมภาษณ์วันที่ ๑๖ พ.ย. ๖๓.

ออกมาสู่ชุมชนและสังคม แล้วแพร่ขยายไปทั่วทุกจังหวัดทุกชุมชนได้ ก็จะเป็นสิ่งที่ดีเรียกว่ารักษาอัตลักษณ์ของตนเอง เหมือนกับที่มาทำที่วัดต้นไคร้แห่งนี้ เพราะฉะนั้นก็ขออนุโมทนาสาธุการ ในกุศลจิต กุศลเจตนา ของท่านทั้งหลายโดยเฉพาะทีมงานวิจัยที่ได้คิดได้ทำเรื่องนี้ ทำสิ่งนี้ให้เกิดขึ้นให้เป็นผลงานฝากไว้กับชุมชนกับสังคมสืบต่อไป ก็ขออนุโมทนาสาธุการและขอกล่าวเปิดงานเสวนางานวิจัยอย่างเป็นทางการต่อไป”

อาจารย์มานิตย์ โกวิทธีร์ กล่าวว่า “ผมในนามศิลปินและนักวิชาการหัวหน้าโครงการศิลปะเชิงสร้างสรรค์ วันนี้ผมดีใจมาก ไม่คิดว่าชุมชนจะจัดงานได้ยิ่งใหญ่ขนาดนี้ ตอนแรกที่มาयरู้สึกว่า ชุมชนแห่งนี้มีอะไรบ้างที่เป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญที่จะนำมาเสนอถึงดูความสนใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว ตอนแรกก็ยังไม่เห็นอะไร จนสุดท้ายได้ลงพื้นที่จริง ๆ ก่อนที่จะไปทำงานจริง ๆ พระอาจารย์เจ้าอาวาสได้นำเที่ยวชมชุมชน ก็ได้เห็นวิถีชีวิตของชุมชนหลายอย่าง เข้าไปในชุมชนแต่ละบ้าน ก็เห็นการทำขนม การปั่นฝ้าย มีเรื่องราวของต้นไคร้ที่มีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจ พอได้ข้อมูลจากการลงไปถามผู้รู้ในชุมชน ก็เกิดความประทับใจและคิดว่าเป็นเรื่องราวที่ควรจะบันทึกไว้ ส่วนจะบันทึกไว้อย่างไร คำตอบของเราก็คือการบันทึกในรูปแบบของศิลปะ ซึ่งเราจะใช้เป็นสื่อ นำคนเข้ามาเรียนรู้มาดูเรื่องที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน”

อาจารย์มานิตย์ โกวิทธีร์ กล่าวเพิ่มเติมว่า “กลุ่มของพวกผมในนามทีมงาน ป้ายสี ตั้มฝั้น ปันจินตนาการ สิบกว่าคนถึงยี่สิบคน เมื่อได้ข้อมูล ได้เห็นวิถีชีวิตที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน แล้วก็รู้สึกมีความสุขและอยากจะถ่ายทอดให้กับคนอื่น ๆ ได้เห็น และมองว่านักท่องเที่ยวควรจะรับรู้เรื่องราวเหล่านี้ เป็นสิ่งที่ไม่ควรจะมองข้ามไป สิ่งที่เราทำอยู่ในชีวิตประจำวันนี้แหละ ที่ควรจะนำออกมาแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ดู และวันข้างหน้าที่นี่ก็อาจจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดแพร่ ตอบคำถามที่ว่าทำไมถึงเรียกว่าเป็นศิลปะเชิงสร้างสรรค์ กล่าวได้ว่า ถ้าดูจากงานศิลปะในวัดวา ที่มีอยู่เดิม ส่วนใหญ่จะเป็นจิตรกรรมฝาผนัง เป็นลายคำ ส่วนใหญ่จะเป็นรูปแบบที่ตายตัวเหมือน ๆ กันทุก ๆ ที่ ทุก ๆ วัด ซ้ำ ๆ กันหลาย ๆ วัด”

“แต่งงานวิจัยชุดนี้ มีวัตถุประสงค์ที่จะนำสิ่งที่ เป็นของเก่าโบราณมาเขียนใหม่ให้เข้ากับยุคสมัยเพราะในยุคนี้สื่อโซเชียลมีเดียมีอิทธิพลกับสังคมมาก ทุกคนมี Facebook ทุกคนมี LINE แต่จะทำอย่างไรที่ดึงให้คนเข้ามาให้ความสนใจ ในยุคนี้คนกำลังสนใจชอบไปถ่ายรูปเช็คอินกับภาพสามมิติ ดังนั้น จึงได้คิดเขียนโครงการขึ้นมาเพื่อนำไปทดลองกับชุมชนที่มีความสนใจในเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งหลายแห่งอาจจะมีความคิดและความพยายามมาแล้วพอสมควรแต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จ ทีมงานก็เลยมองว่าหากนำศิลปะภาพสามมิติมาไว้ในชุมชน จะสามารถกระตุ้นการท่องเที่ยวได้หรือไม่ แต่ว่าสิ่งที่นำเสนอจะต้องเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเท่านั้นเราจะไม่เอารูปหอไอเฟลหรือภาพที่มีอยู่ในต่างประเทศมาวาดเพื่อดึงคนเข้ามาดู”

“ดังนั้นจึงได้ลงเข้ามาศึกษาในชุมชน มากินมานอนมาชิมมาสัมผัสวิถีชีวิตที่แท้จริงของชุมชน ดังนั้นศิลปะสร้างสรรค์นี้จะต้องเกี่ยวกับเรื่องของชุมชนโดยตรงและเมื่อเขียนเสร็จแล้วก็จะต้องมีพลัง ต้องเป็นภาพที่ใหญ่ที่น่าดึงดูดใจ ให้คนที่ได้พบเห็นเข้าไปถ่ายรูปด้วยได้ ให้เหมือนกับว่าได้เข้าไปอยู่ในรูปนั้นจริง ๆ และมันจะมีเรื่องของอารมณ์ความรู้สึกที่จะต้องสื่อให้มาได้อย่างชัดเจน เวลาเขียนไฟก็ต้องรู้สีกร้อน เขียนอากาศเขียนลายก็ต้องพริ้วไหวให้เกิดอารมณ์คล้อยตาม อีกประเด็นหนึ่งก็คือเด็กและเยาวชนในชุมชนต้องการแหล่งเรียนรู้ที่ Open เป็นเหมือนแหล่งเรียนรู้ในลักษณะของพิพิธภัณฑ์ที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ไม่ว่าจะจนหรือรวย คนยากคนจนก็สามารถเข้ามาดูได้โดยไม่ต้องเก็บเงิน สุดท้ายก็ต้องเป็นเรื่องของการช่วยกันดูแลรักษาให้อยู่ยั่งยืนต่อไปได้อย่างไร”

กล่าวได้ว่า พื้นที่ศิลปะที่พัฒนาขึ้นได้รับความสนใจจากชุมชนเป็นอย่างดี ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างก็ให้ความสนใจและนำเสนอข้อคิดเห็นที่หลากหลาย ทั้งจากตัวแทนหน่วยงานที่มีอำนาจในการตัดสินใจเชิงนโยบาย และผู้นำชุมชน

เกษร ปลาลาศ นายกเทศมนตรีตำบลช่อแฮให้ความเห็นว่า “ดิฉันดีใจมากที่ได้มาเห็นพื้นที่บ้านต้นไคร้ได้นำความเป็นอัตลักษณ์ออกมา เป็นวิถีชีวิตชุมชนตามที่อาจารย์ได้เล่าให้ฟังว่าได้เข้าไปดูในชุมชนแล้ว พยายามที่จะดึงอัตลักษณ์ของพื้นที่มานำเสนอซึ่งดิฉันรู้สึกดีใจมาก ที่ได้มาเห็นภาพซึ่งภาพต่าง ๆ ก็อยู่ในคำขวัญของเทศบาลตำบลช่อแฮด้วย **"พระธาตุช่อแฮศักดิ์สิทธิ์ แหล่งผลิตผ้าด้นมือ ลือชื่อชมพู่มะเหมี่ยว แห่งเดียวเมืองสัปดาห์ ลางสาทรสหวานล้ำ น้ำใจคนแสนงาม"** บ้านต้นไคร้ก็มีน้ำใจแสนงาม เห็นว่าท่านอาจารย์มาสร้างงานศิลปะก็ดูแลเป็นอย่างดี ตรงนี้ก็ถือได้ว่าเป็นแหล่งหนึ่งในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในโครงการบวรออนทัวร์ ซึ่งเริ่มต้นโดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแพร่ โดยให้การท่องเที่ยวพื้นที่ในชุมชน เรามีมรดก ซึ่งเราจะสามารถเชื่อมโยงกันได้อย่างไรหลังจากที่งานเปิดถนนตรงนี้สำเร็จเรียบร้อยไปแล้ว”

นายกเทศมนตรีตำบลช่อแฮ กล่าวเพิ่มเติมว่า “ตอนนี้เราพยายามที่จะส่งเสริมท้องถิ่น นอกจากเรื่องของโครงสร้างต่าง ๆ แล้ว สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือเรื่องของเศรษฐกิจ ถ้ามีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเศรษฐกิจในชุมชนก็จะดีขึ้นด้วยแน่นอน ทำอย่างไรให้กาดมั่วที่นี้เป็นตลาดที่เป็นแหล่งอาชีพของพี่น้องชุมชนด้วย นอกจากนั้นบ้านต้นไคร้ยังมีฝีมือในเรื่องของการทำอาหาร อาหารพื้นเมืองของที่นี่รสชาติดีมาก สามารถมาเลือกซื้อที่นี่ได้ในราคาที่ถูกลงด้วย ถ้าหากเราสามารถดึงความเป็นเอกลักษณ์ความโดดเด่นของอาชีพสิ่งสำคัญคือบ้านต้นไคร้มีวิสาหกิจชุมชนผ้าด้นมือที่มีชื่อเสียง มีออเดอร์จากลูกค้ามาตลอด การที่นักท่องเที่ยวประสานมากับเทศบาล เราก็พยายามประสานให้มาที่ชุมชนนี้ เพื่อให้ชุมชนได้เกิดรายได้และ เกิดความหวงแหนในอาชีพของตนเองด้วย และหันมาดูแลชุมชนของตนเพื่อให้งานของชุมชนเกิดความยั่งยืน ในส่วนของโครงการบวรออนทัวร์ กล่าวได้ว่าสามารถเชื่อมโยงกับถนนสายศิลปะวัฒนธรรมแห่งนี้ได้เพราะพื้นที่แห่งนี้อยู่บริเวณหน้าวัดต้นไคร้

ด้วยเราสามารถเชื่อมโยงตั้งแต่วัดพระธาตุช่อแฮ ลงมาจนถึงชุมชนบ้านต้นไคร้ และตอนนี้ร้านค้าต่าง ๆ ก็มีหลายร้านค้าเข้ามาร่วมแล้ว ซึ่งถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดี”

คุณแม่อัมราพร มุ่งทอง นายกสมาคมสตรีจังหวัดแพร่ กล่าวชื่นชมว่า “ต้องขอขอบคุณอาจารย์มานิตย์และทีมงานเป็นอย่างสูงที่ได้มารังสรรค์งานศิลปะตรงนี้ขึ้นมา โดยส่วนตัวเห็นว่าการวิจัยจะใช้เวลาเพียง ๓ วัน ๗ วันไม่ได้ วิจัยนี้ต้องถอดบทเรียนเป็นปี เชื่อมมันในศักยภาพของเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดต้นไคร้ ที่ทำให้วัดพัฒนาไปมากมาย ของดีต้องเอาไปโชว์ ต้องช่วยกันถ่ายรูปแล้วเอาไปเผยแพร่ต่อไป”

ปรีชา คาลา สารวัตรกำนัน ตำบลช่อแฮ ในนามตัวแทนกำนันตำบลช่อแฮ กล่าวว่า “ในนามของคนในพื้นที่ หรือคนในชุมชน เมื่อได้มาเห็นภาพแล้วก็รู้สึกดีใจ ที่วัดต้นไคร้ได้รับคัดเลือกให้ร่วมโครงการ เป็นสิ่งที่มีประโยชน์อย่างมากเลยครับ ต่อไปชาวบ้านจะได้มีรายได้มากขึ้น”

อาจารย์ประสิทธิ์ อ้นจันทร์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดต้นไคร้ร่วมแสดงความคิดเห็นว่า “ผมคงต้องพูดในนามของโรงเรียนนะครับ ที่ผ่านมาระหว่างของศิลปะ เรื่องของวิถีชุมชนก็ได้นำไปอยู่ในหลักสูตรท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของข้าวปั้น รวมถึงผ้าต้นมือ ในโรงเรียนของเราก็ยังคงสืบสานต่อให้น้อง ๆ นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องเหล่านี้ ยิ่งผ้าต้นมือเรามีหลักสูตรตั้งแต่โรงเรียนเปิดชั้น ป.๑ ถึง ป.๖ เราก็จะมีหลักสูตรตั้งแต่ ป. ๑ ตั้งแต่การฝึกในเบื้องต้นจนถึงนักเรียนที่โตขึ้นมาหน่อยก็จะมีการเรียนรู้เรื่องของงานย้อม ในส่วนของข้าวปั้นเราก็ได้ส่งเข้าประกวดและสามารถเข้าไปชนะเลิศ ได้ไปถึงระดับประเทศ ซึ่งก็เป็นส่วนหนึ่งของความภาคภูมิใจที่ได้สืบสานต่อความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน”

“ในส่วนของกิจกรรมการวาดภาพได้รับการประสานงานจากพระอาจารย์และท่านอาจารย์ก็ได้มาปรึกษาหารือกับคณะครูว่าเราจะเข้ามาช่วยกันอย่างไร จึงได้ให้นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วม ส่วนหนึ่งเป็นการปลูกฝังให้เด็กรักในงานศิลปะ ที่ผ่านมาก็เน้นให้นักเรียนวาดแต่ในสมุดหรือในกระดาษ ซึ่งก็จะเป็นประสบการณ์ใหม่สำหรับเด็ก ๆ ที่ได้มาวาดกำแพง ถือว่าเป็นการได้ปลูกฝังให้เด็กรู้สึกถึงความมีส่วนร่วมในการเข้ามาวาดภาพของชุมชน ต่อไปคนรุ่นนี้ก็จะช่วยกันดูแลรักษาให้งานศิลปะคงอยู่และสืบสานกันต่อไปได้ถ้าน้องๆนักเรียนทุกคนก็ตอบว่ามีความสุขที่ได้ร่วมกิจกรรมนี้ และได้แจ้งเพิ่มเติมไปว่าทางผู้อำนวยการมีกำแพงอีกแห่งหนึ่งด้านหลังซึ่งจะได้ให้ช่วยสานต่อกิจกรรมนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทางโรงเรียนหวังว่าจะได้มีส่วนช่วยชุมชนในการสร้างสรรค์งานศิลปะ ก็ต้องขอขอบคุณทีมงานมาก ๆ ที่ได้ให้เด็กๆเข้ามาร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ครับ”

คุณรัตนา สันตกิจ ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแพร่ หนึ่งในผู้เข้าร่วมเสวนาในงานเปิดถนนสายศิลปะของชุมชนบ้านต้นไคร้ ร่วมแสดงความคิดเห็นว่า “วันนี้ได้รับมอบหมายจากท่านพิสันต์ จันทร์ศิลป์ วัฒนธรรมจังหวัดแพร่ให้มาร่วมเสวนาในครั้งนี้ ก่อนอื่นต้องขอกราบขอบพระคุณคณบดีนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้ทำวิจัยเรื่องนี้ และต้องขอขอบคุณแทนชุมชนด้วย หลังจากที่คณะวิจัยได้

รวบรวมข้อมูลแล้วคืนข้อมูลให้กับชุมชน และมอบผลงานให้เป็นสมบัติของชุมชนในส่วนของสำนักงานวัฒนธรรมซึ่งดำเนินงานเกี่ยวกับการขับเคลื่อนส่งเสริมคุณธรรมตามแผนการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายให้คนเป็นคนดี การพัฒนาจริยธรรมของแต่ละคนโดยพื้นฐานก็คือ คนจะต้องมีสุขภาพจิตที่ดี มีสติปัญญาดีและสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือมีสภาพแวดล้อมที่ดี วันนี้ชุมชนวัดต้นไคร้ได้สร้างสถานที่ที่เป็นสิ่งแวดล้อมที่ดี โดยการมีส่วนร่วมของเยาวชนและคนในชุมชน โดยเฉพาะในส่วนของกระบวนการวิจัยที่ดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม อย่างแรกเลยคือชุมชนต้องมีความต้องการ ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินการ จนเกิดผลลัพธ์อย่างที่เราเห็น”

“ทีนี้หลังจากที่ผลงานเกิดขึ้นแล้วส่วนราชการมีส่วนต่อยอดอย่างไรบ้าง จากที่บอกว่าเราขับเคลื่อนแผนส่งเสริมคุณธรรมก็จะพูดถึงเรื่องของชุมชนส่งเสริมคุณธรรม องค์กรคุณธรรม และอำเภอคุณธรรม จากประสบการณ์ที่ผ่านมา ถนนศิลปะนี้เราจะ ถือว่าเป็นพื้นที่ให้องค์กรหรือว่าหน่วยงานคุณธรรมได้เข้ามาจัดสภาพแวดล้อมให้เด็ก เพราะฉะนั้นในจังหวัดแพร่สมมติว่าสำนักงานเริ่มจะมองว่าเราจะชวนหน่วยงานหรือองค์กรทั้งหลายมาร่วมกิจกรรมคุณธรรมให้เด็กเราจะใช้พื้นที่ไหน วันนี้ก็ถือว่าบ้านต้นไคร้ได้เปิดพื้นที่แล้ว ซึ่งการต่อยอดต่อไปอาจจะเริ่มจากการทำจุดนี้ให้เป็นจุดเช็คอินของหมู่บ้านก่อนคือมีนักท่องเที่ยวมาถ่ายรูป และวิธีการที่จะโปรโมท การจะถ่ายภาพเพื่อประชาสัมพันธ์ก็จะต้องมีเทคนิค นั่นก็คือจะต้องมีการใช้นวัตกรรมการถ่ายภาพอย่างไรให้สวย ให้คนดูแล้วอยากมาเที่ยว ถ้าใส่ชุดราชการมาถ่ายก็คงไม่ได้คนก็คงไม่สนใจมาเที่ยว ต่อไปทีมงานของสำนักวัฒนธรรมก็อาจจะนำทีมพีริเซนเตอร์มาถ่าย และช่วยกันประชาสัมพันธ์กันต่อไป”

“นี่เป็นการดำเนินงานในเบื้องต้นและการดำเนินงานต่อยอดต่าง ๆ นี้ ก็คงจะต้องมีการทำแผนกันก่อน แผนส่งเสริมคุณธรรม หน่วยงานก็อาจจะเชิญชวนหน่วยงานอื่นเข้าร่วมในเวลา ที่ชุมชนจะมีกิจกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้านวันนี้ก็ตั้งใจที่ทั้งทางบ้าน วัด และโรงเรียนได้ร่วมกันจัดงานใน ครั้งนี้ ก็ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดี ก็ต้องขอขอบคุณทีมคณะวิจัย ขอขอบคุณทีมศิลปิน ถือว่าวันนี้เป็นจุดเริ่มต้นที่ดีซึ่งทางสำนักวัฒนธรรมก็ขอขอบคุณด้วยค่ะ”

ผ่องพรรณ ศิริวัฒนาวงษา รองผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจังหวัดแพร่ ได้เสนอความคิดเห็นในมุมมองของการส่งเสริมการท่องเที่ยวว่า “สำหรับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยก็อย่างที่ว่ามีหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์มีหน้าที่ในการตลาดเป็นหลัก วันนี้ก็ต้องขอขอบคุณทุกท่านที่ ให้โอกาสสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจังหวัดแพร่ได้มีส่วนร่วม ยินดีด้วยที่แพร่เราเป็นเมืองเล็ก ๆ แต่ก็เป็นที่น่ารัก เมื่อเทียบกับเมืองใหญ่ ๆ อาจจะเปรียบเทียบในบางมุมไม่ได้ แต่เรามีมุมมองของเราที่สามารถดึงอัตลักษณ์ของเราออกมา แต่ละที่ก็จะไม่เหมือนกัน อย่างที่บางท่านได้นำเสนอว่าเราต้องขายเรื่องราวของบ้านเรา เราจะนำเรื่องราวของที่อื่นมาขายมันก็แค่นั้น คนที่เข้ามาดูก็อยากจะมาดูความเป็นตัวตนของเรามากกว่า”

รองผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจังหวัดแพร่ กล่าวเพิ่มเติมว่า “เหมือนกับที่ทางสำนักวัฒนธรรมได้บอกมาว่าตอนนี้สื่อโซเชียลเป็นสิ่งที่ไวและเป็นดาบสองคม ถ้าคนเข้ามาดูแล้วเห็นสิ่งที่ดีก็จะมีการเล่าสู่กันฟังปากต่อปากต่อไป แต่ถ้าเข้ามาดูแล้วไม่ดีอย่างที่เราระชาสัมพันธ์ก็จะไม่เป็นผลดีกับเราเช่นกัน ก็คือมาครั้งเดียวแล้วจบ ที่นี้ก็เป็นโอกาสดีโดยภูมิประเทศต่าง ๆ ของเรา ที่มีสิ่งดี ๆ หลายอย่างที่เป็นเอกลักษณ์ของเรา เป็นอัตลักษณ์ของเรา โดยเฉพาะที่ท่านอาจารย์ได้บอกว่าชุมชนมีหลาย ๆ อย่างที่เราศึกษาแล้ว บางทีเรามีอยู่แล้วแต่เราไม่ได้ชูประเด็นออกมา ก็เป็นโอกาสอันดีที่ทีมวิจัยได้ดึงเอาความเป็นเราออกมา ในนามของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยก็มีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่จะได้ประชาสัมพันธ์ในส่วนของพื้นที่ของวัดต้นไคร์ ซึ่งจริง ๆ แล้วก็เชื่อมโยงกับวัดพระธาตุช่อแฮ ซึ่งก็เป็นที่อยู่แล้วจึงเป็นสิ่งที่ดีและยังมีหลายเส้นทางที่สามารถเชื่อมโยงกันไปได้ในหลาย ๆ จุด มีจุดแวะมีจุดท่องเที่ยวหลายแห่ง นักท่องเที่ยวอาจจะไม่ได้พุ่งตรงมาที่วัดต้นไคร์เลยทีเดียว เพราะฉะนั้นเราอาจจะต้องไปเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่อยู่แล้ว ต่อไปก็จะกลายเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ต้องขอขอบคุณที่ให้โอกาสการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้มีส่วนร่วมในเรื่องนี้และขอปวารณาตัวว่าจะทำงานร่วมกับวัดต้นไคร์ต่อไป”

พระราชเขมากรรองศาสตราจารย์ ดร. รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้อย่างน่าสนใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการและการขยายผลการดำเนินงานพัฒนาพื้นที่ศิลปะในชุมชนว่า “เท่าที่ฟังทุกท่านได้พูดไปแล้วก็อยากจะขมวดรวมว่าถนนเส้นศิลปะถนนแห่งวัฒนธรรมบ้านต้นไคร์แห่งนี้ เมื่อฝ่ายวิจัยได้ตั้งใจตั้งใจที่จะสร้างงานวิจัยให้เป็นรูปธรรม และสามารถจับต้องได้ และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนบ้านต้นไคร์แห่งนี้ จากที่ทุกท่านได้พูดไปแล้ว โดยสรุป ก็น่าจะรวมแนวคิดแบบ “บวร” (บ้าน วัด โรงเรียน) เพราะฉะนั้นเมื่อมองไปที่ภาพกำแพงวัด ในส่วนของวัดมีอยู่แล้วไม่ต้องวาดในส่วนของบ้านก็ได้เห็นต้นไคร์ ได้เห็นหม้อข้าวปั้น ข้าวควบ มีภาพปั้นฝ้าย ซึ่งก็เป็นสัญลักษณ์ของบ้าน ที่นี้ในส่วนเกี่ยวกับโรงเรียน ควรจะเป็นภาพอะไร เพิ่มอีกสักภาพจะดีไหม เป็นต้น ให้เห็นทั้งวัด โรงเรียน และหมู่บ้าน”

พระราชเขมากรได้กล่าวย้ำว่า หากจะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างแท้จริงจะต้องดำเนินการให้จริงจึงเป็นกิจจะลักษณะ กล่าวคือ “ในด้านของการท่องเที่ยว เมื่อเขานึกถึงบ้านต้นไคร์นอกจากจะมาดูภาพจิตรกรรมฝาผนังกำแพงวัดต้นไคร์แล้ว ก็เข้ามาดูมาชิมมาซื้อข้าวปั้น ที่หมู่บ้านนี้ด้วย ก็เลยต้องทำให้เป็นกิจจะลักษณะ ต้องทำให้ชัดเจน การตลาดก็จะสามารถขยายผลไปได้ นอกจากข้าวปั้นแล้วยังมีเมี่ยง ต้องมีกระบวนการทำเมี่ยงให้ผู้คนเข้ามาดูได้ ทำนองเดียวกันกับการทำผ้าหม้อฮ่อมในเมืองแพร่ อยากเห็นผ้าหม้อฮ่อมไปที่ทุ่งโฮ้ง อยากเห็นผ้าตีนจกก็ไปดูที่เมืองลอง มาที่บ้านต้นไคร์ก็มาดูวิธีการทำเมี่ยง การทำขนมข้าวปั้น และผ้าด้นมือ เป็นต้น อย่างน้อยสามอย่างให้เป็นสัญลักษณ์ เอกลักษณ์ ให้ชัดเจน ถ้าไม่อย่างนั้นก็จะเป็นเหมือนกับที่ท่านรองผู้อำนวยการ

ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจังหวัดแพร่ได้พูดไว้ว่าถ้านักท่องเที่ยวมาแล้วไม่เห็นมีอะไร คนก็จะมาเพียงแค่ครั้งเดียวแล้วก็หาย”

“เพราะฉะนั้นก็อยากจะให้ต่อยอดให้เห็น ตัวอย่างที่สิบสองปันนา มีการทำบ้านดินทั้งหมู่บ้าน แปลสภาพเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวทั้งหมู่บ้าน มีการต้อนรับนักท่องเที่ยวอย่างตืออย่างเป็นกิจจะลักษณะ ที่แท้จริง กรณีของหมู่บ้านเราจะทำอย่างไร อาจไม่ได้ทำเพียงแค่จุดใดจุดหนึ่งเพียงที่เดียว ถ้าทำทั้งหมู่บ้านล่ะจะเป็นอย่างไร ให้คนสามารถเดินดูได้ ก็อยากจะสะท้อนมุมมองให้เห็นว่าในเมื่อทำมาแล้วก็อยากให้เป็นกิจจะลักษณะและต่อยอดสืบสานไป”

“ในส่วนของรูปภาพที่วาดที่บอกว่าเป็นเส้นทางศิลปะ ศิลปะก็มีหลายอย่างโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับวัดก็เป็นเรื่องเกี่ยวกับพุทธศิลป์ซึ่งมีความสำคัญ สัญลักษณ์เอกลักษณ์ของหมู่บ้านพุทธศาสนาผสมผสานกันเมื่อทำไปแล้วถ้าจะทำให้ครอบคลุมในเบื้องต้นอาจจะขาดตกไปบ้างแต่ก็สามารถเติมเต็มได้ ก็ฝากฝ่ายวิจัยไว้ด้วย รวมไปถึงภาพที่เกี่ยวกับชุมชนเพื่อให้เด็กเยาวชนและคนทั่วไปได้รู้ว่าในชุมชนมีสิ่งดี ๆ อะไรบ้าง นำมาสื่อสารให้เห็นทั่วกัน ทำอย่างไรให้มีอัตลักษณ์ของเราไม่ต้องเหมือนของเขา เราต้องสร้างอัตลักษณ์และเผยแพร่พุทธศิลป์แบบเรา แบบประยุกต์ อาจได้ไปเห็นศิลปะหลายที่หลายแห่งแต่ก็ไม่จำเป็นต้องเหมือนเขา”

“เพราะฉะนั้นเวลาจะทำอะไรก็ให้มีเอกลักษณ์อัตลักษณ์ ของแต่ละที่แต่ละแห่งก็จะเป็นสิ่งที่ดี แล้วก็มันจะโยงไปถึงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่งเสริมอยู่ในพันธกิจข้อที่ ๔ ของมหาวิทยาลัยและครูบาอาจารย์ทุกท่านตลอดถึงนิสิตต้องทำและมีส่วนเสนอแนวคิดร่วมพูดร่วมทำกับชุมชน เพราะฉะนั้นเป็นสิ่งที่ตั้งงามที่จะช่วยกันอนุรักษ์วัฒนธรรมตลอดถึงศิลปะต่างๆของหมู่บ้านชุมชนไว้ได้ โดยการลงมือปฏิบัติจะเป็นสิ่งที่ยั่งยืน ถ้าเราไม่ปฏิบัติไม่ทำมันก็ไม่ยั่งยืน เหมือนกับที่ท่านทั้งหลายได้มาทำกันในวันนี้ก็ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่สามารถที่จะพัฒนาต่อยอดต่อไป ก็ขออนุโมทนา”

ภาพที่ ๔.๔๐ การสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนโดย อาจารย์มานิตย์ โกวิทธี พร้อมศิลปินจิตอาสา ณ บ้านต้นไคร้ ตำบลช่อแฮ อำเภอลำปาง จังหวัดแพร่

ภาพที่ ๔.๔๑ กิจกรรมถ่ายทอดความรู้และเสวนา “ถนนศิลปะเชิงสร้างสรรค์ชุมชนอัตลักษณ์บ้านต้นไคร้” ณ บ้านต้นไคร้ ตำบลช่อแฮ อำเภอลำปาง จังหวัดแพร่

พระใบฎีกาพรสวรรค์ วพุทธิโก^{๔๖} รองเจ้าอาวาสวัดต้นไคร้ ตำบลช่อแฮ อำเภอลำปาง จังหวัดแพร่ ให้สัมภาษณ์ว่า “โครงการที่เราได้เห็นกันอยู่ได้เกิดขึ้นในวันนี้ส่วนหนึ่งได้รับความอนุเคราะห์จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่ได้เปิดโอกาสให้มีโครงการวิจัยนี้เกิดขึ้นมา ในส่วนของอาตมาภาพ ได้รับการประสานงานจากท่านเจ้าอาวาส คือ พระครูปริยัติวารการ, ผศ.ดร. ซึ่งท่านก็ได้ทำงานอยู่ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยทางมหาวิทยาลัยมีหัวข้อวิจัยมาและต้องการหาพื้นที่ในการศึกษา พระอาจารย์เจ้าอาวาสก็เลยเสนอที่วัดต้นไคร้เป็นจุดดำเนินงานของโครงการ และได้มาปรึกษากับอาตมาในฐานะรองเจ้าอาวาสที่ดูแลเรื่องทุกอย่างในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวัด ซึ่งท่านมอบหมายให้ดูแล อาตมาก็เห็นด้วยกับท่านและยินดีต้อนรับกับทีมงานทุกท่าน”

ท่านรองเจ้าอาวาสวัดต้นไคร้ เล่าต่อว่า “ต่อจากนั้นก็ได้มีการประชุมชาวบ้านโดยผู้นำชุมชนในท้องถิ่นรวมทั้งคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยก็ได้มาร่วมประชุมกัน โดยเริ่มจากการมาดูพื้นที่

^{๔๖}สัมภาษณ์พระใบฎีกาพรสวรรค์ วพุทธิโก ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

ก่อนหนึ่งครั้ง มีทีมงานอาจารย์มานิตย์ และท่านพระอาจารย์ พระมหาไกรสร โชติปัญโญ, ผศ.ดร. เป็นต้น เข้ามาพูดคุยความเป็นมาเป็นไปของโครงการและทางชุมชนก็เห็นด้วยไม่ขัดข้องในการที่จะจัดพื้นที่สร้างสรรค์งานศิลปะขึ้นทุกคนเห็นดีเห็นงามชาวบ้านไม่คัดค้าน สิ่งใดที่นำเข้าสู่ชุมชนแล้วทำให้เกิดการพัฒนาได้ก็ยินดีต้อนรับ อาตมภาพก็เลยตอบกลับไปกับทีมวิจัยว่าทางชุมชนเห็นด้วยไม่มีการคัดค้านก็เลยได้โครงการดี ๆ นี้เข้ามาในชุมชน”

พระใบฎีกาพรสวรรค์ กล่าวเพิ่มเติมว่า “โครงการก็อยากจะได้ข้อมูลว่าชุมชนบ้านต้นไคร้ มีอะไรบ้างที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนจึงได้พานักวิจัยและทีมงานลงสำรวจในหมู่บ้านโดยการเก็บข้อมูล ไปดูวิถีชีวิตว่าชาวบ้านทำอะไรบ้างอันดับแรก คือ วิถีจริง ๆ ของชุมชนก็คือการทำเมี่ยงซึ่งเป็นต้นกำเนิดของชุมชนเพราะคนที่อยู่ในบ้านต้นไคร้แต่เดิมมีพื้นที่อยู่ในป่าห่างจากตรงนี้ประมาณ ๓๐ กิโลเมตร ซึ่งป่าในสมัยก่อนก็เข้าไปได้ยากต้อง เดินทาง ผ่านป่าเขา โดยล้อเกวียนวิถีชุมชนก็ยังมีสวนเมี่ยงกันอยู่ นอกจากนั้นก็มีการทำข้าวเกรียบปากหม้อการทำข้าวปั้น รวมไปถึงการปั่นฝ้าย ซึ่งปัจจุบันไม่ค่อยมีให้เห็นแล้ว จึงมาพูดคุยกันว่าเราจะทำอย่างไรให้วัฒนธรรมของเราไม่สูญหายไปจะอย่างไรให้มีการปลูกฝังให้กับเด็กและเยาวชนเลยปรึกษากับทีมงานของอาจารย์มานิตย์ ในการที่จะมาสร้างสรรค์งานศิลปะถ่ายทอดเรื่องราวดังกล่าวว่าจะทำอย่างไร”

“ประเด็นที่สอง ก็คือ เราจะทำอย่างไรให้เกิดการต่อยอดในสิ่งที่เกิดขึ้นและทำอย่างไรให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนในเมื่อทางโครงการได้มาวาดภาพให้แล้วถ้ามาดูรูปภาพอย่างเดียวก็อาจจะยังไม่เพียงพอ ดังนั้นทำอย่างไรให้เข้ามาแล้วได้เห็นความสวยงามและให้เขาได้หลงใหลในมนต์เสน่ห์ของชุมชน ก็เลยเกิดแนวคิดที่เราเปิดเป็นตลาดจะดีไหมทำเป็นกาดมั่วคร้วแลง เพราะโดยปกติคนในชุมชนก็มีการค้าขายกันอยู่แล้ว คนในชุมชนแต่ละคนก็เป็นแม่ค้าเอาสินค้าไปขายตามที่ตั้งต่าง ๆ อยู่แล้ว ดังนั้นเมื่อคนได้มาเที่ยวมาชมงานศิลปะและได้มาซื้อของด้วยก็จะเป็นการดีก็เลยมีโครงการที่จะเปิดเป็นถนนศิลปะและกาดมั่วคร้วแลงขึ้นโดยให้ ชุมชนหาวัตถุดิบที่อยู่ หรือปลูกตามบ้านเช่นผักพื้นบ้าน ต่าง ๆ เอามาจำหน่าย ซึ่งถือว่าเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้คนละ ๕ บาท ๑๐ บาทผู้เฒ่าผู้แก่ผู้สูงอายุก็ดีใจแล้ว จึงได้เดินสำรวจถามญาติโยมว่าเป็นอย่างไรบ้าง คนในชุมชนที่มาร่วมกิจกรรมวันนี้ก็บอกว่าสนุกดีอยากให้มีตลอด จึงเกิดแนวคิดว่าจะสานต่อให้มีการดำเนินงานต่อเนื่องแต่จะทำแบบในเมืองที่ทำถนนคนเดินอาทิตย์ละครั้ง หรือบางทีก็ทำอาทิตย์แรกของเดือน มีการปิดถนน ให้คนเดินดูของเดินเที่ยวในกาดกองเก่ากาดสามวัย และที่บ้านธรรมเมืองก็มีคลองถมทุกวันเสาร์เป็นต้น ในส่วนของบ้านต้นไคร้เรา ก็มาคิดกันว่าจะจัดกันสักวันหนึ่ง ใช้ชื่อว่า กาดน้อยคร้วแลง หรือ กาดมั่วคร้วแลงชุมชนวัดต้นไคร้ ซึ่งชุมชนต้องมาปรึกษาหารือกันว่าจะกำหนดเป็นวันไหน เหมือนกับเมืองน่าน จัดที่หน้าวัดภูมินทร์ ส่วนหนึ่งเพื่อเป็นการหารายได้ให้กับชุมชน ซึ่งส่วนมากจะเป็นเกษตรกรทำไร่ทำสวน ก็อยากจะทำให้ชุมชนมีรายได้เข้ามาในชุมชน ส่วนหนึ่งเรามีภาพกิจกรรมฝาผนังที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวแล้วมีศูนย์ผ้าต้นมือที่เป็นที่รู้จักกันอยู่แล้ว ส่วนจะทำอย่างไรให้ชุมชนมีรายได้

เพิ่มขึ้นก็เป็นเรื่องที่จะต้องมาคิดต่อยอดกัน และสานต่อกันให้มีความต่อเนื่อง ใครมีอะไรทำที่ในบ้านก็สามารถเอามาจำหน่ายมาขายได้”

ท่านรองเจ้าอาวาสวัดต้นไคร้กล่าวเพิ่มเติมว่าทางชุมชนมีแนวคิดที่จะดำเนินการต่อยอดเพื่อพัฒนาให้เกิดถนนสายศิลปะวัฒนธรรมบ้านต้นไคร้และมีการวางแผนการรองรับนักท่องเที่ยวในหลาย ๆ ด้าน ท่านให้สัมภาษณ์ว่า “มีงบประมาณของกองทุนหมู่บ้าน ประมาณสองแสนชุมชนได้สร้างอาคารของศูนย์ฯ ไว้ที่หน้าวัดตรงข้ามกับผนังกำแพงที่มีภาพศิลปะสามมิติทางชุมชนก็บอกว่ายังมีอีกสองแสนก็มาปรึกษาว่าจะทำอะไรดี ก็ได้เสนอว่าเราจะทำเป็นตลาดเล็กเล็ก ๆ ดีไหม ส่วนการจะรองรับนักท่องเที่ยวอย่างไรนั้น วันหนึ่งถ้ามีนักท่องเที่ยวเข้ามาเราก็จะต้องมีที่จอดรถอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว วางแผนกันไว้ว่าอนาคตด้านหลังวัด เราจะทำเป็นลานจอดรถ โดยการหางบประมาณในการเทพื้นที่ให้เรียบสามารถจอดรถได้ เพราะที่วัดบ้านเรารถทัวร์ก็สามารถเข้ามาได้ เวลาที่มีคณะดูงานจากที่ต่าง ๆ เข้ามา ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะมาดูผ้าคันมือและต่อไปก็ไม่ได้มาดูเฉพาะผ้าคันมือแต่จะมาถ่ายรูปกับภาพสามมิติและมาเยี่ยมชมตลาดของชุมชนด้วย นอกจากนั้นก็มีความคิดจะทำห้องน้ำด้านหลัง เนื่องจากที่ผ่านมามีห้องน้ำไม่เพียงพอ ก็ได้คุยกับกรรมการว่าจะสร้างห้องน้ำเพิ่มตรงด้านหลังวัด”

เมื่อสอบถามถึงงานผ้าคันมือ ท่านรองเจ้าอาวาสวัดต้นไคร้ กล่าวว่า “ในส่วนของผ้าคันมือความจริงแล้วมีการทำกันในหลายหมู่บ้านแต่ที่มีการรวมตัวกันเหนียวแน่นเป็นวิสาหกิจชุมชนก็คือที่ชุมชนวัดต้นไคร้ ของเรามีศูนย์ผ้าคันมือโดยตรง ส่วนที่อื่น โดยมากจะเป็นการทำเป็นส่วนตัว ศูนย์ในชุมชนก็มีการจัดจ้างคนในชุมชนให้มาช่วยกันคันผ้าเสร็จแล้วนำมาส่งศูนย์ศูนย์ก็นำไปจำหน่ายในตลาดอีกทีหนึ่ง ซึ่งผ้าคันมือของชุมชนบ้านต้นไคร้เป็นสินค้าโอท็อป ระดับ ๔ ดาว มีการนำไปจัดบูธหลายครั้ง ที่เมืองทองธานี”

“ศูนย์ผ้าคันมือของเราอยู่ในแผนของจังหวัด ซึ่งได้งบประมาณมาจัดทำเริ่มแรก ๕ แสนบาท นอกจากนั้นยังมีโอกาสได้ไปโมเดลลิ่งมีแขกบ้านแขกเมืองเข้ามาดูงานทางชุมชนวัดต้นไคร้ ก็ได้โอกาสไปนำเสนอสินค้าด้วย รวมทั้งได้มีส่วนร่วม กับ (ททท.) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เข้ามาสนับสนุนเรื่องของผ้าคันมือด้วย”

เมื่อถามถึงความพร้อมในการดำเนินงานจัดให้มี “กาดน้อยครัวแลง” ทางชุมชนมีความพร้อมแค่ไหน ท่านรองเจ้าอาวาสให้ความเห็นว่า “สิ่งที่ขาดอยู่ก็คือการประชาสัมพันธ์ และจะให้ดีต้องทำให้เป็นตลาดที่ไม่ใช่เฉพาะของชุมชนบ้านต้นไคร้แต่รวมทั้งชุมชนอื่น ๆ ในเขตตำบลช่อแฮ ด้วย ให้สามารถที่จะนำสินค้ามาขายได้ คนที่อยู่ในเมืองก็อาจจะอยากมาเที่ยวเพราะมีพืชผักอะไรหลาย ๆ อย่างที่คนในเมืองจริง ๆ ไม่มีโอกาสได้กินไม่มีวางขายได้ทั่วไป เพราะอาหารต่าง ๆ ที่ขายตามตลาดในเมืองส่วนใหญ่แล้วจะเป็นอาหารทั่ว ๆ ไป อาจจะมีการเชิญชวนคนในชุมชนอื่นให้มาร่วมนำสินค้า

มาขายได้ ก็คือทำอะไรให้หมู่บ้านชุมชนในตำบลมีรายได้ทั้งหมด ๑๒ หมู่บ้านและมีตำบลป่าแดง อีก ๒ หมู่บ้านรวมเป็น ๑๔ หมู่บ้าน นี่คือจุดชี้วัดอย่างหนึ่งว่าเราจะต้องไปต่อให้ได้”

“ก็คงอยู่ที่ว่าชุมชนจะเดินหน้าต่อไปเต็มร้อยกับทางวัดหรือเปล่า หรือว่าจะทำได้แค่ ครึ่งๆกลางๆแล้วก็หายกันไปเหมือนกับหลายที่ที่เคยเจอมา ใหม่ๆก็บูมมีคนสนใจนาน ๆ เข้าก็ เจียบหาย เพราะฉะนั้นก็ต้องช่วยกันผลักดันว่าควรจะทำอย่างไรต้องช่วยกันกระตุ้นและให้กำลังใจซึ่ง กันและกันโดยถือเอาประโยชน์ของชุมชนหรือหมู่บ้านเป็นหลัก อาตมาและท่านเจ้าอาวาสเป็น คนบุรีรัมย์ แต่เราก็บอกกับศรัทธาญาติโยมว่าเราไม่ใช่คนที่หมู่บ้านเกิดอยู่ที่นี้แต่ก็อยากจะให้ที่นี้ เจริญรุ่งเรืองเพราะฉะนั้นคนในชุมชนก็ต้องช่วยกัน เพราะว่านี่เป็นหมู่บ้านหรือชุมชนของเรา เพราะฉะนั้นต้องดูประสิทธิภาพของชุมชนอีกทีหนึ่งว่าจะเดินหน้าต่อไปได้มากน้อยแค่ไหนแต่ในเรื่อง ของการคาดหวังก็อยากให้เต็มร้อยอยู่แล้ว”

คณะผู้วิจัยได้สอบถามเพิ่มเติมว่า ชุมชนบ้านต้นไคร้ มีศิลปะอย่างอื่นในชุมชนที่สามารถ ดึงเอามาเป็นจุดขายได้หรือไม่ท่านรองเจ้าอาวาสตอบว่า “เรากำลังฝึกเด็กและเยาวชนให้อนุรักษ์ใน เรื่องของดนตรีพื้นเมืองจะมีกลุ่มเด็กและเยาวชนที่มาเล่นสะล้อซอซึงที่โรงเรียนวัดต้นไคร้ก็เลยปรึกษา กับผู้อำนวยการว่า ในฐานะที่อาตมาเป็นกรรมการสถานศึกษา ก็เลยเสนอให้ตั้งชมรมดนตรีพื้นเมือง เสร็จแล้วเมื่อมีชมรมแล้วก็ต้องเอามาโชว์มาแสดงให้เกิดประโยชน์ มีการหางบประมาณมาจ้างคุณครู สอนดนตรีมาฝึกให้เด็กนักเรียน โรงเรียนวัดต้นไคร้มีนักเรียนเยอะที่สุดในละแวกนี้ก็คือมี ๑๕๓ คน และเป็นโรงเรียนพระราชทานขนาดเล็ก เวลาที่เทศบาลมีงานอะไรก็จะมีพิธีเชิญเด็กและเยาวชนที่ โรงเรียนวัดต้นไคร้ให้ไปเล่นดนตรี เช่นเดียวกันที่ “กาดน้อยศรีวแลง” ซึ่งเรากำลังจะเริ่มนี้ เราก็จะมี กิจกรรมให้เด็กมาเล่นดนตรีแล้วรับบริจาคเพื่อไปส่งเสริมการศึกษาให้เยาวชนด้วย”

“นอกจากนั้น บ้านต้นไคร้ก็มีช่างฝีมืออย่างอื่นเช่นช่างจักสาน ซึ่งทำงานที่บ้านก็ สามารถที่จะนำสินค้ามาจำหน่ายที่ตลาดได้เช่นกัน โจทย์ก็คือว่าเราจะทำอะไรให้เป็นสินค้าที่เหมาะสม สำหรับทำเป็นของฝากได้ด้วยให้ดูมีค่ามีราคาขึ้นมาสามารถนำไปของฝากสำหรับผู้หลักผู้ใหญ่ได้เป็น ต้น ต่อไปอาจจะนำลายจักสานไม้ไผ่ไปดัดเป็นลายผ้าด้วยก็ได้คนในชุมชนส่วนใหญ่จะทำไร่นาถ้า หมดฤดูการเกษตรส่วนมากก็จะว่างงานเพราะฉะนั้นก็เลยปรึกษากันว่าจะกระจายรายได้ให้ชุมชน อย่างไรบางรายดันผ้าส่งขายส่งลูกเรียนจบปริญญาไปแล้วสามคนก็มี ฝืนหนึ่งปกติใช้เวลาประมาณ ๑ เดือน แต่บางรายก็เร่งทำให้เสร็จภายในครึ่งเดือนเพื่อหาเงินค่าเรียนให้ลูกนอกจากนั้น อาจมีการทำ เพจใน Facebook ขึ้นพร้อมทั้งสร้าง QR Code ให้คนได้มาสแกนเพื่อดูข้อมูลเพิ่มเติม ซึ่งทางการ ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยก็รับปากว่าจะเข้ามาช่วยดูแลในเรื่องข้อมูลบางอย่างด้วย รวมทั้งในส่วน ของท้องถิ่นก็เห็นว่าจะร่วมงานกับทางสำนักวัฒนธรรมในเรื่องโครงการบรรณอนัตว์ เพราะใน ชุมชนต้นไคร้ เรามีวัดที่สำคัญอยู่ ๒ วัด ก็คือวัดต้นไคร้และวัดพระธาตุจอมแจ้ง เพราะฉะนั้นเมื่อมา

เที่ยวที่วัดต้นไคร้แล้วก็ได้หยุดตรงที่นี้ที่เดียวแต่ก็ยังสามารถที่จะขยายผลไปเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ ในตำบลได้ด้วย”

รองเจ้าอาวาสวัดต้นไคร้ ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า “นอกจากนั้นยังเคยมีแนวคิดที่จะทำเป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์ด้วยแต่ก็ยังไม่ได้เริ่ม คือ อยากจะทำแต่ต้องอยู่ที่ความพร้อมใจกันของคนในชุมชนด้วย คนรุ่นเก่าอาจจะคิดภาพไม่ออกกว่าจะเป็นแบบไหนแต่คนรุ่นใหม่ก็พอที่จะเข้าใจบ้างว่าควรจะทำเป็นแบบไหนถึงจะดี ทั้งนี้เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนโดยที่คนในชุมชนก็ใช้ชีวิตปกติแต่สร้างระบบให้เกิดการสร้างรายได้จากการทำโฮมสเตย์ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือที่วัดต้นไคร้แห่งนี้เป็นจุดศูนย์กลางที่อยู่ใกล้พระธาตุสำคัญ ๓ แห่งก็คือพระธาตุจอมแจ้งพระธาตุซ่อแฮและพระธาตุดอยเล็งถือว่าเป็นจุดที่สามารถเดินทางสะดวกนอกจากนั้น ในบริเวณใกล้เคียงชุมชนยังมีร้านอาหารร้านกาแฟอยู่หลายที่พร้อมให้บริการ”

จากข้อมูลที่ได้จากคนในชุมชน จะเห็นว่า ชุมชน และผู้นำในชุมชน มีความสนใจ มีแนวคิดและความพยายามที่จะพัฒนาชุมชนของตนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอยู่แล้ว หลังจากที่ได้มีการสร้างพื้นที่ศิลปะขึ้นในชุมชน ก็เริ่มมีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาพื้นที่อย่างจริงจังมากขึ้น ผลที่เกิดขึ้นต่อจากนี้ อาจต้องให้เวลาชุมชนดำเนินงาน และติดตามผลกันต่อไป

๔.๒.๗ พื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะบ้านศรีดอนชัย ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

สำหรับพื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะในชุมชนบ้านศรีดอนชัย ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในที่ประชุมประชาคมชุมชนมีมติให้ใช้ฝาผนังอาคารกุฏิสงฆ์ภายในวัดศรีดอนชัย ซึ่งเป็นวัดประจำหมู่บ้าน และเป็นวัดแรกของอำเภอปาย เป็นที่สร้างงานศิลปะภาพสามมิติ (3D) เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับการแห่พระสิงห์ปาย หรือพระพุทธรูปสี่หิ๊งค์ สี่ศักดิ์สี่หิ๊งค์คู่บ้านคู่มืองปาย เนื่องจากวัดศรีดอนชัย ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นวัดแห่งแรกในอำเภอปาย และวัดที่ประดิษฐานพระสิงห์เมืองปาย มีประชาชนจำนวนมากได้เดินทางมาร่วมทำบุญประเพณีสงกรานต์พระพุทธรูปสี่หิ๊งค์ (พระสิงห์ปาย) ที่เป็นอัตลักษณ์โดดเด่นสามารถพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศิลปะวัฒนธรรมได้

ดังนั้น ภายหลังจากที่คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ชี้แจงและทำประชาคมในชุมชนแล้ว ชุมชนยินดีเข้าร่วมโครงการและเลือกเรื่องของการแห่พระสิงห์ ซึ่งจัดกันทุกปีอย่างยิ่งใหญ่ อาจารย์มานิตย์ โกวิทฤทธิ์ กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า “ภาพที่เขียนขึ้นก็คือภาพขบวนแห่พระสิงห์ผ่านบรรยากาศทุ่งนา มีภาพของคนหลาย ๆ คน เข้ามาร่วมงานแห่พระสิงห์ โดยมีภาพคน ใน ๒ มิติ คือ มิติแรก คือ ภาพของคนปัจจุบันที่กำลังแห่พระกันอยู่ และมิติที่สอง คือ ภาพขององค์เทพเทวดา หรือภาพคนตามแบบจิตรกรรมฝาผนังโบราณ ภาพจิตรกรรมฝาผนังทั้งสองมิตินี้ จะรวมอยู่ในภาพเดียวกัน

ส่วนผู้ที่จะไปเช็คอินถ่ายรูไปด้วยก็จะไปเล่นกับภาพ ในลักษณะของการไปร่วมขบวนแห่พระสิงห์ เช่น ไปแบกธง ไปแบกตุ้ง ร่วมอยู่ในขบวนแห่ เป็นต้น” ^{๔๗}

ภาพที่ ๔.๔๒ ลงพื้นที่สำรวจชุมชนบ้านเวียงเหนือ อ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน

อาจารย์ สมเกียรติ กิตติพูนพัฒน์^{๔๘} อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนเวียงเหนือ ประชาชนชุมชน วัดศรีดอนชัย ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับงานจิตรกรรมที่สร้างขึ้น ณ วัดศรีดอนชัย ว่า “คนในชุมชนส่วนมากกว่าดี เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว บุคคลที่ไม่รู้จักก็ได้มารู้จัก เริ่มมีคนมาถ่ายภาพกันบ้าง ก็ยังมีหลาย ๆ อย่างน่าจะต่อยอดอย่างเช่น ภาพน้ำตก ภาพสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของหมู่บ้านของอำเภอปายที่ผ่านมา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยมากไม่ค่อยได้เน้นในเรื่องของการท่องเที่ยวเท่าไร เนื่องจากว่างงบประมาณมีน้อยก็เลยต้องจัดการในเรื่องของพื้นฐานของท้องถิ่นเป็นหลักก่อน

^{๔๗}สัมภาษณ์ อาจารย์มานิตย์ ไกวฤทธิ์ ศิลปินอิสระผู้สร้างงานศิลปะ สัมภาษณ์วันที่ ๑๖ พ.ย. ๖๓.

^{๔๘}สัมภาษณ์ อาจารย์ สมเกียรติ กิตติพูนพัฒน์ ๔ มกราคม ๒๕๖๔

ที่ควรจะมีเพิ่มเติมก็คือ ป้ายสนับสนุนการท่องเที่ยวซึ่งไม่ค่อยมี อยากจะให้มีป้ายคติคำขวัญต่าง ๆ ที่จะให้ชุมชนได้รู้และพัฒนาได้เกิดแนวคิดต่าง ๆ ขึ้น ปัจจุบันมีป้ายอยู่บ้างแต่ยังน้อยอยู่”

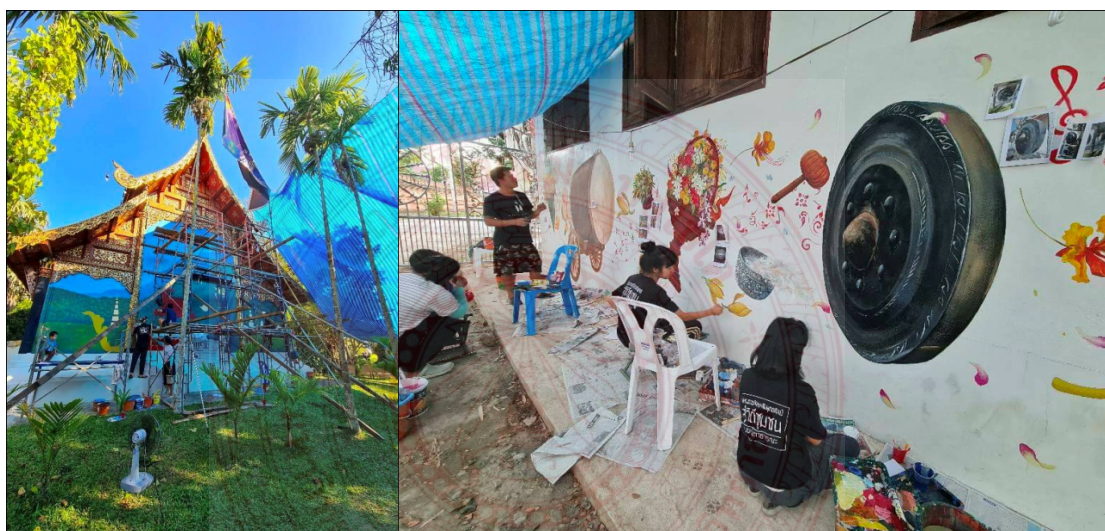
อาจารย์สมเกียรติ กล่าวถึงการจัดการท่องเที่ยวในเขตอำเภอปายว่า “ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวก็จะไปเที่ยวที่ วัดศรีดอนชัย สำนักพระพุทธรบาท และโดยมากก็จะเป็นวัด วัดน้ำฮู วัดพระธาตุแม่เย็น วัดทุ่งโป่ง วัดพระธาตุจอมแจ้ง จะมีน้ำตกบ้าง เช่น น้ำตกหัวช้าง ที่เวียงเหนือ เป็นน้ำตกธรรมชาติห่างไกลจากชุมชนพอสมควร แล้วคนที่ไปเที่ยวโดยมากจะเป็นฝรั่งต่างชาติ ไปกันบ่อยเกือบทุกวัน แต่คนบ้านเราไม่ค่อยได้ไป เพราะต้องใช้เวลาหน่อย ซึ่งคนไทยไม่ค่อยนิยมเดินเท้าไทรในเขตใจกลางของอำเภอปาย แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ เวียงเหนือและเวียงใต้ เวียงเหนือเป็นโซนของเมืองเดิม เมืองโบราณ ส่วนเวียงใต้เป็นพื้นที่ของเมืองใหม่มีแม่น้ำปายคั่นกลางเหมือนกรุงธนบุรีกับกรุงเทพมหานคร มีแม่น้ำเจ้าพระยาคั่นกลาง ดังนั้นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวต้องมาคิดว่าพื้นที่ทั้งสองโซนมีจุดที่น่าสนใจอะไรบ้าง พระอาจารย์สิทธิ สิทธิปัญญา เจ้าอาวาส วัดร่องขุ่น อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ท่านมีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่เวียงเหนือ ท่านได้มาสร้างมาพัฒนาที่วัดศรีดอนชัย ถ้ามีโอกาส ก็สามารถเข้าไปสอบถามพระอาจารย์ดูได้ พระอาจารย์เป็นผู้ที่สนับสนุนวัดศรีดอนชัยคนหนึ่ง เชื่อว่าจะมีแนวคิดอะไรมาแนะนำครับ”

พระอาจารย์สิทธิ สิทธิปัญญา ให้สัมภาษณ์ว่า “การต่อยอดก็ดีเหมือนกัน ตอนนี้อยู่ทางวัดมีโครงการบูรณะครอบพระเจดีย์องค์เดิม ในส่วนของรูปภาพที่มามีมาวัดให้ ถือได้ว่าสุดยอดเห็นมีนักท่องเที่ยวมาถ่ายรูปกันอยู่ ช่วงนี้ก็พอมีนักท่องเที่ยวมาบ้าง ในช่วงปลายเดือนพฤศจิกายนที่ผ่านมา ก็มีคนมาเยอะ ส่วนมากจะเข้ามาไหว้พระสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งถือว่าเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองของอำเภอปาย ในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว ปกติก็จะมีทางองค์การบริหารส่วนตำบลเข้ามาสนับสนุนบ้างแต่ก็ไม่มากนักเวลามีกิจกรรมตามประเพณีต่าง ๆ ก็มาสนับสนุนบ้าง แต่ก็ไม่ได้มาเป็นหลักในการจัด ส่วนใหญ่แล้วทางวัดจะเป็นแม่ข่ายหลัก”

พระอาจารย์สิทธิ สิทธิปัญญา ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมที่สร้างขึ้นในพื้นที่ศิลปะของวัดว่า “เอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของแม่ฮ่องสอนอีกอย่างหนึ่งที่ขาดไปก็คือ ปอยส่างลอง ซึ่งยังไม่ได้มีการถ่ายทอดออกมาเป็นภาพของงานศิลปะหลัก ๆ แล้วก็จะมีการ ๒ ประเพณีก็คือ ประเพณีแห่พระสิ่งศักดิ์สิทธิ์และประเพณีปอยส่างลอง อีกอย่างตอนนี้พื้นที่ที่จะวาดก็ยังไม่ค่อยมีถ้าจะวาดข้างวิหารก็อาจจะไม่เหมาะแต่จะมีอีกที่หนึ่งคือที่ศาลารายหรือศาลาบาตร ซึ่งถ้าทำเป็นโครงการประเพณี ๑๒ เดือนของชุมชน ก็น่าจะเหมาะ เพื่อให้คนได้เข้ามาศึกษาประเพณีของท้องถิ่น โดยมีทั้งภาพและข้อความจะดีมาก ถ้าเป็นไปได้ กลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นคนเมืองเหนือ รองลงมาเป็นคนไทยใหญ่ ประเพณีที่สำคัญของชุมชนจึงปนกันไประหว่างประเพณีแบบคนเมืองกับแบบคนไทใหญ่ เช่น ประเพณีเดือน ๔ เป็ง (วันเพ็ญเดือน ๔) ตานหลวงพระเจ้า ตานข้าวจีข้าวหลาม ตานข้าวยาคุล เดือน ๕ เป็ง (วันเพ็ญเดือน ๕) ประเพณีเดือน ๖ ปอยส่างลองประเพณีเดือน ๗

ปีใหม่เมือง ประเพณีเดือน ๘ มีสรงน้ำพระบาทแห่บั้งไฟ ส่วนเดือน ๙ ไม่มีงานประเพณี เดือน ๑๐ เข้าพรรษา เดือน ๑๑ ไม่มี เดือน ๑๒ ปอยต่างซอมต่อโหลง (ถวายเป็นพุทธบูชา) ประเพณีตานก๋วยสลากประเพณียี่เป็ง เป็นต้น ซึ่งก็จะเป็นประเพณีทั่วไปของทางล้านนาแต่ที่เป็นเอกลักษณ์ของวัดศรีดอนชัยจริง ๆ ก็คือปอยสา่งลองและประเพณีแห่พระสิงห์”

พระอาจารย์สิทธิ สิทธิปัญญา กล่าวสรุปในตอนท้ายว่า “ถ้าพูดถึงพื้นที่อำเภอป่าสัก การมาวาดภาพที่วัดศรีดอนชัยก็ถือว่าเหมาะสมแล้ว เพราะมาถูกที่ เพราะเป็นเอกลักษณ์อัตลักษณ์ของอำเภอป่าสักมีนักท่องเที่ยวมาตลอดเขามาดูแล้วถ่ายรูปไปเยอะมาก เป็นประโยชน์ในการเล่าเรื่องของชุมชน

ภาพที่ ๔.๔๓ การสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนบ้านเวียงเหนือ อำเภอป่าสัก จังหวัดแม่ฮ่องสอน

พระอานัติ สุทธิคุณ^{๔๔} พระลูกวัด วัดศรีดอนชัยให้สัมภาษณ์ว่า “ผนังพระวิหารที่ทีมงานไปวาดภาพเป็นวิหารลายคำ ซึ่งเป็นพระวิหารเก่าแก่ของวัด เป็นที่ประดิษฐานพระสิงห์ป่าสัก

^{๔๔}สัมภาษณ์ พระอานัติ สุทธิคุณ วัดศรีดอนชัย ตำบลเวียงเหนือ อำเภอป่าสัก จังหวัดแม่ฮ่องสอน ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๓

หรือพระพุทธรูปหินตั้งในสถานที่เดิมของพระวิหารเดิมเริ่มแรกของวัด ซึ่งมีการบูรณะมาเรื่อย ๆ ล่าสุดมีงานปอยหลวง เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๕ การบูรณะในครั้งนั้น เนื่องจาก ปูนฉาบผนังของพระวิหารเดิมหมดอายุไปแล้วก็เลยเปลี่ยนใหม่ทั้งหมด ส่วนเสาก็ใช้เสาเดิมอยู่ ที่เป็นเสาไม้ลงรักปิดทองในพระวิหาร เป็นการบูรณะซ่อมแซมทั้งหมดเกือบทุกอย่าง ยกเว้นพระพุทธรูปยังเป็นองค์เดิม ในพระวิหารนอกจากจะมีพระพุทธรูปหิน หรือพระสิงห์ปายแล้ว ยังมีพระเจ้าฝนแสนห่า และพระเจ้าน้อย หรือพระสิงห์ ๓ อีกด้วยซึ่งลักษณะของพระวิหารหลังเดิมก็มีเพียงแค่ผนังเปล่า ๆ โลง ๆ ไม่มีภาพจิตรกรรมเป็นพระวิหารที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน กับกรมศิลปากรเนื่องจากว่าไม่ใช่วิหารเก่าเลยที่เดียวจึงสามารถวาดภาพได้”

พระอานัติ สุทธิคุณ เล่าว่า “ภาพกิจกรรมที่วาดขึ้นก็เข้ากับพระวิหารเป็นอย่างดี เป็น Landmark แห่งใหม่ ก่อนที่โยมจะเข้าไปไหว้พระจะมารับดอกไม้ที่โรงดอกไม้ซึ่งทางวัดจะมีโรงดอกไม้ให้บริการอยู่ แต่ก่อนส่วนมากบางคนก็จะไปถ่ายรูปที่สิ่งหิ้งซึ่งเป็นสิ่งหิ้งปูนปั้นองค์ใหญ่ หรือไม้ที่คูเมืองนอกกำแพงวัด ปัจจุบันก็มีเพิ่มไปถ่ายกับรูปวาดที่สร้างขึ้นใหม่ ถ้าบางคนไม่เห็นทางวัดก็จะแนะนำว่ามีจุดถ่ายภาพอีกจุดหนึ่ง ที่สามารถถ่ายภาพได้”

“คนในชุมชนชื่นชอบภาพศิลปะที่สร้างขึ้น แม่อยู่คุณตาคุณยายได้มาทำบุญที่วัดก็ขอให้ถ่ายรูปให้ กระแสตอบรับดีมาก ผู้นำชุมชนเช่นผู้ใหญ่บ้านก็ชื่นชอบเช่นกัน ผู้ใหญ่วรวิทย์ ผู้ใหญ่บ้านของเราก็มาช่วยดูแลตั้งแต่เริ่มแรก ปกติช่วงนี้ของทุกปีนักท่องเที่ยวจะเยอะ เกือบทั้งวันแบบไม่ขาดสาย มาเป็นรถตู้มาเป็นหมู่คณะ นักท่องเที่ยวที่มาอำเภอปายอย่างแรกที่ทำกันก่อนที่จะไปพักที่อื่นก็จะมาแวะกราบพระสิงห์ปายที่วัดศรีดอนชัยวัดแรกของอำเภอปาย ช่วงนี้อาจจะไม่ค่อยเยอะเหมือนทุกปีเนื่องจากสถานการณ์โควิดอย่างไรก็ตาม ถ้าพูดถึงเรื่องงานศิลปะที่สร้างขึ้น บอกได้เลยว่าความเห็นโดยรวมของชุมชนเป็นที่พอใจของชาวบ้าน”

๔.๒.๘ พื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

สำหรับพื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา คณะผู้บริหาร และคณาจารย์มหาวิทยาลัย มีมติให้ใช้บริเวณขอบสระน้ำของวิทยาเขตพะเยา เป็นสถานที่ติดตั้งเนินดินและประติมากรรมรูปปลาкуль ศิลปะเวียงบัว เพื่อให้เป็นสัญลักษณ์ของวิทยาเขตพะเยาและเป็นจุดท่องเที่ยวของจังหวัดพะเยาโดยได้พัฒนามาจากศิลปะเวียงบัวที่มีเอกลักษณ์เฉพาะอันเป็นอัตลักษณ์ของเมืองภูมามยาว ซึ่งศิลปะที่พัฒนานี้เป็นการบ่งบอกถึงวิถีชีวิตของชาวเวียงบัวในอดีต เพื่อให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศิลปะให้ชนรุ่นหลังและนักท่องเที่ยวรู้ถึงประวัติความเป็นมาและวิถีชีวิตของชาวเวียงบัวผ่านงานศิลปะที่พัฒนาขึ้น

จังหวัดพะเยาเป็นเมืองเก่าแก่ที่ตั้งขึ้นในช่วงสมัยเดียวกับเมืองเชียงใหม่ ปัจจุบันนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รู้จักเมืองพะเยาในฐานะเป็นเมืองที่มีบึงน้ำจืดขนาดใหญ่ซึ่งตั้งอยู่กลางเมืองคือ “กว๊านพะเยา” จนชื่อเสียงของ กว๊านพะเยา กลายเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว จนมีคำกล่าวที่ว่า มาพะเยาต้องมาเที่ยวกว๊านพะเยา อย่างไรก็ตามเมืองประวัติศาสตร์อย่างพะเยาก็มีเรื่องราวให้นำศึกษาค้นหาอยู่อีกมาก โดยเฉพาะแหล่งประวัติศาสตร์ด้านโบราณคดี ซึ่งล่าสุดได้มีการค้นพบแหล่งเตาเผาโบราณเวียงบัวเครื่องถ้วยชามที่พบจากเตาเผาเวียงบัว เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือ มีลวดลายที่เกิดจากการใช้แม่พิมพ์กดประทับเป็นรูปต่าง ๆ ทำลวดลายลงบริเวณกลางชามด้านในก่อนเคลือบทับ ลายที่พบส่วนใหญ่ได้แก่ ปลาคู่ สิงห์ ช้าง นกยูง ดวงอาทิตย์ ลายก้านขดและลายก้านขดผสมลายปลา ซึ่งเป็นลวดลายพิเศษที่ไม่เคยพบในเครื่องถ้วยชามของแหล่งเตาอื่น ๆ ในประเทศไทยหรือต่างประเทศมาก่อน

งานศิลปะที่โครงการวิจัยนี้ได้จัดให้มีการสร้างขึ้น เรียกชื่อว่า “ภูมิจักรวาล” เป็นผลงานประติมากรรมเชิงพุทธศิลป์ที่นำเอาเอกลักษณ์ของเครื่องปั้นดินเผาเตาโบราณเวียงบัวมานำเสนอตรงฐานของงานประติมากรรม มีป้ายอธิบายความเป็นมาและแรงบันดาลใจในการสร้างผลงานนี้ไว้ว่า “มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ตั้งอยู่ในบริเวณใกล้กับเมืองโบราณ คือเวียงบัว ซึ่งมีอายุหลายร้อยปีร่วมสมัยพระยาแกมเมือง โดยมีหลักฐานที่ค้นพบคือเตาเผาภาชนะดินเผาเขียนสีเคลือบโบราณ ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นมีความหมายอันแสดงถึงความเชื่อชาวนาและภูมิปัญญาเชิงช่างรวมถึงความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางจิตวิญญาณศิลปะและเศรษฐกิจงานประติมากรรมปลาคู่กระโจนออกมาจากกระแสน้ำ มีลวดลายรอบเป็นจักรวาลมีธรรมจักรอยู่ตรงกลางมีความหมายคือการออกจากอวิชชาเป็นอิสระหลุดพ้นจากสังสารวัฏเข้าสู่ อนันตภาวะ หรืออีกนัยหนึ่งคือการแสวงหาพุทธปัญญาเพื่อนำไปพัฒนาชีวิตและจิตวิญญาณเพื่อโลกียสุข ที่สุด คือ โลกุตตรสุข อันเป็นวงกลม คือ ความว่าง”

ภาพที่ ๔.๔๔ การสร้างสรรค์ศิลปะ “เวียงบัว” ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

พระปัญญาชัย พุทธรักขิตะ ศูนย์เรียนรู้ภูมิศิลปอำเภอกพานจังหวัดเชียงรายผู้ออกแบบและสร้างสรรค์งานประติมากรรมภูมิจักรวาลไว้ประดิษฐานณลานธรรมลานศิลป์ ถิ่นเวียงบัวได้อธิบาย

ความหมายของงานประติมากรรม “ภูมิจักรวาล” เพิ่มเติมว่า “ที่เอาตมาได้เข้ามานั่งอยู่ ณ ลานธรรม ลานศิลป์ถิ่นเวียงบัว ในวันที่ ก็เพราะว่าความเกี่ยวเนื่องที่คณะผู้วิจัยได้มอบโจทย์ คือ ออกแบบตรา สัญลักษณ์โลโก้ของโครงการวิจัยก่อน ก็เลยออกแบบสัญลักษณ์ โลโก้งานวิจัยชิ้นนี้ที่ว่าเกี่ยวกับงาน ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา ก็เลยเอาของล้านนามาผสมเข้ากับความเป็นพุทธศิลป์นิดหน่อยเอาไป ใส่อยู่ในโลโก้ ต่อเนื่องมาจนถึงงานประติมากรรมที่เอามาตั้งที่ลานธรรมลานศิลป์ถิ่นเวียงบัว ก็เริ่มมาจากที่มีโจทย์ก็คือรูปปลาซึ่งเป็นสัญลักษณ์หรือเป็นลายส่วนหนึ่งที่อยู่ในลายของภาชนะดินเผา ที่มีการ ขุดค้นพบเตาเผาโบราณที่เวียงบัวซึ่งมีอายุร่วมในสมัยของพระยาจำเมือง คือประมาณ ๗๐๐-๘๐๐ ปี มีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ไม่เหมือนใครเรียกว่าลายของกลุ่มภูมิจักรวาล ซึ่งลวดลายที่ช่างโบราณได้ นำไปใส่ในภาชนะ มีทั้งคติความเชื่อที่เป็นเรื่องของท้องถิ่นเกี่ยวกับสัตว์ หรือลวดลายต่าง ๆ ที่สื่อไปถึง ความอุดมสมบูรณ์หรือความมั่งมีศรีสุขความอยู่ดีกินดีของคนในสมัยนั้น”

“พอพุทธศาสนาเข้ามาลวดลายพวกนี้ก็มีการมารับใช้ในพุทธศาสนาเหมือนกัน แล้วดู จากงานที่เราได้เอาใส่เข้าไปไม่ว่าจะเป็นสัตว์ที่สื่อถึงพระอาทิตย์พระจันทร์ การออกไปจากวงกลม ที่ เรียกว่าเข้าไปสู่อันันตภาวะ คือ ความว่าง ก็มาเข้ากับหลักของพระพุทธศาสนา ก็เลยมาออกแบบงาน ประติมากรรมชิ้นนี้ขึ้นมา ที่เรียกว่า “ภูมิจักรวาล” เป็นเรื่องของภูมิจักรวาล ถ้าจะเปรียบเทียบก็เป็น เรื่องเกี่ยวกับจักรวาลวิทยา แนวพุทธส่วนหนึ่งที่เอามาใส่ในงานชิ้นนี้ น้ำเปรียบเสมือนมหาสมุทร สีทึบด รลายและครีบของปลา เปรียบเสมือนแขนขาของกาแล็กซีหรือจักรวาล ที่มันหมุนวนอยู่ ที่เรา อาศัยกันอยู่ แล้วมีแกนกลางของจักรวาลคือเขาพระสุเมรุก็คือธรรมจักร อันนี้เป็นลักษณะของเรื่อง ที่เกี่ยวกับจักรวาลวิทยาส่วนหนึ่งที่เอามาใส่ในงานชิ้นนี้”

“แต่ถ้าเราพูดถึงเรื่องเกี่ยวกับความหมายในเชิงเกี่ยวกับ เรื่องของทางโลกที่เราอาศัยกัน อยู่ ก็คือเป็นลักษณะของการกระโดดหรือการออกจากความที่เราไม่รู้ ถ้าอย่างในทางโลกที่เรามานั่ง คุยกันในวันนี้ก็คือการพัฒนาสิ่งที่มีอยู่ เอาไปใช้ในชีวิตประจำวันหรือเอาไปพัฒนาศักยภาพของเรา ให้มันตอบโจทย์ในการเลี้ยงชีพหรือพัฒนางานศิลปะเข้าไปตอบโจทย์ในเรื่องของเศรษฐกิจได้อย่างไร ก็คือการพัฒนาตนเองขึ้นมาจากความไม่รู้แล้วขึ้นไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาชิ้นงานหรือสิ่งที่มี อยู่ ให้ตอบโจทย์ในการที่จะ เอามาใช้ในเชิงเศรษฐกิจได้ อันนี้คือลักษณะของการก้าวกระโดดขึ้นไป”

“แต่ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับความหมายในทางพุทธก็จะมี ความหมายในเชิงลึกในเรื่องของ ปลา ๒ ตัว ที่เป็นเรื่องของเวียงบัวคือปลา ๒ ตัวนี้ที่หันหัวลงข้างหนึ่ง ขึ้นข้างหนึ่ง เป็นลักษณะของ การหมุนวนก็คือการเข้าออกจากปฏิจจสมุปบาทธรรม เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา น้ำคือกิเลส หรืออำนาจของอวิชชาที่ห่อหุ้มทุกชีวิตอยู่ แต่ปลาถ้าออกจากน้ำเมื่อไหร่ปลาจะต้องตายแต่ปลา ๒ ตัว นี้มีความกล้าที่จะกระโดดออกมาจากน้ำนั้นเพื่อเข้าสู่ความไม่ตาย คือการออกจากวงกลม คือ อันันตภาวะที่มีอยู่ เข้าไปสู่ความเป็นหนึ่งเดียวของธรรมชาติและจักรวาลที่ไม่มีที่สิ้นสุด”

“ตัวหนึ่งที่ทางยังจ่อมจมอยู่ในน้ำนั่นคือลักษณะของปฏิจสมุปปาท สายเกิดคือการเกิดของความทุกข์ตั้งแต่มีอวิชชาเป็นต้น อีกตัวหนึ่งนั้นนอกจากปฏิจสมุปปาทได้แล้ว ก็คือใช้ในเรื่องของธรรมจักร ก็คืออริยมรรคทั้ง ๘ เพื่อที่จะกระโดดออกมาจากความไม่รู้คืออวิชชา ทางชี้ทะลุขึ้นออกจากวงกลม อันนั้นคือการทำลายการเกิดและดับในสังสารวัฏออกไปหมด สามารถเข้าสู่อนันตภาวะคือความเป็นพระนิพพาน อันนั้นคือลักษณะของเรื่องปฏิจสมุปปาท หรือกฎของอิทัปปัจจยตาที่มีการเกิดและการดับ อันนี้เป็นเรื่อง เกี่ยวกับ ลวดลายของประติมากรรมที่มีความหมายในเชิงของพุทธศาสนา”

“ฉะนั้นถ้าคนไหนที่มาเห็นไม่ใช่แค่ปลาหรืองานเอามาตั้งไว้เฉย ๆ ให้อ่านนั้นเป็นความรู้สึกหรือเป็นเบื้องต้นของคนได้เห็น แต่ในเชิงลึกแล้วมีอะไรที่แฝงเยอะกว่านั้น แล้วการที่มที่ตั้งบริเวณ ณ จุดนี้และการที่เราทำลานเสวนาเป็นแนวโค้งแบบนี้ ก็คือเปรียบเสมือนว่างานศิลปะนี้เป็นแกนกลางของจักรวาล มีมหาสมุทรสีทันดรอยู่ข้างหน้า มีเขาพระสุเมรุทั้ง ๗ มีเขาสัตบริภัณฑ์ทั้ง ๗ คือบันไดแต่ละชั้นล้อมรอบ อันนี้เป็นลักษณะของภูมิจักรวาลทั้งหมดที่เราได้สื่อลงมาในงานชิ้นนี้ ที่เราได้มานั่งกันอยู่ในบริเวณนี้ อันนี้เป็นลักษณะของประติมากรรมหรืองานที่เราสื่อออกไป”

ภาพที่ ๔.๔๕ กิจกรรมลานศิลปะ “เวียงบัว” ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

พระสุธีรัตนบัณฑิตผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ทามเพิ่มเติมว่า “หมายความว่าที่ท่านพระอาจารย์สร้างสรรค์งานศิลปะนี้ขึ้นมา ก็คือถึงธรรมะ ธรรมชาติที่แตกมาจากภูมิปัญญาของคนพะเยาที่มีมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าจางเมืองที่ได้ถ่ายทอดศิลปะอย่างนี้ในถ้วยชามโบราณของพะเยา แล้วเราก็มานำสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ลงไป นอกจากนั้น นอกจากสื่อให้เห็นถึงธรรมชาติ และวิถี

ชีวิตของชุมชนของคนพะเยาแล้ว พระอาจารย์คิดว่าประติมากรรมนี้และลานเสวนาแห่งนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์อะไรอีกบ้าง”

พระปัญญาชัย พุทธรักขิตะ ตอบว่า “ธรรมะหรือธรรมชาติที่พระพุทธเจ้า ตรัสรู้ เป็นเรื่องของทุกคนเป็นเรื่องของสรรพสิ่งชีวิตที่อุบัติขึ้นมาบนโลกมนุษย์นี้ไม่จำกัดว่าจะเป็นผู้หญิงผู้ชายเพศไหนก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นคนรวยคนจนตลอดถึงเชื้อชาติศาสนา ไม่มีการจำกัดการเข้าถึงธรรมนั้น ลานธรรมก็เหมือนกันก็เป็นลักษณะของลานที่เอาไปใช้ประโยชน์ได้สำหรับทุกคนทุกสรรพชีวิต เป็นเหมือนกับธรรมะของพระพุทธเจ้าไม่มีการกีดกันหรือบังคับ ทุกคนสามารถเข้ามาใช้ในบริเวณนี้ได้ และจะเป็นลานกิจกรรมที่อาจจะช่วยให้เราได้ หลุดพ้นออกจากความทุกข์ที่มีอยู่ในขณะนั้น ง่าย ๆ ก็คือ เรามีธรรมชาติ มีลานให้นั่ง ให้นวด ให้นวดผ่อนคลายเพื่อที่จะบรรเทาทุกข์ส่วนหนึ่งที่มีอยู่ในจิตใจ ขณะนั้น อีกอันหนึ่งก็คือเราได้มาจัดกิจกรรมและอนาคตอาจจะมีการจัดกิจกรรม มีลานเสวนามี ลานธรรม ลานปฏิบัติ ซึ่งจะนำเข้าสู่การที่เรามีพุทธิปัญญา มีความรู้ในด้านของพุทธธรรมอันนี้ คือ ความที่เราสามารถสร้างหรือทำบริเวณนี้ให้เกิดประโยชน์ในอนาคตได้ ไม่ใช่ทำแล้วไม่เกิดประโยชน์แต่ มันอาจจะเกิดประโยชน์ที่เราไม่อาจเห็นได้ด้วยตา แต่อาจจะอยู่ที่ความรู้สึกหรือความผ่อนคลายซึ่งเป็นนามธรรม”

พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ กล่าวสรุปเพิ่มเติมว่า “ท่านพระอาจารย์บอกว่าลานแห่งนี้เป็นเหมือนภูมิจักรวาล สมมติสระน้ำเป็นมหาสมุทรเป็นภูมิจักรวาล ๗ ชั้น เป็นลานที่จะเป็นพื้นที่ให้เกิดการเรียนรู้อะไรบางอย่าง อาตมภาพหรือกระผมได้ไปเห็นในหลาย ๆ พื้นที่ที่เราเรียกว่าเป็นพื้นที่สาธารณะที่ทำให้เกิดการเรียนรู้เรื่องศิลปะของประเทศต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นประเทศญี่ปุ่นก็ดี ของยุโรปก็ดี เขาจะมีลักษณะลานแบบนี้ เหมือนกรุงโรมมีพื้นที่แบบนี้ให้คนได้มานั่งคุยได้มานั่งทำงานอะไรหลาย ๆ อย่างร่วมกัน ยิ่งถ้าเปิดเป็นพื้นที่สาธารณะเท่าไร เปิดเป็นพื้นที่ให้เกิดการเรียนรู้มากเท่าไร คนในพื้นที่นั้นสังคมนั้นก็เกิดการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น เพราะฉะนั้นตรงนี้จึงขอเจริญพรถามท่านนายกเทศมนตรีตำบลแม่กาซึ่งเป็นนายกเทศมนตรีซึ่งดูแลพื้นที่นี้ ท่านอาจารย์ ดร.ประพันธ์ เทียนวิหาร ว่า ที่ตำบลแม่กาที่เราอยู่แห่งนี้จะมีลักษณะงานที่เป็นลานเสวนาหรือพื้นที่สาธารณะให้คนออกกำลังกายหรือได้พูดคุยแบบนี้ได้อย่างไร หรือถ้าเกิดตรงนี้ขึ้น ท่านนายกจะส่งเสริมให้ลูกหลานเยาวชน คนในชุมชนของเรามาใช้ประโยชน์ตรงนี้อย่างไร”

นายประพันธ์ เทียนวิหารนายกเทศมนตรีตำบลแม่กา กล่าวว่า “สโลแกนของผมนั้นก็คือ สร้างเมืองด้วยปัญญา ชาวแม่กามีส่วนร่วม และสิ่งที่สำคัญที่สุดผมนั้นจะใช้สโลแกนนี้มาปฏิบัตินั้นก็คือ จะใช้หลักธรรมาภิบาลธรรมะบวการดูแลพี่น้องประชาชนเพราะฉะนั้นธรรมะจึงเป็นเรื่องสำคัญที่สุดที่จะทำให้การพัฒนาเมืองของผมนั้นเจริญ ทางด้านวัตถุจิตใจไปด้วยกันเพราะฉะนั้นวันนี้ต้องขอขอบคุณมหาวิทยาลัยแห่งนี้ที่ได้จัดเวทีที่สำคัญ ที่ใช้ชื่อว่าลานธรรมลานศิลป์ถิ่นเวียงบัว ถ้าอู๋เป็นกำแพงก็คือ ช่วงธรรม ช่วงศิลป์ ถิ่นเวียงบัว เพราะว่าช่วง ก็คือกลางช่วง หรือลาน เมื่อก่อนผมนั้นเคยจัดบ่อย คือ

ช่วงพัฒนา คือ ความรู้ คือปัญญา เคยจัดมาอย่างต่อเนื่องวันนี้ก็ตั้งใจมากตำบลแม่กาเรามี ๒ สถาบันอุดมศึกษานั่นคือมหาวิทยาลัยพะเยาคือมหาวิทยาลัยของมหาวิทยาลัยที่ให้ปัญญาปัญญากับคนรุ่นใหม่และมหาวิทยาลัยแห่งนี้เป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่ให้คุณค่าในการดำเนินชีวิต ที่เดิมสายธรรมะคำสอนของพระพุทธเจ้า และที่สำคัญผมได้มีโอกาสไปเรียนที่มจร จบวิชาพุทธศาสนากับการพัฒนา ก็ถือว่าการจัดเวทีวันนี้เป็นการจัดเวทีของสังฆะเพื่อเรียนรู้แนวทางการใช้ชีวิตในโลกนี้เพื่อที่จะก้าวไปสู่โลกแห่งธรรมะต่อไปในอนาคต”

“ถ้าเราจะมองจาก ๘๐๐ ปี สามกษัตริย์ของเราพ่อขุนงำเมือง พ่อขุนเม็งราย พ่อขุนรามคำแหงเป็นตัวอย่งที่ดีที่สุดใน การสร้างประวัติศาสตร์แห่งล้านนาของเราท่านจะสังเกตเห็นว่าทำไมทั้งสามกษัตริย์นี้ไปสร้างเมืองใหม่ที่เชียงใหม่แล้วเชียงใหม่เป็นตัวอย่งของเมืองแห่งศิลปล้านนาไทยเชียงรายได้ยณะครับทั้งสามกษัตริย์คงจะระดมสมองเหมือนกับที่เรา นั่งอยู่ที่นี้ว่าเราจะสร้างเมืองแห่งธรรมาภิบาลอย่างไร ก็ไปที่ประจักษ์แล้ววันนี้ว่าเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางแห่งล้านนาในยุคปัจจุบันอันนี้คือพิสูจน์แล้วว่า สิ่งนี้ ร้านนี้ใช้คำว่าร้านทำหรือช่างทำศิลปะที่เวียงบัวก็เป็นตัวอย่งหนึ่งคล้ายๆกับไปสร้างเมืองเชียงใหม่แต่ที่เวียงบัวที่ต่างกันก็คือว่าเรามีการศึกษาประวัติศาสตร์ลึกซึ้งจาก ท่านอาจารย์สายัณห์ อาจารย์ปัทมา ก็มาต่อเนื่อง และ ณ วันนี้รู้สึกว่ามีห้องเวียงบัว ก็สำนึกที่จะสืบทอดต่อไปด้วยและเทศบาลก็พยายามทุ่มเทให้หมู่บ้านเวียงบัวเป็นหมู่บ้านพัฒนาตัวอย่งด้วย แบบมีส่วนร่วม”

“เพราะฉะนั้นผมคิดว่า ทางสถาบันหรือมจร. ใช้สถานที่แห่งนี้เป็นถิ่นศึกษาเป็นตัวอย่งแบบมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชนแต่ผมอยากจะให้เพิ่มเติมก็คือมีท้องถิ่นและท้องถิ่นที่ด้วยที่จะร่วมกันสร้างสรรค์เมืองแห่งนี้ขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งเพราะทุกปีเราก็จะมีพิธีบวงสรวงหรือเลี้ยงผีเตาเผาเวียงบัวอย่างต่อเนื่องและตอนนี้เราได้เสนอไปที่วัฒนธรรมจังหวัดให้ประเพณีบวงสรวงเวียงบัว หรือเลี้ยงผีเวียงบัว ให้เป็นวัฒนธรรมสากล ในท้องถิ่นของเราตอนนี้รู้สึกว่าได้รับอนุมัติแล้ว ต่อไปเราจะให้เป็น ๑ งานของตำบลแม่กาของเราที่จะระดมพี่น้อง ๑๘ หมู่บ้านเข้ามาเพื่อระลึกถึงคุณงามความดีของผู้สร้างเมืองแห่งนี้ อันนี้อยากจะแจ้งพระเถรานุเถระทุกท่านได้ทราบว่ที่เวียงบัวเราเดินหน้าแบบนี้แต่ที่ยังเป็นจุดอ่อนนิดหนึ่ง ก็คือวัดที่เวียงบัวยังสร้างไม่เสร็จก็ฝากไว้ด้วยท่านบอกว่าวัดชุมชนท้องถิ่นที่องที่เราจะบูรณาการร่วมกัน แม้แต่คูเมืองประตูเมืองซึ่งพี่น้องประชาชนได้นำเดินเที่ยวมีชมรมจักรยานพะเยา Bike Club ก็ไปเที่ยวไปศึกษาหาความรู้แต่อาจจะขาดหลักวิชาการในส่วนองชาวบ้าน”

เพราะฉะนั้นสิ่งที่อยากจะฝากในเวทีแห่งนี้ว่าช่วงธรรมช่วงศิลป์ถิ่นเวียงบัวอยากจะให้พัฒนาเป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่องโดยการมีส่วนร่วม ครบอันนี้ก็เป็นนโยบายด้วยนะครับเป็นแผนด้วยและวางงบประมาณในการสนับสนุนให้แหล่งเวียงบัวแห่งนี้เป็นแหล่งศึกษาภูมิปัญญาองประวัติศาสตร์ของผู้ที่สร้างเวียงบัวให้เป็นที่ประจักษ์และที่ท่านบอกว่า เมืองนี้น่าจะเป็นเมืองพาณิชย์

ด้วยผมก็อยากจะฝากนิดหนึ่งว่ามีพระอาจารย์ท่านให้กวีมาชนิดหนึ่ง เขาบอกว่าถ้าคุณได้เป็นนายกให้คุณเดินสายนี้ละ ถ้าคุณลืมเมื่อไหร่ทายนะจะเกิดขึ้นกับคุณ เขาว่าอย่างนี้ละครับ เขาบอกว่า

"เมืองใดไม่มีทหารหาญ	เมืองนั้นไม่นานเป็นข้า
เมืองใดไร้จอมพารา	เมืองนั้นไม่ช้าอัจน
เมืองใดไม่มีพณชเลิศ	เมืองนั้นย่อมเกิดขัดสน
เมืองใดไร้ศิลป์โสภณ	เมืองนั้นไม่พ้นเสื่อมทราม
เมืองใดไม่มีกวีแก้ว	เมืองนั้นไม่แคล้วคนหยาม
เมืองใดไร้นาริงาม	เมืองนั้นสิ้นความภูมิใจ
เมืองใดไม่มีดนตรีเลิศ	เมืองนั้นไม่เพริศพิสมัย
เมืองใดไร้ธรรมอำไพ	เมืองนั้นบรรลัยแน่นอน" ^{๕๐}

ผมคิดว่า บทกวี บทนี้คงจะสอดคล้องกับเวทีช่วงธรรมช่วงศิลป์ถิ่นเวียงบัวแห่งนี้ครับ”

ภาพที่ ๔.๔๖ ภาพศิลปะ “เวียงบัว”

ขณะเดียวกัน ในส่วนของมุมมองทางฝ่ายผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นตัวแทนจากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพะเยา ป้าศรี หรือ นนทยา พวงงาม นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ สำนักวัฒนธรรมจังหวัดพะเยาได้ร่วมแสดงความคิดเห็นว่า “ก็อยากจะเล่าเรื่องที่วัฒนธรรมจังหวัดได้ทำกับชุมชนเวียงบัว ป้าศรี เข้ามารทำงานจังหวัดปี ๒๕๔๙ ได้เห็น อาจารย์ปัทมาและน้องนงไปทำงานที่พื้นที่จริงในชุมชนเวียงบัว พื้นที่จริงเวียงบัวนี้คนที่เดินไปทุ่งนา เวียงบัว เป็นครั้งแรกก็คือ

^{๕๐}บทกวีนี้ชื่อว่า “หัวใจเมือง” ประพันธ์ของ ถนอม อัครเศรณี นามปากกา “อัครรักษ์” เป็นคนเดียวกันกับเจ้าของนามปากกาว่า “ศิริานี” นักตอบปัญหาชีวิตชื่อดังในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ https://www.silpa-mag.com/history/article_10393 (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๓)

หลวงพ่อกว้าง แล้วท่านเห็นกลางทุ่งนากลางสวนนั้นมีเตาเผาทั้งหมด ดิฉันก็เลยหยิบสิ่งนั้นมาคุยกับหัวหน้าพ แล้วประสานไปยังกรมศิลปากร อาจารย์สายันต์เป็นลูกศิษย์หลวงปู่ก็เขียนหนังสือขึ้นมาเล่มละ ๕๐๐ บาท ว่าประวัติเวียงบัวเป็นอย่างไร และปลานี้คืออะไร ซึ่งปลานี้มีอยู่ใน ๓๒ ราศีอยู่แล้ว”

นนทยา พวงงาม กล่าวเพิ่มเติมว่า “วันนี้ดีใจที่ทางมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยหยิบเอาเรื่องเวียงบัวขึ้นมา เพราะว่าสำนักงานวัฒนธรรมก็เริ่มท้อ เพราะเราเอาเวียงบัวไปบรรจุเข้าแผนของจังหวัดปี ๒๕๔๙ เองบของจังหวัดมาอบรมให้ชาวบ้านไปติดต่อธนาคารกรุงเทพไปสร้างอาคารล่าสุดบรรจุเป็นแหล่งเรียนรู้ของกรมส่งเสริมวัฒนธรรมแต่ทำแล้วไม่มีคนสานต่อ พอเราทำเปิดโครงการแล้ว ปิดโครงการ จะเหลือเพียงคนเอาแว้วมาเลี้ยงที่เวียงบัวเท่านั้น ผลิตภัณฑ์เชื้อไหมคะเราใช้เงินไปเกือบ ๒ แสนในการที่จะทำลวดลายต่าง ๆ ที่ท่านเห็นเราจ้างเขียนปฏิมาคฐิตะและครูวีเป็นวิทยากร ดีใจมากที่มาร่วมเสวนาแล้วหยิบเอาเรื่องของเวียงบัวขึ้นมาโชว์ เพราะเวียงบัวเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดพะเยาวันนี้หยิบหนังสือมาเล่มหนึ่งเป็นหนังสือล้านนาตะวันออก แต่เวียงบัวไม่ได้อยู่ในหนังสือเล่มนี้เพราะไม่มีคนที่จะทำครั้งต่อไปถ้าเราทำเรื่องวัฒนธรรมล้านนาตะวันออก ของมจร. เป็นเจ้าภาพในการเขียนเรื่องเวียงบัวบรรจุอยู่ในแผนของล้านนาตะวันออกด้วย”

“ดีใจที่มีสถานที่แห่งนี้อยากเสนออีกคือเรามีผลิตภัณฑ์เราไปพินัยแพรกลับมาทำแล้วมาจะรอนำสินค้าของเขา มาจัดแสดงจัดจำหน่ายที่นี่ได้หรือไม่ เพราะว่าในส่วนของวัฒนธรรมและมหาวิทยาลัยพะเยาเราทำมาหลายปี ปัจจุบันหน่วยงานที่เข้มแข็งและดูแลเวียงบัวได้ก็ คือ ท้องถิ่นในส่วนของสำนักงานวัฒนธรรมเรายินดีที่จะร่วมงานกับทุกหน่วยงานเพื่อฟื้นฟูเรื่องเวียงบัวแต่ปัจจุบันที่เราทำอยู่ก็คือเราทำเรื่องสินค้าของเวียงบัวทั้งภาคเอกชนและส่วนของชาวบ้านเพราะฉะนั้นวันนี้ดีใจก็ขอฝากเรื่องผลิตภัณฑ์ชุมชน ชาวบ้านและปราชญ์ท้องถิ่น ให้ดึงเขาเข้ามาร่วม ในลานธรรมแห่งนี้ค่ะ”

แผนภาพที่ ๔.๔๗ เวทีเสวนาการสร้างสรรค์ศิลปะ “เวียงบัว” ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

พระคุณสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ กล่าวเสริมว่า “ทางวัฒนธรรมจังหวัดพะเยา ได้ลงมาดำเนินการไปศึกษาแหล่งโบราณคดีประวัติศาสตร์รวมทั้งวิถีวัฒนธรรมของจังหวัดพะเยา หลายพื้นที่ขณะเดียวกันก็มาทำที่เวียงบัวซึ่งอยู่ใกล้กับมหาวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยาแห่งนี้ ซึ่งงานศิลปะของเวียงบัวจะปรากฏอยู่ในเครื่องถ้วยชามศิลปะของเวียงบัวในยุคเก่าแก่เพราะฉะนั้นก็ถูกพัฒนามาเป็นผลิตภัณฑ์มาเป็นสินค้าเซรามิค ค่อย ๆ ขยับขึ้นมาเพราะฉะนั้นเรามองในมิติหนึ่งคือเวลาเราไปเมืองต่าง ๆ เขาก็จะมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ของจังหวัดโน้นจังหวัดนี้ไปเมืองนานก็จะเห็นพระพุทธรูปไม้เมืองนานไปเมืองแพร่ก็จะเห็นเสื้อหม้อฮ่อมเมืองแพร่ผ้าฮ่อมเมืองต่าง ๆ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ ของแต่ละจังหวัดเพราะฉะนั้นในมิติของการส่งเสริมการท่องเที่ยวการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้องสอบถามความเห็นจากตัวแทนของหอการค้าจังหวัดพะเยา”

ธัญญ์ณภัส ฐิติกิตติวรธัญญ์ กรรมการหอการค้าจังหวัดพะเยา กล่าวว่า “เมื่อประมาณ ๒ ปีที่ผ่านมาทางหอการค้าจังหวัดพะเยาได้มีโอกาสไปร่วมในส่วนของ กิจกรรมพะเยา branding ของมหาวิทยาลัยพะเยาซึ่งในโครงการนั้นจะเป็นเรื่องของ การสร้างทิศทางกำหนดทิศทางว่าจะไปในทิศทางไหนเพราะว่าเวลาเรามองพะเยา ในมุม ๓๖๐ องศาไม่ได้มองไปด้านเดียว ภารกิจหนึ่งในนั้นของหอการค้าก็คือการท่องเที่ยวและการบริการ แล้วสิ่งที่เราได้จากการทำกิจกรรมร่วมกับมหาวิทยาลัยพะเยาก็คือ เราได้ทำ ๔ คำของจังหวัดพะเยาก็คือ "สุข สงบ สุนทรีย์ะ สมบูรณ์" ซึ่งวันนี้พระอาจารย์ได้กล่าวเรื่องพวกนี้ไปหมดแล้วซึ่งมันก็ตรงกับเรื่องที่เราได้ไปทำกับมหาวิทยาลัยพะเยาที่ผ่านมา แล้วหอการค้าก็ใช้ทิศทางนี้ในการขับเคลื่อนพะเยานั้นหมายความว่า ลานธรรมแห่งนี้ทางเวียงบัวเอง หอการค้ารับทราบข้อมูลกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผ่านมาแต่เราเองไม่ใช่เป็นองค์กรหลักในการเข้าไปดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ”

“ทางจังหวัดพะเยามีองค์กรภาคเอกชนหลายองค์กรไม่ว่าจะเป็น ไม่ว่าจะ เป็น สภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว สภาอุตสาหกรรมในส่วนของพัฒนาการค้าและการลงทุนต่าง ๆ SME และอีกหลายองค์กร ณ ปัจจุบัน ในส่วนของหอการค้าเองก็ยิ่งถือว่าเป็นพี่ใหญ่ขององค์กรภาคเอกชนซึ่งเรามองว่า ณ วันนี้สิ่งหนึ่งที่สำคัญก็คือเรื่องของ การสร้างการรับรู้ วันนี้ถามว่าเวียงบัวทำมานานเท่าไรแล้ว จริง ๆ แล้วพอมาทราบข้อมูลตรงนี้เราถึงได้ทราบว่าได้ทำไปแล้วหลายเรื่องมาก แต่การทำหลายเรื่อง แล้วขาดการสร้างการรับรู้ ทั้งให้คนในจังหวัดและคนต่างจังหวัด ถ้าคนในจังหวัดยังไม่รู้ แล้วคนต่างจังหวัดเขาจะรู้ได้อย่างไร”

“ลานธรรมแห่งนี้ ก็จะเป็นอีกส่วนหนึ่งของกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นการสร้างการรับรู้สำคัญมากถ้าวันนี้ถามว่าทำไมเขาจะต้องเดินทางไปเกาหลีเพื่อที่จะไปถ่ายรูปกับรูปปั้นผู้หญิงผู้ชายซึ่งไม่ได้มีอะไรมากมายเลย แต่มันเป็นเรื่องที่เขาสร้างการรับรู้ไว้ว่าจะต้องไปให้ได้บางคนไปครั้งที่ ๑ ครั้งที่ ๒ ครั้งที่ ๓ นั่นอาจจะไม่ใช่ศิลปะแต่เป็นสิ่งที่เขาสร้างการรับรู้ ศิลปะทรงคุณค่ามากกว่านั้นและศิลปะก็สามารถที่จะทำให้เราสร้างการรับรู้ได้หลายภาควันนี้ออกมาได้เป็นถึงผลิตภัณฑ์แล้วแสดงว่ามาไกลมากแล้ว ยกตัวอย่างงานผลิตภัณฑ์ของอาจารย์ตะที่ทำออกมา ถือว่าเป็นสิ่งหนึ่งที่ถ้าใครได้รับเป็นของฝาก ของที่ระลึกจะรู้สึกภาคภูมิใจมากแล้วคนพะเยาเองที่ผ่านมาก็เคยมีงานวิ่งของ

หอการค้าและ YEC เราก็ใช้ถ้วยรางวัลที่เป็นส่วนหนึ่งของศิลปะของเวียงบัว ในการที่จะทำเป็นถ้วยรางวัลให้กับนักวิ่งทั้งหลายเมื่อปี ๒๐๒๐ ส่วนปี ๒๐๒๑ เราไม่มีโอกาสได้จัดเนื่องจากปัญหาเรื่อง โควิด”

“นี่เป็นข้อหนึ่งที่ทางหอการค้าได้พยายามสร้างการรับรู้ที่เวียงบัวมีอะไรดี วันนี้ถือได้ว่าดิฉันโชคดีมากที่มีโอกาสได้รับรู้แม้แต่เรื่องพุทธคติที่ได้รับฟังเกี่ยวกับงานประติมากรรมนี้ ถ้าคนมามอง กันแบบธรรมดา ก็จะเห็นเป็นงานศิลปะชิ้นหนึ่ง แต่ถ้าทราบความหมายที่ท่านอธิบายมาว่าสามารถ สร้างอะไรให้กับจิตใจได้มากขนาดนั้น แล้วลานธรรมแห่งนี้ต่อไปอนาคตคิดว่าจะสามารถเป็นจุดหนึ่งที่เป็นแลนด์มาร์คของพะเยาได้”

พระสุธีรัตนบัณฑิต กล่าวเพิ่มเติมว่า “เนื่องจากว่าพื้นที่แห่งนี้ท่านนายกบอกว่า จะเป็นการพัฒนาเมืองด้วยปัญญาเพราะมีสถาบันการศึกษา ๒ แห่ง มหาวิทยาลัยพะเยาและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตพะเยา ทำงานร่วมกันมาตลอดท่านรองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิตของมหาวิทยาลัยพะเยาได้มาร่วมงานครั้งนี้ด้วย ลานตรงนี้จะให้เด็กมาเล่นโพล์คองได้ไหมหรือว่ามานั่งเสวนาอะไรต่าง ๆ การสร้างสรรค์ศิลปะจะไปส่งเสริมการศึกษาอย่างไร และพูดถึงเรื่องของความร่วมมือของ ๒ มหาวิทยาลัย ในพื้นที่ของพะเยาว่าเราจะสามารถสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้กับพะเยาได้อย่างไรบ้าง”

ดร.วุฒิชัย ไชยรินคำ รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยพะเยา ฝ่ายกิจการนิสิตแสดงความความคิดเห็นว่า “โดยส่วนตัวแล้วผมค่อนข้างจะผูกพันกับเวียงบัวพอสมควรเพราะผมเป็นคนพะเยาโดยกำเนิด ตั้งแต่ที่ผมกลับมาบ้านเกิด ถ้ามีอะไรที่คิดว่าจะทำเพื่อพะเยาได้ผมก็เต็มที่แล้ว ตั้งแต่ปี ๒๕๔๗ ที่ผมกลับมาทำงานที่บ้านเกิด ถ้าพี่พ่อแม่พี่น้องเวียงบัวจำได้ปีแรก ๆ ผมพานิสิตใหม่เข้าไปฝากเป็นบุตรบุญธรรมพ่อแม่พี่น้องที่เวียงบัวทุกบ้าน ทุกบ้านต้องรับเด็กม.พะเยาเข้าไปเป็นลูกบุญธรรม วันเสาร์วันอาทิตย์เด็กที่อยู่บ้านไกลกลับบ้านไม่ได้เขาก็จะกลับไปบ้านที่เวียงบัว ถามว่าไปไหน ไปหาพ่อแม่ที่เวียงบัวซึ่งตรงนั้นเป็นอะไรที่ประทับใจมากได้รับการตอบรับ จากพ่ออู๋แม่อู๋จากพ่อแม่ที่เวียงบัวเยอะมาก”

รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยพะเยา เล่าต่อว่า “หลังจากนั้นผมได้รับช่วงต่อจากอาจารย์ปัทมาโดยการนำนักวิชาการลงไปในพื้นที่ ในส่วนของมหาวิทยาลัยนอกจากจะนำนักวิชาการเข้าไปดูเข้าไปศึกษาแล้ว ในส่วนของนิสิตก็ยังมีกิจกรรมหลักที่ลงในพื้นที่เหมือนกัน จะมีผู้นำนิสิตที่เป็นองค์การนิสิต สภานิสิต เวียงบัวถือเป็นหนึ่งหน่วยกิจกรรมหลักของมหาวิทยาลัย เพราะฉะนั้นทุกปีก็จะมีนิสิตของมหาวิทยาลัยพะเยาเข้าไปศึกษาในเวียงบัวอยู่ตลอดเวลา ยิ่งเรามีเครือข่ายเพิ่มเติม เข้ามาก็ยิ่งทำให้งานเดินหน้าไปได้มากขึ้น ในส่วนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยก็มีกิจกรรมร่วมกับมหาวิทยาลัยพะเยามาตลอด ถนนตรงกลางนี้ก็นมหาวิทยาลัยของเรา ๒ มหาวิทยาลัยไม่ได้แน่นอน เมื่อกี้ยังคุยกับท่านอาจารย์กิติว่าในอนาคต เราอาจจะมีการร่วมมือกันระหว่าง

๒ มหาวิทยาลัยนี้ ผั่งโน้นเขาอาจจะมียานทางโลก ผั่งนี้เรามีลานทางธรรม ทางโลกก็ต้องมี ความดีก็ต้องคงไว้ เราสร้างเด็กให้มีแต่ปัญญาอย่างเดียวไม่ได้ เรื่องของคุณธรรมจริยธรรมเรื่องของธรรมะต่าง ๆ ก็มีความจำเป็นที่ต้องขอพึ่งพา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการช่วยขัดเกลาเด็กของเราด้วยซึ่งมีจำนวนเกือบ ๒๐,๐๐๐ คน

รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยพะเยา ฝ่ายกิจการนิสิตกล่าวสรุปในตอนท้ายว่า “เพราะฉะนั้นในเรื่องของการใช้สถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ร่วมกัน มีโอกาสเป็นไปได้สูงมากเลยครับที่จะได้ทำงานร่วมกัน ก็ขอพิจารณาตัวไว้ในที่นี้ ถ้าหากมีอะไรที่ทางมหาวิทยาลัยพะเยาช่วยได้ หรือว่ารับใช้ ก็ยินดีเป็นอย่างยิ่ง ในฐานะของคนพะเยาคคนหนึ่งครับ”

นายประพันธ์ เทียนนิหาร นายกเทศมนตรีตำบลแม่กา “ก่อนอื่นผมคิดว่าการจัดเวทีวันนี้เป็นประโยชน์กับพวกเราที่ได้ร่วมกระบวนการเรียนรู้จากหลาย ๆ ส่วนผมคิดว่ากระบวนการพัฒนาถิ่นเวียงบัวนี้จะต่อยอดอย่างที่อาจารย์รองอธิการบดีบอกว่าหยุดไปชั่วขณะแต่ก็หยุดเพื่อพิจารณาว่าเราจะขับเคลื่อนด้วยกันอย่างไร เพราะก็คงต้องหลายภาคส่วนที่จะเข้ามาทำงานร่วมกัน อย่างที่คนเมืองบอกว่า "หลายคนดี หลายผีร้าย" ต่อไปนี้ การจัดสร้างหรือต่อยอดถิ่นเวียงบัวเราจะร่วมมือกัน "ลานธรรม ลานศิลป์ ถิ่นเวียงบัว" ลานธรรมขึ้นก่อน ลานศิลป์ก็ตาม แล้วร่วมกันสืบทอดเวียงบัวต่อไป ซึ่งนี่อาจจะเป็นสโลแกนต่อไป ผมอยากนำเรียนทางวัฒนธรรมจังหวัดนะครับว่ามันไม่ได้นิ่งนะครับ วันนั้นพลังแรงมาก ผมได้ยื่นท่านพูดเมื่อก็ทางเมืองเขาจะเอารูปทั้งหมดไปทำที่ลานที่นำช่วงวัฒนธรรมชาวบ้านไม่เข้าใจและไม่อนุญาตถือว่าเอาของสูงไปลงต่ำ ต้องมีพิธีขอมาซึ่งถือว่าไม่ธรรมดา เป็นความเชื่อที่ไม่ธรรมดา สุดท้ายผมก็ให้เขาได้คุยกันระหว่างคนรุ่นใหม่กับแนวทางที่เขาอนุรักษ์ซึ่งท่านต้องคุยกันก่อนนะว่าเราจะสร้างกันอย่างไร”

“คุณหญิงพรทิพย์และสมาชิกวุฒิสภา ๖ ท่าน วันนั้นมาที่เทศบาลตำบลแม่กา พอผมเลี้ยงน้ำชากาแฟผมใช้ถ้วยของเวียงบัวไปบริการเขา แล้วถ้วยกาแฟทั้ง ๖ ใบไม่เหมือนกัน คุณหญิงพรทิพย์ถามว่าอยู่ที่ไหน ได้มาอย่างไร ผมก็ชี้เป้าให้ คุณหญิงไม่นั่งประชุมเลย ให้เจ้าหน้าที่พาเข้าไปในพื้นที่ถิ่นเวียงบัว แล้วผมได้ให้หนังสือของท่านอาจารย์ที่ศึกษาวิจัยคืออาจารย์สัญญา ๑ เล่ม แล้วผมก็เสนอท่านว่าขอให้อ่านตอนขึ้นเครื่องแล้วจะรู้ว่าคุณค่าหรือเรื่องราวของเวียงบัวเป็นอย่างไร เพราะผมได้อ่านหนังสือที่อาจารย์สัญญาเขียนไปถึงคุณหมิงเลยนะครับ ถึงทราบประวัติศาสตร์ที่นี้ว่ามีคุณค่าอย่างไร เพราะฉะนั้นตรงนี้ไม่ใช่สถานที่อย่างเดียวจะเป็นงานวิชาการอีกด้วยครับ”

นายกเทศมนตรีตำบลแม่กาเพิ่มเติมว่า “ตอนนี้สินค้านี้ไปถึงญี่ปุ่นแล้วโดยอาจารย์อุเทนเป็นพยาน อาจารย์อุเทนได้นำสิ่งที่พี่น้องเวียงบัวทำเอาไปอัฟเกรด ก็สามารถไปออกบูธทั่วประเทศได้ ผมคิดว่ากระบวนการขับเคลื่อนก็แรงบ้างอ่อนบ้าง แต่ก็ยืนยันว่าถ้ามหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งนี้ได้เป็นอีกพลังหนึ่ง มหาวิทยาลัยพะเยาเป็นอีกพลังหนึ่งในการเสริมสร้าง เหมือนที่มหาวิทยาลัยพะเยาบอกว่า Wisdom empowerment for community ปัญญาเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

ผมคิดว่าเวทีแห่งนี้คงจะยืนยันปรัชญาของมหาลัทธิพะเยาได้ว่าปัญญาจะเสริมความเข้มแข็งให้กับเวียงบัว ผมก็ขอฝากเรื่องราวพวกนี้ได้ต่อยอดหลังจากที่อาจจะดูเงียบไปบ้าง แต่ไม่หนึ่งในส่วนของพี่น้องประชาชน ก็ขอขอบคุณเวทีแห่งนี้และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเวทีแห่งนี้คงจะขับเคลื่อนต่อ นะครับ อาจจะมิดนตรีศิลปะ เทศบาลอาจจะมาจัดบ้างตรงนี้ก็คงจะเป็นเวทีที่มีชีวิตต่อไป ขอขอบคุณและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเวทีที่ท่านสร้าง จากงานวิชาการนี้คงจะเป็นประโยชน์สูงสุดในพื้นที่ตำบลแม่กาและจังหวัดพะเยาต่อไปครับ”

นางสาวนันทยา พวงงาม หรือที่เรียกตัวเองว่า “ป้าศรี” นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพะเยาให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า “สถานที่แห่งนี้ยากให้มีกิจกรรมตลอด ในส่วนของวัฒนธรรมอยากจะฝาก เรามี “บวรออนทัวร์” คือบ้านวัดโรงเรียน ในกิจกรรมของที่นี่จะมีวัดแม่กาห้วยเคียน และวัดต้าม่อน เป็นต้น ก็ขอฝากว่าถ้าลานธรรมลานศิลป์ถิ่นเวียงบัวแห่งนี้มีกิจกรรมก็ให้เชิญวัดที่เป็นบวรออนทัวร์ของพะเยาเข้ามาทำกิจกรรมร่วม แล้วบางส่วนสำนักงานวัฒนธรรมก็อาจจะสนับสนุนงบประมาณ ถ้ามันเป็นรูปเป็นร่าง แต่ต้องเป็นส่วนรวม เป็นภาพของพะเยาด้วย”

“ในส่วนของบวรออนทัวร์มีอยู่ ๑๓ วัด วัดที่ ๑ วัดต้าม่อนจะเด่นเรื่องกลองสะบัดชัย วัดแม่กาห้วยเคียนจะเด่นเรื่องการจักสาน ถ้าทุกท่านดูทีวีเครื่องจักสานที่ใช้เป็นเครื่องไทยธรรมที่ท่านนายกรัฐมนตรีเอาใส่ วัดแม่กาห้วยเคียนก็ทำได้ วัดต้นไต้ตั้งเรื่องผักพื้นบ้าน วัดสถาน อำเภอกู่ช้างเป็นวัดของเจ้าคณะอำเภอกู่ช้างก็เด่นเรื่องผักพื้นบ้าน วัดพระธาตุขิงแกงเด่นเรื่องผ้า ๒ แผ่นดินไทยลาว และอาหารพื้นบ้าน วัดศรีเมืองชุมเด่นเรื่องธรรมชาติ เขามีนกยูงตัวเป็น ๆ เลี้ยงในบ้านเหมือนไก่ วัดดอนตันเด่นเรื่องการจักสานและอาหารพื้นบ้าน วัดไทยลือท่าฟ้า อำเภอยางชุมน้อยเด่นเรื่องตุ๋น วัดธรรมิการาม อำเภอบึง ดั่งเรื่องยันต์ วัดเปี้ยเปียงตั้งเรื่องอาหารพื้นบ้าน และต้นไม้ใหญ่ วัดนันทารามและวัดแสนเมืองมาตอนนี้ได้รับการประสานว่าท่านเจ้าคุณพระจะเสด็จเดือนธันวาคมนี้ซึ่งเราก็คงได้เลือก ๒ วัดนี้ไว้ให้ จะเด่นเรื่องทอผ้าและไท - ยวน เพราะฉะนั้นในส่วนของลานธรรมลานศิลป์ถิ่นเวียงบัว ฝากเลยว่าให้มีสินค้าชุมชนให้มีการแสดงพื้นบ้านและอย่างที่อาจารย์มานิตย์บอกให้มีศิลปินในพื้นที่ ให้มีกิจกรรมตลอด ขอขอบคุณค่ะ”

ดร.วุฒิชัย ไชยรินคำ รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยพะเยา ฝ่ายกิจการนิสิต “มหาวิทยาลัยในประเทศไทยของเรามีเพียงประเทศไทยประเทศเดียวที่บรรจุเรื่องศิลปะวัฒนธรรมมาเป็นภารกิจ ไม่เหมือนกับประเทศอื่น นั่นหมายความว่าเราให้ความสำคัญกับศิลปะและวัฒนธรรมซึ่งเป็นรากเหง้าของเราจริง ๆ ทางมหาวิทยาลัยพะเยาเอง อย่างที่หลายท่านทราบว่ามีโครงการ ๑ ตำบล ๑ มหาวิทยาลัย ให้มหาวิทยาลัย ๑ มหาวิทยาลัยไปดูแลตำบล ๑ ตำบลในจังหวัด แต่ของเราไม่ทำอย่างนั้นเราขอดูแลทุกตำบลในจังหวัดพะเยา ๖๐ กว่าตำบล เพราะฉะนั้นผมมองว่า ของเวียงบัวก็น่าจะเป็นหนึ่งเป้าหมายที่เราจะเข้าไปดูแลอยู่แล้ว แต่อย่างที่หลาย ๆ ท่านบอกว่าเราคงไม่ได้ไปทำตามเดียวแล้ว

ก็จบ การสร้างความเข้มแข็งของบุคลากรในพื้นที่เป็นสิ่งสำคัญ เรื่องของทัศนคติก็มีความสำคัญ วันนี้เป็นจุดเริ่มต้นเป็นนิมิตหมายที่ดีแล้ว เรามีลานธรรมแล้ว เรามีธรรมะ เริ่มต้นนำแล้ว เพราะฉะนั้นถ้ามีธรรมะเป็นจุดเริ่มต้นก็ถือว่าเป็นนิมิตหมายที่ดี การฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมโดยเฉพาะในส่วนของเวียงบัว ในพื้นที่ของเราก็มีความสำเร็จแน่นอน คิดว่าทุกภาคส่วนจะเข้ามาร่วมกันตรงนี้ได้เป็นอย่างดีด้วยครับ”

๔.๓ การอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดในกลุ่มจังหวัดล้านนาที่ได้รับบริการจัดการที่เหมาะสม

การอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดและชุมชนในแต่ละจังหวัดในกลุ่มจังหวัดล้านนาอาจแตกต่างกันไปตามบริบทของชุมชนในแต่ละพื้นที่ และขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรมของชุมชน ลักษณะทางกายภาพของชุมชน และความแตกต่างของประชากรในชุมชน เป็นต้น จากการรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นต่าง ๆ ของหลาย ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ต่างก็ให้ความคิดเห็นแตกต่างกันไป ดังได้ยกมานำเสนอไปบ้างแล้วในบางส่วน ในหัวข้อที่ ๔.๒ ในหัวข้อนี้จะเป็นการรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม โดยเน้นแนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในแต่ละพื้นที่แบบรวม ๆ ไม่แยกย่อยออกไปในแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้ เพื่อให้เห็นภาพรวมและเข้าใจง่าย และเพื่อไม่ให้เนื้อหาซ้ำซ้อนกัน โดยยกมาเป็นบางประเด็นที่สำคัญที่หลายฝ่ายเห็นพ้องตรงกัน และเป็นแนวคิดที่น่าสนใจหรือผ่านการทดลองใช้แล้วได้ผลในชุมชนกรณีศึกษา

๔.๓.๑ คนในชุมชนเป็นศูนย์กลางพลังของคนในชุมชนสำคัญที่สุด

การดำเนินงานตามโครงการต่าง ๆ ของชุมชน สิ่งสำคัญที่สุดก็คือการที่คนชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุก ๆ ด้าน เพราะคนในชุมชนถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางของชุมชน การดำเนินงานจากบุคคลภายนอกในการนำนวัตกรรม ความรู้ หรือผลงานศิลปะ เป็นต้นเข้ามาสู่ชุมชน หากชุมชนไม่เห็นด้วย หรือไม่สนใจ โอกาสที่การดำเนินงานตามโครงการนั้นจะบรรลุวัตถุประสงค์หรือมีความต่อเนื่องยั่งยืนก็เป็นไปได้ยาก

ต่อข้อคำถามที่ว่า ในกรณีที่ม้งงานศิลปะเกิดขึ้นแล้วในชุมชน ควรจะมีอะไรมาเสริมเพิ่มเติมอีกหรือไม่เพื่อเป็นการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนและส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน หรือทำอย่างไรให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการที่ได้นำศิลปะไปไว้ในพื้นที่ อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์^{๕๑} กล่าวว่า “จริง ๆ แล้วการสร้างศิลปะในรูปแบบนี้สิ่งที่สำคัญก็ คือ การช่วยกันดูแลรักษา เพื่อให้งานศิลปะที่อยู่บนพื้นที่สาธารณะมีอายุอยู่ได้นานที่สุด รวมทั้งการช่วยกันกระตุ้นการท่องเที่ยวร่วมกันในชุมชน เพราะทีมงานนักวิจัยและศิลปินที่เข้าไปสร้างงานศิลปะเข้าไป

^{๕๑}สัมภาษณ์อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

ช่วยสร้างงานศิลปะแก่ชั่วคราวเท่านั้น เมื่อเสร็จงานก็ออกจากชุมชน แต่คนที่ช่วยกันได้ดีที่สุดก็คือ คนในชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ของตัวเอง และที่สำคัญก็คือการช่วยกันสร้างบรรยากาศที่แท้จริง ก็คือ ถ้าคน มาแล้วมีความรู้สึกมีความสุขจริง ๆ ได้รับการต้อนรับที่อบอุ่น ได้สัมผัสถึงความน่ารักของคนในชุมชน อย่างแท้จริง พร้อมทั้งสร้างตลาดหรือสร้างสถานที่จำหน่ายสินค้าเพื่อให้เกิดรายได้เข้าสู่ชุมชน เพราะ การสร้างศิลปะในชุมชนถ้าไม่มีการต่อยอดโดยชุมชนจริง ๆ ก็ยังถือว่าไม่ประสบความสำเร็จ เท่าที่ควร เพราะฉะนั้นถ้าเป็นไปได้ก็อยากให้ทุกๆชุมชนที่เราได้ไปสร้างงานศิลปะได้ช่วยกันพัฒนาต่อยอด อาจจะเป็นรูปแบบของการสร้างงานศิลปะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปะ สามมิติ ของชุมชน อย่างเต็มรูปแบบได้”

เมื่อถามถึงการต่อยอดการทำงานที่ผ่านมาในการดำเนินงานต่อไปข้างหน้าควรจะทำ อะไร เพื่อพัฒนาต่อยอดให้ดีขึ้นไปเรื่อยๆอาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ กล่าวว่า “การดำเนินงานตาม โครงการนี้ผมคิดว่าประสบความสำเร็จ ๘๐ ถึง ๙๐ เปอร์เซ็นต์ เพราะการสร้างเมืองท่องเที่ยวของแต่ละชุมชนอาจจะต้องใช้ศิลปะเป็นสิ่งแรกๆ ในการขับเคลื่อน ดังนั้นงานโครงการต่าง ๆ ที่จะทำขึ้นใน ชุมชนอาจจะต้องนำศิลปะเข้าไปเป็นตัวเสริมให้อยู่ในแผนงานของทุก ๆ งาน เพราะเท่าที่ประเมินจาก การดำเนินงานทั้งหมดที่ผ่านมาศิลปะถือว่าเป็นตัวขับเคลื่อนที่ดีและจากนี้ไปการเข้าไปสร้างงาน ศิลปะของชุมชนในแต่ละที่เราจะต้องมาประเมินร่วมกันว่าชุมชนต้องการอะไร เพราะถ้าหากเราเข้าไป สร้างงานศิลปะในเรื่องอื่นที่ชุมชนไม่ต้องการก็จะกลายเป็นการยึดเหนี่ยวงานศิลปะให้กับชุมชนและผล ที่เกิดขึ้นก็คือชุมชนจะไม่สนใจดูแลรักษา และจะไม่มีการต่อยอดงานศิลปะให้เกิดประโยชน์สูงสุด ตามที่เราต้องการ”

อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ กล่าวเพิ่มเติมเกี่ยวกับคนที่จะไปทำงานศิลปะในชุมชนว่า “อีกเรื่องหนึ่งก็คือถ้าหากจะมีโครงการจัดทำศิลปะในชุมชน คนที่จะเข้าไปทำงานจะต้องคำนึงถึงอัต ลักษณ์ของชุมชนอย่างแท้จริง เพราะถ้าหากนำเรื่องราวของพื้นที่อื่นที่ไม่ใช่เป็นเรื่องของชุมชนมาทำ อาจจะทำให้มีคนสนใจเพียงช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น แต่งานจะไม่มีคามยั่งยืนเหมือนกับเรื่องของ ชุมชนโดยตรง”

“การที่จะลงพื้นที่สร้างอะไรให้กับชุมชน คนที่จะลงพื้นที่เข้าไปคุยกับชุมชนก็ต้อง เลือกไม่ใช่ว่าคนนั้นวาดภาพเป็นหรือสร้างงานศิลปะเป็นอย่างเดียวแต่จริงใจในการเข้าสังคมไม่เป็น ก็ถือ ว่าไม่ได้สร้างเหมือนกันเพราะไปต่อไม่ได้ ดังนั้นอาจจะต้องฝากเรื่องนี้ นะครับ ๑ ก็คือการต่อยอด ๒ ก็คือการเลือกใครที่จะเข้าไปทำงานให้กับชุมชนเหล่านั้น ๆ”

๔.๓.๒ ศิลปะที่ไม่ธรรมดาต้องนำพาให้ท้องถิ่นได้ด้วย

พระปัญญาชัย พุทธรักขิตะ ได้กล่าวถึง แนวทางในการส่งเสริมและอนุรักษ์ การสร้างสรรค์ศิลปะของวัดและชุมชน“ศิลปะต้องทำให้ท้องถิ่นได้ด้วยถึงจะตอบโจทย์ ศิลปะที่เราทำ มันจะต้องเลี้ยงชีพได้ด้วยมันถึงจะเป็นศิลปะที่เข้ากับยุคเข้ากับสมัย ฉะนั้น เวียงบัวมีงานศิลปะ มีงาน

ผลิตภัณฑ์ที่เป็นเซรามิกอยู่แต่ยังขาดอีกนิดหน่อย ช่างหรือสลามีเยอะ ช่างทางเหนือเรามีเยอะ พอมีเยอะแล้วเราต้องใช้ให้เป็นประโยชน์ ปรับอีกนิดหน่อยเพื่อให้ เข้ากับสมัย ทันสมัยขึ้นหรือดีขึ้น ลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์แล้วนำเสนอ ก็จะสามารถที่จะตอบโจทย์ในการที่จะพัฒนาเวียงบัวให้เป็นที่รู้จัก อย่างที่อาจารย์มานิตย์ว่าไว้ ลองทำงานใหญ่ ๆ ดู ไล่ลาย ๓๒ ลายหรือไล่อะไรที่เป็นเอกลักษณ์ อย่างลาย “อนันตวิภูษะ” ที่ไม่มีที่อื่นใส่เข้าไป แล้วทำให้เป็น Landmark คนก็จะต้องมาดูมาเที่ยว อันนี้คือการพัฒนาที่จะทำให้ศิลปะมันเลี้ยงคนได้ ไม่ใช่ศิลปะจะอยู่ที่ศิลปินคนใดคนหนึ่ง แต่ศิลปะจะอยู่กับเราทุกคน ถ้าเราไม่มีศิลปะ มันคงไม่มีชุดแบบนี้ให้เราใส่ มันคงไม่มีวัด สถาปัตยกรรม บ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ เพราะคนมีศิลปะ ซึ่งเป็นเรื่องของความรู้สึก เมื่อมีคน มีความรู้สึก มันก็มีศิลปะ”

ถามว่าชุมชนที่มีงานศิลปะอยู่แล้วควรจะดำเนินงานต่อยอดอย่างไร หรือชุมชนที่ยังไม่มีงานศิลปะควรจะเริ่มต้นอย่างไร หรืออาจารย์มีข้อเสนอแนะอย่างไร อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ ให้ข้อเสนอแนะว่า

“ในบางชุมชนผมได้นำเสนอไปบ้างแล้วในตอนเสวนาว่า บางพื้นที่มีแนวคิดที่จะนำศิลปะที่วาดไปลงไว้ในผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายหารายได้เข้าชุมชน เพราะถ้าหากงานศิลปะสามารถดึงดูดคนเข้ามาในชุมชนได้แล้ว การจะกระตุ้นให้เกิดการจับจ่ายใช้สอยอย่างไรก็อยู่ที่วิสัยทัศน์ของผู้นำหรือคนในชุมชนในแต่ละพื้นที่ โดยส่วนตัวไม่สนับสนุนให้มีการเก็บบัตรเข้าชม เพราะการทำแบบนี้อาจเป็นการบีบบังคับนักท่องเที่ยวมากเกินไป ดังนั้นต้องหาวิธีการที่เหมาะสม เพราะโดยความเป็นจริงแล้วผู้ที่มาท่องเที่ยวก็อยากจะขอบคุณชุมชนอยู่แล้ว ยกตัวอย่างเช่นหมู่บ้านต้นไคร้ จังหวัดแพร่ ที่ทำผ้าต้นมือ ก็ได้แนะนำไปว่าถ้าทำผ้าต้นมือขนาดเล็ก ราคาไม่แพง มาวางจำหน่ายไว้เป็นที่ระลึก ในพื้นที่ใกล้กับงานศิลปะ หรือ กาดมั่วคว้งแลงที่จัดขึ้นของชุมชน เมื่อขายได้ก็นำรายได้มาสนับสนุนให้เยาวชนหรือผู้สูงอายุช่วยกันผลิตเพิ่มขึ้น เป็นการกระจายรายได้ให้กับคนในชุมชน ซึ่งนี่ถือเป็นจุดมุ่งหมายอย่างหนึ่งของโครงการวิจัยนี้ที่เราตั้งใจเข้าไปทำให้กับชุมชน ดังนั้นชุมชนอื่นที่อยากจะได้แบบนี้ก็ต้องไปศึกษาต่อยอดจากชุมชนที่เราได้ทำมาก่อนแล้ว ลองมาดูงานหรือลงพื้นที่ดูว่าสามารถนำไปปรับใช้ในชุมชนของเราได้อย่างไรบ้างหรือสามารถพึ่งตนเองได้อย่างไรบ้างในการสร้างสรรค์งานศิลปะให้กับชุมชน โดยการเข้าไปดู เข้าไปศึกษาชุมชนที่ประสบความสำเร็จในด้านนี้ ซึ่งก็มีหลายแห่งที่ได้ไปทำ

๔.๓.๓ ศิลปะก็คือธรรมะ ต้องหาตัวเองให้เจอ แล้วไม่ยึดติดกับความเป็นตัวเองนั้น

ความเป็นเอกลักษณ์ในการสร้างสรรค์งานศิลปะของชุมชน เพื่อให้ตรงตามอัตลักษณ์ของชุมชนเป็นเรื่องสำคัญ ศิลปะไม่ใช่การเลียนแบบผลงานของใคร แต่เมื่อค้นพบเอกลักษณ์หรือรากเหง้าของตนเองแล้วก็ไม่ควรยึดติดอยู่กับวิถีหรือแนวทางเดิม ๆ จนทำให้ผลงานหยุดนิ่ง ไม่ก้าวต่อไปข้างหน้า ดังนั้น การอนุรักษ์ และการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ต้องมาควบคู่กันไป

ดั่งที่ พระราชเชษฐาธิราช ทรงอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ให้ข้อเสนอแนะว่าให้เน้นเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน กล่าวคือ “ในส่วนของรูปภาพที่วาดที่บอกว่า เป็นเส้นทางศิลปะ ศิลปะก็มีหลายอย่างโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับวัดก็เป็นเรื่องเกี่ยวกับพุทธศิลป์ ซึ่งมีความสำคัญ สัญลักษณ์เอกลักษณ์ของหมู่บ้านพุทธศาสนา ผสมผสานกันเมื่อทำไปแล้วถ้าจะทำให้ครอบคลุมในเบื้องต้นอาจจะขาดตกไปบ้างแต่ก็สามารถเติมเต็มได้ ก็ฝากฝ่ายวิจัยไว้ด้วย รวมไปถึงภาพที่เกี่ยวกับชุมชนเพื่อให้เด็กเยาวชนและคนทั่วไปได้รู้ว่าในชุมชนมีสิ่งดี ๆ อะไรบ้าง นำมาสื่อสารให้เห็นทั่วกัน ทำอย่างไรให้มีอัตลักษณ์ของเราไม่ต้องเหมือนของเขา เราต้องสร้างอัตลักษณ์และเผยแพร่พุทธศิลป์แบบเรา แบบประยุกต์ อาจได้ไปเห็นศิลปะหลายที่หลายแห่งแต่ก็ไม่จำเป็นต้องเหมือนเขา เพราะฉะนั้นเวลาจะทำอะไรก็ให้มีเอกลักษณ์อัตลักษณ์ ของแต่ละที่แต่ละแห่งก็จะเป็นสิ่งที่ดี แล้วก็มันจะโยงไปถึงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่งเสริมอยู่ในพันธกิจข้อที่ ๔ ของมหาวิทยาลัยและครุบาอาจารย์ทุกท่านตลอดถึงนิสิตต้องทำและมีข้อเสนอแนวคิดร่วมบูรณาการร่วมกับชุมชน เพราะฉะนั้นเป็นสิ่งที่ดีงามที่จะช่วยกันอนุรักษ์วัฒนธรรมตลอดถึงศิลปะต่าง ๆ ของหมู่บ้านชุมชนไว้ได้ โดยการลงมือปฏิบัติจะเป็นสิ่งที่ยั่งยืน ถ้าเราไม่ปฏิบัติไม่ทำมันก็ไม่ยั่งยืน เหมือนกับที่ท่านทั้งหลายได้มาทำกันในวันนี้ก็ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่สามารถที่จะพัฒนาต่อยอดต่อไป ก็ขออนุโมทนา”

ขณะเดียวกัน พระปัญญาชัย พุทธรักขิตะ ผู้สร้างสรรค์งานประติมากรรมภูมิจักรวาล ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ได้อธิบายเรื่องนี้ไว้อย่างน่าสนใจว่า

“ศิลปะกับธรรมะคือตัวเดียวกันคืออันเดียวกัน ศิลปะ ธรรมะของพระพุทธเจ้าคือการให้รู้ตัวของเราก็คือตัวตนของเรา ก่อน พอรู้ตัวตนของเราแล้วจะต้องทำลายความเป็นตัวตนก็คือความเป็นอนัตตา คือของที่ไม่มีตัวตน ศิลปะก็เหมือนกัน หาดตัวเองให้เจอ เสร็จแล้วทำลายตัวเอง อย่างที่อาจารย์ถวัลย์ดัจชนีได้กล่าวไว้ทำลายตัวตนเข้าไปสู่ยอดของมหาวิทยาลัยคือความเป็น อนันตภาวะ พุทธศาสนานิกายเซนก็เหมือนกัน ที่สุดแล้วไม่มีอะไร วงกลม ความว่าง ศิลปะกับธรรมะคือสิ่งเดียวกัน มันมีอยู่ในตัวของทุกคน อยู่ที่ว่าจะใช้ศิลปะออกมาได้อย่างไร”

“อาตมาคุยกับเด็กที่มาเป็นลูกศิษย์ปั้น อยู่ที่พุทธสถานดอยภูศิลป์ที่อำเภอพาน บอกว่าเดี๋ยวนี้เราเป็นแมงบั้งถ้า อาจารย์ถวัลย์ดัจชนีท่านบอกว่าท่านเป็นหิ่งห้อย ท่านไม่ใช่พระอาทิตย์ พระจันทร์หรือดวงดาวที่จะคอยให้แสงสว่างแก่โลก แต่ท่านเป็นหิ่งห้อยที่วาบแสงขึ้นมาบนโลกนี้ นิดหน่อย แต่อย่างน้อยมีแสงไฟส่องกันตัวเองคือเป็นแสงของตัวเองไม่ใช่แสงของคนอื่น”

พระปัญญาชัย พุทธรักขิตะ กล่าวเพิ่มเติมว่า “อาตมาก็บอกคุยกับเด็กว่าอย่างน้อยเราก็ต้องเป็นแมงบั้งถ้าหรือเป็นหนอนเป็นตัวที่คลานอยู่กับพื้น แต่อย่างน้อยมันก็มีแสงที่ส่องกันตัวเอง ในอนาคตหนอนตัวนี้อาจจะต้องกลายเป็นหิ่งห้อยให้ได้ถ้ายังไม่หยุดที่จะทำ ตามหลักของพระพุทธเจ้า คืออิทธิบาททั้ง ๔ คือมุ่งและเน้นทำสิ่งที่ตัวเองเคารพศรัทธา และชอบ ปรับปรุงโดยใช้ปัญญา ก็จะ

สามารถเป็นทั้งห้อยได้ ตรงนี้ก็เหมือน เราใช้ช่างใช้สล่าที่มีอยู่ในพื้นที่มาพัฒนาปรับปรุงแล้วให้มันเกิด สิ่งที่มีมันเป็นรูปธรรมตอบโจทย์ให้กับชุมชน”

อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้เช่นกันว่า “ต่อจากนี้ไปผมก็จะไปสร้างที่อื่นด้วย มีที่เขาสใจที่เป็นเชิงธุรกิจก็มี ซึ่งเป็นการเน้นสร้างงานที่เป็นอัตลักษณ์ ไม่ใช่งานที่เป็นห่อไอเฟลมาเขียนบ้านเราเอาการ์ตูนญี่ปุ่นมาเขียนบ้านเรา เหมือนกับที่ผ่านมาซึ่งชุมชนอาจจะยังไม่เข้าใจ อาจจะมองว่าอัตลักษณ์ของชุมชนเป็นเรื่องที่เขยไม่สามารถขายได้ แต่จริงๆแล้วถ้าเอาหม้อหนึ่งไหซึ่งมาวาดขยายใหญ่เต็มผนังให้คนเข้ามาถ่ายรูป นี่ก็จะเป็นเหมือนพิพิธภัณฑ์ซึ่งไม่ค่อยเห็นมีใครใช้แล้ว การวาดภาพใหญ่ๆ เขาก็อยากถ่ายรูปแล้วโพสต์ออกไปคนก็จะเห็นมากขึ้นเรื่อยๆมันก็จะกลายเป็นพิพิธภัณฑ์ที่เป็น Open อยู่ข้างนอกคนขับรถไกลๆก็สามารถมองเห็น ดังนั้นงานศิลปะถ้าเอาออกมาออกอาคารได้ แล้วมีอยู่เต็มบ้านเต็มเมืองของเราได้สิ่งนี้ก็จะสามารถดึงดูดให้คนเข้ามาท่องเที่ยวได้”

๔.๓.๔ การสร้างสรรค์และอนุรักษ์งานศิลปะต้องมาควบคู่กับการเรียนรู้

การทำงานด้านศิลปะ โดยเฉพาะที่ต้องเกี่ยวข้องกับคนในชุมชนต่าง ๆ จะต้องมีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา เนื่องจากแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน ทั้งในด้านแนวคิด วิถีชีวิต ธรรมเนียม ตลอดจนความเชื่อต่าง ๆ เป็นต้น ศิลปะบางอย่างอาจเป็นที่ชื่นชอบของชุมชนหนึ่ง แต่อาจจะไม่เป็นที่ชื่นชอบของอีกชุมชนหนึ่ง หรือบางพื้นที่ของชุมชน เช่น ผนังอุโบสถ วิหาร อาจเป็นเรื่องความละเอียดทางความรู้สึก ซึ่งการจะเข้าไปวาดหรือสร้างงานศิลปะใด ๆ ก็ตาม ต้องคำนึงถึงคุณค่าของสถานที่นั้น ๆ ด้วย เพราะบางครั้งการนำศิลปะใหม่เข้าไปแทนที่ศิลปะเก่าที่มีคุณค่าอยู่แล้วเป็นสิ่งที่อาจไม่เหมาะสมนัก และอาจได้รับการต่อต้านจากคนในชุมชน ซึ่งแทนที่จะเป็นผลดีกลับจะเป็นผลเสีย เป็นต้น ดังนั้นการสร้างสรรค์และอนุรักษ์ต้องประสานสอดคล้องกัน และอยู่บนพื้นฐานของความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง

หลังจากที่ได้ไปลงพื้นที่สร้างสรรค์งานศิลปะในชุมชนเมื่อเปรียบเทียบกับที่ได้สร้างสรรค์งานศิลปะส่วนตัว อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ ได้กล่าวถึงสิ่งที่ตนได้เรียนรู้เพิ่มเติมหลังจากที่ได้เข้าไปวาดภาพถ่ายทอดอัตลักษณ์ของชุมชน ว่า “ได้เรียนรู้เป็นอย่างมากเพราะเท่าที่ผ่านมารเราเน้นทำงานศิลปะอยู่ในสตูดิโอของตัวเอง บางโอกาสอาจจะได้ไปทำงานร่วมกับกลุ่มศิลปินในงาน workshop ต่าง ๆ บ้าง แต่การได้ทำงานร่วมกับชุมชน และการทำงานร่วมกับกลุ่มศิลปินก็มีบริบทที่แตกต่างกัน บางทีอาจจะต้องมีเรื่องของความใจเย็น ความพยายามเห็นอกเห็นใจคนในชุมชน เพื่อให้มองเห็นความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้สามารถถ่ายทอดเรื่องราวได้ตรงตามความรู้สึกที่แท้จริงของคนในชุมชน การลงพื้นที่บางครั้งอาจจะมีผลตอบรับในทางบวกบ้างทางลบบ้าง เพราะคนในชุมชนบางคนอาจจะยังไม่เข้าใจในสิ่งที่เราทำ”

“เพราะฉะนั้นต้องเรียนรู้และคอยตอบคำถามให้กับทุกคนที่เข้ามาสังเกตการณ์ หรือ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเรา ข้อดีก็คือเราได้สร้างความฝันของตนเอง ให้เป็นจริงโดยการเข้าไปสร้างงาน ศิลปะประทับไว้บนผนังของชุมชน เพราะเราอยากจะทำให้เมืองไทยเป็นเมืองศิลปะ ที่คนทุกคนไม่ว่าจะ รวยหรือจนสามารถได้เห็นผลงานศิลปะที่มีคุณภาพร่วมกัน และหวังว่าจะเป็นประโยชน์สำหรับ คนไทยหรือนักท่องเที่ยวทุกคนโดยเฉพาะคนที่อยู่ในพื้นที่ในกลุ่มจังหวัดล้านนา”

๔.๓.๕ ศิลปะไม่จำเป็นต้องอยู่แต่ในอาคาร ผนังกลางแจ้งก็สามารถเป็นพื้นที่ศิลปะได้

การสร้างสรรคพื้นที่ศิลปะแต่เดิมในอดีต นิยมสร้างสรรค์ผลงานไว้ในผนังอุโบสถ วิหาร จนทำให้บางคนมองว่าศิลปะต้องอยู่ในอาคาร ซึ่งโดยความเป็นจริงแล้วศิลปะสามารถเกิดขึ้นได้ทุกที่ ดังเช่นที่นิยมในปัจจุบันคือศิลปะบนท้องถนนหรือ Street Art และการถ่ายภาพร่วมกับภาพสามมิติ เป็นต้น ดังที่อาจารย์มานิตย์^{๕๒} กล่าวว่า

“การสร้างสรรคงานศิลปะนี้ถ้าจะเปรียบไปก็คล้าย ๆ กับการกินส้มตำที่ต้องกินตอนที่ ทำเสร็จใหม่ ๆ จึงจะอร่อยเหมือนงานศิลปะที่สร้างขึ้นมา ซึ่งช่วงนี้กำลังเป็นที่นิยมทั่วโลกควรใช้ โอกาสนี้ให้เป็นประโยชน์ในการดึงคนเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน ทิมงานของตนปกติรับงานในต่างประเทศเป็นหลัก แต่งานนี้มาช่วยกันด้วยจิตอาสาเป็นหลัก และกำลังจะมี "โครงการ ๑ วัน ๑,๐๐๐ หมู่บ้าน" คือไปวาดภาพศิลปะเกี่ยวกับชุมชน ชุมชนละ ๑ วันให้ครบ ๑,๐๐๐ หมู่บ้าน ค่าใช้จ่ายในการวาดภาพเกี่ยวกับชุมชนในที่สาธารณะ จะเป็นราคาพิเศษที่ถูกกว่าการวาดภาพในพื้นที่ของเอกชน เพราะถ้าว่าในพื้นที่ส่วนรวม ผลงานก็จะกลายเป็นของส่วนรวม และเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม มากกว่า”

อาจารย์มานิตย์ ไกวฤทธิ์ อธิบายเพิ่มเติมอีกว่า “การสร้างงานศิลปะถือว่ามีประโยชน์ กับทุกพื้นที่อยู่แล้ว บางทีถ้าเรานึกถึงภาพเขียนหรือภาพจิตรกรรมฝาผนัง หรืองานประติมากรรมหรือ งานศิลปะการจัดวางต่าง ๆ นานา ซึ่งความจริงแล้วมีมาตั้งแต่โบราณ บางส่วนเป็นจิตรกรรมฝาผนังที่ อยู่ในผนังอุโบสถตามวัดตามวา แต่การสร้างงานศิลปะของเราที่ทำกันอยู่นี้เป็นการดึงเอาศิลปะมาจัด แสดงในพื้นที่ Open หรือ กลางแจ้ง บนผนังที่อยู่ด้านนอกของวัดหรือในชุมชน งานศิลปะกลางแจ้ง ในรูปแบบนี้คนสามารถมาเล่นกับภาพศิลปะได้ สามารถมาถ่ายรูปแล้วช่วยโปรโมทได้ด้วย โดยเฉพาะ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ของชุมชนก็จะเป็นการประชาสัมพันธ์ชุมชนได้เป็นอย่างดี”^{๕๓}

๔.๓.๖ การสร้างสรรคงานศิลปะ ต้องมาควบคู่กับการอนุรักษ์

การสร้างสรรคงานศิลปะขึ้นใหม่ในชุมชน ต้องคำนึงถึงอนาคตข้างหน้าด้วยว่าจะทำ อย่างไรให้งานศิลปะนั้น ๆ คงสภาพอยู่ได้นานที่สุด ซึ่งนอกจากจะมีมาตรการป้องกันไม่ให้มีใครมา

^{๕๒}เวทีเสวนาเปิดตัวพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ชุมชนบ้านลำปางหลวงใต้ วันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๓ ณ ศาลาประชาคม ชุมชนบ้านลำปางหลวงใต้ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

^{๕๓}สัมภาษณ์อาจารย์มานิตย์ ไกวฤทธิ์ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

ทำลาย และส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และอนุรักษ์แล้ว ยังรวมไปถึงการดูแลรักษาในด้านเทคนิค เช่น การถนอมรักษาภาพวาดจิตรกรรมให้คงอยู่ได้นาน ๆ โดยเฉพาะภาพที่วาดบนผนังกลางแจ้งของชุมชน อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ ได้เสนอแนะแนวทางไว้ว่า

“สำหรับวิธีการดูแลรักษาและต่อยอดคงต้องสอบถามทางท่านผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน และเปิดพื้นที่ให้เยาวชนได้เข้ามาร่วมวาดภาพศิลปะเพื่อให้มีส่วนร่วมและได้มีโอกาสแสดงออก โดยมีทีมงานช่วยสอนในระยะเวลาสั้น ๆ ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อว่าอนาคตเด็ก ๆ จะได้ช่วยต่อยอดต่อไปอาจจะเป็นการเพิ่มภาพศิลปะในพื้นที่อื่น ๆ ของชุมชน ซึ่งต้องอาศัยผู้นำชุมชนช่วยกันสนับสนุน ยิ่งถ้าเด็กในชุมชนเริ่มเก่งและวาดภาพแล้วมีคนมาเที่ยวมากขึ้นยิ่งดี ซึ่งฝาผนังในชุมชนทุกแห่งสามารถปรับเป็นพื้นที่วาดภาพได้เลย”

“นอกจากนั้นสีเขียนผนังที่ใช้ก็เป็นสีคุณภาพสูงและทนกว่าสีทั่วไป แต่ถ้าเป็นไปได้จะให้ดีควรมีหลังคามุงให้หน่อยก็จะทำให้ภาพศิลปะทนทานยิ่งขึ้นอันนี้ต้องฝากชุมชน พิจารณา ตามความเหมาะสม ปกติแล้วสีที่ใช้สามารถทนอยู่ได้นาน ๕ - ๑๐ ปี ดังนั้นถ้าทำที่กันแดดกันฝนให้อาจจะเก็บไว้ได้นานกว่านั้น และมีอีกวิธีหนึ่งคือใช้น้ำยาเคลือบที่สามารถนำมาเคลือบใหม่ทุกปีก็จะช่วยให้อายุของภาพศิลปะอยู่ได้นานมากขึ้นอย่างไรก็ตาม ความคงทนของภาพที่วาดยังขึ้นอยู่กับผิวผนังที่เราใช้ในการวาดด้วยว่ามีการร่อนพื้นดีแค่ไหน เพราะเราไม่เห็นข้างในว่ามีการเตรียมพื้นผิวอย่างไร จึงเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ควรให้ความสำคัญ”

๔.๓.๗ สนับสนุนให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมทั้งบ้าน วัด และ โรงเรียน

การส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรค์ศิลปะของวัดและชุมชนก็เช่นเดียวกันกับการพัฒนาชุมชนในด้านอื่น ๆ ที่ต้องคำนึงถึงทุกภาคส่วนของชุมชนหรือสังคม เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีเอกภาพ ราบรื่น และทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วม กล่าวได้ว่าเป็นการพัฒนาแบบบูรณาการ ดังเช่นที่ พระราชเขมากร รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตแพร่ ได้ให้ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาพื้นที่ศิลปะในชุมชนในวงเสวนาที่วัดต้นไคร้ว่า “เท่าที่ฟังทุกท่านได้พูดไปแล้วก็อยากจะขมวดรวมว่า ถนนเส้นศิลปะถนนแห่งวัฒนธรรมบ้านต้นไคร้แห่งนี้ เมื่อฝ่ายวิจัยได้ตั้งใจตั้งใจที่จะสร้างงานวิจัยให้เป็นรูปธรรม และสามารถจับต้องได้ และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนบ้านต้นไคร้แห่งนี้ จากที่ทุกท่านได้พูดไปแล้ว โดยสรุป ก็น่าจะรวมแนวคิดแบบ “บวร” (บ้าน วัด โรงเรียน) เพราะฉะนั้นเมื่อมองไปที่ภาพกำแพงวัด ในส่วนของวัดมีอยู่แล้วไม่ต้องวาดในส่วนที่บ้านก็ได้เห็นต้นไคร้ ได้เห็นหม้อข้าวปุ้น ข้าวควบ มีภาพปั้นฝ้าย ซึ่งก็เป็นสัญลักษณ์ของบ้าน ที่นี้ในส่วนเกี่ยวกับโรงเรียน ควรจะเป็นภาพอะไร เพิ่มอีกสักภาพจะดีไหม เป็นต้นให้เห็นทั้งวัด โรงเรียน และหมู่บ้าน”

๔.๓.๘ ผลงานจะโดดเด่นได้ต้องทำให้จริงจัง ดำเนินการให้เป็นกิจจะลักษณะ

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีที่ต้องการพัฒนาให้งานศิลปะเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวในชุมชน การสร้างผลงานต้องทำให้ดูยิ่งใหญ่ น่าสนใจ เพราะไม่อย่างนั้น คนก็จะไม่สนใจ หรือมาดูเพียงครั้งเดียวแล้วก็หาย ผลงานต้องได้ทั้งคุณภาพและปริมาณ นอกจากนั้นต้องมีการจัดการที่ประสานสอดคล้องกันไปอย่างเป็นระบบ ดังที่ พระราชเชษฐภคินี มหาวชิราวุธราชวิทยาลัย วิทยาลัยราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ได้เสนอแนะไว้ ในการเสวนาเรื่องถนนศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่วัดต้นไคร้ว่า “ในด้านของการท่องเที่ยว เมื่อเขานึกถึงบ้านต้นไคร้ นอกจากจะมาดูภาพจิตรกรรมฝาผนัง กำแพงวัดต้นไคร้แล้ว ก็เข้ามาดูมาชิมมาซื้อข้าวปั้น ที่หมู่บ้านนี้ด้วย ก็เลยต้องทำให้เป็นกิจจะลักษณะ ต้องทำให้ชัดเจน การตลาดก็จะสามารถขยายผลไปได้”

พระราชเชษฐภคินีกล่าวเพิ่มเติมว่า “นอกจากข้าวปั้นแล้วก็ยังมีเมี่ยง ต้องมีกระบวนการทำเมี่ยงให้ผู้คนเข้ามาดูได้ ทำนองเดียวกันกับการทำผ้าหม้อฮ่อมในเมืองแพร่ อยากเห็นผ้าหม้อฮ่อมไปที่ทุ่งโฮ้ง อยากเห็นผ้าตีนจกก็ไปดูที่เมืองลอง มาที่บ้านต้นไคร้ก็มาดูวิธีการทำเมี่ยง การทำขนมข้าวปั้น และผ้าตีนมือ เป็นต้น อย่างน้อยสามอย่างให้เป็นสัญลักษณ์ เอกลักษณ์ ให้ชัดเจน ถ้าไม่อย่างนั้นก็จะเป็นเหมือนกับที่ทำนรองผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจังหวัดแพร่ได้พูดไว้ว่าถ้านักท่องเที่ยวมาแล้วไม่เห็นมีอะไร คนก็จะมาเพียงแค่ว่าครั้งเดียวแล้วก็หาย เพราะฉะนั้นก็อยากจะให้ต่อยอดให้เห็น ตัวอย่างที่สิบสองปันนา มีการทำบ้านดินทั้งหมู่บ้าน แปลสภาพเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวทั้งหมู่บ้าน มีการต้อนรับนักท่องเที่ยวอย่างต้ออย่างเป็นกิจจะลักษณะ ที่แท้จริง กรณีของหมู่บ้านเราจะทำอย่างไร อาจไม่ได้ทำเพียงแค่จุดใดจุดหนึ่งเพียงที่เดียว ถ้าทำทั้งหมู่บ้านละจะเป็นอย่างไร ให้คนสามารถเดินดูได้ ก็อยากจะสะท้อนมุมมองให้เห็นว่า ในเมื่อทำมาแล้วก็อยากให้เป็นกิจจะลักษณะและต่อยอดสืบสานไป”

๔.๓.๙ ส่งเสริมให้เยาวชนได้มีส่วนร่วม ทั้งในด้านการสร้างสรรค์และอนุรักษ์

การส่งเสริมให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมเป็นสิ่งทั้งหลายท่าน ให้ความสำคัญในการดำเนินงานตามโครงการวิจัยนี้ ได้มีกิจกรรมที่เด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมหลายพื้นที่ โดยเฉพาะในด้านงานจิตรกรรมฝาผนัง ที่เปิดโอกาสให้เยาวชนจิตอาสาของชุมชนได้มีส่วนร่วมในการเข้ามาเรียนรู้เกี่ยวกับการวาดภาพสามมิติ และทดลองฝึกปฏิบัติจริงบนผนังของชุมชน ซึ่งผลที่เกิดขึ้นก็คือ เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้และเกิดทักษะในการสร้างสรรค์งานศิลปะ นอกจากนั้นยังเป็นการกระตุ้นให้เด็กมีแรงบันดาลใจในการพัฒนาฝีมือของตนเองในด้านการสร้างสรรค์ศิลปะ ตลอดจนมีสำนึกรักในชุมชน ภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของชุมชน และมีความรู้สึกรักและหวงแหนผลงานศิลปะที่เกิดขึ้นในชุมชน ในฐานะที่เป็นสมบัติอันทรงคุณค่าของชุมชน เป็นต้น

พระปัญญาชัย พุทธรักขิตะ กล่าวว่า “อย่าทำให้คนแก่หรือบุคลากรในพื้นที่เป็นหมัน คนเหนือเรียกว่า "จะต้องมีหน่อดี จ้าวงาม เกิดต่อ" ฉะนั้นต้องเอางานที่เรามีอยู่ถ่ายทอดลงไปให้กับเด็ก

แล้วให้เด็กสานต่อสืบทอด อย่างที่อาจารย์มานิตย์ ได้ว่าไว้ก็คือให้เขาได้พัฒนาความเป็นตัวตน คือ ความเป็นอัตลักษณ์ของเขาเข้าไปใสในชิ้นงานให้ได้ แต่จะต้องให้เขารู้รากแก้วของตัวเอง ให้เขา แข็งแรง เสร็จแล้วให้เขาพัฒนาแตกยอดเป็นสายพันธุ์ที่มาจากต้นตระกูลเดียวกัน แต่อาจจะมี ความหลากหลายและแข็งแรงดงามขึ้นกว่าต้นพ่อพันธุ์แม่พันธุ์ อันนี้คือวิธีการ”

อาจารย์มานิตย์ กล่าวว่า“เป้าหมายสำคัญอีกอย่างหนึ่งของการวิจัยครั้งนี้ก็คือการที่ได้ เปิดโอกาสให้เยาวชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวาดภาพ ได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้วิธีการวาด ภาพบนผนัง ที่ผ่านมามีเด็กและเยาวชนไม่เคยทำแบบนี้เลย ต่อไปในวันข้างหน้าเด็กและเยาวชนก็จะมี ความกล้าที่จะแสดงความคิดสร้างสรรค์ การดำเนินงานของทีมวิจัยในแต่ละพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้ เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยชุมชนจะต้องจัดพื้นที่ผนังกำแพงให้เยาวชนในการวาดภาพ เสร็จแล้วมี เงื่อนไขว่าห้ามลบ ไม่ว่าเด็กจะวาดอะไรก็ตาม และห้ามคาดหวังว่าเด็กจะวาดออกมาอย่างไร เพราะ ถ้าไม่อย่างนั้นทีมงานก็จะไม่ลงพื้นที่มาสร้างงานศิลปะให้ เหตุผลสำคัญที่อยากให้เด็กเข้ามามีส่วนร่วม เพราะ ในวันข้างหน้าเขาเหล่านี้เองที่จะไปช่วยวาดภาพในพื้นที่ต่าง ๆ ของชุมชน เด็กเหล่านี้จะ รู้จักอัตลักษณ์ชุมชนของตัวเองดี และรู้ว่าควรจะทำอะไร”

“ขณะเดียวกันเยาวชนกลุ่มนี้ก็จะช่วยดูแลรักษาภาพศิลปะที่เราสร้างขึ้นต่อไป เพราะ ถ้าหากเยาวชนในชุมชนไม่เข้าใจอนาคตก็อาจจะมีบางคนที่เข้ามาขีดมาเขียนเล่นทำให้ภาพเสียหายได้ เพราะความไม่เข้าใจ เราจะค่าเด็กไม่ได้เพราะว่าเราไม่เคยให้พื้นที่แก่พวกเขา”

๔.๓.๑๐ ศิลปะที่มาจากสำนึกรักในท้องถิ่นและจิตอาสาเป็นความงามที่มีค่าและยั่งยืน

อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ กล่าวว่า ปัจจัยของความสำเร็จในการดำเนินงานครั้งนี้ ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากการมีจิตอาสาของศิลปินรวมทั้งทีมงานที่เข้ามาร่วมดำเนินงานทุกท่านทุกคน อาจารย์มานิตย์ เล่าว่า “ในส่วนของทีมงานศิลปินที่มาสร้างงานศิลปะครั้งนี้แต่ละคนได้ผ่านงาน ต่างประเทศมาแล้วทั้งนั้น ทุกคนเคยรับงานหลักล้านหลักหลายล้านมาแล้ว เราสามารถกัน โดยมี ความฝันว่าอยากให้ บ้านเมืองของเราได้มีงานศิลปะ ที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน เพื่อดึงคนเข้ามา ท่องเที่ยวและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน งานศิลปะที่ได้นำมาไว้ในชุมชนนี้ บางท่านก็อยากให้ไปทำตรง นั้นตรงนี้เพิ่มเติม แต่ด้วยข้อจำกัดของงบประมาณจึงไม่สามารถนำไปลงไว้ได้ในทุกพื้นที่ แต่เรามาเปิด พื้นที่ให้ ถ้าที่นี้ทำสำเร็จและมีนักท่องเที่ยวมาจริง ๆ ที่อื่นก็จะมาศึกษาดูงานและไปทำที่หมู่บ้านของ เขา แต่ก็ไม่ได้ Copy ของเราไป พวกผมก็เหมือนกัน จะไม่ทำซ้ำกับที่อื่นเวลาที่ไปทำที่อื่นก็จะไม่ทำ ที่นี้ แต่ละพื้นที่จะไม่ซ้ำ จะเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละที่เลย ในเพลงที่ชื่อว่า “ป้ายสี แต้มฝัน ปันจินตนาการ” ของพวกผม จะเห็นว่าทีมงานได้ไปทำงานจิตอาสาวาดภาพในหลายๆที่ซึ่งไม่ซ้ำกัน เลย ทำมา ๒ - ๓ ปีที่ผ่านมา”

“ความจริงแล้วทีมงานนี้เป็นทีมงานที่ปีหนึ่งเราจะขึ้นดอยไปเขียนงานบนผนังของ โรงเรียน ปีละ ๒ - ๓ ครั้งโดยที่เราหาเงินงบประมาณไปทำกันเองเป็นจิตอาสา ดังนั้นงานที่

บ้านต้นไคร้ก็เป็นส่วนหนึ่งของจิตอาสา เพราะด้วยงบประมาณที่เราทำวิจัยจะว่าไปแล้วก็ไม่เพียงพอในการที่จะสร้างสรรคงานแบบนี้ แต่ด้วยความที่เวลาเราเข้ามาในชุมชนเราได้เห็นพระอาจารย์เห็นผู้นำชุมชน และชาวบ้านต้อนรับเลี้ยงดูแลเป็นอย่างดีก็เลยทำให้สามารถสร้างสรรคงานขึ้นมาได้มาก ความจริงแล้วเมืองแพร่ก็มีศิลปินหลายท่าน บางท่านก็มาให้กำลังใจ มาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นว่าถ้าไปทำในพื้นที่อื่นจะทำอย่างไร โดยส่วนตัวผมยินดีที่จะเป็นที่ปรึกษาถ้าอยากจะทำอะไรต่อไปในพื้นที่อื่นก็ลองมาปรึกษาหารือกันได้”

อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ กล่าวเพิ่มเติมว่า “ลองถามเด็ก ๆ คว้าเคียวดาใหม่ทุกคนบอกว่าไม่เคย ถ้ามครูก็บอกว่า เด็ก ๆ จะทำได้หรือ ผลปรากฏว่าเด็กทำได้ดี ลองสังเกตผลงาน นี้แค่การได้ลงมือทำเพียงแค่ ๒ ครั้งยังทำได้ดีขนาดนี้ ถ้าว้นข้างหน้าฝ่ามือของเด็กดีขึ้นชุมชนแห่งนี้จะมีศิลปินเพิ่มมากขึ้น เป็นศิลปินที่รักชุมชนบ้านเกิดของตนเอง คล้ายๆกับทีมงานของพวกผมที่ได้ไปทำในบ้านเกิดของตนเองมาแล้ว และเราอยากไปทำที่อื่นด้วย เพื่ออะไร ไม่ใช่เพื่อไปสร้างงานศิลปะอย่างเดียว แต่เราต้องการสร้างเยาวชน คนรุ่นใหม่ที่มีจิตอาสาต่อไปเรื่อย ๆ จึงขอให้ผู้ใหญ่และหน่วยงานต่างๆได้เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนให้เขาवादไปเรื่อย ๆ ทั้งชุมชน”

๔.๓.๑๑ ศิลปินในชุมชน ทรัพยากรบุคคลที่ไม่ควรมองข้าม

ศิลปินในชุมชน เป็นทรัพยากรบุคคลที่ทรงคุณค่า เพราะเป็นกลุ่มบุคคลที่เข้าใจในอัตลักษณ์ของชุมชนได้ดี อีกทั้งยังเป็นคนในพื้นที่ มีความผูกพันกับท้องถิ่นหรือชุมชนของตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญในการอนุรักษ์ส่งเสริมการสร้างสรรค์ศิลปะในชุมชนอย่างยั่งยืน อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ให้ความเห็นในเรื่องนี้ว่า “การสร้างงานวิจัยให้กับพื้นที่แห่งนี้หรือชุมชนต่าง ๆ ทั้ง ๘ จังหวัดที่พวกเราได้ไปสร้างให้ สำคัญที่การต่อยอด สำคัญที่จะดำเนินการต่ออย่างไร ไม่ใช่ที่เราทำเสร็จแล้วปุ๊บวันเปิดพิธี เราชอบเราก็มีการถ่ายรูป พอหลังจากนั้นมันก็เงียบเหมือนหลายๆโครงการที่สร้างกันมา เราอยากให้งานวิจัยชุดนี้เป็นงานที่มีชีวิตต่อไป ทำไมเราถึงพยายามที่จะให้ชุมชนหรือทุกท่านได้มีส่วนร่วมทุกอย่าง เพราะเราอยากให้ท่านรู้ให้เข้าใจและรู้สึกจริง สัมผัสจริงในการทำงานของพวกเรา และถ้ามันจบแค่นี้มันก็เหมือนกับเราเอามาสร้างให้เฉย ๆ แต่ถ้ามันต่อยอดได้ก็เหมือนกับว่าท่านได้ช่วยกันสร้าง ดังนั้นงานวิจัยชุดนี้ไม่ใช่งานวิจัยขึ้นหิ้งมันมีการเห็นจริงสัมผัสได้จริงและความรู้สึกอย่างที่พระอาจารย์ได้เล่าให้ฟังว่าความมันจะมาเป็นประติมากรรมชุดนี้ได้ ได้ผ่านอะไรหลาย ๆ อย่างทั้งเรื่องประวัติศาสตร์ ทั้งเรื่องของคุณค่าทุก ๆ เรื่องที่มันผสมปนเปกัน กลายเป็นงานศิลปะชิ้นนี้นั่นคือศิลปินคือผู้สร้าง”

“ดังนั้นอย่างที่พูดกันเมื่อกี้ อย่างที่หลายท่านหลายคนพูดถึงศิลปินในพื้นที่ อย่าลืมศิลปินในพื้นที่สำคัญมาก ศิลปินทุกพื้นที่มีศักยภาพของตัวเอง แค่เราผู้นำได้เห็นความสำคัญ จะดึงเขาเข้ามาสร้างหรือช่วยสร้างได้อย่างไร ศิลปินเหล่านี้แหละที่จะอยู่กับชุมชนต่อไป ที่จะไม่ทิ้งชุมชนเรา ผมเองเหมือนกันเคยสร้างวัดในหมู่บ้านของตัวเอง ผมไม่ใช้การ "สร้างให้" แต่ ให้เป็นการ "ช่วยกัน

สร้าง" ผมจะไม่สร้างภายในปีเดียวหรือไม่ก็วันให้เสร็จแต่จะค่อยๆสร้างแล้วก็ค่อย ๆ ดูว่าชุมชนมีปฏิกิริยาอย่างไร บางที ๓ ปี ๔ ปีกว่าจะจบงานขึ้นนั้น การวิจัยต้องเป็นแบบนั้น ดังนั้นถ้าการวิจัยปีบปีบลงพื้นที่สัมภาษณ์กันปีบปีบ แล้วก็จบเร็วมาก ฝีมือการทำดีมากแต่ชุมชนยังไม่รับรู้ไม่เข้าใจ ไม่รู้เรื่อง อยู่ดี ๆ เปิดงานแล้วก็จบ ดังนั้นทำอะไรให้งานศิลปะ ซึ่งเป็นงานวิจัยสร้างสรรค์ของชุมชนให้มันอยู่ต่อได้อย่างไร นี่คือการวิเคราะห์ นั่นคือจริตของนักวิชาการนักวิจัย ถ้าเข้าใจเขาก็จะมีวิธีการมีกลยุทธ์”

๔.๓.๑๒ การพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา ต้องใช้เวลาและต้องมีการเริ่มต้น

อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ ได้กล่าวถึงภาพรวมในการดำเนินงานทั้งโครงการที่ผ่านมาว่า จุดสำคัญต้องมีการเริ่มต้นคิดทำสิ่งใหม่ ต้องใช้เวลาและได้รับการสนับสนุนจากหลาย ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยการสร้างผลงานศิลปะในโครงการวิจัยนี้เป็นเหมือนการทดลองเพื่อดูผลลัพธ์ว่า เมื่อมีศิลปะเกิดขึ้นในชุมชนแล้ว จะสามารถกระตุ้นการท่องเที่ยว หรือดึงดูดคนให้มาสนใจได้มากน้อยเพียงใด ดังที่ อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ ได้บรรยายในการเสวนาศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนาที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

“ผมเองถามว่าเป็นนักวิชาการตั้งแต่ต้นหรือไม่ก็ไม่ใช่ผมทำงานศิลปะสายตรงของผมเอง และพอดีว่ามีการรวมกลุ่มกันซึ่งในกลุ่มมีความฝันว่าอยากสร้างงานศิลปะที่เป็นเชิงอัตลักษณ์ของตัวเองเราอยากจะทำผลงานของเราเองซึ่งชื่อทีมป้ายสี ซึ่งเราอยากจะทำเองที่เป็นงานร่วมสมัยมาผนวกกับอัตลักษณ์ของวิถีความเชื่อของชุมชนทั้ง ๘ จังหวัดล้านนา เอามาหลอมให้เป็นงานศิลปะร่วมสมัย ซึ่งถ้าเราลองจินตนาการดู เราจะเห็นว่างานศิลปะที่มันประทับอยู่เป็นภาพเล่าเรื่องตั้งแต่อดีตกาลก็จะอยู่ภายในอุโบสถในวิหารในศาลาซึ่งอันนี้เขาเรียกว่าเป็นพิพิธภัณฑ์ไปในตัวซึ่งคนที่มาเรียนรู้ศึกษางานศิลปะ ที่มันเป็นการเล่าเรื่องตั้งแต่อดีตกาล เรื่องพุทธประวัติชาดก เรื่องอะไรต่าง ๆ นานาวิถีชีวิตอัตลักษณ์ชุมชนต่างๆทุกอย่างมันจะอยู่ในอาคารทั้งหมดพอในที่ทำงานของเราได้มีโอกาสไปสร้างงานศิลปะที่เป็นเชิง ๓ มิติ เชิง Street Art ที่เมืองนอก หลาย ๆ ประเทศที่มีโอกาสได้ไปร่วมงานกัน ที่เป็นลักษณะของงานรับเหมาไปรับจ้างซึ่งเป็นของต่างชาติที่เป็นเชิงธุรกิจพอทำแล้วเกิดรายได้ให้กับเขา บางที่มันเป็นการสร้างให้กับส่วนรวม”

“ดังนั้นพอเราได้มีโอกาสไปดูงานเรื่อย ๆ ผมมีโอกาสได้ไปที่ปักกิ่งหลายปีที่แล้วเราได้เห็นโรงงานอุตสาหกรรมที่ใหญ่มาก ชื่อ ๗๙๘ ลอง search เข้าไปดูแล้วจะหาเจอโรงงานทั้งหมดไม่ได้ใช้งานแล้วเป็นโรงงานร้างเขาจึงให้ศิลปินที่อยากจะสร้างผลงานได้ไปสร้างผลงาน ใครอยากจะสร้างงานศิลปะบนผนังอาคารของโรงงาน ทั้งภายในอาคารและภายนอกอาคาร ก็สามารถทำได้ เราไปเห็นกับตาแล้วเรารู้สึกทึ่ง เรารู้สึกว่ามันมีพลังอะไรบางอย่างที่สามารถดึงดูดคนต่างชาติเข้าไปดูได้สามารถดึงดูดรายได้เข้าไป ไม่ว่าจะไปซื้อของไปพักไปกินไปนอนในเมืองจีนดังนั้นผมจึงมองว่าบ้านเรา

มีอะไรดีส่วนใหญ่เราจะเข้าไปเที่ยวในบ้านเราตามวัดตามวาต่างๆพอเข้าไปแล้วก็เข้าไปกราบไหว้ไม่มี การเซ็คอินให้คนภายนอกได้รับรู้เท่าไร”

“ถ้าหากจะเซ็คอินถ่ายรูปกับอาคารสถาปัตยกรรมทั่วไป ถ้าไม่สามารถทำให้ยิ่งใหญ่มีพลังเหมือนกับของอาจารย์เฉลิมชัย ก็ไม่สามารถที่จะดึงคนได้ ดังนั้นถ้ามันเป็นรูปวาดซึ่งสมมติว่าคนตัวเล็ก ๆ ที่เราเห็นในอุโบสถตัวเล็ก ๆ เท่านั้นมือ แต่เราขยายให้ใหญ่ขึ้น เต็มผนัง เพราะเราทำอย่างนั้นแล้วคนได้เห็นก็อยากจะควักโทรศัพท์ขึ้นมาถ่ายรูปและอยากจะแชร์ต่อ ๆ ไปคนหนึ่งมีเพื่อนเป็นร้อยก็จะมี การรับรู้กันต่อ ๆ ไป แต่ถ้าไม่มีใครสร้างไม่มีจุดเริ่มต้นก่อนก็จะไม่มีใครกล้าสร้างไม่มีใคร โดยเฉพาะภาคธุรกิจหรือชุมชน กล้าที่จะควักเงินจ่ายจ้างให้คนสร้างงานประเภทนี้ ให้อยู่ที่บ้านทั่วเมืองได้ไม่ใช่แค่รูปเดียว ๒ รูปหรือเมืองเดียว ๒ เมืองในประเทศไทย แล้วคนจะสนใจหลงไหลมาดู ถ้าจะเป็นอย่างนั้นจะต้องมีทั่วประเทศให้ได้ หรือให้มีมากพอสมควร แต่ใครจะกล้าลงทุน รัฐบาลหรือองค์กรในประเทศไทยใครจะกล้าควักกระเป๋าให้มาสร้างงานประเภทนี้เพราะเขายังไม่เห็นความสำเร็จของมัน”

“ดังนั้นในเมื่อไม่มีใครทำเราขอเป็นจุดเริ่มต้นได้ใหม่อาจจะแตกต่างกับการถูกตำหนิบ้าง เพราะเราอาจจะเอาสิ่งที่อยู่สูงลงมาเล่น เอาสิ่งที่คนมองว่ามีคุณค่ามากมายมหาศาลในอุโบสถหรือในอาคารเอาออกมานอกอาคาร เราก็ได้คุยกันในที่ทีมงานแล้วว่า เราเป็นศิลปินเรามีโอกาสได้สร้างเราก็ต้องลองดูอาจจะดีหรือไม่ดีก็ได้ดังนั้นเราได้รับโอกาสจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์โดยท่านอาจารย์เจ้าคุณสุธีรัตนบัณฑิต คือให้โอกาสเราได้ร่วมสร้างงานในนามของโครงการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา ซึ่งเราลองทั้ง ๘ จังหวัดดูจังหวัดละ ๑ ที่ ดังนั้นแต่ละจังหวัดเราก็จะไปเลือกชุมชนเราจะเลือกชุมชนที่เป็น เมืองรองนะศรีบ่ใช่เมืองหลัก ชุมชนที่ตั้งแล้วเราก็จะไม่ทำ เพราะถ้าเขาตั้งอยู่แล้วมันจะพิสูจน์ได้อย่างไรว่างานของเราดีจริงหรือ สำเร็จจริง แต่เราก็ต้องไปสำรวจว่ามีหมู่บ้านไหนบ้างที่จะสนใจหรือกล้าที่จะเข้ามาร่วมโครงการ เพราะบางครั้งเราอาจจะเอาเรื่องราวของชุมชนมาให้คนถ่ายรูปเล่น ซึ่งบางคนอาจจะมียกแย้งยกขา อาจจะดูเหมาะสมบ้าง ไม่เหมาะสมบ้าง ทั้งนี้ก็ต้องมาจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ชุมชน ประชาพิจารณ์ประชาคมกันก่อนว่าเรื่องไหนทำได้เรื่องไหนทำไม่ได้”

“ผู้นำชุมชนก็ต้องมาถกกันบางพื้นที่ก็อยากจะทดลองกับเราพอเสร็จก็สัญญากันว่า จะต้องมีส่วนอีกที่หนึ่งเพื่อที่จะมอบโอกาสให้เด็กและเยาวชนในชุมชนของเราได้สร้างงาน โดยมีข้อแม้ว่าเด็กจะวาดอย่างไรก็แล้วแต่ เมื่อวาดเสร็จแล้วห้ามลบหรือทำลายมีหน้าที่สนับสนุนอย่างเดียว อันนี้ผมว่ามันเป็น“**หลักสูตร**” ด้วยความที่ผมทดลองทำแล้วประสบผลสำเร็จ ผมว่า ๘๐ - ๙๐ ถึง ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ด้วยซ้ำ ที่พอเรานำเด็กมาวาดภาพโดยที่ กลุ่มพวกผมเป็นสต๊าฟ วาดรูปวันสุดท้ายของการทำกิจกรรมทุกพื้นที่ตอนแรกเราไปขอครูบาอาจารย์ที่ดูแลเด็กในสังกัด ครูบาอาจารย์บางท่านก็บอกว่่านักเรียนที่นี่ไม่เก่งในเรื่องของศิลปะ จะทำได้หรือ ก็ทดลองทำกันดูเมื่อทดลองแล้วครูบา

อาจารย์ก็บอกว่าไม่น่าเชื่อว่าเด็กจะมีศักยภาพขนาดนี้เพราะที่ผ่านมามาด้วยกันแต่ในสมุดดินสอบนกระดาษในห้องสี่เหลี่ยม ไม่ได้เห็นอะไรสักอย่างในห้องก็เลยต้องจินตนาการอย่างเดียว แล้วก็เครียด เพราะว่าต้องตั้งใจเขียนให้สวยเพื่อส่งครู ดังนั้นนี่คือการตีกรอบให้กับเด็กแต่ถ้าเราปล่อยให้เด็กได้เล่นกับผนังจริงอย่างน้อยก็เป็นสีส้น ที่เด็กได้ทดลองวาดจริง วาดแล้วมีประโยชน์ต้องวาดอะไร ต้องวาดอย่างไร มีประโยชน์อย่างไร แล้วถ้าเกิดวันหนึ่ง ถ้าเกิดจับพลัดจับผลูกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดเช็คอินในชุมชนเป็นจุดหนึ่งให้คนมาเที่ยวแล้วเขามีส่วนในการสร้างรายได้เขาก็จะยิ่งภูมิใจ แล้วปล่อยให้เขาทำต่อไปให้หมู่บ้านแห่งนั้นเป็นหมู่บ้าน Street Art ให้ได้”

อาจารย์มานิตย์ กล่าวสรุป ในตอนท้ายว่า “ดังนั้นโครงการนี้ เราไม่สามารถที่จะทำในทุกหมู่บ้านได้ เพราะผมทำไปแล้วกลายเป็นว่ามีชื่อเสียงมีกระแสไฟแทบจะทุกที่ เราเพิ่งจะเริ่มทดลองออกมาเป็นงานอัตลักษณ์แล้วมีหลายหมู่บ้านมาติดต่อผมว่ามีอีกไหม แต่ในกรอบของทุนที่เราได้รับไม่สามารถที่จะสร้างให้ได้ทั่วประเทศดังนั้นถ้าเป็นไปได้งานนี้คือการทดลองทำเป็นบางพื้นที่แต่ถ้าพื้นที่ไหนอยากจะไปสร้างเขาก็ต้องมึงบประมาณ ในส่วนขององค์กรในพื้นที่อย่างเช่นเทศบาล มึงบประมาณก็อาจจะแบ่งมาเพื่อที่จะสร้างให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว และปีนี้เห็นว่ามีโครงการ ๑ ตำบล ๑ มหาวิทยาลัยหนึ่งในั้นก็มีเรื่องของการสร้างแหล่งท่องเที่ยว สร้างผลิตภัณฑ์ ดังนั้นผมว่าถ้าชุมชนไหนตำบลไหนที่มีมหาวิทยาลัยหนึ่งเข้าไปพัฒนา หนึ่งในั้นถ้าเป็นไปได้ก็อยากให้สร้างงานศิลปะแบบนี้เพราะเราทดลองแล้วประสบผลสำเร็จอย่างแท้จริง”

๔.๓.๑๓ การสร้างสรรค์ศิลปะต้องสัมพันธ์กับการสร้างความสุขให้กับชุมชน

หากมองเฉพาะเป้าหมายของงานศิลปะในแง่ที่เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กับชุมชน อาจกล่าวได้ว่าเป็นการมองที่แคบเกินไป เพราะคุณค่าของศิลปะที่แท้จริงแล้วมีมากกว่านั้น จากการสังเกตรอยยิ้มและแววตาของคนในชุมชนที่ได้สัมผัสความงามของศิลปะที่เกิดขึ้นในชุมชน บ่งบอกได้ว่า สิ่งที่เป็นผลลัพธ์ชัดเจนของการสร้างสรรค์งานศิลปะให้กับชุมชนในงานวิจัยนี้ก็คือ การทำให้คนในชุมชนมีความสุข เพราะนอกจากจะเกิดความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของชุมชนที่ตนเองอยู่แล้ว ยังมีโอกาสได้ถ่ายภาพเล่นกับงานศิลปะ ได้สัมผัสความงามของศิลปะ เป็นต้น

ดังนั้น ไม่ว่าจะงานศิลปะที่สร้างขึ้นในพื้นที่ศิลปะของชุมชนจะสามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวได้มากน้อยเพียงใดก็ตาม คุณค่าของงานศิลปะที่สร้างขึ้นก็ได้เกิดประโยชน์กับความรู้สึกนึกคิดของชุมชนโดยตรงแล้ว ส่วนการที่จะเดินหน้าต่อไปได้ไกลแค่ไหน ก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยและความพร้อมของแต่ละชุมชน ดังที่ อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ ได้กล่าวไว้ว่า ในเรื่องของส่งเสริมการท่องเที่ยวอาจต้องใช้เวลาอีกสักกระยะหนึ่ง “แต่สิ่งที่ผมให้ได้เต็มร้อยเลย ก็คือเวลาเราไปสร้างที่ไหนที่นั่นก็มีความสุข ไปสร้างที่ไหนที่นั่นก็ได้ผลพลอยได้ในทุกอย่างที่ครับ”^{๕๔}

^{๕๔}อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ เวทีเสวนา ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ๗ ธันวาคม ๒๕๖๓

การสร้างสรรคศิลปะและการพัฒนาพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนโดยอาศัยความต้องการของชุมชนเป็นพื้นฐานจึงเป็นเรื่องสำคัญ เปรียบเสมือนการปลูกดอกไม้ให้เจ้าของบ้าน หากเป็นดอกไม้ที่มีกลิ่นหอมและทำให้บ้านเรือนสวยงาม เจ้าของบ้านเห็นแล้วมีความสุขความสบายใจ ก็กล่าวได้ว่าประสบความสำเร็จในขั้นหนึ่ง และยิ่งถ้าสามารถดึงดูดให้คนภายนอกเข้ามาชื่นชมด้วยก็ถือว่าเป็นความสำเร็จอีกขั้น แบบนี้จึงจะเรียกว่าเป็นศิลปะเชิงสร้างสรรค์อย่างแท้จริง

๔.๓.๑๔ การสร้างสรรค์ศิลปะเริ่มพัฒนาจากบุคคล ชุมชน และขยายผลสู่สาธารณะ

การส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชน โดยแก่นแท้แล้วเริ่มจากบุคคลแต่ละคนก่อนแล้วจึงขยายผลสู่ชุมชน ก่อนที่จะขยายผลไปสู่สาธารณชนในวงกว้าง ดังที่ **พระสุธีรัตนบัณฑิต** ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ได้กล่าวชื่นชมและยกตัวอย่างกรณีอาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ ที่สามารถรวบรวมกลุ่มศิลปินที่มีความสามารถหลาย ๆ คนให้มาร่วมสร้างสรรคงานศิลปะให้กับชุมชนได้ และมีแนวโน้มว่าผลงานที่สร้างขึ้นจะสามารถแพร่กระจายขยายผลไปสู่สาธารณชนในวงกว้าง ว่า “ท่านอาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ เป็นนักวิชาการศิลปินผู้สร้างสรรคศิลปะในล้านนาขยาย Concept ศิลปะจากตัวคนสู่ชุมชน จากชุมชนสู่พื้นที่สาธารณะ”^{๕๕}

ประเด็นสำคัญของคำกล่าวนี้ก็คือ การจะส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะนั้น ต้องเริ่มที่การพัฒนาปัจเจกบุคคลให้มีใจรักในศิลปะก่อน อย่างที่ทางพระเรียกว่า ต้องเริ่มที่ “ฉันทะ” แล้วจึงเสริมสร้างความรู้และทักษะในการสร้างสรรคศิลปะแก่บุคคลนั้น กล่าวคือ ฉันทะ ต้องมาพร้อมกับปัญญาและความเพียร เมื่อบุคคลมีความพยายามในการฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอจนมีทักษะชำนาญในงานศิลปะนั้น ๆ ก็จะส่งผลให้สามารถสร้างสรรคงานศิลปะได้อย่างมีคุณภาพ

ดังนั้น การให้ความสำคัญกับการปลูกฝังความรักในศิลปะให้กับเยาวชนตลอดจนคนในชุมชนจึงเป็นเรื่องสำคัญ เพราะเมื่อในชุมชนมีคนที่มีความรักในศิลปะมากขึ้น มีทักษะและความรู้ในการสร้างสรรคศิลปะมากขึ้น ในที่สุดชุมชนก็จะกลายเป็นแหล่งรวมศิลปินทั้งรุ่นใหญ่รุ่นเล็ก **ที่ใดมีศิลปินที่นั่นก็ย่อมมีงานศิลปะ** จึงกล่าวได้ว่า การส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชน เริ่มต้นที่การพัฒนาคนในชุมชนให้มีใจรักในศิลปะก่อน ซึ่งอาจจะทำได้หลายวิธี ดังเช่น การเข้าไปสร้างงานศิลปะตัวอย่างให้ชุมชนได้เห็นก่อน ให้ชุมชนได้เห็นว่าคุณภาพศิลปะมีความงามและมีคุณค่าอย่างไรบ้าง แล้วจึงเสริมสร้างความรู้และทักษะในภายหลัง

^{๕๕}พระสุธีรัตนบัณฑิต รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ เวทีเสวนา ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ๗ ธันวาคม ๒๕๖๓

๔.๓.๑๕ ศิลปะจะเสียหาย หรือกลายเป็นตำนาน ขึ้นอยู่ที่การบริหารจัดการของชุมชน

การมีศิลปะอยู่ในชุมชนเพียงอย่างเดียว แต่ถ้าขาดการบริหารจัดการที่ดีที่เหมาะสม โอกาสที่จะขยายผลให้เกิดประโยชน์สูงสุดก็เป็นไปได้ยาก เพราะหากชุมชนมีงานศิลปะรวมถึง วัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าอยู่ในชุมชนแล้วไม่เห็นคุณค่า และไม่รู้จักวิธีการบริหารจัดการที่เหมาะสม ก็ อาจจะส่งผลเสียได้อย่างน่าเสียดาย ดังที่มีให้เห็นเป็นตัวอย่างในบางพื้นที่ สำหรับชุมชนที่ขาดความรู้ ความเข้าใจ มองไม่เห็นศักยภาพของงานศิลปะที่ชุมชนของตนมีอยู่ แทนที่จะสนใจอนุรักษ์ส่งเสริมให้ คงอยู่ต่อไป และเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง กลับปล่อยปละละเลย หรือทำลายศิลปะของชุมชน ไปอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์

ในทางกลับกัน หากชุมชนมีศิลปะที่เป็นมรดกตกทอดมาจากคนรุ่นก่อนแล้วมองเห็น คุณค่า และมีการวางแผนบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ มีการเรียนรู้และพัฒนาปรับปรุงให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ผลที่เกิดขึ้นก็คือ ชุมชนได้รับผลประโยชน์เพราะสามารถนำศิลปะซึ่งเป็นเหมือนของมีค่าใน ชุมชนมาใช้ในทางที่สร้างสรรค์ โดยที่ยังคงสามารถอนุรักษ์ผลงานศิลปะนั้นให้คงอยู่ต่อไปจนถึงรุ่นลูก รุ่นหลาน

การบริหารจัดการผลงานทางศิลปะของชุมชนจึงเป็นเรื่องสำคัญ ประเด็นจึงอยู่ที่ว่าจะ บริหารจัดการอย่างไรจึงจะถือว่าการบริหารจัดการที่ถูกต้องเหมาะสม ทั้งในด้านการบริหารงาน บริหารเงิน และบริหารคน ตามหลักของรัฐประศาสนศาสตร์

๔.๔ สรุปการประเมินผลการดำเนินงานจากความคิดเห็นของคนในชุมชน

จากการสำรวจความคิดเห็นจากคนในชุมชนในเบื้องต้นเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการพัฒนาพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับเนื้อหาของงานศิลปะที่สร้างขึ้นว่าตรงตามเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ของชุมชนมากน้อยแค่ไหนเพียงใด และเมื่อสร้างขึ้นแล้วคนในชุมชนมองว่าเกิดประโยชน์กับชุมชนมากแค่ไหน และสามารถขยายผลไปสู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนได้มากน้อยอย่างไร นอกจากนี้ยังถามเรื่องเกี่ยวกับการบริหารจัดการ หรือข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่คนในชุมชนเห็นว่าควรทำ เป็นต้น โดยคณะผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ๑๗๔ ชุด โดยแบ่งเป็นรายจังหวัดละเท่า ๆ กัน เน้นเฉพาะคนในหมู่บ้านที่เลือกเป็นกรณีศึกษาอย่างน้อยหมู่บ้านละ ๒๐ คน โดยจำแนกเป็นรายจังหวัดได้ดังนี้

ตารางที่ ๔.๙ จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสำรวจความคิดเห็นจำแนกตามจังหวัด

จังหวัด	จำนวน	ร้อยละ
เชียงราย	๒๑	๑๒.๑
เชียงใหม่	๒๓	๑๓.๒
ลำพูน	๒๐	๑๑.๕
ลำปาง	๒๐	๑๑.๕
แพร่	๒๑	๑๒.๑
น่าน	๒๑	๑๒.๑
แม่ฮ่องสอน	๒๘	๑๖.๑
พะเยา	๒๐	๑๑.๕

๔.๔.๑ ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสำรวจ

กลุ่มตัวอย่างทั้ง ๑๗๔ คน จำแนกออกเป็นเพศชาย ร้อยละ ๕๓.๔ เพศหญิง ร้อยละ ๔๖.๖ โดยอยู่ในกลุ่มอายุ ๓๑ - ๔๐ ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๗ รองลงมาเป็นกลุ่มอายุ ๒๑ - ๓๐ ปี ๔๑-๕๐ ปี และ ๑๑-๒๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๒ , ๑๕.๕ , ๑๒.๖ เป็นต้น ตามลำดับในด้านระดับการศึกษา กลุ่มตัวอย่างมีการศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๓ รองลงมาคือมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. ประถมศึกษา และ ปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๑ , ๑๑.๕ และ ๘.๐ เป็นต้น ตามลำดับ จำแนกเป็นนักเรียนนักศึกษามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๑ รองลงมาเป็นข้าราชการ / พนักงานรัฐวิสาหกิจ และ ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๔ และ ๑๖.๗ ตามลำดับ เป็นต้น ตามรายละเอียดในตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑๐ จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามข้อมูลพื้นฐาน

	ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสำรวจ	จำนวน	ร้อยละ
๑	เพศ		
	ชาย	๙๓	๕๓.๔
	หญิง	๘๑	๔๖.๖
	รวม	๑๗๔	๑๐๐.๐
๒	อายุ		
	ต่ำกว่า ๑๐ ปี	๓	๑.๗
	๑๑-๒๐ ปี	๒๒	๑๒.๖
	๒๑-๓๐ ปี	๔๙	๒๘.๒
	๓๑-๔๐ ปี	๕๐	๒๘.๗
	๔๑-๕๐ ปี	๒๗	๑๕.๕
	๕๑-๖๐ ปี	๑๘	๑๐.๓
	๖๐ ปี ขึ้นไป	๕	๒.๙
	รวม	๑๗๔	๑๐๐.๐
๓	ระดับการศึกษา		
	ประถมศึกษา	๒๐	๑๑.๕
	มัธยมศึกษาตอนต้น	๙	๕.๒
	มัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช.	๓๕	๒๐.๑
	อนุปริญญา / ปวส.	๗	๔.๐
	ปริญญาตรี	๘๔	๔๘.๓
	ปริญญาโท	๑๔	๘.๐
	ปริญญาเอก	๕	๒.๙
	รวม	๑๗๔	๑๐๐.๐
๔	อาชีพ		
	นักเรียนนักศึกษา	๔๒	๒๔.๑
	ข้าราชการ / พนักงานรัฐวิสาหกิจ	๓๒	๑๘.๔
	พนักงานเอกชน	๒๑	๑๒.๑
	นักบวช	๑๖	๙.๒
	ธุรกิจส่วนตัว	๒๙	๑๖.๗
	รับจ้าง	๑๔	๘.๐

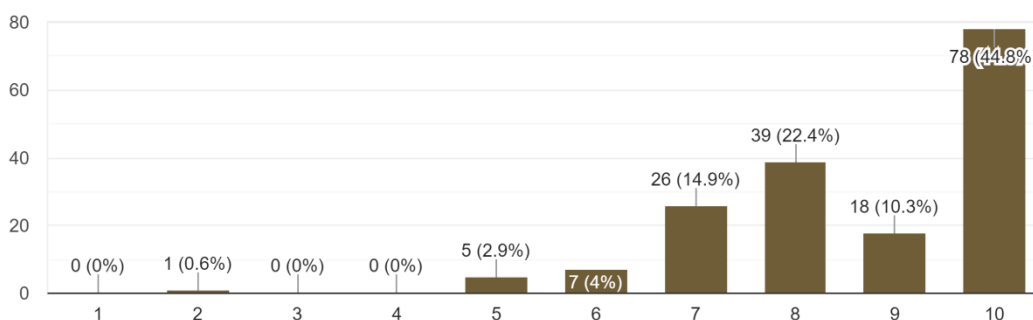
	ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสำรวจ	จำนวน	ร้อยละ
	เกษตรกร	๑๕	๘.๖
	ว่างงาน	๓	๑.๗
	อื่นๆ	๒	๑.๒
	รวม	๑๗๔	๑๐๐.๐

๔.๔.๒ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการสร้างพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน

จากแผนภูมิภาพที่ ๑ ตอบข้อคำถามที่ว่า “ท่านเห็นว่าผลงานศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่ทางโครงการได้จัดสร้างขึ้น (ภาพวาดสามมิติ Street Art บนฝาผนัง หรืองานประติมากรรม) ในชุมชนหรือพื้นที่ของท่าน สามารถสะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์หรือเอกลักษณ์ของชุมชนของท่านได้มากน้อยเพียงใด” ผลการรวบรวมข้อมูลพบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ ๔๔.๘ ให้คะแนนเต็ม ๑๐ รองลงมา ร้อยละ ๒๒.๔ ให้คะแนน ๘ และร้อยละ ๑๔.๙ ให้คะแนน ๗ เป็นต้น (ดูรายละเอียดในแผนภูมิภาพที่ ๑) จะเห็นได้ว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มองว่า ผลงานศิลปะที่สร้างขึ้นในชุมชนสามารถสะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์หรือเอกลักษณ์ของชุมชนของท่านได้ดีมาก ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่เกินความคาดหมาย เพราะเหตุผลส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะเนื้อหาของงานศิลปะที่สร้างขึ้นมาจากการทำประชาพิจารณ์ในประชาคมของหมู่บ้าน ก่อนที่จะเริ่มดำเนินงานสร้างงานศิลปะบนพื้นที่ที่ชุมชนเป็นผู้กำหนด

แผนภูมิภาพที่ ๔.๑ ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับงานศิลปะและอัตลักษณ์หรือเอกลักษณ์ของชุมชน

6. ท่านเห็นว่าผลงานศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่ทางโครงการได้จัดสร้างขึ้น (ภาพวาดสามมิติ Street Art บนฝาผนัง หรืองานประติมากรรม) ในชุมชนหรือพื้นที่ของท่าน สามารถ...สะท้อนหรือเอกลักษณ์ของชุมชนของท่านได้มากน้อยเพียงใด
คำตอบ 174 ข้อ

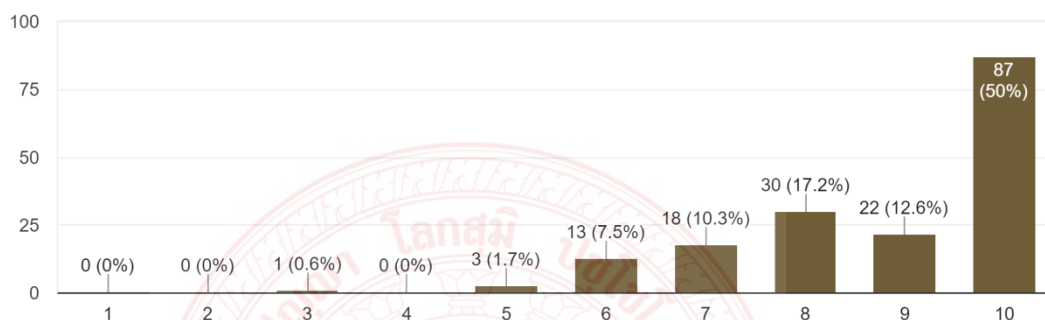

ในแผนภูมิภาพที่ ๒ ตอบข้อคำถามที่ว่า “ท่านเห็นว่าผลงานศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่ทางโครงการได้จัดสร้างขึ้น (ภาพวาดสามมิติ Street Art บนฝาผนัง หรืองานประติมากรรม) ในชุมชนหรือพื้นที่ของท่าน เป็นประโยชน์ต่อชุมชนของท่านมากน้อยเพียงใด” กลุ่มตัวอย่างเกือบครึ่งหนึ่ง คือ

ร้อยละ ๕๐ ให้คะแนนเต็ม ๑๐ รองลงมาคือ ๘ คะแนน และ ๙ คะแนน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๒ และ ร้อยละ ๑๒.๖ เป็นต้น (ดูรายละเอียดในแผนภูมิภาพที่ ๒)

แผนภูมิภาพที่ ๔.๒ ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับประโยชน์ของงานศิลปะที่สร้างขึ้นในพื้นที่ของชุมชน

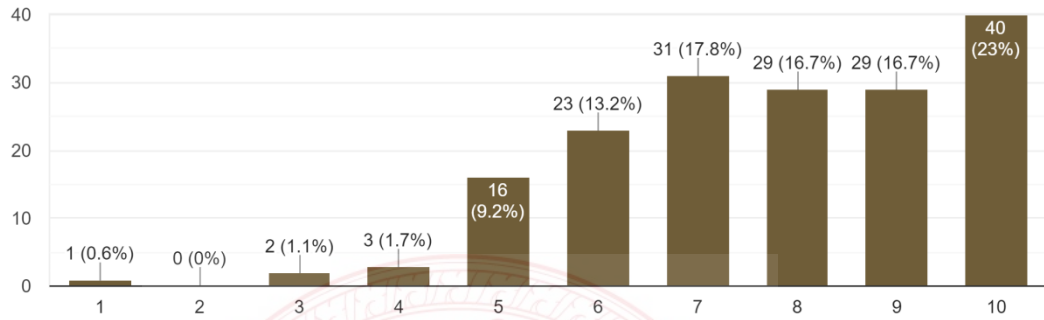
7. ท่านเห็นว่าผลงานศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่ทางโครงการได้จัดสร้างขึ้น (ภาพวาดสามมิติ Street Art บนฝาผนัง หรืองานประติมากรรม) ในชุมชนหรือพื้นที่ของท่าน เป็นประโยชน์ต่อชุมชนของท่านมากน้อยเพียงใด
คำตอบ 174 ข้อ

อีกประเด็นหนึ่งในแผนภูมิภาพที่ ๓ ตอบข้อความที่ว่า “ท่านเห็นว่าผลงานศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่ทางโครงการได้จัดสร้างขึ้น (ภาพวาดสามมิติ Street Art บนฝาผนัง หรืองานประติมากรรม) ในชุมชนหรือพื้นที่ของท่าน สามารถขยายผลไปสู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนได้มากน้อยเพียงใด” กลุ่มตัวอย่างให้คำตอบที่ค่อนข้างหลากหลาย กล่าวคือ ร้อยละ ๒๓ มองว่างานศิลปะที่สร้างขึ้นสามารถขยายผลไปสู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนได้มาก โดยให้คำตอบ ๑๐ คะแนนเต็ม รองลงมาให้คะแนน ๗ , ๘ และ ๙ คะแนน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๘ , ๑๖.๗ และ ๑๖.๗ ตามลำดับดังรายละเอียดในแผนภูมิภาพที่ ๓

แผนภูมิภาพที่ ๔.๓ ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการขยายผลของงานศิลปะที่สร้างขึ้นกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน

8. ท่านเห็นวาลผลงานศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่ทางโครงการได้จัดสร้างขึ้น (ภาพวาดสามมิติ Street Art บนฝาผนังหรืองานประติมากรรม) ในชุมชนหรือพื้นที่ของท่าน สามารถ...การส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนได้มากน้อยเพียงใด
คำตอบ 174 ข้อ

๔.๔.๓ ข้อเสนอแนะอื่นๆ จากคนในชุมชน

ตอบข้อความที่ว่า “ท่านมีความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง เกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ และส่งเสริมการสร้างสรรค์ศิลปะในชุมชนของท่าน เพื่อพัฒนาชุมชนให้หน้าอยู่และดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวในชุมชน” กลุ่มตัวอย่างในชุมชนที่ตอบแบบสอบถาม ต่างก็ให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่น่าสนใจหลายประการ พอสรุปได้ดังต่อไปนี้

“เป็นโครงการที่สร้างสรรค์ดีค่ะ ส่วนจะดึงดูดนักท่องเที่ยวได้แค่ไหนก็คงต้องใช้เวลา และต้องอาศัยคนในชุมชนช่วยกันอนุรักษ์ส่งเสริมด้วยค่ะ”

“ควรจะมีการเผยแพร่ หรืออธิบายเล่าสู่คนในชุมชนฟังเกี่ยวกับความหมายหรือสื่อถึงอะไร เพื่อลูกหลานจะได้เล่าสืบต่อกันไป”

“คงต้องอาศัยการประชาสัมพันธ์ช่วยอีกทาง เพราะลำพังแค่งานศิลปะที่สร้างขึ้น น่าจะยังไม่เพียงพอ”

“ดีใจที่มีสิ่งใหม่ ๆ ในหมู่บ้านค่ะ ทำให้สถานที่น่าสนใจมากยิ่งขึ้น คนจะได้มาเที่ยวเยอะๆ”

“อยากเห็นภาพแนวแปลกใหม่ สอดแทรกคติสะท้อนจิตใจ”

“ดีมาก”

“มีการส่งเสริมและให้ความรู้แก่ผู้นำและคนในชุมชนในอันดับแรก ให้อำนาจสำคัญของการอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เป็นจุดเด่นของชุมชนหรือพื้นที่นั้น ๆ และมีการส่งเสริมสนับสนุนด้านความรู้และทักษะต่างๆ สร้างชุมชนให้เป็นชุมชนเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวและมีการโปรโมทในสื่อต่าง ๆ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจ”

“น่าสนใจมากที่สามารถนำศิลปะมาถ่ายทอดเอกลักษณ์ของชุมชน เป็นการอนุรักษ์ วัฒนธรรมท้องถิ่นไปด้วย พร้อมกับการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ส่วนนักท่องเที่ยวจะเพิ่มขึ้นหรือเปล่านั้นต้องรอ ติดตามคู่อีกที หรือไม่งั้นก็ต้องมีกิจกรรมอื่น ๆ มาเสริมเพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยว จะให้ดีต้องมีแมงงาน ในเรื่องนี้ อาจจะเป็นทางวัด หรือทางเทศบาล”

“ภาพวาดสามมิติบนฝาผนังเป็นหนึ่งในหลายๆโครงการที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวท้องถิ่น ที่สามารถดึงนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ในปริมาณหนึ่งสามารถที่จะเล่นกับภาพได้บนพื้นฐานของ เอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชนได้เป็นอย่างดีที่สามารถสื่อไปยังข้างนอกได้ทำให้ได้รู้จักมากขึ้น กว่าเดิมที่ยังไม่มีภาพวาดนี้”

“เป็นเรื่องที่ดีที่จะได้บ่งบอกถึงสภาวะแวดล้อมความเป็นอยู่ลักษณะของชุมชนนั้นๆ ใน อดีตและปัจจุบันรวมถึงประเพณีที่ดั้งเดิมที่ได้มีการสืบทอดกันมาเพื่อให้คนรุ่นหลังๆหรือนักท่องเที่ยวที่ สนใจได้มาศึกษาเรียนรู้ในจารีตประเพณีนั้น ๆ ตามอธยาศัยอย่างเพลิดเพลินเจริญตาเจริญใจกับ ศิลปะนั้น ๆ”

“ส่งเสริมคนในชุมชนให้มีจิตสำนึกและเห็นคุณค่าของงานศิลปะชุมชนก่อน อันดับแรก เพราะถ้าคนในชุมชนไม่ให้ความสนใจ หรือ ขาดการอนุรักษ์ การส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ ก็จะทำให้ลดคุณค่าของงานศิลปะ และขาดการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง เพราะชุมชนต้องบริหารจัดการชุมชน ก่อนที่จะพึ่งพิงภายนอก”

“มีการประชาสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง ทั้งถึงทั้งนักท่องเที่ยวในจังหวัด นอกจังหวัด และ ต่างประเทศ สำหรับกลุ่มที่ต้องการดูศิลปะของชุมชน การจัดทำศิลปะจะต้องมีขนาดใหญ่โต มีจุดเด่น มีจำนวนที่มากพอสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวอยู่ได้ไม่น้อยกว่า ๓ - ๔ ชม. จะมีการ ขับเคลื่อนมากขึ้น”

“ควรมีการจัดกิจกรรมที่น่าสนใจเกี่ยวกับศิลปะวัฒนธรรมในพื้นที่ด้วย คนจึงจะได้สนใจ มาเที่ยว มีสินค้ามาขายให้หลากหลายมากกว่าเดิม เพราะงานศิลปะอย่างเดียวอาจช่วยได้ส่วนหนึ่ง แต่ยังไม่น่าจะเพียงพอที่จะดึงคนเข้ามาเที่ยวมากขึ้น”

“ต้องพัฒนาพื้นที่ให้มีความน่าสนใจมากขึ้น ปรับภูมิทัศน์ให้ร่มรื่น และมีงานศิลปะให้ มากกว่านี้ และใช้พื้นที่จัดกิจกรรมให้ต่อเนื่อง บวกกับการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง พัฒนาทั้ง ศาสตร์ ทั้งศิลป์ และคุณธรรมไปพร้อม ๆ กัน”

“เป็นสิ่งที่ดีที่มีการสร้างศิลปะเกี่ยวกับจุดเด่นของชุมชน ส่วนหนึ่งทำให้คนในชุมชน ภาคภูมิใจ อีกส่วนหนึ่งทำให้คนนอกพื้นที่เข้าใจเอกลักษณ์ของชุมชนได้ง่ายขึ้น พร้อมทั้งถ่ายรูปไว้เป็น ที่ระลึก และช่วยโปรโมท”

“เป็นโครงการที่ดีมาก ส่งเสริมให้เด็กได้มีส่วนร่วม ทำให้เด็กรักในศิลปะ ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และกระตุ้นการท่องเที่ยวในชุมชน ทำให้ชาวบ้านเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาในท้องถิ่นมากขึ้นด้วย ขอบคุณมาก ๆ ค่ะ”

“การจะส่งเสริมการท่องเที่ยว จะต้องเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ด้วย ชุมชนและผู้นำต้องมาช่วยกันวางแผนอย่างจริงจัง ยอมรับว่าเป็นเรื่องแปลกใหม่ของหมู่บ้าน แต่ก็เห็นว่ามีประโยชน์และน่าสนใจ”

“ศิลปะเป็นสิ่งที่มีคุณค่าอยู่ในตัว ถ้าส่งเสริมให้มีการพัฒนาให้เข้ากับยุคสมัยได้ก็จะดี นอกจากนี้ก็ควรอนุรักษ์ของดีดั้งเดิมไว้ด้วย ทุกฝ่ายจะต้องให้ความสำคัญและนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์”

“ถ้าในมหาวิทยาลัยมีงานศิลปะที่งดงามด้วย ก็ช่วยให้น่าอยู่ และเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ ยิ่งถ้าเป็นศิลปะที่มีความงามแบบพุทธศิลป์ด้วยก็จะยิ่งดี เพราะแสดงถึงเอกลักษณ์ของเรา”

“เป็นสิ่งที่ดีเมื่อมีศิลปะใหม่ ๆ เกิดขึ้นในชุมชน แต่การจะให้ส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยคงต้องมีการพัฒนาเพิ่มเติมอีกหลายอย่าง เพื่อให้มีความน่าสนใจและดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามา”

“การรักษาสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่ควรทำเพราะนำมาสู่การท่องเที่ยวนักท่องเที่ยวรู้สึกปลอดภัยชุมชนดูสวยงามเพราะศิลปะในชุมชนส่วนมากก็เด่นของตัวเองอยู่แล้วถ้าชุมชนรักษา”

“สร้างสรรค์แปลกใหม่ดีครับ แต่นักท่องเที่ยวทั่วไปน่าจะไม่ค่อยได้มาเที่ยว เพราะเป็นสถาบันการศึกษา เว้นแต่กลุ่มนิสิตในมหาวิทยาลัย หรือไม่ก็นักกลุ่มนักศึกษาดูงาน”

“ดีมาก เด็กรุ่นใหม่จะได้เข้าใจรากเหง้าของตนเอง เป็นการถ่ายทอดประเพณีวัฒนธรรมให้คนในพื้นที่เห็นความสำคัญ และอธิบายให้คนต่างถิ่นได้รู้จักบ้านเมืองของเราดีขึ้น”

“เมืองเวียงสาเรามีของดีที่เป็นเอกลักษณ์มากมาย ถ้าเอามาวาดเป็นภาพศิลปะที่งดงามได้ก็จะเป็นเรื่องที่ดี ให้เยาวชนได้เรียนรู้ และให้นักท่องเที่ยวได้มาเยี่ยมชม”

“ให้มีการวางแผนแล้วสร้างศิลปะในชุมชนให้เป็นรูปธรรมโดยสื่อออกมาให้เห็นอย่างชัดเจนถึงอัตลักษณ์ หรือเอกลักษณ์ ของชุมชนในพื้นที่ให้มีจุดเด่นดึงดูดความน่าสนใจ”

“เป็นโครงการที่ดีครับ เห็นผลเป็นรูปธรรม แต่จะช่วยดึงดูดการท่องเที่ยวได้มากแค่ไหนนั้นอาจจะต้องรอดูผลกันอีกที แต่เท่าที่สังเกตก็มีคนสนใจมาถ่ายรูปพอสมควร”

“ให้อนุรักษ์ศิลปะแนวสร้างสรรค์เริ่มต้นจากนักศึกษา ก่อนสื่อให้ชาวต่างชาติให้เห็นว่าชาติเราไม่แพ้ชาติใดในโลก และนำเสนอความสำคัญจากชุมชนนั้น ๆ ก่อน”

“น่าสนใจมาก เพราะศิลปะกับพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดมานานตั้งแต่อดีต จะเป็นการดีมากถ้ามหาวิทยาลัยส่งเสริมศิลปะควบคู่ไปกับงานวิชาการ”

“ดีมาก ๆ ที่มีการบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับของดีในชุมชนให้คนที่เกี่ยวข้องได้เห็นความสำคัญ พร้อมทั้งเยาวชนก็ได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนไปด้วย”

“เป็นสิ่งที่ดี ประชาชนในพื้นที่จะได้มีกิจกรรมทำไม่ว่างไปทำสิ่งที่ไม่ดี และเป็นการส่งเสริมให้มีรายได้ในชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น”

“บ้านเมืองเรามีสิ่งดี ๆ มากมาย มีประเพณีที่น่าสนใจ ถ้านำมาวาดถ่ายทอดหรือเล่าให้คนต่างถิ่นและลูกหลานได้เรียนรู้ได้ก็จะเป็นเรื่องดี”

“ควรที่ส่งเสริมเป็นจุดเช็คอินได้ เพราะถือได้ว่าเป็นทางผ่าน ก่อนที่นักท่องเที่ยวจะไปยังดอยเสมอดาว ควรมีป้ายบอกชัดเจน”

“ดีมากที่ให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วม เป็นกิจกรรม เป็นโครงการที่สร้างสรรค์ ควรมีโครงการแบบนี้ก็เพราะเห็นผลเป็นรูปธรรมดีมาก”

“ต้องช่วยกันส่งเสริมและพัฒนางานศิลปะให้น่าสนใจมากยิ่งขึ้น เพราะศิลปะอยู่ที่ไหนก็เป็นเหมือนสัญลักษณ์ของความเจริญรุ่งเรือง”

“ควรอนุรักษ์ศิลปะดั้งเดิมที่มีอยู่ แล้วส่งเสริมการสร้างสรรคศิลปะใหม่ให้มีเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ส่งเสริมเยาวชนให้รักงานศิลปะ”

“ส่งเสริมให้มีกิจกรรมเกี่ยวกับศิลปะมากขึ้น ทั้งการวาดภาพ ศิลปะพื้นบ้าน และวัฒนธรรมต่าง ๆ เพราะเป็นสิ่งที่เราควรภาคภูมิใจ”

“ประโยชน์ของศิลปะมีหลาย ทั้งด้านความสวยงาม สืบสานวัฒนธรรม อีกทั้งยังเป็นการช่วยให้เด็ก เยาวชนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์”

“จะให้ดีควรมีป้ายอธิบายความหมายของศิลปะไว้หน่อยว่ามีความสำคัญอย่างไร หรือมีความหมายอย่างไร นักท่องเที่ยวจะได้เข้าใจ”

“ควรมีภาพจิตรกรรมหรืองานศิลปะให้มากขึ้น ต้องจัดสรรงบประมาณทำเรื่องนี้บ้าง เนื้อหาของภาพที่วาดต้องดึงดูดใจ หรือสะดุดตา”

“เป็นการสร้างศิลปะที่สำคัญต่อชุมชน ทำให้ชุมชนมีความภาคภูมิใจที่นักท่องเที่ยวมาชมผลงานทำให้เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้นมาก”

“ควรใช้พื้นที่ช่วงให้คุ้มค่าที่สุด ให้มีทั้งศิลปะวัฒนธรรม และสินค้าชุมชนที่หลากหลายแล้วก็ต้องประชาสัมพันธ์ให้ดี”

“ใหม่ๆ ก็สนใจกัน เพราะเห็นเป็นของแปลกใหม่ แต่นาน ๆ ไปถ้าไม่มีอะไรเพิ่มเติมก็อาจจะหลงลืมหรือไม่มีอะไรให้ตื่นเต้น”

“ศิลปะนอกจากภาพแล้วอยากให้แสดงออกมาหลากหลายรูปแบบและให้เหมาะสมกับพื้นที่ๆมีจำกัดครับเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว”

“ทำให้มีจุดเด่นที่น่าสนใจและประชาสัมพันธ์ตามสถานที่ในชุมชนและมีการขายของชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชนมีรายได้มากขึ้น”

“ควรทำพื้นที่นี้ให้มีกิจกรรมที่น่าสนใจ และจัดอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งประชาสัมพันธ์ให้คนทั่วไปได้รู้มากขึ้น”

“ดูแปลกตาดีครับ แต่อยู่ในที่จำกัดหน่อย โอกาสที่นักท่องเที่ยวจะได้มาเห็นน่าจะน้อย ต้องช่วยกันประชาสัมพันธ์”

“ดีใจที่โครงการนี้มาทำให้ผนังดูสวยงามมีสีสันมากขึ้น และยังช่วยให้เข้าใจประวัติศาสตร์ชุมชนได้มากขึ้น”

“ศิลปะเป็นสิ่งที่ดีงามควรช่วยกันอนุรักษ์ส่งเสริม ไม่ว่าจะส่งเสริมการท่องเที่ยวได้มากหรือน้อยก็ตาม”

“นอกจากจะเน้นส่งเสริมการท่องเที่ยวแล้ว ควรนำศิลปะ หรือพุทธศิลป์มาเป็นสื่อการสอนธรรมให้กับคนด้วย”

“น่าจะดึงดูนักท่องเที่ยวได้น้อย เพราะสภาพแวดล้อมในอาคาร ปกติคนทั่วไปก็ไม่ค่อยได้เข้าไปตรงนั้น”

“เป็นการใช้ภาพเล่าเรื่องประเพณีที่สำคัญ ถ้ามีหลาย ๆ ภาพ รวบรวมประเพณีที่สำคัญๆ ก็จะได้ดีมากครับ”

“ควรมีการให้ความรู้เกี่ยวกับศิลปะอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งปลูกฝังใจรักในศิลปะให้แก่คนรุ่นใหม่”

“ควรจัดให้เป็นด้านการอนุรักษ์และการส่งเสริมอาชีพภายในตัวในรูปแบบการท่องเที่ยวในท้องถิ่นนั้นๆ”

“ดีมากครับ งานศิลปะช่วยให้คนสนใจมาเที่ยวมากขึ้น หลายคนมาถ่ายรูปแล้วไปช่วยประชาสัมพันธ์ต่อ”

“น่าชื่นชมครับ จะให้ดีต้องมีหลาย ๆ อย่าง ต้องหางบประมาณมาสนับสนุน และชาวบ้านต้องช่วยกัน”

“ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ดี และคงต้องเพิ่มงานศิลปะให้มากขึ้นเพื่อความหลากหลายจึงจะน่าสนใจ”

“สวยครับ ดูเหมือนเริ่มมีคนมาถ่ายรูปมากขึ้นแล้ว น่าจะส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ดีพอสมควร”

“เป็นการบันทึกเรื่องราวของประเพณีที่ดีงาม ให้ลูกหลานได้เรียนรู้ และช่วยกันสืบสานต่อไป”

“เห็นด้วยที่ชุมชนควรนำศิลปะมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ถ้าช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ก็ดี”

“เป็นโครงการที่ดี สื่อให้เห็นประเพณีที่ดีงาม ทำงานไว้มาก แต่ภาพสวยงาม มีอาชีพจริง ๆ”

“เห็นด้วยเพราะเป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่นั้น ๆ และเป็นการอนุรักษ์ส่งเสริมศิลปะไปในตัว”

“คนในชุมชนต้องช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันประชาสัมพันธ์ให้คนรู้จักมากขึ้นเรื่อย ๆ”

“ชอบมาก ภาพสวยมาก ไปลองถ่ายรูปมาแล้วเพื่อนบอกว่าเข้าท่าดี อยากให้มีแบบนี้เยอะ ๆ”

“ควรสร้างให้มีศิลปะแบบนี้บนผนังกำแพงที่อื่นในชุมชนด้วย จะได้หลากหลายและน่าสนใจ”

“ดีมากครับ อนุรักษ์ประเพณี และลดการตัดไม้ทำลายป่า และทำให้มีคนมาเที่ยวมากขึ้น”

“เยี่ยมมากเลยคะ เห็นแล้วมีความหวังว่าการท่องเที่ยวจะดีขึ้น การค้าขายจะดีขึ้น”

“ต้องถ่ายทอดในรูปแบบของด้านศิลปะชุมชนนั้น ๆ และปรับโครงสร้างการบริหารเล็กน้อย”

“ควรมีการโปรโมทในสื่อโซเชียลให้มากที่สุดและมีสินค้าพื้นเมืองของชุมชนจำหน่าย”

“ควรช่วยกันอนุรักษ์ส่งเสริมให้คงอยู่ต่อไป และให้นักท่องเที่ยวได้มาเที่ยวชม”

“เป็นความคิดสร้างสรรค์ที่ดี ต้องช่วยกันส่งเสริมศิลปะ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด”

“ทำให้เห็นคุณค่าของสิ่งดี ๆ ในชุมชนมากขึ้น ต้องช่วยกันอนุรักษ์ให้มีอยู่ต่อไป”

“สิ่งดี ๆ ที่มีอยู่แล้วตั้งแต่อดีตก็ควรช่วยกันอนุรักษ์ต่อไปชั่วลูกชั่วหลาน”

“เห็นด้วยกับการสร้างสรรค์ศิลปะในชุมชนเพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมในชุมชน”

“นำที่ตรงที่ผนังกำแพงธรรมดาดูสวยขึ้นมาทันทีเมื่อมีภาพศิลปะ ขึ้นชมคะ”

“ดีใจที่ได้ร่วมวาดงานศิลปะครับ อาจจะวาดยังไม่ค่อยเก่ง แต่ก็สนุกดีครับ”

“ดีมากครับ จะได้ช่วยกันประชาสัมพันธ์สินค้าในชุมชนโดยใช้ศิลปะเป็นสื่อ”

“เป็นกิจกรรมที่ดีมาก ๆ ช่วยถ่ายทอดประเพณีที่ดิงามของวัดโดยใช้ภาพศิลปะ”

“มีภาพแบบนี้เยอะ ๆ ก็ดี เป็นสีสันทำให้คนมาเที่ยวเยอะๆ จะได้ค้าขายดี ๆ”

“ทำให้รู้สึกภาคภูมิใจในชุมชนบ้านเกิด ที่มีวัฒนธรรมและศิลปะที่สวยงาม”

“ช่วยสืบสานประเพณีที่ดิงามของวัด และทำให้มีจุดถ่ายรูปสวย ๆ เพิ่มขึ้น”

“ถ้าทุกฝ่ายช่วยกันคิดช่วยกันทำ เชื่อแน่ว่าจะต้องไปได้ด้วยดีแน่นอน”

“เวลาขับรถผ่านไปมาก็ดูสวยแปลกตาดี พอไปถ่ายภาพด้วยก็ดูสวยไปอีกแบบ”

“ต้องหาผนังที่ดูเด่น ๆ กว้าง ๆ บ้างจะได้ทำให้ภาพดูเด่นและน่าสนใจ”

“เป็นการอนุรักษ์และเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนอีกด้วย”

“มีศิลปะมาประดับตกแต่งให้สวยงามแบบนี้ก็ดี ดูดีกว่ากำแพงธรรมดา”

“เป็นการบันทึกประวัติเรื่องราวของท้องถิ่นได้อย่างดีและน่าสนใจ”

“ศิลปะช่วยเพิ่มความน่าสนใจให้กับพื้นที่ ทำให้ดูสวยงามยิ่งขึ้น”

“เป็นความคิดสร้างสรรค์ดีมาก ทำให้วัดมีความสวยงามมากยิ่งขึ้น”

“ดีคะ ถ้าคนมาเที่ยวมากขึ้น ชาวบ้านก็จะมึงงานทำ ของก็จะขายดี”

“เป็นสีสันใหม่ในชุมชน แต่คนยังรู้ไม่มาก คงต้องช่วยกันโปรโมท”

“ดี จะได้ช่วยกันส่งเสริมการท่องเที่ยวกับสินค้าของหมู่บ้าน”

“ต้องการภาพวาดที่สะท้อนเอกลักษณ์ของสถานที่สำคัญแต่ละแห่ง”
 “ควรส่งเสริมคนที่มีฝีมือให้มาช่วยพัฒนางานศิลปะให้มากขึ้น”
 “เป็นสิ่งที่ดี งานศิลปะควรอนุรักษ์ไว้ให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษา”
 “อยากให้หมีเยอะ ๆ ค่ะ คนจะได้มาเที่ยวเยอะ ๆ ค่าขายจะได้ดี”
 “ต้องทำให้ยิ่งใหญ่เหมือนงานโคม จึงจะดึงดูดคนมาเที่ยวได้”
 “เห็นควรสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาสู่การท่องเที่ยวในอนาคต”
 “เป็นโครงการที่ดีมากครับทำให้เด็ก ๆ มีส่วนร่วมในกิจกรรม”
 “สร้างคนในพื้นที่ให้เกิดความรัก ห่วงแหน และเห็นคุณค่า”
 “เป็นของแปลกใหม่ที่น่าสนใจค่ะ ดูสวยงามกว่าผนังเปล่า ๆ”
 “เหมาะสมดีได้สืบและบอกต่อด้านอนุรักษ์แก่คนรุ่นหลัง”
 “ศิลปะเป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์ ต้องช่วยกันส่งเสริม”
 “เตรียมความพร้อมชุมชนก่อนเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยว”
 “ดีมากค่ะทำให้หนูได้รักในความเป็นท้องถิ่นของหนู”
 “ภาพสวยค่ะ ทำให้วัดมีจุดถ่ายภาพเพิ่มมากขึ้นด้วย”
 “ขอบคุณทีมงานทุกท่านที่นำสิ่งดี ๆ มาให้หมู่บ้าน”
 “ชุมชนต้องให้ความสำคัญและร่วมมือกันมากกว่านี้”
 “ชอบศิลปะค่ะ ชอบคุณที่มาสสร้างศิลปะให้กับชุมชน”
 “ภาพวาดเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว”
 “เป็นโครงการที่ดี ทำให้ชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยว”
 “ดีใจที่ได้มีส่วนร่วมวาดภาพศิลปะค่ะ สนุกดีมาก”
 “ต้องช่วยกันประชาสัมพันธ์ให้คนรู้จักมากขึ้น”
 “การกระจายข่าวสารการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์”
 “ควรส่งเสริมให้มีการสร้างงานศิลปะเพิ่มขึ้น”
 “พัฒนาและสืบทอดวัฒนธรรมส่งต่อรุ่นต่อรุ่น”
 “ชอบมากค่ะ อยากให้มีงานศิลปะแบบนี้เยอะ ๆ”
 “ชาวบ้านต้องช่วยกัน ร่วมแรงร่วมใจกัน”
 “ดีค่ะ ศิลปะทำให้วัดดูสวยงามมากขึ้น”
 “เป็นการส่งเสริมสังคม และพัฒนาชุมชน”
 “มาถูกทางแล้วครับ เดินหน้ากันไป”
 “ชอบศิลปะค่ะ อยากให้มีแบบนี้เยอะ ๆ”
 “ส่งเสริมความเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิม”

“ควรเน้นประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น”
 “ดีมากค่ะทำให้ชุมชนมีคนมาเที่ยว”
 “อยากให้มีการส่งเสริมที่มากขึ้น”
 “สร้างกลไกให้เกิดการท่องเที่ยว”
 “เป็นงานที่สร้างสรรค์ แปลกใหม่”
 “เยี่ยมมากครับ สนับสนุนเต็มที่”
 “ดี เพราะเป็นการส่งเสริมสังคม”
 “พัฒนารูปแบบต่อให้ดียิ่งขึ้น”
 “ดีมากครับ เป็นโครงการที่ดี”
 “ศิลปะคือ ให้ภาพเล่าเรื่อง”
 “ยังมีน้อยไป ต้องมีให้มาก ๆ”
 “สร้างความยั่งยืนให้ชุมชน”
 “ต้องช่วยกันประชาสัมพันธ์”
 “จัดได้ดีเข้าใจง่ายครับ”
 “ช่วยการประชาสัมพันธ์”
 “สวยงามแปลกตาไปอีกแบบ”
 “ส่งเสริมอย่างจริงจัง”
 “เป็นโครงการดีมากครับ”
 “ดีมากครับโครงการนี้”
 “ความพร้อมของชุมชน”
 “ดีมากครับ เท่หัดดี”
 “การประชาสัมพันธ์”
 “เป็นสิ่งที่ดี”
 “มีประโยชน์มาก”
 “หนูชอบมากค่ะ”
 “น่าสนใจครับ”
 “งดงาม”
 “ควรพัฒนารอบวัดในวัดให้สะอาดดูดีเป็นสัดส่วน”
 “เยี่ยมมาก”
 “รู้สึกดีใจและภูมิใจเป็นอย่างยิ่งที่ตั้งแต่อจารย์ศิลปินมาวาดภาพมีนักท่องเที่ยวมา
 เที่ยวเยอะและทำให้วัดศรีดอนชัยเด่นดัง”

“ถ้ามีโอกาสอยากจะให้อาจารย์มาอีกรอบ”

“ดีมากค่ะ”

“รู้สึกเป็นที่น่าพึงพอใจมาก”

“ดีต่อชุมชนมาก”

“พอใจมาก”

๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย : แนวทางการบริหารจัดการการอนุรักษ์ศิลปกรรม และการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดในกลุ่มจังหวัดล้านนา

สำหรับการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดในกลุ่มจังหวัดล้านนานั้น จะต้องพิจารณาให้ครอบคลุมในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้เกิดประโยชน์และประสิทธิภาพสูงสุดในการดำเนินงาน คณะผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นการนำเสนอผลการศึกษาวิจัยที่เป็นแนวทางออกเป็นด้านต่าง ๆ ที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

แนวทางการบริหารจัดการการอนุรักษ์ศิลปกรรม และการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดในกลุ่มจังหวัดล้านนา

๑. วิสัยทัศน์ด้านการอนุรักษ์และการสร้างสรรค์ศิลปะในพื้นที่

๒. แผนงานด้านการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะ

๓. แผนการเงิน

๔. แผนงานด้านบุคลากร

๕. การบริหารจัดการด้านสิ่งดึงดูดใจ

๖. การบริหารจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

๗. การบริหารจัดการด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

๘. การบริหารจัดการด้านการรักษาความปลอดภัย

๙. การบริหารจัดการด้านการตลาด

๑๐. การบริหารจัดการด้านนักท่องเที่ยว

แผนภาพที่ ๔.๔๘ กรอบแนวคิดแนวทางการบริหารจัดการการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดในกลุ่มจังหวัดล้านนาที่ได้รับการจัดการที่เหมาะสม

๔.๕.๑ วิสัยทัศน์ด้านการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะในพื้นที่

คณะทำงานในพื้นที่หรือผู้ที่เกี่ยวข้องควรมีการกำหนดวิสัยทัศน์ด้านการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะ เพื่อใช้เป็นเป้าหมายสูงสุดในการดำเนินการของผู้ที่เกี่ยวข้องให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันให้สามารถบรรลุวิสัยทัศน์ด้านการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะอย่างมีประสิทธิภาพ โดยวิเคราะห์ปัจจัยภายใน - ปัจจัยภายนอกของชุมชน ทั้งในแง่ที่เป็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค (SWOT Analysis) ที่มีส่วนสัมพันธ์กับการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะในชุมชน นอกจากนี้ยังควรนำหลักการวิเคราะห์รูปแบบของการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะ ในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต (3rd Tenses Analysis) มาใช้ในการกำหนดวิสัยทัศน์ด้านการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะในพื้นที่

๔.๕.๒ แผนงานด้านการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะ

คณะทำงานในพื้นที่หรือผู้ที่เกี่ยวข้องควรมีการทบทวนแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมของหน่วยงานที่รับผิดชอบให้มีความสอดคล้องหรือครอบคลุมด้านการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะ หรืออาจร่วมกันจัดทำแผนงานด้านการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะแบบบูรณาการขึ้นมาเป็นการเฉพาะ เพื่อให้สามารถบรรลุวิสัยทัศน์ด้านการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะ อย่างมีประสิทธิภาพ คุ่มค่า และสามารถสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดีการกำหนดแผนงานให้เป็นระบบจะเป็นประโยชน์ในการดำเนินงานอย่างมีแบบแผนสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้

๔.๕.๓ แผนการเงินด้านการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะในพื้นที่

แผนการเงินเป็นเรื่องสำคัญทั้งในด้านการงบประมาณและการบริหารจัดการใช้จ่ายงบประมาณตามความสำคัญเร่งด่วน เพื่อให้เกิดประโยชน์และประสิทธิภาพสูงสุด จากการรวบรวมข้อมูล พบว่า งบประมาณในการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะในพื้นที่ส่วนใหญ่นั้นไม่มีงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐจำเป็นต้องพึ่งพาเงินนอกงบประมาณหรือเงินสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นซึ่งอาจจะไม่เพียงพอ ขาดความแน่นอน หรือต่อเนื่อง ดังนั้นคณะทำงานในพื้นที่หรือผู้ที่เกี่ยวข้องควรวางแผนในการจัดหารายได้ให้เพียงพอและครอบคลุมค่าใช้จ่ายในการพัฒนาและบำรุงรักษาศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะในพื้นที่ วางแผนการหารายได้หลักจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะในพื้นที่ พัฒนาทั้งด้านสิ่งดึงดูดใจ สิ่งอำนวยความสะดวก การรักษาความปลอดภัยการเข้าถึงแหล่งศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะในพื้นที่ และการตลาด นอกจากนี้ยังควรมีแผนส่งเสริมให้ชุมชนหรือประชาชนในพื้นที่มีรายได้จากการท่องเที่ยวเพื่อช่วยกันรักษา หวงแหนศิลปกรรมและองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมในพื้นที่ และสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว

๔.๕.๔ แผนบุคลากรด้านการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะในพื้นที่ และด้านการท่องเที่ยว

คณะทำงานในพื้นที่หรือผู้ที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญในการบริหารและพัฒนาบุคลากร เพื่อให้บุคลากรของในพื้นที่สามารถส่งมอบประสบการณ์การให้บริการ สามารถนำเสนอองค์ความรู้ทางศิลปะเชิงวัฒนธรรมภูมิปัญญาชุมชนที่น่าสนใจ มีเรื่องราว เรื่องเล่าเชื่อมโยงวิถีชีวิต (Story) สามารถช่วยสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวได้ซึ่งบางพื้นที่เริ่มมีการจัดตั้งคณะกรรมการในการดำเนินงานด้านนี้โดยตรง ดังเช่นที่บ้านเหล่าพัฒนา ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย เป็นต้น การมีแผนงานด้านบุคลากร จึงเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ต้องให้ความสำคัญ ทั้งในประเด็นที่เกี่ยวกับการเลือกคนให้เหมาะกับงาน การพัฒนาคนในชุมชน หรือหน่วยงานให้พร้อมและมีศักยภาพในการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนการชักชวนคนที่มีความรู้ความสามารถ หรือขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้เข้ามาร่วมในการพัฒนา งาน หรือให้ความรู้และฝึกทักษะที่เป็นประโยชน์แก่ทีมงานและคนในชุมชนหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

๔.๕.๕ การบริหารจัดการด้านสิ่งดึงดูดใจ

สิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เช่น ความสวยงามทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีเสน่ห์ มีความน่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะผู้ที่มาจากต่างถิ่น ความงดงามของชุมชน สถาปัตยกรรมหรือศิลปกรรมสร้างสรรค์ ความแปลกใหม่ น่าสนใจ การถ่ายทอดองค์ความรู้ที่น่าสนใจ มีเรื่องราว เรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยง (Story) และมีความเป็นอัตลักษณ์ เช่น งานประเพณีวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นภาษา อาหาร สมุนไพร การถ่ายทอดองค์ความรู้แก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น คณะทำงานในพื้นที่หรือผู้ที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญในการบริหารจัดการด้านสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) หากชุมชนสามารถค้นหาสิ่งดึงดูดใจ ซึ่งอาจจะเป็นทุนทางสังคมที่มีอยู่แล้วแต่เดิม หรืออาจจะเป็นการพัฒนางานศิลปะแนวใหม่ที่งดงามทรงคุณค่าให้เกิดเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้อยากเข้ามาเที่ยวได้ ข้อนี้เป็นอีกโจทย์หนึ่งที่ต้องหาคำตอบให้ได้ และต้องพัฒนาให้เกิดมีขึ้นให้ได้

๔.๕.๖ การบริหารจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

สิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะในพื้นที่ อาทิศูนย์บริการนักท่องเที่ยว พิพิธภัณฑ์ ห้องสุขา เส้นทางศึกษาประวัติศาสตร์ เส้นทางเดินเท้าหรือเส้นทางจักรยานศึกษาทางวัฒนธรรม ป้ายสื่อความหมาย เป็นต้น ช่วยทำให้นักท่องเที่ยวมีความสะดวกสบาย และเกิดความประทับใจในการมาเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปะสร้างสรรค์ ซึ่งเรื่องนี้ถือได้ว่าเป็นอีกส่วนหนึ่งที่สามารถพัฒนาให้เกิดความพร้อมได้ ซึ่ง

อาจจะต้องใช้เวลาและงบประมาณ แต่ก็ไม่น่าจะเกินความสามารถของชุมชนที่มีความตั้งใจจริงที่จะดำเนินงานให้เกิดประโยชน์สูงสุด

๔.๕.๗ การบริหารจัดการด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปะสร้างสรรค์บางแห่งอาจอยู่ใกล้ตัวเมืองขณะที่หลายแหล่งอยู่ในพื้นที่ห่างไกลเนื่องจากเป็นชุมชนชนบท แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมส่วนใหญ่มักตั้งอยู่ในเขตชุมชนหรือตัวเมืองสามารถเข้าถึงได้ง่าย ซึ่งคณะทำงานในพื้นที่หรือผู้ที่เกี่ยวข้องควรประสานงานหรือดำเนินการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะเส้นทาง และยานพาหนะในการนำพานักท่องเที่ยวจากตัวเมืองมายังแหล่งท่องเที่ยว ทั้งด้วยระบบขนส่งสาธารณะหรือรถส่วนบุคคลให้สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่สะดวก รวดเร็ว ปลอดภัย และกำหนดค่าบริการที่เป็นธรรมเพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น

๔.๕.๘ การบริหารจัดการด้านการรักษาความปลอดภัย

ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และทรัพย์สิน เป็นสิ่งสำคัญไม่แพ้กันเพราะจะเป็นการส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีและสร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยวในการเดินทางมาท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ซึ่งบางแห่งอยู่ห่างไกลแหล่งชุมชนและมีสภาพรกร้าง ดังนั้น คณะทำงานในพื้นที่รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และประชาชนในพื้นที่ควรให้ความสำคัญกับการดำเนินงานในด้านการรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะในการเดินทางมาท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมซึ่งส่วนใหญ่อยู่ใกล้แหล่งชุมชนแต่ในช่วงฤดูการท่องเที่ยวหรืองานประเพณีอาจมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากอาจทำให้เกิดเหตุความเสี่ยงด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวและประชาชนในพื้นที่

๔.๕.๙ การบริหารจัดการด้านการตลาด

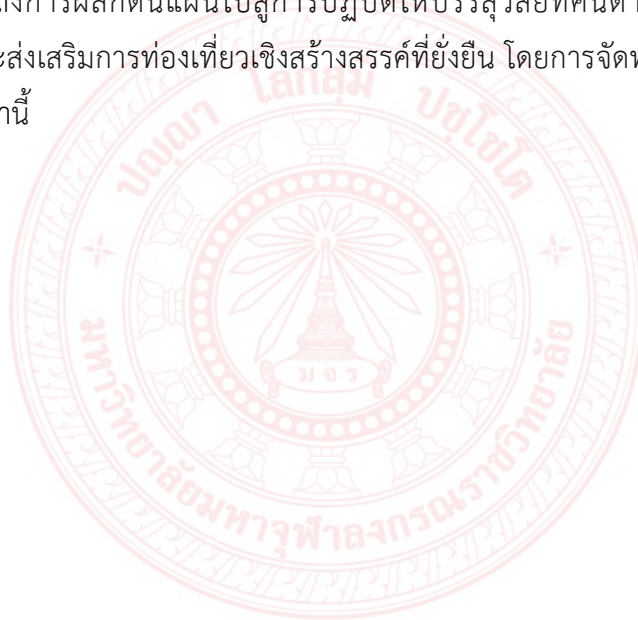
การตลาดแหล่งท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ ควรเน้นการทำให้กลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมายได้รู้จักหรือได้รับข้อมูลที่น่าสนใจเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปะวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อให้นักท่องเที่ยวสนใจแล้วตัดสินใจเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน โดยใช้ช่องทางการสื่อสารทางการตลาดในทุกช่องทางที่สามารถทำได้ ทั้งที่เป็นของส่วนราชการสื่อมวลชนและสื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ ที่หลากหลายซึ่งการดำเนินงานด้านนี้อาจต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน มาให้ความรู้ หรือให้การสนับสนุนตามความเหมาะสม

๔.๕.๑๐ การบริหารจัดการด้านนักท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ มักจะมีนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมหรือใช้บริการด้านการท่องเที่ยวจำนวนมาก โดยเฉพาะในช่วงที่จัดงานเทศกาลประจำปีวันหยุดนักขัตฤกษ์ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาผลกระทบต่อพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ได้ อาทิเช่น ปัญหาขยะมูลฝอย ปัญหาความปลอดภัย ปัญหาด้านการคมนาคม ปัญหาสิ่งอำนวยความสะดวกที่จัดเตรียมไว้ไม่พอเพียงต่อความ

ต้องการของนักท่องเที่ยว และปัญหาอื่น ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้เกี่ยวกับนักท่องเที่ยว ซึ่งหากมีการบริหารจัดการที่เหมาะสม นักท่องเที่ยวก็จะประทับใจ และช่วยกันประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนต่อไปแบบปากต่อปาก ในทางกลับกัน หากนักท่องเที่ยวไม่ประทับใจ ก็อาจจะส่งผลเสียได้เช่นกัน เรื่องนี้จึงเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ไม่ควรมองข้าม

การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมควรคำนึงถึงการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์สิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว เช่น วิถีชีวิต ความเชื่อ การแต่งกาย ภาษา อาหาร ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีสิ่งก่อสร้าง รวมถึงการบริหารจัดการด้านสิ่งดึงดูดใจสิ่งอำนวยความสะดวกการรักษาความปลอดภัยการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว การตลาดและนักท่องเที่ยวตั้งนั้นหน่วยงานที่เป็นเจ้าของหรือคณะทำงานในพื้นที่หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ควรร่วมกันจัดทำแผนบริหารจัดการพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ รวมถึงการผลักดันแผนไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุวิสัยทัศน์ด้านการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ยั่งยืน โดยการจัดทำการบริหารตามแผนที่กล่าวแล้วก่อนหน้านี้

บทที่ ๕

สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา” ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในกลุ่มจังหวัดล้านนา” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อสร้างองค์ความรู้ในการพัฒนาวัดและชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะในกลุ่มจังหวัดล้านนา ๒) เพื่อพัฒนาพื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา ๓) เพื่อการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรคศิลปะของวัดในกลุ่มจังหวัดล้านนาที่ได้รับการจัดการที่เหมาะสม

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะในพื้นที่สาธารณะของเมืองท่องเที่ยวในรูปแบบการสร้างผลงานทางศิลปะ ที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น จำนวน ๘ แห่ง เพื่อพัฒนาเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปะ และแหล่งเรียนรู้เชิงศิลปวัฒนธรรมวิถีชุมชนแนวพุทธ

ประชากรและกลุ่มเป้าหมายในโครงการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง “การส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา” ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในกลุ่มจังหวัดล้านนา” ที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (focus group) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) ได้แก่ กลุ่มประชากรประกอบด้วย พระสงฆ์ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานท่องเที่ยวและการกีฬาประจำจังหวัด หน่วยงานราชการประจำจังหวัด อำเภอ และองค์การบริหารส่วนตำบล และบริษัทเอกชน ได้แก่ บริษัทท่องเที่ยว ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องในชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้นำอาวุโส และกลุ่มชาวบ้านในชุมชนทั้ง ๘ แห่งๆ ละ ๒๐ คน รวมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งสิ้นไม่ต่ำกว่า ๑๖๐ คน โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามเนื้อหา (Content analysis) แล้วสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เมื่อได้รับข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการวิเคราะห์จากเอกสาร ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (focus group) หลังจากนั้น ผู้วิจัยยืนยันความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยการให้บุคคลที่อยู่ในปรากฏการณ์ที่ศึกษาและบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษาตรวจสอบและรับรองความถูกต้อง โดยการแปลข้อมูลพร้อมให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ทักท้วงหรือยอมรับข้อมูลที่นำเสนอ ซึ่งการตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยวิธีนี้ ผู้วิจัยใช้กับข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลที่เป็นส่วนที่ผู้วิจัยได้ตีความแล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) นำมาวิเคราะห์เชิง

พรรณนาและการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสรุปผลการการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ดังนี้การนำเสนองานศิลปะในพื้นที่สาธารณะของชุมชนทั้ง ๘ แห่ง กล่าวคือ

- ๑) บ้านเหล่าพัฒนา อำเภอมะสรวย จังหวัดเชียงราย
- ๒) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน
- ๓) บ้านท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่
- ๔) บ้านบุญยืน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน
- ๕) บ้านลำปางหลวงใต้ อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง
- ๖) บ้านต้นไคร้ ตำบลช่อแฮ อำเภอช่อแฮ จังหวัดแพร่
- ๗) บ้านเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ๘) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ องค์ความรู้ในการพัฒนาวัดและชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะในกลุ่มจังหวัดล้านนา

๑) ศิลปะในฐานะที่เป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรม(Cultural Resource)

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาทั้งในส่วนองศิลปะที่มีอยู่แล้วในชุมชนถือว่าเป็นของเก่า เป็นมรดกที่ตกทอดกันมาก่อนหน้านั้น และงานศิลปะใหม่ที่ได้สร้างขึ้น โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งจะกล่าวในรายละเอียดในหัวข้อต่อไป ในส่วนของหัวข้อนี้มุ่งเน้นประเด็นเกี่ยวกับรูปแบบหรือแนวทางการพัฒนาวัดและชุมชน ในเรื่องเกี่ยวกับการส่งเสริมอนุรักษ์และสร้างสรรค์ศิลปะของชุมชนที่มีฐานะเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยชุมชน เป็นเรื่องที่หลายฝ่ายให้ความสำคัญ จัดว่าเป็นกระบวนการหรือชุดของการกระทำที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมตั้งแต่ในอดีตของชุมชน เป็นมรดกของชุมชนที่สืบทอดกันมาหลายยุคสมัย หรือบางทีอาจเป็นแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เมืองโบราณหรือชุมชนโบราณ แหล่งเตาผลิตเครื่องถ้วยชามโบราณ วัดวาอาราม โบราณสถานโบราณวัตถุ ศิลปะวัตถุรวมทั้งภูมิปัญญาความรู้ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีปฏิบัติ ศาสนพิธี พิธีกรรมตามความเชื่อ เป็นต้น ที่มีอยู่ในชุมชนหรือชุมชนมีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งมีความมุ่งหมายเพื่อการบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

๒) แนวทางการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรค์ศิลปะในชุมชน

กลุ่มผู้วิจัยได้อ้างอิงและอาศัยแนวทางของอาจารย์สายันต์ ไพเราะภูจิตร ได้ศึกษากระบวนการโบราณคดีชุมชนโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในจังหวัดน่านและได้เสนอแนวทางในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมไว้ ๗ ประการด้วยกัน ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรค์ศิลปะในชุมชนได้

(๑)การศึกษาวิจัยหรือการสร้างองค์ความรู้ (Resource Research)

(๒)การประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรทางวัฒนธรรม (Resource Assessment and Evaluation)

(๓)การสงวนและการอนุรักษ์ (Preservation) คือ การคงไว้ซึ่งสภาพทางกายภาพและคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรม หรืองานศิลปะนั้น ๆ

(๔)การดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรวัฒนธรรม (Resource-Based Community Business)

(๕)การเผยแพร่องค์ความรู้ ข้อมูล ประสบการณ์ให้แก่คนอื่น ๆ ทั้งในและนอกชุมชน อาจจัดให้มีสิ่งพิมพ์หรือสื่อต่าง ๆ ทั้งทางออนไลน์และออฟไลน์เพื่อเผยแพร่โดยการจำหน่ายหรือให้เปล่า ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของชุมชนในการจัดการเชิงธุรกิจ

(๖)การบังคับใช้กฎหมายข้อปฏิบัติหรือข้อบัญญัติต่างๆ (Enforcement)

(๗)การฟื้นฟู ผลิตซ้ำ และสร้างใหม่ (Resource Rehabilitation / Revitalization) เป็นการสร้างความหมายคุณค่าและกำหนดบทบาทหน้าที่ใหม่ให้กับทรัพยากรทางวัฒนธรรม หรือผลงานศิลปะที่อาจจะไม่ได้ทำหน้าที่ดั้งเดิมอย่างที่เคยเป็น (De-Functioned Resource) และมีการนำเอาทรัพยากรทางวัฒนธรรมหรือผลงานศิลปะนั้นมาปรับปรุงและพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ในบทบาทใหม่ (Re-functioning)

๓) กิจกรรมหลักในการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรค์ศิลปะในชุมชน

นอกจากการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมดังกล่าวแล้ว ยังมีวิธีการสำคัญที่ได้พัฒนาขึ้นมาเพื่อใช้เป็นกรอบในการทำความเข้าใจ หรืออธิบายกระบวนการจัดการศิลปะเชิงสร้างสรรค์ หรือทรัพยากรวัฒนธรรม ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด วิธีการดังกล่าวเรียกว่า 3E-Model ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมที่สำคัญ ๓ ประการ คือ

(๑)กระบวนการเรียนรู้และการให้การศึกษา (E1 = Education) เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริงและการจัดการศึกษาที่เน้นการสื่อสารสองทางและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในกลุ่มศิลปินที่สร้างงานศิลปะ นักวิชาการ นักจัดการ เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเพื่อการสร้างความรู้ความเข้าใจ

(๒) การสร้างสรรค์และประดิษฐ์นวัตกรรมในการจัดการ (E2 = Engineering) คือการคิดค้นรูปแบบวิธีและเทคนิควิธีต่างๆ ที่เหมาะสมใหม่ๆ ในการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรค์ศิลปะของวัดและชุมชน

(๓)การบังคับใช้กฎระเบียบ (E3 = Enforcement) คือการนำเอาเงื่อนไข กฎเกณฑ์ข้อบัญญัติและกฎหมายที่ชุมชนหรือสังคมกำหนดขึ้น มาบังคับใช้เพื่อคุ้มครองป้องกันและอำนวยความสะดวกจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมให้เป็นไปอย่างราบรื่น หรือไม่ถูกละเมิดให้เสื่อมค่าหรือเสื่อมสภาพไปด้วยเหตุต่าง ๆ ซึ่งในประเด็นนี้ในส่วนของชุมชนที่คณะผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาในครั้งนี้ อาจเป็นเรื่องของข้อตกลงที่คนในชุมชนเห็นร่วมกันที่จะดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการอนุรักษ์ส่งเสริมการสร้างสรรค์งานศิลปะในชุมชนซึ่ง 3E-Model ในการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรค์ศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา ทั้ง ๘ จังหวัดที่คณะผู้วิจัยได้เข้าไปทำการศึกษา อาจพอสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๕.๑ 3E-Model ในการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรค์ศิลปะของวัดและชุมชน

3E-Model ในการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรค์ศิลปะของวัดและชุมชน	
(๑) กระบวนการเรียนรู้และการให้การศึกษา (E1 = Education)	ลงพื้นที่ทำประชาคมกับชาวบ้าน สัมภาษณ์แกนนำและปราชญ์ชุมชน เพื่อรวบรวมความรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์หรือสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ที่น่าภาคภูมิใจของชุมชน พร้อมทั้งใช้เวลาช่วงหนึ่งอยู่ร่วมกันกับคนในชุมชนเพื่อศึกษาวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ต่างๆ ของชุมชนก่อนที่จะถ่ายทอดเรื่องราวและอารมณ์ความรู้สึกออกมาผ่านงานศิลปะ
(๒) การสร้างสรรค์และประดิษฐ์นวัตกรรม	สร้างสรรค์งานศิลปะในรูปแบบที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนไม่ว่าจะเป็น

3E-Model ในการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชน	
ในการจัดการ (E2 = Engineering)	ภาพจิตรกรรมบนผนังสาธารณะของชุมชน ลวดลายบนเหล็กค้ำโพธิ์ รวมทั้งประติมากรรมโดยคำนึงถึงเนื้อหาที่เป็นเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ของชุมชน พร้อมทั้งให้คนในชุมชน เด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการ เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกรักท้องถิ่น ให้เด็กได้เรียนรู้งานศิลปะควบคู่ไปกับการส่งเสริมอนุรักษ์งานศิลปะที่ทรงคุณค่าของชุมชนให้คงอยู่ต่อไป
(๓) การบังคับใช้กฎระเบียบ (E3 = Enforcement)	มีการแบ่งบทบาทหน้าที่กันในการดำเนินการ ทั้งในส่วนของทีมงานศิลปิน ผู้นำชุมชน รวมทั้งคนในชุมชน มีการทำข้อตกลงในการช่วยกันดูแลรักษา งานศิลปะที่สร้างขึ้น พร้อมทั้งปรึกษาหารือกันในการหาแนวทางพัฒนาขยายผลไปสู่การพัฒนาชุมชนในด้านอื่นๆ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวและการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนเป็นลำดับต่อไป

๔) ลักษณะทางกายภาพและพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรมของชุมชนกรณีศึกษา

จากการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกชุมชนเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อรวบรวมข้อมูลทั้งในเชิงกายภาพและทางสังคมวัฒนธรรมของพื้นที่ ๘ แห่ง ใน ๘ จังหวัดล้านนา โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ผู้นำชุมชน และการจัดสนทนากลุ่ม (focus group) แกนนำของชุมชน ตลอดจนลงพื้นที่จริงเพื่อสังเกตและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ ในการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาวัดและชุมชนโดยเฉพาะในด้านการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะในกลุ่มจังหวัดล้านนาพบว่าชุมชนแต่ละพื้นที่มีเอกลักษณ์ พื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรม และศักยภาพที่แตกต่างกันไป มองในแง่หนึ่งก็ถือเป็นเรื่องดีที่จะได้ศึกษาเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างว่าการ

สร้างพื้นที่ทางศิลปะของแต่ละพื้นที่ซึ่งมีพื้นฐานที่แตกต่างกัน จะให้ผลลัพธ์ที่ต่างกันอย่างไรบ้าง เป็นต้น ในหัวข้อนี้จะได้นำเสนอข้อมูลพื้นฐานของแต่ละชุมชน โดยเรียงไปในแต่ละจังหวัด โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ส่งเสริมศิลปะในชุมชน และศักยภาพของชุมชนในด้านการจัดการท่องเที่ยว กล่าวคือ

- (๑) ชุมชนบ้านเหล่าพัฒนา อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย
- (๒) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน
- (๓) ชุมชนบ้านท่าข้ามใต้ ตำบลหางดง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่
- (๔) ชุมชนบ้านบุญยืน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน
- (๕) ชุมชนบ้านลำปางหลวงใต้ ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
- (๖) ชุมชนบ้านต้นไคร้ ตำบลช่อแฮ อำเภอช่อแฮ จังหวัดแพร่
- (๗) ชุมชนบ้านศรีดอนชัย หมู่ ๘ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอป่าเย็บ จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- (๘) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

๕.๑.๒ การพัฒนาพื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ร่วมกับพระสงฆ์และประชาชนในพื้นที่ศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลวัดและชุมชนในด้านประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดลำดับความสำคัญของความต้องการในการพัฒนาพื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างศิลปะในวัดและชุมชน คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ไว้คร่าวๆ ก่อนแล้ว ก่อนที่จะเข้าไปชี้แจง ประสานงาน สอบถาม และทำประชาคมระดมความคิดเห็นเพื่อทำประชาพิจารณ์และประชามติเกี่ยวกับการเลือกสถานที่ในการสร้างสรรคงานศิลปะ และเลือกเรื่องราวที่จะถ่ายทอดลงไปในงานศิลปะนั้น ๆ ในพื้นที่สาธารณะของชุมชน ขณะเดียวกัน การเลือกศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานก็มีส่วนสำคัญในการดำเนินงานตามโครงการ เนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องของระยะเวลาในการจัดสร้างงานศิลปะ ตลอดจนข้อจำกัดในด้านงบประมาณ คณะผู้วิจัยได้เจาะจงเลือกศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานซึ่งเป็นที่ยอมรับในวงการ และมีเวลาหรือสะดวกที่จะเข้ามาร่วมโครงการ

พื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัด
ล้านนา

ตารางที่ ๕.๒ พื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

จังหวัด	ศิลปินผู้สร้างผลงาน	พื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์
๑. เชียงราย	มานิตย์ กันทะสัก	ประติมากรรมข้าวเป็นเจ้า ณ บ่อน้ำร้อนสามสี บ้านเหล่าพัฒนา หมู่ที่ ๒๒ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย (เปิดตัวอย่างเป็นทางการ วันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓)
๒. เชียงใหม่	มานิตย์ โกวฤทธิ์ และ กลุ่มศิลปินจิตอาสาป้ายสี เต็มฝัน ปันจินตนาการ	จิตรกรรม Installation บนไม้ค้ำโพธิ์ หรือเหล็กค้ำโพธิ์ วัดท่าข้าม บ้านท่าข้าม ตำบลหางดง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ (เปิดตัวอย่างเป็นทางการวันที่ ๒๗พฤศจิกายน ๒๕๖๓)
๓. ลำพูน	มานิตย์ โกวฤทธิ์ และ กลุ่มศิลปินจิตอาสาป้ายสี เต็มฝัน ปันจินตนาการ	จิตรกรรมฝาผนังเกี่ยวกับประเพณีสลากย้อม วัดพระธาตุหริภุญชัย ในอาคาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน(เปิดตัวอย่างเป็นทางการ วันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๓)
๔. ลำปาง	มานิตย์ โกวฤทธิ์ และ กลุ่มศิลปินจิตอาสาป้ายสี เต็มฝัน ปันจินตนาการ	จิตรกรรมสามมิติ บนผนังกำแพงรั้วชุมชน หลังวัดพระธาตุลำปางหลวง แนว Street Art เกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชน บ้านลำปางหลวงใต้ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง (เปิดตัวอย่างเป็นทางการ วันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๓)
๕. แพร่	มานิตย์ โกวฤทธิ์ และ กลุ่มศิลปินจิตอาสาป้ายสี เต็มฝัน ปันจินตนาการ	จิตรกรรมสามมิติ แนว Street Art บนฝาผนังกำแพงวัดต้นไคร้ และผนังกำแพงในชุมชนเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชุมชน บ้านต้นไคร้ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ (เปิดตัวอย่างเป็นทางการ วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓)

จังหวัด	ศิลปินผู้สร้างผลงาน	พื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์
๖. น่าน	มานิตย์ โกวฤทธิ์ และ กลุ่มศิลปินจิตอาสาป้ายสี แต้มฝัน ปันจินตนาการ	จิตรกรรมสามมิติ แนว Street Art บนฝาผนังอาคารเก่า ข้างช่วงเมืองสา หน้าวัดบุญยืน บ้านบุญยืน ตำบลกลาง เวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน (เปิดตัวอย่างเป็นทางการ วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓)
๗. แม่ฮ่องสอน	มานิตย์ โกวฤทธิ์ และ กลุ่มศิลปินจิตอาสาป้ายสี แต้มฝัน ปันจินตนาการ	จิตรกรรมแนวผสมผสานระหว่างภาพสามมิติกับภาพเขียน โบราณบนผนังด้านหลังพระวิหารวัดศรีดอนชัย ตำบลเวียง เหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน (เปิดตัวอย่างเป็นทางการ วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๓)
๘. พะเยา	พระปัญญาชัยพุทธรัชชิตะ และ ทีมงานศูนย์เรียนรู้ภูมิศิลป์ อำเภอพานจังหวัดเชียงราย	งานประติมากรรมภูมิจักรวาลณ “ลานธรรมลานศิลป์ ถิ่น เวียงบัว” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยา เขตพะเยาตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา (เปิดตัวอย่างเป็นทางการ วันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๖๓)

๕.๑.๓ การอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดในกลุ่มจังหวัดล้านนา ที่ได้รับการจัดการที่เหมาะสม

การอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดและชุมชนในแต่ละจังหวัดในกลุ่ม
จังหวัดล้านนาอาจแตกต่างกันไปตามบริบทของชุมชนในแต่ละพื้นที่ และขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางสังคม
วัฒนธรรมของชุมชน ลักษณะทางกายภาพของชุมชน และความแตกต่างของประชากรในชุมชน เป็น
ต้น จากการรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นต่างๆ ของหลายๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ต่างก็ให้ความคิดเห็น
แตกต่างกันไป ดยยกมาเป็นบางประเด็นที่สำคัญที่หลายฝ่ายเห็นพ้องตรงกัน และเป็นแนวคิดที่
น่าสนใจหรือผ่านการทดลองใช้แล้วได้ผลในชุมชนกรณีศึกษา กล่าวคือ

๑) คนในชุมชนเป็นศูนย์กลางพลังของคนในชุมชนสำคัญที่สุด

การดำเนินงานตามโครงการต่างๆ ของชุมชน สิ่งสำคัญที่สุดก็คือการที่คนชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกๆ ด้าน เพราะคนในชุมชนถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางของชุมชน การดำเนินงานจากบุคคลภายนอกในการนำนวัตกรรม ความรู้ หรือผลงานศิลปะ เป็นต้นเข้ามาสู่ชุมชน หากชุมชนไม่เห็นด้วย หรือไม่สนใจ โอกาสที่การดำเนินงานตามโครงการนั้นจะบรรลุวัตถุประสงค์หรือมีความต่อเนื่อง ยั่งยืนก็เป็นไปได้ยาก

๒) ศิลปะที่ไม่ธรรมดาต้องนำพาให้ท้องถิ่นได้ด้วย

ศิลปะที่เราทำมันจะต้องเลี้ยงชีพได้ด้วยมันถึงจะเป็นศิลปะที่เข้ากับยุคเข้ากับสมัย งานศิลปะต้องสามารถดึงคนเข้ามาในชุมชนได้แล้ว การจะกระตุ้นให้เกิดการจับจ่ายใช้สอยอย่างไรก็อยู่ที่วิสัยทัศน์ของผู้นำหรือคนในชุมชนในแต่ละพื้นที่ การหาวิธีการที่เหมาะสมกับชุมชน เมื่อขายได้ก็นำรายได้มาสนับสนุนให้เยาวชนหรือผู้สูงอายุช่วยกันผลิตเพิ่มขึ้น เป็นการกระจายรายได้ให้กับคนในชุมชน

๓) ศิลปะก็คือธรรมชาติ ต้องหาตัวเองให้เจอ แล้วไม่ยึดติดกับความเป็นตัวเองนั้น

ความเป็นเอกลักษณ์ในการสร้างสรรค์งานศิลปะของชุมชน เพื่อให้ตรงตามอัตลักษณ์ของชุมชนเป็นเรื่องสำคัญ ศิลปะไม่ใช่การเลียนแบบผลงานของใคร แต่เมื่อค้นพบเอกลักษณ์หรือรากเหง้าของตัวเองแล้วก็ไม่ควรจะยึดติดอยู่กับวิถีหรือแนวทางเดิม ๆ จนทำให้ผลงานหยุดนิ่ง ไม่ก้าวต่อไปข้างหน้า ดังนั้น การอนุรักษ์ และการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ต้องมาควบคู่กันไป

๔) การสร้างสรรค์และอนุรักษ์งานศิลปะต้องมาควบคู่กับการเรียนรู้

การทำงานด้านศิลปะ โดยเฉพาะที่ต้องเกี่ยวข้องกับคนในชุมชนต่างๆ จะต้องมีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา เนื่องจากแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน ทั้งในด้านแนวคิด วิถีชีวิต ธรรมเนียม ตลอดจนความเชื่อต่างๆ เป็นต้น ศิลปะบางอย่างอาจเป็นที่ชื่นชอบของชุมชนหนึ่ง แต่อาจจะไม่เป็นที่ชื่นชอบของอีกชุมชนหนึ่ง หรือบางพื้นที่ของชุมชน

๕) ศิลปะไม่จำเป็นต้องอยู่ในอาคาร ผนังกลางแจ้งก็สามารถเป็นพื้นที่ศิลปะได้

การสร้างสรรค์พื้นที่ศิลปะแต่เดิมในอดีต นิยมสร้างสรรค์ผลงานไว้ในผนังอุโบสถ วิหาร จนทำให้บางคนมองว่าศิลปะต้องอยู่ในอาคาร ซึ่งโดยความเป็นจริงแล้วศิลปะสามารถเกิดขึ้นได้ทุกที่ ดังเช่นที่นิยมในปัจจุบันคือศิลปะบนท้องถนนหรือ Street Art และการถ่ายภาพร่วมกับภาพสามมิติ เป็นการดึงเอาศิลปะมาจัดแสดงในพื้นที่ Open หรือ กลางแจ้ง บนผนังที่อยู่ด้านนอกของวัดหรือในชุมชน งานศิลปะกลางแจ้งในรูปแบบนี้คนสามารถมาเล่นกับภาพศิลปะได้ สามารถถ่ายภาพแล้วช่วยโปรโมทได้ด้วย โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชุมชนก็จะเป็นการประชาสัมพันธ์ชุมชนได้เป็นอย่างดี

๖) การสร้างสรรค์งานศิลปะ ต้องมาควบคู่กับการอนุรักษ์

การสร้างสรรค์งานศิลปะชิ้นใหม่ในชุมชน ต้องคำนึงถึงอนาคตข้างหน้าด้วยว่าจะทำอย่างไรให้งานศิลปะนั้นๆ คงสภาพอยู่ได้นานที่สุด ซึ่งนอกจากจะมีมาตรการป้องกันไม่ให้มีใครมาทำลาย และส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และอนุรักษ์แล้ว ยังรวมไปถึงการดูแลรักษาในด้านเทคนิค เช่น การถนอมรักษาภาพวาดจิตรกรรมให้คงอยู่ได้นานๆ โดยเฉพาะภาพที่วาดบนผนังกลางแจ้งของชุมชน

๗) สนับสนุนให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมทั้งบ้าน วัด และ โรงเรียน

การส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรค์ศิลปะของวัดและชุมชนก็เช่นเดียวกันกับการพัฒนาชุมชนในด้านอื่นๆ ที่ต้องคำนึงถึงทุกภาคส่วนของชุมชนหรือสังคม เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีเอกภาพ ราบรื่น และทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วม กล่าวได้ว่าเป็นการพัฒนาแบบบูรณาการ

๘) ผลงานจะโดดเด่นได้ต้องทำให้จริงจัง ดำเนินการให้เป็นกิจจะลักษณะ

การพัฒนาให้งานศิลปะเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวในชุมชน การสร้างผลงานต้องทำให้ดูยิ่งใหญ่ น่าสนใจ เพราะไม่อย่างนั้น คนก็จะไม่สนใจ หรือมาดูเพียงครั้งเดียวแล้วก็หาย ผลงานต้องได้ทั้งคุณภาพและปริมาณ นอกจากนั้นต้องมีการจัดการที่ประสานสอดคล้องกันไปอย่างเป็นระบบ

๙) ส่งเสริมให้เยาวชนได้มีส่วนร่วม ทั้งในด้านการสร้างสรรค์และอนุรักษ์

การส่งเสริมให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมเป็นสิ่งที่หลายฝ่ายให้ความสำคัญ ในการดำเนินงานตามโครงการวิจัยนี้ ได้มีกิจกรรมที่เด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมหลายพื้นที่ เป็นการกระตุ้นให้เด็กมีแรงบันดาลใจในการพัฒนาฝีมือของตนเองในด้านการสร้างสรรค์ศิลปะ ตลอดจนมีสำนึกรักในชุมชน ภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของชุมชน และมีความรู้สึกรักและหวงแหนผลงานศิลปะที่เกิดขึ้นในชุมชน ในฐานะที่เป็นสมบัติอันทรงคุณค่าของชุมชน

๑๐) ศิลปะที่มาจากสำนึกรักในท้องถิ่นและจิตอาสาเป็นความงามที่มีค่าและยั่งยืน

ศิลปะที่มาจากการมีจิตอาสาของศิลปินสามารถดึงคนเข้ามาท่องเที่ยวและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนได้ ไม่ใช่เพื่อไปสร้างงานศิลปะอย่างเดียว แต่ต้องการสร้างเยาวชน คนรุ่นใหม่ที่มีจิตอาสาต่อไปเรื่อยๆ จึงควรเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างมีจิตสำนึกที่ทรงคุณค่าต่อไป

๑๑) ศิลปินในชุมชน ทรัพยากรบุคคลที่ไม่ควรมองข้าม

ศิลปินในชุมชน เป็นทรัพยากรบุคคลที่ทรงคุณค่า เพราะเป็นกลุ่มบุคคลที่เข้าใจในอัตลักษณ์ของชุมชนได้ดี อีกทั้งยังเป็นคนในพื้นที่ มีความผูกพันกับท้องถิ่นหรือชุมชนของตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญในการอนุรักษ์ส่งเสริมการสร้างสรรค์ศิลปะในชุมชนอย่างยั่งยืน

๑๒) การพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา ต้องใช้เวลาและต้องมีการเริ่มต้น

ภาพรวมในการดำเนินงานทั้งโครงการที่ผ่านมาว่า จุดสำคัญต้องมีการเริ่มต้นคิดทำสิ่งใหม่ ต้องใช้เวลาและได้รับการสนับสนุนจากหลายๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยการสร้างผลงานศิลปะในโครงการวิจัยนี้เป็นเหมือนการทดลองเพื่อดูผลลัพธ์ว่า เมื่อมีศิลปะเกิดขึ้นในชุมชนแล้ว จะสามารถกระตุ้นการท่องเที่ยว หรือดึงดูดคนให้มาสนใจได้มากน้อยเพียงใด

๑๓) การสร้างสรรค์ศิลปะต้องสัมพันธ์กับการสร้างความสุขให้กับชุมชน

การทำให้คนในชุมชนมีความสุข เพราะนอกจากจะเกิดความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของชุมชนที่ตนเองอยู่แล้ว ยังมีโอกาสได้ถ่ายภาพเล่นกับงานศิลปะ ได้สัมผัสความงามของศิลปะ เป้าหมายของงานศิลปะในแง่ที่เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กับชุมชน อาจกล่าวได้ว่าเป็นการมองที่แคบเกินไป เพราะคุณค่าของศิลปะที่แท้จริงแล้วมีมากกว่านั้น จากการสังเกตรอยยิ้มและแววตาของคนในชุมชนที่ได้สัมผัสความงามของศิลปะที่เกิดขึ้นในชุมชน บ่งบอกได้ว่า สิ่งที่เป็นผลลัพธ์ชัดเจนของการสร้างสรรค์งานศิลปะให้กับชุมชน

๑๔) การสร้างสรรค์ศิลปะเริ่มพัฒนาจากบุคคล ชุมชน และขยายผลสู่สาธารณะ

การส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรค์ศิลปะของวัดและชุมชน โดยแก่นแท้แล้วเริ่มจากบุคคลแต่ละคนก่อนแล้วจึงขยายผลสู่ชุมชน ก่อนที่จะขยายผลไปสู่สาธารณชนในวงกว้าง การจะส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรค์ศิลปะนั้น ต้องเริ่มที่การพัฒนาปัจเจกบุคคลให้มีใจรักในศิลปะก่อน การให้ความสำคัญกับการปลูกฝังความรักในศิลปะให้กับเยาวชนตลอดจนคนในชุมชนจึงเป็นเรื่องสำคัญ เพราะเมื่อในชุมชนมีคนที่มีใจรักในศิลปะมากขึ้น มีทักษะและความรู้ในการสร้างสรรค์ศิลปะมากขึ้น ในที่สุดชุมชนก็จะกลายเป็นแหล่งรวมศิลปิน

๑๕) ศิลปะจะเจียบหาย หรือกลายเป็นตำนาน ขึ้นอยู่ที่การบริหารจัดการของชุมชน

การมีศิลปะอยู่ในชุมชนเพียงอย่างเดียว แต่ถ้าขาดการบริหารจัดการที่ดีที่เหมาะสม โอกาสที่จะขยายผลให้เกิดประโยชน์สูงสุดก็เป็นไปได้ยาก เพราะหากชุมชนมีงานศิลปะรวมถึงวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าอยู่ในชุมชนแล้วไม่เห็นคุณค่า และไม่รู้จักวิธีการบริหารจัดการที่เหมาะสม ก็อาจจะส่งผลเสียได้อย่างน่าเสียดาย แต่หากชุมชนมีศิลปะที่เป็นมรดกตกทอดมาจากคนรุ่นก่อนแล้วมองเห็นคุณค่า และมีการวางแผนบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ มีการเรียนรู้และพัฒนาปรับปรุงให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป ผลที่เกิดขึ้นก็คือ ชุมชนได้รับผลประโยชน์เพราะสามารถนำศิลปะซึ่งเป็นเหมือนของมีค่าในชุมชนมาใช้ในทางที่สร้างสรรค์ โดยที่ยังคงสามารถอนุรักษ์ผลงานศิลปะนั้นให้คงอยู่ต่อไปจนถึงรุ่นลูกหลานโดยบริหารจัดการอย่างไรจึงจะถือว่าเป็นการบริหารจัดการที่ถูกต้องเหมาะสม ทั้งในด้าน การบริหารงาน บริหารเงิน และบริหารคน ตามหลักของรัฐประศาสนศาสตร์

๕.๑.๔ สรุปการประเมินผลการดำเนินงานจากความคิดเห็นของคนในชุมชน

จากการสำรวจความคิดเห็นจากคนในชุมชนในเบื้องต้นเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการพัฒนาพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับเนื้อหาของงานศิลปะที่สร้างขึ้นว่าตรงตามเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ของชุมชนมากน้อยแค่ไหนเพียงใด และเมื่อสร้างขึ้นแล้วคนในชุมชนมองว่าเกิดประโยชน์กับชุมชนมากแค่ไหน และสามารถขยายผลไปสู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนได้มากน้อยอย่างไร นอกจากนี้ยังถามเรื่องเกี่ยวกับการบริหารจัดการ หรือข้อเสนอแนะอื่นๆ ที่คนในชุมชนเห็นว่าควรทำ เป็นต้น โดยคณะผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ๑๗๔ ชุด โดยแบ่งเป็นรายจังหวัดละเท่าๆ กัน เน้นเฉพาะคนในหมู่บ้านที่เลือกเป็นกรณีศึกษาอย่างน้อยหมู่บ้านละ ๒๐ คน โดยสรุปผลได้ดังนี้

๑) ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสำรวจ

กลุ่มตัวอย่างทั้ง ๑๗๔ คน จำแนกออกเป็นเพศชาย ร้อยละ ๕๓.๘ เพศหญิง ร้อยละ ๔๖.๒ โดยอยู่ในกลุ่มอายุ ๓๑-๔๐ ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๓ รองลงมาเป็นกลุ่มอายุ ๒๑-๓๐ ปี ๔๑-๕๐ ปี และ ๑๑-๒๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๕ , ๑๕.๘ , ๑๓.๓ เป็นต้น ตามลำดับ ในด้านระดับการศึกษา กลุ่มตัวอย่างมีการศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๗ รองลงมาคือมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. ปริญญาโท และ ประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๖ , ๘.๕ และ ๘.๕ เป็นต้น ตามลำดับ จำแนกเป็นนักเรียนนักศึกษามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๕ รองลงมาเป็นข้าราชการ / พนักงานรัฐวิสาหกิจ และ ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๖ เท่ากัน เป็นต้น

๒) ความคิดเห็นต่อศิลปะสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นในชุมชน

ข้อ ๑ คำถามที่ว่า “ท่านเห็นว่าผลงานศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่ทางโครงการได้จัดสร้างขึ้น (ภาพวาดสามมิติ Street Art บนฝาผนัง หรืองานประติมากรรม) ในชุมชนหรือพื้นที่ของท่านสามารถสะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์หรือเอกลักษณ์ของชุมชนของท่านได้มากน้อยเพียงใด” ผลการรวบรวมข้อมูลพบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ ๔๒.๔ ให้คะแนนเต็ม ๑๐ รองลงมา ร้อยละ ๒๓.๖ ให้คะแนน ๘ และร้อยละ ๑๕.๘ ให้คะแนน ๗ เป็นต้น (ดูรายละเอียดในแผนภูมิภาพที่ ๑) จะเห็นได้ว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มองว่า ผลงานศิลปะที่สร้างขึ้นในชุมชนสามารถสะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์หรือเอกลักษณ์ของชุมชนของท่านได้ดีมาก ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่เกินความคาดหมาย เพราะเหตุผลส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะเนื้อหาของงานศิลปะที่สร้างขึ้นมาจากการทำประชาพิจารณ์ในประชาคมของหมู่บ้าน ก่อนที่จะเริ่มดำเนินงานสร้างงานศิลปะบนพื้นที่ที่ชุมชนเป็นผู้กำหนด

ข้อ ๒ คำถามที่ว่า “ท่านเห็นว่าผลงานศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่ทางโครงการได้จัดสร้างขึ้น (ภาพวาดสามมิติ Street Art บนฝาผนัง หรืองานประติมากรรม) ในชุมชนหรือพื้นที่ของท่าน เป็นประโยชน์ต่อชุมชนของท่านมากน้อยเพียงใด” กลุ่มตัวอย่างเกือบครึ่งหนึ่ง คือร้อยละ ๔๘.๕ ให้คะแนนเต็ม ๑๐ รองลงมาคือ ๘ คะแนน และ ๙ คะแนน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๖ และ ร้อยละ ๑๓.๓ เป็นต้น

ข้อ ๓ คำถามที่ว่า “ท่านเห็นว่าผลงานศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่ทางโครงการได้จัดสร้างขึ้น (ภาพวาดสามมิติ Street Art บนฝาผนัง หรืองานประติมากรรม) ในชุมชนหรือพื้นที่ของท่าน สามารถขยายผลไปสู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนได้มากน้อยเพียงใด” กลุ่มตัวอย่างให้คะแนนที่ค่อนข้างหลากหลาย กล่าวคือ ร้อยละ ๒๐ มองว่างานศิลปะที่สร้างขึ้นสามารถขยายผลไปสู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนได้มาก โดยให้คะแนน ๑๐ คะแนนเต็ม รองลงมาให้คะแนน ๗ , ๙ และ ๘ คะแนน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๘ , ๑๗.๖ และ ๑๗.๐ ตามลำดับ

๓) ข้อเสนอแนะอื่นๆ จากคนในชุมชน

ตอบข้อคำถามที่ว่า “ท่านมีความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง เกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ และส่งเสริมการสร้างสรรคศิลปะในชุมชนของท่าน เพื่อพัฒนาชุมชนให้น่าอยู่และดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวในชุมชน” กลุ่มตัวอย่างในชุมชนที่ตอบแบบสอบถาม ต่างก็ให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่น่าสนใจหลายประการ แต่พอสรุปได้ว่าความคิดเห็นเป็นไปในทิศทางเดียวกันที่เห็นว่าเป็นโครงการที่ดี มีความสร้างสรรค์ ส่งเสริมอัตลักษณ์ของชุมชน พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ เห็นควรสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาสู่การพัฒนาต่อยอด

๕.๒ อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง “การส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา” ครั้งนี้ พบว่า

๕.๒.๑ องค์ความรู้ในการพัฒนาวัดและชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะในกลุ่มจังหวัดล้านนาในพื้นที่สาธารณะของเมืองท่องเที่ยวในรูปแบบการสร้างผลงานทางศิลปะที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อพัฒนาเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปะ และแหล่งเรียนรู้เชิงศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชนแนวพุทธ ทั้ง ๘ แห่ง คือบ้านเหล่าพัฒนา ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ,มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ,บ้านท่าข้าม ตำบลหางดง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ,บ้านบุญยืน ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ,บ้านลำปางหลวงใต้ ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ,บ้านต้นไคร้ ตำบลช่อแฮ อำเภอช่อแฮ จังหวัดแพร่ ,บ้านศรีดอนชัย ตำบลเวียงเหนือ

อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา สามารถสรุปองค์ความรู้ในการพัฒนาวัดและชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะในกลุ่มจังหวัดล้านนา ในพื้นที่สาธารณะของเมืองท่องเที่ยวในรูปแบบการสร้างผลงานทางศิลปะที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อพัฒนาเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปะ และแหล่งเรียนรู้เชิงศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชนแนวพุทธ ได้ตั้งน้อมองค์ความรู้ด้านศิลปะในฐานะที่เป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรม(Cultural Resource)จัดว่าเป็นกระบวนการหรือชุดของการกระทำที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมตั้งแต่ในอดีตของชุมชน เป็นมรดกของชุมชนที่สืบทอดกันมาหลายยุคสมัย ทั้งในส่วนของศิลปะที่มีอยู่แล้วในชุมชนถือว่าเป็นของเก่า เป็นมรดกที่ตกทอดกันมาก่อนหน้านั้น และงานศิลปะใหม่ที่ได้สร้างขึ้น โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน รูปแบบหรือแนวทางการพัฒนาวัดและชุมชน ในเรื่องเกี่ยวกับการส่งเสริมอนุรักษ์และสร้างสรรค์ศิลปะของชุมชนที่มีฐานะเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ ดังนั้นการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยชุมชน เป็นเรื่องที่ถูกฝ่ายให้ความสำคัญ เพื่อการบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนและสังคมร่วมกันองค์ความรู้ด้านการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะในชุมชนโดยคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาแนวคิดทฤษฎีนักวิชาการด้านการอนุรักษ์ศิลปะในชุมชน ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (focus group) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) ได้แก่ กลุ่มประชากร ประกอบด้วย พระสงฆ์ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานท่องเที่ยวและการกีฬาประจำจังหวัด หน่วยงานราชการประจำจังหวัด อำเภอ และองค์การบริหารส่วนตำบล และบริษัทเอกชน ได้แก่ บริษัทท่องเที่ยวผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องในชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส และกลุ่มชาวบ้านในชุมชนทั้ง ๘ แห่งจากการศึกษาพบว่า แนวทางการเสริมสร้างความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม มีแนวทางในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมไว้ ๗ ประการด้วยกัน คือ (๑) การศึกษาวิจัยหรือการสร้างองค์ความรู้ (Resource Research) (๒) การประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรทางวัฒนธรรม (Resource Assessment and Evaluation) (๓) การสงวนและการอนุรักษ์ (Preservation) คือการคงไว้ซึ่งสภาพทางกายภาพและคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรม หรืองานศิลปะนั้นๆ (๔)การดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรวัฒนธรรม (Resource-Based Community Business) (๕) การเผยแพร่องค์ความรู้ ข้อมูล ประสบการณ์ให้แก่คนอื่น ๆ ทั้งในและนอกชุมชน อาจจัดให้มีสิ่งพิมพ์หรือสื่อต่าง ๆ ทั้งทางออนไลน์และออฟไลน์เพื่อเผยแพร่โดยการจำหน่ายหรือให้เปล่า ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของชุมชนในการจัดการเชิงธุรกิจ(๖)การบังคับใช้กฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติหรือข้อบัญญัติต่างๆ (Enforcement) (๗)การฟื้นฟู ผลิตซ้ำ และสร้างใหม่ (Resource Rehabilitation / Revitalization) เป็นการสร้างความหมายคุณค่าและกำหนดบทบาทหน้าที่ใหม่ให้กับทรัพยากรทางวัฒนธรรม

หรือผลงานศิลปะที่อาจจะไม่ได้ทำหน้าที่ดั้งเดิมอย่างที่เคยเป็น (De-Functioned Resource) และมีการนำเอาทรัพยากรทางวัฒนธรรมหรือผลงานศิลปะนั้นมาปรับปรุงและพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ในบทบาทใหม่ (Re-functioning) และองค์ความรู้ในการจัดกิจกรรมหลักในการส่งเสริมและอนุรักษ์ การสร้างสรรค์ศิลปะในชุมชนจากการศึกษาพบว่า นอกจากการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมดังกล่าวแล้ว ยังมีวิธีการสำคัญที่ได้พัฒนาขึ้นมาเพื่อใช้เป็นกรอบในการทำความเข้าใจ หรืออธิบาย กระบวนการจัดการศิลปะเชิงสร้างสรรค์ หรือทรัพยากรวัฒนธรรม ให้มีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุด วิธีการดังกล่าวเรียกว่า 3E-Model ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมที่สำคัญ ๓ ประการ คือ (๑)กระบวนการเรียนรู้และการให้การศึกษา (E1 = Education) เน้นการเรียนรู้ จากการปฏิบัติงานจริงและการจัดการศึกษาที่เน้นการสื่อสารสองทางและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ในกลุ่มศิลปินที่สร้างงานศิลปะ นักวิชาการ นักจัดการ เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเพื่อการสร้างความรู้ความเข้าใจ (๒)การสร้างสรรค์และประดิษฐ์ นวัตกรรมในการจัดการ (E2 = Engineering) คือการคิดค้นรูปแบบวิธีและเทคนิควิธีต่าง ๆ ที่เหมาะสมใหม่ๆ ในการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรค์ศิลปะของวัดและชุมชน และ (๓)การบังคับใช้กฎระเบียบ (E3 = Enforcement) คือการนำเอาเงื่อนไขกฎเกณฑ์ข้อบัญญัติ และกฎหมายที่ชุมชนหรือสังคมกำหนดขึ้น มาบังคับใช้เพื่อคุ้มครองป้องกันและอำนวยความสะดวก ทรัพยากรวัฒนธรรมให้เป็นไปอย่างราบรื่น หรือไม่ถูกละเมิดให้เสื่อมค่าหรือเสื่อมสภาพไปด้วย เหตุต่าง ๆ ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของกาญจนา เกียรติมนิรัตน์^๑ ที่กล่าวว่า การอนุรักษ์และการพัฒนาจะต้อง ดำเนินการควบคู่กันไป โดยเริ่มจากประชาชน การอนุรักษ์ ควรอยู่บนพื้นฐานของการใช้ประโยชน์ อย่างมีเหตุผล สร้างสรรค์ รอบคอบ และสงวนทรัพยากร ที่หายากไว้ไม่ให้สูญหายไป ส่วนการพัฒนาควรยึดหลักความก้าวหน้า ความมั่นคงและความเป็นธรรม ให้แก่ประชาชน เปรียบเสมือนเหรียญสองด้านที่รวมอยู่ในอันเดียวกัน นั่นคือองค์ความรู้ ด้านการจัดกิจกรรมหลักในการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรค์ศิลปะในชุมชน อาศัยหลัก และวิธีการของการพัฒนาชุมชน เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder)หรือประชาชน เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรค์ศิลปะในชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ตามความต้องการของประชาชนเพื่อประโยชน์สุขของชุมชนเองโดยคำนึงถึงความสมดุลในทุกมิติ รวมถึงผลการวิจัยยังสะท้อนให้เห็นว่าองค์ความรู้ในการพัฒนาวัดและชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์ การสร้างสรรค์ศิลปะในกลุ่มจังหวัดล้านนาในพื้นที่สาธารณะของเมืองท่องเที่ยว เป็นกระบวนการ หรือชุดของการกระทำที่มีอยู่เดิมตั้งแต่ในอดีตของชุมชน เป็นมรดกของชุมชนที่สืบทอดกันมาหลายยุค สมัย แต่กระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคล ในระบบความเชื่อ ความศรัทธา ที่ขาดการบูรณาการความรู้

^๑ กาญจนา เกียรติมนิรัตน์. ภูมิปัญญาในการทอผ้าพื้นเมืองภาคเหนือ: รูปแบบการเรียนรู้และการ ถ่ายทอดความรู้ของครุภูมิปัญญาไทย.(กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.๒๕๔๖).

ที่กระจัดกระจายเหล่านั้นให้ตอบสนองความต้องการของสังคมได้อย่างหลากหลาย สามารถปรับตัว เพื่อให้เข้ากับสภาพของการแข่งขันในสังคมปัจจุบัน นำมาซึ่งกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ของบุคลากรภายในชุมชน ศิลปินผู้รังสรรค์ผลงาน และบุคลากรที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคการ ปกครอง ภาคประชาชนเพราะการเรียนรู้ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้ระบบ องค์ความรู้นั้นมีประสิทธิภาพมาก ก่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่รู้ลงสู่การปฏิบัติงาน เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้จากการจัดการความรู้ในชุมชนที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิด ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (๒๕๔๘)^๒ ที่กล่าวว่า การจัดการความรู้ คือ การรวบรวมองค์ความรู้ในองค์กรซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคล หรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบเพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้และพัฒนาตนเอง ให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพอันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในการแข่งขัน สูงสุด และสัมพันธ์กับแนวคิดของTannembaum (2001 อ้างถึงในปณิตา พันภัย, 2544)^๓ ที่เสนอ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการความรู้ว่าเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านี้ ๑)การรวบรวมการจัดระเบียบ การจัดเก็บและการเข้าถึงข้อมูลเพื่อสร้างเป็นความรู้และเมื่อมีการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม สารสนเทศและเทคโนโลยีเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์จะสามารถสนับสนุนให้การจัดการความรู้ที่มีอำนาจ ได้ ๒)การแบ่งปันความรู้เพราะถ้าปราศจากการแบ่งปันความรู้ความพยายามในการจัดการความรู้ ก็จะมีผลในการแบ่งปันความรู้ที่ต้องอาศัยวัฒนธรรมองค์กรเป็นสำคัญเพราะมีอิทธิพลอย่างสูง ต่อความสำเร็จสามารถอาศัยบุคคลที่มีความรู้หรือมีความเฉลียวฉลาดคือการเพิ่มประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพขององค์การเพราะการบริหารความรู้เป็นสิ่งที่สนับสนุนให้องค์กรต่าง ๆ อยู่รอด และประสบความสำเร็จได้ตามพันธกิจที่รับผิดชอบ

๕.๒.๒ ด้านการพัฒนาพื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชน ในกลุ่มจังหวัดล้านนาจากการที่โครงการวิจัยได้ดำเนินงานในการพัฒนาพื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์ การสร้างสรรค์ศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา คณะผู้วิจัยได้ร่วมกับพระสงฆ์ และประชาชนในพื้นที่ศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลวัดและชุมชนในด้านประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม ท้องถิ่นบริบทสังคมทุกมิติ รวมถึงการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการในการพัฒนาพื้นที่ เพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะในวัดและชุมชน คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการพัฒนาพื้นที่ ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนไว้ในเบื้องต้น ก่อนที่จะเข้าไปชี้แจง ประสานงาน สอบถาม และทำประชาคมระดมความคิดเห็นเพื่อทำประชาพิจารณ์และประชาคมติ เกี่ยวกับการเลือกสถานที่ในการสร้างสรรคงานศิลปะ และเลือกเรื่องราวที่จะถ่ายทอดลงไปในงาน ศิลปะนั้น ๆ ในพื้นที่สาธารณะของชุมชน ขณะเดียวกันการเลือกศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงาน

^๒สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ(ก.พ.ร.) และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (๒๕๔๘)

^๓Tannembaum (2001 อ้างในปณิตา พันภัย, 2544

ก็มีส่วนสำคัญในการดำเนินงานตามโครงการ เนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องของระยะเวลาในการจัดสร้างงานศิลปะ ตลอดจนข้อจำกัดในด้านงบประมาณ คณะผู้วิจัยได้เจาะจงเลือกศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานที่มีความเชี่ยวชาญด้านจิตรกรรม และด้านประติมากรรม รวมถึงมีเวลาและมีความสะดวกที่จะเข้าร่วมโครงการโดยผลการดำเนินงานมีดังนี้

(๑) ประติมากรรมข้าวเป็นเจ้า ณ บ่อน้ำร้อนสามสี บ้านเหล่าพัฒนา หมู่ที่ ๒๒ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

(๒) จิตรกรรม Installation บนไม้ค้ำโพธิ์ หรือเหล็กค้ำโพธิ์ วัดท่าข้าม บ้านท่าข้าม ตำบลหางดง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

(๓) จิตรกรรมฝาผนังเกี่ยวกับประเพณีสลากย้อม วัดพระธาตุหริภุชชัย ในอาคารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

(๔) จิตรกรรมสามมิติ บนผนังกำแพงรั้วชุมชน หลังวัดพระธาตุลำปางหลวง แนว Street Art เกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชนบ้านลำปางหลวงใต้ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

(๕) จิตรกรรมสามมิติ แนว Street Art บนฝาผนังกำแพงวัดต้นไคร้ และผนังกำแพงในชุมชนเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านต้นไคร้ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

(๖) จิตรกรรมสามมิติ แนว Street Art บนฝาผนังอาคารเก่าข้างวงเมืองสาหน้ำวัดบุญยืน บ้านบุญยืน ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

(๗) จิตรกรรมแนวผสมผสานระหว่างภาพสามมิติกับภาพเขียนโบราณบนผนังด้านหลังพระวิหารวัดศรีดอนชัย ตำบลเวียงเหนือ อำเภอป่าเย็บ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

(๘) งานประติมากรรมภูมิจักรวาลณ “ลานธรรมลานศิลป์ ถิ่นเวียงบัว” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยาตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

โดยมีกระบวนการดำเนินการดังนี้ ลงพื้นที่ทำประชาคมกับชาวบ้าน สัมภาษณ์แกนนำ และปราชญ์ชุมชน เพื่อรวบรวมความรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์หรือสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ที่น่าภาคภูมิใจของชุมชน พร้อมทั้งใช้เวลาช่วงหนึ่งอยู่ร่วมกันกับคนในชุมชนเพื่อศึกษาวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ต่าง ๆ ของชุมชนก่อนที่จะถ่ายทอดเรื่องราว และอารมณ์ความรู้สึกออกมาผ่านงานศิลปะ สร้างสรรค์งานศิลปะในรูปแบบที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนไม่ว่าจะเป็นภาพจิตรกรรมบนผนังสาธารณะของชุมชน ลวดลายบนเหล็กค้ำโพธิ์ รวมทั้งประติมากรรมโดยคำนึงถึงเนื้อหาที่เป็นเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ของชุมชนที่สะท้อนวิถีชีวิต วัฒนธรรมของคนในชุมชนจากคนในชุมชนเอง พร้อมทั้งให้คนในชุมชน เด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกรักท้องถิ่น ให้เด็กได้เรียนรู้งานศิลปะควบคู่ไปกับการส่งเสริมอนุรักษ์งานศิลปะที่ทรงคุณค่าของชุมชนให้คงอยู่ต่อไป จากนั้นมีการแบ่งบทบาทหน้าที่กันในการดำเนินการ

ทั้งในส่วนของทีมงานศิลปิน ผู้นำชุมชน รวมทั้งคนในชุมชน มีการทำข้อตกลงในการช่วยกันดูแลรักษา งานศิลปะที่สร้างขึ้น พร้อมทั้งปรึกษาหารือกันในการหาแนวทางพัฒนาขยายผลไปสู่การพัฒนาชุมชน ในด้านอื่นๆ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวและการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนเป็นลำดับต่อไป ผลการดำเนินงานด้านการพัฒนาพื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชน ในกลุ่มจังหวัดล้านนา ทั้ง ๘ แห่งที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม ในการร่วมคิดร่วมตัดสินใจร่วมลงมือ ปฏิบัติร่วมประเมิณผล และร่วมรับผลประโยชน์ในการมีส่วนร่วมของประชาชน กลุ่มคนในชุมชน ร่วมกันคิดและตัดสินใจเพื่อกำหนดทิศทางพัฒนาในพื้นที่ในชุมชนของตน อันส่งผล ต่อความภาคภูมิใจในรากเหง้าวัฒนธรรม และลักษณะของตนแล้ว ยังส่งผลต่อการดำรงชีวิต ในการเสริมสร้างรายได้เพิ่มเติมจากการท่องเที่ยวในพื้นที่แสดงศิลปะเชิงสร้างสรรค์ ที่กลายเป็นจุด แลนด์มาร์ค จุดเชิคอิน รายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยวมาหนุนเสริมรายได้หลักให้เพียงพอ ต่อการดำรงชีพถือเป็นการรับประโยชน์ร่วมกันโดยโครงการวิจัยเป็นเพียงผู้สนับสนุนซึ่งในการนี้ คณะผู้วิจัยได้ร่วมกับพระสงฆ์และประชาชนในพื้นที่ศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลวัดและชุมชน ในด้านประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นบริบทสังคมทุกมิติ รวมถึงการจัดลำดับความสำคัญ ของความต้องการในการพัฒนาพื้นที่เพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างศิลปะในวัดและชุมชน คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการพัฒนาพื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัด และชุมชนไว้ในเบื้องต้น ก่อนที่จะเข้าไปชี้แจงประสานงาน สอบถาม และทำประชาคมระดม ความคิดเห็นเพื่อทำประชาพิจารณ์และประชาคมติเกี่ยวกับการเลือกสถานที่ในการสร้างสรรค งานศิลปะ และเลือกเรื่องราวที่จะถ่ายทอดลงไปในงานศิลปะนั้น ๆ ในพื้นที่สาธารณะของชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของสถาบันพระปกเกล้า (๒๕๕๓) “ได้ให้ความหมายของคำว่ามีส่วนร่วม หมายถึงการร่วมคิดร่วมวางแผนร่วมดำเนินการร่วมติดตามประเมินผลร่วมรับผลประโยชน์ จากการกระทำและร่วมกันรับผิดชอบการมีส่วนร่วมมีประโยชน์สำหรับประชาชนชุมชนและสังคม โดยเฉพาะประเทศที่มีการปกครองระบบประชาธิปไตยประเด็นนี้สอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงาน คณะกรรมการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น^๑ที่ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมี ส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้๑) เพิ่มคุณภาพการตัดสินใจช่วยให้เกิดการพิจารณาทางเลือกใหม่ ทำให้การตัดสินใจรอบคอบขึ้น๒) เป็นการลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลาเมื่อการตัดสินใจนั้น ได้รับการยอมรับจะช่วยลดความขัดแย้งระหว่างการนำไปปฏิบัติ๓) เป็นการสร้างฉันทามติ ลดความขัดแย้งทางการเมืองและเกิดความชอบธรรมในการดำเนินการ๔) เป็นการเพิ่มความง่าย

^๑สถาบันพระปกเกล้า ,บันทึกเรื่องเด่น : ราชวัลพระปกเกล้า ๒๕๕๒ ด้านความโปร่งใสและการมี ส่วนร่วมของประชาชน (กรุงเทพมหานคร :บริษัทจริยสุนิทางค์การพิมพ์จำกัด ,๒๕๕๓), หน้า๖

^๒สำนักงานคณะกรรมการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น,คู่มือการกระจายอำนาจ ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น,(กรุงเทพมหานครคุรุสภาลาดพร้าว ๒๕๔๘) หน้า๙

ในการนำไปปฏิบัติทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความกระตือรือร้นในการช่วยให้เกิดผลในทางปฏิบัติ๕) การมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นทางสามารถลดการเผชิญหน้าและลดความขัดแย้งที่รุนแรงได้๖) การมีส่วนร่วมช่วยทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีความใกล้ชิดกับประชาชนและไวต่อความรู้สึกห่วงกังวล ไวต่อความไม่สบายใจของประชาชนและเกิดความตระหนักในการตอบสนองต่อความกังวลของประชาชน๗) การพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณะชนถือว่าการให้การศึกษาแก่ชุมชนก่อให้เกิดการเรียนรู้ในกระบวนการตัดสินใจและเรียนรู้การมีส่วนร่วมรวมถึงเป็นเวทีฝึกผู้นำชุมชน๘) ช่วยทำให้ประชาชนสนใจประเด็นสาธารณะมากขึ้นและเป็นการเพิ่มทุนทางสังคมและช่วยเสริมสร้างให้ประชาชนเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้นสอดคล้องกับการปกครองตามหลักประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

๕.๒.๓ การอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดในกลุ่มจังหวัดล้านนาที่ได้รับการจัดการที่เหมาะสม จากการศึกษาพบว่า การอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะในพื้นที่ของคณะทำงานในพื้นที่หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้ง ๘ ชุมชน มีการกำหนดวิสัยทัศน์ด้านการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะ เพื่อใช้เป็นเป้าหมายสูงสุดในการดำเนินการของผู้ที่เกี่ยวข้องให้ไปในทิศทางเดียวกันให้สามารถบรรลุวิสัยทัศน์ด้านการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะอย่างมีประสิทธิภาพ มีการทบทวนแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมของหน่วยงานที่รับผิดชอบให้มีความสอดคล้องหรือครอบคลุมด้านการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะ มีการจัดทำด้านแผนการเงินเพื่อการบริหารจัดการด้านการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะในพื้นที่ด้วยพบว่า งบประมาณในการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะในพื้นที่ส่วนใหญ่ไม่มียกงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐจำเป็นต้องพึ่งพาเงินนอกงบประมาณหรือเงินสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นซึ่งอาจจะไม่เพียงพอ ขาดความแน่นอน หรือต่อเนื่อง ดังนั้นคณะทำงานในพื้นที่หรือผู้ที่เกี่ยวข้องควรวางแผนในการจัดหารายได้ให้เพียงพอและครอบคลุมค่าใช้จ่ายในการพัฒนาและบำรุงรักษาศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะในพื้นที่ วางแผนการหารายได้หลักจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะในพื้นที่ นอกจากนี้ยังควรมีแผนส่งเสริมให้ชุมชนหรือประชาชนในพื้นที่มีรายได้จากการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ สร้างความตระหนัก ช่วยกันรักษา หวงแหนศิลปกรรมและองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมในพื้นที่ และสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวรวมถึงคณะทำงานในพื้นที่หรือผู้ที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญในการบริหารและพัฒนาบุคลากร เพื่อให้บุคลากรของในพื้นที่สามารถส่งมอบประสบการณ์การให้บริการ สามารถนำเสนอองค์ความรู้ทางศิลปะเชิงวัฒนธรรมภูมิปัญญาชุมชนที่น่าสนใจ มีเรื่องราว เรื่องเล่าเชื่อมโยงวิถีชีวิต(Story) สามารถช่วยสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวได้ซึ่งบางพื้นที่เริ่มมีการจัดตั้งคณะกรรมการในการดำเนินงานด้านนี้โดยตรง ดังเช่นที่บ้านเหล่าพัฒนา ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย เป็นต้น ด้านการบริหารจัดการ

สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เช่น ความสวยงามทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีเสน่ห์ มีความน่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะผู้ที่มาจากต่างถิ่น ความงดงามของชุมชน สถาปัตยกรรมหรือศิลปกรรมสร้างสรรค์ ความแปลกใหม่ น่าสนใจ การถ่ายทอดองค์ความรู้ที่น่าสนใจ มีเรื่องราว เรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยง (Story) และมีความเป็นอัตลักษณ์ เช่น งานประเพณีวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาษา อาหาร สมุนไพร การถ่ายทอดองค์ความรู้แก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น การบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมความสะอาดสิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะในพื้นที่ อาทิศูนย์บริการนักท่องเที่ยว พิพิธภัณฑ์ ห้องสุขา เส้นทางศึกษาประวัติศาสตร์ เส้นทางเดินเท้าหรือเส้นทางจักรยานศึกษาทางวัฒนธรรม ป้ายสื่อความหมาย เป็นต้น ช่วยทำให้นักท่องเที่ยวมีความสะดวกสบาย และเกิดความประทับใจ ในการมาเที่ยวชมการบริหารจัดการด้านการรักษาความปลอดภัยบริการให้กับนักท่องเที่ยว ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และทรัพย์สินเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยวในการเดินทาง มาท่องเที่ยวการบริหารจัดการด้านการตลาดให้กลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมายได้รู้จักหรือได้รับข้อมูลที่ น่าสนใจเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปะวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวสนใจแล้ว ตัดสินใจเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน โดยใช้ช่องทางการสื่อสารทางการตลาด ในทุกช่องทางที่สามารถทำได้ ทั้งที่เป็นของส่วนราชการสื่อมวลชนและสื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ ที่หลากหลายการบริหารจัดการด้านนักท่องเที่ยว อาทิเช่น ปัญหาขยะมูลฝอย ปัญหาความปลอดภัย ปัญหาด้านการคมนาคม ปัญหาสิ่งอำนวยความสะดวกที่จัดเตรียมไว้ไม่พอเพียงต่อความต้องการ ของนักท่องเที่ยว และปัญหาอื่น ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้เกี่ยวกับนักท่องเที่ยว ซึ่งหากมีการบริหารจัดการ ที่เหมาะสม นักท่องเที่ยวก็จะประทับใจ และช่วยกันประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนต่อไปแบบปากต่อปาก ในทางกลับกัน หากนักท่องเที่ยวไม่ประทับใจ ก็อาจจะส่งผลเสียได้เช่นกัน ดังนั้นถ้าชุมชนใด มีการบริหารจัดการด้านการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะในพื้นที่ ที่มีประสิทธิภาพ การจัดการโครงสร้างองค์กรและการจัดการที่เหมาะสม จะเอื้อและเกื้อกูลต่อการท่องเที่ยว ที่ประชาชน และชุมชนพึงปรารถนา และที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนได้อย่างเหมาะสม สามารถพิจารณาได้จากศักยภาพการท่องเที่ยวและผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ถือเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการที่จะกำหนดทิศทางของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่ยั่งยืน สอดคล้องกับแนวความคิดของวิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์^๖ ที่ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการพิจารณา และการกำหนดศักยภาพหรือความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้ ๑) คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ความสวยงาม ลักษณะเด่นในตัวเอง ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ความสำคัญทางลัทธิ และศาสนา บรรยากาศ สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติและวิถีชีวิต ๒) ความสะดวกในการเข้าถึง ได้แก่

^๖วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์. ศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. (ม.ป.ท.)

สภาพของเส้นทางท่องเที่ยว ลักษณะการเดินทาง ระยะเวลาจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว ๓) สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ที่พักแรม ร้านอาหาร เครื่องดื่ม สถานบริการต่างๆ ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์และการรักษาความปลอดภัย๔) สภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพทางกายภาพ สภาพอากาศระบบนิเวศและสภาพอื่นๆ ของแหล่งท่องเที่ยว ๕) ข้อจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ข้อจำกัดด้านพื้นที่ ข้อจำกัดทางด้านบริการสาธารณสุข โภค ปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ๖) ความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน ได้แก่ ความเป็นที่รู้จักของแหล่งท่องเที่ยว และจำนวนนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว ในทำนองเดียวกันกับจารุจน์ กลิ่นดีปสี (อ้างถึงใน วิภา ศรีระทุ) ได้กล่าวถึงเกณฑ์ในการพิจารณาศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ที่ครอบคลุมองค์ประกอบ ๔ ด้าน^๗ ดังนี้ ๑) ด้านพื้นที่ คือ การดึงดูดนักท่องเที่ยวด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีลักษณะเฉพาะ หรือมีความเป็นเอกลักษณ์ ประวัติศาสตร์โบราณ วัตถุสถานที่มีความเกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศ วัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น รวมทั้งต้องมีปัจจัยอื่นที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ ได้แก่ ลักษณะภูมิทัศน์ที่สวยงามในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น ๒) ด้านการจัดการ คือ ความปลอดภัยในการท่องเที่ยวในพื้นที่ การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และการจัดการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวไม่ให้เกินขีดความสามารถในการรองรับ ๓) ด้านกิจกรรมและกระบวนการ คือ การพิจารณาถึงความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวการสร้างจิตสำนึกและการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม ๔) ด้านการมีส่วนร่วม คือ การพิจารณาว่าองค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมดูแลแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบใดบ้าง และประชาชนในท้องถิ่นมีความพอใจหรือสนใจที่จะให้แหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง “การส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลป์ของวัด และชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา” ครั้งนี้ ชี้ให้เห็นว่า ระบบการจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพ ต้องอาศัยปัจจัยการบริหารที่ดี ซึ่งปัจจัยหรือทรัพยากรทางการบริหารจัดการที่สำคัญ ได้แก่ 4M’s คือ บุคลากร (Man) งบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และการจัดการ (Management) เพราะการบริหารจะประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย ต้องอาศัยบุคลากรที่มีคุณภาพมีปริมาณเพียงพอ ต้องได้รับงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการเพียงพอ ต้องมีวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับความต้องการของแผนงานและโครงการและต้องมีระบบการจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพเพื่อให้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด นำไปสู่การดำเนินงานด้านการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลป์ของวัด และชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนาได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยเฉพาะปัจจัยด้านบุคคล (Man) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นกลไกในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งประชาชนในพื้นที่และบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง พิจารณาจากการเปลี่ยนผ่านพื้นที่ทางกายภาพมาสู่พื้นที่ทางศิลปะ

^๗วิภา ศรีระทุ. การวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (ม.ป.ท.)

และงานนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นสาธารณะเพื่อการพัฒนาชุมชนของตนเองให้มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม สามารถดำรงความเป็นชุมชนอยู่ได้บนความเข้มแข็งของภูมิปัญญา เอกลักษณ์เฉพาะและอัตลักษณ์ของตนเอง ท่ามกลางการกระแสแข่งขันทางสังคมอันเชี่ยวกรากของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมของสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลงได้นั้นโดยแต่ละพื้นที่ที่คณะผู้วิจัยเข้าไปหนุนเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาแผนงาน ยุทธศาสตร์ และกิจกรรมของตนเองเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนในรูปแบบที่มีเอกลักษณ์เฉพาะและสอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมของตนเอง เพราะชุมชนสร้างสรรค์จะประกอบไปด้วยรากฐานที่มั่นคงทางสังคมและวัฒนธรรม มีการรวมกลุ่มของช่างฝีมือในชุมชนหลากหลายแขนง ที่ได้ร่วมกันสร้างสรรค์ศิลปะที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตขึ้นเพื่อเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่นละวัฒนธรรมนั้น ๆ ซึ่งความเป็นศิลปะท้องถิ่นที่สื่อสารออกมาในรูปแบบต่าง ๆ และกิจกรรมทางวัฒนธรรมอันเป็นส่วนประกอบสำคัญที่ทำให้ความเป็นชุมชนสร้างสรรค์มีความโดดเด่นและน่าศึกษาค้นคว้าเพื่ออนุรักษ์สอดคล้องกับแนวคิดของ กนกวรรณ ชูชาญที่เสนอว่า กระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นระบบการดูแลเพื่อรักษาคุณค่าของทรัพยากรที่มีและมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ร่วมกันของคนในปัจจุบัน และคนรุ่นหลัง เป็นการให้ความสำคัญต่อการเข้าถึงทรัพยากรวัฒนธรรมของคนรุ่นปัจจุบัน หลักการสำคัญที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในการรักษาทรัพยากรทางวัฒนธรรมคือการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมของตนเอง โดยมีองค์ประกอบของชุมชนได้แก่คนหรือเจ้าของวัฒนธรรม วิธีการเทคโนโลยี และหน่วยงานรับผิดชอบเป็นผู้ขับเคลื่อนกระบวนการแต่ละขั้นตอนประกอบไปด้วย ๑. “คน” เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญที่สุดเพราะเป็นแหล่งที่อุดมด้วยความรู้ ประสบการณ์และเป็นผู้นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับชุมชนและเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้เกิดกระบวนการจัดการความรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมให้กับชุมชน เช่นประชาชนในพื้นที่และบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศิลปวัฒนธรรม ๒. “กระบวนการ” เป็นการบริหารจัดการเพื่อเชื่อมโยงประสานคนและความรู้เข้าไว้ด้วยกัน โดยกระบวนการที่เกิดขึ้นนั้นเป็นการถ่ายทอดความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมผ่านการบอกเล่าพูดคุยจากบุคคลหนึ่งไปยังบุคคลหนึ่ง และคนฟังมีการนำความรู้มาปฏิบัติและบอกต่อหมุนเวียนเป็นวงจรความรู้ภายในชุมชนและขยายออกไปนอกชุมชนดังนั้นกระบวนการจึงไม่มีวิธีการและกำหนดเวลาที่ตายตัว การพัฒนาศักยภาพของ “คน” และ “กระบวนการ” จึงเป็นขั้นตอนเบื้องต้นที่สำคัญในกระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเพราะคนในชุมชนคือเจ้าของทรัพยากรวัฒนธรรมโดยเฉพาะผู้นำด้านวัฒนธรรมในชุมชนซึ่งจำเป็นต้องมีความรู้ในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมพร้อมทั้งรู้วิธีการและกระบวนการทำงานที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการดำเนินงานด้านศิลปวัฒนธรรมที่ประสบความสำเร็จ ผู้วิจัยจึงได้ทบทวนแนวคิดหลักการและกระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชนต่อไป

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากข้อค้นพบงานวิจัยจากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งการอภิปรายผลจากข้อค้นพบของการวิจัยที่ได้กล่าวมาแล้ว คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเรื่อง “การส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา” ครั้งนี้ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ชุมชน และภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ที่เกี่ยวข้องร่วมกันจัดทำ “ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการจัดการพื้นที่สร้างสรรค์ ให้เป็นชุมชนต้นแบบด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ผ่านการท่องเที่ยวเชิงศิลปะ” โดยให้ดำเนินการเป็นวาระต่อเนื่อง ด้วยเมื่อมีการพัฒนาวัดและชุมชน ทั้ง ๘ แห่ง โดยผ่านโครงการวิจัยฯ ดำเนินการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะในรูปแบบการสร้างผลงานทางศิลปะที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อพัฒนาชุมชน ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปะและแหล่งเรียนรู้เชิงศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชนแนวพุทธเรียบง่ายแล้ว การพัฒนาในช่วงต่อไปควรเป็นการยกระดับการพัฒนาพื้นที่หรือชุมชนเหล่านั้น โดยการบริหารจัดการพื้นที่สร้างสรรค์ให้เป็น “ชุมชนต้นแบบในด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ผ่านการท่องเที่ยวเชิงศิลปะ” โดยให้มีการจัดตั้งคณะทำงานที่มีอำนาจหน้าที่ และมีกฎหมายรองรับ มาขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ การบริหารจัดการพื้นที่สร้างสรรค์ ให้เป็นชุมชนต้นแบบด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ผ่านการท่องเที่ยวเชิงศิลปะ” รวมถึงมีการพัฒนาศักยภาพชุมชนผ่านการเรียนรู้องค์ความรู้ใหม่ ๆ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการสนับสนุนจากภาครัฐทั้งในด้านงบประมาณ องค์ความรู้ในด้านการบริหารจัดการทั้งระบบ อาทิ การวางแผน การวางยุทธศาสตร์ด้านการตลาด เป็นต้น อันเป็นกลไกในการพัฒนาไปสู่การเป็นชุมชนต้นแบบในด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ผ่านการท่องเที่ยวเชิงศิลปะภายใต้นโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของรัฐบาล ตามบริบทสังคมประเทศไทย ๔.๐ ที่จะมีส่วนช่วยในการกระตุ้นและส่งเสริม ให้ประชาชนในชุมชนมีความตื่นตัวสร้างสรรค์นวัตกรรมและจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวของชุมชนในรูปแบบใหม่ โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์รวมถึงการกระตุ้นเศรษฐกิจก่อให้เกิดการสร้างงานสร้างรายได้ให้กับภาคประชาชนในกลุ่มชุมชนดังกล่าวมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความเข้มแข็งบนศักยภาพของชุมชนเอง

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) การใช้ประโยชน์จากการพัฒนาวัดและชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปะและแหล่งเรียนรู้เชิงศิลปวัฒนธรรมวิถีชุมชนแนวพุทธอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด จากผลการศึกษาพบว่าชุมชน ทั้ง ๘ แห่ง คือบ้านเหล่าพัฒนา ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ,บ้านท่าข้าม ตำบลหางดง อำเภอฮอด

จังหวัดเชียงใหม่ ,บ้านบุญยืน ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ,บ้านลำปางหลวงใต้ ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ,บ้านต้นไคร้ ตำบลช่อแฮ อำเภอช่อแฮ จังหวัดแพร่, บ้านศรีดอนชัย ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา บางแห่งเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญเก่าแก่ บางแห่งมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีมรดกทางศิลปวัฒนธรรม มีความโดดเด่นในเรื่องของวัฒนธรรมและวิถีชีวิต มีเอกลักษณ์ล้านนา ถือเป็นมรดกที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ เมื่อโครงการวิจัยฯ ดำเนินการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะในรูปแบบการสร้างผลงานทางศิลปะที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปะและแหล่งเรียนรู้เชิงศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชนแนวพุทธเรียบง่ายแล้ว ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น ควรที่จะเข้าไปหนุนเสริมการดำเนินการของชุมชนให้มีประสิทธิภาพสูงสุดในการบริหารจัดการ โดยเฉพาะในปัจจุบันเกี่ยวเนื่องที่เกิณกำลังชุมชนจะดำเนินการได้ด้วยตัวเองได้ เช่น การเข้ามาหนุนเสริมเรื่องของวางแผนการพัฒนาชุมชนในลักษณะของเป็นพัฒนาเป็นภาคีเครือข่ายร่วมกับพื้นที่ ชุมชนโดยรอบ การหนุนเสริมในเรื่ององค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการรูปแบบใหม่ การประสานงานหน่วยงานภาครัฐที่ชุมชนไม่สามารถดำเนินการเองได้ รวมถึงการสนับสนุนงบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น

๒) ควรมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการใช้งานเพื่อจัดเก็บข้อมูลด้านการจัดการท่องเที่ยวทางศิลปะและแหล่งเรียนรู้เชิงศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชนแนวพุทธในรูปแบบ Big Data และนำเทคโนโลยี Data Science มาวิเคราะห์ เพื่อลดต้นทุนในการดำเนินการ และสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) ควรศึกษาแหล่งพัฒนาในเขตพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศ
- ๒) ควรศึกษาแนวทางการส่งเสริมการบริหารจัดการของบุคลากรในพื้นที่ที่สร้างสรรค์
- ๓) ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการสร้างสรรค์ศิลปะในพื้นที่
- ๔) ควรศึกษาเปรียบเทียบผลจากการสร้างสรรค์ศิลปะในพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันอย่างไร ความสำเร็จมากน้อยเพียงใด

บรรณานุกรม

๑.ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ :

(๑) หนังสือ

กาญจนา เกียรติมนิรัตน์. **ภูมิปัญญาในการทอผ้าพื้นเมืองภาคเหนือ: รูปแบบการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ของครุภูมิปัญญาไทย**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ๒๕๔๖.

กัจจกร สุนพงษ์ศรี. **สุนทรียศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. ๒๕๕๕.

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นกระทรวงมหาดไทย. **โครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว**. กรุงเทพมหานคร : ๒๕๕๒.

กรมศิลปากร. **ระเบียบกรมศิลปากร ว่าด้วยการขออนุญาตใช้ที่พักและพื้นที่ในโบราณสถาน**. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร. ๒๕๔๐.

ชะลูด นิมเสมอ. **องค์ประกอบของศิลปะ**. พิมพ์ครั้งที่ ๔ กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช ๒๕๓๙.

ชุตินา บริสุทธิ์. **การศึกษาการสร้างเมือง (machizukuri) ด้วยศิลปะร่วมสมัย ภายในเมือง Kanazawa จังหวัด Ishikawa**. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๕๗.

ไชยยศ จันทราทิตย์และคณะ. **มิติของที่ว่าง**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๕๐.

ทวีเดช จิวบาง. **ความคิดสร้างสรรค์ศิลปะ**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์. ๒๕๓๗.

เทียนชัย ตั้งประเสริฐ. **องค์ประกอบศิลป์**. กรุงเทพมหานคร : เพ็ญฟ้า, ๒๕๔๒.

ประจักษ์ สายแสง. **แนวทางในการส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑.

ประมวล คิดคินสัน. **จิตวิทยาคลินิก : สมอมนุชย์**. กรุงเทพมหานคร : ดันอ้อ, ๒๕๒๗.

ประเสริฐ ศีลรัตน์. **สุนทรียะทางทัศนศิลป์**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์. ๒๕๔๒.

ประเวศ ลิ้มรังสี. **การเมืองและสังคมในศิลปะสถาปัตยกรรมสยามสมัย ไทยประยุกต์ ชาตินิยม**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ๒๕๓๗.

พีระพงษ์ กุลพิศาล. **สมอณูกพัฒนาด้วยศิลปะ**. กรุงเทพมหานคร : แปลน พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๖.

พระครูสังฆรักษ์ศุภณัฐ ภูริวฑฒโน และคณะ, การตีความภาพพุทธศิลป์ที่ปรากฏในเอกสารโบราณ
ของจังหวัดลำปาง, วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ ลำปาง : วิทยาลัย
สงฆ์นครลำปาง, ๒๕๖๑.

พระราชธรรมนิเทศ.ประวัติพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

พูนชัย ปันธิยะ, พุทธศิลป์พุทธธรรมในการสืบทอดประเพณีไทยอาเซียน (ม.ป.ท.).

มัย ตะติยะ. **สุนทรียภาพทางทัศนศิลป์**. กรุงเทพมหานคร : วาดศิลป์. ๒๕๔๗.

มานิตย์ กันทะสัก, ชั่วศิลปะ : กระบวนการสร้างเครือข่าย เพื่อการเปลี่ยนแปลงพลังทางสังคมด้วย
ศิลปะ, รายงานการวิจัย, พระนครศรีอยุธยา, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, ๒๕๕๙.

ลิขิต จันทรกำธร. **เสน่ห์เวียงสา**. (น่าน: หจก อิงค์เบอร์รี่), ๒๕๖๐.

วัฒนาพร เชื้อนสุวรรณ. **ทฤษฎีการเห็นสีของมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร,
๒๕๕๕.

วิภา ศรีระทุ. การวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (ม.ป.ท.)

วิวัฒน์ชัย บุญยักดิ์. **ศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม**. (ม.ป.ท.)

สายันต์ ไพธัญญ์. กระบวนการโบราณคดีชุมชน การวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม
เพื่อเสริมสร้างความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมใน
จังหวัดน่าน . กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยคดีศึกษา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.

สันติ เล็กสุขุม. เจดีย์ : ความเป็นมาและคำศัพท์ที่เรียกองค์ประกอบเจดีย์ในประเทศไทย.
กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๓๕.

สงวน รอดบุญ. พุทธศิลปะลาว, พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพมหานคร : สายธาร. ๒๕๔๕.

สมคิด จิระทัศนกุล. วัด : พุทธศาสนาสถาปัตยกรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร
๒๕๔๓.

สมชาติ มณีโชติ. จิตรกรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์. ๒๕๒๙.

สมชาย พรหมสุวรรณ. **หลักการทัศนศิลป์**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

สมภพ ภิรมย์. การเมืองและสังคมในศิลปะสถาปัตยกรรม สยามสมัย ไทยประยุกต์. กรุงเทพมหานคร :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๓๕.

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ. เล่มที่ ๑๔. เรื่องที่ ๓ ประติมากรรมไทย : ประติมากรรมรูปเคารพ.
(ม.ป.ท.).

สุรศักดิ์ เจริญวงศ์. ๘๑ ปีแห่งการสถาปนากรมศิลปากร. กองโบราณคดี, กรุงเทพมหานคร : ฉลอง
รัตนโกสินทร์, ๒๕๓๕.

สุธิวังค์ พงศ์ไพบูลย์. **วรรณคดีวิเคราะห์**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕.

สุวิษญ์ รัศมิภุติ. ระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถานในฐานะหลักฐานทาง วิชาการ.

กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๓๐.

ศรีศักร วัลลิโภดม. ภูมิวัฒนธรรมกับการสร้างบ้านแปงเมืองในแอ่งเชียงใหม่. เชียงใหม่ :

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕.

ศุภกรณ์ ดิษฐพันธุ์. การสร้างสรรค์และการพัฒนาพฤติกรรมสร้างสรรค์. กรุงเทพมหานคร :

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

อารี สุทธิพันธุ์. ศิลปะกับมนุษย์. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช. ๒๕๒๘).

(๒) วิทยานิพนธ์

เกศรา สุขเพชร และ วารินทร์ มัชฌิมบุรุษ. การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม สำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุกรณีศึกษา พื้นที่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแม่เมาะและชุมชนรอบ จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

ไขแสง ศุขะวัฒน์. การอนุรักษ์โบราณสถานและงานสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรม. เอกสารประกอบการบรรยายสัมมนาการอนุรักษ์โบราณสถานในฐานะเป็นหลักฐานทาง วิชาการ . กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ. ๒๕๓๐.

นิตยา บุญเสริมสุข. การอนุรักษ์เอกสารไทยโบราณ, สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต โบราณคดี) มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๗.

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอูน) และคณะ. เส้นทางที่เหมาะสมในการท่องเที่ยววัดใน กรุงเทพมหานคร. รายงานการวิจัย กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พรณี วิรุณานนท์. การพัฒนาแนวทางการจัดมหกรรมศิลปะร่วมสมัยนานาชาติในพื้นที่สาธารณะของ ประเทศไทย. รายงานการวิจัย. ๒๕๕๕.

พัทธา สายหู. การพัฒนาวัฒนธรรมบนพื้นฐานภูมิปัญญาชาวบ้านและศักยภาพของชุมชน. ในการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง ภูมิปัญญาพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ๒๕๓๔.

มานิตย์ กันทะสัก. ขั้วศิลปะ : กระบวนการสร้างเครือข่าย เพื่อการเปลี่ยนแปลงพลังทางสังคมด้วย ศิลปะ. รายงานการวิจัย. พระนครศรีอยุธยา : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์. ๒๕๕๙.

มานิตย์ กันทะสัก. พุทธศิลปกรรมล้านนา : แนวคิด คุณค่า การสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณ และการเรียนรู้ของสังคม. รายงานการวิจัย. เชียงราย : วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย, ๒๕๖๐.

วรลีภา อังกูร และคณะ.ศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรมของวัดใน
พระพุทธรูปศาสนา: กรณีศึกษาแหล่งการเรียนรู้ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราช
วรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยจฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

วรรณิ มณฑารักษ์ , “ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปกรรมไทยของนักศึกษาระดับปริญญา
ตรี คณะศิลปกรรมสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหา
บัณฑิต**, มหาวิทยาลัยจฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๔.

วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. “การสร้างสรรคสภาพแวดล้อมชุมชนเมืองที่น่าอยู่อาศัย: ปัญหาที่มองไม่เห็นและ
แนวทางแก้ไข”. **วารสารวิจัยและสาระสถาปัตยกรรม/การผังเมือง**. ๘(๒).

สีปศิริ แซ่ลี่ และ มนัสพงษ์ รักษาพล, “การออกแบบภาพวาดฝาผนังแบบดิจิทัล ๓ มิติ กรณีศึกษา
วรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์”, **วารสารวิชาการ ศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยนเรศวร**, (ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๕๙):

ศุภรา อรุณศรีมรกต. “การรับรู้ผ่านทัศนธาตุ: มุมมองใหม่จากงานออกแบบสู่งานศิลปะ”, **Veridian
E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์
สังคมศาสตร์ และศิลปะ**, (ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ เดือนมกราคม – เมษายน ๒๕๖๑):
๒๒๙๒ – ๒๓๐๓.

อนุกุล ศิริพันธุ์ และคณะ.การศึกษาและสร้างรูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวด้านศิลปกรรมทาง
พระพุทธรูปศาสนาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
มหาบัณฑิต**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยจฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

อโณทัย อุปคำ, “บทบาทและอิทธิพลของพื้นที่ศิลปะทางเลือกโปรเจค ๓๐๔ ที่มีต่อศิลปะร่วมสมัย
ไทย”, **Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขา
มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ**, (ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ เดือนพฤษภาคม – สิงหาคม
๒๕๕๘).

อาภรณ์ ณ สงขลา และคณะ. **รายงานการสำรวจจิตรกรรมฝาผนังวัดคลองน้ำเค็ม**. กรุงเทพฯ
๒๕๓๐.

๒. อังกฤษ

Unesco. Backgrounder : The Protection of the world cultural and Natural Heritage.
UNESCO. January,1983.

Feilden,Bernard M. An Intriduction to conservation of cultural Property,Rome
:UNESCO,1979,p7

Fricker, Laurence J. **Historic Gardens and Landscapes : The conservation of a national asset.** eds. By Josephine Reynolds. First published.London:Liverpool University Press,1976,p66

๓. เว็บไซต์

เกี่ยวกับวิทยาเขตพะเยา http://pyo.mcu.ac.th/?page_id=434 (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๖๓)

ตะลึงพบทุ่งไหหินที่เชียงใหม่ราย <https://forums.chiangraifocus.com/?topic=๖๒๔๓๖.๐;wap๒> (ค้นคว้าเมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๓)

พิพิธภัณฑ์ชุมชนดอยเวียง-ดอยวง <https://db.sac.or.th/museum/museum-detail/๑๒๕๕> (ค้นคว้าเมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๓)

เพ็ญสุภา สุขคตะ “ปริศนาโบราณคดี” มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ ๒๔ - ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๓ https://www.matichonweekly.com/column/article_330593 (สืบค้นเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ.2563)

เฟซบุ๊ก พิพิธภัณฑ์ชุมชนดอยเวียง-ดอยวง www.facebook.com/profile.php?id=๑๐๐๐๓๙๙๘๖๕๓๑๑๓ (ค้นคว้าเมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๓)

ประวัติความเป็นมาวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน http://lpn.mcu.ac.th/mculpn/?page_id=110 (ค้นคว้าเมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๓)

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=2730000233728164&id=2105419136186280 (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๓)

อัศวินีย์ หวานจริง. ศิลปกรรมกระจกสะท้อนวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นบนผนังวิหารวัดท่าข้าม (ชัยชนะ) อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่. **วารสารวิจิตรศิลป์** ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๑ <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/fineartsJournal/article/view/100516/118019> (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๓).

<https://www.paiduaykan.com/province/north/phrae/prathatdoileng.html>

,http://www.phrae.go.th/tem/tip/nature_phrae/hagi14.html<https://www.museumthailand.com/th/3533/storytelling/พระธาตุดอยเล็ง>(สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๓)

<https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/883671/>(สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๓)

ประวัติวัดศรีดอนชัย <https://www.facebook.com/WatSridonchai/posts/423595381038882>
และ http://wiangnuepai.go.th/index.php?_mod=dHJhdmVs (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๓)

<http://www.maekalocal.com/ContentPAGE.php?id=24> (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓)

ภาคผนวก ก

เครื่องมือวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

โครงการวิจัยย่อยที่ ๓

เรื่อง “การส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัด ล้านนา” ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเมืองศิลปเชิงสร้างสรรค์ในกลุ่มจังหวัดล้านนา”

*****

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ

- ๑) เพื่อสร้างองค์ความรู้ในการพัฒนาวัดและชุมชนได้รับส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะในกลุ่มจังหวัดล้านนา
- ๒) เพื่อพัฒนาพื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา
- ๓) เพื่อการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรคศิลปะของวัดในกลุ่มจังหวัดล้านนาที่ได้รับจัดการที่เหมาะสม

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์นี้เป็นคำถามปลายเปิดให้ผู้สัมภาษณ์สามารถตอบคำถามได้ตามความเข้าใจ โดยไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

๑) ชื่อ นามสกุล

.....

๒) ตำแหน่ง / หน้าที่รับผิดชอบปัจจุบัน

.....

๓) บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ตำบล..... อำเภอ.....
จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์..... โทร.....

๔) สถานที่

สัมภาษณ์.....

๕) วัน..... ที่..... เดือน..... พ.ศ. .... เวลา.....

๔) การอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดหรือชุมชนท่านควรที่ได้รับการจัดการที่เหมาะสมและเป็นระบบอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๕) ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่ท่านเห็นว่าเป็นการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรค์ศิลปะของวัดและชุมชนของท่าน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอบพระคุณเป็นอย่างสูงในการตอบแบบสอบถาม
คณะผู้วิจัย

การสนทนากลุ่ม (FOCUS GROUP)

โครงการวิจัย เรื่อง

“การส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา”

ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง

“การพัฒนาเมืองศิลปเชิงสร้างสรรค์ในกลุ่มจังหวัดล้านนา”

*****

ดำเนินการสนทนาเมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เวลา.....น. สถานที่.....

ผู้ดำเนินการรายการ.....

ผู้จัดบันทึก.....

รายชื่อสมาชิกผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....
- 6.....
- 7.....
- 8.....
- 9.....
- 10.....

- 11.....
- 12.....
- 13.....
- 14.....
- 15.....
- 16.....
- 17.....
- 18.....
- 19.....
- 20.....

คำชี้แจง แบบบันทึกการสนทนากลุ่มนี้ แบ่งเป็น 4 ตอน ดังนี้
ส่วนที่ 1 บทสนทนาเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ศิลปะท้องถิ่น

บันทึกข้อคิดเห็น

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

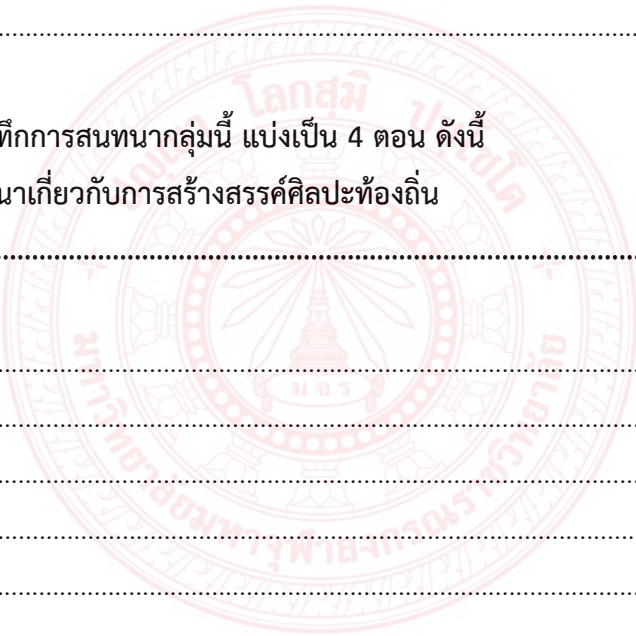
.....

.....

.....

.....

.....

ส่วนที่ 4 ประเด็นอื่น ๆ ในการส่งเสริมการศึกษาการพัฒนาคุณภาพศิลปะ และการสร้างเมือง
ศิลปะเชิงสร้างสรรค์

ในพื้นที่.....

บันทึกข้อคิดเห็น

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

กิจกรรมถอดองค์ความรู้

โครงการวิจัย เรื่อง

“การส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา”

ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง

“การพัฒนาเมืองศิลปเชิงสร้างสรรค์ในกลุ่มจังหวัดล้านนา”

*****

ชื่อผู้ถูกสัมภาษณ์

.....

วันที่ทำการสัมภาษณ์ ..... เดือน ..... พ.ศ. ....

สถานที่สัมภาษณ์

.....

หัวข้อกิจกรรมถอดองค์ความรู้ มีดังนี้

1. บริบทชุมชนและท้องถิ่นที่มีข้อมูลเกี่ยวกับศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา
2. การวิเคราะห์รูปแบบศิลปะ ตามกลุ่มจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม
3. การส่งเสริม การรับการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนในการสร้างรูปแบบการสนับสนุนจากซากาวิหาร เจดีย์ โดยเสนอจินตทัศน์ที่เป็นไปได้ของรูปแบบศิลปะแบบใหม่
4. การออกแบบรูปแบบสนับสนุนซากาโบราณสถาน ที่มีหลักฐานในการลงพื้นที่ ด้วย Graphic Design (3D)
5. ผลการดำเนินกระบวนการนำองค์ความรู้มาเสริมสร้างความรู้ทางศิลปกรรมล้านนา แก่เยาวชน นิสิต นักศึกษา และชุมชน 8 จังหวัดภาคเหนือ
6. องค์ความรู้ของพื้นที่ต้นแบบ (Model) ในกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านศิลปะและการสร้างเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ภาคผนวก ข
รายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลัก

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จากการสัมภาษณ์

ที่	ชื่อ - ฉายา- นามสกุล	ตำแหน่ง	สถานที่
๑	พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร	ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	บ้านเหล่าพัฒนา อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย
๒	พระครูสิริจิรวัฒน์	เจ้าอาวาสวัดบ้านโป่ง จต. ป่าแดด อ. แม่สรวย จ.เชียงราย (พระพุทธรูปสี่พี่น้อง)	บ้านเหล่าพัฒนา อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย
๓	นายสำราญ แสนหลวง	ผู้ใหญ่บ้านบ้านเหล่าพัฒนา	บ้านเหล่าพัฒนา อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย
๔	ดต.ประกิต อบอุ่น	คณะกรรมการบริหารงานบ่อน้ำร้อนสามสี บ้านเหล่าพัฒนา	บ้านเหล่าพัฒนา อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย
๕	อาจารย์มานิตย์ กันทะลัก	ศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะในพื้นที่	บ้านเหล่าพัฒนา อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย
๖	พระเทพรัตนนายก	เจ้าคณะจังหวัดลำพูน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน
๗	อาจารย์ภาณุพงศ์ ไชยวรรณ	รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน
๘	อาจารย์พงษ์เทพ มั่นตรง	ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดลำพูน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

๙	อาจารย์บารเมศ วรรณสัย	ผู้สร้างสรรค์งานศิลปะและ วัฒนธรรมสร้างสรรค์สู่การ ท่องเที่ยวระดับโลก	มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราช วิทยาลัย วิทยาลัย สงฆ์ลำพูน
๑๐	อาจารย์มานิตย์ โกวิทธี	ศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะใน พื้นที่	มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราช วิทยาลัย วิทยาลัย สงฆ์ลำพูน
๑๑	พระครูศรีวรพินิจ,ดร. (สมคิด คมภีรญาโณ)	ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พะเยา	มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราช วิทยาลัย วิทยาเขต พะเยา
๑๒	นายประพันธ์ เทียนวิหาร	นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลแม่ กา	มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราช วิทยาลัย วิทยาเขต พะเยา
๑๓	ธัญญ์ณภัส จิตติกิตวรธัญญ์	กรรมการหอการค้าจังหวัดพะเยา	มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราช วิทยาลัย วิทยาเขต พะเยา
๑๔	ดร.วุฒิชัย ไชยรินคำ	รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยพะเยา ฝ่ายกิจการนิสิต	มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราช วิทยาลัย วิทยาเขต พะเยา
๑๕	พระปัญญาชัยพุทธรักขิตะ	ศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะใน พื้นที่	มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราช วิทยาลัย วิทยาเขต พะเยา
๑๖	พระครูพิศิษฐ์ปุญญาภิรักษ์	เจ้าอาวาสวัดท่าข้าม ต.หางดง อ.ฮอด จ.เชียงใหม่	บ้านท่าข้าม อำเภอ ฮอด จังหวัดเชียงใหม่

๑๗	นายสมบัติ เอกเรือง	ผู้ใหญ่บ้านท่าข้าม ต.หางดง อ.ฮอด จ.เชียงใหม่	บ้านท่าข้าม อำเภอ ฮอด จังหวัดเชียงใหม่
๑๘	ดาบตำรวจไพศาล พุทธเหมาะ	นายกเทศมนตรีเทศบาลตำท่าข้าม	บ้านท่าข้าม อำเภอ ฮอด จังหวัดเชียงใหม่
๑๙	นายสมเกียรติ เวศวิทยา	ปลัดเทศบาลตำบลท่าข้าม	บ้านท่าข้าม อำเภอ ฮอด จังหวัดเชียงใหม่
๒๐	นายธีรพงษ์ ปิงสุแสน	หัวหน้าสำนักงานปลัดเทศบาล ตำบลท่าข้าม	บ้านท่าข้าม อำเภอ ฮอด จังหวัดเชียงใหม่
๒๑	อาจารย์มานิตย์ โกวิทธี	ศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะใน พื้นที่	บ้านท่าข้าม อำเภอ ฮอด จังหวัดเชียงใหม่
๒๒	พระอาจารย์สิทธิ สิทธิปัญญา	เจ้าอาวาสวัดร่องขุ่น อำเภอสันป่า ตอง จังหวัดเชียงใหม่	บ้านเวียงเหนือ อำเภอป่าตอง จังหวัด แม่ฮ่องสอน
๒๓	พระอานัติ สุทธิคุณ	พระลูกวัด วัดศรีดอนชัย	บ้านเวียงเหนือ อำเภอป่าตอง จังหวัด แม่ฮ่องสอน
๒๔	นายวรวิทย์ ศรีพันธ์	ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านศรีดอนชัย	บ้านเวียงเหนือ อำเภอป่าตอง จังหวัด แม่ฮ่องสอน
๒๕	อาจารย์ สมเกียรติ กิตติพูนพัฒน์	อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนเวียง เหนือ ประชาชนชุมชนวัดศรีดอนชัย	บ้านเวียงเหนือ อำเภอป่าตอง จังหวัด แม่ฮ่องสอน
๒๖	อาจารย์มานิตย์ โกวิทธี	ศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะใน พื้นที่	บ้านเวียงเหนือ อำเภอป่าตอง จังหวัด แม่ฮ่องสอน
๒๗	พระราชเชษฐา	เจ้าคณะจังหวัดแพร่	บ้านต้นไคร้ อำเภอ เมือง จังหวัดแพร่
๒๘	พระใบฎีกาพรสวรรค์ วุฑูทธิโก	รองเจ้าอาวาสวัดต้นไคร้	บ้านต้นไคร้ อำเภอ เมือง จังหวัดแพร่
๒๙	เกษร ปลาลาศ	นายกเทศมนตรีตำบลช่อแฮ	บ้านต้นไคร้ อำเภอ เมือง จังหวัดแพร่

๓๐	คุณแม่อัมราพร มั่งทอง	นายกสมาคมสตรีจังหวัด แพร่	บ้านต้นไคร้ อำเภอ เมือง จังหวัดแพร่
๓๑	อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์	ศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะใน พื้นที่	บ้านต้นไคร้ อำเภอ เมือง จังหวัดแพร่
๓๒	พระสุนทรมนี (เสนาห์ ฐานสิริ)	ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน น่านเฉลิมพระเกียรติ	บ้านบุญยืน อำเภอ เวียงสา จังหวัดน่าน
๓๓	พระชยานันทมนี,ดร. (ธรรวัตร จรณธมโม)	รองผู้อำนวยการฝ่ายจัดการศึกษา วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระ เกียรติ	บ้านบุญยืน อำเภอ เวียงสา จังหวัดน่าน
๓๔	อาจารย์สุรนนท์ ลิ้มมณี	ประธานการท่องเที่ยว น่านใต้, และอำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน	บ้านบุญยืน อำเภอ เวียงสา จังหวัดน่าน
๓๕	คุณคมสัน สิมมทอง	ประธานชมรมส่งเสริมการ ท่องเที่ยวโดยชุมชนเวียงป้อ	บ้านบุญยืน อำเภอ เวียงสา จังหวัดน่าน
๓๖	นายพงศ์รินทร์ สุทธารักษ์	ผู้ใหญ่บ้านบ้านบุญยืน	บ้านบุญยืน อำเภอ เวียงสา จังหวัดน่าน
๓๗	อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์	ศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะใน พื้นที่	บ้านบุญยืน อำเภอ เวียงสา จังหวัดน่าน
๓๘	พระครูสังวรสุตกิจ,ผศ.,ดร. (อนันต์ ส่วโร)	รองผู้อำนวยการ, รก.ผอ. สำนักงานวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำปาง	บ้านลำปางหลวงใต้ ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
๓๙	นายอรรถพงษ์ เอี่ยมใส (อาร์ท)	ผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น	บ้านลำปางหลวงใต้ ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
๔๐	ดร.อดุลย์ กันธิดา	นายกเทศมนตรี เทศบาลตำบล ลำปางหลวง	บ้านลำปางหลวงใต้ ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

๔๑	นายสมยศ สาปคำ	นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลท่า ผา	บ้านลำปางหลวงใต้ ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
	นายธรรมรักษ์ เชียงพรหม	นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลไหล่ หิน	บ้านลำปางหลวงใต้ ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
๔๒	อาจารย์มานิตย์ โกวิทูธิ์	ศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะใน พื้นที่ โลศุมิ บขุไลด	บ้านลำปางหลวงใต้ ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

๑) บ้านเหล่าพัฒนา ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

๒) วัดท่าข้าม ตำบลหางดง อำเภอกหางดง จังหวัดเชียงใหม่

๓) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

๔) บ้านลำปางหลวงใต้ ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

๕) วัดต้นไคร้ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

๖) บ้านบุญยืน ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

๗) วัดศรีดอนชัย ตำบลเวียงเหนือ อำเภอป่าาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๘) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์:

- ด้านวิชาการ
- ด้านเศรษฐกิจ/พาณิชย์/อุตสาหกรรม
- ด้านสังคม/ชุมชน
- ด้านนโยบาย

ประโยชน์ที่ได้จากการร่วมมือกับภาคเอกชน:

- พัฒนาบุคลากร
- ถ่ายทอดองค์ความรู้
- แลกเปลี่ยนประสบการณ์และถ่ายทอดเทคโนโลยี
- อื่น ๆ (กรุณาอธิบาย)

การจัดกิจกรรมสื่อสารถ่ายทอดความรู้ด้านศิลปกรรมในพื้นที่สาธารณะแก่ชุมชน และ ประชาสัมพันธ์สู่สาธารณชน เพื่อให้เกิดการสร้างสรรคและการอนุรักษ์ที่ยั่งยืน มีดังนี้ การจัดกิจกรรม เสวนาวิชาการศิลปะ (Art Workshop) การจัดกิจกรรมแข่งขันวาดภาพระบายสี กิจกรรมการเสวนา ถ่ายทอดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศิลปกรรม กิจกรรมการสร้างสรรคผลงานศิลปะของเยาวชนและจิตอาสา กิจกรรมบูรณาการกับประเพณีท้องถิ่น พิธีสืบชาติาหลวง พิธีสู่ขวัญ กิจกรรมบูรณาการกับการท่องเที่ยว เช่น ถนนศิลปะ (Street Art) ถนนแห่งวัฒนธรรม การประชาสัมพันธ์ทางสื่อออนไลน์ และการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสารมวลชน

หน่วยงานที่นำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์:

- ๑) บ้านเหล่าพัฒนา อำเภอมะสรวย จังหวัดเชียงราย
- ๒) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน
- ๓) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
- ๔) บ้านท่าข้าม อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่
- ๕) บ้านเวียงเหนือ อำเภอลำปาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ๖) บ้านต้นไคร้ อำเภอมือง จังหวัดแพร่
- ๗) บ้านบุญยืน อำเภอลำปาง จังหวัดน่าน
- ๘) บ้านลำปางหลวงใต้ ตำบลลำปางหลวง อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง

รายละเอียดการใช้ประโยชน์:

การจัดกิจกรรมสื่อสารถ่ายทอดความรู้ด้านศิลปกรรมในพื้นที่สาธารณะแก่ชุมชน จำนวน ๘ แห่ง และ ประชาสัมพันธ์สู่สาธารณชน เพื่อให้เกิดการสร้างสรรคและการอนุรักษ์ที่ยั่งยืน มีดังนี้ การจัดกิจกรรม เสวนาวิชาการศิลปะ (Art Workshop) การจัดกิจกรรมแข่งขันวาดภาพระบายสี กิจกรรมการเสวนา ถ่ายทอดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศิลปกรรม กิจกรรมการสร้างสรรคผลงานศิลปะของเยาวชนและจิตอาสา กิจกรรมบูรณาการกับประเพณีท้องถิ่น พิธีสืบชาติาหลวง พิธีสู่ขวัญ กิจกรรมบูรณาการกับการท่องเที่ยว เช่น ถนนศิลปะ (Street Art) ถนนแห่งวัฒนธรรม การประชาสัมพันธ์ทางสื่อออนไลน์ และการ ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสารมวลชนได้นำไปสู่การสร้างสรรคศิลปกรรมในพื้นที่สาธารณะที่สอดคล้องกับวิถี วัฒนธรรมชุมชน โดยการถ่ายทอดศิลปะในรูปแบบภาพ ๓ มิติ และประติมากรรม เพื่อดึงดูดให้ผู้ชมและ นักท่องเที่ยวเข้าร่วมถ่ายภาพกับภาพศิลปะ

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

การสร้างสรรคการออกแบบงานศิลปกรรมในพื้นที่ศิลปะชุมชนหรืองานวิจัยที่สนับสนุน กิจกรรมของชุมชนที่สอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรม จำนวน ๘ แห่ง คือ

๑. ประติมากรรมเมล็ดข้าวทุ่งโป่ง บ่อน้ำพุร้อนสามสี บ้านเหล่าพัฒนา อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย
๒. จิตรกรรมภาพสามมิติ (3D) เรื่อง “สลากย้อม แห่งเดียวในโลก” มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน
๓. ประติมากรรมปลาคู “ภูมิจักรวาล” ศิลปะเวียงบัว มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
๔. ศิลปะจัดวาง หรือ ศิลปะติดตั้ง (Installation art) เรื่อง “ไม้ค้ำสะหรี” บ้านท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่
๕. จิตรกรรมภาพสามมิติ (3D) เรื่อง “แห่พระสิงห์ปาย” บ้านเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
๖. จิตรกรรมภาพสามมิติ (3D) เรื่อง “ผ้าคันมือ” บ้านต้นไคร้ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
๗. จิตรกรรมภาพสามมิติ (3D) “เรือแข่งเจ้าแม่สายฟ้า” บ้านบุญยืน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

๘. จิตรกรรมภาพสามมิติ (3D) เรื่อง “ฟ้อนดาบฟ้อนเชิง” บ้านลำปางหลวงใต้ ตำบลลำปางหลวง อำเภอกาชา จังหวัดลำปาง

การประชาสัมพันธ์

๑. การเผยแพร่ข่าวสารงานวิจัยทางเว็บไซต์ข่าวออนไลน์ท้องถิ่นหนังสือพิมพ์บ้านเมืองออนไลน์ (<https://www.banmuang.co.th/news/education/199166>)
๒. การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสารสนเทศYouTube ช่อง ลำปางไลน์แชนแนล (LPLive Channel) (<https://www.youtube.com/watch?v=IJofXzHudJU>)
๓. การเขียนบทความลงในวารสารวิชาการ “พุทธศาสตร์ศึกษา” ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

แบบ สท.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้าพเจ้า.....นายวริทธิ์ ศรีพันธ์ ตำแหน่ง.....ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านศรีดอนชัย.....
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน.....บ้านศรีดอนชัย.....
ที่อยู่.....๑๒๓ หมู่ที่ ๘...ตำบลเวียงเหนือ อำเภอป่าสัก จังหวัดแม่ฮ่องสอน ๕๘๑๓๐.....
โทรศัพท์.....๐๘๑-๐๒๐-๓๗๖๙.....โทรสาร.....
ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง
“การส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา (The Promoting
and preserving artistic creation of temples and communities in Lanna)” ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งาน
สร้างสรรค์ของ...ผศ. นพดล ปัญญาวิรัตน์ และคณะ โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่ใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๔ จนถึง ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๕ ซึ่งการนำ
ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

๖. ทำให้ชุมชนได้พัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมล้านนา
๗. ทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนพื้นที่ท้องถิ่นที่ขาดศิลปะพื้นถิ่นให้มีการขยายโอกาสให้กับชุมชน
๘. ชุมชนมีพื้นที่สาธารณะที่เกี่ยวข้องกับศิลปะล้านนา โดยมีการบูรณาการกับทางโรงเรียนชุมชนให้เป็นห้องเรียนเคลื่อนที่
๙. ชุมชนได้พัฒนาฐานรากทางองค์ความรู้ทางศิลปะล้านนาที่ทางคณะได้มาจัดสร้างและจัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ที่หาได้ยากมามอบให้กับชุมชน
๑๐. ชุมชนจะพัฒนาผลงานวิจัยชุดนี้ไปอย่างต่อเนื่องในอนาคต

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ .....
(*ทพ.อรุณศักดิ์ ศรีพิทักษ์*)
ตำแหน่ง *ผู้ใหญ่บ้าน* น.ร.

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

ผลผลิต (Output) จากงานวิจัย

ประเภทผลงานที่ได้รับ:

- ต้นแบบผลิตภัณฑ์
- ต้นแบบเทคโนโลยี
- กระบวนการใหม่
- องค์ความรู้
- การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์
- การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ
- การพัฒนากำลังคน
- ทรัพยากรเส้นทางปัญญา
- บทความทางวิชาการ
- การประชุม/สัมมนาระดับนานาชาติ
- การประชุม/สัมมนาระดับชาติ

ระดับของผลงานที่ได้รับ:

- ระดับอุตสาหกรรม
- ระดับกึ่งอุตสาหกรรม
- ระดับภาคสนาม
- ระดับห้องปฏิบัติการ

รายละเอียดผลงาน:

การสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปกรรมในพื้นที่สาธารณะของเมืองท่องเที่ยว จำนวน ๘ แห่ง คือ

- ๑) บ้านเหล่าพัฒนา อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย
- ๒) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน
- ๓) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
- ๔) บ้านท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่
- ๕) บ้านเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ๖) บ้านต้นไคร้ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
- ๗) บ้านบุญยืน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน
- ๘) บ้านลำปางหลวงใต้ ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

จำนวนผลงาน: ๘ หน่วยนับ: แห่ง

ผลลัพธ์ (Outcome) ที่ได้ตลอดระยะเวลาโครงการ:

ชื่อผลลัพธ์ผลงานศิลปะภาพ ๓ มิติ ในพื้นที่สาธารณะของชุมชน

ประเภท:

- เสิ้งปริมาณ
- เสิ้งคุณภาพ
- เสิ้งเวลา
- เสิ้งต้นทุน

รายละเอียด:

ผลงานศิลปกรรมในพื้นที่สาธารณะของชุมชนเพื่อส่งเสริมให้เป็นแลนด์มาร์กของการท่องเที่ยวในชุมชน

ผลกระทบจากการดำเนินโครงการ:

- ผลกระทบทางเศรษฐกิจของประเทศ
- ผลกระทบต่อภาคการผลิตและธุรกิจที่เกี่ยวข้อง
- ผลกระทบต่อขีดความสามารถทาง วทน.
- ผลกระทบต่อการจ้างงาน
- ผลกระทบต่อสังคม
- ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
- เพิ่มความสามารถการแข่งขันของเอกชนที่ร่วมโปรแกรม
- เพิ่มความสามารถในการแข่งขันของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม
- สนับสนุนให้เกิดวิสาหกิจเริ่มต้น (Startup)

รายละเอียด:

ผลงานศิลปกรรมในพื้นที่สาธารณะของชุมชนสะท้อนถึงอัตลักษณ์ของชุมชน

ประวัติผู้วิจัย

ส่วนที่ ๑ ประวัติ

๑. ชื่อ ผศ.ดร.นพดณ ปัญญาวิรัตน์ อายุ ๔๗ ปี
๒. -

ส่วนที่ ๒ วุฒิการศึกษา

๑. วุฒิการศึกษา

ปริญญาเอก ปร.ด. สาขารัฐประศาสนศาสตร์ สถาบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๖๑

ปริญญาโท ร.ป.ม. สาขารัฐประศาสนศาสตร์ สถาบัน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ.๒๕๕๕

ปริญญาตรี

- พธ.บ. สาขาภาษาอังกฤษ สถาบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๔๒

- ร.บ. สาขาทฤษฎีและเทคนิคทางรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พ.ศ. ๒๕๔๑

๒. ได้รับการแต่งตั้งเป็นอาจารย์

ตามคำสั่งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ ๙๐/๒๕๕๗ ให้มีผลตั้งแต่วันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ.๒๕๕๖

ส่วนที่ ๓ ประสบการณ์ทำงาน จำนวน ๑๓ ปี

พ.ศ.๒๕๕๙ - ปัจจุบัน เป็นอาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต

ประวัติผู้วิจัย

ส่วนที่ ๑ ประวัติ

๑. ชื่อ พระวุฒิชัย มหาสทโท (เสียงใหญ่) อายุ ๓๒ ปี
๒. -

ส่วนที่ ๒ วุฒิการศึกษาและการได้รับการแต่งตั้ง

ปริญญาโท พธ.ม. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ สถาบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๕๗

ปริญญาตรี พธ.บ. สาขาวิชารัฐศาสตร์ สถาบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๕๖

๒. ได้รับการแต่งตั้งเป็นอาจารย์

ตามคำสั่งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ ๑๕๑๗/๒๕๖๑ มีผลตั้งแต่วันที่ ๑ เดือน ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

ส่วนที่ ๓ ประสบการณ์ทำงาน จำนวน ๖ ปี

พ.ศ. ๒๕๕๕ - ปัจจุบัน เป็นอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์บัณฑิต

ประวัติผู้วิจัย

ส่วนที่ ๑ ประวัติ

๑. พระปลัดสถิตย์ โภธิญาโณ (โพธิ์ห่อ) อายุ ๓๒ ปี
๒. -

ส่วนที่ ๒ วุฒิการศึกษาและการได้รับการแต่งตั้ง

๑. วุฒิการศึกษา

ปริญญาโท พธ.ม. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ สถาบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๕๗

ปริญญาตรี พธ.บ. สาขาวิชารัฐศาสตร์ สถาบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๕๖

๒. ได้รับการแต่งตั้งเป็นอาจารย์

ตามคำสั่งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ ๑๕๑๗/๒๕๖๑ มีผลตั้งแต่วันที่ ๑ เดือน ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

ส่วนที่ ๓ ประสบการณ์ทำงาน จำนวน ๙ ปี

พ.ศ. ๒๕๕๖ – ปัจจุบัน เป็นอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต

ประวัติผู้วิจัย

ส่วนที่ ๑ ประวัติ

๑. ชื่อ นางสาวสุกฤมา คงจันทร์ อายุ ๕๐ ปี
๒. -

ส่วนที่ ๒ วุฒิการศึกษาและการได้รับการแต่งตั้ง

๑. วุฒิการศึกษา

ปริญญาโท

- ร.ป.ม. สาขานโยบายสาธารณะ สถาบัน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๕๕๕
- ศษ.ม. สาขาการสอนสังคมศึกษา สถาบัน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๕๔๔

ปริญญาตรี

- ร.ป.บ. สาขาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ สถาบัน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พ.ศ. ๒๕๖๒
- วท.บ. สาขาสังคมวิทยา สถาบัน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๕๓๕

๒. ได้รับการแต่งตั้งเป็นอาจารย์ เลขที่ ๔๓/๒๕๓๕ ให้มีผลตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๕

ส่วนที่ ๓ ประสบการณ์ทำงาน จำนวน ๒๙ ปี

พ.ศ. ๒๕๕๙ – ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต

